

ΞΕΝΟΦΩΝΤΟΣ

ΑΝΑΒΑΣΙΣ ΚΥΡΟΥ.

✓
XENOPHON'S

EXPEDITION OF CYRUS,

WITH

ENGLISH NOTES,

PREPARED

FOR THE USE OF SCHOOLS AND COLLEGES,

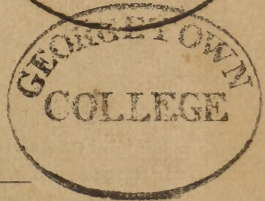
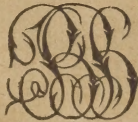
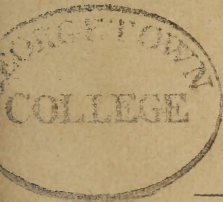
WITH

A LIFE OF THE AUTHOR.

BY

CHARLES DEXTER CLEVELAND

PROFESSOR OF LANGUAGES IN DICKINSON COLLEGE

BOSTON:

HILLIARD, GRAY, LITTLE, AND WILKINS.

1830.

9. 7. 0.

PA 4494
A5C5
1830

DISTRICT OF MASSACHUSETTS, TO WIT :

DISTRICT CLERK'S OFFICE.

BE it remembered, that on the seventeenth day of April, A. D. 1830, and in the fifty-fourth year of the Independence of the United States of America, Hilliard, Gray, Little, & Wilkins, of the said district, have deposited in this office the title of a book, the right whereof they claim as proprietors, in the words following, *to wit*:—

“*Ξενοφώντος Ἀνάβασις Κύρου*. — Xenophon's Expedition of Cyrus, with English Notes, prepared for the Use of Schools and Colleges, with a Life of the Author, by Charles Dexter Cleveland, Professor of Languages in Dickinson College.”

In conformity to the act of the Congress of the United States, entitled, “An act for the encouragement of learning, by securing the copies of maps, charts, and books, to the authors and proprietors of such copies during the times therein mentioned;” and also to an act, entitled, “An act supplementary to an act, entitled, ‘An act for the encouragement of learning, by securing the copies of maps, charts, and books, to the authors and proprietors of such copies during the times therein mentioned’; and extending the benefits thereof to the arts of designing, engraving, and etching historical and other prints.”

JNO. W. DAVIS,

Clerk of the District of Massachusetts.

CAMBRIDGE :

E. W. METCALF AND COMPANY,
Printers to the University.

ADVERTISEMENT.

THE text of Jacobs' edition of the *Anabasis*, printed at Leipsic in 1825, has been scrupulously followed in the present, with the correction, however, of numerous typographical errors, by which that otherwise excellent edition is deformed; and with the addition of inverted commas to distinguish the speeches from the course of the narrative. Of the advantage of this addition, both instructors and pupils can hardly fail to be sensible.

For these corrections and typographical illustrations, the work is indebted to the Cambridge Press, under the conduct, in this department, of Mr Charles Folsom; on whom, owing to the absence of the Editor, devolved the superintendence of the text, and the entire responsibility for its correctness. From the small number and, with one exception, the little importance of the errata which have been discovered on a careful re-examination, it is hoped that the present may be compared advantageously with any preceding edition.

The Editor has prepared a short biographical sketch of Xenophon, and prefixed it to the work, hoping thereby to add both to its interest and utility.

C. D. C.

ERRATA.

Page	53,	line	22,	for	ἡμεῖς	read	ἡμεῖς
"	56,	"	6,	"	φιλικάς	"	φιλικῶς
"	"	"	22,	"	ταῖς	"	ταῖς
"	66,	"	33,	"	ἴσως	"	ἴσως
"	80,	"	22,	"	ἠκίσαντο	"	ἠκίσαντο
"	84,	"	27,	"	Ἕλληνες	"	Ἕλληνες
"	159,	"	17,	after	δισχίλια,	"	καὶ βοῦς εἴκοσι,
"	162,	"	12,	for	Θραῖκες	"	Θραῖκες
"	168,	"	33,	"	Ξενοφῶν	"	Ξενοφῶν
"	179,	"	4,	"	Σιῶ	"	Σιῶ
"	215,	"	10,	"	ἦ	"	ἦ

THE LIFE OF XENOPHON.

XENOPHON the son of Gryllus, an Athenian, was born about four hundred and fifty years before the Christian era. The precise period of his birth, however, cannot be satisfactorily ascertained. In early life, while walking through the streets of Athens, he was met by Socrates, the philosopher, who stopped him, and asked, where the best provisions could be found. Upon Xenophon's telling him immediately, Socrates again asked, where the best and wisest men could be found. At this Xenophon hesitated, when the philosopher said to him, *Ἐποῦ τοίνυν, καὶ μάθηθαι,** "Then follow me, and learn." This simple incident seemed to give a direction to his thoughts, to his studies, and to his whole future life. Thenceforth he became a most devoted and faithful disciple of Socrates. He was the first who committed to writing the sayings and principles of his great master, and his ac-

* Diogenes Laërtius.

count of him, styled "The Memorabilia," is among the most pleasing, instructive, and valuable writings which have been left us by antiquity.

During the Peloponnesian war Xenophon, when about twenty-six years of age, entered into the service of his country, and was at the battle before Delium, between the Athenians and Bœotians. The Athenians having been defeated, Xenophon, in the retreat, was unhorsed and thrown down; but Socrates, whose horse had been killed under him, and who was fighting on foot, came immediately to his assistance, and helped him from the field. So inauspicious was the commencement of a military career which, in after time, covered him with imperishable laurels.

The cause of Xenophon's enlisting in the service of the younger Cyrus was as follows. He had a particular friend, by the name of Proxenus, who was at the court of Cyrus, when he was meditating the expedition against his brother. Being desirous of gaining as many auxiliary troops as possible, Cyrus requested Proxenus to exert his influence to this effect. Proxenus, therefore, wrote to Xenophon, with whom he had formerly been on the most intimate terms of hospitality, and requested him to come into Asia, and connect himself with the fortunes of Cyrus, assuring him that he would gain thereby the favor of a most powerful friend, and a

renown far greater than he could expect ever to acquire at Athens. Xenophon, upon the receipt of this letter, showed it to Socrates, and asked his advice. The philosopher advised him to go to Delphi,* and consult the oracle. Accordingly Xenophon repaired thither, but did not inquire of Apollo whether it would be expedient for him to undertake the journey, but, to which of the deities he should offer sacrifices for his future success. Socrates, therefore, blamed him, on his return, because he had asked the direction of Apollo, not upon his going into Asia, but upon his duty before going, as if he had previously decided upon the step. However, he directed him to follow the injunctions of the oracle. Having sacrificed accordingly, Xenophon set sail for Asia, and arrived at Sardis, where he found Proxenus and Cyrus ready for the expedition. He entered the service of the latter, not as an officer, but as a private soldier, and so conducted himself as to gain, immediately, the esteem and confidence of Cyrus, which, ever after, he continued to preserve.

The events connected with the two succeeding years of our author's life, which are minutely detailed in the *Anabasis*, are eminently interesting. In those two years he reaped the proudest honors—honors which the most victorious general the world has seen, well

* B. iii. c. 1.

might envy. To have entered the territory of a powerful foreign monarch ; to have subdued him battle after battle ; to have pushed a conquering career to the farthest confines of his empire, were indeed splendid achievements for a youthful king. But the army of Alexander was comparatively a numerous one. The country through which he marched presented few obstacles. He conquered as he went. He left no enemy in his rear. But he lived not to see again his native land. Subduing all but himself, he died at last, a prey to his own evil passions, ingloriously at Babylon.

But to have accompanied a young and ambitious prince in an expedition to dethrone the king of Persia ; to have had that prince defeated and slain ; to have been treacherously deserted by those allies who had implored the aid of Greece ; to have found himself thus situated, in the heart of an enemy's country, near the very gates of Babylon, at the head of a very small band, with nothing left them but their courage and their arms ; to have conducted this small band, with enemies hovering on every side, through the midst of tribes barbarous and powerful, through regions trackless and unexplored, across rivers deep and rapid, over mountains covered with perpetual snow ; to have led such a band, through such difficulties, safe to their native shores ; and then to have retired, a philosopher, to instruct mankind by his writings, and to have rivalled

even his sword with his pen, such are the merits and such is the fame of Xenophon.

As Cyrus had assisted the Lacedæmonians against the Athenians, in the Peloponnesian war, Xenophon, during his absence, was banished by his countrymen, for having joined the forces of that Prince against his brother. But it may be doubted whether the lustre of any character could be tarnished by the censure of that people who, on one day, condemned the virtuous and gifted Socrates to drink the hemlock, and, on the next, raised a splendid monument to his memory.

After he had thus successfully conducted the celebrated Retreat of the Ten Thousand, Xenophon connected himself with Agesilaus, who had been sent by the Lacedæmonians into Asia to carry on the war against the Persian king. But Agesilaus did not long remain in Asia. He was soon recalled by his countrymen, to assist them in repelling the attacks of the Thebans and their allies. Xenophon accompanied him, and was present at the battle of Coronea, in which the Thebans were defeated. As a reward for his distinguished services the Lacedæmonians presented Xenophon with an estate delightfully situated at Scillus, near Olympia, whither he retired with his wife and two sons. Before Xenophon left Asia* he deposited some money

* B. v. c. 3.

in the hands of Megabysus, the keeper of the temple of Diana, with directions, if he should fall in battle, to dedicate it to the goddess, but to restore it to him if he should survive. Megabysus, therefore, coming to Olympia to see the games, called upon Xenophon and returned him the money. With this he built an elegant temple to Diana, near Scillus. From this retirement, however, Xenophon was soon driven by the Eleans, who made war upon the Lacedæmonians. He then went, with his family, to Corinth, where he passed the rest of his life.

While he was at Corinth, the Thebans united with their allies to subdue the Lacedæmonians. The Athenians determined to assist the latter, and Xenophon sent his two sons, Diodorus and Gryllus, to the aid of his countrymen. At the great battle of Mantinea (A. C. 363), both these sons were present. The former did not distinguish himself, but safely survived the conflict. But Gryllus, eager for military fame, rushed into the hottest of the battle, killed Epaminondas, the Theban general, with his own hand, and was instantly cut to pieces by the surrounding enemy. When the news of his son's death reached him, Xenophon was devotedly engaged in sacrificing. He immediately laid aside the garland with which he was crowned, and inquired into the particulars of his son's death. When he was told that he had fallen bravely, in the midst of

the enemy, having killed Epaminondas with his own hand, he resumed the garland and continued the sacrifice, saying briefly, "Ἦδειν θνητὸν γεγεννηκώς, "I KNEW THAT I HAD BEGOT A MORTAL." But his own end was near at hand. In three years from this battle, in the first year of the 105th Olympiad (A. C. 360), he departed this life at Corinth, in the full possession of his mental powers.

Thus died Xenophon, in the ninety-first year of his age. As a philosopher, as an historian, as a general, and as a man, he united qualities which are rarely found in the same individual. His manners and personal appearance are described by Laërtius in one short but comprehensive sentence, *αἰδήμων δὲ καὶ εὐειδέστατος εἰς ὑπερβολήν*, "eminently conspicuous for the beauty of his person and the modesty of his deportment."

As a philosopher he was strictly of the Socratic sect. Strongly attached to his illustrious master, to him also he became particularly endeared. Endeavouring to follow in practice the precepts which he had learned from his lips, he disdained to waste his time upon mere verbal quibbles and useless disputes, striving only to be practical; to do good to his fellow men; to instil into them the purest principles of morality; to inculcate a most profound reverence for the gods; in short, to make himself the worthy disciple of him who was said to have "brought down philosophy from heaven to earth."

As a writer he has, universally, been held up as a model for purity, elegance, and ease. By some of his contemporaries he was styled "The Attic Muse," by others, "The Athenian Bee." He has the happy faculty of varying his style according to the subjects he may be discussing, so that in philosophy, history, politics, and personal narrative, he appears equally at home. If in either of these departments he excels, it is in historical narration. Had he written nothing else, the "Anabasis" alone would have fixed him, as one of the most brilliant stars in that lustrous constellation which blazed upon Greece in her earlier days, and whose beams, undiminished in lustre, have steadily illumined all after time.

But if the "Anabasis" of Xenophon has done so much to distinguish him as a writer, it has done no less to exalt him as a general. His knowledge of human nature, and of those latent springs by the touch of which the human heart is moved, are truly surprising. His influence over his soldiers is purely mental. They love him for his virtues, and obey him for his superior wisdom and courage. His presence of mind seems never to forsake him. He never appears at a loss either what to say or do. Is the rear of the army annoyed by the cavalry of the enemy, against which the heavy-armed men cannot act? Immediately his genius suggests a plan, and his energy executes it, by which the

horse of the enemy are kept at a distance, and the army secured.* Are the soldiers, after the battle, exploring their situation, in the midst of a desert and hostile land?† Xenophon addresses them in a most animated and spirit-stirring harangue, and, by contrasting their own superior discipline with the unmanageable multitude of the king, by reminding them of the deeds of their ancestors, of the immortal honors they gained upon the plains of Marathon, and by every allusion which would be of thrilling power to a Grecian breast, prepares them to resist the foe, and to overcome every obstacle which may oppose their retreat. Are many of the army, when dragging their way over the rugged mountains and amid the deep snows of Armenia, disposed to give up in despair?‡ Xenophon revives their drooping spirits, by bringing to their minds the fertile shores and the delicious climate of Greece, and their beloved wives and children and kindred awaiting their return. Do the soldiers, exasperated by pledges repeatedly violated, rush into the midst of a Grecian city, and commence a universal plunder? Instantly Xenophon appears among them, calls them to arms, demonstrates to them their rashness and folly, calms their minds, and conducts them out pacified, and perfectly submissive to his will; thus displaying the greatest of all oratorical

* B. iii. c. 3.

† B. iii. c. 2.

‡ B. iv. c. 5.

power, that of calming the stormy passions of an infuriated soldiery.*

Finally, it is as a man that Xenophon excites our fondest admiration, our warmest esteem. By his unaffected modesty and urbanity he gains the one; by his firm principles, moral and religious, he commands the other. His intimacy with Socrates, the testimony of his contemporaries, and the sentiments which pervade the whole of his writings attest his great moral worth. That he was temperate, appears evident from his often-repeated maxim, "It is pleasant, when hungry, to eat herbs; when thirsty, to drink water." That he was benevolent, may be seen from his distributing among his soldiers many valuable presents which were made to himself. That he was a faithful friend, we have abundant evidence in the character and permanency of all his friendships, but particularly in his eulogium of Agesilaus, and his defence of his master, Socrates. That he was honest, is clear from his publishing the writings of Thucydides as he did, when he might easily, and without the least suspicion, have given them to the world as his own.

But were we desired to name the most prominent trait in his character we should say it was his piety. He does nothing, he attempts nothing, without first appealing to the gods. Is he desirous of going into Asia to join the forces of Cyrus? he first repairs to the ora-

* B. vii. c. 1.

cle of Apollo, to learn the mind and purposes of the deity.* Do the soldiers, nearly destitute of provisions,† importune him to lead them out to obtain supplies? He steadily and constantly refuses, so long as the victims appear unfavorable. Does the army unanimously elect him their sole general? ‡ Grateful for the honor, and ambitious to signalize, still more, both himself and his country; yet feeling the weight of responsibility that would be consequent upon his accepting so high a trust, he offers up solemn sacrifices to Jupiter, to ascertain his duty, and immediately declines the proffered honor, when the omens do not seem clearly to signify the expediency of his assuming it. Is he about to enter into a solemn treaty of peace with the enemy? § In the presence of all, he first calls upon the gods, the guardians of friendship and the avengers of perjury, to witness their mutual oaths of fidelity, and imprecates, upon the head of the faithless and the treacherous, the vengeance of Him, “who pervades all space, who governs all,” and from whom “no swiftness can save, no darkness hide, no strong place defend.”

Thus it is, that, by making the best use of the only light he had—the glimmering light of Nature—he excites our veneration and love, and shows that his character would have attained the highest excellence under the broader and clearer light of Revelation.

* B. iii. c. 1. † B. vi. c. 1. ‡ B. vi. c. 2. § B. ii. c. 6.

Ξ Ε Ν Ο Φ Ω Ν Τ Ο Σ

Κ Τ Ρ Ο Τ Α Ν Α Β Α Σ Ε Ω Σ

ΒΙΒΛΙΟΝ ΠΡΩΤΟΝ.

Κεφάλαιον α΄.

ΔΑΡΕΙΟΥ καὶ Παρυσάτιδος γίνονται παῖδες δύο·
πρεσβύτερος μὲν Ἀρταξέρξης, νεώτερος δὲ Κῦρος. Ἐπεὶ
δὲ ἤσθενει Δαρεῖος, καὶ ὑπώπτενε τελευταίην τοῦ βίου, ἐβού-
λετό οἱ τῷ παῖδε ἀμφοτέρῳ παρεῖναι. Ὁ μὲν οὖν πρεσβύ-
5 τερος παρῶν ἐτύγχανε· Κῦρον δὲ μεταπέμπεται ἀπὸ τῆς
ἀρχῆς, ἧς αὐτὸν σατραπὴν ἐποίησε, καὶ στρατηγὸν δὲ αὐτὸν
ἀπέδειξε πάντων, ὅσοι εἰς Καστωλοῦ πεδίον ἀθροίζονται.
Ἀναβαίνει οὖν ὁ Κῦρος, λαβὼν Τισσαφέρην ὡς φίλον· καὶ
τῶν Ἑλλήνων δὲ ἔχων ὀπλίτας ἀνέβη τριακοσίους, ἄρχοντα
10 δὲ αὐτῶν Ξενίαν Παρόράσιον.

Ἐπειδὴ δὲ ἐτελεύτησε Δαρεῖος, καὶ κατέστη εἰς τὴν βα-
σιλείαν Ἀρταξέρξης, Τισσαφέρης διαβάλλει τὸν Κῦρον πρὸς
τὸν ἀδελφόν, ὡς ἐπιβουλεύει αὐτῷ. Ὁ δὲ πείθεται τε καὶ
συλλαμβάνει Κῦρον, ὡς ἀποκτενῶν· ἡ δὲ μήτηρ, ἐξαιτη-
15 σαμένη αὐτὸν, ἀποπέμπει πάλιν ἐπὶ τὴν ἀρχήν. Ὁ δ' ὡς
ἀπῆλθε κινδυνεύσας καὶ ἀτιμασθεῖς, βουλεύεται, ὅπως μή-
ποτε ἔτι ἔσται ἐπὶ τῷ ἀδελφῷ, ἀλλ', ἣν δύνηται, βασιλεύσει
ἀντ' ἐκείνου. Παρυσάτις μὲν δὴ ἡ μήτηρ ὑπῆρχε τῷ Κύρῳ,
φιλοῦσα αὐτὸν μᾶλλον ἢ τὸν βασιλεύοντα Ἀρταξέρξην.
20 Ὅστις δ' ἀφικνοῖτο τῶν παρὰ βασιλείας πρὸς αὐτόν, πάντας

οὕτω διατιθεῖς ἀπεπέμπετο, ὥςθ' ἑαυτῷ μᾶλλον φίλους εἶναι ἢ βασιλεῖ. Καὶ τῶν παρ' ἑαυτῷ δὲ βαρβάρων ἐπέμελεῖτο, ὡς πολεμεῖν τε ἱκανοὶ εἴησαν, καὶ εὐνοικῶς ἔχοιεν αὐτῷ. Τὴν δὲ Ἑλληνικὴν δύναμιν ἤθροιζεν, ὡς μάλιστα ἐδύνατο ἐπικρουπιτόμενος, ὅπως ὅτι ἀπαρασκευότατον λάβοι 5 βασιλέα. Ὡς οὖν ἐποιεῖτο τὴν συλλογὴν· ὁπόσας εἶχε φυλακὰς ἐν ταῖς πόλεσι, παρήγγειλε τοῖς φρουράρχοις ἑκάστοις, λαμβάνειν ἄνδρας Πελοποννησίουσιν ὅτι πλείστους καὶ βελτίστους, ὡς ἐπιβουλεύοντος Τισσαφέρουσιν ταῖς πόλεσι. Καὶ γὰρ ἦσαν αἱ Ἰωνικαὶ πόλεις Τισσαφέρουσιν τὸ ἀρχαῖον, 10 ἐκ βασιλείας δεδομένα· τότε δ' ἀφροστίκεσαν πρὸς Κῦρον πᾶσαι, πλην Μιλήτου· ἐν Μιλήτῳ δὲ Τισσαφέρουσιν, προαισθόμενος τὰ αὐτὰ ταῦτα βουλευομένουσιν [ἀποστήναι πρὸς Κῦρον,] τοὺς μὲν αὐτῶν ἀπέκτεινε, τοὺς δ' ἐξέβαλεν. Ὁ δὲ Κῦρος, ὑπολαβὼν τοὺς φεύγοντας, συλλέξας στρατεύματα, ἐπολι- 15 ὄρκει Μίλητον καὶ κατὰ γῆν καὶ κατὰ θάλατταν, καὶ ἐπειράτο κατάγειν τοὺς ἐκπεπιτωκότας. Καὶ αὕτη αὐτῷ ἄλλη πρόφασις ἦν αὐτῷ τοῦ ἀθροῖζεν στρατεύματα. Πρὸς δὲ βασιλέα πέμπων, ἡξίου, ἀδελφὸς ὢν αὐτοῦ, δοθῆναι οἱ ταύτας τὰς πόλεις μᾶλλον ἢ Τισσαφέρουσιν ἄρχειν αὐτῶν· καὶ ἡ μήτηρ 20 συνέπραττεν αὐτῷ ταῦτα, ὥστε βασιλεὺς τῆς μὲν πρὸς ἑαυτὸν ἐπιβουλῆς οὐκ ἠσθάνετο, Τισσαφέρουσιν δὲ ἐνόμιζε πολεμοῦντα αὐτὸν ἀμφὶ τὰ στρατεύματα δαπανᾶν· ὥστε οὐδὲν ἤχθετο αὐτῶν πολεμούντων· καὶ γὰρ ὁ Κῦρος ἀπέπεμπε τοὺς γιγνομένουσιν διασμοὺσιν βασιλεῖ ἐκ τῶν πόλεων, ὧν Τισ- 25 σαφέρουσιν ἐτύχχανεν ἔχων.

Ἄλλο δὲ στρατεύματα συνέλεγτο αὐτῷ ἐν Χερσόνησῳ τῇ καταντιπέρας Ἀβύδου, τόνδε τὸν τρόπον. Κλέαρχος ἦν Λακεδαιμόνιος, φυγάς· τούτῳ συγγενόμενος ὁ Κῦρος, ἡγάσθη τε αὐτόν, καὶ δίδωσιν αὐτῷ μυρίους δαρεικοὺσιν. Ὁ δὲ 30 λαβὼν τὸ χρυσίον, στρατεύματα συνέλεξεν ἀπὸ τούτων τῶν χρημάτων, καὶ ἐπολέμει, ἐκ Χερσόνησου ὀρμηόμενος, τοῖσιν Θραξῶσιν τοῖσιν ὑπὲρ Ἑλλήσποντον οἰκοῦσιν, καὶ ὠφέλει τοὺσιν

Ἕλληνας· ὥστε καὶ χρήματα συνεβάλλοντο αὐτῷ εἰς τὴν τροφήν τῶν στρατιωτῶν αἱ Ἑλλησποντιακαὶ πόλεις ἐκοῦσαι. Τοῦτο δ' αὖ οὕτω τρεφόμενον ἐλάνθανεν αὐτῷ τὸ στρατεύμα. Ἀριστίππος δὲ ὁ Θεσσαλὸς ἐτύγχανε ξένος ὢν αὐτῷ, 5 καὶ πιεζόμενος ὑπὸ τῶν οἴκοι ἀντιστασιωτῶν, ἔρχεται πρὸς τὸν Κύρον, καὶ αἰτεῖ αὐτὸν εἰς διεχιλίους ξένους καὶ τριῶν μηνῶν μισθόν, ὡς οὕτω περιγενησόμενος ἂν τῶν ἀντιστασιωτῶν. Ὁ δὲ Κύρος δίδωσιν αὐτῷ εἰς τετρακισχιλίους, καὶ ἔξ μηνῶν μισθόν· καὶ δεῖται αὐτοῦ, μὴ πρόσθεν 10 καταλῦσαι πρὸς τοὺς ἀντιστασιώτας, πρὶν ἂν αὐτῷ συμβουλευθήσῃται. Οὕτω δὲ αὖ τὸ ἐν Θεσσαλίᾳ ἐλάνθανεν αὐτῷ τρεφόμενον στρατεύμα. Πρόξενον δὲ τὸν Βοιωτίον, ξένον ὄντα αὐτῷ, ἐκέλευσε λαβόντα ἄνδρας ὅτι πλείστους παραγενέσθαι, ὡς ἐπὶ Πεισίδας βουλόμενος στρατεύεσθαι, ὡς 15 πράγματα παρεχόντων [τῶν] Πεισιδῶν τῇ ἑαυτοῦ χώρᾳ. Σοφαίνεται δὲ τὸν Στυμφάλιον, καὶ Σωκράτην τὸν Ἀχαιοῦ, ξένους ὄντας καὶ τούτους, ἐκέλευσεν ἄνδρας λαβόντας ἐλθεῖν ὅτι πλείστους, ὡς πολεμήσων Τ.σσαφέρνει σὺν τοῖς φυγάσι τῶν Μιλησίων. Καὶ ἐποίουν οὕτως οὗτοι.

Κεφάλαιον β'.

20 Ἐπεὶ δ' ἐδόκει αὐτῷ ἤδη πορεύεσθαι ἄνω, τὴν μὲν πρόσφασιν ἐποιεῖτο, ὡς Πεισίδας βουλόμενος ἐκβαλεῖν παντάπασιν ἐκ τῆς χώρας· καὶ ἀθροίζει ὡς ἐπὶ τούτους τό τε βαρβαρικὸν καὶ τὸ Ἑλληνικὸν ἐνταῦθα στρατεύμα· καὶ παραγγέλλει τῷ τε Κλεόρχῳ, λαβόντι ἤκειν ὅσον ἦν αὐτῷ 25 στρατεύμα· καὶ τῷ Ἀριστίππῳ, συναλλαγέντι πρὸς τοὺς οἴκοι, ἀποπέμψαι πρὸς ἑαυτὸν ὃ εἶχε στρατεύμα· καὶ Ξενία τῷ Ἀρχίδι, ὃς αὐτῷ προειστήκει τοῦ ἐν ταῖς πόλεσι ξενικοῦ, ἤκειν παρήγγειλε, λαβόντα τοὺς ἄνδρας, πλὴν ἐπόσοι ἱκανοὶ ἦσαν τὰς ἀκροπόλεις φυλάττειν. Ἐκάλεισε δὲ καὶ 30 τοὺς Μίλητον πολιορκοῦντας, καὶ τοὺς φυγάδας ἐκέλευσε

σὺν αὐτῷ στρατεύεσθαι, ὑποσχόμενος αὐτοῖς, εἰ καλῶς καταπράξειεν ἐφ' ἃ ἐστρατεύετο, μὴ πρόσθεν παύσεισθαι, πρὶν αὐτοὺς καταγάγοι οἴκαδε. Οἱ δὲ ἠδέως ἐπέειποντο· ἐπίστευον γὰρ αὐτῷ· καὶ λαβόντες τὰ ὄπλα, παρήσαν εἰς Σάρδεις. Ξενίας μὲν δὴ τοὺς ἐκ τῶν πόλεων λαβῶν παρε- 5 γένητο εἰς Σάρδεις, ὀπλίτας εἰς τετρακισχιλίους· Πρόξενος δὲ παρήν, ἔχων ὀπλίτας μὲν εἰς πεντακοσίους καὶ χιλίους, γυμνήτας δὲ πεντακοσίους· Σοφαίνετος δὲ ὁ Στυμφάλιος, ὀπλίτας ἔχων χιλίους· Σωκράτης δὲ ὁ Ἀχαιοῦς, ὀπλίτας ἔχων ὡς πεντακοσίους· Πασίων δὲ ὁ Μεγαρεὺς εἰς τρια- 10 κοσίους μὲν ὀπλίτας, τριακοσίους δὲ πελταστὰς ἔχων παρεγένετο· ἦν δὲ καὶ οὗτος καὶ ὁ Σωκράτης τῶν ἀμφὶ Μίλητον στρατευομένων. Οὗτοι μὲν εἰς Σάρδεις αὐτῷ ἀφίκοντο. Τισσαφέρης δὲ, κατανοήσας ταῦτα, καὶ μείζονα ἠγησάμενος εἶναι ἢ ὡς ἐπὶ Πεισίδας τὴν παρασκευήν, 15 πορεύεται ὡς βασιλέα, ἢ ἐδύνατο τάχιστα, ἰππέας ἔχων ὡς πεντακοσίους. Καὶ βασιλεὺς μὲν δὴ, ἐπεὶ ἤκουσε παρὰ Τισσαφέρους τὸν Κύρου στόλον, ἀντιπαρεσκευάζετο.

Κῦρος δὲ ἔχων οὓς εἶπον, ὠρμάτο ἀπὸ Σάρδεων· καὶ ἐξελαύνει διὰ τῆς Λυδίας σταθμοὺς τρεῖς παρασάγγας εἰ- 20 κοσι καὶ δύο, ἐπὶ τὸν Μαίανδρον ποταμόν. Τούτου τὸ εὖρος δύο πλέθρα· γέφυρα δὲ ἐπὶν ἐξευγμένη πλοίοις ἐπτά. Τοῦτον διαβὰς ἐξελαύνει διὰ Φρυγίας σταθμὸν ἕνα παρασάγγας ὀκτώ εἰς Κολοσσάς, πόλιν οἰκουμένην, εὐδαίμονα καὶ μεγάλην. Ἐνταῦθα ἔμεινεν ἡμέρας ἐπτά· καὶ ἦκε Μεί- 25 νων ὁ Θετιαλός, ἔχων ὀπλίτας χιλίους, καὶ πελταστὰς πεντακοσίους, Δόλοπας καὶ Αἰνιᾶνας καὶ Ὀλυνθίους. Ἐντευθεν ἐξελαύνει σταθμοὺς τρεῖς παρασάγγας εἴκοσιν εἰς Κελαινάς, τῆς Φρυγίας πόλιν οἰκουμένην, μεγάλην καὶ εὐδαίμονα. Ἐνταῦθα Κύρω βασιλεία ἦν καὶ παράδει- 30 σος μέγας, ἀγρίων θηρίων πλήρης, ἃ ἐκείνος ἐθήρευεν ἀπὸ ἵππου, ὅποτε γυμνάσαι βούλοιο ἐαυτὸν τε καὶ τοὺς ἵππους. Διὰ μέσου δὲ τοῦ παραδείσου ῥεῖ ὁ Μαίανδρος πο-

ταμός· αἱ δὲ πηγαὶ αὐτοῦ εἰσὶν ἐκ τῶν βασιλείων· ῥεῖ δὲ καὶ διὰ τῆς Κελαινῶν πόλεως. Ἔστι δὲ καὶ μεγάλου βασιλείως βασιλεία ἐν Κελαιναῖς ἐρυμνὰ ἐπὶ ταῖς πηγαῖς τοῦ Μαρσίου ποταμοῦ, ὑπὸ τῇ ἀκροπόλει· ῥεῖ δὲ καὶ οὗτος 5 διὰ τῆς πόλεως, καὶ ἐμβάλλει εἰς τὸν Μαίανδρον· τοῦ δὲ Μαρσίου τὸ εὐρὸς ἐστὶν εἴκοσι καὶ πέντε ποδῶν. Ἐνταῦθα λέγεται Ἀπόλλων ἐκδεῖραι Μαρσύαν, νικήσας ἐρίζοντά οἱ περὶ σοφίας, καὶ τὸ δέρμα κρεμάσαι ἐν τῷ ἄντρῳ, ὅθεν αἱ πηγαί· διὰ δὲ τοῦτο ὁ ποταμὸς καλεῖται Μαρσύας. Ἐν- 10 ταῦθα Ξέρξης, ὅτε ἐκ τῆς Ἑλλάδος ἠτηθεὶς τῇ μάχῃ ἀπεχώρει, λέγεται οἰκοδομῆσαι ταῦτά τε τὰ βασίλεια, καὶ τὴν Κελαινῶν ἀκρόπολιν. Ἐνταῦθα ἔμεινε Κῦρος ἡμέρας τριάκοντα· καὶ ἦκε Κλέαρχος, ὁ Λακεδαιμόνιος, φηγάς, ἔχων ὀπλίτας χιλίους, καὶ πελταστὰς Θοῤῃκας ὀκτακοσίους, καὶ 15 τοξότας Κοῤῥίας διακοσίους. Ἄμα δὲ καὶ Σωσίας παρῆν ὁ Συρακούσιος, ἔχων ὀπλίτας χιλίους, καὶ Σοφαίνετος ὁ Ἀρκάς, ἔχων ὀπλίτας χιλίους. Καὶ ἐνταῦθα Κῦρος ἐξέτασιν καὶ ἀριθμὸν τῶν Ἑλλήνων ἐποίησεν ἐν τῷ παραδείσῳ, καὶ ἐγένοντο οἱ σύμπαντες, ὀπλίται μὲν μύριοι καὶ χίλιοι, 20 πελτασταὶ δὲ ἀμφὶ τοὺς διςχιλίους.

Ἐντεῦθεν ἐξελαύνει σταθμοὺς δύο παρασάγγας δέκα εἰς Πέλιας, πόλιν οἰκουμένην. Ἐνταῦθα ἔμεινε ἡμέρας τρεῖς· ἐν αἷς Ξενίας ὁ Ἀρκὰς τὰ Λύκαια ἔθυσσε, καὶ ἀγῶνα ἔθηκε· τὰ δὲ ἄθλα ἦσαν σπλεγγίδες χρυσαῖ· ἐθεώρει δὲ τὸν ἀγῶνα 25 καὶ Κῦρος. Ἐντεῦθεν ἐξελαύνει σταθμοὺς δύο παρασάγγας δώδεκα εἰς Κεραμῶν ἀγοράν, πόλιν οἰκουμένην, ἐσχάτην πρὸς τῇ Μυσία χώρᾳ. Ἐντεῦθεν ἐξελαύνει σταθμοὺς τρεῖς παρασάγγας τριάκοντα, εἰς Καῦστρου πεδῖον, πόλιν οἰκουμένην. Ἐνταῦθα ἔμεινε ἡμέρας πέντε· καὶ τοῖς στρατιώ- 30 ταις ὠφείλετο μισθὸς πλέον ἢ τριῶν μηνῶν· καὶ πολλάκις ἰόντες ἐπὶ τὰς θύρας ἀπήτουν. Ὁ δὲ ἐλπίδας λέγων διῆγε, καὶ δῆλος ἦν ἀνιώμενος· οὐ γὰρ ἦν πρὸς τοῦ Κύρου τρόπον, ἔχοντα μὴ ἀποδιδόναι.

Ἐνταῦθα ἀρικνεῖται Ἐπύραξα, ἡ Συεννέσιος γυνή, τοῦ Κιλικῶν βασιλέως, παρὰ Κῦρον· καὶ ἐλέγετο Κύρῳ δοῦναι χρήματα πολλά. Τῇ δ' οὖν στρατιᾷ τότε ἀπέδωκε Κῦρος μισθὸν τετάρων μηνῶν. Εἶχε δὲ ἡ Κίλισσα καὶ φύλακας περὶ αὐτήν, Κίλικας καὶ Ἀσπενδίους· ἐλέγετο δὲ καὶ συ- 5 γενέσθαι Κῦρον τῇ Κιλίση. Ἐντεῦθεν ἐξελάνει σταθμοὺς δύο παρασάγγας δέκα εἰς Θύμβριον, πόλιν οἰκουμένην. Ἐνταῦθα ἦν παρὰ τὴν ὁδὸν κρήνη ἡ Μίδου καλουμένη, τοῦ Φρυγῶν βασιλέως· ἐφ' ἣ ἴλεγεται Μίδας τὸν Σάτυρον θηρεῦσαι, οἶνω κερύσις αὐτήν. Ἐντεῦθεν ἐξελαύνει 10 σταθμοὺς δύο παρασάγγας δέκα εἰς Τυριαῖον, πόλιν οἰκουμένην· ἐνταῦθα ἔμεινεν ἡμέρας τρεῖς. Καὶ λέγεται δεηθῆναι ἡ Κίλισσα Κύρου, ἐπιδεῖξαι τὸ στράτευμα αὐτῇ· βουλόμενος οὖν ἐπιδεῖξαι, ἐξέτασεν ποιεῖται ἐν τῷ πεδίῳ τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν βαρβάρων. Ἐκέλευσε δὲ τοὺς Ἕλληνας, 15 ὡς νόμος αὐτοῖς εἰς μάχην, οὕτω ταχθῆναι καὶ στήναι, συντάξιμι δὲ ἕκαστον τοὺς ἑαυτοῦ. Ἐτόχθησαν οὖν ἐπὶ τετάρων· εἶχε δὲ τὸ μὲν δεξιὸν Μένων καὶ οἱ σὺν αὐτῷ· τὸ δ' εὐώνυμον, Κλέαρχος καὶ οἱ ἐκείνου· τὸ δὲ μέσον, οἱ ἄλλοι στρατηγοί. Ἐθρώρει οὖν ὁ Κῦρος πρῶτον μὲν τοὺς βαρβά- 20 ρους· οἱ δὲ παρήλαυνον τεταγμένοι κατ' ἴλας καὶ κατὰ τάξεις· εἶτα δὲ τοὺς Ἕλληνας, παρελαύνων ἐφ' ἄρματος, καὶ ἡ Κίλισσα ἐφ' ἄρμαμάξης. Εἶχον δὲ πάντες κράνη χαλκᾶ, καὶ χιτῶνας φοινικοῦς, καὶ κνημῖδας, καὶ τὰς ἀσπίδας ἐκκεκαθαυμένας. Ἐπεὶ δὲ πάντας παρήλασε, στήσας τὸ ἄρμα πρὸ τῆς 25 φάλαγγος, πέμψας Π' γορητα τὸν ἐρμηνέα παρὰ τοὺς στρατηγούς τῶν Ἑλλήνων, ἐκέλευσε προβαλέσθαι τὰ ὄπλα, καὶ ἐπιχωρῆσαι ὅλην τὴν φάλαγγα. Οἱ δὲ ταῦτα προεῖπον τοῖς στρατιώταις· καὶ ἐπεὶ ἐσάλπιγξε, προβαλλόμενοι τὰ ὄπλα ἐπήεσαν. Ἐκ δὲ τούτου θᾶπτον προϊόντων σὺν κραυγῇ, ἀπὸ 30 τοῦ αὐτομάτου δρόμος ἐγένετο τοῖς στρατιώταις ἐπὶ τὰς σκηνάς. Τῶν δὲ βαρβάρων φόβος πολὺς καὶ ἄλλοις, καὶ ἡ τε Κίλισσα ἔφυγεν ἐκ τῆς ἄρμαμάξης, καὶ οἱ ἐκ τῆς ἀγορᾶς

καταλιπόντες τὰ ὄνια ἔφυγον· οἱ δ' Ἕλληνες σὺν γέλωτι ἐπὶ τὰς σκηνάς ἤλθον. Ἢ δὲ Κίλισσα, ἰδοῦσα τὴν λαμπρότητα καὶ τὴν τάξιν τοῦ στρατεύματος, ἐθαύμαζε. Κῦρος δὲ ἤσθη, τὸν ἐκ τῶν Ἑλλήνων εἰς τοὺς βαρβάρους φόβον ἰδών.

- 5 Ἐντεῦθεν ἐξελαύνει σταθμοὺς τρεῖς παρασάγγας εἴκοσιν εἰς Ἰκόιον, τῆς Φρυγίας πόλιν ἐσχάτην. Ἐνταῦθα ἔμεινε τρεῖς ἡμέρας. Ἐντεῦθεν διελαύνει διὰ τῆς Λυκαονίας σταθμοὺς πέντε παρασάγγας τριάκοντα. Ταύτην τὴν χώραν ἐπέτρεψε διαρπάσαι τοῖς Ἕλλησιν, ὡς πολέμιαν οὔσαν.
- 10 Ἐντεῦθεν ὁ Κῦρος τὴν Κίλισσαν εἰς Κιλικίαν ἀποπέμπει τὴν ταχίστην ὁδόν· καὶ συνέπεμψεν αὐτῇ στρατιώτας, οὓς Μένων εἶχε, καὶ αὐτόν [Μένωνα τὸν Θεσσαλόν.] Κῦρος δὲ μετὰ τῶν ἄλλων ἐξελαύνει διὰ Καππαδοκίας σταθμοὺς τέταρτος παρασάγγας εἴκοσι καὶ πέντε πρὸς Δάριον, πόλιν
- 15 οἰκουμένην, μεγάλην καὶ εὐδαίμονα. Ἐνταῦθα ἔμειναν ἡμέρας τρεῖς· ἐν ᾗ Κῦρος ἀπέκτεινεν ἄνδρα Περσην, Μεγαφέρνην, φοινικιστὴν βασιλεῖον, καὶ ἕτερόν τινα τῶν ὑπάρχων δυνάστην, αἰτιασάμενος ἐπ'βουλεύειν αὐτῷ. Ἐντεῦθεν ἐπειροῶντο ἐσβάλλειν εἰς τὴν Κιλικίαν· ἡ δὲ εἰσβολὴ ἦν ὁδὸς
- 20 ἄμαξιτος, ὀρθία ἰσχυρῶς, καὶ ἀμήχανος εἰσελθεῖν στρατεύματι, εἴ τις ἐκόλυεν. Ἐλέγετο δὲ καὶ Σύννεσις εἶναι ἐπὶ τῶν ἄκρων, φυλάττων τὴν εἰσβολήν· δι' ὃ ἔμεινε ἡμέραν ἐν τῷ πεδίῳ. Τῇ δ' ὑστεραία ἦκεν ἄγγελος λέγων, ὅτι λελοιπῶς εἶη Σύννεσις τὰ ἄκρα, ἐπεὶ ἤσθητο τό τε Μένωνος
- 25 στρατεύμα ὅτι ἤδη ἐν Κιλικίᾳ εἶη εἶσω τῶν ὄρεων, καὶ ὅτι τριήρεις ἤκουε περιπλεούσας ἀπὸ Ἰωνίας εἰς Κιλικίαν, Ταμῶν ἔχοντα τὰς Λακεδαιμονίων καὶ αὐτοῦ Κύρου. Κῦρος δ' οὖν ἀνέβη ἐπὶ τὰ ὄρη, οὐδενὸς κωλύοντος, καὶ εἶδε τὰς σκηνάς, οὓς ἐφύλαττον οἱ Κίλικες. Ἐντεῦθεν δὲ κατέβαιναν
- 30 εἰς πεδῖον μέγα, καλὸν καὶ ἐπίρρυτον, καὶ δένδρων παντοδαπῶν ἔμπλεων καὶ ἀμπέλων· πολὺ δὲ καὶ σήσαμον καὶ μελίνην καὶ κέγχρον καὶ πυροὺς καὶ κριθῶς φέρει. Ὅρος δ' αὐτὸ περιέχει ὄχυρόν καὶ ὑψηλὸν πάντη ἐκ θαλάττης εἰς θάλατταν.

Καταβάς δὲ διὰ τούτου τοῦ πεδίου, ἤλασε σταθμούς τεσσαρᾶς παρασάγγας πέντε καὶ εἴκοσιν εἰς Ταρσοὺς, πόλιν τῆς Κιλικίας μεγάλην καὶ εὐδαίμονα. Ἐνταῦθα ἦσαν τὰ Συεννέσιος βασιλεία, τοῦ Κιλικίων βασιλέως· διὰ μέσης δὲ τῆς πόλεως ῥεῖ ποταμός, Κύδνος ὄνομα, εὖρος δύο πλέθρων. 5
 Ταύτην τὴν πόλιν ἐξέλιπον οἱ ἐνοικοῦντες, μετὰ Συεννέσιος, εἰς χωρίον ὄχυρόν ἐπὶ τὰ ὄρη· πλὴν οἱ τὰ καπηλεῖα ἔχοντες· ἔμειναν δὲ καὶ οἱ παρὰ τὴν θάλατταν οἰκοῦντες ἐν Σόλοις καὶ ἐν Ἰουσοῖς. Ἐπύαξα δὲ, ἡ Συεννέσιος γυνή, προτέρα Κύρου πέντε ἡμέρας εἰς Ταρσοὺς ἀφίκετο· ἐν δὲ τῇ ὑπερβολῇ 10
 τῶν ὀρέων τῶν εἰς τὸ πεδίον, δύο λόχοι τοῦ Μένωνος στρατεύματος ἀπώλοντο· οἱ μὲν ἔφασαν, ἀρπάζοντάς τι κατακοπῆναι ὑπὸ τῶν Κιλικίων, οἱ δὲ, ὑπολειφθέντας καὶ οὐ δυναμένους εὖρεῖν τὸ ἄλλο στρατεύμα οὐδὲ τὰς ὁδοὺς, εἶτα πλανωμένους ἀπώλεσθαι· ἦσαν δὲ οὗτοι ἑκατὸν ὀπλίται. Οἱ δ' ἄλλοι 15
 ἐπειδὴ ἦκον, τὴν τε πόλιν τοὺς Ταρσοὺς διήσπασαν, διὰ τὸν ὄλεθρον τῶν συστρατιωτῶν ὀργιζόμενοι, καὶ τὰ βασιλεία τὰ ἐν αὐτῇ. Κῦρος δὲ, ἐπεὶ εἰσῆλασεν εἰς τὴν πόλιν, μετεπέμπετο Συέννεσιν πρὸς ἑαυτόν· ὁ δὲ οὔτε πρότερον οὐδενί 20
 πω κρείττονι ἑαυτοῦ εἰς χεῖρας ἐλθεῖν ἔφη, οὔτε τότε Κύρω ἶέναι ἤθελε, πρὶν ἢ γυνὴ αὐτὸν ἔπεισε, καὶ πίστει εἴλαβε. Μετὰ δὲ ταῦτα ἐπεὶ συνεγένοντο ἀλλήλοις, Συέννεσις μὲν Κύρω ἔδωκε χρήματα πολλὰ εἰς τὴν στρατιάν, Κῦρος δ' ἐκείνω δῶρα, ἃ νομίζεται παρὰ βασιλεῖ τίμια, ἵππον χρυσοχάλινον καὶ στρεπτὸν χρυσοῦν καὶ ψέλλια καὶ ἀκινάκην χρυσοῦν 25
 καὶ στολὴν Περσικὴν, καὶ τὴν χώραν μηκέτι ἀρπάζεσθαι· τὰ δὲ ἠρπικσμένα ἀνδράποδα, ἣν που ἐντυγχάνωσιν, ἀπολαμβάνειν.

Κεφάλαιον γ'.

Ἐνταῦθ' ἔμεινε Κῦρος καὶ ἡ στρατιὰ ἡμέρας εἴκοσιν· οἱ γὰρ στρατιῶται οὐκ ἔφασαν ἵεναι τοῦ πρόσω· ὑπώπτενον γὰρ ἤδη ἐπὶ βασιλείᾳ ἵεναι· μισθωθῆναι δὲ οὐκ ἐπὶ τούτῳ ἔφασαν. Πρωῖτος δὲ Κλέαρχος τοὺς αὐτοῦ στρατιώτας ἐβιά-
 5 ζετο ἵεναι· οἱ δὲ αὐτόν τε ἔβαλλον, καὶ τὰ ὑποζύγια τὰ ἐκείνου, ἐπεὶ ἤρξατο προΐεναι. Κλέαρχος δὲ τότε μὲν μικρὸν ἐξέφυγε τοῦ μὴ καταπετρωθῆναι· ὕστερον δέ, ἐπεὶ ἔγνω, ὅτι οὐ δύνησεται βιάσασθαι, συνήγαγεν ἐκκλησίαν τῶν αὐτοῦ στρατιωτῶν· καὶ πρωῖτον μὲν ἐδάκρυε πολὺν χρόνον ἐστῶς·
 10 οἱ δὲ ὀρῶντες ἐθαύμαζον καὶ ἐσιώπων· εἶτα ἔλξε τοιάδε·

“Ἄνδρες στρατιῶται, μὴ θαυμάζετε, ὅτι χαλεπῶς φέρω τοῖς παροῦσι πράγμασιν. Ἐμοὶ γὰρ Κῦρος ξένος ἐγένετο, καὶ με, φεύγοντα ἐκ τῆς πατρίδος, τὰ τε ἄλλα ἐτίμησε, καὶ μυρίους ἔδωκε δαρεικούς· οὓς ἐγὼ λαβὼν οὐκ εἰς τὸ ἴδιον κατε-
 15 θέμην ἐμοί, ἀλλ' εἰς ὑμᾶς ἐδαπάνων. Καὶ πρωῖτον μὲν πρὸς τοὺς Θοῤῃκας ἐπολέμησα, καὶ ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος ἐτιμωρούμην μεθ' ὑμῶν, ἐκ τῆς Χερσόνησου αὐτοὺς ἐξελάντων, βουλομένους ἀφαιρεῖσθαι τοὺς ἐνοικοῦντας Ἑλληνας τὴν γῆν. Ἐπειδὴ δὲ Κῦρος ἐκάλει, λαβὼν ὑμᾶς ἐπορευόμην, ἵνα, εἴ τι δέοι-
 20 το, ὠφελοῖην αὐτόν ἀνθ' ὧν εὐῖπαθον ὑπ' ἐκείνου. Ἐπεὶ δὲ ὑμεῖς οὐ βούλεσθε συμπορεύεσθαι, ἀνάγκη δὴ μοι, ἢ ὑμᾶς προδόντα τῇ Κύρου φιλίᾳ χρῆσθαι, ἢ πρὸς ἐκείνον ψευδάμενον μεθ' ὑμῶν εἶναι. Εἰ μὲν δὴ δίκαια ποιήσω, οὐκ οἶδα· αἰρήσομαι δ' οὖν ὑμᾶς, καὶ σὺν ὑμῖν ὅ τι ἂν δέη
 25 πείσομαι. Καὶ οὐποτ' ἐρεῖ οὐδεὶς, ὡς ἐγὼ Ἑλληνας ἀγαγὼν εἰς τοὺς βαρβάρους, προδοὺς τοὺς Ἑλληνας, τὴν τῶν βαρβάρων φιλίαν εἰλόμην. Ἀλλὰ ἐπεὶ ὑμεῖς ἐμοὶ οὐκ ἐθέλετε πείθεσθαι, οὐδὲ ἔπεσθαι, ἐγὼ σὺν ὑμῖν ἔφομαι, καὶ ὅ τι ἂν δέη πείσομαι. Νομίζω γὰρ ὑμᾶς ἐμοὶ εἶναι καὶ πατρίδα
 30 καὶ φίλους καὶ συμμάχους, καὶ σὺν ὑμῖν μὲν ἂν εἶναι τίμιος,

ὅπου ἂν ᾖ· ὑμῶν δ' ἐρημωθείς, οὐκ ἂν ἱκανὸς εἶναι οἶμαι, οὔτ' ἂν φίλον ὠφεληθῆσαι, οὔτ' ἂν ἐχθρὸν ἀλεξασθαι. Ὡς ἐμοῦ οὖν ἰόντος, ὅπη ἂν καὶ ὑμεῖς, οὕτω τὴν γνώμην ἔχετε." Ταῦτα εἶπεν· οἱ δὲ στρατιῶται, οἱ τε αὐτοῦ ἐκείνου, καὶ οἱ ἄλλοι, ταῦτα ἀκούσαντες, ὅτι οὐ φαίη παρὰ βασιλείᾳ πορεύ- 5 εσθαι, ἐπήνεσαν· παρὰ δὲ Ξενίου καὶ Πασίωνος πλείους ἢ διςχίλιοι, λαβόντες τὰ ὄπλα καὶ τὰ σκευοφόρα, ἐστρατοπεδεύσαντο παρὰ Κλέαρχον. Κύρος δὲ τούτοις ἀπορῶν τε καὶ λυπούμενος, μετεπέμπετο τὸν Κλέαρχον· ὁ δ' ἰέναι μὲν οὐκ ἤθελε, λάθρα δὲ τῶν στρατιωτῶν πέμπων αὐτῷ ἄγγελον, 10 ἔλεγε θαρσύνειν, ὡς καταστησομένων τούτων εἰς τὸ δέον· μεταπέμπεσθαι δ' ἐκέλευεν αὐτόν· αὐτὸς δὲ οὐκ ἔφη ἰέναι. Μετὰ δὲ ταῦτα συναγαγὼν τοὺς μεθ' ἑαυτοῦ στρατιώτας καὶ τοὺς προσελθόντας αὐτῷ καὶ τῶν ἄλλων τὸν βουλόμενον, ἔλεξε τοιάδε· 15

"Ἄνδρες στρατιῶται, τὰ μὲν δὴ Κύρου δῆλον ὅτι οὕτως ἔχει πρὸς ἡμᾶς, ὡς περὶ τὰ ἡμέτερα πρὸς ἐκείνον· οὔτε γὰρ ἡμεῖς ἔτι ἐκείνου στρατιῶται, ἐπεὶ γε οὐ συνεπόμεθα αὐτῷ, οὔτε ἐκεῖνος ἡμῖν ἔτι μισθοδότης. Ὅτι μέντοι ἀδικεῖσθαι νομίζει ὑφ' ἡμῶν, οἶδα· ὥστε καὶ μειατρεπομένου αὐτοῦ 20 οὐκ ἐθέλω ἔλθειν, τὸ μὲν μέγιστον, αἰσχυρόμενος, ὅτι σύννοδα ἑμαυτῷ πάντα ἐφυσμένος αὐτόν· ἔπειτα δὲ καὶ δεδιώς, μὴ λαβὼν με δίκην ἐπιθῆ, ὣν νομίζει ὑπ' ἐμοῦ ἠδικῆσθαι. Ἐμοὶ οὖν δοκεῖ οὐχ ὥρα εἶναι ἡμῖν καθεῖδειν, οὐδ' ἀμελεῖν ἡμῶν αὐτῶν, ἀλλὰ βουλεύεσθαι, ὅ τι χρὴ ποιεῖν ἐκ τούτων. 25 Καὶ εἴτε μένομεν αὐτοῦ, σκεπτέον μοι δοκεῖ εἶναι, ὅπως ὡς ἀσφαλέστατα μένωμεν· εἴτε δὲ δοκεῖ ἀπιέναι, ὅπως ὡς ἀσφαλέστατα ἀπιμεν, καὶ ὅπως τὰ ἐπιτήδεια ἔξομεν· ἄνευ γὰρ τούτων οὔτε στρατηγοῦ οὔτε ἰδιώτου ὄφελος οὐδέν. Ὁ δὲ ἀνὴρ πολλοῦ μὲν ἄξιος φίλος, ᾧ ἂν φίλος ἦ· χαλεπώ- 30 τατος δ' ἐχθρὸς, ᾧ ἂν πολέμιος ἦ. Ἐτι δὲ δύναμιν ἔχει καὶ πεζὴν καὶ ἰπλικὴν καὶ ναυτικὴν, ἣν πάντες ὁμοίως ὀρῶμεν τε καὶ ἐπιστάμεθα· καὶ γὰρ οὐδὲ πόρρω δοκοῦμέν μοι αὐ-

τοῦ καθῆσθαι· ὥστε ὦρα λέγειν ὃ τί τις γινώσκει ἄριστον εἶναι.” Ταῦτ' εἰπὼν, ἐπαύσατο.

Ἐκ δὲ τούτου ἀνίσταντο, οἱ μὲν ἐκ τοῦ αὐτομάτου, λέξον-
 5 τες, ἃ ἐγίνωσκον· οἱ δὲ καὶ ὑπ' ἐκείνου ἐγκέλευστοι, ἐπι-
 δεικνύντες, οἷα εἴη ἡ ἀπορία, ἄνευ τῆς Κύρου γνώμης καὶ
 μένειν καὶ ἀπιέναι. Εἰς δὲ δὴ εἶπε, προςποιούμενος σπεύ-
 δειν ὡς τάχιστα πορεύεσθαι εἰς τὴν Ἑλλάδα, “στρατηγούς
 μὲν ἐλέσθαι ἄλλους ὡς τάχιστα, εἰ μὴ βούλεται Κλέαρχος
 ἀπάγειν· τὰ δ' ἐπιτήδεια ἀγοράζεσθαι (ἡ δ' ἀγορὰ ἦν ἐν τῷ
 10 βαρβαρικῷ στρατεύματι), καὶ συσκευάζεσθαι· ἐλθόντας δὲ
 Κῦρον αἰτεῖν πλοῖα, ὡς ἀποπλείειν· ἐὰν δὲ μὴ διδῶ ταῦτα,
 ἡγεμόνα αἰτεῖν Κῦρον, ὅστις ὡς διὰ φιλίας τῆς χώρας ἀπά-
 ξει· ἐὰν δὲ μηδὲ ἡγεμόνα διδῶ, συντάττεσθαι τὴν ταχίστην·
 πέμψαι δὲ καὶ προκαταληφόμενους τὰ ἄκρα, ὅπως μὴ
 15 φθάσωσι μήτε ὁ Κῦρος, μήτε οἱ Κίλικες καταλαβόντες, ὧν
 πολλοὺς καὶ πολλὰ χρήματα ἔχομεν ἀνηρηπακότες.” Οὗτος μὲν
 δὴ τοιαῦτα εἶπε· μετὰ δὲ τοῦτον Κλέαρχος εἶπε τοσοῦτον·
 “Ὡς μὲν στρατηγήσοντα ἐμὲ ταύτην τὴν στρατηγίαν μηδεὶς
 ὑμῶν λεγέτω· πολλὰ γὰρ ἐνορῶ, δι' ἃ ἐμοὶ τοῦτο οὐ ποιη-
 20 τέον· ὡς δὲ τῷ ἀνδρὶ, ὃν ἂν ἔλησθε, πείσομαι ἢ δυνατὸν
 μάλιστα· ἵνα εἰδῆτε, ὅτι καὶ ἄρχεσθαι ἐπίσταμαι, ὡς τις
 καὶ ἄλλος μάλιστα ἀνθρώπων.” Μετὰ δὲ τοῦτον ἄλλος ἀνέ-
 στη, ἐπιδεικνύς μὲν τὴν εὐήθειαν τοῦ τὰ πλοῖα αἰτεῖν κελεύ-
 οντος, ὡςπερ πάλιν [τὸν] στόλον Κύρου μὴ ποιουμένου·
 25 ἐπιδεικνύς δέ, “ὡς εὐήθεις εἴη, ἡγεμόνα αἰτεῖν παρὰ τούτου,
 ᾧ λυμαινόμεθα τὴν προᾶξιν. Εἰ δέ τι καὶ τῷ ἡγεμόνι πι-
 στεύσομεν, ᾧ ἂν Κῦρος διδῶ, τί κωλύει, καὶ τὰ ἄκρα ἡμῶν
 κελεύειν Κῦρον προκαταλαμβάνειν; Ἐγὼ γὰρ ὀκνοῖην μὲν
 ἂν εἰς τὰ πλοῖα ἐμβαίνειν, ἃ ἡμῶν δοίη, μὴ ἡμᾶς αὐταῖς
 30 ταῖς τριήρεσι καταδύσῃ· φοβοίμην δ' ἂν τῷ ἡγεμόνι, ᾧ
 [ἂν] δοίη, ἔπεσθαι, μὴ ἡμᾶς ἀγάγῃ, ὅθεν οὐχ οἷόν τε ἔσται
 ἐξελεθῆν· βουλοίμην δ' ἂν, ἄκοντος ἀπιῶν Κύρου, λαθεῖν
 αὐτὸν ἀπελθῶν· ὃ οὐ δυνατόν ἐστιν. Ἄλλ' ἔγωγε φημί,

ταῦτα μὲν φλυαρίας εἶναι· δοκεῖ δέ μοι, ἄνδρας ἐλθόντας πρὸς Κῦρον, οἵτινες ἐπιτήδειοι, σὺν Κλεάρχῳ, ἐρωτᾶν ἐκεῖνον, τί βούλεται ἡμῖν χρῆσθαι· καὶ εἰ μὲν ἢ πρᾶξις ἢ παραπλησία, οἷαπερ καὶ πρόσθεν ἐχρῆτο τοῖς ξένοις, ἔπεσθαι καὶ ἡμᾶς, καὶ μὴ κακίους εἶναι τῶν πρόσθεν τούτῳ συνανα- 5 βάντων· εἰ δὲ μείζων ἢ πρᾶξις τῆς πρόσθεν φαίνεται, καὶ ἐπιπονωτέρα, καὶ ἐπικινδυνότερα, ἀξιούν, ἢ πείσαντα ἡμᾶς ἄγειν, ἢ πεισθέντα πρὸς φίλιαν ἀφιέναι· οὕτω γὰρ καὶ ἐπόμενοι ἂν φίλοι αὐτῷ καὶ πρόθυμοι ἐποίμεθα, καὶ ἀπίοντες, ἀσφαλῶς ἂν ἀπίοιμεν· ὅ τι δ' ἂν πρὸς ταῦτα λέγη, 10 ἀπαγγεῖλαι δεῦρο· ἡμᾶς δ' ἀκούσαντας πρὸς ταῦτα βουλευέσθαι.” Ἔδοξε ταῦτα· καὶ ἄνδρας ἐλόμενοι σὺν Κλεάρχῳ πέμπουσιν, οἳ ἠρώτων Κῦρον τὰ δόξαντα τῇ στρατιᾷ. Ὁ δ' ἀπεκρίνατο, “ὅτι ἀκούοι Ἀβροκόμαν, ἐχθρὸν ἄνδρα, ἐπὶ τῷ Εὐφράτῃ ποταμῷ εἶναι, ἀπέχοντα δώδεκα σταθμούς· 15 πρὸς τοῦτον οὖν” ἔφη “βούλεσθαι ἐλθεῖν· κἂν μὲν ἢ ἐκεῖ, τὴν δίκην” ἔφη “χρήξιν ἐπιθεῖναι αὐτῷ· ἢν δὲ φεύγη, ἡμεῖς ἐκεῖ πρὸς ταῦτα βουλευσόμεθα.” Ἀκούσαντες δὲ ταῦτα οἱ αἰρετοί, ἀναγγέλλουσι τοῖς στρατιώταις. Τοῖς δὲ ὑποψία μὲν ἦν, ὅτι ἄγει πρὸς βασιλέα, ὅμως δὲ ἐδόκει ἔπεσθαι· προςαι- 20 τοῦσι δὲ μισθόν. Ὁ δὲ Κῦρος ἱπισχνεῖται ἡμιόλιον πᾶσι δώσειν, οὗ πρότερον ἔφερον, ἀντὶ δαρεικοῦ τρία ἡμιδαρειακά τοῦ μηνὸς τῷ στρατιώτῃ· ὅτι δ' ἐπὶ βασιλέα ἄγοι, οὐδ' ἐνταῦθ' ἤκουεν οὐδεὶς ἐν τῷ τότε φανερωῶς.

Κεφάλαιον δ΄.

Ἐντεῦθεν ἐξελαύνει σταθμούς δύο παρασάγγας δέκα ἐπὶ 25 τὸν Σάρον ποταμόν, οὗ ἦν τὸ εὖρος τρία πλέθρα. Ἐντεῦθεν ἐξελαύνει σταθμὸν ἕνα παρασάγγας πέντε ἐπὶ τὸ Πύραμον ποταμόν, οὗ τὸ εὖρος στάδιον. Ἐντεῦθεν ἐξελαύνει σταθμούς δύο παρασάγγας πεντεκαίδεκα εἰς Ἴσσοῦς, τῆς

Κιλικίας ἐσχάτην πόλιν ἐπὶ τῇ θαλάττῃ οἰκουμένην, μεγάλην καὶ εὐδαίμονα. Ἐνταῦθα ἔμειναν ἡμέρας τρεῖς· καὶ Κύρου παρῆσαν αἱ ἐκ Πελοποννήσου νῆες τριάκοντα καὶ πέντε, καὶ ἐπ' αὐταῖς ναύαρχος Πυθαγόρας Λακεδαιμόνιος. Ἠγεῖτο
 5 δ' αὐτῶν Ταμῶς, Αἰγύπτιος, ἐξ Ἐφέσου, ἔχων ναῦς ἑτέρας Κύρου πέντε καὶ εἴκοσιν· αἷς ἐπολιόρχει Μίλητον, ὅτε Τισσαφέρνει φίλη ἦν, καὶ συνεπολέμει Κύρῳ πρὸς αὐτόν. Παρῆν δὲ καὶ Χειρίσοφος ὁ Λακεδαιμόνιος ἐπὶ τῶν νεῶν, μετὰπεμπτος ὑπὸ Κύρου, ἑπτακοσίους ἔχων ὀπλίτας, ὧν ἐστρα-
 10 τήγει παρὰ Κύρῳ. Αἱ δὲ νῆες ὤρμουν κατὰ τὴν Κύρου σκηνήν. Ἐνταῦθα καὶ οἱ παρ' Ἀβροκόμα μισθοφόροι Ἕλληνες ἀποστάντες ἦλθον παρὰ Κύρον, τετρακόσιοι ὀπλίται, καὶ συνεστρατεύοντο ἐπὶ βασιλεία.

Ἐντεῦθεν ἐξελαύνει σταθμὸν ἓνα παρασάγγας πέντε ἐπὶ
 15 πύλας τῆς Κιλικίας καὶ τῆς Συρίας. Ἦσαν δὲ ταῦτα δύο τεῖχη· καὶ τὸ μὲν ἔσωθεν πρὸ τῆς Κιλικίας Συέννεσις εἶχε καὶ Κιλικῶν φυλακή· τὸ δ' ἔξω τὸ πρὸ τῆς Συρίας βασιλέως ἐλέγετο φυλακὴ φυλάττειν. Διὰ μέσου δὲ τούτων ρεῖ ποταμός, Κάρσος ὄνομα, εὖρος πλέθρου. Ἄπαν δὲ τὸ μέσον
 20 τῶν τευχῶν ἦσαν στάδιοι τρεῖς· καὶ παρελθεῖν οὐκ ἦν βία· ἦν γὰρ ἡ πάροδος στενή, καὶ τὰ τεῖχη εἰς τὴν θάλατταν καθήκοντα, ὑπερθεῖν δὲ ἦσαν πέτραι ἡλίβατοι· ἐπὶ δὲ τοῖς τείχεσιν ἀμφοτέροις ἐφειστήκεσαν πύλαι. Ταύτης οὖν ἕνεκα τῆς παρόδου Κύρος τὰς ναῦς μετεπέμψατο, ὅπως ὀπλίτας
 25 ἀποβιβάσειεν εἴσω καὶ ἔξω τῶν πυλῶν, καὶ βιασάμενοι τοὺς πολεμίους παρέλθοιεν, εἰ φυλάττοιεν ἐπὶ ταῖς Συρίας πύλαις· ὅπερ ὤετο ποιήσειν τὸν Ἀβροκόμαν ὁ Κύρος, ἔχοντα πολὺ στρατεύμα. Ἀβροκόμας δὲ οὐ τοῦτο ἐποίησεν, ἀλλ' ἐπεὶ ἤκουε Κύρον ἐν Κιλικίᾳ ὄντα, ἀναστρέψας ἐκ
 30 Φοινίκης παρὰ βασιλεία ἀπήλυνεν, ἔχων, ὡς ἐλέγετο, τριάκοντα μυριάδας στρατιάς.

Ἐντεῦθεν ἐξελαύνει διὰ Συρίας σταθμὸν ἓνα παρασάγγας πέντε εἰς Μυριάνδρον, πόλιν οἰκουμένην ὑπὸ Φοινικῶν ἐπὶ

τῇ Θαλάττῃ· ἐμπόριον δ' ἦν τὸ χωρίον, καὶ ὄρμον αὐτόθι ὀλκάδες πολλαί. Ἐνταῦθ' ἔμειναν ἡμέρας ἐπτά· καὶ Ξενίας ὁ Ἀρκάς, στρατηγός, καὶ Πασίων ὁ Μεγαρεὺς, ἐμβάντες εἰς πλοῖον, καὶ τὰ πλείστου ἄξια ἐνθ' ἔμενοι, ἀπέπλευσαν, ὡς μὲν τοῖς πλείστοις ἐδόκουν, φιλοτιμηθέντες, ὅτι τοὺς 5 στρατιώτας αὐτῶν, τοὺς παρὰ Κλέαρχον ἀπελθόντας, ὡς ἀπιόντας εἰς τὴν Ἑλλάδα πάλιν, καὶ οὐ πρὸς βασιλέα, εἶα Κῦρος τὸν Κλέαρχον ἔχειν. Ἐπεὶ δ' οὖν ἦσαν ἀφανεῖς, διήλθε λόγος, ὅτι διώκοι αὐτοὺς Κῦρος τριήρεσι· καὶ οἱ μὲν εὐχοντο, ὡς δολίους ὄντας αὐτοὺς ληφθῆναι· οἱ δ' 10 ὤκτειρον, εἰ ἀλώσοιντο.

Κῦρος δὲ, συγκαλέσας τοὺς στρατηγοὺς, εἶπεν· “Ἀπολολοίπασιν ἡμᾶς Ξενίας καὶ Πασίων· ἀλλ' εὖ γε μέντοι ἐπιστάσθωσαν, ὅτι οὔτε ἀποδεδράκασιν· οἶδα γὰρ ὅπη οἴχονται· οὔτε ἀποπεφεύγασιν· ἔχω γὰρ τριήρεις, ὥστε ἐλεῖν τὸ 15 ἐκείνων πλοῖον. Ἀλλά, μὰ τοὺς θεοὺς, οὐκ ἔγωγε αὐτοὺς διώξω· οὐδὲ ἐρεῖ οὐδεὶς, ὡς ἐγὼ ἕως μὲν ἂν παρῇ τις χρῶμαι· ἐπειδὰν δὲ ἀπιέναι βούληται, συλλαβὼν καὶ αὐτοὺς κακῶς ποιῶ, καὶ τὰ χρήματα ἀποσυλῶ. Ἀλλὰ ἰόντων [ἂν] εἰδότες, ὅτι κακίους εἰσὶ περὶ ἡμᾶς, ἢ ἡμεῖς περὶ ἐκείνους. 20 Καίτοι ἔχω γε αὐτῶν καὶ τέκνα καὶ γυναῖκας ἐν Τράλλεσι φρουρούμενα· ἀλλ' οὐδὲ τούτων στερήσονται· ἀλλ' ἀπολήφονται, τῆς πρόσθεν ἕνεκα περὶ ἐμὲ ἀρετῆς.” Καὶ ὁ μὲν ταῦτα εἶπεν· οἱ δ' Ἕλληνες, εἴ τις καὶ ἀθυμότερος ἦν πρὸς τὴν ἀνάβασιν, ἀκούοντες τὴν Κύρου ἀρετὴν, ἥδιον καὶ προ- 25 θυμότερον συνεπορεύοντο.

Μετὰ [δὲ] ταῦτα Κῦρος ἐξελαύνει σταθμοὺς τέτταρας παρασάγγας εἴκοσιν ἐπὶ τὸν Χάλον ποταμόν, ὄντα τὸ εὖρος πλέθρου, πλήρη δ' ἰχθύων μεγάλων καὶ πρᾶέων, οὓς οἱ Σύροι θεοὺς ἐνόμιζον, καὶ ἀδικεῖν οὐκ εἶων, οὐδὲ τὰς περι- 30 στεράς. Αἱ δὲ κῶμαι, ἐν αἷς ἐσκήνον, Παρυσάτιδος ἦσαν, εἰς ζώνην δεδομένα. Ἐντεῦθεν ἐξελαύνει σταθμοὺς πέντε παρασάγγας τριάκοντα ἐπὶ τὰς πηγὰς τοῦ Δαράδακος πο-

ταμοῦ, οὗ τὸ εὖρος πλέθρον. Ἐνταῦθα ἦσαν τὰ Βελέσνος βασιλεία, τοῦ Συρίας ἄρξαντος, καὶ παράδεισος πάνυ μέγας καὶ καλός, ἔχων πάντα, ὅσα ὦραι φύουσι. Κύρος δ' αὐτὸν ἐξέκοψε, καὶ τὰ βασιλεία κατέκαυσεν.

5 Ἐντεῦθεν ἐξελαύνει σταθμοὺς τρεῖς παρασάγγας πεντεκαίδεκα ἐπὶ τὸν Εὐφράτην ποταμόν, ὄντα τὸ εὖρος τεττάρων σταδίων· καὶ πόλις αὐτόθι ᾠκεῖτο μεγάλη καὶ εὐδαίμων, Θάψακος ὀνόματι. Ἐνταῦθα ἔμειναν ἡμέρας πέντε· καὶ Κύρος μεταπεμφάμενος τοὺς στρατηγούς τῶν Ἑλλήνων ἔλε-
 10 γεν, ὅτι ἡ ὁδὸς ἔσοιτο πρὸς βασιλέα μέγαν, εἰς Βαβυλῶνα· καὶ κελεύει αὐτοὺς λέγειν ταῦτα τοῖς στρατιώταις, καὶ ἀναπείθειν ἔπεσθαι. Οἱ δὲ ποιήσαντες ἐκκλησίαν, ἀπήγγελλον ταῦτα· οἱ δὲ στρατιῶται ἐχαλέπαινον τοῖς στρατηγοῖς, καὶ ἔφασαν, αὐτοὺς πάλαι ταῦτα εἰδότας κρύπτειν· καὶ οὐκ
 15 ἔφασαν ἵεναι, ἂν μὴ τις αὐτοῖς χρήματα διδῶ, ὥσπερ καὶ τοῖς πρότερον μετὰ Κύρου ἀναβάσι παρὰ τὸν πατέρα τοῦ Κύρου· καὶ ταῦτα οὐκ ἐπὶ μάχην ἰόντων, ἀλλὰ καλοῦντος τοῦ πατρὸς Κύρου. Ταῦτα οἱ στρατηγοὶ Κύρῳ ἀπήγγελλον· ὃ δ' ὑπέσχετο, ἀνδρὶ ἐκάστῳ δώσειν πέντε ἀργυρίου
 20 μνάς, ἐπὰν εἰς Βαβυλῶνα ἤκωσι, καὶ τὸν μισθὸν ἐντελήῃ, μέχρις ἂν καταστήσῃ τοὺς Ἕλληνας εἰς Ἰωνίαν πάλιν. Τὸ μὲν δὴ πολὺ τοῦ Ἑλληνικοῦ οὕτως ἐπείσθη. Μένων δὲ, πρὶν δῆλον εἶναι, τί ποιήσουσιν οἱ ἄλλοι στρατιῶται, πότερον ἔφονται Κύρῳ ἢ οὐ, συνέλεξε τὸ αὐτοῦ στράτευμα χω-
 25 ρὶς τῶν ἄλλων, καὶ ἔλεξε τάδε·

“Ἄνδρες, εἰάν ἐμοὶ πεισθῆτε, οὔτε κινδυνεύσαντες, οὔτε πονήσαντες, τῶν ἄλλων πλέον προτιμήσεσθε στρατιωτῶν ὑπὸ Κύρου. Τί οὖν κελεύω ποιῆσαι; Νῦν δεῖται Κύρος ἔπεσθαι τοὺς Ἕλληνας ἐπὶ βασιλέα· ἐγὼ οὖν φημί, ὑμᾶς
 30 χρῆναι διαβῆναι τὸν Εὐφράτην ποταμόν, πρὶν δῆλον εἶναι, ὃ τι οἱ ἄλλοι Ἕλληνες ἀποκρινοῦνται Κύρῳ. Ἦν μὲν γὰρ ψηφίσωνται ἔπεσθαι, ὑμεῖς δόξετε αἴτιοι εἶναι ἄρξαντες τοῦ διαβαίνειν· καὶ ὡς προθυμοτάτοις ὑμῖν οὔσι χάριν εἴσεται

Κῦρος καὶ ἀποδώσει· [ἐπίσταται δ' εἷ τις καὶ ἄλλος]· ἦν δ' ἀποψηφίσωνται οἱ ἄλλοι, ἀπίμεν μὲν πάντες εἰς τοῦμπα-
 λιν· ὑμῖν δέ, ὡς μόνοις πειθομένοις, πιστοτάτοις χρήσεται
 καὶ εἰς φρούρια καὶ εἰς λοχαγίας· καὶ ἄλλου οὔτινος ἂν δέη-
 σθε, οἶδα, ὅτι ὡς φίλου τεύξεσθε Κύρου." Ἀκούσαντες 5
 ταῦτα ἐπέιθοντο καὶ διέβησαν, πρὶν τοὺς ἄλλους ἀποκρί-
 νασθαι. Κῦρος δ' ἐπεὶ ἦσθετο διαβεβηκότας, ἦσθη τε,
 καὶ τῷ στρατεύματι πέμπας Γλοῦν, εἶπεν· "Ἐγὼ μὲν, ὦ
 ἄνδρες, ἦδη ὑμᾶς ἐπαινῶ· ὅπως δὲ καὶ ὑμεῖς ἐμὲ ἐπαινέ-
 σετε, ἐμοὶ μελήσει, ἢ μηκέτι με Κῦρον νομίζετε." Οἱ μὲν δὲ 10
 στρατιῶται, ἐν ἐλπίσι μεγάλαις ὄντες, εὐχοντο αὐτὸν εὐτυχή-
 σαι· Μένωνι δὲ καὶ δῶρα ἐλέγετο πέμπαι μεγαλοπρεπῶς.
 Ταῦτα δὲ ποιήσας διέβαινε· συνείπετο δὲ καὶ τὸ ἄλλο στρα-
 τευμα αὐτῷ ἅπαν· καὶ τῶν διαβαινόντων τὸν ποταμὸν οὐ-
 δεὶς ἐβρέχθη ἀνωτέρω τῶν μασθῶν ὑπὸ τοῦ ποταμοῦ. 15
 Οἱ δὲ Θαψακιηνοὶ ἔλεγον, ὅτι οὐ πάποθ' οὔτος ὁ ποταμὸς
 διαβατὸς γένοιτο πεζῇ, εἰ μὴ τότε, ἀλλὰ πλοίοις· ἃ τότε
 Ἀβροκόμας προῖῶν κατέκαυσεν, ἵνα μὴ Κῦρος διαβῇ. Ἐδό-
 κει δὲ θεῖον εἶναι, καὶ σαφῶς ὑποχωρῆσαι τὸν ποταμὸν
 Κύρω, ὡς βασιλεύσουσι. 20

Ἐντεῦθεν ἐξελαύνει διὰ τῆς Συρίας σταθμοὺς ἐννέα πα-
 ρασάγγας πενήκοντα, καὶ ἀφικνοῦνται πρὸς τὸν Ἀράξην
 ποταμὸν. Ἐνταῦθα ἦσαν κῶμαι πολλαί, μεσταὶ σίτου καὶ
 οἴνου. Ἐνταῦθα ἔμειναν ἡμέρας τρεῖς, καὶ ἐπέσιτίσαντο.

Κεφάλαιον ε΄.

Ἐντεῦθεν ἐξελαύνει διὰ τῆς Ἀραβίας, τὸν Εὐφράτην πο- 25
 ταμὸν ἐν δεξιᾷ ἔχων, σταθμοὺς ἐρήμους πέντε παρασάγγας
 τριάκοντα καὶ πέντε. Ἐν τούτῳ δὲ τῷ τόπῳ ἦν μὲν ἡ γῆ
 πεδῖον ἅπαν ὁμαλὸν ὥσπερ θάλαττα, ἀψινθίου δὲ πλήρες·

εἰ δέ τι καὶ ἄλλο ἐνῆν ὕλης ἢ καλάμου, ἅπαντα ἦσαν εὐώδη, ὡσπερ ἄρώματα· δένδρον δ' οὐδέν ἐνῆν. Θηρία δὲ παντοῖα, πλείστοι μὲν ὄνοι ἄγριοι, οὐκ ὀλίγοι δὲ στρουθοὶ αἰμεγάλοι· ἐνῆσαν δὲ καὶ ὠτίδες καὶ δορκάδες· ταῦτα δὲ τὰ
 5 Θηρία οἱ ἵππεῖς ἐδίωκον ἐνίοτε. Καὶ οἱ μὲν ὄνοι, ἐπεὶ τις διώκοι, προδραμόντες ἂν εἰστήκεσαν· πολὺ γὰρ τῶν ἵππων θάττον ἔτρεχον· καὶ πάλιν ἐπεὶ πλησιάζοιεν οἱ ἵπποι, ταῦτον ἐποιοῦν· καὶ οὐκ ἦν λαβεῖν, εἰ μὴ διαστάντες οἱ ἵππεῖς θηρῶν διαδεχόμενοι τοῖς ἵπποις. Τὰ δὲ κρέα τῶν ἄλισκο-
 10 μένων ἦν παραπλήσια τοῖς ἐλαφείοις, ἀπαλώτερα δέ. Στρουθὸν δὲ οὐδεὶς ἔλαβεν· οἱ δὲ διώξαντες τῶν ἵππέων ταχὺ ἐπαύοντο· πολὺ γὰρ ἀπέσπα ἀποφεύγουσα, τοῖς μὲν ποσὶ δρόμῳ, ταῖς δὲ πτέρυξιν, ἄρασα, ὡσπερ ἰστίῳ χρωμένη. Τὰς δὲ ὠτίδας, ἂν τις ταχὺ ἀνιστῆ, ἔστι λαμβάνειν· πέτονται γὰρ
 15 βραχύ, ὡσπερ πέρδικες, καὶ ταχὺ ἀπαγορεύουσι. Τὰ δὲ κρέα αὐτῶν ἠδιστα ἦν.

Πορευόμενοι δὲ διὰ ταύτης τῆς χώρας ἀφικνοῦνται ἐπὶ τὸν Μασκᾶν ποταμόν, τὸ εὖρος πλεθριαῖον. Ἐνταῦθα ἦν πόλις ἐρήμη, μεγάλη, ὄνομα δὲ αὐτῇ Κορσωτῆ· περιεῤῥόετο δὲ
 20 αὕτη ὑπὸ τοῦ Μασκᾶ κύκλω. Ἐνταῦθα ἔμειναν ἡμέρας τρεῖς, καὶ ἐπεσιτίσαντο. Ἐντεῦθεν ἐξελαύνει σταθμοὺς ἐρήμους τρεῖς καὶ δέκα παρασάγγας ἐνενήκοντα τὸν Εὐφράτην ποταμόν ἐν δεξιᾷ ἔχων, καὶ ἀφικνεῖται ἐπὶ Πύλας. Ἐν τούτοις τοῖς σταθμοῖς πολλὰ τῶν ὑποζυγίων ἀπώλετο ὑπὸ [τοῦ] λι-
 25 μοῦ· οὐ γὰρ ἦν χόρτος, οὐδὲ ἄλλο δένδρον οὐδέν, ἀλλὰ ψιλὴ ἦν ἅπασα ἡ χώρα· οἱ δὲ ἐνοικοῦντες ὄνους ἀλέτας παρὰ τὸν ποταμόν ὀρύττοντες καὶ ποιοῦντες, εἰς Βαβυλῶνα ἦγον καὶ ἐπώλουν, καὶ ἀνταγοράζοντες σῖτον ἔζων. Τὸ δὲ στρατεύμα ὁ σῖτος ἐπέλιπε, καὶ πρίασθαι οὐκ ἦν, εἰ μὴ ἐν τῇ Λυδία
 30 ἀγορᾷ, ἐν τῷ Κύρου βαρβαρικῷ, τὴν καπίθην ἀλεύρων ἢ ἀλφίτων τετιάρων σίγλων. Ὁ δὲ σίγλος δύναται ἐπὶ ἄβο-
 λούς καὶ ἡμιβόλιον Ἀττικούς· ἡ δὲ καπίθη δύο χοίνας Ἀττικούς ἐχάσκει. Κρέα οὖν ἐσθίοντες οἱ στρατιῶται διεγί-

γνωτό. Ἦν δὲ τούτων τῶν σταθμῶν οὓς πάνυ μακροὺς ἤλαυνεν, ὅποτε ἢ πρὸς ὕδωρ βούλοιο διατελέσαι ἢ πρὸς χιλόν. Καὶ δὴ ποτε στενοχωρίας καὶ πηλοῦ φανέντος ταῖς ἀμάξαις δυσπορεύτου, ἐπέστη ὁ Κῦρος σὺν τοῖς περὶ αὐτὸν ἀρίστοις καὶ εὐδαιμονεστάτοις, καὶ ἔταξε Γλοῦν καὶ Πίγρη- 5
 τα, λαβόντας τοῦ βαρβαρικοῦ στρατοῦ συνεκβιβάζειν τὰς ἀμάξας. Ἐπεὶ δὲ ἐδόκουν αὐτῷ σχολαίως ποιεῖν, ὥσπερ ὀργῇ ἐκέλευσε τοὺς περὶ αὐτὸν Πέρσας τοὺς κρατίστους συνεπισπεῦσαι τὰς ἀμάξας. Ἐνθα δὴ μέρος τι τῆς εὐταξίας ἦν θεάσασθαι. Ρίψαντες γὰρ τοὺς πορφυροῦς κάνδυς, 10
 ὅπου ἕκαστος ἔτυχεν ἐστηκώς, ἕεντο, ὥσπερ ἂν δρόμοι τις περὶ νίκης, καὶ μάλα κατὰ πρानοῦς γηλόφου, ἔχοντες τούτους τε τοὺς πολυτελεῖς χιτῶνας, καὶ τὰς ποικίλας ἀναξυρίδας· ἔνιοι δὲ καὶ στρεπτοὺς περὶ τοῖς τραχήλοις, καὶ ψέλλια περὶ ταῖς χερσίν· εὐθύς δὲ σὺν τούτοις εἰσπηδήσαντες εἰς 15
 τὸν πηλόν, θᾶττον ἢ ὡς τις ἂν ᾔετο, μετεώρους ἐξεκόμισαν τὰς ἀμάξας. Τὸ δὲ σύμπαν δῆλος ἦν Κῦρος ὡς σπεύδων πᾶσαν τὴν ὁδόν, καὶ οὐ διατρίβων, ὅπου μὴ ἐπισιτισμοῦ ἕνεκα ἢ τινὸς ἄλλου ἀναγκαίου ἐκαθέζετο· νομίζων, ὅσα μὲν ἂν θᾶττον ἔλθοι, τοσοῦτω ἀπαρασκευαστοτέρῳ βασιλεῖ 20
 μάχεσθαι, ὅσα δὲ σχολαιότερον, τοσοῦτω πλέον βασιλεῖ συναγείρεσθαι στρατεύμα. Καὶ συνιδεῖν δ' ἦν τῷ προσέχοντι τὸν νοῦν ἢ βασιλέως ἀρχὴ πλήθει μὲν χώρας καὶ ἀνθρώπων ἰσχυρὰ οὔσα, τοῖς δὲ μήκεσι τῶν ὁδῶν καὶ τῷ διεσπᾶσθαι τὰς δυνάμεις ἀσθενής, εἴ τις διὰ ταχέων τὸν πόλεμον ποι- 25
 οῖτο.

Πέραν δὲ τοῦ Εὐφράτου ποταμοῦ κατὰ τοὺς ἐρήμους σταθμοὺς ἦν πόλις εὐδαιμων καὶ μεγάλη, ὄνομα δὲ Χαρμάνδη· ἐκ ταύτης οἱ στρατιῶται ἠγόραζον τὰ ἐπιτήδεια, σχεδίαις διαβαίνοντες ὧδε· Διφθέρας, αἷ εἶχον σκεπάσμα- 30
 τα, ἐπίμπλασαν χόρτου κούφου, εἶτα συνῆγον καὶ συνέσπων, ὡς μὴ ἄπτεσθαι τῆς κάρφης τὸ ὕδωρ· ἐπὶ τούτων διέβαινον, καὶ ἐλάμβανον τὰ ἐπιτήδεια, οἶνόν τε ἐκ τῆς βαλάνου

πεποιημένον τῆς ἀπὸ τοῦ φοίνικος, καὶ σῆτον μελίτης· τούτο γὰρ ἦν τῆ χώρᾳ πλεῖστον.

Ἀμφιλεξιάντων δέ τι ἐνταῦθα τῶν τε τοῦ Μένωνος στρατιωτῶν καὶ τῶν τοῦ Κλεάρχου, ὁ Κλεάρχος, κρίνας ἀδικεῖν τὸν τοῦ Μένωνος, πληγὰς ἐπέβαλεν· ὁ δ' ἐλθὼν πρὸς τὸ ἑαυτοῦ στρατεύμα ἔλεγεν· ἀκούσαντες δ' οἱ στρατιῶται, ἐχολέπαινον, καὶ ὠρογίζοντο ἰσχυρῶς τῷ Κλεάρχῳ. Τῇ δ' αὐτῇ ἡμέρᾳ Κλεάρχος, ἐλθὼν ἐπὶ τὴν διάβασιν τοῦ ποταμοῦ, καὶ ἐκεῖ κατασκεψάμενος τὴν ἀγοράν, ἀφιππεύει ἐπὶ τὴν ἑαυτοῦ σκηπὴν διὰ τοῦ Μένωνος στρατεύματος σὺν ὀλίγοις τοῖς περὶ αὐτόν. [Κῦρος δ' οὐπω ἦκεν, ἀλλ' ἔτι προσήλανε] τῶν δὲ Μένωνος στρατιωτῶν ξύλα σχίζων τις, ὡς εἶδε τὸν Κλεάρχον διελαύνοντα, ἴησι τῇ ἀξίνῃ· καὶ οὗτος μὲν αὐτοῦ ἤμαρτεν· ἄλλος δὲ λίθῳ καὶ ἄλλος, εἶτα πολλοί, κραυγῆς γενομένης.

Ὁ δὲ καταφεύγει εἰς τὸ ἑαυτοῦ στρατεύμα, καὶ εὐθύς παραγγέλλει εἰς τὰ ὄπλα· καὶ τοὺς μὲν ὀπλίτας ἐκέλευσεν αὐτοῦ μείναι, τὰς ἀσπίδας πρὸς τὰ γόνατα θέντας· αὐτὸς δὲ λαβὼν τοὺς Θοῤῃκας καὶ τοὺς ἰπέας, οἳ ἦσαν αὐτῷ ἐν τῷ στρατεύματι πλείους ἢ τετραράκοντα, [τούτων δὲ οἱ πλεῖστοι Θοῤῃκες], ἤλανε ἐπὶ τοὺς Μένωνος, ὥστε ἐκείνους ἐκπεπληχθῆναι, καὶ αὐτὸν Μένωνα, καὶ τρέχειν ἐπὶ τὰ ὄπλα. Οἱ δὲ καὶ ἔστασαν ἀποροῦντες τῷ πράγματι.

Ὁ δὲ Πρόξενος (ἔτυχε γὰρ ὕστερος προσιών, καὶ τάξεις αὐτῷ ἐπομένη τῶν ὀπλιτῶν) εὐθύς οὖν εἰς τὸ μέσον ἀμφοτέρων ἄγων, ἔθετο τὰ ὄπλα, καὶ ἐδεῖτο τοῦ Κλεάρχου, μὴ ποιεῖν ταῦτα. Ὁ δὲ ἐχολέπαινε, ὅτι, αὐτοῦ ὀλίγου δεήσαντος καταλευσθῆναι, πρῶτως λέγοι τὸ αὐτοῦ πάθος· ἐκέλευέ τε αὐτὸν ἐκ τοῦ μέσου ἐξίστασθαι. Ἐν τούτῳ δὲ ἐπῆει καὶ Κῦρος καὶ ἐπύθετο τὸ πρᾶγμα· εὐθύς δὲ ἔλαβε τὰ παλτὰ εἰς τὰς χεῖρας,

καὶ σὺν τοῖς παροῦσι τῶν πιστῶν ἦκεν ἐλαύνων εἰς τὸ μέσον, καὶ λέγει ὧδε· “Κλεάρχε καὶ Πρόξενε, καὶ οἱ ἄλλοι οἱ παρόντες Ἕλληνες, οὐκ ἴστε, ὅ τι ποιεῖτε. Εἰ γὰρ τινα ἀλλήλοις μάχην συνάψετε, νομίζετε, ἐν τῇδε τῇ ἡμέρᾳ ἐμέ τε κα-

τακεκόψεσθαι, καὶ ὑμᾶς οὐ πολὺ ἕμῳ ὕστερον· κακῶς γὰρ τῶν ἡμετέρων ἐχόντων, πάντες οὗτοι, οὓς ὁρᾶτε, βάρβαροι πολεμιώτεροι ἡμῖν ἔσονται τῶν παρὰ βασιλεῖ ὄντων.” Ἀκούσας ταῦτα ὁ Κλέαρχος, ἐν ἑαυτῷ ἐγένετο· καὶ παυσάμενοι ἀμφοτέροι, κατὰ χώραν ἔθεντο τὰ ὄπλα.

Κεφάλαιον 5΄.

Ἐντεῦθεν προϊόντων, ἐφαίνεται ἵχνια ἵππων καὶ κόπρος· εἰκάζεται δὲ εἶναι ὁ στίβος ὡς διςχιλίων ἵππων. Οὗτοι προϊόντες ἔκαιον καὶ χιλὸν καὶ εἴ τι ἄλλο χρήσιμον ἦν. Ὀρόντης δέ, Πέρσης ἀνὴρ, γένει τε προσήκων βασιλεῖ, καὶ τὰ πολέμια λεγόμενος ἐν τοῖς ἀρίστοις Περσῶν, ἐπιβουλεύει 10 Κύρω, καὶ πρόσθεν πολεμήσας, καταλλαγεὶς δέ. Οὗτος Κύρω εἶπεν, εἰ αὐτῷ δοίη ἵππεας χιλίους, ὅτι τοὺς προκατακαίοντας ἵππεας ἢ κατακάνοι ἂν ἐνεδρεύσας, ἢ ζῶντας πολλοὺς αὐτῶν ἔλοι, καὶ κωλύσειε τοῦ καίειν ἐπιόντας, καὶ ποιήσειεν, ὥστε μῆποτε δύνασθαι αὐτοὺς, ἰδόντας τὸ Κύρου 15 στρατεύμα, βασιλεῖ διαγγεῖλαι. Τῷ δὲ Κύρω ἀκούσαντι ταῦτα ἐδόκει ὠφέλιμα εἶναι· [καὶ ἐκέλευεν αὐτὸν λαμβάνειν μέρος παρ' ἐκάστου τῶν ἡγεμόνων.

Ὁ δὲ Ὀρόντης, νομίσας ἐτοίμους αὐτῷ εἶναι τοὺς ἵππεας, γράφει ἐπιστολὴν παρὰ βασιλέα, ὅτι ἤξει ἔχων ἵππεας ὡς 20 ἂν δύνηται πλείστους· ἀλλὰ φράσαι τοῖς ἑαυτοῦ ἵππεῦσιν ἐκέλευεν, ὡς φίλιον αὐτὸν ὑποδέχεσθαι. Ἐνῆν δ' ἐν τῇ ἐπιστολῇ καὶ τῆς πρόσθεν φιλίας ὑπομνήματα καὶ πίστεως. Ταύτην τὴν ἐπιστολὴν δίδωσι πιστῷ ἀνδρὶ, ὡς ὤετο· ὁ δὲ λαβὼν Κύρω δίδωσιν. Ἀναγνοὺς δὲ αὐτὴν ὁ Κύρος, συλ- 25 λαμβάνει Ὀρόντην, καὶ συγκαλεῖ εἰς τὴν ἑαυτοῦ σκηνὴν Περσῶν τοὺς ἀρίστους τῶν περὶ αὐτὸν ἐπτά· καὶ τοὺς τῶν Ἑλλήνων στρατηγοὺς ἐκέλευεν ὀπλίτας ἀγαγεῖν, τούτους δὲ θέσθαι τὰ ὄπλα περὶ τὴν αὐτοῦ σκηνὴν. Οἱ δὲ ταῦτα ἐποίη-

σαν, ἀγαγόντες ὡς τριςχιλίους ὀπλίτας. Κλέαρχον δὲ καὶ εἶσω παρεκάλεσε σύμβουλον, ὅς γε καὶ αὐτῷ καὶ τοῖς ἄλλοις ἐδόκει προτιμηθῆναι μάλιστα τῶν Ἑλλήνων. Ἐπεὶ δ' ἐξῆλθεν, ἐξήγγειλε τοῖς φίλοις τὴν κρίσιν τοῦ Ὀρόντου, ὡς ἐγένετο· οὐ γὰρ ἀπόρρητον ἦν. Ἐφη δὲ Κῦρον ἄρχειν τοῦ λόγου ὧδε·

“Παρεκάλεσα ὑμᾶς, ἄνδρες φίλοι, ὅπως σὺν ὑμῖν βουλευόμενος, ὅ τι δίκαιόν ἐστι καὶ πρὸς θεῶν καὶ πρὸς ἀνθρώπων, τοῦτο πράξω περὶ Ὀρόντου τουτουῖ. Τοῦτον γὰρ πρῶτον
10 μὲν ὁ ἐμὸς πατὴρ ἔδωκεν ὑπήκοον ἐμοὶ εἶναι. Ἐπεὶ δὲ ταχθεὶς, ὡς ἔφη αὐτός, ὑπὸ τοῦ ἐμοῦ ἀδελφοῦ οὗτος ἐπολέμησεν ἐμοί, ἔχων τὴν ἐν Σάρδεσιν ἀκρόπολιν, καὶ ἐγὼ αὐτὸν προςπολεμῶν ἐποίησα, ὥστε δόξαι τούτῳ τοῦ πρὸς ἐμὲ πολέμου παύσασθαι, καὶ δεξιὰν ἔλαβον καὶ ἔδωκα. Μετὰ
15 ταῦτα,” ἔφη, “ὦ Ὀρόντα, ἔστιν, ὅ τί σε ἠδίκησα;” Ὁ δὲ ἀπεκρίνατο, ὅτι οὐ. Πάλιν ὁ Κῦρος ἠρώτα· “Οὐκοῦν ὑστερον, ὡς αὐτὸς σὺ ὁμολογεῖς, οὐδὲν ὑπὲρ ἐμοῦ ἀδικούμενος, ἀπαστὰς εἰς Μυσοὺς κακῶς ἐποίεις τὴν ἐμὴν χώραν ὅ τι ἐδύναται;” Ἐφη ὁ Ὀρόντης. “Οὐκοῦν,” ἔφη ὁ Κῦρος, “ὁπότ' αὖ ἔγνωσ
20 τὴν σεαυτοῦ δύναμιν, ἐλθὼν ἐπὶ τὸν τῆς Ἀρτέμιδος βωμόν, μεταμέλειν τέ σοι ἔφησθα, καὶ πείσας ἐμέ, πιστὰ πάλιν ἔδωκάς μοι, καὶ ἔλαβες παρ' ἐμοῦ;” Καὶ ταῦθ' ὁμολόγει ὁ Ὀρόντης. “Τί οὖν,” ἔφη ὁ Κῦρος, “ἀδικηθεὶς ὑπὲρ ἐμοῦ, νῦν τὸ τρίτον ἐπιβουλεύων μοι φανερός γέγονας;” Εἰπόντος δὲ
25 τοῦ Ὀρόντου, ὅτι οὐδὲν ἀδικηθεὶς, ἠρώτησεν ὁ Κῦρος αὐτόν· “Ὁμολογεῖς οὖν, περὶ ἐμὲ ἀδικος γεγενῆσθαι;” “Ἦ γὰρ ἀνάγκη,” ἔφη ὁ Ὀρόντης. Ἐκ τούτου πάλιν ἠρώτησεν ὁ Κῦρος· “Ἔτι οὖν ἂν γένοιο τῷ ἐμῷ ἀδελφῷ πολέμιος, ἐμοὶ δὲ καὶ φίλος καὶ πιστός;” Ὁ δὲ ἀπεκρίνατο, ὅτι “οὐδ' εἰ γενοίμην, ὦ Κῦρε, σοὶ γ' ἂν ἔτι ποτὲ δόξαιμι.”

Πρὸς ταῦτα ὁ Κῦρος εἶπε τοῖς παροῦσιν· “Ὁ μὲν ἀνὴρ τοιαῦτα μὲν πεποίηκε, τοιαῦτα δὲ λέγει· ὑμῶν δὲ σὺ πρῶτος, ὦ Κλέαρχε, ἀπόφηναι γνώμην, ὅ τι σοι δοκεῖ.” Κλέαρ-

χος δὲ εἶπε τάδε· “ Συμβουλεύω ἐγώ, τὸν ἄνδρα τοῦτον ἐκποδῶν ποιῆσθαι ὡς τάχιστα· ὡς μηκέτι δέη τοῦτον φυλάττεσθαι, ἀλλὰ σχολὴ ἢ ἡμῖν, τὸ κατὰ τοῦτον εἶναι, τοὺς ἐθελοντὰς φίλους τούτους εὖ ποιεῖν.” Ταύτη δὲ τῇ γνώμῃ ἔφη καὶ τοὺς ἄλλους προσθέσθαι. Μετὰ ταῦτα, κελεύοντος Κύρου, ἐλάβοντο τῆς ζώνης τὸν Ὀρόντην ἐπὶ θανάτῳ, ἅπαντες ἀναστάντες καὶ οἱ συγγενεῖς· εἶτα δὲ ἐξῆγον αὐτὸν οἷς προσετάχθη. Ἐπεὶ δὲ εἶδον αὐτὸν οἵπερ πρόσθεν προσεκύνουν, καὶ τότε προσεκύνησαν, καίπερ εἰδότες, ὅτι ἐπὶ θανάτῳ ἄγοιτο. Ἐπεὶ δὲ εἰς τὴν Ἀρταπάτα σκηπὴν εἰσῆχθη, τοῦ πιστοτάτου τῶν Κύρου σκηπιούχων, μετὰ ταῦτα οὔτε ζῶντα Ὀρόντην, οὔτε τεθνηκότα οὐδεὶς πώποτε εἶδεν, οὐδ’ ὅπως ἀπέθανεν οὐδεὶς εἰδὼς ἔλεγεν· εἶκαζον δ’ ἄλλοι ἄλλως· τάφος δ’ οὐδεὶς πώποτε αὐτοῦ ἐφάνη.

Κεφάλαιον ζ΄.

Ἐντεῦθεν ἐξελαύνει διὰ τῆς Βαβυλωνίας σταθμοὺς τρεῖς 15 παρασάγγας δώδεκα. Ἐν δὲ τῷ τρίτῳ σταθμῷ Κύρος ἐξέτασιν ποιῆται τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν βαρβάρων ἐν τῷ πεδίῳ περὶ μέσας νύκτας· ἐδόκει γὰρ, εἰς τὴν ἐπιούσαν ἕω ἦξειν βασιλέα σὺν τῷ στρατεύματι μαχοῦμενον· καὶ ἐκέλευε Κλέαρχον μὲν τοῦ δεξιοῦ κέρως ἡγεῖσθαι, Μένωνα δὲ τὸν Θεταλὸν τοῦ εὐωνύμου· αὐτὸς δὲ τοὺς ἑαυτοῦ διέταττε. Μετὰ δὲ τὴν εξέτασιν ἅμα τῇ ἐπιούσῃ ἡμέρᾳ ἀυτόμολοι παρὰ μεγάλου βασιλέως ἦκοντες ἀπήγγελλον Κύρῳ περὶ τῆς βασιλέως στρατιᾶς. Κύρος δὲ συγκαλέσας τοὺς στρατηγούς καὶ λοχαγούς τῶν Ἑλλήνων, συνεβουλεύετό τε, πῶς ἂν τὴν μάχην 25 ποιοῖτο, καὶ αὐτὸς παρήνει θαρσύνων τοιαύδε· “ ὦ ἄνδρες Ἕλληνες, οὐκ ἀνθρώπων ἀπορῶν βαρβάρων συμμάχους ὑμᾶς ἄγω, ἀλλὰ νομίζων, ἀμείνονας καὶ κρείττους πολλῶν βαρβάρων ὑμᾶς εἶναι, διὰ τοῦτό προσέλαβον. Ὅπως οὖν

ἔσεσθε ἄνδρες ἄξιοι τῆς ἐλευθερίας, ἧς κέκτησθε, καὶ [ὑπὲρ] ἧς ὑμᾶς ἐγὼ εὐδαιμονίζω. Εὖ γὰρ ἴστε, ὅτι τὴν ἐλευθερίαν ἐλοίμην ἂν ἀντὶ ὧν ἔχω πάντων καὶ ἄλλων πολλαπλασίων. Ὅπως δὲ καὶ εἰδῆτε, εἰς οἷον ἔρχεσθε ἀγῶνα, ἐγὼ ὑμᾶς εἰδῶς διδάξω. Τὸ μὲν γὰρ πλήθος πολλοί, καὶ πολλῇ κραυγῇ ἐπίασιν· ἂν δὲ ταῦτα ἀνάσχησθε, τᾶλλα καὶ αἰσχύνεσθαι μοι δοκῶ οἴους ἡμῶν γνώσεσθε τοὺς ἐν τῇ χώρᾳ ὄντας ἀνθρώπους. Ἐμῶν δὲ ἀνδρῶν ὄντων, καὶ εὐτόλμων γενομένων, ἐγὼ ὑμῶν τὸν μὲν οἴκαδε βουλόμενον ἀπί-
 10 ναι τοῖς οἴκοι ζηλωτὸν ποιήσω ἀπελθεῖν· πολλοὺς δ' οἴμαι ποιήσειν τὰ παρ' ἐμοὶ ἐλέσθαι ἀντὶ τῶν οἴκοι."

Ἐνταῦθα Γαυλίτης παρών, φυγὰς Σάμιος, πιστὸς δὲ Κύρω, εἶπε· “Καὶ μὴν, ὦ Κύρε, λέγουσί τινες, ὅτι πολλὰ ὑπισχνῆ νῦν, διὰ τὸ ἐν τοιοῦτῳ εἶναι τοῦ κινδύνου προσιόν-
 15 τος· ἂν δ' εὖ γένηται τι, οὐ μεμῆσθαι σέ φασιν· ἔτιοι δὲ οὐδ' εἰ μεμῆθό τε καὶ βούλοιο, δύνασθαι ἂν ἀποδοῦναι, ὅσα ὑπισχνῆ.” Ἀκούσας ταῦτα ἔλεξεν ὁ Κύρος· “Ἄλλ' ἔστι μὲν ἡμῖν, ὦ ἄνδρες, ἡ ἀρχὴ ἢ πατρώα, πρὸς μὲν μεσημβρίαν, μέχρις οὗ διὰ καῦμα οὐ δύνανται οἰκεῖν [οἱ] ἀνθρώποι·
 20 πρὸς δὲ ἄρκτον, μέχρις ὅτου διὰ χειμῶνα· τὰ δ' ἐν μέσῳ τούτων ἅπαντα σατραπεύουσιν οἱ τοῦ ἐμοῦ ἀδελφοῦ φίλοι.” Ἦν δ' ἡμεῖς νικήσωμεν, ἡμᾶς δεῖ τοὺς ἡμετέρους φίλους τούτων ἐγκρατεῖς ποιῆσαι. Ὡστε οὐ τοῦτο δέδοικα, μὴ οὐκ ἔχω ὅ τι δῶ ἐκάστῳ τῶν φίλων, ἂν εὖ γένηται, ἀλλὰ μὴ οὐκ
 25 ἔχω ἰκανοὺς οἷς δῶ. Ἐμῶν δὲ τῶν Ἑλλήνων καὶ στέφανον ἐκάστῳ χρυσοῦν δώσω.” Οἱ δὲ ταῦτα ἀκούσαντες αὐτοὶ τε ἦσαν πολὺ προθυμότεροι, καὶ τοῖς ἄλλοις ἐξήγγελλον. Εἰς-
 ἦσαν δὲ παρ' αὐτὸν [οἱ τε στρατηγοὶ] καὶ τῶν ἄλλων Ἑλ-
 30 λήνων τινές, ἄξιοῦντες εἰδέναι, τί σφισιν ἔσται, ἐὰν κρατή-
 σωσιν. Ὁ δὲ ἐμπιπλὰς ἀπάντων τὴν γνώμην ἀπέπεμπε. Παρεκελεύοντο δ' αὐτῷ πάντες, ὅσοιπερ διελέγοντο, μὴ μά-
 χεσθαι, ἀλλ' ὀπισθεν ἑαυτῶν τάττεσθαι. Ἐν δὲ τῷ καιρῷ τούτῳ Κλέαρχος ᾤδέ πως ἤρθετο Κύρον· “Οἶε γὰρ σοι,

ὦ Κῦρος, μαχεῖσθαι τὸν ἀδελφόν;” “Νὴ Δί’,” ἔφη ὁ Κῦρος, “εἶπερ γε Δαρείου καὶ Παρυσάτιδος ἐστὶ παῖς, καὶ ἐμὸς δὲ ἀδελφός, οὐκ ἀμαχεῖ ταῦτα ἐγὼ λήψομαι.”

Ἐνταῦθα δὴ ἐν τῇ ἔξοπλισίᾳ ἀριθμὸς ἐγένετο τῶν μὲν Ἑλλήνων ἄσπιδι μυρία καὶ τετρακοσία· πελτασταὶ δὲ 5 διεχίλιοι καὶ πεντακόσιοι· τῶν δὲ μετὰ Κῦρον βαρβάρων δέκα μυριάδες, καὶ ἄρματα δρεπανηφόρα ἀμφὶ τὰ εἴκοσι. Τῶν δὲ πολεμίων ἐλέγοντο εἶναι ἑκατὸν καὶ εἴκοσι μυριάδες, καὶ ἄρματα δρεπανηφόρα διακόσια. Ἄλλοι δὲ ἦσαν ἑξα- κισχίλιοι ἰππεῖς, ὧν Ἀρταγέρσης ἦρχεν· οὗτοι δὲ πρὸ αὐ- 10 τοῦ βασιλέως τεταγμένοι ἦσαν. Τοῦ δὲ βασιλέως στρατεύματος ἦσαν ἄρχοντες [καὶ στρατηγοὶ καὶ ἡγεμόνες] τέτταρες, τριάκοντα μυριάδων ἕκαστος, Ἀβροκόμας, Τισσαφέρνης, Γωβρύας, Ἀρβάκης. Τούτων δὲ παρεγένοντο ἐν τῇ μάχῃ ἐνενήκοντα μυριάδες, καὶ ἄρματα δρεπανηφόρα 15 ἑκατὸν καὶ πενήκοντα· Ἀβροκόμας γὰρ ὑστέρησε τῆς μάχης ἡμέρας πέντε, ἐκ Φοινίκης ἐλαύνων. Ταῦτα δὲ ἠγγελλον πρὸς Κῦρον οἱ αὐτομολήσαντες ἐκ τῶν πολεμίων παρὰ μεγάλου βασιλέως πρὸ τῆς μάχης· καὶ μετὰ τὴν μάχην, οἱ ὑστερον ἐλήφθησαν τῶν πολεμίων, ταῦτα ἠγγελλον. Ἐν- 20 τεῦθεν δὲ Κῦρος ἐξελαίνει σταθμὸν ἓνα παρασάγγας τρεῖς συντεταγμένῳ τῷ στρατεύματι παντὶ καὶ τῷ Ἑλληνικῷ καὶ τῷ βαρβαρικῷ· ὤετο γὰρ ταύτῃ τῇ ἡμέρᾳ μαχεῖσθαι βασιλέα· κατὰ γὰρ μέσον τὸν σταθμὸν τοῦτον τάφρος ἦν ὀρυκτὴ βα- 25 θεῖα, τὸ μὲν εὖρος ὀργυιαὶ πέντε, τὸ δὲ βάθος ὀργυιαὶ 25 τρεῖς. Παρετίετο δὲ ἡ τάφρος ἄνω διὰ τοῦ πεδίου ἐπὶ δώδεκα παρασάγγας μέχρι τοῦ Μηδίας τείχους. Ἐνθα δὴ εἰσὶν αἱ διώρυχες ἀπὸ τοῦ Τίγρητος ποταμοῦ ῥέουσαι· εἰσὶ δὲ τέτταρες, τὸ μὲν εὖρος πλεθριαῖαι, βαθεῖαι δὲ ἰσχυρῶς, καὶ πλοῖα πλεῖ ἐν αὐταῖς σιταγωγὰ· εἰςβάλλουσι δὲ εἰς τὸν 30 Κῦφράτην, διαλείπουσι δὲ ἐκάστη παρασάγγην, γέφυραι δὲ ἔπεισιν. Ἦν δὲ παρ’ αὐτὸν τὸν Εὐφράτην πάροδος στενὴ μεταξὺ τοῦ ποταμοῦ καὶ τῆς τάφρου, ὡς εἴκοσι ποδῶν τὸ

εὔρος. Ταύτην δὲ τὴν τάφρον βασιλεὺς μέγας ποιεῖ ἀντὶ ἐρύματος, ἐπειδὴ πυνθάνεται Κῦρον προσελάνοντα. Ταύτην τὴν πάροδον Κῦρός τε καὶ ἡ στρατιὰ παρῆλθε, καὶ ἐγένοντο εἴσω τῆς τάφρου. Ταύτη μὲν οὖν τῇ ἡμέρᾳ οὐκ ἔμαχέσατο βασιλεὺς, ἀλλ' ὑποχωροῦντων φανερὰ ἦσαν καὶ ἵππων καὶ ἀνθρώπων ἵχνη πολλά. Ἐνταῦθα Κῦρος, Σιλανὸν καλέσας, τὸν Ἀμβρακιώτην, μάντιν, ἔδωκεν αὐτῷ δαρυεκοὺς τριεχιλίους, ὅτι τῇ ἐνδεκάτῃ ἀπ' ἐκείνης τῆς ἡμέρας πρότερον θνύμενος εἶπεν αὐτῷ, ὅτι “ βασιλεὺς οὐ μαχεῖται 10 δέκα ἡμερῶν.” Κῦρος δ' εἶπεν, “ Οὐκ ἄρα ἔτι μαχεῖται, εἰ μὴ ἐν ταύταις ταῖς ἡμέραις μαχεῖται· εἰ δ' ἀληθεύσης, ὑπισχνοῦμαί σοι δέκα τάλαντα.” Τοῦτο τὸ χρυσίον τότε ἀπέδωκεν, ἐπεὶ παρῆλθον αἱ δέκα ἡμέραι. Ἐπεὶ δ' ἐπὶ τῇ τάφρῳ οὐκ ἐκόλυε βασιλεὺς τὸ Κύρου στρατεύμα διαβαίνειν, 15 ἔδοξε καὶ Κῦρῳ καὶ τοῖς ἄλλοις ἀπεγνωκέναι τοῦ μαχεῖσθαι· ὥστε τῇ ὑστεραίᾳ Κῦρος ἐπορεύετο ἡμελημένος μᾶλλον. Τῇ δὲ τρίτῃ ἐπὶ τε τοῦ ἄρματος καθήμενος τὴν πορείαν ἐποιεῖτο, καὶ ὀλίγους ἐν τάξει ἔχων πρὸ αὐτοῦ· τὸ δὲ πολὺ αὐτῷ ἀνατεταραγμένον ἐπορεύετο, καὶ τῶν ὄπλων τοῖς στρατιώ- 20 ταις πολλὰ ἐπὶ ἀμαξῶν καὶ ὑποζυγίων ἤγετο.

Κεφάλαιον η'.

Καὶ ἤδη τε ἦν ἀμφὶ ἀγορᾶν πλήθουσαν, καὶ πλησίον ἦν ὁ σταθμός, ἐνθα ἔμελλε καταλύσειν, ἠνίκα Παταγύας, ἀνὴρ Πέρσης, τῶν ἀμφὶ Κῦρον πιστῶν, προφαίνεται ἐλαύνων ἀνὰ κράτος ἰδροῦντι τῷ ἵππῳ· καὶ εὐθύς πᾶσιν, οἷς ἐνετύγχα- 25 νεν, ἐβόα καὶ βαρβαρικῶς καὶ Ἑλληνικῶς, ὅτι βασιλεὺς [σὺν] στρατεύματι πολλῷ προσέρχεται, ὡς εἰς μάχην παρεσκευασμένος. Ἐνθα δὴ πολὺς ταραχος ἐγένετο· αὐτίκα γὰρ ἐδόκουν οἱ Ἕλληνες καὶ πάντες δέ, ἀτάκτοις σφίσιν ἐπιπεσεῖσθαι. Καὶ Κῦρός τε καταπηδήσας ἀπὸ τοῦ ἄρματος 30 τὸν θώρακα ἐνέδου, καὶ ἀναβάς ἐπὶ τὸν ἵππον, τὰ παλτὰ εἰς

τὰς χεῖρας ἔλαβε, τοῖς τε ἄλλοις πᾶσι παρήγγελλεν ἐξοπλί-
 ζεσθαι, καὶ καθίστασθαι εἰς τὴν ἑαυτοῦ τάξιν ἕκαστον. Ἐν-
 θα δὴ σὺν πολλῇ σπουδῇ καθίσταντο, Κλέαρχος μὲν τὰ
 δεξιὰ τοῦ κέρατος ἔχων, πρὸς τῷ Εὐφράτῃ ποταμῷ, Πρόξε-
 νος δὲ ἐχόμενος· οἱ δ' ἄλλοι μετὰ τοῦτον. Μένων δὲ καὶ 5
 τὸ στράτευμα τὸ εὐώνυμον κέρατος εἶχε τοῦ Ἑλληνικοῦ. Τοῦ δὲ
 βαρβαρικοῦ ἵππεῖς μὲν Παφλαγόνες εἰς χιλίους παρὰ Κλέαρ-
 χον ἕστασαν ἐν τῷ δεξιῷ, καὶ τὸ Ἑλληνικὸν πελταστικόν· ἐν δὲ
 τῷ εὐωνύμῳ Ἀριαῖός τε ὁ Κύρου ὑπαρχος καὶ τὸ ἄλλο βαρ-
 βαρικόν. Κῦρος δὲ καὶ ἵππεῖς μετ' αὐτοῦ ὅσον ἑξακόσιοι 10
 ὀπλισμένοι θώραξι μὲν αὐτοὶ καὶ παραμηριδίοις καὶ κράνεσι
 πάντες, πλὴν Κύρου. Κῦρος δὲ ψιλὴν ἔχων τὴν κεφαλὴν
 εἰς τὴν μάχην καθίστατο. Λέγεται δὲ καὶ τοὺς ἄλλους
 Πέρσας ψιλαῖς ταῖς κεφαλαῖς ἐν τῷ πολέμῳ διακινδυνεύειν.
 Οἱ δ' ἵπποι ἅπαντες, οἱ μετὰ Κύρου, εἶχον καὶ προμετωπί- 15
 δια καὶ προστερνίδια· εἶχον δὲ καὶ μαχαίρας οἱ ἵππεῖς Ἑλ-
 ληνικάς.

Καὶ ἤδη τε ἦν μέσον ἡμέρας, καὶ οὐπω καταφανεῖς ἦσαν
 οἱ πολέμιοι· ἠνίκά δὲ δειλὴ ἐγένετο, ἐφάνη κονηορός, ὡς περ
 νεφέλη λευκή, χρόνῳ δὲ οὐ συχνῷ ὕστερον, ὡς περ μελανία τις 20
 ἐν τῷ πεδίῳ ἐπιπολύ. Ὅτε δὲ ἐγγύτερον ἐγίνοντο, τάχα
 δὴ καὶ χαλκός τις ἤστραπτε, καὶ αἱ λόγχαι καὶ αἱ τάξεις κατα-
 φανεῖς ἐγίνοντο. Καὶ ἦσαν ἵππεῖς μὲν λευκοθώρακες ἐπὶ τοῦ
 εὐωνύμου τῶν πολεμίων· Τισσαφέρνης ἐλέγετο τούτων ἄρ-
 χεῖν· ἐχόμενοι δὲ τούτων γερρόφοροι· ἐχόμενοι δὲ ὀπλίται σὺν 25
 ποδίηρσι ξυλίταις ἀσπίσιν· Αἰγύπτιοι [δὲ] οὗτοι ἐλέγοντο
 εἶναι· ἄλλοι δ' ἵππεῖς, ἄλλοι τοξόται. Πάντες [δὲ] οὗτοι
 κατὰ ἔθνη, ἐν πλαισίῳ πλήρει ἀνθρώπων ἕκαστον τὸ ἔθνος
 ἐπορεύετο. Πρὸ δ' αὐτῶν ἄρματα διαλείποντα συχνὸν ἀπ'
 ἀλλήλων, τὰ δρεπανηφόρα καλούμενα· εἶχον δὲ τὰ δρέπανα 30
 ἐκ τῶν ἀξόνων εἰς πλάγιον ἀποτεταμένα, καὶ ὑπὸ τοῖς δί-
 φροις εἰς γῆν βλέποντα, ὡς διακόπτειν, ὅταν ἐντυγχάνοιεν.
 Ἡ δὲ γνώμη ἦν, ὡς εἰς τὰς τάξεις τῶν Ἑλλήνων ἐλώντων καὶ

διακοφόντων. Ὁ μὲντοι Κύρος εἶπεν, ὅτε καλέσας παρεκελεύετο τοῖς Ἑλλήσι, τὴν κραυγὴν τῶν βαρβάρων ἀνέχεσθαι, ἐφυσέθη τοῦτο· οὐ γὰρ κραυγῇ, ἀλλὰ σιγῇ ὡς ἀνυστόν, καὶ ἡσυχῇ ἐν ἴσῳ καὶ βραδέως προσήεσαν. Καὶ ἐν τούτῳ Κύρος, 5 παρελαύνων αὐτὸς σὺν Πίγρητι, τῷ ἐρημηεῖ, καὶ ἄλλοις τρισὶν ἢ τέττασι, τῷ Κλεάρχῳ ἐβόα, ἄγειν τὸ στράτευμα κατὰ μέσον τὸ τῶν πολεμίων, ὅτι ἐκεῖ βασιλεὺς εἶη· “κἄν τοῦτο,” ἔφη, “νικῶμεν, πάνθ' ἡμῖν πεποίηται.” Ὁρῶν δὲ ὁ Κλέαρχος τὸ μέσον στίφος, καὶ ἀκούων Κύρου ἔξω ὄντα τοῦ Ἑλ- 10 λητικοῦ εὐωνύμου βασιλέα (τοσοῦτον γὰρ πλήθει περιῖν βασιλεὺς, ὥστε μέσον τὸ ἑαυτοῦ ἔχων τοῦ Κύρου εὐωνύμου ἔξω ἦν), ἀλλ' ὁμως ὁ Κλέαρχος οὐκ ἠθέλεν ἀποσπάσαι ἀπὸ τοῦ ποταμοῦ τὸ δεξιὸν κέρας, φοβούμενος, μὴ κυκλωθεῖη ἐκατέρωθεν· τῷ δὲ Κύρῳ ἀπεκρίνατο, ὅτι αὐτῷ μέλοι, ὅπως 15 καλῶς ἔχοι.

Καὶ ἐν τούτῳ τῷ καιρῷ τὸ μὲν βαρβαρικὸν στράτευμα ὁμαλῶς προΐει· τὸ δὲ Ἑλληνικόν, ἔτι ἐν τῷ αὐτῷ μένον, συνετάττετο ἐκ τῶν ἔτι προσιόντων. Καὶ ὁ Κύρος παρελαύνων οὐ πάνυ πρὸς αὐτῷ τῷ στρατεύματι, κατεθεάτο ἐκατέ- 20 ρωσε ἀποβλέπων εἰς τοὺς πολεμίους καὶ τοὺς φίλους. Ἴδὼν δὲ αὐτὸν ἀπὸ τοῦ Ἑλληνικοῦ Ξενοφῶν Ἀθηναῖος, ὑπελάσας ὡς συναντήσαι, ἤρετο, εἴ τι παραγγέλλοι· ὁ δ' ἐπιστήσας εἶπε, καὶ λέγειν ἐκέλευε πᾶσιν, ὅτι τὰ σφάγια καλά [εἶη]. Ταῦτα δὲ λέγων, Θορύβου ἤκουσε διὰ τῶν τάξεων ἰόντος, 25 καὶ ἤρετο, τίς ὁ θόρυβος εἶη. Ὁ δὲ Ξενοφῶν εἶπεν, ὅτι τὸ σύνθημα παρέρχεται δεύτερον ἤδη. Καὶ ὅς ἐθαύμασε, τίς παραγγέλλει, καὶ ἤρετο, ὅ τι καὶ εἶη τὸ σύνθημα. Ὁ δὲ ἀπεκρίνατο, ὅτι ΖΕΤΣ ΣΩΤΗΡ ΚΑΙ ΝΙΚΗ. Ὁ δὲ Κύρος ἀκούσας, “Ἀλλὰ δέχομαί τε,” ἔφη, “καὶ τοῦτο ἔστω.” Ταῦ- 30 τα δὲ εἰπὼν, εἰς τὴν ἑαυτοῦ χώραν ἀπήλυνε· καὶ οὐκέτι τρία ἢ τέτταρα στάδια ἀπειχέτην τῷ φάλαγγε ἀπ' ἀλλήλων, ἤνικα ἐπαιάνιζόν τε οἱ Ἕλληνες, καὶ ἤρχοντο ἀντίοι ἵεναι τοῖς πολεμίοις. Ὡς δὲ πορευομένων ἐξεκύμαινέ τι τῆς φάλαγγος,

τὸ ἐπιλειπόμενον ἤρξατο δρόμῳ θεῖν· καὶ ἅμα ἐφθέγγαντο πάντες, οἷον περ τῷ Ἐνναλίῳ ἐλελίζουσι, καὶ πάντες δὲ ἔθεον. Λέγουσι δὲ τινες, ὡς καὶ ταῖς ἀσπίσι πρὸς τὰ δόρατα ἐδούπησαν, φόβον ποιοῦντες τοῖς ἵπποις. Πρὶν δὲ τόξευμα ἐξικνεῖσθαι, ἐκκλίνουσιν οἱ βάρβαροι καὶ φεύγουσι. Καὶ 5 ἐνταῦθα δὴ ἐδίωκον μὲν κατὰ κράτος οἱ Ἕλληνας, ἐβίων δὲ ἀλλήλοις, μὴ θεῖν δρόμῳ, ἀλλ' ἐν τάξει ἔπεσθαι. Τὰ δὲ ἄρματα ἐφέρετο τὰ μὲν δι' αὐτῶν τῶν πολεμίων, τὰ δὲ καὶ διὰ τῶν Ἑλλήνων, κενὰ ἠνιόχων. Οἱ δὲ ἐπεὶ προΐδοιεν δίστατο· ἔστι δὲ ὅστις καὶ κατελήφθη, ὡς περ ἐν ἵπποδρόμῳ, 10 ἐκπλαγεῖς· καὶ οὐδὲν μέντοι οὐδὲ τοῦτον παθεῖν ἔφασαν· οὐδὲ ἄλλος δὲ τῶν Ἑλλήνων ἐν ταύτῃ τῇ μάχῃ ἔπαθεν οὐδεὶς οὐδέν, πλὴν ἐπὶ τῷ εὐωνύμῳ τοξενθῆναι τις ἐλέγετο.

Κῦρος δὲ ὁρῶν τοὺς Ἕλληνας νικῶντας τὸ καθ' αὐτοὺς καὶ διώκοντας, ἠδόμενος καὶ προσκννούμενος ἤδη ὡς βασι- 15 λεὺς ὑπὸ τῶν ἀμφ' αὐτόν, οὐδ' ὡς ἐξήχθη διώκειν· ἀλλὰ συνεσπειραμένην ἔχων τὴν τῶν σὺν ἑαυτῷ ἑξακοσίων ἵππέων τάξιν, ἐπεμελεῖτο, ὅ τι ποιήσει βασιλεὺς. Καὶ γὰρ ἤδει αὐτόν ὅτι μέσον ἔχοι τοῦ Περσικοῦ στρατεύματος. Καὶ πάντες δὲ οἱ τῶν βαρβάρων ἄρχοντες, μέσον ἔχοντες τὸ αὐ- 20 τῶν ἠγοῦνται, νομίζοντες, οὕτως καὶ ἐν ἀσφαλεσιάτῳ εἶναι, ἢ ἢ ἰσχὺς αὐτῶν ἐκατέρωθεν ἦ, καὶ εἴ τι παραγγεῖλαι χρῆζοιεν, ἢ μίσει ἂν χρόνῳ αἰσθάνεσθαι τὸ στρατεύμα. Καὶ βασιλεὺς δὴ τότε μέσον ἔχων τῆς ἑαυτοῦ στρατιᾶς, ὅμως ἔξω ἐγένετο τοῦ Κύρου εὐωνύμου κέρατος. Ἐπεὶ δὲ οὐδεὶς 25 αὐτῷ ἐμάχετο ἐκ τοῦ ἐναντίου, οὐδὲ τοῖς αὐτοῦ τεταγμένοις ἔμπροσθεν, ἐπέκαμπτен ὡς εἰς κύκλωσιν. Ἐνθα δὴ Κῦρος δείσας, μὴ ὀπισθεν γενόμενος κατακόψει τὸ Ἑλληνικόν, ἐλαύνει ἀντίος· καὶ ἐμβαλὼν σὺν τοῖς ἑξακοσίοις, νικᾷ τοὺς πρὸ βασιλέως τεταγμένους, καὶ εἰς φυγὴν ἔτρεψε τοὺς ἑξα- 30 κισχιλίους· καὶ ἀποκτεῖναι λέγεται αὐτὸς τῇ ἑαυτοῦ χειρὶ Ἄρταγέρσην, τὸν ἄρχοντα αὐτῶν.

Ὡς δὲ ἡ τροπὴ ἐγένετο, διασπείρονται καὶ οἱ Κύρου
 ἑξακόσιοι, εἰς τὸ διώκειν ὀρμήσαντες· πλὴν πάνυ ὀλίγοι
 ἄμφ' αὐτὸν κατελείφθησαν, σχεδὸν οἱ ὁμοτρόπεζοι καλούμε-
 νοι. Σὺν τούτοις δὲ ὦν, καθορᾷ βασιλέα καὶ τὸ ἄμφ' ἐκεῖ-
 5 νον στίφος· καὶ εὐθύς οὐκ ἠνέσχετο, ἀλλ' εἰπὼν, “Ὁρῶ τὸν
 ἄνδρα,” ἴετο ἐπ' αὐτόν· καὶ παῖει κατὰ τὸ στέρον, καὶ τι-
 τρώσκει διὰ τοῦ θώρακος, ὡς φησι Κτησίας, ὁ ἰατρός, καὶ
 ἰᾶσθαι αὐτὸς τὸ τραῦμά φησι. Παίοντα δ' αὐτὸν ἀκοντί-
 ζει τις παλτῶ ὑπὸ τὸν ὀφθαλμὸν βιαίως· καὶ ἐνταῦθα μα-
 10 χόμενοι καὶ βασιλεὺς καὶ Κῦρος, καὶ οἱ ἄμφ' αὐτοὺς ὑπὲρ
 ἑκατέρων, ὅποσοι μὲν τῶν ἄμφι βασιλέα ἀπέθνησκον, Κτη-
 σίας λέγει· παρ' ἐκείνῳ γὰρ ἦν· Κῦρος δὲ αὐτὸς τε ἀπέ-
 θανε, καὶ ὅκτῳ οἱ ἄριστοι τῶν περὶ αὐτὸν ἔκειντο ἐπ' αὐτῶ.
 Ἄρταπάτης δὲ, ὁ πιστότατος αὐτῶ τῶν σκηπτούχων θερά-
 15 πων, λέγεται, ἐπειδὴ εἶδε πεπιωκότα Κῦρον, καταπηδήσας
 ἀπὸ τοῦ ἵππου περιπεσεῖν αὐτῶ. Καὶ οἱ μὲν φησι, βασιλέα
 κλεῦσαι τινα ἐπισφάζαι αὐτὸν Κύρῳ· οἱ δὲ, ἑαυτὸν ἐπι-
 σφάξασθαι, σπασάμενον τὸν ἀκινάκην· εἶχε γὰρ χρυσοῦν·
 καὶ στρεπτόν δὲ ἐφόρει καὶ ψέλλια καὶ τὰ ἄλλα, ὡς περ οἱ
 20 ἄριστοι τῶν Περσῶν· ἐτετίμητο γὰρ ὑπὸ Κύρου δι' εὐνοίαν
 τε καὶ πιστότητα.

Κεφάλαιον θ'.

Κῦρος μὲν οὖν οὕτως ἐτελεύτησεν, ἀνὴρ ὦν Περσῶν τῶν
 μετὰ Κῦρον τὸν ἀρχαῖον γενομένων βασιλικώτατός τε καὶ
 ἀρχεῖν ἀξιώτατος, ὡς παρὰ πάντων ὁμολογεῖται τῶν Κύρου
 25 δοκούντων ἐν πείρᾳ γενέσθαι. Πρῶτον μὲν γὰρ παῖς ἔτι
 ὦν, ὅτε ἐπαιδεύετο καὶ σὺν τῷ ἀδελφῷ καὶ σὺν τοῖς ἄλλοις
 παισὶ, πάντων πάντα κράτιστος ἐνομίζετο. Πάντες γὰρ οἱ
 τῶν ἀρίστων Περσῶν παῖδες ἐπὶ ταῖς βασιλέως θύραις παι-
 δεύονται· ἐνθα πολλὴν μὲν σωφροσύνην καταμάθοι ἂν τις,

αἰσχρὸν δ' οὐδὲν οὔτε ἀκοῦσαι, οὔτ' ἰδεῖν ἐστί. Θεῶνται δ' οἱ παῖδες καὶ τοὺς τιμωμένους ὑπὸ βασιλέως καὶ ἄλλους ἀτιμαζομένους· ὥστ' εὐθύς παῖδες ὄντες μανθάνουσιν ἄρχειν τε καὶ ἄρχεσθαι. Ἐνθα Κῦρος αἰδημονέστατος μὲν πρῶτον τῶν ἡλικιωτῶν ἐδόκει εἶναι, τοῖς τε πρεσβυτέροις καὶ τῶν ἑαυτοῦ 5 ὑποδεεστέρων μᾶλλον πείθεσθαι· ἔπειτα δὲ φιλιππότατος, καὶ τοῖς ἵπποις ἄριστα χρῆσθαι. Ἐκρινον δ' αὐτὸν καὶ τῶν εἰς τὸν πόλεμον ἔργων, τοξικῆς τε καὶ ἀκοντίσεως, φιλομαθέστατον εἶναι καὶ μελετηρότατον. Ἐπεὶ δὲ τῇ ἡλικίᾳ ἔπρεπε, καὶ φιλοθηρότατος ἦν, καὶ πρὸς τὰ θηρία μέντοι φιλο- 10 κινδυνότατος. Καὶ ἄρκιον ποτὲ ἐπιφερομένην οὐκ ἔτρεσεν, ἀλλὰ συμπεσὼν κατεσπάσθη ἀπὸ τοῦ ἵππου· καὶ τὰ μὲν ἔπαθεν, ὧν καὶ τὰς ὠτειλὰς φανερὰς εἶχε, τέλος δὲ κατέκτανε· καὶ τὸν πρῶτον μέντοι βοηθήσαντα πολλοῖς μακαριστὸν εἶναι ἐποίησεν.

15

Ἐπεὶ δὲ κατεπέμφθη ὑπὸ τοῦ πατρὸς σατραπίης Λυδίας τε καὶ Φρυγίας τῆς μεγάλης καὶ Καππαδοκίας, στρατηγὸς δὲ καὶ πάντων ἀπεδείχθη, οἷς καθήκει εἰς Καστωλοῦ πεδῖον ἀθροίζεσθαι, πρῶτον μὲν ἐπέδειξεν αὐτόν, ὅτι περὶ πλείστου ποιοῖτο, εἴ τῳ σπείσαιτο, καὶ εἴ τῳ συνθοῖτο, καὶ 20 εἴ τῳ ὑπόσχοιτό τι, μηδὲν ψεύδεσθαι. Καὶ γὰρ οὐκ ἐπίστευον μὲν αὐτῷ αἱ πόλεις ἐπιτρεπόμεναι, ἐπίστευον δ' οἱ ἄνδρες· καὶ εἴ τις πολέμιος ἐγένετο, σπείσαμένου Κύρου, ἐπίστευε, μηδὲν ἂν παρὰ τὰς σπονδὰς παθεῖν. Τοιγαροῦν ἐπεὶ Τισσαφέρνει ἐπολέμησε, πᾶσαι αἱ πόλεις ἐκοῦσαι Κῦ- 25 ρον εἶλοντο ἀντὶ Τισσαφέρρους, πλὴν Μιλησίων· οὗτοι δέ, ὅτι οὐκ ἠθέλε τοὺς φεύγοντας προέσθαι, ἐφοβοῦντο αὐτόν. Καὶ γὰρ ἔργῳ ἐπεδείκνυτο, καὶ ἔλεγεν, ὅτι οὐκ ἂν ποτε προοῖτο, ἐπεὶ ἅπαξ αὐτοῖς φίλος ἐγένετο, οὐδ' εἰ ἔτι μὲν μείους γένοιτο, ἔτι δὲ καὶ κάκιον πράξειαν. Φανερός δ' ἦν, καὶ 30 εἴ τις τι ἀγαθὸν ἢ κακὸν ποιήσειεν αὐτόν, νικᾶν πειρώμενος· καὶ εὐχὴν δὲ τινες αὐτοῦ ἐξέφερον, ὡς εὐχοίτο, τοσοῦτον χρόνου ζῆν, ἔστε νικῶν καὶ τοὺς εὖ καὶ τοὺς κακῶς ποι-

οὔντας ἀλεξόμενος. Καὶ γὰρ οὖν πλείστοι δὴ αὐτῷ, ἐνὶ γε ἀνδρῶν, τῶν ἐφ' ἡμῶν ἐπεθύμησαν καὶ χρήματα καὶ πόλεις καὶ τὰ ἑαυτῶν σώματα προσέσθαι.

Οὐ μὲν δὴ οὐδὲ τοῦτ' ἂν τις εἴποι, ὡς τοὺς κακούργους
 5 καὶ ἀδίκους εἶα καταγελαῖν, ἀλλ' ἀφειδέστατα πάντων ἐτιμω-
 ρεῖτο. Πολλάκις δ' ἦν ἰδεῖν παρὰ τὰς στιβομένας ὁδοὺς καὶ
 ποδῶν καὶ χειρῶν καὶ ὀφθαλμῶν στερουμένους ἀνθρώπους·
 ὥστε ἐν τῇ Κύρου ἀρχῇ ἐγένετο καὶ Ἑλληνι καὶ βαρβάρῳ,
 μηδὲν ἀδικοῦντι, ἀδεῶς πορεύεσθαι, ὅποι τις ἤθελεν, ἔχοντι
 10 ὅ τι προχωροῖη. Τοὺς γε μέντοι ἀγαθοὺς εἰς πόλεμον ὠμο-
 λόγητο διαφερόντως τιμᾶν. Καὶ πρῶτον μὲν ἦν αὐτῷ πό-
 λεμος πρὸς Πεισίδας καὶ Μυσούς· στρατευόμενος οὖν καὶ
 αὐτὸς εἰς ταύτας τὰς χώρας, οὓς ἑώρα ἐθέλοντας κινδυνεύειν,
 τούτους καὶ ἀρχοντας ἐποίει, ἧς κατεστρέφετο χώρας, ἔπειτα
 15 δὲ καὶ ἄλλοις δώροις ἐτίμα· ὥστε φαίνεσθαι τοὺς μὲν ἀγα-
 θούς, εὐδαιμονεστάτους, τοὺς δὲ κακούς, δούλους τούτων
 ἀξιοῦν εἶναι. Τοιγαροῦν πολλὴ ἦν ἀφθονία αὐτῷ τῶν ἐθε-
 λόντων κινδυνεύειν, ὅπου τις οἶοιτο Κύρον αἰσθήσεσθαι.

Εἷς γε μὴν δικαιοσύνην εἴ τις αὐτῷ φανερός γένοιτο ἐπι-
 20 δείκνυσθαι βουλόμενος, περὶ παντὸς ἐποιεῖτο τούτους πλου-
 σιώτερος ποιεῖν τῶν ἐκ τοῦ ἀδίκου φιλοκερδούντων. Καὶ
 γὰρ οὖν ἄλλα τε πολλὰ δικαίως αὐτῷ διεχειρίζετο, καὶ στρα-
 τεύματι ἀληθινῶ ἐχρήσατο. Καὶ γὰρ στρατηγοὶ καὶ λοχα-
 γοὶ οὐ χρημάτων ἕνεκα πρὸς ἐκείνον ἔπλευσαν, ἀλλ' ἐπεὶ
 25 ἔγνωσαν κερδαλεώτερον εἶναι, Κύρῳ καλῶς πειθαρχεῖν, ἢ τὸ
 κατὰ μῆνα κέρδος. Ἄλλὰ μὴν εἴ τις γέ τι αὐτῷ προστάξαντι
 καλῶς ὑπηρετήσκειν, οὐδενὶ πώποτε ἀχάριστον εἶασε τὴν
 προθυμίαν. Τοιγαροῦν κράτιστοι δὴ ὑπηρεταὶ παντὸς ἔρ-
 γου Κύρῳ ἐλέχθησαν γενέσθαι. Εἰ δέ τινα ὀργήν δεινὸν
 30 ὄντα οἰκονόμον ἐκ τοῦ δικαίου, καὶ κατασκευάζοντά τε, ἧς
 ἀρχοὶ χώρας, καὶ προσόδους ποιοῦντα, οὐδένα ἂν πώποτε
 ἀφείλετο, ἀλλὰ καὶ ἀεὶ πλείω προσεδίδου· ὥστε καὶ ἠδέως
 ἐπόνουν, καὶ θαρσάλως ἐκτῶντο, καὶ ἄπέπατο αὐτὸς τις, ἢ κί-

στα Κῦρον ἔκρυπτεν· οὐ γὰρ φθονῶν τοῖς φανερώς πλου-
 τοῦσιν ἐφαίνετο, ἀλλὰ πειρώμενος χρῆσθαι τοῖς τῶν ὑπο-
 κρυπτομένων χρήμασι. Φίλους γε μὴν ὅσους ποιήσαιοτο,
 καὶ εὖνους γνοίη ὄντας, καὶ ἱκανοὺς κρίνειε συνεργοὺς εἶναι,
 ὃ τι τυγχάνει βουλόμενος κατεργάζεσθαι, ὁμολογῆται πρὸς 5
 πάντων κράτιστος δὴ γενέσθαι θεραπεύειν. Καὶ γὰρ αὐτὸ
 τοῦτο, οὔτε αὐτὸς ἕνεκα φίλων ἤετο δεῖσθαι, ὡς συνεργοὺς
 ἔχοι, καὶ αὐτὸς ἐπειροῦτο συνεργὸς τοῖς φίλοις κράτιστος εἶναι
 τούτου, ὅτου ἕκαστον αἰσθάνοιτο ἐπιθυμοῦντα.

Δῶρα δὲ πλεῖστα μὲν, οἶμαι, εἰς γε ἀνῆρ ὃν ἐλάμβανε διὰ 10
 πολλά· ταῦτα δὲ πάντων δὴ μάλιστα τοῖς φίλοις διεδίδου,
 πρὸς τοὺς τρόπους ἑκάστου σκοπῶν, καὶ ὅτου μάλιστα ὀρώη
 ἕκαστον δεόμενον. Καὶ ὅσα τῷ σώματι αὐτοῦ κόσμον πέμ-
 ποι τις ἢ ὡς εἰς πόλεμον ἢ ὡς εἰς καλλωπισμόν, καὶ περὶ
 τούτων λέγειν αὐτὸν ἔφασαν, ὅτι τὸ μὲν ἑαυτοῦ σῶμα οὐκ 15
 ἂν δύναιτο τούτοις πᾶσι κοσμηῆσαι, φίλους δὲ καλῶς κεκο-
 σμημένους μέγιστον κόσμον ἀνδρὶ νομίζοι. Καὶ τὸ μὲν τὰ
 μεγάλα νικᾶν τοὺς φίλους εὖ ποιοῦντα, οὐδὲν θαυμαστόν,
 ἐπειδὴ γε καὶ δυνατώτερος ἦν· τὸ δὲ τῇ ἐπιμελείᾳ περιεῖναι
 τῶν φίλων, καὶ τῷ προθυμεῖσθαι χαρίζεσθαι, ταῦτα μᾶλλον 20
 ἔμοιγε δοκεῖ ἀγαστὰ εἶναι. Κῦρος γὰρ ἔπεμπε βίκους οἴνου
 ἡμιδεεῖς πολλάκις, ὁπότε πάνυ ἠδυνάβοι, λέγων, ὅτι “ οὐπω
 δὴ πολλοῦ χρόνου τούτου ἠδίονι οἴνω ἐπιτύχοι· τοῦτον οὖν
 σοι ἔπεμψε, καὶ δεῖταί σου, τοῦτον ἐκπιεῖν τήμερον σὺν οἷς
 μάλιστα φιλεῖς.” Πολλάκις δὲ χῆνας ἡμιβρώτους ἔπεμπε, 25
 καὶ ἄρτων ἡμίσεια, καὶ ἄλλα τοιαῦτα, ἐπιλέγειν κελύων τὸν
 φέροντα· “ Τούτοις ἦσθη Κῦρος· βούλεται οὖν καὶ σὲ τού-
 των γεύσασθαι.” Ὅπου δὲ χιλὸς σπάνιος πάνυ εἴη, αὐτὸς
 δ’ ἐδύνατο παρασκευάσασθαι διὰ τὸ πολλοὺς ἔχειν ὑπηρέ-
 τας, καὶ διὰ τὴν ἐπιμέλειαν, διαπέμπων ἐκέλευε τοὺς φίλους, 30
 τοῖς τὰ ἑαυτῶν σώματα ἄγουσιν ἵπποις ἐμβάλλειν τοῦτον
 τὸν χιλόν, ὡς μὴ πεινῶντες τοὺς ἑαυτοῦ φίλους ἄγωσιν. Εἰ
 δὲ δὴ ποτε πορεύοιτο, καὶ πλεῖστοι μέλλοιεν ὄψεσθαι, προς-

καλῶν τοὺς φίλους ἐσπουδαιολογεῖτο, ὡς δηλοῖη, οὓς τιμᾶ·
 ὡστε ἔγωγε, ἐξ ὧν ἀκούω, οὐδένα κρίνω ὑπὸ πλειόνων πεφι-
 λῆσθαι οὔτε Ἑλλήνων, οὔτε βαρβάρων. Τεκμήριον δὲ τού-
 του καὶ τόδε· παρὰ μὲν Κύρου, δούλου ὄντος, οὐδεὶς ἀπήει
 5 πρὸς βασιλέα· πλὴν Ὀρόντας ἐπεχείρησε· καὶ οὗτος δέ, ὅν
 ᾤετο πιστόν οἱ εἶναι, ταχὺ αὐτὸν εὗρε Κύρῳ φιλαίτερον, ἢ
 ἑαυτῷ· παρὰ δὲ βασιλέως πολλοὶ πρὸς Κύρον ἀπῆλθον,
 ἐπεὶ πολέμιοι ἀλλήλοις ἐγένοντο, καὶ οὗτοι μέντοι οἱ μάλιστα
 ὑπ' αὐτοῦ ἀγαπώμενοι, νομίζοντες, παρὰ Κύρῳ ὄντες ἀγα-
 10 θοὶ ἀξιωτέρας ἂν τιμῆς τυγχάνειν ἢ παρὰ βασιλεῖ. Μέγα
 δὲ τεκμήριον καὶ τὸ ἐν τῇ τελευτῇ τοῦ βίου αὐτῷ γενόμενον,
 ὅτι καὶ αὐτὸς ἦν ἀγαθός, καὶ κρίνειν ὀρθῶς ἐδύνατο τοὺς
 πιστοὺς καὶ εὖνους καὶ βεβαίους. Ἀποθνήσκοντος γὰρ αὐ-
 τοῦ, πάντες οἱ παρ' αὐτὸν φίλοι καὶ συντρόφευοι μαχόμενοι
 15 ἀπέθανον ὑπὲρ Κύρου, πλὴν Ἀριαίου· οὗτος δὲ τεταγμένος
 ἐτύγχανεν ἐπὶ τῷ εὐωνύμῳ, τοῦ ἵππικοῦ ἄρχων· ὡς δ' ἦσθε-
 το Κύρον πεπτωκότα, ἔφυγεν, ἔχων καὶ τὸ στράτευμα πᾶν,
 οὗ ἠγεῖτο.

Κεφάλαιον ι'.

Ἐνταῦθα δὴ Κύρου ἀποτέμεται ἡ κεφαλὴ καὶ χεὶρ ἡ
 20 δεξιὰ. Βασιλεὺς δὲ καὶ οἱ σὺν αὐτῷ διώκων εἰσπίπτει
 εἰς τὸ Κυρεῖον στρατόπεδον· καὶ οἱ μὲν μετὰ Ἀριαίου οὐκέτι
 ἴστανται, ἀλλὰ φεύγουσι διὰ τοῦ αὐτῶν στρατοπέδου
 εἰς τὸν σταθμόν, ἐνθεν ὤρμηστο· τέτταρες δὲ ἐλέγοντο πα-
 ρασάγγαι τῆς ὁδοῦ εἶναι. Βασιλεὺς δὲ καὶ οἱ σὺν αὐτῷ τά
 25 τε ἄλλα πολλὰ διαρπάζουσι, καὶ τὴν Φωκαΐδα τὴν Κύρου
 παλλακίδα, τὴν σοφὴν καὶ καλὴν λεγομένην εἶναι, λαμβάνει.
 Ἡ δὲ Μιλησία, ἡ νεωτέρα, ληφθεῖσα ὑπὸ τῶν ἀμφὶ βασιλέα,
 ἐκφεύγει γυμνὴ πρὸς τῶν Ἑλλήνων, οἱ ἔτυχον ἐν τοῖς σκευο-
 φόροις ὅπλα ἔχοντες, καὶ ἀντιταχθέντες, πολλοὺς μὲν τῶν

ἀρπαζόντων ἀπέκτειναν, οἱ δὲ καὶ αὐτῶν ἀπέθανον· οὐ μὴν ἔφυγον γε, ἀλλὰ καὶ ταύτην ἔσωσαν, καὶ τὰ ἄλλα, ὅποσα ἐντὸς αὐτῶν καὶ χρήματα καὶ ἄνθρωποι ἐγένοντο, πάντα ἔσωσαν. Ἐνταῦθα διέσχον ἀλλήλων βασιλεύς τε καὶ οἱ Ἕλληνες ὡς τριάκοντα στάδια, οἱ μὲν διώκοντες τοὺς καθ' 5 ἑαυτούς, ὡς πάντας νικῶντες· οἱ δὲ ἀρπάζοντες, ὡς ἤδη πάντες νικῶντες. Ἐπεὶ δὲ ἦσθοντο οἱ μὲν Ἕλληνες, ὅτι βασιλεύς σὺν τῷ στρατεύματι ἐν τοῖς σκευοφόροις εἶη, βασιλεύς δ' αὖ ἤκουσε Τισσαφέρους, ὅτι οἱ Ἕλληνες νικῶεν τὸ καθ' ἑαυτούς, καὶ εἰς τὸ πρόσθεν οἴχοντο διώκοντες, ἐνταῦ- 10 θα δὴ βασιλεύς μὲν ἀθροίζει τοὺς ἑαυτοῦ, καὶ συντάττεται· ὁ δὲ Κλέαρχος ἐβουλεύετο, Πρόξενον καλέσας (πλησιαιώτατος γὰρ ἦν), εἰ πέμποιέν τινας, ἢ πάντες ἴοιεν ἐπὶ τὸ στρατόπεδον ἀρῆζοντες.

Ἐν τούτῳ καὶ βασιλεύς πάλιν δῆλος ἦν προσιών, ὡς ἐδό- 15 κει, ὀπισθεν· καὶ οἱ μὲν Ἕλληνες συστραφέντες παρεσκευάζοντο, ὡς ταύτῃ προσιόντες καὶ δεξόμενοι· ὁ δὲ βασιλεύς ταύτῃ μὲν οὐκ ἤγεν, ἧ δὲ παρήλθεν, ἔξω τοῦ εὐωνύμου κέρατος, ταύτῃ καὶ ἀπήγαγεν, ἀναλαβὼν καὶ τοὺς ἐν τῇ μάχῃ πρὸς τοὺς Ἕλληνας αὐτομολήσαντας, καὶ Τισσαφέρην, καὶ 20 τοὺς σὺν αὐτῷ. Ὁ γὰρ Τισσαφέρης ἐν τῇ πρώτῃ συνόδῳ οὐκ ἔφυγεν, ἀλλὰ διήλασε παρὰ τὸν ποταμὸν κατὰ τοὺς Ἕλληνας πελταστάς· διελαύνων δὲ κατέκανε μὲν οὐδένα, διαστάντες δὲ οἱ Ἕλληνες ἔπαιον καὶ ἠκόντιζον αὐτούς· Ἐπισθένης δὲ Ἀμφιπολίτης ἤρχε τῶν πελταστῶν, καὶ ἐλέγετο 25 φρόνιμος γενέσθαι. Ὁ δ' οὖν Τισσαφέρης ὡς μείον ἔχων ἀπηλλάγη, πάλιν μὲν οὐκ ἀναστρέφει, εἰς δὲ τὸ στρατόπεδον ἀφικόμενος τὸ τῶν Ἑλλήνων, ἐκεῖ συντυγχάνει βασιλεῖ, καὶ ὁμοῦ δὴ πάλιν συνταξάμενοι ἐπορεύοντο. Ἐπεὶ δ' ἦσαν κατὰ τὸ εὐώνυμον τῶν Ἑλλήνων κέρασ, ἔδρισαν οἱ Ἕλληνες, μὴ 30 προσάγοιεν πρὸς τὸ κέρασ, καὶ περιπτύξαντες ἀμφοτέρωθεν αὐτούς κατακόφειαν· καὶ ἐδόκει αὐτοῖς ἀναπτύσσειν τὸ κέρασ, καὶ ποιήσασθαι ὀπισθεν τὸν ποταμὸν. Ἐν ᾧ δὲ ταῦτα

ἐβουλεύοντο, καὶ δὴ βασιλεὺς παραμειψάμενος εἰς τὸ αὐτὸ
 σχῆμα κατέστησεν ἀντίαν τὴν φάλαγγα, ὡς περὶ τὸ πρῶτον
 μαχούμενος συνήει. Ὡς δὲ εἶδον οἱ Ἕλληνες ἐγγύς τε ὄντας
 καὶ παρατεταγμένους, αὐτίς παιανίσαντες ἐπήεσαν πολὺ ἔτι
 5 προθυμότερον, ἢ τὸ πρόσθεν. Οἱ δ' αὖ βάρβαροι οὐκ ἐδέ-
 χοντο, ἀλλ' ἐκ πλείονος ἢ τὸ πρόσθεν ἔφευγον· οἱ δ' ἐπεδί-
 ωκον μέχρι κώμης τινός· ἐνταῦθα δὲ ἔστησαν οἱ Ἕλληνες·
 ὑπὲρ γὰρ τῆς κώμης γήλοφος ἦν, ἐφ' οὗ ἀνεστράφησαν οἱ
 ἀμφὶ βασιλέα, πεζοὶ μὲν οὐκέτι, τῶν δὲ ἵππέων ὁ λόφος ἐνε-
 10 πλήσθη, ὥστε τὸ ποιούμενον μὴ γιγνώσκειν. Καὶ τὸ βασι-
 λειον σημεῖον ὄραν ἔφασαν, ἀετόν τινα χρυσοῦν ἐπὶ πέλτης
 ἀνατεταμένον.

Ἐπεὶ δὲ καὶ ἐνταῦθα ἐχώρουν οἱ Ἕλληνες, λείπouσι δὴ καὶ
 τὸν λόφον οἱ ἵππεις· οὐ μέντοι ἔτι ἀθρόοι, ἀλλ' ἄλλοι ἄλ-
 15 λοθεν· ἐφιλοῦτο δ' ὁ λόφος τῶν ἵππέων· τέλος δὲ καὶ πάν-
 τες ἀπεχώρησαν. Ὁ οὖν Κλέαρχος οὐκ ἀνεβίβαζεν ἐπὶ τὸν
 λόφον, ἀλλ' ὑπὸ αὐτὸν στήσας τὸ στράτευμα, πέμπει Λύκιον
 τὸν Συρακούσιον καὶ ἄλλον ἐπὶ τὸν λόφον, καὶ κελεύει, κατι-
 δόντας τὰ ὑπὲρ τοῦ λόφου, τί ἐστὶν ἀπαγγεῖλαι. Καὶ ὁ
 20 Λύκιος ἤλασε [τε] καὶ ἰδὼν ἀπαγγέλλει, ὅτι φεύγουσιν ἀνὰ
 κράτος. Σχεδὸν δ' ὅτε ταῦτα ἦν, καὶ ἥλιος ἐδύετο. Ἐν-
 ταῦθα δ' ἔστησαν οἱ Ἕλληνες, καὶ θέμενοι τὰ ὄπλα ἀνεπαύ-
 οντο· καὶ ἅμα μὲν ἐθαύμαζον, ὅτι οὐδαμοῦ Κῦρος φαίνοιτο,
 οὐδ' ἄλλος ἀπ' αὐτοῦ οὐδεὶς παρήει· οὐ γὰρ ἤδεσαν αὐτὸν
 25 τεθνηκότα, ἀλλ' εἵκαζον, ἢ διώκοντα οἴχεσθαι, ἢ καταληψό-
 μενόν τι προεληλακέναι· καὶ αὐτοὶ ἐβουλεύοντο, εἰ αὐτοῦ
 μείναντες τὰ σκευφόρα ἐνταῦθα ἄγοιντο, ἢ ἀπίοιεν ἐπὶ τὸ
 στρατόπεδον. Ἐδοξεν οὖν αὐτοῖς ἀπίεναί· καὶ ἀφικνοῦνται
 ἀμφὶ δόρυπιστον ἐπὶ τὰς σκηνάς. Ταύτης μὲν οὖν τῆς ἡμέ-
 30 ρας τοῦτο τὸ τέλος ἐγένετο. Καταλαμβάνουσι δὲ τῶν τε
 ἄλλων χρημάτων τὰ πλεῖστα διηρηπασμένα, καὶ εἴ τι σιτίον ἢ
 ποτόν ἦν· καὶ τὰς ἀμάξας μεστὰς ἀλεύρων καὶ οἴνου, ἃς πα-
 ρεσκευάσατο Κῦρος, ἵνα, εἴ ποτε σφοδρὰ λάβοι τὸ στρατό-

πεδον ἔνδεια, διαδιδοίη τοῖς Ἑλλησιν· ἦσαν δ' αὐται, ὡς
ἐλέγοντο, τετρακόσiai ἄμαξαι· καὶ ταύτας τότε οἱ σὺν βασι-
λεῖ διήρπασαν. Ὡστε ἄδειπνοι ἦσαν οἱ πλεῖστοι τῶν Ἑλ-
λήνων· ἦσαν δὲ καὶ ἀνάριστοι· πρὶν γάρ δὴ καταλῦσαι τὸ
στράτευμα πρὸς ἄριστον, βαριλεὺς ἐφάνη. Ταύτην μὲν οὖν 5
τὴν νύκτα οὕτω διεγέροντο.

Ε Ε Ν Ο Φ Ω Ν Τ Ο Σ

ΚΥΡΟΥ ΑΝΑΒΑΣΕΩΣ

ΒΙΒΛΙΟΝ ΔΕΥΤΕΡΟΝ.

Κεφάλαιον α΄.

ΩΣ μὲν οὖν ἠθροίσθη Κύρῳ τὸ Ἑλληνικόν, ὁπότε ἐπὶ τὸν ἀδελφὸν Ἀρταξέρξην ἐστρατεύετο, καὶ ὅσα ἐν τῇ ἀνόδῳ ἐπράχθη, καὶ ὡς ἡ μάχη ἐγένετο, καὶ ὡς Κύρος ἐτελεύτησε, καὶ ὡς ἐπὶ τὸ στρατόπεδον ἐλθόντες οἱ Ἕλληνες ἐκοιμήθησαν, οἷοί μιν τὰ πάντα νικᾶν, καὶ Κύρον ζῆν, ἐν τῷ ἔμπροσθεν λόγῳ δεδήλωται. Ἄμα δὲ τῇ ἡμέρᾳ συνελθόντες οἱ στρατηγοὶ ἐθαύμαζον, ὅτι Κύρος οὔτε ἄλλον πέμποι σηματοῦντα, ὅ τι χρῆ ποιεῖν, οὔτ' αὐτὸς φαίνοιτο. Ἔδοξεν οὖν αὐτοῖς, συσκευασαμένοις, ἃ εἶχον, καὶ ἐξοπλισαμένοις, προῖεναι εἰς τὸ πρόσθεν, ἕως Κύρῳ συμμίξειαν. Ἦδη δὲ ἐν ὁρμῇ ὄντων, αἱμ' ἠλίω ἀνίσχοντι ἦλθε Προκλῆς, ὁ Τευθρανίας ἄρχων, γεγονὼς ἀπὸ Δαμασκότου τοῦ Λάκωνος, καὶ Γλοῦς ὁ Ταμώ. Οὗτοι ἔλεγον, ὅτι Κύρος μὲν τέθνηκεν, Ἀρσιῆς δὲ πεφευγὼς ἐν τῷ σταθμῷ εἶη μετὰ τῶν ἄλλων βαρβάρων, ὅθεν τῇ
10 προτεραία ὤρμωντο· καὶ λέγοι, ὅτι “ταύτην μὲν τὴν ἡμέραν περιμεινείεν ἂν αὐτούς, εἰ μέλλοιεν ἦκειν· τῇ δὲ ἄλλῃ ἀπιέναι φαίη ἐπὶ Ἰωνίας, ὅθεν περ ἦλθε.” Ταῦτα ἀκούσαντες οἱ στρατηγοὶ καὶ οἱ ἄλλοι Ἕλληνες [πυρθανόμενοι], βαρέως ἔφερον. Κλέαρχος δὲ τάδε εἶπεν· “Ἄλλ' ὄφελε μὲν Κύρος
20 ζῆν· ἐπεὶ δὲ τετελεύτηκεν, ἀπαγγέλλετε Ἀρσιῆ, ὅτι ἡμεῖς

γε νικῶμεν βασιλέα, καὶ, ὡς ὁρᾶτε, οὐδεὶς ἡμῖν ἔτι μάχεται· καὶ εἰ μὴ ὑμεῖς ἤλθετε, ἐπορευόμεθα ἂν ἐπὶ βασιλέα. Ἐπαγγελλόμεθα δὲ Ἀρδιαίῳ, ἂν ἐνθάδε ἔλθῃ, εἰς τὸν θρόνον τὸν βασιλείον καθίσειν αὐτόν· τῶν γὰρ τὴν μάχην νικῶντων καὶ τὸ ἄρχειν ἐστί.” Ταῦτα εἰπὼν ἀποστέλλει τοὺς 5 ἀγγέλους, καὶ σὺν αὐτοῖς Χειρίσοφον τὸν Λάκωνα, καὶ Μένωνα τὸν Θετιαλόν· καὶ γὰρ αὐτὸς ὁ Μένων ἐβούλετο· ἦν γὰρ φίλος καὶ ξένος Ἀρδιαίου. Οἱ μὲν ὄχοντο, Κλέαρχος δὲ περιέμεινε. Τὸ δὲ στράτευμα ἐπορίζετο σῖτον, ὅπως ἐδύνατο, ἐκ τῶν ὑποζυγίων, κόπτοντες τοὺς βοῦς καὶ ὄνους· 10 ξύλοις δ' ἐχρῶντο, μικρὸν προϊόντες ἀπὸ τῆς φάλαγγος, οὗ ἡ μάχη ἐγένετο, τοῖς τὲ οἴστοις, πολλοῖς οὔσιν, οὓς ἠνάγκαζον οἱ Ἕλληνες ἐκβάλλειν τοὺς αὐτομολοῦντας παρὰ βασιλέως, καὶ τοῖς γέροσιν, καὶ ταῖς ξυλίταις ἀσπίσι ταῖς Αἰγυπτίαις· πολλαὶ δὲ καὶ πέλται, καὶ ἄμαξαι ἦσαν φέρεσθαι ἔρημοι· 15 οἷς πᾶσι χρώμενοι, κρέα ἐψοντες ἤσθιον ἐκείνην τὴν ἡμέραν.

Καὶ ἤδη τε ἦν περὶ πλήθουςαν ἀγοράν, καὶ ἔρχονται παρὰ βασιλέως καὶ Τισσαφέρους κήρυκες, οἱ μὲν ἄλλοι, βάρβαροι· ἦν δὲ αὐτῶν Φαλῖνος εἰς Ἕλληνα, ὃς ἐτύγχανε παρὰ Τισσαφέρει ὄν, καὶ ἐντίμως ἔχων· καὶ γὰρ προσεποιεῖτο 20 ἐπιστήμων εἶναι τῶν ἀμφὶ τὰς τάξεις τε καὶ ὀπλομαχίαν. Οὗτοι δὲ προσελθόντες τε, καὶ καλέσαντες τοὺς τῶν Ἑλλήνων ἄρχοντας, λέγουσιν, ὅτι “ βασιλεὺς κελεύει τοὺς Ἕλληνας, ἐπεὶ νικῶν τυγχάνει, καὶ Κῦρον ἀπέκτονε, παραδόντας τὰ πλά, ἰόντας ἐπὶ τὰς βασιλέως θύρας, εὐρίσκεισθαι ἦν τι 25 δύνωνται ἀγαθόν.” Ταῦτα μὲν εἶπον οἱ βασιλέως κήρυκες· οἱ δὲ Ἕλληνες βαρέως μὲν ἤκουσαν, ὅμως δὲ Κλέαρχος τοσοῦτον εἶπεν, ὅτι “ οὐ τῶν νικῶντων εἶη τὰ ὄπλα παραδιδόναι· ἀλλ’,” ἔφη, “ ὑμεῖς μὲν, ὧ ἄνδρες στρατηγοί, τούτοις ἀποκρίνασθε, ὃ τι κάλλιστόν τε καὶ ἄριστον ἔχετε· ἐγὼ δὲ αὐ- 30 τίκα ἤξω.” Ἐκάλεσε γὰρ τις αὐτόν τῶν ὑπηρετιῶν, ὅπως ἴδοι τὰ ἱερὰ ἐξηρημένα· ἔτυχε γὰρ θυόμενος. Ἐνθα δὲ ἀπεκρίματο Κλεάνωρ μὲν ὁ Ἀρκάς, πρεσβύτατος ὢν, ὅτι “ προ-

σθεν ἂν ἀποθάνοιεν, ἢ τὰ ὄπλα παραδοῖεν.” Πρόξενος δὲ ὁ
 Θηβαῖος, “ Ἄλλ’ ἐγώ,” ἔφη, “ ὦ Φαλῖνε, θαυμάζω, πότερα ὡς
 κρατῶν βασιλεὺς αἰτεῖ τὰ ὄπλα, ἢ ὡς διὰ φιλίαν δῶρα. Εἰ
 μὲν γὰρ ὡς κρατῶν, τί δεῖ αὐτὸν αἰτεῖν, ἀλλ’ οὐ λαβεῖν ἐλθόν-
 5 τα; εἰ δὲ πείσας βούλεται λαβεῖν, λεγέτω, τί ἔσται τοῖς στρα-
 τιώταις, εἰ ἂν αὐτῷ ταῦτα χαρίσωνται.” Πρὸς ταῦτα Φαλῖνος
 εἶπε, “ Βασιλεὺς νικᾷν ἠγεῖται, ἐπεὶ Κύρον ἀπέκτονε. Τίς
 γὰρ αὐτῷ ἐστὶν ὅστις ἀρχῆς ἀντιποιεῖται; Νομίζει δὲ καὶ
 ὑμᾶς ἑαυτοῦ εἶναι, ἔχων ἐν μέσῃ τῇ ἑαυτοῦ χώρα, καὶ ποτα-
 10 μῶν ἐντὸς ἀδιαβάτων· καὶ πλήθος ἀνθρώπων ἐφ’ ὑμᾶς δυ-
 νάμενος ἀγαγεῖν, ὅσον, οὐδ’ εἰ παρέχοι ὑμῖν, δύναισθ’ ἂν
 ἀποκτεῖναι.”

Μετὰ τοῦτον Θεόπομπος Ἀθηναῖος εἶπεν· “ ὦ Φαλῖνε,
 νῦν, ὡς σὺ ὄρας, ἡμῖν οὐδὲν ἄλλο ἐστὶν ἀγαθὸν εἰ μὴ ὄπλα
 15 καὶ ἀρετή. Καὶ ὄπλα μὲν οὖν ἔχοντες, οἰόμεθα ἂν καὶ τῇ
 ἀρετῇ χρῆσθαι· παραδόντες δ’ ἂν ταῦτα, καὶ τῶν σωματίων
 στέρηθῆναι. Μὴ οὖν οἴου, τὰ μόνα ἡμῖν ἀγαθὰ ὄντα ὑμῖν
 παραδώσειν· ἀλλὰ σὺν τούτοις καὶ περὶ τῶν ὑμετέρων ἀγα-
 θῶν μαχοῦμεθα.” Ἀκούσας δὲ ταῦτα ὁ Φαλῖνος ἐγέλασε,
 20 καὶ εἶπεν· “ Ἀλλὰ φιλοσόφῳ μὲν ἔοικας, ὦ νεανίσκε, καὶ
 λέγεις οὐκ ἀχάριστα· ἴσθι μέντοι ἀνόητος ὢν, εἰ οἶει ἂν
 τὴν ὑμετέραν ἀρετὴν περιγενέσθαι τῆς βασιλέως δυνάμεως.”
 Ἄλλους δὲ τινὰς ἔφασαν λέγειν ὑπομαλακίζομένους, “ ὡς καὶ
 Κύρῳ πιστοὶ ἐγένοντο, καὶ βασιλεῖ γ’ ἂν πολλοῦ ἄξιοι γέ-
 25 νοιντο, εἰ βούλοιο φίλος γενέσθαι· καὶ εἴτε ἄλλο τι θέλοι
 χρῆσθαι, εἴτ’ ἐπ’ Αἴγυπτον στρατεύειν, συγκαταστρέφαιντ’ ἂν
 αὐτῷ.” Ἐν τούτῳ καὶ Κλέαρχος ἦκε, καὶ ἠρώτησεν, εἰ ἤδη
 ἀποκεκριμένοι εἶεν. Φαλῖνος δ’ ὑπολαβὼν εἶπεν· “ Οὔτοι
 μὲν, ὦ Κλέαρχε, ἄλλος ἄλλα λέγει· σὺ δ’ ἡμῖν εἶπέ, τί λέγεις.”
 30 Ὁ δ’ εἶπεν· “ Ἐγὼ σε, ὦ Φαλῖνε, ἄσμενος εἰώρακα, οἶμαι δὲ
 καὶ οἱ ἄλλοι πάντες οὔτοι· σὺ τε γὰρ Ἕλλην εἶ, καὶ ἡμεῖς, το-
 σοῦτοι ὄντες, ὅσους σὺ ὄρας· ἐν τοιούτοις δὲ ὄντες πράγμασι
 συμβουλευόμεθά σοι, τί χρὴ ποιεῖν, περὶ ὧν λέγεις. Σὺ οὖν,

πρὸς Θεῶν, συμβούλευσον ἡμῖν, ὃ τί σοι δοκεῖ κάλλιστον καὶ ἄριστον εἶναι, καὶ ὃ σοι τιμὴν οἴσει εἰς τὸν ἔπειτα χρόνον ἀναλεγόμενον, ὅτι Φαλῖνος ποτὲ πεμφθεὶς παρὰ βασιλέως, κελεύσων τοὺς Ἕλληνας τὰ ὄπλα παραδοῦναι, συμβουλευομένοις συνεβούλευσεν αὐτοῖς τάδε. Οἴσθα δέ, ὅτι ἀνάγκη λέ- 5
γεσθαι ἐν τῇ Ἑλλάδι, ὃ ἂν συμβουλεύσης.” Ὁ δὲ Κλέαρχος ταῦτα ὑπήγετο, βουλόμενος καὶ αὐτὸν τὸν παρὰ βασιλέως πρὸςβένοντα συμβουλεύσαι, μὴ παραδοῦναι τὰ ὄπλα, ὅπως εὐέλπιδες μᾶλλον οἱ Ἕλληνες εἶεν. Φαλῖνος δ' ὑποστρέψας, παρὰ τὴν δόξαν αὐτοῦ εἶπεν ὧδε. 10

“Ἐγώ, εἰ μὲν τῶν μυρίων ἐλπίδων μία τις ὑμῖν ἐστί, σωθῆναι πολεμοῦντας βασιλεῖ, συμβουλεύω, μὴ παραδιδόναι τὰ ὄπλα· εἰ δέ τοι μηδεμία σωτηρίας ἐστὶν ἐλπίς ἄκοντος βασιλέως, συμβουλεύω σῶζεσθαι ὑμῖν ὅπη δυνατόν.” Κλέαρχος δὲ πρὸς ταῦτα εἶπεν. “Ἀλλὰ ταῦτα μὲν δὴ σὺ λέγεις· 15
παρ' ἡμῶν δὲ ἀπάγγελλε ταῦτα, ὅτι ἡμεῖς οἰόμεθα, εἰ μὲν δέοι βασιλεῖ φίλους εἶναι, πλείονος ἂν ἄξιοι εἶναι φίλοι, ἔχοντες τὰ ὄπλα, ἢ παραδόντες ἄλλω· εἰ δὲ δέοι πολεμεῖν, ἄμεινον ἂν πολεμεῖν, ἔχοντας τὰ ὄπλα, ἢ παραδόντες ἄλλω.” Ὁ δὲ Φαλῖνος εἶπε. “Ταῦτα μὲν δὴ ἀπαγγελοῦμεν· ἀλλὰ 20
καὶ τάδε ἡμῖν ἐκέλευσεν εἰπεῖν βασιλεύς, ὅτι μένουσι μὲν ὑμῖν αὐτοῦ σπονδαὶ εἴησαν, προῖοῦσι δὲ καὶ ἀπιοῦσι πόλεμος. Εἶπατε οὖν καὶ περὶ τούτου, πότερα μενεῖτε καὶ σπονδαί εἰσιν, ἢ ὡς πολέμου ὄντος παρ' ὑμῶν ἀπαγγελῶ.” Κλέαρχος δ' ἔλεξεν. “Ἀπάγγελλε τοίνυν καὶ περὶ τούτων, ὅτι καὶ 25
ἡμῖν ταῦτα δοκεῖ, ἄπερ καὶ βασιλεῖ.” “Τί οὖν ταῦτ' ἐστίν;” ἔφη ὁ Φαλῖνος. Ἀπεκρίνατο Κλέαρχος. “Ἦν μὲν μένωμεν, σπονδαί· ἀπιοῦσι δὲ καὶ προῖοῦσι, πόλεμος.” Ὁ δὲ πάλιν ἠρώτησε. “Σπονδὰς ἢ πόλεμον ἀπαγγελῶ;” Κλέαρχος δὲ ταῦτα πάλιν ἀπεκρίνατο. “Σπονδαὶ μὲν μένουσιν, ἀπιοῦσι 30
δὲ ἢ προῖοῦσι πόλεμος.” Ὁ τι δὲ ποιήσοι, οὐ διεσήμανε.

Κεφάλαιον β'.

Φαλῖνος μὲν δὴ ὄχετο, καὶ οἱ σὺν αὐτῷ. Οἱ δὲ παρὰ Ἀρδιαίου ἦκον, Προκλῆς καὶ Χειρίσοφος· Μένων δὲ αὐτοῦ ἔμενε παρὰ Ἀρδιαίῳ· οὗτοι δὲ ἔλεγον, ὅτι “ πολλοὺς φαίη Ἀρδιαῖος εἶναι Πέρσας ἑαυτοῦ βελτίους, οὓς οὐκ ἂν ἀνασχέ-
 5 σθαι αὐτοῦ βασιλεύοντος· ἀλλ’ εἰ βούλεσθε συναπιέναι, ἦκειν ἤδη κελεύει τῆς νυκτός· εἰ δὲ μή, αὐτὸς προῦ ἀπιέναι φησίν.” Ὁ δὲ Κλέαρχος εἶπεν· “ Ἄλλ’ οὕτω χρὴ ποιεῖν, ἔαν μὲν ἦκωμεν, ὡς περ λέγετε· εἰ δὲ μή, πράττετε, ὅποιον ἂν τι ὑμῖν αἰήσθε μάλιστα συμφέρειν.” Ὁ τι δὲ ποιήσοι, οὐδὲ
 10 τούτοις εἶπε. Μετὰ δὲ ταῦτα, ἡδὴ ἡλίου δύνοντος, συγκαλέσας τοὺς στρατηγούς καὶ λοχαγούς, ἔλεξε τοιάδε· “ Ἐμοί, ὦ ἄνδρες, θυομένοι, ἵεναι ἐπὶ βασιλέα, οὐκ ἐγίγνετο τὰ ἱερά. Καὶ εἰκότως ἄρα οὐκ ἐγίγνετο. Ὡς γὰρ ἐγὼ νῦν πυρθάνομαι, ἐν μέσῳ ἡμῶν καὶ βασιλέως ὁ Τίγρης ποταμὸς ἐστὶ
 15 ναυσίπορος, ὃν οὐκ ἂν δυναίμεθα ἄνευ πλοίων διαβῆναι· πλοῖα δ’ ἡμεῖς οὐκ ἔχομεν. Οὐ μὲν δὴ αὐτοῦ γε μένειν οἶόν τε· τὰ γὰρ ἐπιτήδεια οὐκ ἔστιν ἔχειν· ἵεναι δὲ παρὰ τοὺς Κύρου φίλους, πάνυ καλὰ ἡμῖν τὰ ἱερά ἦν. Ὡδε οὖν χρὴ ποιεῖν· ἀπιόντας δειπνεῖν, ὃ τί τις ἔχει· ἐπειδὴν δὲ
 20 σημήνη τῷ κέρατι, ὡς ἀναπαύεσθαι, συσκευάζεσθε· ἐπειδὴν δὲ τὸ δεύτερον, ἀνατίθεσθε ἐπὶ τὰ ὑποζύγια· ἐπὶ δὲ τῷ τρίτῳ, ἔπεσθε τῷ ἡγουμένῳ, τὰ μὲν ὑποζύγια ἔχοντες πρὸς τοῦ ποταμοῦ, τὰ δὲ ὄπλα ἔξω.” Ταῦτα ἀκούσαντες οἱ στρατηγοὶ καὶ οἱ λοχαγοὶ ἀπῆλθον,
 25 καὶ ἐποίουν οὕτω· καὶ τὸ λοιπὸν ὁ μὲν ἦρχεν, οἱ δ’ ἐπέθοντο, οὐκ ἐλόμενοι, ἀλλ’ ὀρῶντες, ὅτι μόνος ἐφρόνει, οἷα δεῖ τὸν ἄρχοντα, οἱ δὲ ἄλλοι ἄπειροι ἦσαν. Ἀριθμὸς δὲ τῆς ὁδοῦ, ἣν ἦλθον ἐξ Ἐφέσου τῆς Ἰωνίας· μέχρι τῆς μάχης, σταθμοὶ τρεῖς καὶ ἐνενήκοντα, παρασάγγαι πέντε καὶ τριάκοντα
 30 καὶ πεντακόσιοι, στάδιοι πενήκοντα καὶ ἑξακισχίλιοι καὶ

μύριοι· ἀπὸ δὲ τῆς μάχης ἐλέγοντο εἶναι εἰς Βαβυλῶνα, σταδίοι ἐξήκοντα καὶ τριακόσιοι.

Ἐντεῦθεν δὴ, ἐπεὶ σκότος ἐγένετο, Μιλτοκύθης μὲν ὁ Θραξ, ἔχων τοὺς τε ἰππέας τοὺς μεθ' ἑαυτοῦ εἰς τεσσαράκοντα, καὶ τῶν πεζῶν Θρακῶν ὡς τριακοσίους, ἠντομόλησε 5 πρὸς βασιλέα. Κλέαρχος δὲ τοῖς ἄλλοις ἠγεῖτο κατὰ τὰ παρηγγελμένα, οἱ δ' εἶποντο· καὶ ἀφικνοῦνται εἰς τὸν πρῶτον σταθμὸν παρὰ Ἀριαῖον καὶ τὴν ἐκείνου στρατιὰν ἀμφιμέσας νύκτας· καὶ ἐν τάξει θέμενοι τὰ ὄπλα, συνῆλθον οἱ στρατηγοὶ καὶ οἱ λοχαγοὶ τῶν Ἑλλήνων παρὰ Ἀριαῖον· καὶ 10 ὤμοσαν οἱ τε Ἕλληνες καὶ ὁ Ἀριαῖος, καὶ τῶν σὺν αὐτῷ οἱ κράτιστοι, μῆτε προδώσειν ἀλλήλους, σύμμαχοί τε ἔσεσθαι· οἱ δὲ βάρβαροι προσώμοσαν, καὶ ἠγήσεσθαι ἀδόλως. Ταῦτα δ' ὤμοσαν, σφάξαντες ταῦρον, καὶ λύκον, καὶ κάπρον καὶ κριόν, εἰς ἀσπίδα βάπτοντες οἱ μὲν Ἕλληνες ξίφος, οἱ δὲ 15 βάρβαροι λόγχην. Ἐπεὶ δὲ τὰ πιστὰ ἐγένετο, εἶπεν ὁ Κλέαρχος· “Ἄγε δὴ, ὦ Ἀριαῖε, ἐπέιπερ ὁ αὐτὸς ἡμῖν στόλος ἐστὶ καὶ ὑμῖν, εἶπέ, τίνα γνώμην ἔχεις περὶ τῆς πορείας· πότερον ἄπιμεν, ἢνπερ ἦλθομεν, ἢ ἄλλην τινὰ ἐννενοηκέναι δοκεῖς ὁδὸν κρεῖττω;” Ὁ δὲ εἶπεν· “Ἦν μὲν ἦλθομεν ἀπι- 20 ὄντες, παντελῶς ἂν ὑπὸ λιμοῦ ἀπολοίμεθα· ὑπάρχει γὰρ νῦν ἡμῖν οὐδὲν τῶν ἐπιτηδειῶν. Ἐπτακαίδεκα γὰρ σταθμῶν τῶν ἐγγυτάτω οὐδὲ δεῦρο ἰόντες ἐκ τῆς χώρας οὐδὲν εἶχομεν λαμβάνειν· ἐνθα δ' εἴ τι ἦν, ἡμεῖς διαπορευόμενοι κατεδαπανήσαμεν. Νῦν δ' ἐπινοοῦμεν πορεύεσθαι μακρο- 25 τέραν μὲν, τῶν δ' ἐπιτηδειῶν οὐκ ἀπορήσομεν. Πορευτέον δ' ἡμῖν τοὺς πρώτους σταθμοὺς ὡς ἂν δυνώμεθα μακροτάτους, ἵνα ὡς πλεῖστον ἀποσπασθῶμεν τοῦ βασιλικοῦ στρατεύματος· ἢν γὰρ ἅπαξ δυοῖν ἢ τριῶν ἡμερῶν ὁδὸν ἀπόσχωμεν, οὐκέτι μὴ δύνηται βασιλεὺς ἡμᾶς καταλαβεῖν. 30 Ὀλίγω μὲν γὰρ στρατεύματι οὐ τολμήσει ἐφέπεσθαι· πολλὴν δὲ ἔχων στόλον, οὐ δυνήσεται ταχέως πορεύεσθαι· ἴσως δὲ

καὶ τῶν ἐπιτηδείων σπανιεῖ. Ταύτην," ἔφη, "γνώμην ἔχω ἔγωγε."

Ἦν δ' αὖτη ἡ στρατηγία οὐδὲν ἄλλο δυναμένη, ἢ ἀποδράναι ἢ ἀποφυγεῖν· ἡ δὲ τύχη ἐστρατήγησε κάλλιον.
 5 Ἐπεὶ γὰρ ἡμέρα ἐγένετο, ἐπορεύοντο, ἐν δεξιᾷ ἔχοντες τὸν ἥλιον, λογιζόμενοι ἥξειν ἅμα ἡλίῳ δύνοντι εἰς κώμας τῆς Βαβυλωνίας χώρας· καὶ τοῦτο μὲν οὐκ ἐφεύσθησαν. Ἐτι δὲ ἀμφὶ δειλήν ἔδοξαν πολεμίους ὄραν ἰππέας· καὶ τῶν τε Ἑλλήνων οἱ μὴ ἔτυχον ἐν ταῖς τάξεσιν ὄντες, εἰς
 10 τὰς τάξεις ἔθεον, καὶ Ἀριαῖος (ἐτύγγανε γὰρ ἐφ' ἀμάξης πορευόμενος, διότι ἐτέτρωτο) καταβὰς ἐθωρακίζετο, καὶ οἱ σὺν αὐτῷ. Ἐν ᾧ δὲ ὠπλίζοντο, ἤκον λέγοντες οἱ προπεμφθέντες σκοποὶ, ὅτι οὐχ ἰππεῖς εἰσιν, ἀλλὰ ὑποζύγια νέμονται. Καὶ εὐθύς ἔγνωσαν πάντες, ὅτι ἐγγύς που ἐστρα-
 15 τοπεδεύετο βασιλεὺς· καὶ γὰρ καὶ καπνὸς ἐφαίνετο ἐν κώμας οὐ πρόσω. Κλέαρχος δὲ ἐπὶ μὲν τοὺς πολεμίους οὐκ ἤγεν· ἦδει γὰρ καὶ ἀπειρηκότας τοὺς στρατιώτας, καὶ ἀσίτους ὄντας· ἦδη δὲ καὶ ὄψε ἦν· οὐ μέντοι οὐδ' ἀπέκλινε, φυλαττόμενος, μὴ δοκοίη φεύγειν· ἀλλ' εὐθύωρον ἄγων,
 20 ἅμα τῷ ἡλίῳ δυομένῳ εἰς τὰς ἐγγυτάτω κώμας τοὺς πρώτους ἔχων κατεσκήνωσεν, ἐξ ὧν διήρπαστο ὑπὸ τοῦ στρατεύματος καὶ αὐτὰ τὰ ἀπὸ τῶν οἰκιῶν ξύλα. Οἱ μὲν οὖν πρότεροι ὁμῶς τρόπῳ τινὶ ἐστρατοπεδεύοντο, οἱ δὲ ὕστεροι σκοταῖοι προσιόντες, ὡς ἐτύγγανον ἕκαστοι, ἠὐλίζοντο, καὶ κραυγὴν
 25 πολλὴν ἐποίουν καλοῦντες ἀλλήλους, ὥστε καὶ τοὺς πολεμίους ἀκούειν· ὥστε οἱ μὲν ἐγγύτατα τῶν πολεμίων καὶ ἔφυγον ἐκ τῶν σκηνωμάτων. Δῆλον δὲ τοῦτο τῇ ὕστεραίᾳ ἐγένετο· οὔτε γὰρ ὑποζύγιον ἔτι οὐδὲν ἐφάνη, οὔτε στρατόπεδον, οὔτε καπνὸς οὐδαμοῦ πλησίον. Ἐξεπλάγη δέ, ὡς
 30 ἔοικε, καὶ βασιλεὺς τῇ ἐφόδῳ τοῦ στρατεύματος· ἐδήλωσε δὲ τοῦτο οἷς τῇ ὕστεραίᾳ ἔπραττε. Προϊούσης μέντοι τῆς νυκτὸς ταύτης, καὶ τοῖς Ἑλλησι φόβος ἐμπίπτει, καὶ θόρυβος καὶ δοῦπος ἦν, οἷον εἰκὸς φόβου ἐμπεσόντος γίνεσθαι.

Κλέαρχος δὲ Τολμίδην Ἡλεῖον, ὃν ἐτύγχανεν ἔχων παρ' ἑαυτῷ κήρυκα ἄριστον τῶν τότε, τοῦτον ἀνειπεῖν ἐκέλευσε, σιγὴν κατακηρύξαντα, ὅτι προαγορεύουσιν οἱ ἄρχοντες, ὃς ἂν τὸν ἀφέντα τὸν ὄνον εἰς τὰ ὄπλα μνηύσῃ, ὅτι λήφεται μισθὸν τάλαντον ἀργυρίου. Ἐπεὶ δὲ ταῦτα ἐκηρύχθη, 5 ἔγνωσαν οἱ στρατιῶται, ὅτι κενὸς ὁ φόβος εἶη, καὶ οἱ ἄρχοντες σῶσι. Ἄμα δὲ ὄρθρω παρήγγειλε Κλέαρχος εἰς τάξιν τὰ ὄπλα τίθεσθαι τοὺς Ἕλληνας, ἧπερ εἶχον, ὅτε ἦν ἡ μάχη.

Κεφάλαιον γ΄.

Ὁ δὲ δὴ ἔγραψα, ὅτι βασιλεὺς ἐξεπλάγη τῇ ἐφόδῳ τῆδε, 10 δῆλον ἦν· τῇ μὲν γὰρ πρόσθεν ἡμέρᾳ πέμπων τὰ ὄπλα παραδιδόναι ἐκέλευε, τότε δὲ ἅμα ἡλιῶ ἀνατέλλοντι κήρυκας ἔπεμψε περὶ σπονδῶν. Οἱ δ' ἐπεὶ ἦλθον πρὸς τοὺς προφύλακας, ἐζήτησαν τοὺς ἄρχοντας. Ἐπειδὴ δ' ἀπήγγειλαν οἱ προφύλακες, Κλέαρχος, τυχὼν τότε τὰς τάξεις ἐπισκοπῶν, 15 εἶπε τοῖς προφύλαξι, κελεύειν τοὺς κήρυκας περιμένειν, ἄχοις ἂν σχολάσῃ. Ἐπεὶ δὲ κατέστησε τὸ στρατεύμα, ὥστε καλῶς ἔχειν ὁρᾶσθαι πάντη φάλαγγα πυκνήν, τῶν δὲ ἀόπλων μηδένα καταφανῆ εἶναι, ἐκάλεσε τοὺς ἀγγέλους, καὶ αὐτὸς τε προῆλθε, τοὺς τε εὐοπλοτάτους ἔχων καὶ εὐειδεστάτους τῶν 20 αὐτοῦ στρατιωτῶν, καὶ τοῖς ἄλλοις στρατηγοῖς ταῦτα ἔφρασεν. Ἐπεὶ δὲ ἦν πρὸς τοῖς ἀγγέλοις, ἀνηρώτα, τί βούλουτο. Οἱ δ' ἔλεγον, ὅτι “περὶ σπονδῶν ἦκοιεν ἄνδρες, οἵτινες ἱκανοὶ ἔσονται, τὰ τε παρὰ βασιλείῳ τοῖς Ἕλλησιν ἀπαγγεῖλαι, καὶ τὰ παρὰ τῶν Ἑλλήνων βασιλεῖ.” Ὁ δὲ ἀπεκρί- 25 νατο· “Ἀπαγγέλλετε τοίνυν αὐτῷ, ὅτι μάχης δεῖ πρῶτον· ἄριστον γὰρ οὐκ ἔστιν, οὐδὲ ὁ τολμήσων περὶ σπονδῶν λέγειν τοῖς Ἕλλησι, μὴ πορίσας ἄριστον.” Ταῦτα ἀκούσαντες οἱ ἀγγελοὶ ἀπήλαυνον, καὶ ἤκον ταχύ· ᾧ καὶ δῆλον ἦν, ὅτι

ἐγγύς που ἦν βασιλεὺς ἢ ἄλλος τις, ὃ ἐπετίετακτο ταῦτα πράττειν· ἔλεγον δέ, ὅτι “εἰκότα δοκοῦεν λέγειν βασιλεῖ, καὶ ἦκοιεν ἡγεμόνας ἔχοντες, οἱ αὐτούς, εἴαν [αἱ] σπονδαὶ γένωνται, ἄξουσιν, ἔνθεν ἔξουσι τὰ ἐπιτήδεια.” Ὁ δ' ἡρώτα, εἰ αὐτοῖς
 5 τοῖς ἀνδράσι σπένδοιτο ἰοῦσι καὶ ἀπιούσιν, ἢ καὶ τοῖς ἄλλοις ἔσονται σπονδαί. Οἱ δέ, “Ἀπασιν,” ἔφασαν, “μέχρις ἂν βασιλεῖ τὰ παρ' ὑμῶν διαγγελθῆ.” Ἐπεὶ δὲ ταῦτα εἶπον, μετασχησάμενος αὐτοὺς ὁ Κλέαρχος, ἐβουλευέτο· καὶ ἐδόκει ταχὺ τὰς σπονδὰς ποιῆσθαι, καὶ καθ' ἡσυχίαν ἐλθεῖν τε
 10 ἐπὶ τὰ ἐπιτήδεια καὶ λαβεῖν. Ὁ δὲ Κλέαρχος εἶπε· “Δοκεῖ μὲν καὶ ἐμοὶ ταῦτα· οὐ μέντοι ταχὺ γε ἀπαγγελῶ, ἀλλὰ διατριψω, ἔστ' ἂν ὀκνήσωσιν οἱ ἄγγελοι, μὴ ἀποδόξῃ ἡμῖν τὰς σπονδὰς ποιήσασθαι· οἴμαι γε μέντοι,” ἔφη, “καὶ τοῖς ἡμετέροις στρατιώταις τὸν αὐτὸν φόβον παρέσεσθαι.” Ἐπεὶ δὲ
 15 ἐδόκει καιρὸς εἶναι, ἀπήγγελλεν, ὅτι σπένδοιτο, καὶ εὐθύς ἡγεῖσθαι ἐκέλευε πρὸς τὰ ἐπιτήδεια.

Καὶ οἱ μὲν ἡγοῦντο, Κλέαρχος μέντοι ἐπορεύετο, τὰς μὲν σπονδὰς ποιησόμενος, τὸ δὲ στρατεύμα ἔχων ἐν τάξει· καὶ αὐτὸς δὲ ὠπισθοφυλάκει. Καὶ ἐνετύγχανον τάφρους καὶ
 20 αὐλώσι πλήρεις ὕδατος, ὡς μὴ δύνασθαι διαβαίνειν ἄνευ γεφυρῶν· ἀλλ' ἐποιούντο διαβάσεις ἐκ τῶν φοινίκων, οἱ ἦσαν ἐκπεπωκότες, τοὺς δὲ καὶ ἐξέκοπτον. Καὶ ἐντιυῖθα ἦν Κλέαρχον καταμαθεῖν ὡς ἐπεσιτάει, ἐν μὲν τῇ ἀριστερᾷ χειρὶ τὸ δόρυ ἔχων, ἐν δὲ τῇ δεξιᾷ βακτηρίαν· καὶ εἴ τις
 25 αὐτῷ δοκοῖ τῶν πρὸς τοῦτο τεταγμένων βλακεύειν, ἐκλεγόμενος τὸν ἐπιτήδειον ἔπαισεν ἂν, καὶ ἅμα αὐτὸς προσελάμβανεν, εἰς τὸν πηλὸν ἐμβαίνων· ὥστε πᾶσιν αἰσχύνῃ εἶναι, μὴ οὐ συσπουδάξουν. Καὶ ἐτάχθησαν μὲν πρὸς αὐτὸν οἱ τριάκοντα ἔτη γεγονότες· ἐπεὶ δὲ καὶ Κλέαρχον ἐώρων
 30 σπουδάζοντα, προσελάμβανον καὶ οἱ πρεσβύτεροι. Πολὺ δὲ μᾶλλον ὁ Κλέαρχος ἔσπευδεν, ὑποπιεύων μὴ αἰεὶ οὕτω πλήρεις εἶναι τὰς τάφρους ὕδατος· οὐ γὰρ ἦν ὦρα οἷα τὸ πεδῖον ἄρδεν· ἀλλ', ἵνα ἤδη πολλὰ προφαίνοιτο τοῖς Ἑλ-

λῆσι δεινὰ εἰς τὴν πορείαν, τούτου ἔνεκα βασιλέα ὑπόπτειεν ἐπὶ τὸ πεδίον τὸ ὕδωρ ἀφεικίναί.

Πορευόμενοι δὲ ἀφίκοντο εἰς κώμας, ὅθεν ἀπέδειξαν οἱ ἡγεμόνες λαμβάνειν τὰ ἐπιτήδεια. Ἐνῆν δὲ σῖτος πολὺς, καὶ οἶνος φοινίκων, καὶ ὄξος ἐψητὸν ἀπὸ τῶν αὐτῶν. Αὐ- 5
ταὶ δὲ αἱ βύλανοι τῶν φοινίκων, οἷας μὲν ἐν τοῖς Ἑλλησιν ἔστιν ἰδεῖν, τοῖς οἰκέταις ἀπέκειντο· αἱ δὲ τοῖς δεσπότηαι ἀποκείμεναι ἦσαν ἀπόλεκτοι, θαυμάσιαι τὸ κάλλος καὶ τὸ μέγεθος· ἡ δὲ ὄψις ἠλέκτρον οὐδὲν διέφερε· τὰς δὲ τινὰς ξηραίνοντες τραγήματα ἀπετίθεισαν. Καὶ ἦν καὶ παρὰ πό- 10
τον ἡδὺ μὲν, κεφαλαλγές δέ. Ἐνταῦθα καὶ τὸν ἐγκέφαλον τοῦ φοίνικος πρῶτον ἔφαγον οἱ στρατιῶται, καὶ οἱ πολλοὶ ἐθαύμαζον τό τε εἶδος, καὶ τὴν ἰδιότητα τῆς ἡδονῆς. Ἦν δὲ σφόδρα καὶ τοῦτο κεφαλαλγές. Ὁ δὲ φοίνιξ, ὅθεν ἐξαι- 15
ρεθεῖη ὁ ἐγκέφαλος, ὅλος ἐξηυαίνεται.

Ἐνταῦθα ἔμειναν ἡμέρας τρεῖς· καὶ παρὰ μεγάλου βασι-
λέως ἦκε Τισσαφέρνης, καὶ ὁ τῆς βασιλείως γυναικὸς ἀδελ-
φός, καὶ ἄλλοι Πέρσαι τρεῖς· δοῦλοι δὲ πολλοὶ εἶποντο.
Ἐπεὶ δὲ ἀπήντησαν αὐτοῖς οἱ τῶν Ἑλλήνων στρατηγοί, ἔλεγε 20
πρῶτον Τισσαφέρνης δι' ἐρμηνέως τοιάδε·

“Ἐγώ, ὦ ἄνδρες Ἕλληνες, γειτων οἰκῶ τῇ Ἑλλάδι· καὶ ἐπεὶ ὑμᾶς εἶδον εἰς πολλὰ [κακὰ] καμήχανα ἐμπεπτωκότας, εὖσημα ἐποιησάμην, εἴ πως δυναίμην παρὰ βασιλέως αἰτή-
σασθαι, δοῦναί μοι, ἀποσῶσαι ὑμᾶς εἰς τὴν Ἑλλάδα. Οἶομαι γὰρ οὐκ ἂν ἀχαρίστως μοι ἔχειν, οὔτε πρὸς ὑμῶν 25
οὔτε πρὸς τῆς Ἑλλάδος ἀπάσης. Ταῦτα δὲ γνούς, ἡτούμην βασιλέα, λέγων αὐτῷ, ὅτι δικαίως ἂν μοι χαρίζοιτο, ὅτι αὐ-
τῷ Κῦρόν τε ἐπιστρατεύοντα πρῶτος ἠγγεῖλα, καὶ βοήθειαν ἔχων ἅμα τῇ ἀγγελίᾳ ἀφικόμην· καὶ μόνος τῶν κατὰ τοὺς
Ἕλληνας τεταγμένων οὐκ ἔφυγον, ἀλλὰ διήλασα, καὶ συνέ- 30
μιξα βασιλεῖ ἐν τῷ ὑμετέρῳ στρατοπέδῳ, ἔνθα βασιλεὺς ἀφίετο, ἐπεὶ Κῦρον ἀπέκτεινε· καὶ τοὺς σὺν Κῦρῳ βαρ-
βάρους ἐδίωξα σὺν τοῖσδε τοῖς παροῦσι νῦν μετ' ἐμοῦ, οἱ-

περ αὐτῶ εἰσι πιστότατοι. Καὶ περὶ μὲν τούτων ὑπέσχετό μοι βουλευέσασθαι· ἔρσεσθαι δέ με ὑμᾶς ἐκέλευσεν ἐλθόντα, τίνος ἔνεκα ἐστρατεύσατε ἐπ' αὐτόν. Καὶ συμβουλεύω ὑμῖν, μετριῶς ἀποκρίνασθαι, ἵνα μοι εὐπρακτότερον ᾦ, ἂν τι δύ-

5 νωμαὶ ἀγαθὸν ὑμῖν παρ' αὐτοῦ διαπραξάσθαι."

Πρὸς ταῦτα μεταστάντες οἱ Ἕλληνες ἐβουλεύοντο, καὶ ἀπεκρίναντο· Κλέαρχος δὲ ἔλεγεν· "Ἡμεῖς οὔτε συνήλθομεν, ὡς βασιλεῖ πολεμήσοντες, οὔτ' ἐπορευόμεθα ἐπὶ βασιλέα· ἀλλὰ πολλὰς προφάσεις Κῦρος εὔρισκεν, ὡς καὶ σὺ εὔ

10 οἴσθαι, ἵνα ὑμᾶς τε ἀπαρασκευάστους λάβοι, καὶ ἡμᾶς ἐνθάδε ἀναγάγοι. Ἐπεὶ μέντοι ἤδη ἐωρῶμεν αὐτὸν ἐν δεινῶ ὄντα, ἡσχύνθημεν καὶ θεοὺς καὶ ἀνθρώπους προδοῖναι αὐτόν, ἐν τῷ πρόσθεν χρόνῳ παρέχοντες ἡμᾶς αὐτοὺς εὔ ποιεῖν. Ἐπεὶ δὲ Κῦρος τέθνηκεν, οὔτε ἀντιποιοῦμεθα βα-

15 σιλεῖ τῆς ἀρχῆς, οὔτ' ἔστιν, ὅτου ἔνεκ' ἂν βουλοίμεθα τὴν βασιλείως χώραν κακῶς ποιεῖν· οὐδ' αὐτὸν ἀποκτεῖναι ἂν ἐθέλομεν, πορευοίμεθα δ' ἂν οἴκαδε, εἴ τις ἡμᾶς μὴ λυποίῃ· ἀδικοῦντα μέντοι πειρασόμεθα σὺν τοῖς θεοῖς ἀμύρασθαι· ἂν μέντοι τις ἡμᾶς καὶ εὔ ποιῶν ὑπάρχη, καὶ

20 τούτου εἰς γε δύναμιν οὐχ ἠττησόμεθα εὔ ποιοῦντες." Ὁ μὲν οὕτως εἶπεν.

Ἀκούσας δὲ ὁ Τισσαφέρνης, ἔφη· "Ταῦτα ἐγὼ ἀπαγγελοῦ βασιλεῖ, καὶ ὑμῖν πάλιν τὰ παρ' ἐκείνου· μέχρι δ' ἂν ἐγὼ ἦκω, αἱ σπονδαὶ μενόντων· ἀγορὰν δὲ ἡμεῖς παρέξομεν."

25 Καὶ εἰς μὲν τὴν ὑστεραίαν οὐχ ἦκεν· ὡςθ' οἱ Ἕλληνες ἐφρόντιζον· τῇ δὲ τρίτῃ ἦκων ἔλεγεν, ὅτι διαπεπραγμένος ἦκοι παρὰ βασιλέως, δοθῆναι αὐτῷ σώζειν τοὺς Ἕλληνας· καίπερ πάνυ πολλῶν ἀντιλεγόντων, ὡς οὐκ ἄξιον εἶη βασιλεῖ, ἀφεῖναι τοὺς ἐφ' ἑαυτὸν στρατευσαμένους." Τέλος

30 δ' εἶπε· "Καὶ νῦν ἔξεστιν ὑμῖν πιστὰ λαβεῖν παρ' ἡμῶν, ἢ μὴν φιλίαν ὑμῖν παρέξειν τὴν χώραν, καὶ ἀδόλως ἀπάξειν εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἀγορὰν παρέχοντας. Ὅπου δ' ἂν μὴ παρέχωμεν ἀγορὰν, λαμβάνειν ὑμᾶς ἐκ τῆς χώρας ἐάσομεν τὰ ἐπι-

τήδεα. Ἐμῶς δ' αὖ ἡμῖν δεήσει ὁμοσαι, ἢ μὴν πορεύεσθαι ὡς διὰ φιλίας ἀσινῶς, οὔτα καὶ ποτὰ λαμβάνοντας, ὅποταν μὴ παρέχωμεν ἀγορὰν· ἐὰν δὲ παρέχωμεν [ἀγορὰν], ὠνούμενους ἕξειν τὰ ἐπιτήδεα.” Ταῦτα ἔδοξε· καὶ ὤμωσαν, καὶ δεξιὰς ἔδωσαν Τισσαφέρνης, καὶ ὁ τῆς βασιλείως γυναικὸς 5 ἀδελφὸς τοῖς τῶν Ἑλλήνων στρατηγοῖς καὶ λοχαγοῖς, καὶ ἔλαβον παρὰ τῶν Ἑλλήνων. Μετὰ δὲ ταῦτα Τισσαφέρνης εἶπε· “Νῦν μὲν δὴ ἄπειμι ὡς βασιλέα· ἐπειδὰν δὲ διαπράξωμαι, ἃ δέομαι, ἤξω συσκευασάμενος, ὡς ἀπάξων ὑμᾶς εἰς τὴν Ἑλλάδα, καὶ αὐτὸς ἀπιὼν ἐπὶ τὴν ἐμαντοῦ ἀρχήν.” 10

Κεφάλαιον δ΄.

Μετὰ ταῦτα περιέμενον Τισσαφέρνην οἱ τε Ἕλληνες καὶ Ἀριαῖος, ἐγγυὲς ἀλλήλων ἐστρατοπεδευμένοι, ἡμέρας πλείους ἢ εἴκοσιν. Ἐν δὲ ταύταις ἀφικνοῦνται πρὸς Ἀριαῖον καὶ οἱ ἀδελφοὶ καὶ οἱ ἄλλοι ἀναγκαῖοι, καὶ πρὸς τοὺς σὺν ἐκείνῳ Περσῶν τινες, παραθαρόφύροντες τε καὶ δεξιὰς ἔνιοι παρὰ 15 βασιλέως φέροντες, μὴ μνησικακήσειν βασιλέα αὐτοῖς τῆς σὺν Κύρῳ ἐπιστρατείας, μηδὲ ἄλλου μηδενὸς τῶν παροιχομένων. Τούτων δὲ γιγνομένων, ἔνδηλοι ἦσαν οἱ περὶ τὸν Ἀριαῖον ἦτιον τοῖς Ἑλλησι προσέχοντες τὸν νοῦν· ὥστε καὶ διὰ τοῦτο τοῖς μὲν πολλοῖς τῶν Ἑλλήνων οὐκ ἤρεσκον, ἀλλὰ 20 προσιώντες τῷ Κλεάρχῳ ἔλεγον καὶ τοῖς ἄλλοις στρατηγοῖς· “Τί μένομεν; ἢ οὐκ ἐπιστάμεθα, ὅτι βασιλεὺς ἡμᾶς ἀπολέσαι περὶ παντὸς ἂν ποιήσαιτο, ἵνα καὶ τοῖς ἄλλοις Ἑλλησι φόβος ἦ ἐπὶ βασιλέα [μέγαν] στρατεύειν; Καὶ νῦν μὲν ἡμᾶς ὑπάγεται μένειν, διὰ τὸ δισπάρθαι αὐτῷ τὸ στράτευμα· 25 ἐπειδὰν δὲ πάλιν ἀλισθῇ αὐτῷ ἡ στρατιά, οὐκ ἔστιν ὅπως οὐκ ἐπιθήσεται ἡμῖν. Ἴσως δέ που ἢ ἀποσκάπτει τι ἢ ἀποτεχιζέει, ὡς ἄπορος ἦ ἢ ὁδός. Οὐ γὰρ ποτε ἐκῶν γε βουλήσεται, ἡμᾶς ἐλθόντας εἰς τὴν Ἑλλάδα ἀπαγγεῖλαι, ὡς

ἡμεῖς, τοσοῖδε ὄντες, ἐνικῶμεν τὴν βασιλέως δύναμιν ἐπὶ ταῖς θύραις αὐτοῦ, καὶ καταγελάσαντες ἀπήλθομεν.”

Κλέαρχος δὲ ἀπεκρίνατο τοῖς ταῦτα λέγουσιν· “Ἐγὼ ἐνθυμοῦμαι μὲν καὶ ταῦτα πάντα· ἐννοῶ δέ, ὅτι, εἰ νῦν ἄπι-
 5 μὲν, δόξομεν ἐπὶ πολέμῳ ἄπιέναι, καὶ παρὰ τὰς σπονδὰς ποιεῖν. Ἐπειτα, πρῶτον μὲν ἀγορὰν οὐδεὶς ἡμῖν παρέξει, οὐδ’ ὀπόθεν ἐπισιτιούμεθα· αὐθις δὲ ὁ ἡγησόμενος οὐδεὶς ἔσται· καὶ ἅμα ταῦτα ποιούντων ἡμῶν εὐθὺς Ἀριαῖος ἀφε-
 στήξει· ὥστε φίλος ἡμῖν οὐδεὶς λελείπεται, ἀλλὰ καὶ οἱ πρό-
 10 σθεν ὄντες, πολέμιοι ἡμῖν ἔσονται. Ποταμὸς δὲ εἰ μὲν τις καὶ ἄλλος ἄρα ἡμῖν ἐστι διαβατέος, οὐκ οἶδα· τὸν δ’ οὖν Εὐφράτην ἴσμεν ὅτι ἀδύνατον διαβῆναι, κωλυόντων πολε-
 μίων. Οὐ μὲν δὴ, ἂν μάχεσθαι δέη, ἵππεῖς εἰσὶν ἡμῖν σύμμα-
 χοι· τῶν δὲ πολεμίων ἵππεῖς εἰσὶν οἱ πλεῖστοι καὶ πλείστου
 15 ἄξιοι· ὥστε νικῶντες μὲν, τίνα ἂν ἀποκτείναιμεν; ἡττωμέ-
 νων δὲ μὴν οὐδένα οἶόν τε σωθῆναι. Ἐγὼ μὲν οὖν βασι-
 λέα, ᾧ πολλὰ οὕτως ἐστὶ τὰ σύμμαχα, εἴπερ προθυμεῖται ἡμᾶς ἀπολέσαι, οὐκ οἶδα, ὅ τι δεῖ αὐτὸν ὀμῶσαι, καὶ δεξιὰν
 δοῦναι, καὶ θεοὺς ἐπιροκῆσαι, καὶ τὰ ἑαυτοῦ πιστὰ ἄπιστα
 20 ποιῆσαι Ἑλλησι καὶ βαρβάροις.” Τοιαῦτα πολλὰ ἔλεγεν.

Ἐν δὲ τούτῳ Τισσαφέρνης ἤκεν ἔχων τὴν ἑαυτοῦ δύναμιν, ὡς εἰς οἶκον ἀπιῶν, καὶ Ὀρόντας τὴν ἑαυτοῦ δύναμιν· ἤγε
 δὲ καὶ τὴν θυγατέρα τὴν βασιλέως ἐπὶ γάμῳ. Ἐντεῦθεν
 δὲ ἤδη Τισσαφέρνης ἡγουμένου καὶ ἀγορὰν παρέχοντος,
 25 ἐπορεύοντο· ἐπορεύετο δὲ καὶ Ἀριαῖος ἔχων τὸ Κύρου βαρ-
 βαρικὸν στράτευμα, ἅμα Τισσαφέρνηι καὶ Ὀρόντα, καὶ συν-
 εστρατοπεδεύετο σὺν ἐκείνοις. Οἱ δὲ Ἕλληνες, ὑφορῶντες
 τούτους, αὐτοὶ ἐφ’ ἑαυτῶν ἐχώρουν, ἡγεμόνας ἔχοντες.
 Ἐστρατοπεδεύοντο δὲ ἐκάστοτε ἀπέχοντες ἀλλήλων παρα-
 30 σάγγην, καὶ μεῖον· ἐφυλάττοντο δὲ [οἱ] ἀμφοτέρω ὡς περ
 πολεμίους ἀλλήλους, καὶ εὐθὺς τοῦτο ὑποψίαν παρεῖχεν.
 Ἐνίοτε δὲ καὶ ξυλιζόμενοι ἐκ τοῦ αὐτοῦ, καὶ χόρτον καὶ ἄλ-

λα τοιαῦτα συλλέγοντες, πληγὰς ἐνέτεινον ἀλλήλοις· ὥστε καὶ τοῦτο ἔχθραν παρεῖχε.

Διελθόντες δὲ τρεῖς σταθμούς, ἀφίκοντο πρὸς τὸ Μηδίας καλούμενον τείχος, καὶ παρῆλθον αὐτοῦ εἴσω· ἦν δὲ ὠκοδομημένον πλίνθοις ὀπταῖς, ἐν ἀσφάλτῳ κειμέναις, εὖρος 5 εἴκοσι ποδῶν, ὕψος δὲ ἑκατόν· μῆκος δὲ ἐλέγετο εἶναι εἴκοσι παρασαγγῶν· ἀπεῖχε δὲ Βαβυλῶνος οὐ πολὺ. Ἐντεῦθεν δ' ἐπορεύθησαν σταθμούς δύο, παρασιάγγας ὀκτώ· καὶ διέβησαν διώρυχας δύο, τὴν μὲν ἐπὶ γεφύρας, τὴν δ' ἐξευ- 10 μένην πλοίοις ἐπτά· αὐταὶ δὲ ἦσαν ἀπὸ τοῦ Τίγρητος ποταμοῦ· κατετέμνητο δὲ ἐξ αὐτῶν καὶ τάφροι ἐπὶ τὴν χώραν, αἱ μὲν πρῶται, μεγάλαι, ἔπειτα δ' ἐλάσσους· τέλος δὲ καὶ μικροὶ ὀχετοί, ὡς περ ἐν τῇ Ἑλλάδι ἐπὶ τὰς μελίνας· καὶ ἀφικνοῦνται ἐπὶ τὸν Τίγρητα ποταμόν· πρὸς ᾧ πόλις ἦν μεγάλη καὶ πολυάνθρωπος, ἣ ὄνομα Σιτάκη, ἀπέχουσα 15 τοῦ ποταμοῦ σταδίου πεντεκαίδεκα. Οἱ μὲν οὖν Ἕλληνες παρ' αὐτὴν ἐσκήνωσαν, ἐγγὺς παραδείσου καλοῦ καὶ μεγάλου καὶ δασέος παντοίων δένδρων· οἱ δὲ βάρβαροι, διαβεβηκότες τὸν Τίγρητα, οὐ μέντοιγε καταφανεῖς ἦσαν. Μετὰ δὲ τὸ δεῖπνον ἔτυχον ἐν περιπάτῳ ὄντες πρὸ τῶν ὀπλων 20 Πρῶξενος καὶ Ξενοφῶν· καὶ προσελθὼν ἠρώτησεν ἄνθρωπός τις τοὺς προφύλακας, ποῦ ἂν ἴδοι Πρῶξενον ἢ Κλέαρχον. Μένωνα δὲ οὐκ ἐζήτει, καὶ ταῦτα παρὰ Ἀρσιίου ὄν, τοῦ Μένωνος ξένου. Ἐπεὶ δὲ Πρῶξενος εἶπεν, οτι “Αὐτός εἰμι, ὃν ζητεῖς,” εἶπεν ὁ ἄνθρωπος τάδε· “Ἐπεμψέ με Ἀρσιῆος 25 καὶ Ἀρσιόζος, πιστοὶ ὄντες Κύρω, καὶ κελεύουσι φυλάττεσθαι, μὴ ὑμῖν ἐπιθῶνται τῆς νυκτὸς οἱ βάρβαροι· ἔστι δὲ στρατευμα πολὺ ἐν τῷ πλησίον παραδείσῳ· καὶ παρὰ τὴν γέφυραν τοῦ Τίγρητος ποταμοῦ πέμψαι κελεύουσι φυλακὴν, ὡς δια- 30 νοεῖται λῦσαι αὐτὴν Τισσαφέρους τῆς νυκτὸς, ἣν περ δύνηται, ὡς μὴ διαβῆτε, ἀλλ' ἐν μέσῳ ἀποληφθῆτε τοῦ ποταμοῦ καὶ τῆς διώρυχος.” Ἀκούσαντες ταῦτα ἄγουσιν αὐτὸν παρὰ τὸν Κλέαρχον, καὶ φράζουσιν, ἃ λέγει. Ὁ δὲ Κλέαρχος ἀκού-

σας ἐταράχθη, καὶ ἐφοβεῖτο σφόδρα. Νεανίσκος δέ τις τῶν παρόντων ἐννοήσας εἶπεν, “ὡς οὐκ ἀκόλουθα εἶη, τό τε ἐπιθήσεσθαι καὶ λύσειν τὴν γέφυραν. Δῆλον γὰρ ὅτι ἐπιτιθεμένους ἢ νικᾶν δεήσει αὐτούς, ἢ ἠτῶσθαι. Ἐὰν μὲν
5 οὖν νικῶσι, τί δεῖ αὐτούς λύειν τὴν γέφυραν; οὐδὲ γάρ, ἂν πολλαὶ γέφυραι ᾴσιν, ἔχομεν ἄν, ὅποι φυγόντες ἡμεῖς σωθείημεν· ἄν δ' αὖ ἡμεῖς νικῶμεν, λελυμένης τῆς γεφύρας οὐχ ἔξουσιον ἐκεῖνοι, ὅποι [ἄν] φύγωσιν· οὐδὲ μὴν βοηθησαι, πολλῶν ὄντων πέραν, οὐδεὶς αὐτοῖς δυνήσεται, λελυμέ-
10 νης τῆς γεφύρας.

Ἀκούσας δὲ ταῦτα ὁ Κλέαρχος, ἤρξετο τὸν ἄγγελον, πόση τις εἶη χώρα ἢ ἐν μέσῳ τοῦ Τίγρητος καὶ τῆς διώρυχος. Ὁ δὲ εἶπεν, ὅτι πολλή, καὶ κῶμαι ἔνεισι καὶ πόλεις πολλαὶ καὶ μεγάλαι. Τότε δὴ καὶ ἐγνώσθη, ὅτι οἱ βάρβαροι τὸν ἄν-
15 θρωπον ὑποπέμψαιεν, ὀκνοῦντες, μὴ οἱ Ἕλληνες, διελόντες τὴν γέφυραν, μένοιεν ἐν τῇ νήσῳ, ἐρύματα ἔχοντες, ἔνθεν μὲν τὸν Τίγρητα ποταμόν, ἔνθεν δὲ τὴν διώρυχα· τὰ δ' ἐπιτήδεια ἔχοιεν ἐκ τῆς ἐν μέσῳ χώρας, πολλῆς καὶ ἀγαθῆς οὔσης, καὶ τῶν ἐργασομένων ἐνότων· εἶτα καὶ ἀποστροφὴ γένοι-
20 το, εἴ τις βούλοιο βασιλέα κακῶς ποιεῖν. Μετὰ ταῦτα ἀνεπαύοντο· ἐπὶ μέντοι τὴν γέφυραν ὁμως φυλακὴν ἔπεμψαν· καὶ οὔτε ἐπέθετο οὐδεὶς οὐδαμῶθεν, οὔτε πρὸς τὴν γέφυραν οὐδεὶς ἦλθε τῶν πολεμίων, ὡς οἱ φυλάιτοντες ἀπήγγελλον. Ἐπειδὴ δὲ ἕως ἐγένετο, διέβαινον τὴν γέφυ-
25 ραν, ἔξευγμένην πλοίοις τριάκοντα καὶ ἐπτὰ, ὡς οἶόν τε μάλιστα πεφυλαγμένως· ἐξήγγελλον γάρ τινες τῶν παρὰ Τισσαφέρους Ἑλλήνων, ὡς διαβαινόντων μέλλοιεν ἐπιθήσεσθαι· ἀλλὰ ταῦτα μὲν ψευδῆ ἦν· διαβαινόντων μέντοι ὁ Γλοῦς αὐτοῖς ἐπεφάνη μετ' ἄλλων, σκοπῶν, εἰ διαβαίνοιεν τὸν πο-
30 ταμόν· ἐπεὶ δὲ εἶδεν, ᾤχετο ἀπελαύνων.

Ἀπὸ δὲ τοῦ Τίγρητος ἐπορεύθησαν σταθμοὺς τέτταρας παρασάγγας εἴκοσιν ἐπὶ τὸν Φύσκον ποταμόν, τὸ εὖρος πλέθρου· ἐπὴν δὲ γέφυρα. Καὶ ἐνταῦθα ὤκειτο πόλις

μεγάλη, ἢ ὄνομα Ὀπις· πρὸς ἣν ἀπήνησε τοῖς Ἑλλησιν ὁ Κύρου καὶ Ἀρταξέρξου νόθος ἀδελφός, ἀπὸ Σούσων καὶ Ἐκβατάνων στρατιὰν πολλὴν ἄγων, ὡς βοηθήσων βασιλεῖ· καὶ ἐπιστήσας τὸ ἑαυτοῦ στράτευμα, παρεροχομένους ἐθεώρει τοὺς Ἑλληνας. Ὁ δὲ Κλέαρχος ἠγείτο μὲν εἰς δύο, ἐπορεύετο δὲ ἄλλοτε καὶ ἄλλοτε ἐφιστάμενος. Ὅσον δ' ἂν χρόνον τὸ ἠγούμενον τοῦ στρατεύματος ἐπιστήσεις, τοσοῦτον ἦν ἀνάγκη χρόνον δι' ὅλου τοῦ στρατεύματος γίγνεσθαι τὴν ἐπίστασιν· ὥστε τὸ στράτευμα καὶ αὐτοῖς τοῖς Ἑλλησι δόξαί πάμπολυ εἶναι, καὶ τὸν Πέρσῃν ἐκπεπληχθαι θεωροῦντα. 10 Ἐντεῦθεν δὲ ἐπορεύθησαν διὰ τῆς Μηθίας σταθμοὺς ἐρήμους ἕξ παρασάγγας τριάκοντα εἰς τὰς Παρυσάτιδος κώμας, τῆς Κύρου καὶ βασιλέως μητρός. Ταύτας Τισσαφέρνης Κύρω ἐπεγγελῶν διαρπάσαι τοῖς Ἑλλησιν ἐπέτρεψε, πλὴν ἀνδραπόδων. Ἐνῆν δὲ σῖτος πολὺς, καὶ πρόβατα, καὶ ἄλλα 15 χρηήματα. Ἐντεῦθεν δ' ἐπορεύθησαν σταθμοὺς ἐρήμους πέντε παρασάγγας εἴκοσι, τὸν Τίγρητα ποταμὸν ἐν ἀριστερῇ ἔχοντες. Ἐν δὲ τῷ πρώτῳ σταθμῷ πέραν τοῦ ποταμοῦ πόλις ἦκεῖτο μεγάλη καὶ εὐδαίμων, ὄνομα Καιναί, ἕξ ἧς οἱ βάρβαροι διῆγον ἐπὶ σχεδίαις διφθερίναις ἄρτους, τυρούς, 20 οἶνον.

Κεφάλαιον ε΄.

Μετὰ ταῦτα ἀφικνοῦνται ἐπὶ τὸν Ζάβατον ποταμὸν, τὸ εὖρος τεττάρων πλέθρων. Καὶ ἐνταῦθα ἔμειναν ἡμέρας τρεῖς· ἐν δὲ ταύταις ὑποψίαί μὲν ἦσαν, φανερά δ' οὐδεμίαν ἐφαίνετο ἐπιβουλὴν. Ἐδοξεν οὖν τῷ Κλεάρχῳ συγγενέσθαι 25 Τισσαφέρνει, καὶ εἶ πως δύναίτο, παῦσαι τὰς ὑποψίας, πρὶν ἐξ αὐτῶν πόλεμον γενέσθαι· καὶ ἔπεμψε τινα ἐροῦντα, ὅτι συγγενέσθαι αὐτῷ χρήζοι. Ὁ δὲ ἐτοίμως ἐκέλευσεν ἡκείν. Ἐπειδὴ δὲ συνῆλθον, λέγει ὁ Κλέαρχος τάδε· “Ἐγώ,

ᾧ Τισσαφέρην, οἶδα μὲν ἡμῖν ὄρκους γεγενημένους, καὶ δεξιὰς
 δεδομένας, μὴ ἀδικήσῃν ἀλλήλους· φυλαττόμενον δέ σέ τε ὄρω
 ὡς πολεμίους ἡμᾶς· καὶ ἡμεῖς, ὄρωντες ταῦτα, ἀντιφυλαττό-
 μεθα. Ἐπεὶ δὲ σκοπῶν οὐδὲν δύναμαι οὔτε σὲ αἰσθῆσθαι
 5 πειρώμενον ἡμᾶς κακῶς ποιῆν, ἐγὼ τε σαφῶς οἶδα, ὅτι
 ἡμεῖς γε οὐδ' ἐπινοοῦμεν οὐδὲν τοιοῦτον, ἔδοξέ μοι εἰς λό-
 γους σοι ἔλθειν, ὅπως, εἰ δυναίμεθα, ἐξέλοιμεν ἀλλήλων τὴν
 ἀπιστίαν. Καὶ γὰρ οἶδα ἤδη ἀνθρώπους τοὺς μὲν ἐκ δια-
 βολῆς, τοὺς δὲ καὶ ἐξ ὑποψίας, οἱ φοβηθέντες ἀλλήλους,
 10 φθάσαι βουλόμενοι πρὶν παθεῖν, ἐποίησαν ἀνήκεστα κακὰ
 τοὺς οὔτε μέλλοντας οὔτε αὐτὸν βουλομένους τοιοῦτον οὐδέν.
 Τὰς οὖν τοιαύτας ἀγνωμοσύνας νομίζων συνουσίαις μάλιστα
 ἂν παύεσθαι, ἤκω, καὶ διδάσκειν σε βούλομαι, ὡς σὺ ἡμῖν
 οὐκ ὄρθῶς ἀπιστεῖς. Πρῶτον μὲν γὰρ καὶ μέγιστον, οἷ
 15 θεῶν ὄρκοι ἡμᾶς κωλύουσι πολεμίους εἶναι ἀλλήλοις· ὅστις
 δὲ τούτων σύνοιδεν αὐτῷ παρημεληκῶς, τοῦτόν ἐγὼ οὔ ποτ'
 ἂν εὐδαιμονίσαιμι. Τὸν γὰρ θεῶν πόλεμον οὐκ οἶδα οὔτ'
 ἀπὸ ποίου ἂν τάχους φεύγων τις ἀποφύγοι, οὔτ' εἰς ποῖον
 ἂν σκότος ἀποδραίη, οὔθ' ὅπως ἂν εἰς ἐχυρὸν χωρίον ἀπο-
 20 σταίῃ. Πάντη γὰρ πάντα τοῖς θεοῖς ὑποχα, καὶ πανταχῆ
 πάντων ἴσον οἱ θεοὶ κρατοῦσι. Περὶ μὲν δὴ τῶν θεῶν τε
 καὶ τῶν ὄρκων οὔτω γιγνώσκω, παρ' οἷς ἡμεῖς τὴν φιλίαν
 συνθέμενοι κατεθέμεθα· τῶν δὲ ἀνθρωπίνων σὲ ἔγωγε ἐν
 τῷ παρόντι νομίζω μέγιστον ἡμῖν εἶναι ἀγαθόν. Σὺν μὲν
 25 γὰρ σοὶ πᾶσα μὲν ἡμῖν ὁδὸς εὐπορος, πᾶς δὲ ποταμὸς δια-
 βατός, τῶν δ' ἐπιτηδείων οὐκ ἀπορία· ἄνευ δὲ σοῦ πᾶσα
 μὲν ἡ ὁδὸς διὰ σκότους· οὐδὲν γὰρ αὐτῆς ἐπιστάμεθα·
 πᾶς δὲ ποταμὸς δὺςπορος, πᾶς δ' ὄχλος φοβερός· φοβερῶτατον
 δ' ἐρημία· μεστὴ γὰρ πολλῆς ἀπορίας ἐστίν. Εἰ δὲ δὴ καὶ
 30 μανέντες σε κατακτείναιμεν, ἄλλο τι ἂν ἢ τὸν εὐεργέτην κα-
 τακτείναντες, πρὸς βασιλέα τὸν μέγιστον ἔφεδρον ἀγωνιζοί-
 μεθα; Ὅσων δὲ δὴ καὶ οἷων ἐλπίδων ἐμαυτὸν ἂν στερή-
 σαιμι, εἴ σέ τι κακὸν ἐπιχειρήσαιμι ποιῆν, ταῦτα λέξω.

Ἐγὼ γὰρ Κῦρον ἐπεθύμησά μοι φίλον γενέσθαι, νομίζων τῶν τότε ἰκανώτατον εἶναι εὖ ποιεῖν, ὃν [ἂν] βούλοιο. Σὲ δὲ νῦν ὁρῶ τὴν τε Κύρου δύναμιν καὶ χώραν ἔχοντα, καὶ τὴν σεαυτοῦ ἀρχὴν σώζοντα, τὴν δὲ βασιλέως δύναμιν, ἣν Κῦρος πολεμίᾳ ἐχοῖτο, σοὶ ταύτην σύμμαχον οὖσαν. Τούτων δὲ τοιούτων ὄντων, τίς οὕτω μαινεται, ὅστις οὐ σοὶ βούλεται φίλος εἶναι; Ἄλλὰ μὴν — ἐρῶ γὰρ καὶ ταῦτα, ἐξ ὧν ἔχω ἐλπίδας, καὶ σὲ βουλήσεσθαι φίλον ἡμῖν εἶναι — οἶδα μὲν γὰρ ὑμῖν Μυσοὺς λυπηροὺς ὄντας, οὓς νομίζω ἂν σὺν τῇ παρουσίᾳ δυνάμει ταπεινοὺς ὑμῖν παρασχεῖν· οἶδα δὲ καὶ 10 Πεισίδας· ἀκούω δὲ καὶ ἄλλα ἔθνη πολλὰ τοιαῦτα εἶναι, ἃ οἶμαι ἂν παῦσαι ἐνοχλοῦντα ἀεὶ τῇ ὑμετέρᾳ εὐδαιμονίᾳ. Αἰγυπτίους δέ, οἷς μάλιστα ὑμᾶς νῦν γιννώσκω τεθυρωμένους, οὐχ ὁρῶ, ποία δυνάμει συμμάχῳ χρησάμενοι μᾶλλον ἂν κολάσεσθε τῆς νῦν σὺν ἐμοὶ οὔσης. Ἄλλὰ μὴν ἔν γε τοῖς 15 πέριξ οἰκοῦσι σύ, εἰ μὲν βούλοιο τῷ φίλος εἶναι, ὡς μέγιστος ἂν εἴης· εἰ δὲ τίς σε λυποῖη, ὡς δεσπότης ἀναστρέφοιο, ἔχων ἡμᾶς ὑπηρέτας, οἱ σοὶ οὐκ ἂν τοῦ μισθοῦ ἕνεκα μόνον ὑπηρετοῖμεν, ἀλλὰ καὶ τῆς χάριτος, ἣν σωθέντες ὑπὸ σοῦ σοὶ ἂν ἔχοιμεν δικαίως. Ἐμοὶ μὲν δὴ ταῦτα πάντα ἐνθυμου- 20 μένω οὕτω δοκεῖ θαυμαστόν εἶναι, τὸ σὲ ἡμῖν ἀπιστεῖν, ὥστε καὶ ἡδιστ' ἂν ἀκούσαιμι τοῦνομα, τίς ἐστίν οὕτω δεινὸς λέγειν, ὥστε σε πείσαι λέγων, ὡς ἡμεῖς σοὶ ἐπιβουλευόμεν.” Κλέαρχος μὲν οὖν τσαῦτα εἶπε· Τισσαφέρνης δὲ ὧδε ἀπημείφθη·

25

“ Ἄλλ' ἠδομαι μὲν, ὧ Κλέαρχε, ἀκούων σου φρονίμους λόγους· ταῦτα γὰρ γιννώσκων, εἴ τι ἐμοὶ κακὸν βουλευοῖς, ἅμα ἂν μοι δοκεῖς καὶ σεαυτῷ κακόνους εἶναι. Ὡς δ' ἂν μάθης, ὅτι οὐδ' ἂν ὑμεῖς δικαίως οὔτε βασιλεῖ οὔτ' ἐμοὶ ἀπιστοίητε, ἀντιάκουσον. Εἰ γὰρ ὑμᾶς ἐβουλόμεθα ἀπολέ- 30 σαι, πότερά σοι δοκοῦμεν ἰππέων πλήθους ἀπορεῖν, ἢ πεζῶν, ἢ ὀπλίσεως, ἐν ἧ ὑμᾶς μὲν βλάπτειν ἱκανοὶ εἴημεν ἂν, ἀντιπιάσχειν δὲ οὐδεὶς κίνδυνος; Ἄλλὰ χωρίων ἐπιτηδείων

ὑμῶν ἐπιτίθεσθαι ἀπορεῖν ἂν σοι δοκοῦμεν; Οὐ τοσαῦτα
 μὲν πεδία ἡμῶν φίλια ὄντα σὺν πολλῷ πόνῳ διαπορεύεσθε,
 τοσαῦτα δὲ ὄρη ὑμῶν ὁρᾶτε ὄντα πορευτέα, ἃ ἡμῶν ἔξεστι
 προκαταλαβοῦσιν ἄπορα ὑμῶν παρέχειν; τοσοῦτοι δὲ εἰσι
 5 ποταμοί, ἐφ' ὧν ἔξεστιν ἡμῶν ταμιεύεσθαι, ὅποσους ἂν ὑμῶν
 βουλόμεθα μάχεσθαι; Εἰσὶ δ' αὐτῶν, οὓς οὐδ' ἂν παν-
 τάπασι διαβαίητε, εἰ μὴ ἡμεῖς ὑμᾶς διαπορεύοιμεν. Εἰ δὲ
 ἐν πᾶσι τούτοις ἠτιώμεθα, ἀλλὰ τό γέ τοι πῦρ τοῦ καρποῦ
 κρεῖττόν ἐστιν· ὃν ἡμεῖς δυναίμεθ' ἂν κατακαύσαντες λιμὸν
 10 ὑμῶν ἀντιτάξαι, ᾧ ὑμεῖς, οὐδ' εἰ πάνν ἄγαθοὶ εἴητε, μάχε-
 σθαι ἂν δύναισθε. Πῶς οὖν ἂν, ἔχοντες τοσοῦτους πόρους
 πρὸς τὸ ὑμῶν πολεμεῖν, καὶ τούτων μηδένα ἡμῶν ἐπικίνδυνον,
 ἔπειτα ἐκ τούτων πάντων τοῦτον ἂν τὸν τρόπον ἐξελοίμεθα,
 ὃς μόνος μὲν πρὸς θεῶν ἀσεβής, μόνος δὲ πρὸς ἀνθρώπων
 15 αἰσχρός; Παντάπασι δὲ ἀπόρων ἐστὶ καὶ ἀμηχάνων καὶ
 ἀνάγκη ἐχομένων, καὶ τούτων πόνηρῶν, οἵτινες ἐθέλουσι δι'
 ἐπιτορκίας τε πρὸς θεοῦς, καὶ ἀπιστίας πρὸς ἀνθρώπους
 πράττειν τι. Οὐχ οὕτως ἡμεῖς, ὧ Κλέαρχε, οὔτε ἠλιθιοί,
 οὔτε ἀλόγιστοι ἐσμέν. Ἀλλὰ τί δή, ὑμᾶς ἔξῃν ἀπολέσαι, οὐκ
 20 ἐπὶ τοῦτο ἦλθομεν; Εὐ ἴσθι, ὅτι ὁ ἐμὸς ἔρωσ τούτου αἴ-
 τιος, τοῦ τοῖς Ἑλλήσιν ἐμὲ πιστὸν γενέσθαι, καὶ ᾧ Κῦρος
 ἀνέβη ξενικῇ διὰ μισθοδοσίας πιστεύων, τούτῳ ἐμὲ καταβῆ-
 ναι δι' εὐεργεσίας ἰσχυρόν. Ὅσα δὲ μοι ὑμεῖς χρήσιμοι
 ἔσεσθε, τὰ μὲν καὶ σὺ εἶπες, τὸ δὲ μέγιστον ἐγὼ οἶδα· τὴν
 25 μὲν γὰρ ἐπὶ τῇ κεφαλῇ τιάραν βασιλεῖ μόνῳ ἔξεστιν ὀρθῆν
 ἔχειν, τὴν δ' ἐπὶ τῇ καρδίᾳ ἴσως ἂν ὑμῶν παρόντων καὶ
 ἕτερος εὐπετῶς ἔχει."

Ταῦτα εἰπὼν ἔδοξε τῷ Κλεάρχῳ ἀληθῆ λέγειν· καὶ εἶπεν·
 "Οὐκοῦν," ἔφη, "οἵτινες, τοιούτων ἡμῶν εἰς φιλίαν ὑπαρχόν-
 30 των, πειρῶνται διαβάλλοντες πολεμίους ποιῆσαι ἡμᾶς, ἄξιοί
 εἰσι τὰ ἔσχατα παθεῖν;" "Καὶ ἐγὼ μὲν," ἔφη ὁ Τισσαφέρνης,
 "εἰ βούλεσθέ μοι οἷ τε στρατηγοὶ καὶ οἷ λοχαγοὶ ἐν τῷ ἐμφα-
 νεῖ ἐλθεῖν, λέξω τοὺς πρὸς ἐμὲ λέγοντας, ὡς σὺ ἐπιβουλεύεις

ἐμοί τε καὶ τῇ σὺν ἐμοὶ στρατιᾷ.” “ Ἐγὼ δ’,” ἔφη ὁ Κλέαρχος, “ ἄξω πάντας· καὶ σοὶ αὐτὸν ἐγὼ δηλώσω, ὅθεν ἐγὼ περὶ σοῦ ἀκούω.” Ἐκ τούτων δὴ τῶν λόγων ὁ Τισσαφέρνης φιλοφρονούμενος τότε μὲν μένειν τε αὐτὸν ἐκέλευσε καὶ σὺν-
 5 δειπνον ἐποιήσατο· τῇ δ’ ὕστεραίᾳ Κλέαρχος, ἰλθὼν ἐπὶ τὸ στρατιόπεδον, δηλὸς τε ἦν πάνυ φιλικῶς οἰόμενος διακεῖσθαι τῷ Τισσαφέρνει, καὶ ἃ ἔλεγεν ἐκεῖνος ἀπήγγελλεν· ἔφη τε
 χοῖραι ἰέναι παρὰ Τισσαφέρνει, οὓς ἐκέλευσε, καὶ οἱ ἂν ἐξελεγχθῶσι διαβάλλοντες τῶν Ἑλλήνων, ὡς προδότας αὐτοῦς
 καὶ κακότους τοῖς Ἕλλησιν ὄντας τιμωρηθῆναι. Ἐπώπιτευσεν
 10 δὲ εἶναι τὸν διαβάλλοντα Μένωνα· εἰδὼς αὐτὸν καὶ συγγε-
 γεννημένον Τισσαφέρνει μετὰ Ἀρμίου, καὶ στασιάζοντα αὐτῷ καὶ ἐπιβουλεύοντα [αὐτῷ], ὅπως τὸ στρατεύμα ἅπαν πρὸς ἑαυτὸν λαβῶν, φίλος ἦ Τισσαφέρνει. Ἐβούλετο δὲ καὶ ὁ
 Κλέαρχος ἅπαν τὸ στρατεύμα πρὸς ἑαυτὸν ἔχειν τὴν γνώ-
 15 μην, καὶ τοὺς παρελυπούοντας ἐκποδῶν εἶναι. Τῶν δὲ στρα-
 τιωτῶν ἀντέλεγόν τινες αὐτῷ, μὴ ἰέναι πάντας τοὺς λοχαγοὺς καὶ στρατηγούς, μηδὲ πιστεύειν Τισσαφέρνει. Ὁ δὲ Κλέ-
 αρχος ἰσχυρῶς κατέπεινεν, ἔστε διεπρούξατο, πέντε μὲν στρα-
 τηγοὺς ἰέναι, εἴκοσι δὲ λοχαγοὺς· συνηκολούθησαν δὲ ὡς
 20 εἰς ἀγορᾶν καὶ τῶν ἄλλων στρατιωτῶν ὡς διακόσιοι.

Ἐπεὶ δ’ ἦσαν ἐπὶ ταῖς θύραις ταῖς Τισσαφέρνου, οἱ μὲν
 στρατηγοὶ παρεκλήθησαν εἶσω, *Μρόξενος Βοιωτίας, Μένων*
Θεσσαλός, Ἀγίας Ἀρκάς, Κλέαρχος Λάκων, Σωκράτης Ἀχαι-
ός· οἱ δὲ λοχαγοὶ ἐπὶ θύραις ἔμενον. Οὐ πολλῷ δ’ ὕστερον
 25 *ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ σημείου οἱ τε ἔνδον συνελαμβάνοντο, καὶ οἱ*
ἔξω κατεκῆθησαν. Μετὰ δὲ ταῦτα τῶν βαρβάρων τινὲς ἰπ-
πέων, διὰ τοῦ πεδίου ἐλαύνοντες, ὧτινι ἐντυγχάνοιεν Ἑλ-
ληνι ἢ δούλῳ ἢ ἔλευθέρῳ, πάντας ἔκτεινον. Οἱ δὲ Ἕλληνες
τὴν τε ἵππασίαν αὐτῶν ἐθαύμαζον, ἐκ τοῦ στρατοπέδου
 30 *ὄρωντες, καὶ, ὅ τι ἐποιοῦν, ἡμφιγνόουν, πρὶν Νίκαρχος Ἀρ-*
κὰς ἦκε φεύγων, τετραωμένος εἰς τὴν γαστέρα, καὶ τὰ ἔντερα

ἐν ταῖς χερσὶν ἔχων, καὶ εἶπε πάντα τὰ γεγενημένα. Ἐκ
 τούτου δὴ οἱ Ἕλληνες ἔθεον ἐπὶ τὰ ὄπλα πάντες ἐκπεπληγ-
 μένοι, καὶ νομίζοντες, αὐτίκα ἤξειν αὐτοὺς ἐπὶ τὸ στρατόπε-
 δον. Οἱ δὲ πάντες μὲν οὐκ ἦλθον, Ἀριαῖος δὲ καὶ Ἀρτιάο-
 5 ζος καὶ Μιθριδάτης, οἳ ἦσαν Κύρου πιστότατοι· ὁ δὲ τῶν
 Ἑλλήνων ἐρμηνεὺς ἔφη καὶ τὸν Τισσαφέρου ἀδελφὸν σὺν
 αὐτοῖς ὄραν καὶ γινώσκειν· σὺνηκολούθουν δὲ καὶ ἄλλοι
 Περσῶν τεθωρακισμένοι εἰς τριακοσίους. Οὗτοι ἐπεὶ ἐγ-
 γὺς ἦσαν, προσελθεῖν ἐκέλευον εἴ τις εἴη τῶν Ἑλλήνων ἢ
 10 στρατηγὸς ἢ λόχαγός, ἵνα ἀπαγγείλωσι τὰ παρὰ βασιλέως.
 Μετὰ ταῦτα ἐξῆλθον τῶν Ἑλλήνων φυλαττόμενοι στρατηγοὶ
 μὲν, Κλεάνωρ Ὀρχομένιος καὶ Σοφαίνετος Στυμφάλιος, σὺν
 αὐτοῖς δὲ Ξενοφῶν Ἀθηναῖος, ὅπως μάθοι τὰ περὶ Προξέ-
 νου. Χειρίσοφος δ' ἐτύγχανεν ἀπὼν ἐν κόμῃ τινὶ σὺν ἄλ-
 15 λοῖς ἐπισιτιζόμενος. Ἐπεὶ δ' ἔστησαν εἰς ἐπήκοον, εἶπεν
 Ἀριαῖος τάδε· “Κλέαρχος μὲν, ὃ ἄνδρες Ἕλληνες, ἐπεὶ ἐπι-
 ορκῶν τε ἐφάνη καὶ τὰς σπονδὰς λύων, ἔχει τὴν δίκην καὶ
 τέθνηκε. Πρόξενος τὲ καὶ Μένων, ὅτι κατήγγειλαν αὐτοῦ
 τὴν ἐπιβουλήν, ἐν μεγάλῃ τιμῇ εἰσιν· ὑμᾶς δὲ ὁ βασιλεὺς τὰ
 20 ὄπλα ἀπαιτεῖ· ἑαυτοῦ γὰρ εἶναι φησίν, ἐπεὶ περὶ Κύρου ἦσαν
 τοῦ ἐκείνου δούλου.”

Πρὸς ταῦτα ἀπεκρίναντο οἱ Ἕλληνες· ἔλεγε δὲ Κλεάνωρ
 ὁ Ὀρχομένιος· “ὦ κάκιστε ἀνθρώπων, Ἀριαῖε, καὶ οἱ
 ἄλλοι, ὅσοι ἦτε Κύρου φίλοι, οὐκ αἰσχύνεσθε οὔτε θεοὺς
 25 οὔτε ἀνθρώπους, οἵτινες, ὁμόσαντες ἡμῖν τοὺς αὐτοὺς φίλους
 καὶ ἐχθροὺς νομιεῖν, προδόντες ἡμᾶς σὺν Τισσαφέρνῃ, τῷ
 ἀθεωτάτῳ τε καὶ πανουργοτάτῳ, τοὺς τε ἄνδρας αὐτούς, οἷς
 ὤμνυτε, ὡς ἀπολωλέκατε, καὶ, τοὺς ἄλλους ἡμᾶς προδεδω-
 κότες, σὺν τοῖς πολεμίοις ἔρχεσθε ἐφ' ἡμᾶς;” Ὁ δὲ Ἀριαῖος
 30 εἶπε· “Κλέαρχος γὰρ πρόσθεν ἐπιβουλεύων φανερὸς ἐγένετο
 Τισσαφέρνῃ τε καὶ Ὀρόντῃ, καὶ πᾶσιν ἡμῖν τοῖς σὺν τού-
 τοις.” Ἐπὶ τούτοις δὲ Ξενοφῶν τάδε εἶπε· “Κλέαρχος μὲν
 τοίνυν, εἰ παρὰ τοὺς ὅρκους ἔλυσεν τὰς σπονδὰς, τὴν δίκην

ἔχει· δίκαιον γὰρ ἀπόλλυσθαι τοὺς ἐπιπορευομένους. Πρό-
 ξενος δὲ καὶ Μένων ἐπέπερ εἰσὶν ὑμέτεροι μὲν εὐεργέται,
 ἡμέτεροι δὲ στρατηγοί, πέμψατε αὐτοὺς δεῦρο· δῆλον γάρ,
 ὅτι, φίλοι γε ὄντες ἀμφοτέροις, πειράσσονται καὶ ὑμῖν καὶ
 ἡμῖν τὰ βέλτιστα συμβουλεύειν.” Πρὸς ταῦτα οἱ βάρβαροι, 5
 πολὺν χρόνον διαλεχθέντες ἀλλήλοις, ἀπῆλθον οὐδὲν ἀπο-
 κρινάμενοι.

Κεφάλαιον 5΄.

Οἱ μὲν δὴ στρατηγοὶ οὕτω ληφθέντες, ἀνήχθησαν ὡς
 βασιλεία, καὶ ἀποτμηθέντες τὴς κεφαλῆς ἐτελεύτησαν· εἷς
 μὲν αὐτῶν Κλέαρχος, ὁμολογουμένως ἐκ πάντων, τῶν ἐμ- 10
 πείρως αὐτοῦ ἐχόντων, δόξας γενέσθαι ἀνηρ καὶ πολεμικὸς
 καὶ φιλοπόλεμος ἐσχάτως. Καὶ γὰρ δὴ, ἕως μὲν πόλεμος
 ἦν τοῖς Λακεδαιμονίοις πρὸς τοὺς Ἀθηναίους, πιεζόμενον·
 ἐπειδὴ δ' εἰρήνη ἐγένετο, πείσας τὴν ἑαυτοῦ πόλιν, ὡς οἱ
 Θραῖκες ἀδικοῦσι τοὺς Ἕλληνας, καὶ διαπραξάμενος ὡς ἐδύ- 15
 νατο παρὰ τῶν Ἐφόρων, ἐξέπλει ὡς πολεμήσων τοῖς ὑπὲρ
 Χερῶν Ἰονίου καὶ Πειρίνθου Θραξίν. Ἐπεὶ δὲ μεταγρόντες
 πως οἱ Ἐφοροὶ, ἤδη ἔξω ὄντος αὐτοῦ, ἀποστρέφειν αὐτὸν
 ἐπειροῶντο ἐξ Ἰσθμοῦ, ἐνταῦθα οὐκέτι πείθεται, ἀλλ' ὄχετο
 πλέων εἰς Ἑλλήσποντον. Ἐκ τούτου καὶ ἐθανατώθη ὑπὸ 20
 τῶν ἐν τῇ Σπάρτῃ τελῶν, ὡς ἀπειθῶν. Ἦδη δὲ φεγγῆς ὢν,
 ἔρχεται πρὸς Κῦρον, καὶ ὁποίοις μὲν λόγοις ἔπεισε Κῦρον,
 ἄλλη γέγραπται· δίδωσι δὲ αὐτῷ Κῦρος μυρίας δαρεικούς·
 ὁ δὲ λαβὼν, οὐκ ἐπὶ ῥαθυμίαν ἐτρέπεται, ἀλλ' ἀπὸ τούτων
 τῶν χρημάτων συλλέξας στρατεύματα, ἐπολέμει τοῖς Θραξί· 25
 καὶ μάχῃ τε ἐνίκησε, καὶ ἀπὸ τούτου δὴ ἔφευγε καὶ ἤγεν αὐ-
 τοὺς· καὶ πολεμῶν διεγένετο, μέχρις οὗ Κῦρος ἐδεήθη
 τοῦ στρατεύματος· τότε δ' ἀπῆλθεν, ὡς σὺν ἐκείνῳ αὐτὸ πο-
 λεμήσων.

Ταῦτα οὖν φιλοπολέμου δοκεῖ ἀνδρὸς ἔργα εἶναι, ὅστις,
 ἐξόν μὲν εἰρήνην ἄγειν ἄνευ αἰσχύνης καὶ βλάβης, αἰρεῖται
 πολεμεῖν· ἐξόν δὲ θάθυμειν, βούλεται πονεῖν [ὥστε πολε-
 μεῖν]· ἐξόν δὲ χρήματα ἔχειν ἀκινδύνως, αἰρεῖται πολεμῶν
 5 μείονα ταῦτα ποιεῖν. Ἐκεῖνος δέ, ὡςπερ εἰς παιδικὰ ἢ εἰς
 ἄλλην τινα ἡδονήν, ἠθέλε δαπανᾶν εἰς πόλεμον· οὕτω μὲν
 φιλοπόλεμος ἦν. Πολεμικὸς δὲ αὖ ταύτη εἶναι ἐδόκει, ὅτι
 φιλοκινδυνὸς τε ἦν, καὶ ἡμέρας καὶ νυκτὸς ἄγων ἐπὶ τοὺς
 πολεμίους, καὶ ἐν τοῖς δεινοῖς φρόνιμος, ὡς οἱ παρόντες παν-
 10 ταχοῦ πάντες ὡμολόγουν. Καὶ ἀρχικὸς δὲ ἐλέγετο εἶναι, ὡς
 δυνατὸν ἐκ τοῦ τοιοῦτου τρόπου, οἷον καὶ ἐκεῖνος εἶχεν. Ἰκα-
 νὸς μὲν γάρ, εἴ τις καὶ ἄλλος, φροντίζειν ἦν, ὅπως ἔξει ἢ στρα-
 τιά αὐτοῦ τὰ ἐπιτήδεια, καὶ παρασκευάζειν ταῦτα· ἰκανὸς
 δὲ καὶ ἐμποιεῖσαι τοῖς παροῦσιν, ὡς πειστέον εἶη Κλεόρχω.
 15 Τοῦτο δὲ ἐποίει ἐκ τοῦ χαλεπὸς εἶναι. Καὶ γὰρ ὄρῳν στυ-
 γνὸς ἦν, καὶ τῇ φωνῇ τραχύς· ἐκόλαζέ τε ἀεὶ ἰσχυροῦς, καὶ
 ὄργῃ ἐνίοτε, ὥστε καὶ αὐτῷ μεταμέλειν ἔσθ' ὅτε. Καὶ γνώ-
 μη δὲ ἐκόλαζεν· ἀκολάστου γὰρ στρατεύματος οὐδὲν ἠγάετο
 ὄφελος εἶναι. Ἀλλὰ καὶ λέγειν αὐτὸν ἔφασαν, ὡς δεοὶ τὸν
 20 στρατιώτην φοβεῖσθαι μᾶλλον τὸν ἄρχοντα ἢ τοὺς πολεμί-
 ουσ, εἰ μέλλοι ἢ φυλικῶς φυλάξειν, ἢ φίλων ἀφέξεσθαι, ἢ
 ἀπροφμισίτως ἰέναι πρὸς τοὺς πολεμίους. Ἐν μὲν οὖν τοῖς
 δεινοῖς ἠθέλον αὐτοῦ ἀκούειν σφόδρα, καὶ οὐκ ἄλλον ἠροῦν-
 το οἱ στρατιῶται. Καὶ γὰρ τὸ στυγρὸν τότε φαιδρὸν αὐ-
 25 τοῦ ἐν τοῖς προσώποις ἔφασαν φαίνεσθαι, καὶ τὸ χαλεπὸν,
 ἐξῆρωμένον πρὸς τοὺς πολεμίους ἐδόκει εἶναι· ὥστε σωτή-
 ριον καὶ οὐκέτι χαλεπὸν ἐφαίνετο. Ὅτι δ' ἔξω τοῦ δεινοῦ
 γένοιτο, καὶ ἐξεῖη πρὸς ἄλλους ἀρχομένους ἀπίεσαι, πολλοὶ
 αὐτὸν ἀπέλειπον· τὸ γὰρ ἐπίχαρα οὐκ εἶχεν, ἀλλὰ ἀεὶ χαλε-
 30 πὸς καὶ ὠμὸς ἦν· ὥστε διέκειντο πρὸς αὐτὸν οἱ στρατιῶται
 ὡςπερ παῖδες πρὸς διδάσκαλον. Καὶ γὰρ οὖν φιλία μὲν
 καὶ εὐνοία ἐπομένους οὐδέποτ' εἶχεν· οἵτινες δὲ ἢ ὑπὸ πό-
 λεως τεταγμένοι, ἢ ὑπὸ τοῦ δεῖσθαι, ἢ ἄλλη τινὲ ἀνάγκη

κατεχόμενοι παρείησαν αὐτῷ, σφόδρα πειθομένοις ἐχρήτο. Ἐπειδὴ δὲ καὶ ἤρξαντο νικᾶν σὺν αὐτῷ τοὺς πολεμίους, μεγάλα ἤδη ἦν τὰ χρησίμους ποιοῦντα εἶναι τοὺς σὺν αὐτῷ στρατιώτας· τό τε γὰρ πρὸς τοὺς πολεμίους θαρσάλεως ἔχειν παρῆν, καὶ τὸ τὴν παρ' ἐκείνου τιμωρίαν φοβεῖσθαι, αὐτοὺς εὐτάκτους ἐποίει. Τοιοῦτος μὲν δὴ ἄρχων ἦν· ἄρχεσθαι δ' ὑπὸ ἄλλων οὐ μάλα ἐθέλειν ἐλέγετο. Ἦν δέ, ὅτε ἐτελεύ- 5 τα, ἀμφὶ τὰ πενήκοντα ἔτη.

Προξένος δὲ ὁ Βοιωτίος εὐθύς μὲν μισράκιον ὦν ἐπεθύ- μει γενέσθαι ἀνὴρ τὰ μεγάλα πράττειν ἰκανός· καὶ διὰ 10 ταύτην τὴν ἐπιθυμίαν ἔδωκε Γοργία ἀργύριον τῷ Λεοντί- νῳ. Ἐπεὶ δὲ συνεγένετο ἐκείνῳ, ἰκανὸς ἤδη νομίσας εἶναι καὶ ἄρχειν, καὶ φίλος ὦν τοῖς πρώτοις, μὴ ἠτιᾶσθαι εὐεργε- τῶν, ἦλθεν εἰς ταύτας τὰς σὺν Κύρῳ πράξεις· καὶ ὄρετο κτήσεσθαι ἐκ τούτων ὄνομα μέγα, καὶ δύναμιν μεγάλην, καὶ 15 χρήματα πολλά· τούτων δ' ἐπιθυμῶν, σφόδρα ἐνδηλον αὐτῷ καὶ τοῦτο εἶχεν, ὅτι τούτων οὐδὲν ἂν θέλοι κτᾶσθαι μετὰ ἀδικίας, ἀλλὰ σὺν τῷ δικαίῳ καὶ καλῷ ὄρετο δεῖν τούτων τυγχάνειν, ἀνευ δὲ τούτων μή. Ἄρχειν δὲ καλῶν μὲν καὶ ἀγαθῶν δυνατὸς ἦν· οὐ μέντοι οὐτ' αἰδῶ τοῖς στρατιώταις 20 ἑαυτοῦ οὔτε φόβον ἰκανὸς ἐμποιῆσαι, ἀλλὰ καὶ ἡσχύνετο μᾶλλον τοὺς στρατιώτας, ἢ οἱ ἀρχόμενοι ἐκείνον· καὶ φοβού- μενος μᾶλλον ἦν φανερός τὸ ἀπεχθάνεσθαι τοῖς στρατιώ- ταις, ἢ οἱ στρατιῶται τὸ ἀπιστεῖν ἐκείνῳ. ὤρετο δὲ ἀρχεῖν πρὸς τὸ ἀρχικὸν εἶναι καὶ δοκεῖν, τὸν μὲν καλῶς ποιοῦντα 25 ἐπαινεῖν, τὸν δὲ ἀδικοῦντα μὴ ἐπαινεῖν. Τοιγαροῦν αὐτῷ οἱ μὲν καλοὶ καὶ ἀγαθοὶ τῶν συνόντων εὖνοι ἦσαν, οἱ δ' ἀδικοὶ ἐπεβούλευον, ὡς εὐμεταχειρίστῳ ὄντι. Ὅτε δὲ ἀπέθνησκεν, ἦν ἐτῶν ὡς τριάκοντα.

Μένων δὲ ὁ Θετταλὸς δῆλος ἦν ἐπιθυμῶν μὲν πλουτεῖν 30 ἰσχυρῶς, ἐπιθυμῶν δὲ ἄρχειν, ὅπως πλείω λαμβάνοι· ἐπι- θυμῶν δὲ τιμᾶσθαι, ἵνα πλείω κερδαίνοι· φίλος τ' ἐβού- λετο εἶναι τοῖς μέγιστον δυναμένοις, ἵνα ἀδικῶν μὴ διδοίη

δίκην. Ἐπὶ δὲ τὸ κατεργάζεσθαι, ὧν ἐπιθυμοίη, συντο-
 μωτάτην ὁδὸν ᾗτετο εἶναι διὰ τοῦ ἐπιόρκειν τε καὶ ψεύδεσθαι
 καὶ ἔξαπατᾶν· τὸ δὲ ἀπλοῦν τε καὶ ἀληθές ἐνόμιζε τὸ αὐτὸ
 τῷ ἡλιθίῳ εἶναι. Στέργων δὲ φανερός μὲν ἦν οὐδένα, ὅτῳ
 5 δὲ φαίη φίλος εἶναι, τούτῳ ἔνδηλος ἐγίγνετο ἐπιβουλεύων.
 Καὶ πολεμίῳ μὲν οὐδενὸς κατεγέλα, τῶν δὲ συνόντων πάν-
 των ὡς καταγελαῶν αἰεὶ διελέγετο. Καὶ τοῖς μὲν τῶν πολε-
 μίων κτήμασιν οὐκ ἐπεβούλευε· χαλεπὸν γὰρ ᾗτετο εἶναι, τὰ
 τῶν φυλαττομένων λαμβάνειν· ἀλλὰ τὰ τῶν φίλων μόνος
 10 ᾗτετο εἰδέναι ὄρεστον ὃν ἀφύλακτα λαμβάνειν. Καὶ ὅσους
 μὲν ἂν αἰσθάνοιτο ἐπιόρκους καὶ ἀδίκους, ὡς εὖ ὀπλισμέ-
 νους ἐφοβεῖτο· τοῖς δ' ὁσίοις καὶ ἀλήθειαν ἀσκοῦσιν ὡς
 ἀνάνδροις ἐπειράτο χρῆσθαι. Ὡςπερ δὲ τις ἀγάλλεται ἐπὶ
 θεοσεβείᾳ, καὶ ἀληθείᾳ, καὶ δικαιοσύνῃ, οὕτω Μένων ἠγάλλ-
 15 λετο τῷ ἔξαπατᾶν δύνασθαι, τῷ πλάσασθαι ψευδῆ, τῷ φί-
 λους διαγελαῶν· τὸν δὲ μὴ πανούργον τῶν ἀπαιδευτῶν ἐνό-
 μιζεν εἶναι. Καὶ παρ' οἷς μὲν ἐπεχείρει πρωτεύειν φιλίᾳ,
 διαβάλλων τοὺς πρώτους, τούτους ᾗτετο δεῖν κτήσασθαι.
 Τὸ δὲ πειθομένους τοὺς στρατιώτας παρασχέσθαι, ἐκ τοῦ
 20 συναδικεῖν αὐτοῖς ἐμηχανᾶτο. Τιμᾶσθαι δὲ καὶ θεραπεύε-
 σθαι ἠξίου, ἐπιδεικνύμενος, ὅτι πλεῖστα δύναιτο καὶ ἐθέλοι
 ἂν ἀδικεῖν. Εὐεργεσίαν δὲ κατέλεγεν, ὅποτε τις αὐτοῦ ἀφί-
 σταιτο, ὅτι χρώμενός αὐτῷ οὐκ ἀπώλεσεν αὐτόν. Καὶ τὰ
 μὲν δὴ ἀφανῆ ἔξεστι περὶ αὐτοῦ ψεύδεσθαι· ἅ δὲ πάντες
 25 ἴσασι, τὰδ' ἐστί. Παρὰ Ἀριστίππῳ μὲν, ἔτι ὠραῖος ὢν,
 στρατηγεῖν διεπράξατο τῶν ξένων· Ἀριαίῳ δέ, βαρβάρῳ
 ὄντι, ὅτι μειρακίοις καλοῖς ἦδετο, οἰκειότατος ἔτι ὠραῖος
 ὢν ἐγένετο· αὐτὸς δὲ παιδικὰ εἶχε θαρῦπαν, ἀγένειος ὢν
 γενειῶντα. Ἀποθνησκόντων δὲ τῶν συστρατηγῶν, ὅτι ἐστρά-
 30 τευσαν ἐπὶ βασιλέα σὺν Κύρῳ, τὰ αὐτὰ πεποικῶς οὐκ
 ἀπέθανε· μετὰ δὲ τὸν τῶν ἄλλων θάνατον στρατηγῶν, τι-
 μωρηθεὶς ὑπὸ βασιλέως ἀπέθανεν, οὐχ ὡςπερ Κλέαρχος καὶ
 οἱ ἄλλοι στρατηγοὶ ἀποτμηθέντες τὰς κεφαλὰς, ὡςπερ τά-

χριστος θάνατος δοκεῖ εἶναι, ἀλλὰ ζῶν αἰκισθεὶς ἐνιαυτὸν, ὡς πονηρός, λέγεται τῆς τελευτῆς τυχεῖν.

Ἄγιος δὲ ὁ Ἄρκάς, καὶ Σωκράτης ὁ Ἀχαιοῦς, καὶ τούτω ἀπεθανέτην· τούτων δὲ οὐδεὶς οὐθ' ὡς ἐν πολέμῳ κακῶν κατεγέλα, οὐτ' ἐς φιλίαν αὐτοὺς ἐμέμφετο· ἦστην τε ἄμφω 5 ἄμφι τετταράκοντα ἔτη ἀπὸ γενεᾶς.

Ξ Ε Ν Ο Φ Ω Ν Τ Ο Σ

Κ Τ Ρ Ο Υ Α Ν Α Β Α Σ Ε Ω Σ

ΒΙΒΛΙΟΝ ΤΡΙΤΟΝ.

Κεφάλαιον α΄.

ἜΟΣΑ μὲν δὴ ἐν τῇ ἀναβάσει τῇ μετὰ Κύρου οἱ Ἕλληνες ἔπραξαν μέχρι τῆς μάχης, καὶ ὅσα, ἐπεὶ Κύρος ἐτελεύτησεν, ἐγένετο, ἀπιόντων τῶν Ἑλλήνων σὺν Τισσαφέρνει, ἐν ταῖς σπονδαῖς, ἐν τῷ πρόσθεν λόγῳ δεδηλωται. Ἐπεὶ δὲ οἱ τε 5 στρατηγοὶ συνειλημμένοι ἦσαν, καὶ τῶν λοχαγῶν καὶ τῶν στρατιωτῶν οἱ συνεπόμενοι ἀπολώλεσαν, ἐν πολλῇ δὴ ἀπορίᾳ ἦσαν οἱ Ἕλληνες, ἐννοούμενοι μὲν, ὅτι ἐπὶ ταῖς βασιλείαις θύραις ἦσαν, κύκλῳ δ' αὐτοῖς πάντη πολλὰ καὶ ἔθνη καὶ πόλεις πολέμια ἦσαν, ἀγορὰν δὲ οὐδεὶς 10 ἔτι παρεῖξεν ἔμελλεν, ἀπεῖχον δὲ τῆς Ἑλλάδος οὐ μείον ἢ μύρια στάδια, ἡγεμῶν δ' οὐδεὶς τῆς ὁδοῦ ἦν, ποταμοὶ δὲ διεῖργον ἀδιάβατοι ἐν μέσῳ τῆς οἰκαδε ὁδοῦ, προοδεύοντες δὲ αὐτοὺς καὶ οἱ σὺν Κύρῳ ἀναβάντες βάρβαροι, μόνοι δὲ καταλειμμένοι ἦσαν, οὐδὲ ἵππεά οὐδένα σύμμαχον ἔχοντες· 15 ὥστ' εὐδηλον ἦν, ὅτι νικῶντες μὲν οὐδένα ἄν [φεύγοντα] κατακαίνοιεν, ἡττηθέντων δὲ αὐτῶν οὐδεὶς ἄν λειψθείη· ταῦτα ἐννοούμενοι, καὶ ἀθύμως ἔχοντες, ὀλίγοι μὲν αὐτῶν εἰς τὴν ἐσπέραν σίτου ἐγεύσαντο, ὀλίγοι δὲ πῦρ ἀνέκαυσαν, ἐπὶ δὲ τὰ ὄπλα πολλοὶ οὐκ ἤλθον ταύτην τὴν νύκτα, ἀνεπαύοντο 20 δὲ ὅπου ἐτύγχανον ἕκαστος, οὐ δυνάμενοι καθεύδειν ὑπὸ

λύπης, καὶ πόθου πατρίδων, γονέων, γυναικῶν, παιδων, οὓς οὔποτε ἐνόμιζον ἔτι ὄφασθαι. Οὕτω μὲν δὴ διακειόμενοι πάντες ἀνεπαύοντο.

Ἦν δέ τις ἐν τῇ στρατιᾷ Ξενοφῶν Ἀθηναῖος, ὃς οὔτε στρατηγός, οὔτε λοχαγός, οὔτε στρατιώτης ὢν συνηκολούθει, 5 ἀλλὰ Προξένος αὐτὸν μετεπέμψατο οἰκοθεν, ξένος ὢν ἀρχαῖος· ὑπισχεῖτο δὲ αὐτῷ, εἰ ἔλθοι, φίλον Κύρω ποιήσῃν· ὃν αὐτὸς ἔφη κρείττω ἑαυτῷ νομίζειν τῆς πατρίδος. Ὁ μὲντοι Ξενοφῶν, ἀναγνούς τὴν ἐπιστολήν, ἀνακοινοῦται Σωκράτει τῷ Ἀθηναίῳ περὶ τῆς πορείας. Καὶ ὁ Σωκράτης, ὑπο- 10 πτεύσας, μὴ τι πρὸς τῆς πόλεως οἱ ὑπαίτιον εἴη, Κύρω φίλον γενέσθαι, ὅτι ἐδόκει ὁ Κῦρος προθύμως τοῖς Λακεδαιμονίοις ἐπὶ τὰς Ἀθήνας συμπολεμήσαι, συμβουλεύει τῷ Ξενοφῶντι, ἐλθόντα εἰς Δελφοὺς ἀνακοινῶσαι τῷ θεῷ περὶ τῆς πορείας. Ἐλθὼν δὲ ὁ Ξενοφῶν ἐπήρειο τὸν Απόλλω, 15 τίνι ἂν θεῶν θύων καὶ εὐχόμενος κάλλιστ' ἂν καὶ ἄριστα ἔλθοι τὴν ὁδόν, ἣν ἐπινοεῖ, καὶ καλῶς πράξας σωθεῖη. Καὶ ἀνεῖλεν αὐτῷ ὁ Απόλλων θεοῖς οἷς ἔδει θύειν. Ἐπεὶ δὲ πάλιν ἦλθε, λέγει τὴν μαντείαν τῷ Σωκράτει. Ὁ δ' ἀκούσας ἠτιᾶτο αὐτόν, ὅτι οὐ τοῦτο πρότερον ἤρώτα, πότερον 20 λώϊον αὐτῷ εἴη πορεύεσθαι ἢ μένειν, ἀλλ' αὐτὸς κρινας, ἰτέον εἶναι, τοῦτο ἐπνυθάνετο, ὅπως ἂν κάλλιστα πορευθεῖη. “Ἐπεὶ μὲντοι οὕτως ἤρου, ταῦτ',” ἔφη, “χρὴ ποιεῖν, ὅσα ὁ θεὸς ἐκέλευσεν.” Ὁ μὲν δὴ Ξενοφῶν, οὕτω θυσάμενος, οἷς ἀνεῖλεν ὁ θεός, ἐξέπλει, καὶ καταλαμβάνει ἐν Σάρδεσι Προξέ- 25 νον καὶ Κῦρον, μέλλοντας ἤδη ὁρμαῖν τὴν ἄνω ὁδόν· καὶ συνεστάθη Κύρω. Προθυμουμένον δὲ τοῦ Προξένου καὶ ὁ Κῦρος συμπροθυμεῖτο μείναι αὐτόν· εἶπε δέ, ὅτι, ἐπειδὴν τάχιστα ἡ στρατεία λήξῃ, εὐθύς ἀποπέμψει αὐτόν. Ἐλέγετο δὲ ὁ στόλος εἶναι εἰς Πεισίδας. 30

Ἐστρατεύετο μὲν δὴ οὕτως ἐξαπατηθεῖς, οὐχ ὑπὸ τοῦ Προξένου· οὐ γὰρ ἤδει τὴν ἐπὶ βασιλέα ὁρμήν, οὐδ' ἄλλος οὐδεὶς τῶν Ἑλλήνων, πλὴν Κλεάρχου· ἐπεὶ μὲντοι εἰς Κιλι-

κίαν ἦλθον, σαφές πᾶσιν ἤδη ἐδόκει εἶναι, ὅτι ὁ στόλος εἶη ἐπὶ βασιλέα. Φοβούμενοι δὲ τὴν ὁδὸν καὶ ἄκοντες ὁμοῦ οἱ πολλοὶ δι' αἰσχύνην καὶ ἀλλήλων καὶ Κύρου συνηκολούθησαν· ὧν εἷς καὶ Ξενοφῶν ἦν. Ἐπεὶ δ' ἀπορία ἦν, ἐλυπεῖτο 5 μὲν σὺν τοῖς ἄλλοις, καὶ οὐκ ἐδύνατο καθεύδειν· μικρὸν δὲ ὕπνου λαχὼν, εἶδεν ὄναρ. Ἐδοξεν αὐτῷ, βρονητῆς γενομένης, σκηπτὸς πεσεῖν εἰς τὴν πατρῷαν οἰκίαν, καὶ ἐκ τούτου λάμπεσθαι πᾶσαν. Περίφοβος δ' εὐθύς ἀνηγέρθη, καὶ τὸ ὄναρ πῆ μὲν ἔκριεν ἀγαθόν· ὅτι, ἐν πόνοις ὧν καὶ κινδύ-

10 νοις, φῶς μέγα ἐκ Διὸς ἰδεῖν ἔδοξε· πῆ δὲ καὶ ἐφοβεῖτο, ὅτι ἀπὸ Διὸς μὲν βασιλέως τὸ ὄναρ ἐδόκει αὐτῷ εἶναι, κύκλῳ δὲ ἐδόκει λάμπεσθαι τὸ πῦρ, μὴ οὐ δύναίτο ἐκ τῆς χώρας ἐξελεθεῖν τῆς βασιλέως, ἀλλ' εἴργοιτο πάντοθεν ὑπὸ τινῶν ἀποριῶν.

15 Ὅποιόν τι μὲν δὴ ἐστὶ τὸ τοιοῦτον ὄναρ ἰδεῖν, ἔξεστι σκοπεῖν ἐκ τῶν συμβάντων μετὰ τὸ ὄναρ. Γίγνεται γὰρ τάδε εὐθύς. Ἐπειδὴ ἀνηγέρθη, πρῶτον μὲν ἔννοια αὐτῷ ἐμπίπτει· “Τί κατάκειμαι; ἢ δὲ νύξ προβαίνει· ἅμα δὲ τῇ ἡμέρᾳ εἰκὸς τοὺς πολεμίους ἦξειν. Εἰ δὲ γενησόμεθα ἐπὶ 20 βασιλεῖ, τί ἐμποδῶν, μὴ οὐχὶ πάντα μὲν τὰ χαλεπώτατα ἐπιδόντας, πάντα δὲ τὰ δεινότατα παθόντας, ὑβριζομένους ἀποθανεῖν. Ὅπως δὲ ἀμυνόμεθα, οὐδεὶς παρασκευάζεται, οὐδ' ἐπιμελεῖται, ἀλλὰ κατακείμεθα, ὥσπερ ἐξὸν ἡσυχίαν ἄγειν. Ἐγὼ οὖν τὸν ἐκ ποίας πόλεως στρατηγὸν προσδοκῶ 25 ταῦτα πράξειν; ποίαν δ' ἡλικίαν ἐμαυτῷ ἐλθεῖν ἀναμένω; οὐ γὰρ ἔγωγ' ἔτι πρεσβύτερος ἔσομαι, ἐὰν τήμερον προδῶ ἐμαυτὸν τοῖς πολεμίσις.” Ἐκ τούτου ἀνίσταται, καὶ συγκαλεῖ τοὺς Προξένου πρῶτον λοχαγούς. Ἐπεὶ δὲ συνῆλθον, ἔλεξεν· “Ἐγὼ, ὦ ἄνδρες λοχαγοί, οὔτε καθεύδειν δύναμαι 30 (ὥσπερ, οἶμαι, οὐδ' ὑμεῖς), οὔτε κατακεῖσθαι ἔτι, ὄρων, ἐν οἷσις ἐσμέν. Οἱ μὲν γὰρ δὴ πολέμοι δηλὸν ὅτι οὐ πρότερον πρὸς ἡμᾶς τὸν πόλεμον ἐξέφηραν, πρὶν ἐνόμισαν, τὰ ἑαυτῶν καλῶς παρασκευάσθαι· ἡμῶν δ' οὐδεὶς οὐδὲν ἀτεπιμελεῖ-

ται, ὅπως ὡς κάλλιστα ἀγωνιούμεθα. Καὶ μὴν εἰ ὑψησό-
 μεθα καὶ ἐπὶ βασιλεῖ γενησόμεθα, τί οἴομεθα πείσεσθαι;
 ὅς καὶ τοῦ ὁμομητροῦ καὶ ὁμοπατροῦ ἀδελφοῦ καὶ τεθνη-
 κότες ἤδη ἀποτεμῶν τὴν κεφαλὴν καὶ τὴν χεῖρα ἀνεσταύρω- 5
 σεν· ἡμᾶς δέ, οἷς κηδεμῶν μὲν οὐδεὶς πάρεστιν, ἐστρατεύ-
 σαμεν δ' ἐπ' αὐτόν, ὡς δοῦλον ἀντὶ βασιλέως ποιήσοντες, καὶ
 ἀποκτενοῦντες, εἰ δυναίμεθα, τί ἂν οἴομεθα παθεῖν; Ἄρ'
 οὐκ ἂν ἐπὶ πᾶν ἔλθοι, ὡς, ἡμᾶς τὰ ἔσχατα αἰκισάμενος,
 πᾶσιν ἀνθρώποις φόβον παράσχη τοῦ στρατευσαί ποτε ἐφ'
 ἑαυτόν; Ἄλλ' ὅπως τοι μὴ ἐπ' ἐκείνῳ γενησόμεθα, πάντα 10
 ποιητέον. Ἐγὼ μὲν οὖν, ἔστε μὲν αἱ σπονδαὶ ἦσαν, οὐποτε
 ἐπανόμην ἡμᾶς μὲν οἰκτεῖρων, βασιλέα δὲ καὶ τοὺς σὺν αὐτῷ
 μακαρίζων, διαθεώμενος αὐτῶν ὅσην μὲν χώραν καὶ οἴαν ἔχοι-
 εν, ὡς δὲ ἀφθονα τὰ ἐπιτήδεια, ὅσους δὲ θεράποντας, ὅσα δὲ
 κτήνη, χρυσὸν δέ, ἐσθῆτα δέ· τὰ δ' αὖ τῶν στρατιωτῶν ὅποτε 15
 ἐνθυμοίμην, ὅτι τῶν μὲν ἀγαθῶν πάντων οὐδενὸς ἡμῖν μετεῖη,
 εἰ μὴ πριαίμεθα, ὅτου δὲ ὠνησόμεθα, ἠδὲν ἔτι ὀλίγους ἔχον-
 τας, ἄλλως δὲ πῶς πορίζεσθαι τὰ ἐπιτήδεια, ἢ ὠνουμένους,
 ὄρκους ἤδη κατέχοντας ἡμᾶς· ταῦτ' οὖν λογιζόμενος, ἐνίστε
 τὰς σπονδὰς μᾶλλον ἐφοβούμην, ἢ νῦν τὸν πόλεμον. Ἐπεὶ 20
 μέντοι ἐκείνοι ἔλυσαν τὰς σπονδὰς, λελύσθαι μοι δοκεῖ καὶ
 ἡ ἐκείνων ὕβρις, καὶ ἡ ἡμετέρα ὑποψία. Ἐν μέσῳ γὰρ ἤδη
 κεῖται ταῦτα τὰ ἀγαθὰ, ἀθλα, ὅποτεροι ἂν ἡμῶν ἄνδρες
 ἀμείνονες ᾧσιν· ἀγωνοθέται δ' οἱ θεοὶ εἰσιν, οἱ σὺν ἡμῖν,
 ὡς τὸ εἰκός, ἔσονται. Οὗτοι μὲν γὰρ αὐτοὺς ἐπιωρικήασιν· 25
 ἡμεῖς δέ, πολλὰ ὀρῶντες ἀγαθὰ, στεφθῶσις αὐτῶν ἀπειχόμε-
 θα, διὰ τοὺς τῶν θεῶν ὄρκους· ὥστε ἐξεῖναι μοι δοκεῖ, ἵεναι
 ἐπὶ τὸν ἀγῶνα πολὺ σὺν φρονήματι μείζονι, ἢ τούτοις. Ἐτι
 δὲ ἔχομεν σώματα ἰκανώτερα τούτων καὶ ψύχη καὶ θάλλη
 καὶ πόνους φέρειν· ἔχομεν δὲ καὶ ψυχὰς σὺν τοῖς θεοῖς 30
 ἀμείονας· οἱ δὲ ἄνδρες καὶ τρωτοὶ καὶ θνητοὶ μᾶλλον
 ἡμῶν, ἢν οἱ θεοί, ὥσπερ τοπρόσθεν, νίκην ἡμῖν διδῶσιν.
 Ἄλλ' ἰσως γὰρ καὶ ἄλλοι ταῦτα ἐνθυμοῦνται, πρὸς τῶν θεῶν,

μὴ ἀναμένωμεν, ἄλλους ἐφ' ἡμᾶς ἐλθεῖν, παρακαλοῦντας ἐπὶ τὰ κάλλιστα ἔργα, ἀλλ' ἡμεῖς ἀρξώμεν τοῦ ἐξορμηῆσαι καὶ τοὺς ἄλλους ἐπὶ τὴν ἀρετὴν. Φάνητε τῶν λοχαγῶν ἀριστοὶ, καὶ τῶν στρατηγῶν ἀξιούστρατηγότεροι. Καγὼ δέ, εἰ μὲν
 5 ὑμεῖς ἐθέετε ἐξορμᾶν ἐπὶ ταῦτα, ἔπεσθαι ὑμῖν βούλομαι, εἰ δὲ ὑμεῖς τάτιτέ με ἠγεῖσθαι, οὐδὲν προφασίζομαι τὴν ἡλικίαν, ἀλλὰ καὶ ἀκμάζειν ἠγοῦμαι, ἐρύκειν ἀπ' ἐμαντοῦ τὰ κακά.”

Ὁ μὲν ταῦτα ἔλεξεν, οἱ δὲ λοχαγοί, ἀκούσαντες ταῦτα,
 10 ἠγεῖσθαι ἐκέλευον ἅπαντες. Πλὴν Ἀπολλωνίδης τις ἦν, βοιωτιάζων τῇ φωνῇ· οὗτος δ' εἶπεν, ὅτι φλυαροίη, ὅστις λέγει, ἄλλως πως σωτηρίας ἂν τυχεῖν, ἢ βασιλεία πείσας, εἰ δύναίτο· καὶ ἅμα ἤρχετο λέγειν τὰς ἀπορίας. Ὁ μέντοι Ξενοφῶν, μεταξὺ ὑπολαβῶν, ἔλεξεν ὧδε· “ὦ θαυμασιώτατε
 15 ἄνθρωπε, σύ γε οὐδ' ὄρων γιγνώσκεις, οὐδ' ἀκούων μέμνησαι. Ἐν ταύτῳ γε μέντοι ἦσθα τούτοις, ὅτε βασιλεὺς, ἐπεὶ Κῦρος ἀπέθανε, μέγα φρονήσας ἐπὶ τούτῳ, πέμπων ἐκέλευε παραδιδόναι τὰ ὅπλα. Ἐπειδὴ δὲ ἡμεῖς οὐ παραδόντες, ἀλλ' ἐξωπλισμένοι ἐλθόντες παρεσκηνήσαμεν αὐτῷ, τί οὐκ
 20 ἐποίησε πρέσβεις πέμπων, καὶ σπονδὰς αἰτῶν, καὶ παρέχων τὰ ἐπιτήδεια, ἔστε σπονδῶν ἔτυχεν; Ἐπεὶ δ' αὖ οἱ στρατηγοὶ καὶ λοχαγοί, ὥσπερ δὴ καὶ σὺ κελεύεις, εἰς λόγους αὐτοῖς ἄνευ ὀπλῶν ἦλθον, πιστεύσαντες ταῖς σπονδαῖς, οὐ νῦν ἐκεῖνοι παιόμενοι, κεντούμενοι, ὑβριζόμενοι, οὐδ' ἀποθανεῖν οἱ
 25 τλήμονες δύνανται; καὶ μάλ', οἶμαι, ἐρῶντες τούτου. Ἄ σὺ πάντα εἰδώς, τοὺς μὲν ἀμύνεσθαι κελεύοντας φλυαρεῖν φῆς, πείθειν δὲ πάλιν κελεύεις ἰόντας; Ἐμοὶ δὲ, ὦ ἄνδρες, δοκεῖ, τὸν ἄνθρωπον τοῦτον μήτε προσῆεσθαι εἰς ταὐτὸ ἡμῖν αὐτοῖς, ἀφελομένους τε τὴν λοχαγίαν, σκευὴ ἀναθέντας, ὡς
 30 τοιοῦτῳ χρῆσθαι. Οὗτος γὰρ καὶ τὴν πατρίδα καταισχύνει, καὶ πᾶσαν τὴν Ἑλλάδα, ὅτι Ἕλλην ὢν τοιοῦτός ἐστιν.”

Ἐντεῦθεν ὑπολαβῶν Ἀγασίας Στυμφάλιος, εἶπεν· “Ἀλλὰ τούτῳ γε οὔτε τῆς Βοιωτίας προσήκει οὐδὲν, οὔτε τῆς Ἑλ-

λάδος παντάπασιν· ἐπεὶ ἐγὼ αὐτὸν εἶδον, ὥσπερ Λυδόν, ἀμφοτέρω τὰ ὦτα τετρουπημένον.” Καὶ εἶχεν οὕτως. Τοῦτον μὲν οὖν ἀπήλασαν· οἱ δ’ ἄλλοι, παρὰ τὰς τάξεις ἰόντες, ὅπου μὲν στρατηγὸς σῶος εἴη, τὸν στρατηγὸν παρεκάλουν· ὅπου δὲ οἴχοιτο, τὸν ὑποστρατηγόν· ὅπου δὲ λοχαγὸς 5 σῶος εἴη, τὸν λοχαγόν. Ἐπεὶ δὲ πάντες συνῆλθον, εἰς τὸ πρόσθεν τῶν ὀπλων ἐκαθέζοντο· καὶ ἐγένοντο οἱ συνελθόντες στρατηγοὶ καὶ λοχαγοὶ ἀμφὶ τοὺς ἑκατόν. Ὅτε δὲ ταῦτα ἦν, σχεδὸν ἦσαν μέσαι νύκτες. Ἐνταῦθα Ἰερώνυμος Ἡλείος, πρεσβύτατος ὢν τῶν Προξένου λοχαγῶν, ἤρχετο λέ- 10 γειν ὧδε· “Ἡμῖν, ὦ ἄνδρες στρατηγοὶ καὶ λοχαγοί, ὁρῶσι τὰ παρόντα ἔδοξε καὶ αὐτοῖς συνελθεῖν, καὶ ὑμᾶς παρακαλέσαι, ὅπως βουλευσαίμεθα, εἴ τι δυναίμεθα, ἀγαθόν. Δέξον δ’,” ἔφη, “καὶ σύ, ὦ Ξενοφῶν, ἀπερ καὶ πρὸς ἡμᾶς.”

Ἐκ τούτου λέγει τάδε Ξενοφῶν· “Ἀλλὰ ταῦτα μὲν δὴ πάν- 15 τες ἐπιστάμεθα, ὅτι βασιλεὺς καὶ Τισσαφέρνης, οὓς μὲν ἐδυνήθησαν, συνειλήφασιν ἡμῶν· τοῖς δ’ ἄλλοις δῆλον ὅτι ἐπιβουλεύουσιν, ὡς, ἢν δύνωνται, ἀπολέσωσιν. Ἡμῖν δὲ γ’ οἶμαι πάντα ποιητέα, ὡς μήποτ’ ἐπὶ τοῖς βαρβάροις γενώμεθα, ἀλλὰ μάλλον, ἢν δυνώμεθα, ἐκείνοι ἐφ’ ἡμῖν. Εὖ 20 τοίνυν ἐπίστασθε, ὅτι ὑμεῖς, τοσοῦτοι ὄντες, ὅσοι νῦν συνεληλύθατε, μέγιστον ἔχετε καιρόν. Οἱ γὰρ στρατιῶται οὔτοι πάντες πρὸς ὑμᾶς ἀποβλέπουσι· κἂν μὲν ὑμᾶς ὁρῶσιν ἀθυμοῦντας, πάντες κακοὶ ἔσονται· ἢν δὲ ὑμεῖς αὐτοὶ τε παρασκευαζόμενοι φανεροὶ ἦτε ἐπὶ τοὺς πολεμίους, καὶ τοὺς 25 ἄλλους παρακαλήτε, εὖ ἴστε, ὅτι ἔσονται ὑμῖν, καὶ πειράσσονται μιμεῖσθαι. Ἴσως δὲ τοι καὶ δίκαιόν ἐστιν ὑμᾶς διαφέρειν τι τούτων. Ἔμεῖς γὰρ ἐστὲ στρατηγοί, ὑμεῖς ταξίαρχοι καὶ λοχαγοί· καὶ ὅτε εἰρήνη ἦν, ὑμεῖς καὶ χρήμασι καὶ τιμαῖς τούτων ἐπλεονεκτεῖτε· καὶ νῦν τοίνυν, ἐπεὶ πόλεμός 30 ἐστίν, ἀξιοῦν δεῖ ὑμᾶς αὐτοὺς ἀμείνους τε τοῦ πλήθους εἶναι, καὶ προβουλεύειν τούτων καὶ προπονεῖν, ἢν που δέη. Καὶ νῦν πρῶτον μὲν οἶμαι ἂν ὑμᾶς μέγα ὀνῆσαι τὸ στρατεύμα,

εἰ ἐπιμεληθείητε, ὅπως ἀντὶ τῶν ἀπολωλότων ὡς τάχιστα
στρατηγοὶ καὶ λοχαγοὶ κατασταθῶσιν. Ἄνευ γὰρ ἄρχόντων
οὐδὲν ἂν οὔτε καλόν, οὔτε ἀγαθὸν γένοιτο, ὡς μὲν συνελόντι
εἶπεῖν, οὐδαμοῦ· ἐν δὲ δὴ τοῖς πολεμικοῖς, παντάπασιν. Ἦ
5 μὲν γὰρ εὐταξία σώζειν δοκεῖ, ἣ δὲ ἀταξία πολλοὺς ἤδη ἀπο-
λώλεκεν. Ἐπειδὴν δὲ καταστήσῃσθε τοὺς ἄρχοντας, ὅσους δεῖ,
ἦν καὶ τοὺς ἄλλους στρατιώτας συλλέγητε καὶ παραθαρόβηθη-
τε, οἶμαι, ὑμᾶς πάνυ ἂν ἐν καιρῷ ποιῆσαι. Νῦν μὲν γὰρ ἴσως
καὶ ὑμεῖς αἰσθάνεσθε, ὡς ἀθύμως μὲν ἦλθον ἐπὶ τὰ ὅπλα,
10 ἀθύμως δὲ πρὸς τὰς φυλακὰς· ὥστε, οὕτω γε ἐχόντων, οὐκ
οἶδα, ὅ τι ἂν τις χρήσαιτο αὐτοῖς, εἴτε νυκτὸς δέοι τι, εἴτε
καὶ ἡμέρας. Ἦν δὲ τις αὐτῶν τρέψῃ τὰς γνώμας, ὡς μὴ
τοῦτο μόνον ἐννοῶνται, τί πείσονται, ἀλλὰ καὶ τί ποιήσουσι,
πολὺ εὐθυμότεροι ἔσονται. Ἐπίστασθε γὰρ δήπου, ὅτι
15 οὔτε πλήθός ἐστιν οὔτε ἰσχὺς ἢ ἐν τῷ πολέμῳ τὰς νίκας
ποιοῦσα· ἀλλ' ὁπότεροι ἂν σὺν τοῖς θεοῖς ταῖς ψυχαῖς ἐθ-
ρωμενέστεροι ἴωσιν ἐπὶ τοὺς πολεμίους, τούτους ὡς ἐπιτο-
πολὺ οἱ ἐναντίοι οὐ δέχονται. Ἐντεθύμημαι δ' ἔγωγε,
ᾧ ἄνδρες, καὶ τοῦτο, ὅτι, ὁπόσοι μὲν μαστεύουσι ζῆν ἐκ παν-
20 τὸς τρόπου ἐν τοῖς πολεμικοῖς, οὗτοι μὲν κακῶς τε καὶ
αἰσχροῶς ὡς ἐπιτοπολὺ ἀποθνήσκουσιν· ὁπόσοι δὲ τὸν μὲν
θάνατον ἐγνώκασι πᾶσι κοινὸν εἶναι καὶ ἀναγκαῖον ἀνθρώ-
ποις, περὶ δὲ τοῦ καλῶς ἀποθνήσκειν ἀγωνίζονται, τούτους
ὄσῳ μᾶλλον πως εἰς τὸ γῆρας ἀφικνουμένους, καί, ἕως ἂν
25 ζῶσιν, εὐδαιμονέστερον διάγοντας. Ἄ καὶ ἡμᾶς δεῖ νῦν
καταμαθόντας, ἐν τοιοῦτῳ γὰρ καιρῷ ἔσμεν, αὐτούς τε ἄν-
δρας ἀγαθοὺς εἶναι, καὶ τοὺς ἄλλους παρακαλεῖν." Ὁ μὲν
ταῦτ' εἰπὼν, ἐπαύσατο.

Μετὰ τοῦτον δ' εἶπε Χειρίσοφος· "Ἄλλὰ πρόσθεν μὲν,
30 ᾧ Ξενοφῶν, τοσοῦτον μόνον σε ἐγίγνωσκον, ὅσον ἤκουον
Ἀθηναῖον εἶναι· νῦν δὲ καὶ ἐπαινῶ σε ἐφ' οἷς λέγεις τε καὶ
πράττεις, καὶ βουλοίμην ἂν ὅτι πλείστους εἶναι τοιοῦτους·
κοινὸν γὰρ ἂν εἴη τὸ ἀγαθόν. Καὶ νῦν," ἔφη, "μὴ μέλλωμεν,

ὧ ἄνδρες, ἀλλ' ἀπελθόντες ἤδη αἰρεῖσθε οἱ δεόμενοι ἄρχοντας, καὶ ἐλόμενοι ἤκετε εἰς τὸ μέσον τοῦ στρατοπέδου, καὶ τοὺς αἰρεθέντας ἄγετε· ἔπειτα ἐκεῖ συγκαλοῦμεν τοὺς ἄλλους στρατιώτας· παρέστω δ' ἡμῖν," ἔφη, "καὶ Τολμίδης ὁ κήρυξ." Καὶ ἅμα ταῦτα εἰπὼν ἀνέστη, ὡς μὴ μέλλοιτο, ἀλλὰ περαίνοιτο τὰ δέοντα. Ἐκ τούτου ἠρέθησαν ἄρχοντες, ἀντὶ μὲν Κλεάρχου Τιμασίων Δαρδανεύς, ἀντὶ δὲ Σωκράτους Ξανθικλῆς Ἀχαιός, ἀντὶ δὲ Ἀγίου Ἀρκάδος Κλεάνωρ Ὀρχομένιος, ἀντὶ δὲ Μένωνος Φιλῆσιος Ἀχαιός, ἀντὶ δὲ Προξένου Ξενοφῶν Ἀθηναῖος.

Κεφάλαιον β΄.

Ἐπεὶ δὲ ἤρηντο, ἡμέρα τε σχεδὸν ὑπέφαινε, καὶ εἰς τὸ μέσον ἦκον οἱ ἄρχοντες, ἔδοξεν αὐτοῖς, προφύλακας καταστήσαντας, συγκαλεῖν τοὺς στρατιώτας. Ἐπεὶ δὲ καὶ οἱ ἄλλοι στρατιῶται συνῆλθον, ἀνέστη πρῶτον μὲν Χειρίσοφος ὁ Λακεδαιμόνιος, καὶ ἔλεξεν ὧδε· "ὦ ἄνδρες στρατιῶται, 15 χαλεπὰ μὲν τὰ παρόντα, ὅποτε ἀνδρῶν στρατηγῶν τοιούτων στερόμεθα καὶ λοχαγῶν καὶ στρατιωτῶν· πρὸς δ' ἔτι καὶ οἱ ἀμφὶ Ἀριαῖον, οἱ πρόσθεν σύμμαχοι ὄντες, προδεδώκασιν ἡμᾶς. Ὅμως δὲ δεῖ ἐκ τῶν παρόντων ἄνδρας ἀγαθοὺς τε ἐλθεῖν, καὶ μὴ ὑφίεσθαι, ἀλλὰ πειραῖσθαι, ὅπως, ἦν μὲν δυ- 20 νώμεθα, καλῶς νικῶντες σωζώμεθα· εἰ δὲ μὴ, ἀλλὰ καλῶς γε ἀποθνήσκωμεν, ὑποχείριοι δὲ μήποτε γενώμεθα ζῶντες τοῖς πολεμίοις. Οἶμαι γὰρ ἂν ἡμᾶς τοιαῦτα παθεῖν, οἷα τοὺς ἐχθροὺς οἱ θεοὶ ποιήσειαν."

Ἐπὶ τούτῳ Κλεάνωρ Ὀρχομένιος ἀνέστη, καὶ ἔλεξεν ὧδε· 25 "Ἄλλ' ὁρᾶτε μὲν, ὧ ἄνδρες, τὴν βασιλέως ἐπιτοκίαν καὶ ἀσέβειαν· ὁρᾶτε δὲ τὴν Τισσαφέρους ἀπιστίαν, ὅστις λέγων, ὡς γείτων τε εἴη τῆς Ἑλλάδος, καὶ περὶ πλείστου ἂν ποιήσαιτο σῶσαι ἡμᾶς, καὶ ἐπὶ τούτοις αὐτὸς ὁμόσας ἡμῖν, αὐ-

τοὺς δεξιὰς δούς, αὐτοὺς ἑξαπατήσας, συνέλαβε τοὺς στρατη-
 γοὺς, καὶ οὐδὲ Δία Ξένιον ἠδέσθη, ἀλλὰ, Κλεάρχῳ καὶ ὁμο-
 τράπεζος γενόμενος, αὐτοῖς τούτοις ἑξαπατήσας τοὺς ἄν-
 δρας ἀπολώλεκεν. Ἀριαῖος δέ, ὃν ἡμεῖς ἠθέλομεν βασιλέα
 5 καθιστάναι, καὶ ἐδώκαμεν καὶ ἐλάβομεν πιστά, μὴ προ-
 δώσειν ἀλλήλους, καὶ οὗτος, οὔτε τοὺς θεοὺς δείσας, οὔτε
 Κύρον τὸν τεθνηκότα αἰδεσθεὶς, τιμώμενος μάλιστα ὑπὸ
 Κύρου ζῶντος, νῦν πρὸς τοὺς ἐκείνου ἐχθίστους ἀποστάς,
 ἡμᾶς τοὺς Κύρου φίλους κακῶς ποιεῖν πειράται. Ἀλλὰ
 10 τούτους μὲν οἱ θεοὶ ἀποτίσαιντο· ἡμᾶς δὲ δεῖ, ταῦτα ὀρῶν-
 τας, μήποτε ἑξαπατηθῆναι ἔτι ὑπὸ τούτων, ἀλλὰ μαχομέ-
 νους, ὡς ἂν δυνώμεθα κράτιστα, τοῦτο, ὃ τι ἂν δοκῇ τοῖς
 θεοῖς, πάσχειν.”

Ἐκ τούτου Ξενοφῶν ἀνίσταται, ἐσταλμένος εἰς πόλε-
 15 μον ὡς ἐδύνατο κάλλιστα· νομίζων, εἴτε νίκην διδοῖεν
 οἱ θεοί, τὸν κάλλιστον κόσμον τῷ νικᾶν πρόπειν· εἴτε
 τελευτᾶν δέοι, ὀρθῶς ἔχειν, τῶν καλλίστων ἑαυτὸν ἀξιώσαν-
 τα, ἐν τούτοις τῆς τελευτῆς τυγχάνειν· τοῦ λόγου δὲ ἤρχετο
 ὧδε· “ Τὴν μὲν τῶν βαρβάρων ἐπιπορκίαν τε καὶ ἀπιστίαν
 20 λέγει Κλεάνωρ, ἐπίστασθε δέ, οἶμαι, καὶ ὑμεῖς. Εἰ μὲν
 οὖν βουλευόμεθα πάλιν αὐτοῖς διὰ φιλίας ἰέναι, ἀνάγκη
 ἡμᾶς πολλὴν ἀθυμίαν ἔχειν, ὀρῶντας τοὺς στρατηγοὺς, οἳ
 διὰ πίστεως αὐτοῖς ἑαυτοὺς ἐνεχείρισαν, οἷα πεπόνθασιν·
 εἰ μὲντοι διανοοῦμεθα σὺν τοῖς ὅπλοις, ὧν τε πεποιήκασι,
 25 δίκην ἐπιθεῖναι αὐτοῖς, καὶ τὸ λοιπὸν διὰ παντὸς πολέμου
 αὐτοῖς ἰέναι, σὺν τοῖς θεοῖς πολλὰ ἡμῖν καὶ καλὰ ἐλπίδες
 εἰσι σωτηρίας.” Τοῦτο δὲ λέγοντος αὐτοῦ, πύρρονται τις·
 ἀκούσαντες δὲ οἱ στρατιῶται, πάντες μιᾷ ὀρμῇ προσεκύνη-
 σαν τὸν θεόν· καὶ Ξενοφῶν εἶπε· “ Δοκεῖ μοι, ὦ ἄνδρες,
 30 ἐπεὶ περὶ σωτηρίας ἡμῶν λεγόντων οἰωνὸς τοῦ Διὸς τοῦ Σω-
 τῆρος ἐφάνη, εὐχασθαι τῷ θεῷ τούτῳ θύσειν σωτήρια, ὅπου
 ἂν πρῶτον εἰς φιλίαν χώραν ἀφικώμεθα· συνεπεύξασθαι δὲ
 καὶ τοῖς ἄλλοις θεοῖς θύσειν κατὰ δύναμιν. Καὶ ὅτῳ δοκεῖ

ταῦτ' ἔφη, "ἀνατεινάτω τὴν χεῖρα." Καὶ ἀνέτειναν ἅπαντες. Ἐκ τούτου εὗξαντο καὶ ἐπαιάνισαν. Ἐπεὶ δὲ τὰ τῶν θεῶν καλῶς εἶχεν, ἤρχετο πάλιν ὧδε·

"Ἐτύγχανον λέγων, ὅτι πολλαὶ καὶ καλά ἐλπίδες ἡμῖν εἶεν σωτηρίας. Πρῶτον μὲν γὰρ ἡμεῖς μὲν ἐμπεδοῦμεν τοὺς τῶν θεῶν ὄρκους, οἱ δὲ πολέμιοι ἐπιωρκήκασί τε, καὶ τὰς σπονδὰς καὶ τοὺς ὄρκους λελύκασιν. Οὕτω δ' ἐχόντων, εἰκός, τοῖς μὲν πολέμοις ἐναντίους εἶναι τοὺς θεοὺς, ἡμῖν δὲ συμμάχους, οἵπερ ἱκανοὶ εἰσι, καὶ τοὺς μεγάλους ταχὺ μικροὺς ποιεῖν, καὶ τοὺς μικροὺς, κἂν ἐν δεινοῖς ὦσι, σώζειν εὐπειῶς, ὅταν βούλωνται. Ἐπειτα δέ, ἀναμνήσω γὰρ ὑμᾶς καὶ τοὺς τῶν προγόνων τῶν ἡμετέρων κινδύνους, ἵν' εἰδῆτε, ὡς ἀγαθοῖς τε ὑμῖν προσήκει εἶναι, σώζονται τε σὺν τοῖς θεοῖς καὶ ἐκ πάνυ δεινῶν οἱ ἀγαθοί· ἐλθόντων μὲν γὰρ Περσῶν καὶ τῶν σὺν αὐτοῖς παμπλήθει στόλῳ, ὡς ἀφανιούντων τὰς Ἀθήνας, ὑποσιῆναι αὐτοῖς Ἀθηναῖοι τολμήσαντες, ἐνίκησαν αὐτούς. Καὶ εὐξάμενοι τῇ Ἀρτέμιδι, ὅπόσους ἂν κατακάνοιεν τῶν πολεμίων, τοσαύτας χιμαῖρας καταθύσειν τῇ θεῷ, ἐπεὶ οὐκ εἶχον ἱκανὰς εὐρεῖν, ἔδοξεν αὐτοῖς κατ' ἐνιαυτὸν πεντακοσίας θύειν· καὶ ἔτι καὶ νῦν ἀποθύουσιν. Ἐπειτα ὅτε Ξέρξης ὕστερον ἀγείρας τὴν ἀναρίθμητον στρατιὰν ἦλθεν ἐπὶ τὴν Ἑλλάδα, καὶ τότε ἐνίκων οἱ ἡμέτεροι πρόγονοι τοὺς τούτων προγόνους, καὶ κατὰ γῆν καὶ κατὰ θάλατταν. Ὡν ἐστὶ μὲν τεκμήρια ὄραν τὰ τροπαια, μέγιστον δὲ μαρτύριον ἡ ἐλευθερία τῶν πόλεων, ἐν αἷς ὑμεῖς ἐγένεσθε καὶ ἐτρόφητε· οὐδένα γὰρ ἀνθρώπον δεσπότην, ἀλλὰ τοὺς θεοὺς προσκυνεῖτε. Τοιούτων μὲν ἐστε προγόνων. Οὐ μὲν δὴ τοῦτό γε ἐρῶ, ὡς ὑμεῖς κατασχύνετε αὐτούς· ἀλλ' οὐπω πολλαὶ ἡμέραι, ἀφ' οὗ ἀντιταξάμενοι τούτοις τοῖς ἐκείνων ἐκγόνοις, πολλαπλασίους ὑμῶν αὐτῶν ἐνικάτε σὺν τοῖς θεοῖς. Καὶ τότε μὲν δὴ περὶ τῆς Κύρου βασιλείας ἄνδρες ἦτε ἀγαθοί· νῦν δ', ὅποτε περὶ τῆς ὑμετέρας σωτηρίας ὁ ἀγὼν ἐστὶ, πολὺ δήπου ὑμᾶς προσ-

ἡκει καὶ ἀμείνονας καὶ προθυμοτέρους εἶναι. Ἀλλὰ μὴν
 καὶ θαρσάλευτοίους νῦν πρέπει εἶναι πρὸς τοὺς πολεμίους.
 Τότε μὲν γὰρ ἄπειροι ὄντες αὐτῶν, τό τε πλῆθος ἄμετρον
 ὄρωντες, ὁμῶς ἐτολμήσατε σὺν τῷ πατρίῳ φρονήματι ἰέναι
 5 εἰς αὐτούς· νῦν δ', ὅποτε καὶ πείραν ἤδη ἔχετε αὐτῶν, ὅτι
 θέλουσι καὶ πολλαπλάσιοι ὄντες μὴ δέχεσθαι ὑμᾶς, τί ὑμῖν
 ἔτι προσήκει τούτους φοβεῖσθαι; Μηδὲ μέντοι τοῦτο μείον
 δόξητε ἔχειν, εἰ οἱ Κυρεῖοι, πρόσθεν σὺν ὑμῖν ταπτόμενοι,
 νῦν ἀφεστήκασιν· ἔτι γὰρ οὗτοι κακίονές εἰσι τῶν ὑφ' ἡμῶν
 10 ἡττημένων· ἔφηνον γοῦν πρὸς ἐκείνους, καταλιπόντες ὑμᾶς.
 Τοὺς δὲ ἐθέλοντας φυγῆς ἄρχειν, πολὺ κρεῖττον σὺν τοῖς
 πολεμίῳις ταπτομένους, ἢ ἐν τῇ ἡμετέρῃ τάξει, ὄραν. Εἰ δέ
 τις αἰ ὑμῶν ἀθυμεῖ, ὅτι ἡμῖν μὲν οὐκ εἰσὶν ἵππεῖς, τοῖς δὲ
 πολεμίῳις πολλοὶ ἀρξισιν, ἐνθυμήθητε, ὅτι οἱ μύριοι ἵπ-
 15 πεῖς οὐδὲν ἄλλο, ἢ μύριοι ἄνθρωποι εἰσὶν· ὑπὸ μὲν γὰρ
 ἵππου ἐν μάχῃ οὐδεὶς πώποτε οὔτε δηχθεὶς οὔτε λακτισθεὶς
 ἀπέθανεν· οἱ δ' ἄνδρες εἰσὶν οἱ ποιοῦντες, ὅ τι ἂν ἐν ταῖς
 μάχαις γίννηται. Οὐκοῦν τῶν γε ἵπέων πολὺ ἡμεῖς ἐπ'
 ἀσφαλεστέρου ὀχήματος ἐσμέν· οἱ μὲν γὰρ ἐφ' ἵππων κρέ-
 20 μανται, φοβούμενοι οὐχ ἡμᾶς μόνον, ἀλλὰ καὶ τὸ καταπε-
 σεῖν· ἡμεῖς δ' ἐπὶ τῆς γῆς βεβηκότες, πολὺ μὲν ἰσχυρότερον
 παίσομεν, ἢν τις προσήη, πολὺ δ' ἔτι μᾶλλον, ὅτου ἂν ἐθέ-
 λωμεν, τευξόμεθα. Ἐνὶ μόνῳ προέχουσιν ἡμᾶς οἱ ἵππεῖς·
 φεύγειν αὐτοῖς ἀσφαλέστερόν ἐστιν, ἢ ἡμῖν. Εἰ δὲ δὴ τὰς
 25 μὲν μάχας θαρσέϊτε, ὅτι δ' οὐκέτι ἡμῖν Τισσαφέρους ἡγήσε-
 ται, οὐδὲ βασιλεὺς ἀγορὰν παρεῖξει, τοῦτο ἄχθεσθε, σκέ-
 ψασθε, πότερον κρεῖττον, Τισσαφέρου ἡγεμόνα ἔχειν, ὃς
 ἐπιβουλεύων ἡμῖν φανερός ἐστιν, ἢ οὓς ἂν ἡμεῖς ἄνδρας λα-
 βόντες ἡγεῖσθαι κελεύωμεν· οἱ εἴσονται, ὅτι, ἢν τι περὶ
 30 ἡμᾶς ἀμαρτάνωσι, περὶ τὰς ἑαυτῶν ψυχὰς καὶ τὰ σώματα
 ἀμαρτάνουσι. Τὰ δ' ἐπιτήδεια πότερον ὠνεῖσθαι κρεῖττον
 ἐκ τῆς ἀγορᾶς, ἢς οὗτοι παρεῖχον, μικρὰ μέτρα πολλοῦ ἀρ-
 γυρίου, μηδὲ τοῦτο ἔτι ἔχοντας, ἢ αὐτοὺς λαμβάνειν, ἢνπερ

κρατῶμεν, μέτρῳ χρωμένους, ὅπόσω ἂν ἕκαστος βούληται. Εἰ δὲ ταῦτα μὲν γινώσκετε, ὅτι οὕτω κρείττονα, τοὺς δὲ ποταμοὺς ἄπορον νομίζετε εἶναι, καὶ μεγάλως ἠγεῖσθε ἔξ-
 πατηθῆναι διαβάντες, σκέψασθε, εἰ ἄρα τοῦτο καὶ μωρό- 5
 τaton πεποιήκασιν οἱ βάρβαροι. Πάντες μὲν γὰρ οἱ ποτα-
 μοί, εἰ καὶ πρόσω τῶν πηγῶν ἄποροι ὡσι, προῖοῦσι πρὸς 5
 τὰς πηγὰς διαβατοὶ γίνονται, οὐδὲ τὸ γόνυ βρέχοντες. Εἰ
 δὲ μήθ' οἱ ποταμοὶ διοίσουσιν, ἠγεμών τε μηδεὶς φανεῖται,
 οὐδ' ὡς ἡμῖν γε ἄθυμητόν. Ἐπιστάμεθα γὰρ Μυσοῦς, οὓς
 οὐκ ἂν ἡμῶν φαίημεν βελτίους εἶναι, οἱ, βασιλέως ἄκοντος, ἐν 10
 τῇ βασιλέως χώρᾳ πολλὰς τε καὶ μεγάλας καὶ εὐδαίμονας πό-
 λεις οἰκοῦσιν· ἐπιστάμεθα δὲ Πεισίδας ὡσαύτως· Λυκά-
 ονας δὲ καὶ αὐτοὶ εἶδομεν, ὅτι, ἐν τοῖς πεδίοις τὰ ἐρυμνὰ κα-
 ταλαβόντες, τὴν τούτου χώραν καρποῦνται. Καὶ ἡμᾶς δ' ἂν
 φαίην ἔγωγε χρῆναι μήπω φανεροῦς εἶναι οἴκαδε ὠρημέ- 15
 νους, ἀλλὰ κατασκευάζεσθαι, ὡς αὐτοῦ που οἰκήσοντας. Οἶ-
 दा γάρ, ὅτι καὶ Μυσοῖς βασιλεὺς πολλοὺς μὲν ἠγεμόνας ἂν
 δοίη, πολλοὺς δ' ἂν ὁμήρους τοῦ ἀδόλως ἐκπέμψειν· καὶ ὁδο-
 ποιήσειέ γ' ἂν αὐτοῖς, καὶ εἰ σὺν τεθρίπποις βούλοιντο ἀπιέ-
 ναι. Καὶ ἡμῖν γ' ἂν οἶδ' ὅτι τριτάσμενος ταῦτα ἐποίει, εἰ ἑώρα 20
 ἡμᾶς μένειν παρασκευαζομένους. Ἄλλὰ γὰρ δέδοικα, μή,
 ἂν ἅπαξ μάθωμεν ἄργοι ζῆν, καὶ ἐν ἀφθόνοις βιοτεύειν,
 καὶ Μήδων δὲ καὶ Περσῶν καλάϊς καὶ μεγάλαις γυναιξὶ
 καὶ παρθένοις ὁμιλεῖν, μή, ὡς περ οἱ λωτοφάγοι, ἐπιλαθώ-
 μεθα τῆς οἴκαδε ὁδοῦ. Δοκεῖ οὖν μοι εἰκὸς καὶ δίκαιον 25
 εἶναι, πρῶτον εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ πρὸς τοὺς οἰκείους πειρά-
 σθαι ἀφικνεῖσθαι, καὶ ἐπιδεῖξαι τοῖς Ἕλλησιν, ὅτι ἐκόντες
 πένονται, ἔξόν αὐτοῖς, τοὺς νῦν οἰκοὶ ἀκλήρους πολιτεύον-
 τας, ἐνθάδε κομισάμενους, πλουσίους ὄραν. Ἄλλὰ γάρ, ὡ³
 ἄνδρες, πάντα ταῦτα τὰ γαθὰ δηλονότι τῶν κρατούντων ἐστὶ. 30
 Τοῦτο δὲ δεῖ λέγειν, πῶς ἂν πορευοίμεθά τε ὡς ἀσφαλέστα-
 τὰ, καὶ εἰ μάχεσθαι δεῖοι, ὡς κράτιστα μαχοίμεθα. Πρῶτα
 μὲν τοίνυν," ἔφη, "δοκεῖ μοι κατακαῦσαι τὰς ἀμάξας, ἅς

ἔχομεν· ἵνα μὴ τὰ ζεύγη ἡμῶν στρατηγῆ, ἀλλὰ πορευώμεθα, ὅποι ἂν τῆ στρατιᾷ συμφέρη· ἔπειτα καὶ τὰς σκηρὰς συγκατακαῦσαι. Αὗται γὰρ αὐτὸν ὄχλον μὲν παρέχουσιν ἄγειν, συνωφελοῦσι δὲ οὐδὲν οὔτε εἰς τὸ μάχεσθαι, οὔτ' εἰς τὸ τὰ
 5 ἐπιτήδεια ἔχειν. Ἐτι δὲ καὶ τῶν ἄλλων σκευῶν τὰ περιττὰ ἀπαλλάξωμεν, πλὴν ὅσα πολέμου ἕνεκεν ἢ σίτων ἢ ποτῶν ἔχομεν· ἢ ὡς πλείστοι μὲν ἡμῶν ἐν τοῖς ὅπλοις ὦσιν, ὡς ἐλάχιστοι δὲ σκευοφοροῦσι. Κρατουμένων μὲν γὰρ ἐπίστασθε ὅτι πάντα ἀλλότρια· ἢν δὲ κρατῶμεν, καὶ τοὺς πολε-
 10 μίους δεῖ σκευοφόρους ἡμετέρους νομίζειν. Λοιπὸν μοι εἰπεῖν, ὅπερ καὶ μέγιστον νομίζω εἶναι. Ὅρατε γὰρ καὶ τοὺς πολεμίους, ὅτι οὐ πρόσθεν ἐξενεγκεῖν ἐτόλμησαν πρὸς ἡμᾶς πόλεμον, πρὶν τοὺς στρατηγούς ἡμῶν συνέλαβον, νομίζοντες, ὄντων μὲν τῶν ἀρχόντων, καὶ ἡμῶν πειθομένων, ἰκα-
 15 νοὺς εἶναι ἡμᾶς περιγενέσθαι τῷ πολέμῳ· λαβόντες δὲ τοὺς ἀρχοντας, ἀναρχία ἂν καὶ ἀταξία ἐνόμιζον ἡμᾶς ἀπολέσθαι. Δεῖ οὖν πολὺ μὲν τοὺς ἀρχοντας ἐπιμελεστέρους γενέσθαι τοὺς νῦν τῶν πρόσθεν, πολὺ δὲ τοὺς ἀρχομένους εὐτακτε-
 20 ροῦς καὶ πειθομένους μᾶλλον τοῖς ἀρχουσι νῦν ἢ καὶ πρόσθεν. Ἦν δὲ τις ἀπειθῆ, ἢν ψηφίσησθε τὸν ἀεὶ ὑμῶν ἐντυγχάνοντα σὺν τῷ ἀρχοντι κολάζειν, οὕτως οἱ πολέμιοι πλείστον ἐφυσυμένοι ἔσονται· τῆδε γὰρ τῆ ἡμέρα μυρίους ὄφονται ἀνθ' ἐνός Κλεάρχους, τοὺς οὐδ' ἐνὶ ἐπιτρέφοντας κακῶ εἶναι. Ἀλλὰ γὰρ καὶ περαινεῖν ἤδη ὥρα· ἴσως γὰρ
 25 οἱ πολέμιοι αὐτίκα παρέσονται. Ὅτι οὖν ταῦτα δοκεῖ καλῶς ἔχειν, ἐπικυρωσάτω ὡς τάχιστα, ἢν ἔργῳ περαινῆται· εἰ δὲ τι οἶδε ἄλλο βέλτιον, ἢ ταύτη, τολμάτω καὶ ὁ ἰδιώτης διδάσκειν· πάντες γὰρ κοινῆς σωτηρίας δεόμεθα."

Μετὰ ταῦτα Χειρίσοφος εἶπεν· "Ἄλλ' εἰ μὲν τινος ἄλλου
 30 δεῖ πρὸς τούτοις, οἷς εἶπε Ξενοφῶν, καὶ αὐτίκα ἐξέσται ποι-
 εῖν· ἃ δὲ νῦν εἶρηκε, δοκεῖ μοι ὡς τάχιστα ψηφίσασθαι ἄριστον εἶναι· καὶ ὅτι δοκεῖ ταῦτα, ἀνατεινάτω τὴν χεῖρα."
 Ἀνέτειναν ἅπαντες. Ἀναστάς δὲ πάλιν εἶπε Ξενοφῶν·

“ὦ ἄνδρες, ἀκούσατε ὧν προςδεῖν δοκεῖ μοι. Δῆλον ὅτι πο-
 ρεύεσθαι ἡμᾶς δεῖ, ὅπου ἕξομεν τὰ ἐπιτήδεια. Ἀκούω δὲ
 κόμας εἶναι καλὰς, οὐ πλεῖον εἴκοσι σταδίων ἀπεχούσας.
 Οὐκ ἂν οὖν θαυμάζοιμι, εἰ οἱ πολέμιοι, ὥσπερ οἱ δειλοὶ κύ- 5
 νωνται, τοὺς δὲ διώκοντας φεύγουσιν, εἰ καὶ οὗτοι ἡμῖν
 ἀπιούσιν ἐπακολουθοῖεν. Ἴσως οὖν ἀσφαλέστερον ἡμῖν
 πορεύεσθαι πλαίσιον ποιησαμένους τῶν ὄπλων, ἵνα τὰ
 σκευοφόρα καὶ ὁ πολὺς ὄχλος ἐν ἀσφαλεστέρω ᾦ. Εἰ οὖν
 νῦν ἀποδειχθῆι, τίνα χρῆ ἡγεῖσθαι τοῦ πλαίσιου, καὶ τὰ 10
 πρόσθεν κοσμεῖν, καὶ τίνας ἐπὶ τῶν πλευρῶν ἐκατέρων εἶναι,
 καὶ τίνας ὀπισθοφυλακεῖν, οὐκ ἂν, ὅποτε οἱ πολέμιοι ἔλ-
 θοιεν, βουλευέσθαι ἡμᾶς δεοί, ἀλλὰ χρῆμεθ' ἂν εὐθύς τοῖς
 τεταγμένοις. Εἰ μὲν οὖν ἄλλο τις βέλτιον ὄρα, ἄλλως ἐχέ- 15
 τω· εἰ δὲ μή, Χειρίσοφος μὲν ἡγεῖσθαι, ἐπειδὴ καὶ Λακεδαι-
 μόνιός ἐστι· τῶν δὲ πλευρῶν ἐκατέρων δύο τῶν πρεσβυ-
 τάτων στρατηγῶ ἐπιμελείσθαι· ὀπισθοφυλακῶμεν δὲ ἡμεῖς
 οἱ νεώτατοι, ἐγὼ τε καὶ Τιμασίων, τὸ νῦν εἶναι. Τὸ δὲ
 λοιπόν, πειρώμενοι ταύτης τῆς τάξεως, βουλευσόμεθα, ὅ τι
 ἂν ἀεὶ κρᾶτιστον δοκοῖ εἶναι. Εἰ δὲ τις ἄλλο βέλτιον ὄρα, 20
 λεξάτω.” Ἐπεὶ δὲ οὐδεὶς ἀντέλεγεν, εἶπεν· “Ὅτω δοκεῖ ταῦ-
 τα, ἀνατεινάτω τὴν χεῖρα.” Ἔδοξε ταῦτα. “Νῦν,” ἔφη,
 “ἀπιόντας ποιεῖν δεῖ τὰ δεδογμένα· καὶ ὅστις τε ὑμῶν τοὺς
 οἰκείους ἐπιθυμεῖ ἰδεῖν, μεμνήσθω ἀνὴρ ἀγαθὸς εἶναι· οὐ
 γὰρ ἐστὶν ἄλλως τούτου τυχεῖν· ὅστις τε ζῆν ἐπιθυμεῖ, πει- 25
 ράσθω νικᾶν· τῶν μὲν γὰρ νικῶντων, τὸ κατακαίνειν, τῶν
 δὲ ἠττωμένων, τὸ ἀποθνήσκειν ἐστὶ. Καὶ εἰ τίς γε χρημιά-
 των ἐπιθυμεῖ, κρατεῖν πειράσθω· τῶν γὰρ νικῶντων ἐστὶ
 καὶ τὰ ἑαυτῶν σώζειν, καὶ τὰ τῶν ἠττωμένων λαμβάνειν.”

Κεφάλαιον γ'.

Τούτων λεχθέντων ἀνέστησαν, καὶ ἀπελθόντες κατέκαιον τὰς ἀμάξας καὶ τὰς σκηνάς· τῶν δὲ περιιτῶν, ὅτου μὲν δέοιτό τις, μετεδίδοσαν ἀλλήλοις, τὰ δὲ ἄλλα εἰς τὸ πῦρ ἐθροίπτουν. Ταῦτα ποιήσαντες ἡριστοποιοῦντο. Ἄριστο-
 5 ποιουμένων δὲ αὐτῶν ἔρχεται Μιθριδάτης σὺν ἱππεῦσιν ὡς τριάκοντα, καὶ καλεσάμενος τοὺς στρατηγούς εἰς ἐπήκοον, λέγει ᾧδε. “Ἐγώ, ὦ ἄνδρες Ἕλληνες, καὶ Κύρω πιστὸς ἦν, ὡς ὑμεῖς ἐπίστασθε, καὶ νῦν ὑμῖν εὔνους· καὶ ἐνθάδε εἰμι σὺν πολλῷ φόβῳ διάγων. Εἰ οὖν ὀρώην ὑμᾶς σωτήριόν τι
 10 βουλευομένους, ἔλθοιμι ἂν πρὸς ὑμᾶς, καὶ τοὺς θεράποντας πάντας ἔχων. Λέξατε οὖν,” ἔφη, “πρὸς με, τί ἐν νῶ ἔχετε, ὡς πρὸς φίλον τε καὶ εὔνουν, καὶ βουλόμενον κοινῇ σὺν ὑμῖν-τὸν στόλον ποιῆσθαι.” Βουλευομένοις τοῖς στρατηγοῖς ἔδοξεν ἀποκρίνασθαι τάδε, καὶ ἔλεγε Χειρίσοφος· “Ἡμῖν δοκεῖ,
 15 ἦν μὲν τις ἐὰν ἡμᾶς ἀπιέναι οἴκαδε, διαπορεύεσθαι τὴν χώραν ὡς ἂν δυνώμεθα ἀσινέστατα· ἦν δὲ τις ἡμᾶς τῆς ὁδοῦ ἀποκωλύῃ, διαπολεμεῖν τούτῳ, ὡς ἂν δυνώμεθα κράτιστα.” Ἐκ τούτου ἐπειρᾶτο Μιθριδάτης διδάσκειν, ὡς ἄπορον εἶη βασιλέως ἄκοντος σωθῆναι. Ἐνθα δὴ ἐγινώσκετο, ὅτι
 20 ὑπόπεμπτος εἶη· καὶ γὰρ τῶν Τισσαφέρνηους τις οἰκείων παρηκολούθει πίστεως ἕνεκα. Καὶ ἐκ τούτου ἐδόκει τοῖς στρατηγοῖς βέλτιον εἶναι δόγμα ποιήσασθαι, τὸν πόλεμον ἀκήρυκτον εἶναι, ἔστε ἐν τῇ πολεμίᾳ εἶεν· διέφθειρον γὰρ προσιόντες τοὺς στρατιώτας, καὶ ἕνα γε λοχαγὸν διέφθειραν,
 25 Νίκαρχον Ἀρκάδα· καὶ ὄχρετο ἀπῶν νυκτὸς σὺν ἀνθρώποις ὡς εἴκοσι.

Μετὰ ταῦτα ἀριστήσαντες, καὶ διαβάντες τὸν Ζάβατον ποταμόν, ἐπορεύοντο τεταγμένοι, τὰ ὑποζύγια καὶ τὸν ὄχλον ἐν μέσῳ ἔχοντες. Οὐ πολὺ δὲ προεληλυθότων αὐτῶν, ἐπι-
 30 φαίνεται πάλιν ὁ Μιθριδάτης, ἱππέας ἔχων ὡς διακοσίους,

καὶ τοξότας καὶ σφενδονήτας ὡς τετρακοσίους, μάλα ἐλαφροὺς καὶ εὐζώνους· καὶ προσήει μὲν, ὡς φίλος ὢν, πρὸς τοὺς Ἕλληνας. Ἐπεὶ δὲ ἐγγὺς ἐγένοντο, ἔξαπίνης οἱ μὲν αὐτῶν ἐτόξευον καὶ ἰππεῖς καὶ πεζοί, οἱ δ' ἐσφενδόων καὶ ἐτί-
 τρωσκον. Οἱ δ' ὀπισθοφύλακες τῶν Ἑλλήνων ἔπασχον μὲν 5
 κακῶς, ἀντεποιοῦν δὲ οὐδέν· οἱ τε γὰρ Κρηῖτες βραχύτερα τῶν Περσῶν ἐτόξευον, καὶ ἅμα ψιλοὶ ὄντες εἶσω τῶν ὀπλων κατεκέκλειντο· οἱ τε ἀκοντισταὶ βραχύτερα ἠκόντιζον, ἢ ὡς ἔξικνεῖσθαι τῶν σφενδονητῶν. Ἐκ τούτου Ξενοφῶντι ἐδό-
 κει διωκτέον εἶναι· καὶ ἐδίωκον τῶν τε ὀπλιτῶν καὶ τῶν 10
 πελταστῶν οἱ ἔτυχον σὺν αὐτῷ ὀπισθοφυλακοῦντες· διώ-
 κοντες δὲ οὐδένα κατελάμβανον τῶν πολεμίων. Οὔτε γὰρ ἰππεῖς ἦσαν τοῖς Ἕλλησιν, οὔτε οἱ πεζοὶ τοὺς πεζοὺς ἐκ πολ-
 λοῦ φεύγοντας ἐδύνατο καταλαμβάνειν ἐν ὀλίγῳ χωρίῳ·
 πολὺ γὰρ οὐχ οἷόν τε ἦν ἀπὸ τοῦ ἄλλου στρατεύματος διώ- 15
 κειν. Οἱ γὰρ βάρβαροι ἰππεῖς καὶ φεύγοντες ἅμα ἐτίτρω-
 σκον, εἰς τοῦπισθεν τοξεύοντες ἀπὸ τῶν ἵππων· ὅποσον δὲ
 προδιώξειαν οἱ Ἕλληνες, τοσοῦτο πάλιν ἐπαναχωρεῖν μάχο-
 μένους ἔδει. Ὡστε τῆς ἡμέρας ὅλης διήλθον οὐ πλεον πέντε
 καὶ εἴκοσι σταδίων, ἀλλὰ δειλῆς ἀφίκοντο εἰς τὰς κάμας. 20
 Ἐνθα δὴ πάλιν ἀθυμία ἦν. Καὶ Χειρίσοφος καὶ οἱ προ-
 σβύτατοι τῶν στρατηγῶν Ξενοφῶντα ἠτιῶντο, ὅτι ἐδίωκεν
 ἀπὸ τῆς φάλαγγος, καὶ αὐτὸς τε ἐκινδύνευε, καὶ τοὺς πολεμί-
 οὺς οὐδὲν μᾶλλον ἐδύνατο βλάπτειν.

Ἀκούσας δὲ ὁ Ξενοφῶν ἔλεγεν, ὅτι ὀρθῶς ἠτιῶντο, καὶ 25
 αὐτὸ τὸ ἔργον αὐτοῖς μαρτυροίη. “Ἄλλ' ἐγώ,” ἔφη, “ἠναγ-
 κάσθην διώκειν, ἐπεὶ ἐώρων ἡμᾶς ἐν τῷ μένειν κακῶς μὲν
 πάσχοντας, ἀντιποιεῖν δὲ οὐδὲν δυναμένους. Ἐπειδὴ δὲ ἐδιώ-
 κομεν, ἀληθῆ,” ἔφη, “ὑμεῖς λέγετε· κακῶς μὲν γὰρ οὐδὲν
 ποιεῖν μᾶλλον ἐδυνάμεθα τοὺς πολεμίους, ἀνεχωροῦμεν δὲ 30
 πάνυ χαλεπῶς. Τοῖς οὖν θεοῖς χάρις, ὅτι οὐ σὺν πολλῇ
 θόμῃ, ἀλλὰ σὺν ὀλίγοις ἤλθον· ὥστε βλάψαι μὲν μὴ μεγά-
 λα, δηλώσαι δέ, ὢν δεόμεθα. Νῦν γὰρ οἱ μὲν πολέμιοι

τοξεύουσι καὶ σφενδονῶσιν, ὅσον οὔτε οἱ Κρηῆτες ἀντιτοξεύ-
 ειν δύνανται, οὔτε οἱ ἐκ χειρὸς βάλλοντες ἐξικνεῖσθαι· ὅταν
 δὲ αὐτοὺς διώκωμεν, πολὺ μὲν οὐχ οἷόν τε χωρίον ἀπὸ τοῦ
 στρατεύματος διώκειν, ὀλίγον δέ· ἔνθα, οὐδ' εἰ ταχὺς εἴη,
 5 πεζὸς πεζὸν ἂν διώκων καταλάβοι ἐκ τόξου ὄνματος. Ἴμεῖς
 μὲν οὖν εἰ μέλλομεν τούτους εἶργειν, ὥστε μὴ δύνασθαι βλά-
 πτειν ἡμᾶς πορευομένους, σφενδονητῶν τε τὴν ταχίστην δεῖ καὶ
 ἰππέων. Ἀκούω δ' εἶναι ἐν τῷ στρατεύματι ἡμῶν Ῥοδίους,
 ὧν τοὺς πολλοὺς φασὶν ἐπίστασθαι σφενδονᾶν, καὶ τὸ βέλος
 10 αὐτῶν καὶ διπλάσιον φέρεσθαι τῶν Περσικῶν σφενδονῶν.
 Ἐκείναι γὰρ διὰ τὸ χειροπληθέσι τοῖς λίθοις σφενδονᾶν ἐπὶ
 βραχὺ ἐξικνεῖσθαι· οἱ δὲ γε Ῥόδιοι καὶ ταῖς μολυβδίαις ἐπί-
 στανται χοῆσθαι. Ἦν οὖν αὐτῶν ἐπισκεψώμεθα τίνες πέπαν-
 ται σφενδόνας, καὶ τούτων τῷ μὲν αὐτῶν ἀργύριον δῶμεν, τῷ
 15 δὲ ἄλλας πλέκειν ἐθέλοντι ἄλλο ἀργύριον τελῶμεν, καὶ τῷ
 σφενδονᾶν ἐντεταγμένῳ ἐθέλοντι ἄλλην τιὰ ἀτέλειαν εὐρί-
 σκωμεν, ἴσως τινὲς φανοῦνται ἱκανοὶ ἡμᾶς ὠφελεῖν. Ὁρῶ
 δὲ καὶ ἵππους ὄντας ἐν τῷ στρατεύματι, τοὺς μὲν τινὰς παρ'
 ἐμοί, τοὺς δὲ τῷ Κλεάσῳ καταλελειμμένους· πολλοὺς δὲ καὶ
 20 ἄλλους αἰχμαλώτους σκευοφοροῦντας. Ἄν οὖν τούτους πάν-
 τας ἐκλέξαντες, σκευοφόρα μὲν ἀντιδῶμεν, τοὺς δὲ ἵππους
 εἰς ἰππέας κατασκευάσωμεν, ἴσως καὶ οὗτοί τι τοὺς φεύγον-
 τας ἀνιάσουσιν." Ἐδοξε ταῦτα· καὶ ταύτης τῆς νυκτὸς
 σφενδονῆται μὲν εἰς διακοσίους ἐγένοντο, ἵπποι δὲ καὶ ἰπ-
 25 πεῖς ἐδοκιμάσθησαν τῇ ὑστεραίᾳ εἰς πενήκοντα, καὶ στολά-
 δες καὶ θώρακες αὐτοῖς ἐπορίσθησαν· καὶ ἵππαρχος δὲ ἐπε-
 στάθη Λύκιος ὁ Πολυστράτου, Ἀθηναῖος.

Κεφάλαιον δ΄.

Μείναντες δὲ ταύτην τὴν ἡμέραν, τῇ ἄλλῃ ἐπορεύοντο
 πρωϊότερον ἀναστάντες· χαράδραν γὰρ αὐτοὺς ἔδει δια-
 βῆναι, ἐφ' ἣ ἔφοβοῦντο μὴ ἐπιθοῖντο αὐτοῖς διαβαίνουσιν
 αἱ πολέμιοι. Διαβεβηκόσι δὲ αὐτοῖς ἐπιφαίνεται ὁ Μιθρι-
 δάτης πάλιν, ἔχων ἰππέας χιλίους, τοξότας δὲ καὶ σφενδονή- 5
 τας εἰς τετρακισχιλίους· τοσούτους γὰρ ἤτησε Τισσαφέρην,
 καὶ ἔλαβεν, ὑποσχόμενος, ἦν τούτους λάβῃ, παρὰδώσειν αὐ-
 τῷ τοὺς Ἕλληνας, καταφρονήσας, ὅτι ἐν τῇ ἔμπροσθεν προς-
 βολῇ ὀλίγους ἔχων, ἔπαθε μὲν οὐδέν, πολλὰ δὲ κακὰ ἐνόμισε
 ποιῆσαι. Ἐπεὶ δὲ οἱ Ἕλληνες διαβεβηκότες ἀπέιχον τῆς 10
 χαράδρας ὅσον ὀκτὼ σταδίου, διέβαινε καὶ ὁ Μιθριδάτης,
 ἔχων τὴν δύναμιν. Παρήγγελλο δέ, τῶν τε πελταστῶν οὓς
 ἔδει διώκειν, καὶ τῶν ὀπλιτῶν, καὶ τοῖς ἰππεῦσιν εἴρητο
 θαρρόουσι διώκειν, ὡς ἐφευομένης ἱκανῆς δυνάμεως. Ἐπεὶ
 δὲ ὁ Μιθριδάτης κατελήφει, καὶ ἤδη σφενδόναι καὶ τοξεύ- 15
 ματα ἐξικνοῦντο, ἐσήμηνε τοῖς Ἕλλησι τῇ σάλπιγγι, καὶ εὖ-
 θύς ἔθεον ὁμόσε, οἷς εἴρητο, καὶ οἱ ἰππεῖς ἤλαυνον· οἱ δὲ
 οὐκ ἐδέξαντο, ἀλλ' ἔφευγον ἐπὶ τὴν χαράδραν. Ἐν ταύτῃ
 τῇ διώξει τοῖς βαρβάροις τῶν τε πεζῶν ἀπέθανον πολλοί,
 καὶ τῶν ἰππέων ἐν τῇ χαράδρᾳ ζωοὶ ἐλήφθησαν εἰς ὀκτώ- 20
 καίδεκα· τοὺς δ' ἀποθανόντας αὐτοκέλευστοι οἱ Ἕλληνες
 ἠκίσαντο, ὡς ὅτι φοβερώτατον τοῖς πολεμίοις εἶη ὄραν.

Καὶ οἱ μὲν πολέμιοι οὕτω πράξαντες ἀπῆλθον· οἱ
 δ' Ἕλληνες ἀσφαλῶς πορευόμενοι τὸ λοιπὸν τῆς ἡμέρας, ἀφί-
 κοντο ἐπὶ τὸν Τίγρητα ποταμόν. Ἐνταῦθα πόλις ἦν ἐρή- 25
 μη, μεγάλη, ὄνομα δ' αὐτῇ ἦν Λάρισσα· ὄκουν δ' αὐτὴν τὸ
 παλαιὸν Μῆδοι· τοῦ δὲ τείχους ἦν αὐτῆς τὸ εὖρος πέντε
 καὶ εἴκοσι πόδες, ὕψος δ' ἑκατόν· τοῦ δὲ κύκλου ἡ περιό-
 δος δύο παρασάγγαι· ὠκοδόμητο δὲ πλίνθοις κεραμίαις·
 κρηπίς δὲ ὑπὲν λιθίνῃ, τὸ ὕψος εἴκοσι ποδῶν. Ταύτην 30

βασιλεὺς ὁ Περσῶν, ὅτε παρὰ Μήδων ἐλάμβανον τὴν ἀρχὴν Πέρσαι, πολιορκῶν, οὐδενὶ τρόπῳ ἐδύνατο ἐλεῖν· ἥλιος δὲ νεφέλην προκαλύψας, ἠφάνισε, μέχρις οἱ ἄνθρωποι ἐξέλιπον, καὶ οὕτως ἐάλω. Παρ' αὐτὴν τὴν πόλιν ἦν πυραμὶς 5 λιθίνη, τὸ μὲν εὖρος ἐνὸς πλέθρου, τὸ δὲ ὕψος δύο πλέθρων. Ἐπὶ ταύτης πολλοὶ τῶν βαρβάρων ἦσαν, ἐκ τῶν πλησίον κωμῶν ἀποπεφευγότες.

Ἐντεῦθεν ἐπορεύθησαν σταθμὸν ἓνα παρασάγγας ἕξ πρὸς τεῖχος ἔρημον, μέγα, πρὸς τῇ πόλει κείμενον· ὄνομα 10 δ' ἦν τῇ πόλει Μέσπιλα· Μῆδοι δ' αὐτὴν ποτε ὄκουν. Ἦν δὲ ἡ μὲν κρηπὶς λίθου ξεστοῦ κογχυλιάτου, τὸ εὖρος πεντήκοντα ποδῶν, καὶ τὸ ὕψος πεντήκοντα. Ἐπὶ δὲ ταύτῃ ἐπωκοδόμητο πλίνθινον τεῖχος· τὸ μὲν εὖρος πεντήκοντα ποδῶν, τὸ δὲ ὕψος ἑκατόν· τοῦ δὲ κύκλου ἡ περίοδος ἕξ 15 παρασάγγαι. Ἐνταῦθα ἐλέγετο Μηδία γυνὴ βασιλέως καταφυγεῖν, ὅτε ἀπώλεσαν τὴν ἀρχὴν ὑπὸ Περσῶν Μῆδοι. Ταύτην δὲ τὴν πόλιν πολιορκῶν ὁ Περσῶν βασιλεὺς οὐκ ἐδύνατο οὔτε χρόνῳ ἐλεῖν, οὔτε βίᾳ· Ζεὺς δ' ἐμβροτητοὺς ποιεῖ τοὺς ἐνοικοῦντας, καὶ οὕτως ἐάλω.

Ἐντεῦθεν δ' ἐπορεύθησαν σταθμὸν ἓνα παρασάγγας τέτταρας. Εἰς τοῦτον δὲ τὸν σταθμὸν Τισσαφέρνης ἐπεφάνη, οὗς τε αὐτὸς ἦλθεν ἰππέας ἔχων, καὶ τὴν Ὀρόντου δύναμιν, τοῦ τὴν βασιλέως θυγατέρα ἔχοντος, καὶ οὗς Κῦρος ἔχων ἀνέβη βαρβάρους, καὶ οὗς ὁ βασιλεὺς ἀδελφὸς ἔχων βασιλεῖ 25 ἐβοήθει, καὶ πρὸς τούτοις, ὅσους βασιλεὺς ἔδωκεν αὐτῷ· ὥστε τὸ στράτευμα πάμπολυ ἐφάνη. Ἐπεὶ δὲ ἐγγὺς ἐγένετο, τὰς μὲν τῶν τάξεων εἶχεν ὀπισθεν καταστήσας, τὰς δὲ εἰς τὰ πλάγια παραγαγόν, ἐμβάλλειν μὲν οὐκ ἐτόλμησεν, οὐδ' ἐβούλετο διακινδυνεύειν· σφενδοῶν δὲ παρήγγειλε καὶ το- 30 ξεύειν. Ἐπεὶ δὲ διαταχθέντες οἱ Ῥόδιοι ἐσφενδόνησαν, καὶ οἱ Σκύθαι τοξόται ἐτόξευσαν, καὶ οὐδεὶς ἡμάρτανεν ἀνδρός· οὐδὲ γάρ, εἰ πάνυ προθυμοῖτο, ῥάδιον ἦν· καὶ ὁ Τισσαφέρνης μάλα ταχέως ἔξω βελῶν ἀπεχώρει, καὶ [αἰ]

ἄλλαι τάξεις ἀπεχώρησαν. Καὶ τὸ λοιπὸν τῆς ἡμέρας οἱ μὲν ἐπορεύοντο, οἱ δ' εἶποντο· καὶ οὐκέτι εἰόνοντο οἱ βάρβαροι τῇ τότε ἀκροβολίσει· μακρότερον γὰρ οἱ τε Ῥόδιοι τῶν Περσῶν ἐσφενδόνων καὶ τῶν πλείστων τοξοτῶν. Μεγάλα δὲ καὶ τὰ τόξα τὰ Περσικά ἐστιν· ὥστε χρήσιμα ἦν, 5 ὅποσα ἀλίσκοιτο τῶν τοξευμάτων, τοῖς Κρησί· καὶ διετέλουν χρώμενοι τοῖς τῶν πολεμίων τοξεύμασι, καὶ ἐμελέτων τοξεύειν ἄνω ἰέντες μακράν. Εὐρίσκετο δὲ καὶ νεῦρα πολλὰ ἐν ταῖς κώμαις καὶ μόλυβδος· ὥστε χρῆσθαι εἰς τὰς σφενδόνας. 10

Καὶ ταύτῃ μὲν τῇ ἡμέρᾳ, ἐπεὶ κατεστρατοπεδεύοντο οἱ Ἕλληνες κώμαις ἐπιτυχόντες, ἀπῆλθον οἱ βάρβαροι, μείον ἔχοντες ἐν τῇ τότε ἀκροβολίσει· τὴν δὲ ἐπιούσαν ἡμέραν ἔμειναν οἱ Ἕλληνες, καὶ ἐπεσιτίσαντο· ἦν γὰρ πολὺς σῖτος ἐν ταῖς κώμαις. Τῇ δ' ὑστεραίᾳ ἐπορεύοντο διὰ τοῦ πε- 15 δίου, καὶ Τισσαφέρνης εἶπετο ἀκροβολιζόμενος. Ἐνθα δὴ οἱ Ἕλληνες ἔγνωσαν, ὅτι πλαίσιον ἰσόπλευρον πονηρὰ τάξις εἴη πολεμίων ἐπομένων. Ἀνάγκη γὰρ ἐστίν, ἣν μὲν συγκύπτῃ τὰ κέρατα τοῦ πλαίσιου, ἢ ὁδοῦ στενοτέρας οὔσης, ἢ ὄρεων ἀναγκαζόντων ἢ γεφύρας, ἐκθλίβεσθαι τοὺς ὀπλίτας, καὶ 20 πορεύεσθαι πονήρως, ἅμα μὲν πιεζομένους, ἅμα δὲ καὶ ταραττομένους· ὥστε δυσχρόστους εἶναι ἀνάγκη, ἀτάκτους ὄντας. Ὅταν δ' αὖ διάσχη τὰ κέρατα, ἀνάγκη διασπᾶσθαι τοὺς τότε ἐκθλιβομένους, καὶ κενὸν γίγνεσθαι τὸ μέσον τῶν κερμάτων, καὶ ἀθυμεῖν τοὺς ταῦτα πάσχοντας, τῶν πολεμίων 25 ἐπομένων. Καὶ ὅποτε δεοὶ γέφυραν διαβαίνειν ἢ ἄλλην τινὰ διάβασιν, ἔσπευδεν ἕκαστος, βουλόμενος φθάσαι πρῶτος· καὶ εὐεπίθετον ἦν ἐνταῦθα τοῖς πολεμίσις. Ἐπεὶ δὲ ταῦτα ἔγνωσαν οἱ στρατηγοί, ἐποιήσαντο ἕξ λόχους ἀνὰ ἑκατὸν ἄνδρας, καὶ λοχαγούς ἐπέστησαν, καὶ ἄλλους πεντηκον- 30 τήρας, καὶ ἄλλους ἐνωμοτάρχας. Οὗτοι δὲ πορευόμενοι οἱ λοχαγοί, ὅποτε μὲν συγκύπτῃ τὰ κέρατα, ὑπέμενον ὕστεροι, ὥστε μὴ ἐνοχλεῖν τοῖς κέρασι· τότε δὲ παρήγον ἕξωθεν τῶν

κεράτων. Ὅποτε δὲ διάσχοιεν αἱ πλευραὶ τοῦ πλαισίου, τὸ μέσον ἀνεξεπίμπλασαν, εἰ μὲν στενότερον εἴη τὸ διέχον, κατὰ λόχους· εἰ δὲ πλατύτερον, κατὰ πεντηκοστῆς· εἰ δὲ πᾶν πλατύ, κατ' ἐνωμοτίας· ὥστε ἀεὶ ἔκπλεων εἶναι τὸ μέσον.

5 Εἰ δὲ καὶ διαβαίνειν τινὰ δέοι διάβασιν ἢ γέφυραν, οὐκ ἐταράττοντο, ἀλλ' ἐν τῷ μέρει οἱ λοχαγοὶ διέβαινον· καὶ εἴ που δέοι τι τῆς φάλαγγος, ἐπιπαρήσαν οὗτοι. Τοῦτω τῷ τρόπῳ ἐπορεύθησαν σταθμοὺς τέτταρας.

Ἦνίκα δὲ τὸν πέμπτον ἐπορεύοντο σταθμὸν, εἶδον βασι-
 10 λειὸν τι, καὶ περὶ αὐτὸ κώμας πολλάς· τὴν τε ὁδὸν πρὸς τὸ χωρίον τοῦτο διὰ γηλόφων ὑψηλῶν γιγνομένην, οἱ καθῆκον ἀπὸ τοῦ ὄρους, ὑφ' ᾧ ἦν κώμη. Καὶ εἶδον μὲν τοὺς γηλόφους ἄσμενοι οἱ Ἕλληνες, ὡς εἰκός, τῶν πολεμίων ὄντων ἰππέων. Ἐπεὶ δὲ πορευόμενοι ἐκ τοῦ πεδίου ἀνέβησαν ἐπὶ
 15 τὸν πρῶτον γήλοφον, καὶ κατέβαινον, ὡς ἐπὶ τὸν ἕτερον ἀναβαῖεν, ἐνταῦθα ἐπιγίγνονται οἱ βάρβαροι, καὶ ἐκ τοῦ ὑψηλοῦ εἰς τὸ προανὲς ἔβαλλον, ἐσφενδόνων, ἐτόξευον ὑπὸ μαστίγων· καὶ πολλοὺς κατετίτρωσκον, καὶ ἐκράτησαν τῶν Ἑλλήνων γυμνήτων, καὶ κατέκλεισαν αὐτοὺς εἴσω τῶν ὀπλων·
 20 ὥστε παντάπασι ταύτην τὴν ἡμέραν ἀχρηστοὶ ἦσαν, ἐν τῷ ὄχλῳ ὄντες, καὶ οἱ σφενδονῆται καὶ οἱ τοξόται. Ἐπεὶ δὲ πιεζόμενοι οἱ Ἕλληνες ἐπεχείρησαν διώκειν, σχολῆ μὲν ἐπὶ τὸ ἄκρον ἀφικνούνται, ὀπλῖται ὄντες· οἱ δὲ πολέμιοι ταχὺ ἀπεπήδων. Πάλιν δὲ, ὅποτε ἀπίοιεν πρὸς τὸ ἄλλο στρα-
 25 τευμα, ταῦτα ἔπασχον· καὶ ἐπὶ τοῦ δευτέρου γηλόφου ταῦτα ἐγίγνετο· ὥστε ἀπὸ τοῦ τρίτου γηλόφου ἔδοξεν αὐτοῖς μὴ κινεῖν τοὺς στρατιώτας· πλὴν ἀπὸ τῆς δεξιᾶς πλευρᾶς τοῦ πλαισίου ἀνήγαγον πελταστὰς πρὸς τὸ ὄρος. Ἐπεὶ δ' οὗτοι ἐγένοντο ὑπὲρ τῶν ἐπομένων πολεμίων, οὐκέτι ἐπε-
 30 τίθεντο οἱ πολέμιοι τοῖς καταβαίνουσι, δεδοκότες, μὴ ἀπομηθεῖν, καὶ ἀμφοτέρωθεν αὐτῶν γένοιτο οἱ πολέμιοι. Οὕτω τὸ λοιπὸν τῆς ἡμέρας πορευόμενοι, οἱ μὲν τῆ ὁδοῦ κατὰ τοὺς γηλόφους, οἱ δὲ κατὰ τὸ ὄρος ἐπ. παριόντες,

ἀφίκοιτο εἰς τὰς κώμας, καὶ ἰατροὺς κατέστησαν ὀκτώ· πολλοὶ γὰρ ἦσαν οἱ τετρωμένοι.

Ἐνταῦθα ἔμειναν ἡμέρας τρεῖς, καὶ τῶν τετρωμένων ἔνεκα, καὶ ἅμα ἐπιτήδεια πολλὰ εἶχον, ἄλευρα, οἶνον καὶ κριθᾶς ἵπποις συμβεβλημένους πολλὰς. Ταῦτα δὲ συνενηγμένα ἦν τῷ σατραπεύοντι τῆς χώρας. Τετάρτη δ' ἡμέρα καταβαίνουσιν εἰς τὸ πεδίον. Ἐπεὶ δὲ κατέλαβεν αὐτοὺς Τισσαφέρνης σὺν τῇ δυνάμει, εἰδὶδαξεν αὐτοὺς ἡ ἀνάγκη κατασκηνηῆσαι, οὗ πρῶτον εἶδον κώμην, καὶ μὴ πορεύεσθαι ἔτι μαχομένους· πολλοὶ γὰρ ἦσαν ἀπόμαχοι, οἱ τετρωμένοι, καὶ οἱ ἐκείνους φέροντες, καὶ οἱ τῶν φερόντων τὰ ὄπλα δεξάμενοι. Ἐπεὶ δὲ κατεσκήνησαν, καὶ ἐπεχείρησαν αὐτοῖς ἀκροβολῆσθαι οἱ βάρβαροι, πρὸς τὴν κώμην προσιόντες, πολὺ περιῆσαν οἱ Ἕλληνες· πολὺ γὰρ διέφερον, ἐκ τῆς χώρας ὀρμῶντας ἀλέξασθαι, ἢ πορευομένους ἐπιούσι τοῖς πολέμοις μάχεσθαι. Ἦνίκα δ' ἦν ἤδη δειλὴ, ὥρα ἦν ἀπιέναι τοῖς πολέμοις· οὐ ποτε γὰρ μείον ἀπεστρατοπεδεύοντο οἱ βάρβαροι τοῦ Ἑλληνικοῦ ἐξήκοντα σταδίων, φοβούμενοι, μὴ τῆς νυκτὸς οἱ Ἕλληνες ἐπιθοῖντο αὐτοῖς. Πονηρὸν γὰρ νυκτὸς ἐστὶ στράτευμα Περσικόν. Οἱ τε γὰρ ἵπποι αὐτοῖς δέδενται, καὶ ὡς ἐπιτοπολὺ πεποδισμένοι εἰσὶ, τοῦ μὴ φεύγειν ἔνεκα, εἰ λυθείησαν· ἐάν τε τις θόρυβος γίγνηται, δεῖ ἐπισάξαι τὸν ἵππον Πέρσῃ ἀνδρὶ, καὶ χαλινῶσαι δεῖ, καὶ θωρακισθέντα ἀναβῆναι ἐπὶ τὸν ἵππον. Ταῦτα δὲ πάντα χαλεπὰ νύκτωρ καὶ θορύβου ὄντος ποιεῖν. Τούτου ἔνεκα πόρρω ἀπεσκήρουν τῶν Ἑλλήνων.

Ἐπεὶ δὲ ἐγίγνωσκον αὐτοὺς οἱ Ἕλληνες βουλομένους ἀπιέναι καὶ διαγγελλομένους, ἐκήρυξε τοῖς Ἕλλησι συσκευάσασθαι, ἀκούοντων τῶν πολέμιων. Καὶ χρόνον μὲν τινα ἐπέσχον τῆς πορείας οἱ βάρβαροι· ἐπειδὴ δὲ ὄψε ἐγίγνετο, ἀπῆσαν· οὐ γὰρ ἐδόκει λυσιτελεῖν αὐτοῖς νυκτὸς πορεύεσθαι καὶ κατάγεσθαι ἐπὶ τὸ στρατόπεδον. Ἐπειδὴ δὲ σαφῶς ἀπιόντας ἤδη ἑώραν οἱ Ἕλληνες, ἐπορεύοντο καὶ αὐτοὶ

ἀναζεύξαντες, καὶ διήλθον ὅσον ἐξήκοντα σταδίους· καὶ γί-
 γνεται τοσοῦτον μεταξύ τῶν στρατευμάτων, ὥστε τῇ ὑστεραίᾳ
 οὐκ ἐφάνησαν οἱ πολέμιοι, οὐδὲ τῇ τρίτῃ· τῇ δὲ τετάρτῃ, νυ-
 κτὸς προελθόντες, καταλαμβάνουσι χωρίον ὑπερδέξιον οἱ βάρ-
 5 βαροι, ἢ ἔμελλον οἱ Ἕλληνες παριέναι, ἀκρωνυχίαν ὄρους, ἣ
 ἦν ἡ κατάβασις ἦν εἰς τὸ πεδίον. Ἐπειδὴ δὲ ἑώρα ὁ Χειρίσο-
 φος προκατειλημμένην τὴν ἀκρωνυχίαν, καλεῖ Ξενοφῶντα
 ἀπὸ τῆς οὐρᾶς· καὶ κελεύει λαβόντα τοὺς πελταστὰς παρα-
 γενέσθαι εἰς τὸ πρόσθεν. Ὁ δὲ Ξενοφῶν τοὺς μὲν πελ-
 10 ταστὰς οὐκ ἤγεν· ἐπιφαινόμενον γὰρ ἑώρα Τισσαφέρην,
 καὶ τὸ στρατεύμα πᾶν· αὐτὸς δὲ προσελάσας ἠρώτα· “Τί
 καλεῖς;” Ὁ δὲ λέγει αὐτῷ· “Ἐξεστὶν ὄραν· προκατείλη-
 πται γὰρ ἡμῖν ὁ ὑπὲρ τῆς καταβάσεως λόφος, καὶ οὐκ ἔστι
 παρελθεῖν, εἰ μὴ τούτους ἀποκόφομεν. Ἄλλὰ τί οὐκ ἤγες
 15 τοὺς πελταστὰς;” Ὁ δὲ λέγει, ὅτι οὐκ ἐδόκει αὐτῷ ἔρημα
 καταλιπεῖν τὰ ὀπισθεν, ἐπιφαινομένων τῶν πολεμίων.
 “Ἄλλὰ μὴν ὦρα γ’,” ἔφη, “βουλευέσθαι, πῶς τις τοὺς ἄν-
 δρας ἀπελᾶ ἀπὸ τοῦ λόφου.” Ἐνταῦθα Ξενοφῶν ὄρα τοῦ
 ὄρους τὴν κορυφὴν ὑπὲρ αὐτοῦ τοῦ στρατεύματος οὔσαν, καὶ
 20 ἀπὸ ταύτης ἔφοδον ἐπὶ τὸν λόφον, ἔνθα ἦσαν οἱ πολέμιοι· καὶ
 λέγει· “Κρατίστον, ὧ Χειρίσοφε, ἡμῖν ἔσθαι ὡς τάχιστα
 ἐπὶ τὸ ἄκρον· εἴαν γὰρ τοῦτο λάβωμεν, οὐ δυνήσονται μέ-
 νειν οἱ ὑπὲρ τῆς ὁδοῦ. Ἄλλ’, εἰ βούλει, μένε ἐπὶ τῷ στρα-
 τεύματι· ἐγὼ δὲ ἐθέλω πορεύεσθαι· εἰ δὲ χρήσεις, πορεύου
 25 ἐπὶ τὸ ὄρος, ἐγὼ δὲ μενῶ αὐτοῦ.” “Ἄλλὰ δίδωμί σοι,” ἔφη
 ὁ Χειρίσοφος, “ὁπότερον βούλει, ἐλέσθαι.” Εἰπὼν ὁ Ξενο-
 φῶν, ὅτι νεώτερός ἐστιν, αἰρεῖται πορεύεσθαι· κελεύει δὲ οἱ
 συμπέμψαι ἀπὸ τοῦ στόματος ἄνδρας· μακρὰν γὰρ ἦν, ἀπὸ
 τῆς οὐρᾶς λαβεῖν. Καὶ ὁ Χειρίσοφος συμπέμπει τοὺς ἀπὸ
 30 τοῦ στόματος πελταστὰς· ἔλαβε δὲ τοὺς κατὰ μέσον τοῦ
 πλαισίου. Συνέπεσθαι δ’ ἐκέλευσεν αὐτῷ καὶ τοὺς τριακο-
 σίους, οὓς αὐτὸς εἶχε τῶν ἐπιλέκτων ἐπὶ τῷ στόματι τοῦ
 πλαισίου.

Ἐντεῦθεν ἐπορεύοντο ὡς ἐδύναντο τάχιστα. Οἱ δ' ἐπὶ τοῦ λόφου πολέμιοι, ὡς ἐνόησαν αὐτῶν τὴν πορείαν ἐπὶ τὸ ἄκρον, εὐθύς καὶ αὐτοὶ ὤρμησαν ἀμιλλᾶσθαι ἐπὶ τὸ ἄκρον. Καὶ ἐνταῦθα πολλὴ μὲν κραυγὴ ἦν τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατεύματος, διακελευομένων τοῖς ἑαυτῶν· πολλὴ δὲ κραυγὴ τῶν ἀμφὶ Τισσαφέρην, τοῖς ἑαυτῶν διακελευομένων. Ξενοφῶν δὲ παρελάνων ἐπὶ τοῦ ἵππου, παρεκελεύετο· “Ἄνδρες, νῦν ἐπὶ τὴν Ἑλλάδα νομίζετε ἀμιλλᾶσθαι, νῦν πρὸς τοὺς παῖδας καὶ τὰς γυναῖκας, νῦν ὀλίγον πονήσαντες χρόνον, ἀμαχεὶ τὴν λοιπὴν πορευσόμεθα.” Σωτηρίδας δὲ ὁ Σικυώνιος εἶπεν· “Οὐκ ἐξ ἴσου, ὦ Ξενοφῶν, ἐσμέν· σὺ μὲν γὰρ ἐφ' ἵππου ὄχῃ, ἐγὼ δὲ χαλεπῶς κάμνω τὴν ἀσπίδα φέρων.” Καὶ ὅς, ἀκούσας ταῦτα, καιαπηδήσας ἀπὸ τοῦ ἵππου, ὠθεῖται αὐτὸν ἐκ τῆς τάξεως, καὶ τὴν ἀσπίδα ἀφελόμενος, ὡς ἐδύνατο τάχιστα ἔχων ἐπορεύετο. Ἐτύγχανε δὲ καὶ θώρακα ἔχων τὸν ἱππικόν· ὥστε ἐπιέζετο. Καὶ τοῖς μὲν ἔμπροσθεν ὑπάγειν παρεκελεύετο, τοῖς δὲ ὀπισθεν, παριέναι, μόγις ἐπομένοις. Οἱ δ' ἄλλοι στρατιῶται παίουσι καὶ βᾶλλουσι καὶ λαιδοροῦσι τὸν Σωτηρίδα, ἕστε ἠνάγκασαν λαβόντα τὴν ἀσπίδα πορεύεσθαι. Ὁ δὲ ἀνοβᾶς, ἕως μὲν βᾶσιμα ἦν, ἐπὶ τοῦ ἵππου ἦγεν· ἐπεὶ δὲ ἄβατα ἦν, καταλιπὼν τὸν ἵππον, ἔσπευδε πεζῇ. Καὶ φθάνουσιν ἐπὶ τῷ ἄκρῳ γενόμενοι τοὺς πολεμίους.

Κεφάλαιον ε΄.

Ἐνθα δὴ οἱ μὲν βάρβαροι στραφέντες ἔφευγον, ἢ ἕκαστος ἐδύνατο· οἱ δ' Ἕλληνες εἶχον τὸ ἄκρον. Οἱ δὲ ἀμφὶ Τισσαφέρην καὶ Ἀριαῖον ἀποτραπόμενοι ἄλλην ὁδὸν ὄχοντο· οἱ δὲ ἀμφὶ Χειρίσοφον, καταβάντες εἰς τὸ πεδίον, ἐστρατοπεδεύσαντο ἐν κώμῃ μεστῇ πολλῶν ἀγαθῶν. Ἦσαν δὲ καὶ ἄλλαι κῶμαι πολλαί, πλήρεις πολλῶν ἀγαθῶν, ἐν

τούτω τῷ πεδίῳ, παρὰ τὸν Τίγρητα ποταμόν. Ἠνίκα δ' ἦν
 δειλή, ἑξαπίνης ἐπιφαίνονται οἱ πολέμιοι ἐν τῷ πεδίῳ, καὶ
 τῶν Ἑλλήνων κατέκοψάν τινες τῶν ἐσκεδασμένων ἐν τῷ πε-
 δίῳ καθ' ἄρπαγὴν· καὶ γὰρ νομαὶ πολλὰ βροσκημάτων,
 5 διαβιβαζόμεναι εἰς τὸ πέραν τοῦ ποταμοῦ, κατελείφθησαν.
 Ἐνταῦθα Τισσαφέρους καὶ οἱ σὺν αὐτῷ καίειν ἐπεχείρησαν
 τὰς κώμας. Καὶ τῶν Ἑλλήνων μάλα ἠθύμησάν τινες, ἐν-
 νοούμενοι, μὴ τὰ ἐπιτήδεια, εἰ καύσειεν, οὐκ ἔχοιεν ὁπόθεν
 λαμβάνοιεν. Καὶ οἱ μὲν ἀμφὶ Χειρίσοφον ἀπήεσαν ἐκ τῆς
 10 βοηθείας· ὁ δὲ Ξενοφῶν, ἐπεὶ κατέβη, παρελεύων τὰς τά-
 ξεις, ἠνίκα ἀπὸ τῆς βοηθείας ἀπήντησαν [οἱ Ἕλληνες], ἔλε-
 γεν· “Ὁρᾶτε, ὦ ἄνδρες Ἕλληνες, ὑφιέντας, τὴν χώραν ἤδη
 ἡμετέραν εἶναι· ἃ γὰρ, ὅτε ἐσπένδοντο, διεπράττοντο, μὴ
 καίειν τὴν βασιλέως χώραν, νῦν αὐτοὶ καίουσιν ὡς ἄλλο-
 15 τρίαν. Ἀλλὰ εἴαν που καταλίπωσί γε αὐτοῖς τὰ ἐπιτήδεια,
 ὄφονται καὶ ἡμᾶς ἐνταῦθα πορευομένους. Ἀλλ', ὦ Χειρί-
 σοφε,” ἔφη, “δοκεῖ μοι βοηθεῖν ἐπὶ τοὺς καίοντας, ὡς ὑπὲρ
 τῆς ἡμετέρας.” Ὁ δὲ Χειρίσοφος εἶπεν· “Οὐκ οὐν ἔμοιγε
 δοκεῖ· ἀλλὰ καὶ ἡμεῖς,” ἔφη, “καίωμεν, καὶ οὕτω θᾶττον
 20 παύσονται.”

Ἐπεὶ δ' ἐπὶ τὰς σκηνὰς ἀπῆλθον, οἱ μὲν ἄλλοι περὶ τὰ
 ἐπιτήδεια ἦσαν, στρατηγοὶ δὲ καὶ λοχαγοὶ συνῆλθον. Καὶ
 ἐνταῦθα πολλὴ ἀπορία ἦν. Ἐνθεν μὲν γὰρ ὄρη ἦν ὑπερύ-
 ψηλα, ἐνθεν δὲ ὁ ποταμὸς τοσοῦτος τὸ βάθος, ὡς μηδὲ τὰ
 25 δόρατα ὑπερέχειν πειρωμένοις τοῦ βάθους. Ἀπορουμένοις
 δὲ αὐτοῖς προσελθὼν τις ἀνὴρ Ρόδιος, εἶπεν· “Ἐγὼ θέλω
 ὑμᾶς, ὦ ἄνδρες, διαβιβάσαι κατὰ τετρακισχιλίους ὀπίστας,
 ἦν μοι, ὦν δέομαι, ὑπηρετήσητε, καὶ τάλαντον μισθὸν πορί-
 σητε.” Ἐρωτώμενος δέ, ὅτου δεήσοιτο, “Ἄσκῶν,” ἔφη,
 30 διεχιλίῳν δεήσομαι· πολλὰ δὲ ὄρω ταῦτα πρόβατα, καὶ αἰ-
 γας, καὶ βοῦς, καὶ ὄνους, ἃ ἀποδαρέντα καὶ φυσηθέντα ῥα-
 δίως ἂν παρέχοι τὴν διάβασιν. Δεήσομαι δὲ καὶ τῶν δεσμῶν,
 οἷς χρῆσθε περὶ τὰ ὑποζύγια. Τούτοις δ',” ἔφη, “ζεύξας

τοὺς ἄσκους πρὸς ἀλλήλους, ὀρμίσας ἑκάστον ἄσκὸν λίθους ἀρτήσας, καὶ ἄφεις ὡσπερ ἀγκύρας, εἰς τὸ ὕδωρ δὲ ἀγαγῶν, καὶ ἀμφοτέρωθεν δήσας, ἐπιβαλῶ ὕλην, καὶ γῆν ἐπιφορήσω. Ὅτι μὲν οὖν οὐ καταδύσεσθε, αὐτίκα μάλα εἴσεσθε· ὁ γὰρ ἄσκός δ' ἄνδρας ἔξει τοῦ μὴ καταδύναι· ὥστε δὲ μὴ ὀλισθάνειν, ἢ ὕλη καὶ ἢ γῆ σήσει."

Ἀκούσασι ταῦτα τοῖς στρατηγοῖς τὸ μὲν ἐνθύμημα χαρίεν ἐδόκει εἶναι, τὸ δὲ ἔργον ἀδύνατον· ἦσαν γὰρ οἱ κωλύσοντες πέραν πολλοὶ ἱππεῖς, οἳ εὐθύς τοῖς πρώτοις οὐδὲν ἂν ἐπέτρεπον τούτων ποιεῖν. Ἐνταῦθα τὴν μὲν ὑστεραίαν ἐπανεχώρουν εἰς τοῦμπαλιν ἢ πρὸς Βαβυλῶνα, εἰς τὰς ἀκαύστους κώμας, κατακαύσαντες ἔνθεν ἐξήεσαν· ὥστε οἱ πολέμοι οὐ προσήλانون, ἀλλὰ ἐθεῶντο, καὶ οἳοι ἦσαν θαναμάζειν, ὅποι ποτὲ τρέφονται οἱ Ἕλληνες, καὶ τί ἐν νῶ ἔχοιεν. Ἐνταῦθα οἱ μὲν ἄλλοι στρατιῶται ἀμφὶ τὰ ἐπιτήδεια ἦσαν· οἱ δὲ στρατηγοὶ καὶ οἱ λοχαγοὶ πάλιν συνῆλθον, καὶ συναγαρόντες τοὺς αἰχμαλώτους, ἤλεγχον τὴν κύκλῳ πᾶσαν χώραν, τίς ἐκάστη εἴη. Οἱ δ' ἔλεγον, ὅτι τὰ μὲν πρὸς Μεσημβρίαν τῆς ἐπὶ Βαβυλῶνα εἴη καὶ Μηδίαν, δι' ἧσπερ ἦκοιεν· ἢ δὲ πρὸς ἕω, ἐπὶ Σοῦσά τε καὶ Ἐκβάτανα φέροι, ἔνθα θερίζειν καὶ ἐαρίζειν λέγεται βασιλεύς· ἢ δὲ διαβάντι τὸν ποταμὸν πρὸς ἑσπέραν, ἐπὶ Λυδίαν καὶ Ἰωνίαν φέροι· ἢ δὲ διὰ τῶν ὀρέων καὶ πρὸς ἄρκτον τετραμμένη ὅτι εἰς Καρδούχους ἄγοι. Τούτους δ' ἔφασαν οἰκεῖν ἀνὰ τὰ ὄρη, καὶ πολεμικοὺς εἶναι, καὶ βασιλέως οὐκ ἀκούειν· ἀλλὰ καὶ ἐμβαλεῖν ποτε εἰς αὐτοὺς βασιλικὴν στρατιάν, δώδεκα μυριάδας· τούτων δὲ οὐδένα ἀπονοστήσαι διὰ τὴν δυσχωρίαν· ὅποτε μέντοι πρὸς τὸν σατράπην τὸν ἐν τῷ πεδίῳ σπείσαιντο, καὶ ἐπιμίγνυσθαι σφῶν τε πρὸς ἐκείνους, καὶ ἐκείνων πρὸς αὐτούς.

Ἀκούσαντες δὲ ταῦτα οἱ στρατηγοί, ἐκάθισαν χωρὶς τοὺς ἐκασταχόσε φάσκοντας εἰδέναί, οὐδὲν δῆλον ποιήσαντες, ὅποι πορεύεσθαι ἔμελλον. Ἐδόκει δὲ ταῖς στρατηγοῖς

ἀναγκαῖον εἶναι, διὰ τῶν ὀρέων εἰς Καρδούχους ἐμβάλλειν·
τούτους γὰρ διελθόντας ἔφασαν εἰς Ἀρμενίαν ἦξειν, ἧς
Ὁρόντας ἦρχε, πολλῆς καὶ εὐδαίμονος. Ἐντεῦθεν δὲ εὐ-
πορον ἔφασαν εἶναι, ὅποι τις ἐθέλοι πορεύεσθαι. Ἐπὶ
τοῦτοις ἐθύσαντο, ὅπως, ὀπηνίκα καὶ δοκοίη τῆς ὥρας, τὴν
πορείαν ποιοῖντο· τὴν γὰρ ὑπερβολὴν τῶν ὀρέων ἐδεδοίκε-
σαν, μὴ προκαταληφθεῖη· καὶ παρήγγειλαν, ἐπειδὴ δει-
πνήσειαν, συνεσκευασμένους πάντας ἀναπαύεσθαι, καὶ ἔπε-
σθαι, ἥνικ' ἂν τις παραγγείλῃ.

Ξ Ε Ν Ο Φ Ω Ν Τ Ο Σ

Κ Τ Ρ Ο Υ Α Ν Α Β Α Σ Ε Ω Σ

ΒΙΒΛΙΟΝ ΤΕΤΑΡΤΟΝ.

Κεφάλαιον α'.

Ὅσα μὲν δὴ ἐν τῇ ἀναβάσει ἐγένετο μέχρι τῆς μάχης, καὶ ὅσα μετὰ τὴν μάχην ἐν ταῖς σπονδαῖς, ὡς βασιλεὺς καὶ οἱ σὺν Κύρῳ ἀναβάντες Ἕλληνες ἐσπείσαντο, καὶ ὅσα, παραβάντος τὰς σπονδὰς βασιλέως καὶ Τισσαφέρου, ἐπολεμήθη πρὸς τοὺς Ἕλληνας, ἐπακολουθοῦντος τοῦ Περσῶν στρατεύ- 5
ματος, ἐν τῷ πρόσθεν λόγῳ δεδήλωται. Ἐπεὶ δὲ ἀφίκοντο, ἔνθα ὁ μὲν Τίγρης ποταμὸς παντάπασιν ἄπορος ἦν διὰ τὸ βάθος καὶ μέγεθος, πάροδος δὲ οὐκ ἦν, ἀλλὰ τὰ Καρδού-
χια ὄρη ἀπότομα ὑπὲρ αὐτοῦ τοῦ ποταμοῦ ἐκρέματο, ἐδό-
κει δὴ τοῖς στρατηγοῖς, διὰ τῶν ὀρέων πορευτέον εἶναι. 10
Ἦκουον γὰρ τῶν ἀλισκομένων, ὅτι, εἰ διέλθοιεν τὰ Καρδού-
χια ὄρη, ἐν τῇ Ἀρμενίᾳ τὰς πηγὰς τοῦ Τίγρητος ποταμοῦ, ἦν μὲν βούλωνται, διαβήσονται· ἦν δὲ μὴ βούλωνται, πε-
ριύασι. Καὶ τοῦ Εὐφράτου τε τὰς πηγὰς ἐλέγετο οὐ πρό-
σω τοῦ Τίγρητος εἶναι· καὶ ἔστιν οὗ τὸ στενόν. Τὴν δ' εἰς 15
τοὺς Καρδούχους ἐμβολὴν ὧδε ποιοῦνται, ἅμα μὲν λαθεῖν
πειρώμενοι, ἅμα δὲ φθάσαι, πρὶν τοὺς πολεμίους καταλα-
βεῖν τὰ ἄκρα. Ἦνίκα δ' ἦν ἀμφὶ τὴν τελευταίαν φυλακὴν,
καὶ ἐλείπετο τῆς νυκτὸς ὅσον σκοταίους διελθεῖν τὸ πεδίον,
τηρικαῦτα ἀναστάντες ἀπὸ παραγγέλσεως πορευόμενοι ἀφι- 20

κνοῦνται ἅμα τῇ ἡμέρᾳ πρὸς τὸ ὄρος. Ἐνθα δὴ Χειρίσο-
 φος μὲν ἠγεῖτο τοῦ στρατεύματος, λαβὼν τὸ ἄμφ' αὐτὸν καὶ
 τοὺς γυμνήτας πάντας· Ξενοφῶν δὲ σὺν τοῖς ὀπισθοφύ-
 λαξιν ὀπλίταις εἶπετο, οὐδένα ἔχων γυμνήτα· οὐδεὶς γὰρ
 5 ἐδόκει κίνδυνος εἶναι, μή τις ἄνω πορευομένων ἐκ τοῦ ὕπι-
 σθεν ἐπίσποιτο. Καὶ ἐπὶ μὲν τὸ ἄκρον ἀναβαίνει Χειρί-
 σοφος, πρὶν τινα αἰσθῆσθαι τῶν πολεμίων· ἔπειτα δὲ ὑψη-
 γεῖτο· ἐφείπετο δὲ αἰεὶ τὸ ὑπερβάλλον τοῦ στρατεύματος εἰς
 τὰς κώμας τὰς ἐν τοῖς ἄγκεσί τε καὶ μυχοῖς τῶν ὄρεων.

10 Ἐνθα δὴ οἱ μὲν Καρδοῦχοι, ἐκλιπόντες τὰς οἰκίας, ἔχον-
 τες καὶ γυναῖκας, καὶ παῖδας, ἔφευγον ἐπὶ τὰ ὄρη· τὰ
 δ' ἐπιτήδεια πολλὰ ἦν λαμβάνειν· ἦσαν δὲ καὶ χαλκώμασι
 παμπόλλοις κατεσκευασμένοι αἱ οἰκίαι, ὧν οὐδὲν ἔφερον οἱ
 Ἕλληνες· οὐδὲ τοὺς ἀνθρώπους ἐδίωκον, ὑποφειδόμενοι, εἴ
 15 πως [ἂν] ἐθελήσειαν οἱ Καρδοῦχοι διῦναι αὐτοὺς ὡς διὰ
 φιλίας τῆς χώρας, ἐπεὶπερ βασιλεῖ πολέμιοι ἦσαν. Τὰ
 μέντοι ἐπιτήδεια, ὅτῳ τις ἐπιτυγχάνοι, ἐλάμβανον· ἀνάγκη
 γὰρ ἦν. Οἱ δὲ Καρδοῦχοι οὔτε καλούντων ὑπήκουον, οὔτε
 ἄλλο τι φιλικὸν οὐδὲν ἐποίουν. Ὅτε δὲ οἱ τελευταῖοι τῶν
 20 Ἑλλήνων κατέβαινον εἰς τὰς κώμας ἀπὸ τοῦ ἄκρου ἤδη
 σκοταῖοι, διὰ γὰρ τὸ στενὴν εἶναι τὴν ὁδὸν ὅλην τὴν ἡμέραν
 ἢ ἀνάβασις αὐτοῖς ἐγένετο καὶ κατάβασις εἰς τὰς κώμας, τό-
 τε δὴ συλλεγόντες τινὲς τῶν Καρδοῦχων τοῖς τελευταίοις ἐπέ-
 θεντο, καὶ ἀπέκτεινάν τινας, καὶ λίθοις καὶ τοξέμασι κα-
 25 τέτρωσαν, ὀλίγοι τινὲς ὄντες· ἐξ ἀπροσδοκίτου γὰρ αὐτοῖς
 ἐπέπεσε τὸ Ἑλληνικόν. Εἰ μέντοι τότε πλείους συνελέγησαν,
 ἐκινδύνευσεν ἂν διαφθαρεῖναι πολὺ τοῦ στρατεύματος. Καὶ
 ταύτην μὲν τὴν νύκτα οὕτως ἐν ταῖς κώμαις ἠϋλίσθησαν· οἱ
 δὲ Καρδοῦχοι πυρὰ πολλὰ ἔκαιον κύκλω ἐπὶ τῶν ὄρεων, καὶ
 30 συνεώρων ἀλλήλους.

Ἄμα δὲ τῇ ἡμέρᾳ συνελθοῦσι τοῖς στρατηγοῖς καὶ λοχα-
 γοῖς τῶν Ἑλλήνων ἔδοξε, τῶν τε ὑποζυγίων τὰ ἀναγκαῖα καὶ
 τὰ δυνατώτατα πορεύεσθαι ἔχοντας, καταλιπόντας τὰ ἄλλα,

καὶ ὅποσα ἦν νεωστὶ αἰχμάλωτα ἀνδράποδα ἐν τῇ στρατιᾷ, πάντα ἀφιέναι. Σχολαίαν γὰρ ἐποίουν τὴν πορείαν πολλὰ ὄντα τὰ ὑποζύγια καὶ τὰ αἰχμάλωτα· καὶ πολλοὶ δὴ αὐτῶν, οἱ ἐπὶ τούτοις ὄντες, ἀπόμαχοι ἦσαν· διπλάσιά τε τὰ ἐπιτήδεια ἔδει πορίζεσθαι καὶ φέρεσθαι, πολλῶν τῶν ἀνθρώπων ὄντων. Δόξαν δὲ ταῦτα, ἐκήρυξαν οὕτω ποιεῖν.

Ἐπειδὴ δὲ ἀριστήσαντες ἐπορεύοντο, ὑποστάντες ἐν στενώσιν οἱ στρατηγοί, εἴ τι εὐρίσκουσιν τῶν εἰρημένων μὴ ἀφειμένον, ἀφηροῦντο· οἱ δ' ἐπέιθοντο, πλὴν εἴ τίς τι ἔκλεψεν, οἷον ἢ παιδὸς ἐπιθυμήσας ἢ γυναικὸς τῶν εὐπρεπῶν. Καὶ ταύτην μὲν τὴν ἡμέραν οὕτως ἐπορεύθησαν, τὰ μὲν τι μαχόμενοι, τὰ δὲ καὶ ἀναπαυόμενοι. Εἰς δὲ τὴν ὑστεραίαν χειμῶν γίνεται πολὺς, ἀναγκαῖον δ' ἦν πορεύεσθαι· οὐ γὰρ ἦν ἱκανὰ τὰ ἐπιτήδεια. Καὶ ἠγεῖτο μὲν Χειρίσοφος, ὠπισθοφυλάκει δὲ Ξενοφῶν. Καὶ οἱ πολέμιοι ἰσχυρῶς ἐπέτιθεντο, καὶ, στενωπῶν ὄντων τῶν χωρίων, ἐγγὺς προσιόντες ἐτόξευον καὶ ἐσφενδόων· ὥστε ἠναγκάζοντο οἱ Ἕλληνας ἐπιδιώκοντες καὶ πάλιν ἀναχάζοντες σχολῇ πορεύεσθαι· καὶ θαμινὰ παρήγγειλεν ὁ Ξενοφῶν ὑπομένειν, ὅτε οἱ πολέμιοι ἰσχυρῶς ἐπικέοιντο. Ἐνθα ὁ Χειρίσοφος ἄλλοτε μὲν, ὅτε παρεγγυῶτο, ὑπέμενε, τότε δὲ οὐχ ὑπέμενε, ἀλλ' ἦγε ταχέως, καὶ παρηγγύα ἔπεσθαι· ὥστε δῆλον ἦν, ὅτι προᾶγματι εἶη· σχολῇ δὲ οὐκ ἦν ἰδεῖν παρελθόντι τὸ αἴτιον τῆς σπουδῆς· ὥστε ἡ πορεία ὁμοία φυγῇ ἐγίγνετο τοῖς ὀπισθοφύλαξι. Καὶ ἐνταῦθα ἀποθνήσκει ἀνὴρ ἀγαθὸς Λακωνικὸς Κλεώνυμος, τοξευθεὶς διὰ τῆς ἀσπίδος καὶ τῆς στολάδος εἰς τὰς πλευράς, καὶ Βασίας Ἀρκάς, διαμπερὲς εἰς τὴν κεφαλὴν. Ἐπεὶ δὲ ἀφίκοντο ἐπὶ σταθμόν, εὐθύς ὥσπερ εἶχεν ὁ Ξενοφῶν ἐλθὼν πρὸς τὸν Χειρίσοφον, ἠτιᾶτο αὐτόν, ὅτι οὐχ ὑπέμεινε, ἀλλ' ἠναγκάζοντο φεύγοντες ἅμα μάχεσθαι. “Καὶ νῦν δύο καλῶ τε κάγαθῶ ἀνδρε τεθνάτην, καὶ οὔτε ἀνελέσθαι, οὔτε θάψαι αὐτῶ ἐδυνάμεθα.” Ἀποκρίνεται πρὸς ταῦτα ὁ Χειρίσοφος· “Βλέψον,” ἔφη, “εἰς τὰ

ὄρη, καὶ ἴδε, ὡς ἄβατα πάντα ἐστί. Μία δὲ αὕτη ὁδός, ἣν ὄρη, ὄρη, ὄρη· καὶ ἐπὶ ταύτῃ ὄρῶν ἀνθρώπων ἔξεστί σοι ὄχλον τοσοῦτον, οἳ κατειληφότες φυλάττουσι τὴν ἔκβασιν. Ταῦτα ἐγὼ ἔσπευδον, καὶ διὰ τοῦτό σε οὐχ ὑπέμενον, εἴ πως δυ-
 5 ναίμην φθάσαι, πρὶν κατειληφθῆναι τὴν ὑπερβολήν· οἳ δὲ ἡγεμόνες, οὓς ἔχομεν, οὐ φασιν εἶναι ἄλλην ὁδόν.” Ὁ δὲ Ξενοφῶν λέγει· “ Ἄλλ’ ἐγὼ ἔχω δύο ἄνδρας. Ἐπεὶ γὰρ ἡμῖν πράγματα παρεῖχον, ἐνηδρεύσαμεν, ὅπερ ἡμᾶς καὶ ἀναπνεύ-
 10 σαι ἐποίησε, καὶ ἀπεκτείναμεν τινὰς αὐτῶν, καὶ ζῶντας προὔθυμήθημεν λαβεῖν, αὐτοῦ τούτου ἔνεκεν, ὅπως ἡγεμό-
 σιν εἰδόσι τὴν χώραν χρῆσαιμεθα.”

Καὶ εὐθύς ἀγαρόντες τοὺς ἀνθρώπους, ἤλεγχον διαλα-
 βόντες, εἴ τινα εἶδεῖεν ἄλλην ὁδὸν ἢ τὴν φανεράν. Ὁ μὲν οὖν ἕτερος οὐκ ἔφη, καὶ μάλα πολλῶν φόβων προσαγομένων·
 15 ἐπειδὴ δὲ οὐδὲν ὠφέλιμον ἔλεγεν, ὁρῶντος τοῦ ἑτέρου κατε-
 σφάγη. Ὁ δὲ λοιπὸς ἔλεξεν, ὅτι οὗτος μὲν διὰ ταῦτα οὐ φαίη εἰδέναι, ὅτι αὐτῷ τυγχάνει θυγάτηρ ἐκεῖ παρ’ ἀνδρὸς ἐκδεδομένη· αὐτὸς δ’ ἔφη ἡγήσεσθαι δυνατὴν καὶ ὑπόζυ-
 20 γίοις πορεύεσθαι ὁδόν. Ἐρωτώμενος δ’, εἴ εἴη τι ἐν αὐ-
 τῇ δυσπάρσιον χωρίον, ἔφη, εἶναι ἄκρον, ὃ εἰ μὴ τις προκα-
 τάλῃσοιτο, ἀδύνατον ἔσεσθαι παρελθεῖν. Ἐνταῦθα ἐδό-
 κει, συγκαλέσαντας λοχαγούς καὶ πελταστὰς καὶ τῶν ὀπι-
 τῶν, λέγειν τε τὰ παρόντα, καὶ ἐρωτᾶν, εἴ τις αὐτῶν ἔστιν,
 ὅστις ἀνὴρ ἀγαθὸς ἐθέλοι γενέσθαι, καὶ ὑποστὰς ἐθελοντῆς
 25 πορεύεσθαι. Ἐφίστανται τῶν μὲν ὀπιτιῶν Ἀριστώνημος
 Μεθυδριεὺς Ἀρκάς, καὶ Ἀγασίας Στυμφάλιος Ἀρκάς. Ἀντι-
 στασιάζων δὲ αὐτοῖς Καλλίμαχος Παρόάσιος Ἀρκάς, καὶ
 οὗτος ἔφη ἐθέλειν πορεύεσθαι, προσλαβὼν ἐθελοντὰς ἐκ
 παντὸς τοῦ στρατεύματος· “ Εὐ γὰρ οἶδα,” ἔφη, “ ὅτι ἔπον-
 30 ται πολλοὶ τῶν νέων ἐμοῦ ἡγουμένου.” Ἐκ τούτου ἐρω-
 τῶσιν, εἴ τις καὶ τῶν γυμνητῶν ταξιαρχῶν ἐθέλοι συμπο-
 ρεύεσθαι. Ἐφίσταται Ἀριστέας Χῖος, ὃς πολλαχοῦ πολλοῦ
 ἄξιος τῇ στρατιᾷ εἰς τὰ τριαῦτα ἐγένετο,

Κεφάλαιον β'.

Καὶ ἦν μὲν δειλὴ ἤδη, οἱ δ' ἐκέλευον αὐτοὺς ἐμφαγόντας πορεύεσθαι· καὶ τὸν ἡγεμόνα δήσαντες παραδιδόασιν αὐτοῖς· καὶ συντίθενται, τὴν μὲν νύκτα, ἦν λάβωσι τὸ ἄκρον, τὸ χωρίον φυλάττειν· ἅμα δὲ τῇ ἡμέρᾳ τῇ σάλπιγγι σημαίνειν· καὶ τοὺς μὲν ἄνω ὄντας ἵεναι ἐπὶ τοὺς κατέχοντας τὴν φανεράν ἔκβασιν· αὐτοὶ δὲ συμβροθήσειν ἐκβαίνοντες ὡς ἂν δύνωνται τάχιστα. Ταῦτα συνθέμενοι, οἱ μὲν ἐπορεύοντο, πλῆθος ὡς διεχιλίοι· καὶ ὕδωρ πολὺ ἦν ἐξ οὐρανοῦ· Ξενοφῶν δέ, ἔχων τοὺς ὀπισθοφύλακας, ἤγεϊτο πρὸς τὴν φανεράν ἔκβασιν, ὅπως ταύτῃ τῇ ὁδῷ οἱ πολέμοι πρὸς-10 ἔχοιεν τὸν νοῦν, καὶ ὡς μάλιστα λάθοιεν οἱ περιϊόντες. Ἐπεὶ δὲ ἦσαν ἐπὶ χαράδρᾳ οἱ ὀπισθοφύλακες, ἦν ἔδει διαβάντας πρὸς τὸ ὄρθιον ἐκβαίνειν, τρηκαῦτα ἐκυλίνδουν οἱ βάρβαροι ὀλοιτρόχους ἁμαξιαίους, καὶ μείζους καὶ ἐλάττους [λίθους], οἱ φερόμενοι πρὸς τὰς πέτρας πταίοντες διεσφεν-15 δονῶντο· καὶ παντάπασιν οὐδὲ πελάσαι οἷόν τ' ἦν τῇ ὁδῷ. Ἐνιοὶ δὲ τῶν λοχαγῶν, εἰ μὴ ταύτῃ δύναιτο, ἄλλῃ ἐπειρῶντο· καὶ ταῦτα ἐποιοῦν μέχρι σκότος ἐγένετο. Ἐπεὶ δὲ ᾤοντο ἀφανεῖς εἶναι ἀπιόντες, τότε ἀπῆλθον ἐπὶ τὸ δεῖπνον· ἐτύγχανον δὲ καὶ ἀνάριστοι ὄντες αὐτῶν οἱ ὀπισθοφυλα-20 κήσαντες. Οἱ μὲντοι πολέμοι, φοβούμενοι δηλονότι, οὐδὲν ἐπαύσαντο δι' ὅλης τῆς νυκτὸς κυλινδοῦντες τοὺς λίθους· τεκμήρασθαι δ' ἦν τῷ ψόφῳ. Οἱ δέ, ἔχοντες τὸν ἡγεμόνα, κύκλῳ περιϊόντες, καταλαμβάνουσι τοὺς φύλακας ἀμφὶ πῦρ καθημένους· καὶ τοὺς μὲν κατακάνοντες, τοὺς δὲ κατα-25 διώξαντες, αὐτοὶ ἐνταῦθα ἔμενον, ὡς κατέχοντες τὸ ἄκρον. Οἱ δ' οὐ κατεῖχον, ἀλλὰ μαστὸς ἦν ὑπὲρ αὐτῶν, παρ' ὃν ἦν ἡ στενὴ αὕτη ὁδός, ἐφ' ἣ ἐκάθηντο οἱ φύλακες. Ἐφοδὸς μὲντοι αὐτόθεν ἐπὶ τοὺς πολεμίους ἦν, οὐ ἐπὶ τῇ φανερᾷ ὁδῷ ἐκάθηντο,

Καὶ τὴν μὲν νύκτα ἐνταῦθα διήγαγον. Ἐπεὶ δὲ ἡμέρα
 ὑπέφαινε, ἐπορεύοντο σιγῇ συντεταγμένοι ἐπὶ τοὺς πολεμί-
 οὺς· καὶ γὰρ ὁμίχλη ἐγένετο· ὥστε ἔλαθον ἐγγὺς προσελ-
 θόντες. Ἐπεὶ δὲ εἶδον ἀλλήλους, ἢ τε σάλπιγξ ἐφθέγγαστο,
 5 καὶ ἀλαλάξαντες οἱ Ἕλληνες ἔεντο ἐπὶ τοὺς ἀνθρώπους· οἱ
 δ' οὐκ ἐδέξαντο, ἀλλὰ καταλιπόντες τὴν ὁδόν, φεύγοντες
 ὀλίγοι ἀπέθνησκον· εὖζωνοι γὰρ ἦσαν. Οἱ δ' ἀμφὶ Χει-
 ρίσοφον, ἀκούσαντες τῆς σάλπιγγος, εὐθύς ἔεντο ἄνω κατὰ
 τὴν φανεράν ὁδόν· ἄλλοι δὲ τῶν στρατηγῶν κατὰ ἀτριβεῖς
 10 ὁδοὺς ἐπορεύοντο, ἢ ἔτιχον ἕκαστοι ὄντες, καὶ ἀναβάντες
 ὡς ἐδύνατο, ἀνίμων ἀλλήλους τοῖς δόρασι. Καὶ οὔτοι
 πρῶτοι συνέμιξαν τοῖς προκαταλαβοῦσι τὸ χωρίον. Ξενο-
 φῶν δέ, ἔχων τῶν ὀπισθοφυλάκων τοὺς ἡμίσεις, ἐπορεύετο,
 ἢ περ οἱ τὸν ἡγεμόνα ἔχοντες· εὐδοωτάτη γὰρ ἦν τοῖς ὑπο-
 15 ζυγίοις· τοὺς δ' ἡμίσεις ὀπισθεν τῶν ὑποζυγίων ἔταξε.
 Πορευόμενοι δ' ἐντυγχάνουσι λόφῳ ὑπὲρ τῆς ὁδοῦ, κατει-
 λημένῳ ὑπὸ τῶν πολεμίων, οὓς ἢ ἀποκόψαι ἦν ἀνάγκη, ἢ
 διεξεῦχθαι ἀπὸ τῶν ἄλλων Ἑλλήνων. Καὶ αὐτοὶ μὲν ἄν
 ἐπορεύθησαν, ἢ περ οἱ ἄλλοι· τὰ δ' ὑποζύγια οὐκ ἦν ἄλλη
 20 ἢ ταύτη ἐκβῆναι. Ἐνθα δὴ παρακελευσάμενοι ἀλλήλοις,
 προσβάλλουσι πρὸς τὸν λόφον ὀρθίοις τοῖς λόχοις, οὐ κύκλῳ,
 ἀλλὰ καταλιπόντες ἄφοδον τοῖς πολεμίοις, εἰ βούλοιντο
 φεύγειν. Καὶ τέως μὲν αὐτοὺς ἀναβαίνοντας, ὅπη ἐδύνα-
 το ἕκαστος, οἱ βάρβαροι ἐτόξευον καὶ ἔβαλλον, ἐγγὺς δ' οὐ
 25 προσέεντο, ἀλλὰ φυγῇ λείπουσι τὸ χωρίον. Καὶ τοῦτόν τε
 παρεληλύθεισαν οἱ Ἕλληνες, καὶ ἕτερον ὄρωντες ἔμπροσθεν
 λόφον κατεχόμενον, ἐπὶ τοῦτον αὐθις ἐδόκει πορεύεσθαι.
 Ἐνοήσας δ' ὁ Ξενοφῶν, μή, εἰ ἔρημον καταλείποι τὸν ἡλω-
 κότα λόφον, καὶ πάλιν λαβόντες οἱ πολέμιοι ἐπιθοῖντο τοῖς
 30 ὑποζυγίοις παριοῦσιν (ἐπὶ πολὺν δὲ ἦν τὰ ὑποζύγια, ἅτε
 διὰ στενῆς τῆς ὁδοῦ πορευόμενα), καταλείπει ἐπὶ τοῦ λόφου
 λοχαγοὺς Κηφισόδωρον Κηφισοφῶντος, Ἀθηναῖον, καὶ Ἀμ-
 φικράτην Ἀμφιδήμον, Ἀθηναῖον, καὶ Ἀρχαγόραν Ἀργεῖον,

φυγάδα· αὐτὸς δὲ σὺν τοῖς λοιποῖς ἐπορεύετο ἐπὶ τὸν δεύ-
 τερον λόφον, καὶ τῷ αὐτῷ τρόπῳ καὶ τοῦτον αἰροῦσιν. Ἔτι
 δ' αὐτοῖς τρίτος μαστὸς λοιπὸς ἦν πολὺ ὀρθιωτάτος, ὃ ὑπὲρ
 τῆς ἐπὶ τῷ πυρὶ καταληφθείσης φυλακῆς τῆς νυκτὸς ὑπὸ
 τῶν προσελθόντων. Ἐπεὶ δ' ἐγγὺς ἦγον οἱ Ἕλληνες, λείπου-
 σιν οἱ βάρβαροι ἀμαχητὶ τὸν μαστόν· ὥστε θαυμαστὸν
 γενέσθαι πᾶσι, καὶ ὑπώπιενον, δείσαντας αὐτούς, μὴ κυ-
 κλωθέντες πολιορκοῖντο, ἀπολιπεῖν. Οἱ δὲ ἄρα ἀπὸ τοῦ
 ἄκρου καθορῶντες τὰ ὀπισθεν γιγνόμενα, πάντες ἐπὶ τοὺς
 ὀπισθοφύλακας ἐχώρουν.

Καὶ Ξενοφῶν μὲν σὺν τοῖς νεωτάτοις ἀνέβαινεν ἐπὶ τὸ
 ἄκρον, τοὺς δ' ἄλλους ἐκέλευσεν ὑπάγειν, ὅπως οἱ τελευταῖοι
 λόχοι προσμίξαιαν· καὶ προσελθόντας κατὰ τὴν ὁδὸν ἐν τῷ
 ὀμαλῷ θέσθαι τὰ ὄπλα εἶπεν. Καὶ ἐν τούτῳ τῷ χρόνῳ ἦλθεν
 Ἀρχαγόρας ὁ Ἀργεῖος πεφευγὼς καὶ λέγει, ὡς ἀπεκόπησαν
 ἀπὸ τοῦ πρώτου λόφου, καὶ ὅτι τεθνήσκει Κηφισόδωρος καὶ
 Ἀμφικράτης, καὶ ἄλλοι, ὅσοι μὴ ἀλλόμενοι κατὰ τῆς πέτρας
 πρὸς τοὺς ὀπισθοφύλακας ἀφίκοντο. Ταῦτα δὲ διαπρα-
 ξάμενοι οἱ βάρβαροι, ἤκον ἐπ' ἀντίπορον λόφον τῷ μαστῷ·
 καὶ ὁ Ξενοφῶν διελέγετο αὐτοῖς δι' ἐρμηνέως περὶ σπονδῶν,
 καὶ τοὺς νεκροὺς ἀπῆτει. Οἱ δ' ἔφασαν ἀποδώσειν, ἐφ' ᾗ
 μὴ καίειν τὰς κώμας. Συνωμοζόγει ταῦτα ὁ Ξενοφῶν. Ἐν
 ᾧ δὲ τὸ μὲν ἄλλο στράτευμα παρήει, οἱ δὲ ταῦτα διελέγοντο,
 πάντες, οἱ ἐκ τούτου τοῦ τόπου συνεζύνησαν, ἐνταῦθα
 ἴσταντο οἱ πολέμιοι. Καὶ ἐπεὶ ἤρξαντο καταβαίνειν ἀπὸ
 τοῦ μαστοῦ πρὸς τοὺς ἄλλους, ἔνθα τὰ ὄπλα ἔκειντο, ἴεντο
 δὴ οἱ πολέμιοι πολλῷ πλήθει καὶ θορῶν· καὶ ἐπεὶ ἐγέ-
 ροντο ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ μαστοῦ, ἀφ' οὗ Ξενοφῶν κατέ-
 βαιεν, ἐκυλίνδουν πέτρας· καὶ ἐνὸς μὲν κατέαξαν τὸ σκέλος,
 Ξενοφῶντα δὲ ὁ ὑπασπιστὴς ἔχων τὴν ἀσπίδα ἀπέλιπεν·
 Εὐρύλοχος δὲ Λουσιεὺς Ἀρκίᾶς προσέδραμεν αὐτῷ ὀπίτης,
 καὶ πρὸ ἀμφοῖν προβεβλημένος ἀπὸ πλάτης, καὶ οἱ ἄλλοι πρὸς
 τοὺς συντεταγμένους ἀπῆλθον.

Ἐκ δὲ τούτου πᾶν ὁμοῦ ἐγένετο τὸ Ἑλληνικόν, καὶ ἐσκή-
 νησαν αὐτοῦ ἐν πολλαῖς καὶ καλαῖς οἰκίαις, καὶ ἐπιτηδεῖοις
 δασιλέσι· καὶ γὰρ οἶνος πολὺς ἦν, ὃν ἐν λάκκοις κονιατοῖς
 εἶχον. Ξενοφῶν δὲ καὶ Χειρίσοφος διεπράξαντο, ὥστε λα-
 5 βόντες τοὺς νεκροὺς ἀποδοῦναι τὸν ἡγεμόνα· καὶ πάντα
 ἐποίησαν τοῖς ἀποθανοῦσιν ἐκ τῶν δυνατῶν, ὥσπερ νομίζε-
 ται ἀνδράσιν ἀγαθοῖς. Τῇ δ' ὑστεραία ἄνευ ἡγεμόνος
 ἐπορεύοντο· μαχόμενοι δ' οἱ πολέμιοι, καὶ ὅπη εἶη στενὸν
 χωρίον προκαταλαμβάνοντες, ἐκώλυνον τὰς παρόδους. Ὀπό-
 10 τε μὲν οὖν τοὺς πρώτους κωλύοιεν, Ξενοφῶν ὀπισθεν ἐκ-
 βαίνων πρὸς τὰ ὄρη, ἔλυε τὴν ἀπόφραξιν τῆς παρόδου τοῖς
 πρώτοις, ἀνωτέρω πειρώμενος γίνεσθαι τῶν κωλυόντων·
 ὁπότε δὲ τοῖς ὀπισθεν ἐπιθοῖντο, Χειρίσοφος ἐκβαίνων, καὶ
 πειρώμενος ἀνωτέρω γίνεσθαι τῶν κωλυόντων, ἔλυε τὴν
 15 ἀπόφραξιν τῆς παρόδου τοῖς ὀπισθεν. Καὶ αἰεὶ οὕτως
 ἐβοήθουν ἀλλήλοις, καὶ ἰσχυρῶς ἀλλήλων ἐπεμέλοντο. Ἦν
 δὲ ὁπότε καὶ αὐτοῖς τοῖς ἀναβῆσι πολλὰ πράγματα παρεῖ-
 χον οἱ βάρβαροι πάλιν καταβαίνουσιν· ἐλαφροὶ γὰρ ἦσαν,
 ὥστε καὶ ἐγγύθεν φεύγοντες ἀποφεύγειν· οὐδὲν γὰρ ἄλλο
 20 εἶχον ἢ τόξα καὶ σφενδόνας. Ἄριστοι δὲ τοξόται ἦσαν·
 εἶχον δὲ τόξα ἐγγὺς τριπήχη, τὰ δὲ τοξεύματα πλεόν ἢ δι-
 πήχη· εἶλκον δὲ τὰς νευράς, ὁπότε τοξεύοιεν, πρὸς τὸ κάτω
 τοῦ τόξου τῷ ἀριστερῷ ποδὶ προσβαίνοντες. Τὰ δὲ τοξεύ-
 ματα ἐχώρει διὰ τῶν ἀσπίδων καὶ διὰ τῶν θωράκων· ἐχρῶν-
 25 το δὲ αὐτοῖς οἱ Ἕλληνες, ἐπεὶ λάβοιεν, ἀκοντίοις, ἐναγκυ-
 λῶντες. Ἐν τούτοις τοῖς χωρίοις οἱ Κρηῖτες χρησιμώτατοι
 ἐγένοντο· ἦρχε δὲ αὐτῶν Στρατοκλῆς Κρήης.

Κεφάλαιον γ'.

Ταύτην δ' αὖ τὴν ἡμέραν ἠῦλισθησαν ἐν ταῖς κόμαις ταῖς ὑπὲρ τοῦ πεδίου τοῦ παρὰ τὸν Κεντροίτην ποταμόν, εὖρος ὡς δίπλεθρον, ὃς ὀρίζει τὴν Ἀρμενίαν καὶ τὴν τῶν Καρδούχων χώραν· καὶ οἱ Ἕλληνες ἐνταῦθα ἀνεπαύσαντο ἄσμενοι ἰδόντες πεδίον· ἀπέιχε δὲ τῶν ὀρέων ὁ ποταμὸς ὡς 5 ἕξ ἢ ἑπτὰ στάδια τῶν Καρδούχων. Τότε μὲν οὖν ἠῦλισθησαν μάλα ἠδέως, καὶ τὰ ἐπιτήδεια ἔχοντες, καὶ πολλὰ τῶν παρεληλυθότων πόνων μνημονεύοντες. Ἐπιτὰ γὰρ ἡμέρας, ὅσας περ ἐπορεύθησαν διὰ τῶν Καρδούχων, πάσας μαχόμενοι διετέλεσαν, καὶ ἔπαθον κακά, ὅσα οὐδὲ τὰ σύμπαντα 10 ὑπὸ βασιλέως καὶ Τισσαφέρους. Ὡς οὖν ἀπηλλαγμένοι τούτων, ἠδέως ἐκοιμήθησαν.

Ἄμα δὲ τῇ ἡμέρᾳ ὄρωσιν ἰππέας που πέραν τοῦ ποταμοῦ ἐξωπλισμένους, ὡς κωλύσοντας διαβαίνειν· πεζοὺς δ' ἐπὶ ταῖς ὄχθαις παρατεταγμένους ἄνω τῶν ἰππέων, ὡς 15 κωλύσοντας εἰς τὴν Ἀρμενίαν ἐκβαίνειν. Ἦσαν δὲ οὗτοι Ὀρόντου καὶ Ἀρτούχου, Ἀρμένιοι καὶ Μαρδόνιοι καὶ Χαλδαῖοι μισθοφόροι. Ἐλέγοντο δὲ οἱ Χαλδαῖοι ἐλεύθεροι καὶ ἄλκιμοι εἶναι· ὅπλα δ' εἶχον γέρορα μακρὰ καὶ λόγχας. Αἱ δὲ ὄχθαι αὗται, ἐφ' ὧν παρατεταγμένοι οὗτοι ἦσαν, τρία ἢ 20 τέτταρα πλέθρα ἀπὸ τοῦ ποταμοῦ ἀπέιχον· ὁδὸς δὲ μία ἢ ὀρωμένη ἦν ἄγουσα ἄνω, ὡς περ χειροποίητος· ταύτη ἐπειρῶντο διαβαίνειν οἱ Ἕλληνες. Ἐπεὶ δὲ πειρωμένοις τό τε ὕδωρ ὑπὲρ τῶν μαστῶν ἐφαίνετο, καὶ τραχὺς ἦν ὁ ποταμὸς 25 μεγάλοις λίθοις καὶ ὀλισθηροῖς, καὶ οὔτε ἐν τῷ ὕδατι τὰ ὅπλα ἦν ἔχειν· εἰ δὲ μή, ἤρπαζεν ὁ ποταμὸς· ἐπὶ τε τῆς κεφαλῆς τὰ ὅπλα εἴ τις φέροι, γυμνοὶ ἐγίγνοντο πρὸς τὰ τοξείματα καὶ τὰ ἄλλα βέλη· ἀνεχώρησαν οὖν, καὶ αὐτοῦ ἐστρατιοπεδεύσαντο παρὰ τὸν ποταμὸν.

Ἐνθα δὲ αὐτοὶ τὴν πρόσθεν νύκτα ἦσαν, ἐπὶ τοῦ ὄρους
 ἑώρων τοὺς Καρδούχους πολλοὺς συνειλεγμένους ἐν τοῖς
 ὄπλοις. Ἐνταῦθα δὴ πολλὴ ἀθυμία ἦν τοῖς Ἑλλησιν, ὁρῶσι
 μὲν τοῦ ποταμοῦ τὴν δυσπορίαν, ὁρῶσι δὲ τοὺς διαβαίνειν
 5 κωλύοντας, ὁρῶσι δὲ τοῖς διαβαίνουσιν ἐπικεισομένους
 τοὺς Καρδούχους ὀπισθεν. Ταύτην μὲν οὖν τὴν ἡμέραν
 καὶ τὴν νύκτα ἔμενον ἐν πολλῇ ἀπορίᾳ ὄντες. Ξενοφῶν δὲ
 ὄναρ εἶδεν· ἔδοξεν ἐν πέδαις δεδέσθαι, αὐταὶ δὲ αὐτῷ αὐ-
 τόματοι περιῶνῆναι, ὥστε λυθῆναι καὶ διαβαίνειν, ὅποσον
 10 ἐβούλετο. Ἐπεὶ δὲ ὄρθρος ἦν, ἔρχεται πρὸς τὸν Χειρίσο-
 φον, καὶ λέγει, ὅτι ἐλπίδας ἔχει καλῶς ἔσεσθαι· καὶ διη-
 γεῖται αὐτῷ τὸ ὄναρ. Ὁ δὲ ἤδετό τε, καὶ ὡς τάχιστα ἕως
 ὑπέβαινον, ἐθύοντο πάντες οἱ παρόντες στρατηγοὶ· καὶ τὰ
 ἱερά καλὰ ἦν εὐθύς ἐπὶ τοῦ πρώτου. Καὶ ἀπίοντες ἀπὸ
 15 τῶν ἱερῶν οἱ στρατηγοὶ καὶ λοχαγοὶ παρήγγελλον τῇ στρατιᾷ
 ἀριστοποιεῖσθαι. Ἀριστῶντι δὲ τῷ Ξενοφῶντι προσέειπε
 δύο νεανίσκω· ἤδεσαν γὰρ πάντες, ὅτι ἐξείη αὐτῷ καὶ ἀρι-
 στῶντι καὶ δειπνοῦντι προσελθεῖν, καί, εἰ καθεύδοι, ἐπεγεί-
 ραντα εἰπεῖν, εἴ τίς τι ἔχοι τῶν πρὸς τὸν πόλεμον. Καὶ
 20 τότε ἔλεγον, ὅτι τυγχάνοιεν φρύγανα συλλέγοντες ὡς ἐπὶ
 πῦρ, κάπειτα κατίδοιεν ἐν τῷ πέραν ἐν πέτραις καθηκού-
 σαις ἐπ' αὐτὸν τὸν ποταμὸν γέροντά τε καὶ γυναῖκα, καὶ
 παιδίσκα, ὥσπερ μαρσίπους ἱματίων κατατιθεμένους ἐν
 πέτρᾳ ἀνθρώδει. Ἴδοῦσι δὲ σφισι δόξαι, ἀσφαλές εἶναι δια-
 25 βαίνειν· οὐδὲ γὰρ τοῖς πολεμίοις ἵππεῦσι πρόσβατον εἶναι
 κατὰ τοῦτο. Ἐκδύντες δὲ ἔφασαν, ἔχοντες τὰ ἐγχειρίδια
 γυμνά, ὡς νευσούμενοι διαβαίνειν· πορευόμενοι δέ, πρό-
 σθεν διαβαίνειν, πρὶν βρέξαι τὰ αἰδοῖα· καὶ διαβάντες, καὶ
 λαβόντες τὰ ἱμάτια, πάλιν ἤκειν.

30 Εὐθύς οὖν ὁ Ξενοφῶν αὐτὸς τε ἔσπενδε, καὶ τοῖς νεανί-
 σκοις ἐγγεῖν ἐκέλευσε, καὶ εὐχεσθαι τοῖς φήνασι θεοῖς τά τε
 ὄνειρατα καὶ τὸν πόρον καὶ τὰ λοιπὰ ἀγαθὰ ἐπιτελέσαι.
 Σπείσας δὲ εὐθύς ἤγε τοὺς νεανίσκους παρὰ τὸν Χειρίσο-

φον· καὶ διηγούνται ταῦτά. Ἀκούσας δὲ καὶ ὁ Χειρίσοφος σπονδὰς ἐποίει. Σπείσαντες δέ, τοῖς μὲν ἄλλοις παρήγγελλον συσκευάζεσθαι, αὐτοὶ δέ, συγκαλίσαντες τοὺς στρατηγούς, ἐβουλεύοντο, ὅπως ἂν κάλλιστα διαβαῖεν, καὶ τοὺς τε ἔμπροσθεν νικῶεν καὶ ὑπὸ τῶν ὀπισθεν μηδὲν κακὸν πά- 5 σχοιεν. Καὶ ἔδοξεν αὐτοῖς, Χειρίσοφον μὲν ἡγεῖσθαι καὶ διαβαίνειν, ἔχοντα τὸ ἥμισυ τοῦ στρατεύματος, τὸ δὲ ἥμισυ ἔτι ὑπομένειν σὺν Ξενοφῶντι· τὰ δὲ ὑποζύγια καὶ τὸν ὄχλον ἐν μέσῳ τούτων διαβαίνειν. Ἐπεὶ δὲ καλῶς ταῦτα εἶχεν, ἐπορεύοντο· ἡγούντο δὲ οἱ νεανίσκοι, ἐν ἀριστερᾷ ἔχοντες 10 τὸν ποταμόν· ὁδὸς δὲ ἦν ἐπὶ τὴν διάβασιν ὡς τέτταρα στάδια.

Πορευομένων δ' αὐτῶν ἀντιπαρήεσαν αἱ τάξεις τῶν ἰππέων. Ἐπειδὴ δ' ἦσαν κατὰ τὴν διάβασιν καὶ τὰς ὄχθας τοῦ ποταμοῦ, ἔθεντο τὰ ὄπλα, καὶ αὐτὸς πρῶτος Χειρίσο- 15 φος στεφανωσάμενος καὶ ἀποδὺς ἐλάμβανε τὰ ὄπλα, καὶ τοῖς ἄλλοις πᾶσι παρήγγελλε· καὶ τοὺς λοχαγούς ἐκέλευεν ἄγειν τοὺς λόχους ὀρθίους, τοὺς μὲν ἐν ἀριστερᾷ, τοὺς δὲ ἐν δεξιᾷ ἑαυτοῦ. Καὶ οἱ μὲν μάντις ἐσφαγιάζοντο εἰς τὸν ποταμόν· οἱ δὲ πολέμιοι ἐτόξενόν τε καὶ ἐσφενδόνων· ἀλλ' 20 οὐπω ἐξικνούντο. Ἐπεὶ δὲ καλὰ ἦν τὰ σφάγια, ἐπαιάνιζον πάντες οἱ στρατιῶται καὶ ἀνηλάλαζον, συνωλόλυζον δὲ καὶ αἱ γυναῖκες ἅπασαι. Πολλαὶ γὰρ ἦσαν ἑταῖραι ἐν τῷ στρατεύματι.

Καὶ Χειρίσοφος μὲν ἐνέβαινε καὶ οἱ σὺν αὐτῷ· ὁ δὲ Ξενοφῶν, λαβὼν τῶν ὀπισθοφυλάκων τοὺς εὐζωνοτάτους, 25 ἔθει ἀνὰ κράτος πάλιν ἐπὶ τὸν πόρον τὸν κατὰ τὴν ἔκβασιν τὴν εἰς τὰ τῶν Ἀρμενίων ὄρη· προσποιούμενος ταύτῃ διαβάς ἀποκλείσειν τοὺς παρὰ τὸν ποταμόν ἰππέας. Οἱ δὲ πολέμιοι, ὀρῶντες μὲν τοὺς ἀμφὶ Χειρίσοφον εὐπετῶς τὸ ὕδωρ διαπερῶντας, ὀρῶντες δὲ τοὺς ἀμφὶ Ξενοφῶντα θεόν- 30 τας εἰς τοῦμπυλιν, δείσαντες, μὴ ἀποκλεισθῆϊσαν, φεύγουσιν ἀνὰ κράτος ὡς πρὸς τὴν ἀπὸ τοῦ ποταμοῦ ἔκβασιν ἄνω. Ἐπεὶ δὲ κατὰ τὴν ὁδὸν ἐγένοντο, ἔτειναν ἄνω πρὸς τὸ ὄρος.

Λύκιος δέ, ὁ τὴν τάξιν ἔχων τῶν ἱππέων, καὶ Λισχίνης, ὁ τὴν τάξιν ἔχων τῶν πελταστῶν τῶν ἀμφὶ Χειρίσοφον, ἐπεὶ ἐώρων ἀνὰ κράτος φεύγοντας, εἶποντο· οἱ δὲ στρατιῶται ἐβόων μὴ ἀπολείπεσθαι, ἀλλὰ συνεκβαίνειν ἐπὶ τὸ ὄρος.

5 Χειρίσοφος δ' αὖ, ἐπεὶ διέβη, τοὺς μὲν ἱππέας οὐκ ἐδίωκεν, εὐθύς δὲ κατὰ τὰς προσηκούσας ὄχθας ἐπὶ τὸν ποταμὸν ἐξέβαινεν ἐπὶ τοὺς ἄνω πολεμίους. Οἱ δὲ ἄνω, ὀρῶντες μὲν τοὺς ἑαυτῶν ἱππέας φεύγοντας, ὀρῶντες δὲ ὀπλίτας ἐπιόντας σφίσι, ἐκλείπουσι τὰ ὑπὲρ τοῦ ποταμοῦ ἄκρα.

10 Ξενοφῶν δέ, ἐπεὶ τὰ πέραν ἐώρα καλῶς γιγνόμενα, ἀπεχώρει τὴν ταχίστην πρὸς τὸ διαβαῖνον στρατεύμα· καὶ γὰρ οἱ Καρδοῦχοι φανεροὶ ἤδη ἦσαν εἰς τὸ πεδίον καταβαίνοντες, ὡς ἐπιθησόμενοι τοῖς τελευταίοις. Καὶ Χειρίσοφος μὲν τὰ ἄνω κατεῖχε, Λύκιος δὲ σὺν ὀλίγοις ἐπιχειρήσας
15 ἐπιδιώξει, ἔλαβε τῶν σκευοφόρων τὰ ὑπολειπόμενα, καὶ μετὰ τούτων ἐσθῆτά τε καλὴν καὶ ἐκπώματα. Καὶ τὰ μὲν σκευοφόρα τῶν Ἑλλήνων καὶ ὁ ὄχλος ἀκμὴν διέβαινε· Ξενοφῶν δὲ στρέψας πρὸς τοὺς Καρδούχους ἀντὶα τὰ ὄπλα ἔθετο· καὶ παρήγγειλε τοῖς λοχαγοῖς, κατ' ἐνωμοτίας ποιή-
20 σασθαι ἕκαστον τὸν ἑαυτοῦ λόχον, παρ' ἀσπίδας παραγαγόντας τὴν ἐνωμοτίαν ἐπὶ φάλαγγος· καὶ τοὺς μὲν λοχαγούς καὶ τοὺς ἐνωμοτάρχας πρὸς τῶν Καρδούχων ἵεναι, οὐραγούς δὲ καταστήσασθαι πρὸς τοῦ ποταμοῦ.

Οἱ δὲ Καρδοῦχοι, ὡς ἐώρων τοὺς ὀπισθοφύλακας τοῦ
25 ὄχλου φιλουμένους, καὶ ὀλίγους ἤδη φαινομένους, θάπτον δὴ ἐπήεσαν, ᾧδὰς τινὰς ἄδοντες. Ὁ δὲ Χειρίσοφος, ἐπεὶ τὰ παρ' αὐτῶ ἀσφαλῶς εἶχε, πέμπει παρὰ Ξενοφῶντα τοὺς πελταστὰς καὶ σφενδονήτας καὶ τοξότας, καὶ κελεύει ποιεῖν, ὅ τι ἂν παραγγέλλῃ. Ἴδων δὲ αὐτοὺς καταβαίνοντας ὁ
30 Ξενοφῶν, πέμψας ἄγγελον κελεύει αὐτοῦ μεῖναι ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ μὴ διαβάντας· ὅταν δ' ἄρξωνται αὐτοὶ διαβαίνειν, ἐναντίους ἔνθεν καὶ ἔνθεν σφῶν ἐμβαίνειν ὡς διαβησομένους, διηγκυλισμένους τοὺς ἀκοντιστάς, καὶ ἐπιβεβλημένους

τοὺς τοξότας· μὴ πρόσω δὲ τοῦ ποταμοῦ προβαίνειν. Τοῖς δὲ παρ' ἑαυτῶ παρήγγειλεν, ἐπειδὴν σφενδόνῃ ἐξικνήται, καὶ ἀσπίς ψοφῆ, παιανίσαντας θεῖν αἰεὶ εἰς τοὺς πολεμίους· ἐπειδὴν δὲ ἀναστρέψωσιν οἱ πολέμιοι, καὶ ἐκ τοῦ ποταμοῦ ὁ σαλπικτιῆς σημήνη τὸ πολεμικόν, ἀναστρέψαντας ἐπὶ 5 δόρυ ἠγεῖσθαι μὲν τοὺς οὐραγούς, θεῖν δὲ πάντας ὅτι τάχιστα, καὶ διαβαίνειν, ἧ ἕκαστος τὴν τάξιν εἶχεν, ὡς μὴ ἐμποδίξεν ἀλλήλους· ὅτι οὗτος ἄριστος ἔσοιτο, ὃς ἂν πρῶτος ἐν τῷ πέραν γένηται.

Οἱ δὲ Καρδοῦχοι, ὄρωντες ὀλίγους ἤδη τοὺς λοιπούς 10 (πολλοὶ γὰρ καὶ τῶν μένειν τεταγμένων ὄρχοντο ἐπιμελησόμενοι οἱ μὲν ὑποζυγίων, οἱ δὲ σκευῶν, οἱ δὲ ἑταιρῶν), ἐνταῦθα δὴ ἐπέκειντο θρασέως, καὶ ὄρχοντο σφενδονῶν καὶ τοξεύειν. Οἱ δὲ Ἕλληνες παιανίσαντες ὄρησαν δρόμῳ ἐπ' αὐτούς· οἱ δ' οὐκ ἐδέξαντο· καὶ γὰρ ἦσαν ὠπλισμένοι, ὡς 15 μὲν ἐν τοῖς ὄρεσιν, ἱκανῶς πρὸς τὸ ἐπιδραμεῖν καὶ φεύγειν, πρὸς δὲ τὸ εἰς χεῖρας δέχεσθαι οὐχ ἱκανῶς. Ἐν τούτῳ σημαίνει ὁ σαλπικτιῆς· καὶ οἱ μὲν πολέμιοι ἔφευγον πολὺ ἔτι θᾶπτον· οἱ δ' Ἕλληνες τὰ ἐναντία στρέψαντες, ἔφευγον διὰ τοῦ ποταμοῦ ὅτι τάχιστα. Τῶν δὲ πολεμίων οἱ μὲν 20 τινες αἰσθόμενοι, πάλιν ἔδραμον ἐπὶ τὸν ποταμόν, καὶ τοξεύοντες ὀλίγους ἔτρωσαν· οἱ δὲ πολλοί, καὶ πέραν ὄντων τῶν Ἑλλήνων, ἔτι φανεροὶ ἦσαν φεύγοντες. Οἱ δὲ ὑπαντήσαντες ἀνδριζόμενοι, καὶ προσωτέρω τοῦ καιροῦ προϊόντες, ὕστερον τῶν μετὰ Ξενοφῶντος διέβησαν πάλιν· καὶ ἐτρώ- 25 θησάν τινες καὶ τούτων.

Κεφάλαιον δ'.

Ἐπεὶ δὲ διέβησαν ἀμφὶ μέσον ἡμέρας, συνταξάμενοι ἐπορεύθησαν διὰ τῆς Ἀρμενίας πεδίον ἅπαν καὶ λείους γηλόφους, οὐ μείον ἢ πέντε παρασάγγας· οὐ γὰρ ἦσαν

ἐγγὺς τοῦ ποταμοῦ κῶμαι, διὰ τοὺς πολέμους τοὺς πρὸς
 τοὺς Καρδούχους. Εἰς δὲ ἦν ἀφίκοντο κώμην, μεγάλη τε
 ἦν, καὶ βασιλείον τε εἶχε τῷ σατραπῆ, καὶ ἐπὶ ταῖς πλείσταις
 οἰκίαις τύρσεις ἐπῆσαν· ἐπιτήδεια δ' ἦν δαφυλῆ. Ἐντεῦθεν
 5 δ' ἐπορεύθησαν σταθμούς δύο παρασάγγας δέκα, μέχρις
 ὑπερῆλθον τὰς πηγὰς τοῦ Τίγρητος ποταμοῦ. Ἐντεῦθεν
 δ' ἐπορεύθησαν σταθμούς τρεῖς παρασάγγας πεντεκαίδεκα
 ἐπὶ τὸν Τηλεβόαν ποταμόν. Οὗτος δ' ἦν μέγας μὲν οὐ, κα-
 λὸς δέ· κῶμαι δὲ πολλαὶ περὶ τὸν ποταμόν ἦσαν. Ὁ δὲ
 10 τόπος οὗτος Ἀρμενία ἐκαλεῖτο ἢ πρὸς ἐσπέραν. Ἐπαρχος
 δ' αὐτῆς ἦν Τηρίβαζος, ὃ καὶ βασιλεῖ φίλος γενόμενος· καὶ
 ὁπότε παρεῖη, οὐδεὶς ἄλλος βασιλεῖα ἐπὶ τὸν ἵππον ἀνέβαλ-
 λεν. Οὗτος προσήλασεν ἱππέας ἔχων, καὶ προπέμψας ἐρμη-
 νέα, εἶπεν, ὅτι βούλοιο διαλεχθῆναι τοῖς ἄρχουσι. Τοῖς
 15 δὲ στρατηγοῖς ἔδοξεν ἀκοῦσαι· καὶ προσελθόντες εἰς ἐπή-
 κοον, ἠρώτων, τί θέλοι. Ὁ δὲ ἔλεγεν, ὅτι σπεισασθαι
 βούλοιο ἐφ' ᾧ μὴτ' αὐτὸς τοὺς Ἕλληνας ἀδικεῖν, μὴτ'
 ἐκείνους καίειν τὰς οἰκίας, λαμβάνειν τε τὰ ἐπιτήδεια, ὅσων
 δέονται. Ἐδοξε ταῦτα τοῖς στρατηγοῖς, καὶ ἐσπείσαντο ἐπὶ
 20 τούτοις.

Ἐντεῦθεν ἐπορεύθησαν σταθμούς τρεῖς διὰ πεδίου, πα-
 ρασάγγας πεντεκαίδεκα· καὶ Τηρίβαζος παρηκολούθει
 ἔχων τὴν ἑαυτοῦ δύναμιν, ἀπέχων ὡς δέκα σταδίου· καὶ
 ἀφίκοντο εἰς βασιλεία καὶ κώμας πέριξ πολλὰς, πολλῶν τῶν
 25 ἐπιτηδείων μεστὰς. Στρατοπεδουμένων δ' αὐτῶν γίγνεται
 τῆς νυκτὸς χιὼν πολλή· καὶ ἔωθεν ἔδοξε διασκηνῆσαι τὰς
 τάξεις καὶ τοὺς στρατηγούς κατὰ τὰς κώμας· οὐ γὰρ ἐώρων
 πολέμιον οὐδένα, καὶ ἀσφαλὲς ἔδοκει εἶναι διὰ τὸ πλῆθος
 τῆς χιόνος. Ἐνταῦθα εἶχον πάντα τὰ ἐπιτήδεια, ὅσα ἐστὶν
 30 ἀγαθὰ, ἰερεῖα, σῖτον, οἶνους παλαιούς εὐώδεις, ἀσταφίδας,
 ὄσπρια παντοδαπά. Τῶν δὲ ἀποσκεδαννυμένων τινὲς ἀπὸ
 τοῦ στρατοπέδου ἔλεγον, ὅτι κατίδοιεν στράτευμα, καὶ νύ-
 κτωρ πολλὰ πυρὰ φαίνοιτο. Ἐδόκει δὴ τοῖς στρατηγοῖς

οὐκ ἀσφαλὲς εἶναι διασκηνοῦν, ἀλλὰ συναγαγεῖν τὸ στρα-
τευμα πάλιν. Ἐντεῦθεν συνῆλθον· καὶ γὰρ ἐδόκει διαι-
θριάζειν. Νυκτερευόντων δ' αὐτῶν ἐνταῦθα, ἐπιπίπτει
χιῶν ἀπλετος, ὥστε ἀπέκρυψε καὶ τὰ ὄπλα καὶ τοὺς ἀν-
θρώπους κατακειμένους· καὶ τὰ ὑποζύγια συνεπέδησεν ἢ 5
χιῶν· καὶ πολὺς ὄκνος ἦν ἀνίστασθαι· κατακειμένων γὰρ
ἀλεινὸν ἦν ἡ χιῶν ἐπιπεπιτωκυῖα, ὅτι μὴ παραρῶσει.
Ἐπεὶ δὲ Ξενοφῶν ἐτόλμησε γυμνὸς ὦν ἀναστὰς σχίσειν ξύλα,
τάχα ἀναστίας τις καὶ ἄλλος ἐκείνου ἀφελόμενος ἔσχισεν.
Ἐκ δὲ τούτου καὶ οἱ ἄλλοι ἀναστάντες πῦρ ἔκαιον καὶ 10
ἐχρίοντο· πολὺ γὰρ ἐνταῦθα εὗρισκετο χοῖσμα, ᾧ ἐχρῶντο
ἀντ' ἐλαίου, σύειον καὶ σησάμινον καὶ ἀμυγδάλινον, ἐκ τῶν
πικρῶν, καὶ τερεβίνθινον. Ἐκ δὲ τῶν αὐτῶν τούτων καὶ
μύρον εὗρισκετο.

Μετὰ ταῦτα ἐδόκει πάλιν διασκηνητέον εἶναι κατὰ τὰς 15
κώμας εἰς στέγας. Ἐνθα δὴ οἱ στρατιῶται σὺν πολλῇ κραυγῇ
καὶ ἡδονῇ ἔθρον ἐπὶ τὰς στέγας καὶ τὰ ἐπιτήδεια· ὅσοι δέ, ὅτε
τοπρότερον ἀπῆσαν, τὰς οἰκίας ἐνέπρησαν, ὑπὸ τῆς αἰθρίας
δίκην ἐδίδοσαν κακῶς σκηνοῦντες. Ἐντεῦθεν ἔπεμψαν τῆς
νυκτὸς Δημοκράτην Τεμενίτην, ἄνδρας δόντες, ἐπὶ τὰ ὄρη, 20
ἐνθα ἔφασαν οἱ ἀποσκευανύμενοι καθορᾶν τὰ πυρά· οὗ-
τος γὰρ ἐδόκει καὶ πρότερον πολλὰ ἤδη ἀληθεῦσαι τοιαῦτα,
τὰ ὄντα τε ὡς ὄντα, καὶ τὰ μὴ ὄντα ὡς οὐκ ὄντα. Πορευ-
θεὶς δέ, τὰ μὲν πυρὰ οὐκ ἔφη ἰδεῖν, ἄνδρα δὲ συλλαβῶν
ἦκεν ἄγων, ἔχοντα τόξον Περσικόν, καὶ φαρέτραν, καὶ σά- 25
γαρον, οἶανπερ καὶ αἱ Ἀμαζόνες ἔχουσιν. Ἐρωτώμενος δὲ
[τὸ] ποδαπὸς εἶη, Πέρσης μὲν ἔφη εἶναι, πορεύεσθαι δὲ
ἀπὸ τοῦ Τηριβάζου στρατεύματος, ὅπως ἐπιτήδεια λάβοι.
Οἱ δ' ἠρώτων αὐτόν, τὸ στρατεύμα ὁπόσον τε εἶη, καὶ ἐπὶ
τίνι συνειλεγμένον. Ὁ δὲ εἶπεν, ὅτι Τηριβάζος εἶη ἔχων 30
τήν τε ἑαυτοῦ δύναμιν, καὶ μισθοφόρους Χάλυβας καὶ Ταό-
χους· παρεσκευάσθαι δὲ αὐτόν ἔφη, ὡς ἐπὶ τῇ ὑπερβολῇ
τοῦ ὄρους ἐν τοῖς στενοῖς, ἥπερ μοναχῇ εἶη πορεία, ἐνταῦθα
ἐπιθησόμενον τοῖς Ἕλλησιν.

Ἀκούσασι τοῖς στρατηγοῖς ταῦτα ἔδοξε τὸ στρατεύμα συναγαγεῖν· καὶ εὐθύς, καταλιπόντες φύλακας καὶ στρατηγὸν ἐπὶ τοῖς μένουσι Σοφαίνετον Στυμφάλιον, ἐπορεύοντο, ἔχοντες ἡγεμόνα τὸν ἀλόντα ἄνθρωπον. Ἐπειδὴ δὲ ὑπερέ-
 5 βαλον τὰ ὄρη, οἱ πελασται προΐοντες καὶ κατιδόντες τὸ στρατόπεδον, οὐκ ἔμειναν τοὺς ὀπίστας, ἀλλ' ἀνακραγόντες ἔθρον ἐπὶ τὸ στρατόπεδον [τὸ τῶν βαρβάρων]. Οἱ δὲ βάρ-
 βαροι, ἀκούσαντες τὸν θόρυβον, οὐχ ὑπέμειναν, ἀλλ' ἔφευγον· ὁμῶς δὲ ἀπέθανόν τινες τῶν βαρβάρων· καὶ ἵπποι
 10 ἤλωσαν ὡς εἴκοσι, καὶ ἡ σκηνὴ ἡ Τηριβάζου ἔάλω, καὶ ἐν αὐτῇ κλῖναι ἀργυρόποδες, καὶ ἐκπώματα, καὶ οἱ ἀρτοκόποι καὶ οἱ οἰνοχόοι φάσκοντες εἶναι. Ἐπεὶ δὲ ἐπύθοντο ταῦτα οἱ τῶν ὀπιλιτῶν στρατηγοί, ἐδόκει αὐτοῖς ἀπιέναι τὴν ταχίστην ἐπὶ τὸ στρατόπεδον, μή τις ἐπιθέσις γένοιτο τοῖς κα-
 15 ταλελειμμένοις. Καὶ εὐθύς ἀνακαλεσάμενοι τῇ σάλπιγγι ἀπήεσαν, καὶ ἀφίκοντο αὐθήμερον ἐπὶ τὸ στρατόπεδον.

Κεφάλαιον ε'.

Τῇ δ' ὑστεραίᾳ ἐδόκει πορευτέον εἶναι ἢ δύναιτο τάχιστα, πρὶν ἢ συλλεγῆναι τὸ στρατεύμα πάλιν, καὶ καταλαβεῖν τὰ στενά. Συσκευασάμενοι δ' εὐθύς, ἐπορεύοντο
 20 διὰ χιόνος πολλῆς, ἡγεμόνας ἔχοντες πολλούς· καὶ αὐθήμερον ὑπερβαλόντες τὸ ἄκρον, ἐφ' ᾧ ἔμελλεν ἐπιτίθεσθαι Τηριβάζος, κατεστρατοπεδεύσαντο. Ἐντεῦθεν ἐπορεύθησαν σταθμούς ἐρήμους τρεῖς παρασάγγας πεντεκαίδεκα ἐπὶ τὸν Εὐφράτην ποταμόν, καὶ διέβαινον αὐτὸν βρεχόμενοι πρὸς
 25 τὸν ὀμφαλόν. Ἐλέγοντο δὲ αὐτοῦ αἱ πηγαὶ οὐ πρόσω εἶναι. Ἐντεῦθεν ἐπορεύοντο διὰ χιόνος πολλῆς καὶ πεδίου σταθμούς τρεῖς παρασάγγας πεντεκαίδεκα. Ὁ δὲ τρίτος ἐγένετο χαλεπός, καὶ ἄνεμος Βορρῆας ἐναντίος ἔπνει, παντάπασιν ἀποκαίων πάντα, καὶ πηγνύς τοὺς ἀνθρώπους. Ἐν-

θα δὴ τῶν μάντεών τις εἶπε σφαγιάζεσθαι τῷ ἀνέμῳ· καὶ σφαγιάζεται· καὶ πᾶσι δὴ περιφανῶς ἔδοξε λῆξαι τὸ χαλεπὸν τοῦ πνεύματος. Ἦν δὲ τῆς χιόνος τὸ βάθος ὀργυιᾶ· ὥστε καὶ τῶν ὑποζυγίων καὶ τῶν ἀνδραπόδων πολλὰ ἀπώλετο, καὶ τῶν στρατιωτῶν ὡς τριάκοντα. Διεγέροντο δὲ 5 τὴν νύκτα πῦρ καίοντες· ξύλα δ' ἦν ἐν τῷ σταθμῷ πολλά· οἱ δὲ ὄψε προσιόντες ξύλα οὐκ εἶχον. Οἱ οὖν πάλοι ἤκοντες καὶ πῦρ καίοντες οὐ προσέεισαν πρὸς τὸ πῦρ τοὺς ὀφίζοντας, εἴ μὴ μεταδοῖεν αὐτοῖς πυροὺς ἢ ἄλλο τι ὧν ἔχοιεν βρωτῶν. Ἐνθα δὴ μετεδίδουσαν ἀλλήλοις, ὧν εἶχον ἕκαστοι. 10 Ἐνθα δὲ τὸ πῦρ ἐκαίετο, διατηκομένης τῆς χιόνος βόθροι ἐγίγνοντο μεγάλοι ἕστε ἐπὶ τὸ δάπεδον· οὗ δὴ παρῆν μετρῆν τὸ βάθος τῆς χιόνος.

Ἐντεῦθεν δὲ τὴν ἐπιούσαν ἡμέραν ὅλην ἐπορεύοντο διὰ χιόνος, καὶ πολλοὶ τῶν ἀνθρώπων ἐβουλιμίασαν. Ξενοφῶν 15 δὲ ὀπισθοφυλακῶν, καὶ καταλαμβάνων τοὺς πίπτοντας τῶν ἀνθρώπων, ἠγνόει, ὅτι τὸ πάθος εἶη. Ἐπειδὴ δὲ εἶπέ τις αὐτῷ τῶν ἐμπείρων, ὅτι σαφῶς βουλιμιῶσι, καὶ ἐάν τι φάγωσιν, ἀναστήσονται, περιῶν ἐπὶ τὰ ὑποζύγια, εἴ πού τι ὀργή βρωτόν, διεδίδου, καὶ διέπεμπε δίδοντας τοὺς δυναμέ- 20 νους παρατρέχειν τοῖς βουλιμιῶσιν. Ἐπειδὴ δὲ τι ἐμφάγοιεν, ἀνίσταντο καὶ ἐπορεύοντο. Πορευομένων δέ, Χειρίσοφος μὲν ἀμφὶ κνέφας πρὸς κώμην ἀφικνεῖται, καὶ ὑδροφορούσας ἐκ τῆς κώμης γυναῖκας καὶ κόρας πρὸς τῆ κρήνη καταλαμβάνει ἔμπροσθεν τοῦ ἐρύματος. Αὗται ἡρώτων 25 αὐτούς, τίνες εἶεν. Ὁ δὲ ἐρμηνεὺς εἶπε Περσιστί, ὅτι παρὰ βασιλέως πορεύονται πρὸς τὸν σατράπην. Αἱ δὲ ἀπεκρίναντο, ὅτι οὐκ ἐνταῦθα εἶη, ἀλλ' ἀπέχοι ὅσον παρασάγγην. Οἱ δ', ἐπεὶ ὄψε ἦν, πρὸς τὸν κωμάρχην συνεισέρχονται εἰς τὸ ἔρυμα σὺν ταῖς ὑδροφόροις. Χειρίσοφος μὲν οὖν· καὶ ὅσοι 30 ἐδυνήθησαν τοῦ στρατεύματος ἐνταῦθα ἐστρατοπεδεύσαντο· τῶν δ' ἄλλων στρατιωτῶν οἱ μὴ δυνάμενοι διατελέσαι τὴν ὁδόν, ἐνυκτέρευσαν ἄσιτοι καὶ ἄνευ πυρός· καὶ ἐνταῦθα

τινες ἀπώλοντο τῶν στρατιωτῶν. Ἐφείποντο δὲ τῶν πολε-
 μίων συνειλεγμένοι τινές, καὶ τὰ μὴ δυνάμενα τῶν ὑποζυ-
 γίων ἤρπαζον, καὶ ἀλλήλοις ἐμάχοντο περὶ αὐτῶν. Ἐλεί-
 ποντο δὲ καὶ τῶν στρατιωτῶν οἱ τε διεφθαρμένοι ὑπὸ τῆς
 χιόνος τοὺς ὀφθαλμούς, οἱ τε ὑπὸ τοῦ ψύχους τοὺς δακτύ-
 λους τῶν ποδῶν ἀποσεσηπότες. Ἦν δὲ τοῖς μὲν ὀφθαλμοῖς
 ἐπικουρήματα τῆς χιόνος, εἴ τις μέλαν τι ἔχων πρὸ τῶν ὀφ-
 θαλμῶν πορεύοιτο· τῶν δὲ ποδῶν, εἴ τις κινόϊτο, καὶ μηδέ-
 ποτε ἤσυχίαν ἔχοι, καὶ εἰ τὴν νύκτα ὑπολύοιτο. Ὅσοι δὲ
 10 ὑποδεδεμένοι ἐκοιμῶντο, εἰσεδύοντο εἰς τοὺς πόδας οἱ ἱμάν-
 τες, καὶ τὰ ὑποδήματα περιεπήγνυντο· καὶ γὰρ ἦσαν, ἐπει-
 δὴ ἀπέλιπε τὰ ἀρχαῖα ὑποδήματα, καρβάτιναι αὐτοῖς, πε-
 ποιημένοι ἐκ τῶν νεοδάστων βοῶν. Διὰ τὰς τοιαύτας οὖν
 ἀνάγκας ὑπελείποντο τινες τῶν στρατιωτῶν· καὶ ἰδόντες μέλαν
 15 τι χωρίον, διὰ τὸ ἐκλελοιπέναι αὐτόθι τὴν χιόνα, εἵκαζον τετη-
 κέναι. Καὶ ἐτετήκει διὰ κρήνην τινά, ἣ πλησίον ἦν ἀτμίζουσα
 ἐν νάπῃ· ἐνταῦθα ἐκτραπόμενοι ἐκάθηντο, καὶ οὐκ ἔφασαν πο-
 ρεύεσθαι. Ὁ δὲ Ξενοφῶν, ἔχων ὀπισθοφύλακας, ὡς ἦσθετο,
 εἶδεῖτο αὐτῶν πάσῃ τέχνῃ καὶ μηχανῇ, μὴ ἀπολείπεσθαι, λέ-
 20 γων, ὅτι ἔπονται πολλοὶ πολέμιοι συνειλεγμένοι· καὶ τελευτῶν
 ἐχάλεπαινεν. Οἱ δὲ σφάτιειν ἐκέλευον· οὐ γὰρ ἂν δύνασθαι
 πορευθῆναι. Ἐνταῦθα ἔδοξε κράτιστον εἶναι, τοὺς ἐπομέ-
 ρους πολεμίους φοβῆσαι, εἴ τις δύναιτο, μὴ ἐπιπέσοιεν τοῖς
 κάμνουσι. Καὶ ἦν μὲν σκότος ἤδη, οἱ δὲ προσήεσαν πολλῶν
 25 θορύβῳ, ἀμφὶ ὧν εἶχον διαφερόμενοι. Ἐνθα δὴ οἱ μὲν
 ὀπισθοφύλακες ἐξαναστάντες, ἅτε ὑγαιίνοντες, ἔδραμον εἰς
 τοὺς πολεμίους· οἱ δὲ κάμνοντες, ἀνακραγόντες ὕσον ἐδύ-
 νατο μέγιστον, τὰς ἀσπίδας πρὸς τὰ δόρατα ἐκρούσαν. Οἱ
 δὲ πολέμιοι δείσαντες, ἦκαν ἑαυτοὺς κατὰ τῆς χιόνος εἰς τὴν
 30 νάπην, καὶ οὐδεὶς ἔτι οὐδαμοῦ ἐφθέγγατο.

Καὶ Ξενοφῶν μὲν καὶ οἱ σὺν αὐτῷ, εἰπόντες τοῖς ἀσθε-
 ροῦσιν, ὅτι τῇ ὑστεραίᾳ ἤξουσι τινες ἐπ' αὐτοὺς, πορευό-
 μενοι, πρὶν τέτταρα στάδια διελθεῖν, ἐντυγχάνουσιν ἐν τῇ

ὁδῶ ἀναπαυομένοις ἐπὶ τῆς χιόνος τοῖς στρατιώταις ἐγκα-
καλυμμένοις, καὶ οὐδὲ φυλακὴ οὐδεμία καθειστήκει· καὶ
ἀνίστασαν αὐτούς. Οἱ δ' ἔλεγον, ὅτι οἱ ἔμπροσθεν οὐχ
ὑποχωροῖεν. Ὁ δὲ παριῶν καὶ παραπροπέμπων τῶν πελ-
ταστῶν τοὺς ἰσχυροτάτους, ἐκέλευε σκέψασθαι, τί εἴη τὸ
κωλύον. Οἱ δὲ ἀπήγγελλον, ὅτι ὅλον οὕτως ἀναπαύοιτο τὸ
στράτευμα. Ἐνταῦθα καὶ οἱ περὶ Ξενοφῶντα ἠὺλίσθησαν
αὐτοῦ ἀνευ πυρὸς καὶ ἀδειπνοί, φυλακάς, οἷας ἐδύνατο,
καταστησάμενοι. Ἐπειδὴ δὲ πρὸς ἡμέραν ἦν, ὁ Ξενοφῶν,
πέμψας πρὸς τοὺς ἀσθενοῦντας τοὺς νεωτάτους, ἀναστήσαν- 10
τας ἐκέλευσεν ἀναγκάζειν προΐεναί. Ἐν δὲ τούτῳ Χειρίσοφος
πέμπει τῶν ἐκ τῆς κόμης σκεφομένους, πῶς ἔχοιεν οἱ τελευ-
ταῖοι. Οἱ δὲ ἄσμενοι ἰδόντες, τοὺς μὲν ἀσθενοῦντας τούτοις
παρέδοσαν κομίζειν ἐπὶ τὸ στρατόπεδον, αὐτοὶ δὲ ἐπορεύοντο·
καὶ πρὶν εἴκοσι στάδια διεληλυθέναι, ἦσαν πρὸς τῇ κόμῃ, ἣ 15
Χειρίσοφος ἠὺλίζετο. Ἐπεὶ δὲ συνεγένοντο ἀλλήλοις, ἔδοξε
κατὰ τὰς κόμας ἀσφαλὲς εἶναι τὰς τάξεις σκηνοῦν. Καὶ
Χειρίσοφος μὲν αὐτοῦ ἔμεινεν, οἱ δὲ ἄλλοι, διαλαχόντες ἄς
ἐώρων κόμας, ἐπορεύοντο, ἕκαστοι τὰς ἑαυτῶν ἔχοντες.

Ἐνθα δὲ Πολυκράτης Ἀθηναῖος, λοχαγός, ἐκέλευσεν 20
ἀφιέναι αὐτόν· καὶ λαβὼν τοὺς εὐζώνους, θέων ἐπὶ τὴν κό-
μην, ἣν εἰλήχει Ξενοφῶν, καταλαμβάνει πάντας ἔνδον τοὺς
κωμήτας καὶ τὸν κωμάρχην· καὶ πάλους εἰς δασμὸν βασι-
λεῖ τρεφομένους, ἑπτακαίδεκα· καὶ τὴν θυγατέρα τοῦ κω-
μάρχου, ἐννάτην ἡμέραν γεγαμημένην· ὁ δὲ ἀνὴρ αὐτῆς λα- 25
γῶς ᾤχετο θηράσων, καὶ οὐχ ἦλω ἐν ταῖς κόμαις. Αἱ δ' οἰ-
κίαι ἦσαν κατάγειοι, τὸ μὲν στόμα ὡσπερ φρέατος, κάτω
δ' εὐρεῖαι· αἱ δ' εἰσοδοὶ τοῖς μὲν ὑποζυγίοις ὄρνυται, οἱ δὲ
ἄνθρωποι ἐπὶ κλίμακας κατέβαινον. Ἐν δὲ ταῖς οἰκίαις
ἦσαν αἶγες, οἶες, βόες, ὄρνιθες, καὶ τὰ ἔκγονα τούτων· τὰ 30
δὲ κτήνη πάντα χιλῶ ἔνδον ἐτρέφετο. Ἦσαν δὲ καὶ πυροὶ
καὶ κριθαὶ καὶ ὄσπρια καὶ οἶνος κριθίνος ἐν κρατῆρσιν·
ἐνήσαν δὲ καὶ αὐταὶ αἱ κριθαὶ ἰσοχειλεῖς· καὶ κάλαμοι ἐνέ-

κειντο, οἱ μὲν μείζους, οἱ δὲ ἐλάτιους, γόνατα οὐκ ἔχοντες. Τούτους δ' ἔδει, ὅποτε τις διψῶν, λαβόντα εἰς τὸ στόμα μύζειν· καὶ πάνυ ἄκρατος ἦν, εἰ μὴ τις ὕδωρ ἐπιχέοι· καὶ μάλα ἠδὺ πόμα συμμαθόντι ἦν.

5 Ὁ δὲ Ξενοφῶν τὸν μὲν ἄρχοντα τῆς κώμης ταύτης σύνδειπνον ἐποιήσατο, καὶ θαρσύνειν ἐκέλευεν αὐτόν, λέγων, ὅτι οὔτε τῶν τέκνων στερηθήσοιτο, τὴν τε οἰκίαν αὐτοῦ ἀνεμπλήσαντες τῶν ἐπιτηδείων ἀπίαςιν, ἣν ἀγαθόν τι τῶ στρατεύματι ἐξηγησάμενος φαίνεται, ἔστ' ἂν ἐν ἄλλῳ ἔθνει γέ-
 10 γωνται. Ὁ δὲ ταῦτα ὑπισχνεῖτο, καὶ φιλοφρονούμενος οἶνον ἔφρασεν ἔνθα ἦν κατορωρυγμένος. Ταύτην μὲν οὖν τὴν νύκτα διασηκνήσαντες οὕτως ἐκοιμήθησαν ἐν πᾶσιν ἀφθόνοις πάντες οἱ στρατιῶται, ἐν φυλακῇ ἔχοντες τὸν κωμάρχην καὶ τὰ τέκνα αὐτοῦ ὁμοῦ ἐν ὀφθαλμοῖς. Τῇ
 15 δ' ἐπιούσῃ ἡμέρᾳ Ξενοφῶν, λαβὼν τὸν κωμάρχην, πρὸς τὸν Χειρίσοφον ἐπορεύετο· ὅπου δὲ παρῖοι κώμην, ἐτρέπετο πρὸς τοὺς ἐν ταῖς κώμαις, καὶ κατελάμβανε πανταχοῦ εὐωχουμένους καὶ εὐθυμουμένους, καὶ οὐδαμῶθεν ἀφίεσαν, πρὶν παραθεῖναι αὐτοῖς ἄριστον· οὐκ ἦν δ' ὅπου οὐ παρε-
 20 τίθεσαν ἐπὶ τὴν αὐτὴν τράπεζαν κρέα ἄρνια, ἐρίφεια, χοίρεια, μόσχεια, ὀρνίθια, σὺν πολλοῖς ἄρτοις, τοῖς μὲν πυρίνοις, τοῖς δὲ κριθίνοις. Ὅποτε δὲ τις φιλοφρονούμενός τῳ βούλοιο προπιεῖν, εἶλκεν ἐπὶ τὸν κρατῆρα· ἔνθεν ὑποκύψαντα ἔδει ἑοφοῦντα πιεῖν ὡς περ βοῦν. Καὶ τῷ κωμάρχῃ ἐδίδουσαν
 25 λαμβάνειν, ὅ τι βούλοιο. Ὁ δὲ ἄλλο μὲν οὐδὲν ἐδέχετο· ὅπου δὲ τινα τῶν συγγενῶν ἴδοι, πρὸς ἑαυτὸν αἰεὶ ἐλάμβανεν.

Ἐπεὶ δὲ ἦλθον πρὸς Χειρίσοφον, κατελάμβανον καὶ ἐκείνους σηκνοῦντας, ἑστεφανωμένους τοῦ ξηροῦ χιλοῦ στε-
 30 φάνοις, καὶ διακονοῦντας Ἀρμενίους παῖδας σὺν ταῖς βαρβαρικαῖς στολαῖς· τοῖς δὲ παισὶν ἐδείκνυσαν ὡς περ ἐνεοῖς ὅτι δέοι ποιεῖν. Ἐπεὶ δὲ ἀλλήλους ἐφιλοφρονήσαντο Χειρίσοφος καὶ Ξενοφῶν, κοινῇ δὴ ἀνηρώτων τὸν κωμάρχην διὰ

τοῦ περσίζοντος ἐρμηνέως, τίς εἶη ἡ χώρα. Ὁ δ' ἔλεγεν, ὅτι Ἀρμενία. Καὶ πάλιν ἠρώτων, τίνι οἱ ἵπποι τρέφονται. Ὁ δ' ἔλεγεν, ὅτι βασιλεῖ δασμός· τὴν δὲ πλησίον χώραν ἔφη εἶναι Χάλυβας, καὶ τὴν ὁδὸν ἔφραζεν, ἣ εἶη. Καὶ αὐτὸν τότε μὲν ὄχετο ἄγων ὁ Ξενοφῶν πρὸς τοὺς ἑαυτοῦ οἰκέτας, 5 καὶ ἵππον, ὃν εἰλήφει, παλαιότερον δίδωσι τῷ κωμάρχῃ ἀναθρέψαντι καταθῆσαι, ὅτι ἤκουσεν, αὐτὸν ἱερὸν εἶναι τοῦ Ἥλιου, δεδιώς, μὴ ἀποθάνῃ· ἐκεκάνκωτο γὰρ ὑπὸ τῆς πορείας· αὐτὸς δὲ τῶν πῶλων λαμβάνει, καὶ τῶν ἄλλων στρατηγῶν καὶ λοχαγῶν ἔδωκεν ἐκάστῳ πῶλον. Ἦσαν δ' οἱ 10 ταύτῃ ἵπποι μείονες μὲν τῶν Περσικῶν, θυμοειδέστεροι δὲ πολλῶ. Ἐνταῦθα δὴ καὶ διδάσκει ὁ κωμάρχης, περὶ τοὺς πόδας τῶν ἵππων καὶ τῶν ὑπόζυγιων σακκία περιειλεῖν, ὅταν διὰ τῆς χιόνος ἄγωσιν· ἄνευ γὰρ τῶν σακκίων κατεδύοντο μέχρι τῆς γαστροῦς.

15

Κεφάλαιον ε΄.

Ἐπεὶ δὲ ἡμέρα ἦν ὀγδόη, τὸν μὲν ἠγεμόνα παραδίδωσι Χειρισόφῳ, τοὺς δ' οἰκέτας καταλείπει τῷ κωμάρχῃ, πλὴν τοῦ υἱοῦ [τοῦ] ἄρτι ἠβάσκοντος. Τοῦτον δ' Ἐπισθένει Ἀμφιπολίτῃ παραδίδωσι φυλάττειν, ὅπως, εἰ καλῶς ἠγήσαιο, ἔχων καὶ τοῦτον ἀπίοι. Καὶ εἰς τὴν οἰκίαν αὐτοῦ 20 εἰσεφόρησαν ὡς ἐδύναντο πλεῖστα, καὶ ἀναξεύξαντες ἐπορεύοντο. Ἠγεῖτο δ' αὐτοῖς ὁ κωμάρχης λελυμένος διὰ χιόνος· καὶ ἦδη τ' ἦν ἐν τῷ τρίτῳ σταθμῷ, καὶ ὁ Χειρισόφῳ αὐτῷ ἐχαλεπάνθη, ὅτι οὐκ εἰς κώμας ἦγεν. Ὁ δ' ἔλεγεν, ὅτι οὐκ εἶεν ἐν τῷ τόπῳ τούτῳ. Ὁ δὲ Χειρισόφῳ αὐτὸν ἔπαισε 25 μὲν, ἔδησε δ' οὐ. Ἀπὸ δὲ τούτου ἐκείνος τῆς νυκτὸς ἀποδρᾶς ὄχετο, κατιλιπὼν τὸν υἱόν. Τοῦτό γε δὴ Χειρισόφῳ καὶ Ξενοφῶντι μόνον διάφορον ἐν τῇ πορείᾳ ἐγένετο, ἢ τοῦ

ἡγεμόνος κάκωσις καὶ ἀμέλεια. Ἐπισθένης δὲ ἠρώσθη τε τοῦ παιδός, καὶ οἴκαδε κομίσας πιστοτάτῃ ἐχρήτο.

Μετὰ τοῦτο σταθμοὺς ἐπὶ ἐπορεύθησαν, ἀνὰ πέντε παρασάγγας τῆς ἡμέρας, παρὰ τὸν Φᾶσιν ποταμόν, εὖρος ὡς 5 πλεθριαῖον. Ἐντεῦθεν ἐπορεύθησαν σταθμοὺς δύο, παρασάγγας δέκα· ἐπὶ δὲ τῇ εἰς τὸ πεδίον ὑπερβολῇ ἀπήντησαν αὐτοῖς Χάλυβες καὶ Τάοχοι καὶ Φασιανοί. Χειρίσσοφος δέ, ἐπεὶ κατεῖδε τοὺς πολεμίους ἐπὶ τῇ ὑπερβολῇ, ἐπάυσαστο πορευόμενος, ἀπέχων ὡς πενήκοντα σταδίους, ἵνα μὴ 10 κατὰ κέρας ἄγων πλησιάσῃ τοῖς πολεμίοις· παρήγγειλε δὲ καὶ τοῖς ἄλλοις παράγειν τοὺς λόχους, ὅπως ἐπὶ φάλαγγος γένοιτο τὸ στρατεύμα. Ἐπεὶ δὲ ἦλθον οἱ ὀπισθοφυλάκες, συνεκάλεσε τοὺς στρατηγοὺς καὶ λοχαγούς, καὶ ἔλεξεν ὧδε·

“Οἱ μὲν πολέμιοι, ὡς ὄρατε, κατέχουσι τὰς ὑπερβολὰς τοῦ 15 ὄρους· ὥρα δὲ βουλευέσθαι, ὅπως ὡς κάλλιστα ἀγωνιούμεθα. Ἐμοὶ μὲν οὖν δοκεῖ παραγγέλλειν μὲν ἀριστοποιεῖσθαι τοῖς στρατιώταις, ἡμᾶς δὲ βουλευέσθαι, εἴτε τήμερον εἴτε αὐριον δοκεῖ ὑπερβάλλειν τὸ ὄρος.” “Ἐμοὶ δέ γε,” ἔφη ὁ Κλεάνωρ, “δοκεῖ, ἐπὶ ὡς τάχιστα ἀριστήσωμεν, ἐξοπλισα- 20 μένους ὡς τάχιστα ἵεναι ἐπὶ τοὺς ἄνδρας. Εἰ γὰρ διατρίψομεν τὴν τήμερον ἡμέραν, οἱ τε νῦν ὄρωντες ἡμᾶς πολέμιοι θαρσαλεώτεροι ἔσονται, καὶ ἄλλους εἰκὸς τούτων θαρσύνων πλείους προσγενέσθαι.”

Μετὰ τοῦτον Ξενοφῶν εἶπεν· “Ἐγὼ δ’ οὕτω γινώσκω· 25 Εἰ μὲν ἀνάγκη ἐστὶ μάχεσθαι, τοῦτο δεῖ παρασκευάσασθαι, ὅπως ὡς κράτιστα μαχούμεθα· εἰ δὲ βουλόμεθα ὡς ῥᾶστα ὑπερβάλλειν, τοῦτό μοι δοκεῖ σκεπτέον εἶναι, ὅπως ὡς ἐλάχιστα μὲν τραύματα λάβωμεν, ὡς ἐλάχιστα δὲ σώματα ἀνδρῶν ἀποβάλωμεν. Τὸ μὲν οὖν ὄρος ἐστὶ τὸ ὄρώμενον 30 πλεόν, ἢ ἐφ’ ἐξήκοντα στάδια, ἄνδρες δ’ οὐδαμῇ φυλάττοντες ἡμᾶς φανεροί εἰσιν, ἀλλ’ ἢ κατὰ ταύτην τὴν ὁδόν· πολὺ οὖν κρεῖττον, τοῦ ἐρήμου ὄρους καὶ κλέψαι τι πειραῖσθαι λαθόντας καὶ ἀρπάσαι φθάσαντας, ἢν δυνώμεθα, μᾶλλον,

ἢ πρὸς ἰσχυρὰ χωρία καὶ ἄνδρας παρεσκευασμένους μάχεσθαι. Πολὺ γὰρ ὄρεον, ὄρθιον ἀμαχεὶ ἵεναι, ἢ ὀμαλόν, ἔνθεν καὶ ἔνθεν πολεμίων ὄντων· καὶ νύκτωρ ἀμαχεὶ [ὡς] μᾶλλον ἂν τὰ πρὸ ποδῶν ὄρῃ τις, ἢ μεθ' ἡμέραν μαχόμενος· καὶ ἡ τραχεῖα τοῖς ποσὶν ἀμαχεὶ ἰοῦσιν εὐμενεστέρα ἢ ἡ ὀμαλὴ τὰς κεφαλὰς βαλλομένοις. Κλέψαι δὲ οὐκ ἀδύνατόν μοι δοκεῖ εἶναι, ἐξὸν μὲν νυκτὸς ἵεναι, ὡς μὴ ὄρασθαι· ἐξὸν δὲ ἀπελθεῖν τοσοῦτον, ὡς μὴ αἰσθησθαι παρεῖχειν. Δοκοῦμεν δ' ἂν μοι, ταύτῃ προσποιούμενοι προςβαλεῖν, ἐρημοτέρῳ ἂν τῷ ἄλλῳ ὄρει χρῆσθαι· μένοιεν γὰρ αὐτοῦ μᾶλλον ἀθρόοι οἱ πολέμιοι. Ἄτιός τί ἐγὼ περὶ κλοπῆς συμβάλλομαι; Ῥῆμας γὰρ ἔγωγε, ὦ Χειρίσοφε, ἀκούω, τοὺς Λακεδαιμονίους, ὅσοι ἐστὲ τῶν ὁμοίων, εὐθύς ἐκ παίδων κλέπτειν μελετᾶν· καὶ οὐκ αἰσχρὸν εἶναι, ἀλλὰ καλὸν κλέπτειν, ὅσα μὴ κωλύει νόμος. “Ὅπως δὲ ὡς κράτιστα κλέπτιητε καὶ πειρᾶσθε λανθάνειν, νόμιμον ἄρα ὑμῖν ἐστίν, ἐὰν ληφθῆτε κλέπτοντες, μαστιγοῦσθαι. Νῦν οὖν μάλα σοι καιρός ἐστιν ἐπιδείξασθαι τὴν παιδεῖαν, καὶ φυλάξασθαι μέντοι, μὴ ληφθῶμεν κλέπτοντες τοῦ ὄρους, ὡς μὴ πολλὰς πληγὰς λάβωμεν.”

“Ἄλλὰ μέντοι,” ἔφη ὁ Χειρίσοφος, “καὶ ἐγὼ ὑμᾶς ἀκούω τοὺς Ἀθηναίους δεινοὺς εἶναι κλέπτειν τὰ δημόσια, καὶ μάλα ὄντος δεινοῦ τοῦ κινδύνου τῷ κλέπτοντι, καὶ τοὺς κράτιστους μέντοι μάλιστα, εἴτερ ὑμῖν οἱ κράτιστοι ἄρχειν ἀξιοῦνται· ὥστε ὦρα καὶ σοὶ ἐπιδείκνυσθαι τὴν παιδεῖαν.”

“Ἐγὼ μὲν τοίνυν,” ἔφη ὁ Ξενοφῶν, “ἔτοιμός εἰμι, τοὺς ὀπισθοφύλακας ἔχων, ἐπειδὴν δειπνήσωμεν, ἵεναι καταληψόμενος τὸ ὄρος. Ἐχω δὲ καὶ ἡγεμόνας· οἱ γὰρ γυμνήτες τῶν ἐφεπομένων ἡμῖν κλωπῶν ἔλαβάν τινας ἐνεδρεύσαντες· καὶ τούτων πυνθάνομαι, ὅτι οὐκ ἄβρατόν ἐστι τὸ ὄρος, ἀλλὰ νέμεται καὶ αἰξὶ καὶ βουσίν· ὥστε, ἢνπερ ἅπαξ λάβωμέν τι τοῦ ὄρους, βατὰ καὶ τοῖς ὑποζυγίοις ἔσται. Ἐλπίζω μέντοι, οὐδὲ τοὺς πολεμίους μενεῖν ἔτι, ἐπειδὴν ἴδωσιν ἡμᾶς ἐν τῷ

ὁμοίῳ ἐπὶ τῶν ἄκρων· οὐδὲ γὰρ νῦν ἐθέλουσι καταβαίνειν εἰς τὸ ἴσον ἡμῖν.” Ὁ δὲ Χειρίσοφος εἶπε· “Καὶ τί δεῖ σὲ ἵεναι, καὶ λείπειν τὴν ὀπισθοφυλακίαν; ἀλλ’ ἄλλους πέμψον, εἰ μὴ τινες ἐθέλουσιν φαίνωνται.” Ἐκ τούτου

⁵ Ἀριστάννυμος Μεθυδριεὺς ἔρχεται ὀπλίτας ἔχων, καὶ Ἀριστέας Χίος γυμνήτας, καὶ Νικόμαχος Οἰταῖος γυμνήτας· καὶ σύνθημα ἐποιήσαντο, ὅποτε ἔχοιεν τὰ ἄκρα, πυρὰ καίειν πολλὰ. Ταῦτα συνθέμενοι ἠρίστων, ἐκ δὲ τοῦ ἀρίστου προήγαγεν ὁ Χειρίσοφος τὸ στράτευμα πᾶν ὡς δέκα στά-
¹⁰ δια πρὸς τοὺς πολεμίους, ὅπως ὡς μάλιστα δοκοίη ταύτη προσάξειν.

Ἐπειδὴ δὲ ἐδείπνησαν, καὶ νύξ ἐγένετο, οἱ μὲν ταχθέντες ὄχοντο, καὶ καταλαμβάνουσι τὸ ὄρος· οἱ δὲ ἄλλοι αὐτοῦ ἀνεπαύοντο. Οἱ δὲ πολέμιοι, ὡς ἤσθοντο ἐχόμενον τὸ
¹⁵ ὄρος, ἐγρηγόρεσαν, καὶ ἔκαιον πυρὰ πολλὰ διὰ νυκτός.

Ἐπειδὴ δὲ ἡμέρα ἐγένετο, Χειρίσοφος μὲν θυσάμενος ἤγε κατὰ τὴν ὁδόν· οἱ δὲ τὸ ὄρος καταλαβόντες κατὰ τὰ ἄκρα ἐπήεσαν. Τῶν δ’ αὖ πολεμίων τὸ μὲν πολὺ ἔμενεν ἐπὶ τῇ ὑπερβολῇ τοῦ ὄρους, μέρος δ’ αὐτῶν ἀπήντα τοῖς κατὰ τὰ
²⁰ ἄκρα. Πρὶν δὲ ὁμοῦ εἶναι τοὺς πολλοὺς ἀλλήλοις, συμμιγνύουσιν οἱ κατὰ τὰ ἄκρα, καὶ νικῶσιν οἱ Ἕλληνες καὶ διώκουσιν. Ἐν τούτῳ δὲ καὶ οἱ ἐκ τοῦ πεδίου οἱ μὲν πελ-
τασταὶ τῶν Ἑλλήνων δρόμῳ ἔθειον πρὸς τοὺς παρατεταγμέ-
νους, Χειρίσοφος δὲ βιάδην ταχὺ ἐφείπετο σὺν τοῖς ὀπλίταις.

²⁵ Οἱ δὲ πολέμιοι οἱ ἐν τῇ ὁδῷ, ἐπειδὴ τὸ ἄνω ἐώρων ἠττώμενον, φεύγουσι· καὶ ἀπέθανον μὲν οἱ πολλοὶ αὐτῶν, γέροντα δὲ πάμπολλα ἐλήφθη· ἃ οἱ Ἕλληνες ταῖς μαχαίραις κόπτοντες ἀχρεῖα ἐποιοῦν. Ὡς δ’ ἀνέβησαν, θύσαντες καὶ τρόπιον στησάμενοι, κατέβησαν εἰς τὸ πεδίον, καὶ εἰς κώ-
³⁰ μας πολλῶν [καὶ] ἀγαθῶν γεμούσας ἤλθον.

Κεφάλαιον ζ΄.

Ἐκ δὲ τούτων ἐπορεύθησαν εἰς Ταόχους, σταθμούς πέντε παρασάγγας τριάκοντα· καὶ τὰ ἐπιτήδεια ἐπέλιπε· χωρία γὰρ ἦκον ἰσχυρὰ οἱ Τάοχοι, ἐν οἷς καὶ τὰ ἐπιτήδεια πάντα εἶχον ἀνακεκομισμένοι. Ἐπεὶ δὲ ἀφίκοντο εἰς χωρίον, ὃ πόλιν μὲν οὐκ εἶχεν, οὐδ' οἰκίας, συνεληλυθότες δ' ἦσαν αὐτόσε καὶ ἄνδρες καὶ γυναῖκες καὶ κτήνη πολλά, Χειρίσοφος μὲν πρὸς τοῦτο προσέβαλλεν εὐθύς ἤκων· ἐπεὶ δὲ ἡ πρώτη τάξις ἀπέκαμνεν, ἄλλη προσήει, καὶ αὐθις ἄλλη· οὐ γὰρ ἦν ἀθρόοις περιστῆναι, ἀλλὰ ποταμὸς ἦν κύκλω. Ἐπειδὴ δὲ Ξενοφῶν ἦλθε σὺν τοῖς ὀπισθοφύλαξι καὶ πελ- 10 τασταῖς καὶ ὀπλίταις, ἐνταῦθα δὴ λέγει Χειρίσοφος· “Εἰς καλὸν ἦκει· τὸ γὰρ χωρίον αἰρετέον· τῇ γὰρ στρατιᾷ οὐκ ἔστι τὰ ἐπιτήδεια, εἰ μὴ ληψόμεθα τὸ χωρίον.”

Ἐνταῦθα δὴ κοινῇ ἐβουλεύοντο· καὶ τοῦ Ξενοφώντος ἐρωτῶντος, τί τὸ κωλύον εἴη εἰσελθεῖν, εἶπεν ὁ Χειρίσοφος· 15 “Ἀλλὰ μία αὕτη ἐστὶ πάροδος, ἣν ὄρας· ὅταν δὲ τις ταύτη πειραῖται παριέναι, κυλινδοῦσι λίθους ὑπὲρ ταύτης τῆς ὑπερεχούσης πέτρας· ὃ δ' ἂν καταληφθῇ, οὕτω διατίθεται.” Ἀμα δ' ἔδειξεν αὐτῷ συντετριμμένους ἀνθρώπους καὶ σκέλη καὶ πλευράς. “Ἦν δὲ τοὺς λίθους ἀναλώσωσιν,” 20 ἔφη ὁ Ξενοφῶν, “ἄλλο τι ἢ οὐδὲν κωλύει παριέναι; οὐ γὰρ δὴ ἐκ τοῦ ἐναντίου ὄρωμεν, εἰ μὴ ὀλίγους τούτους ἀνθρώπους· καὶ τούτων δύο ἢ τρεῖς ὤπλισμένους. Τὸ δὲ χωρίον, ὡς καὶ σὺν ὄρας, σχεδὸν τρία ἡμίπλεθρά ἐστιν, ἃ δεῖ βαλλομένους παρελθεῖν. Τούτου δὲ ὅσον πλέθρον δασὺ πίτυσι 25 διαλειπούσαις μεγάλαις, ἀνθ' ὧν ἐστηκότες ἄνδρες τί ἂν πάσχοιεν ἢ ὑπὸ τῶν φερομένων λίθων ἢ ὑπὸ τῶν κυλινδουμένων; τὸ λοιπὸν οὖν ἤδη γίγνεται ὡς ἡμίπλεθρον, ὃ δεῖ, ὅταν λωφήσωσιν οἱ λίθοι, παραδραμεῖν.” “Ἀλλ' εὐθέως,” ἔφη ὁ Χειρίσοφος, “ἐπειδὴν ἀρξώμεθα εἰς τὸ 30

δασὺ παριέναι, φέρονται οἱ λίθοι πολλοί.” “Αὐτὸ ἄν,”
 ἔφη, “τὸ δέον εἶη· θᾶπτον γὰρ [ἀληθῶς] ἀναλώσουσι
 τοὺς λίθους. Ἄλλὰ πορευώμεθα, ἔνθεν ἡμῖν μικρόν [ὑστε-
 ρον] τι παραδραμεῖν ἔσται, ἢν δυνώμεθα· καὶ ἀπελθεῖν
 5 ῥάδιον, ἢν βουλώμεθα.”

Ἐντεῦθεν ἐπορεύοντο Χειρίσοφος καὶ Ξενοφῶν καὶ Καλ-
 λίμαχος Παρθάσιος, λοχαγός· τούτου γὰρ ἡγεμονία ἦν τῶν
 ὀπισθοφυλάκων λοχαγῶν ἐκείνη τῇ ἡμέρᾳ· οἱ δὲ ἄλλοι λο-
 χαγοὶ ἔμενον ἐν τῷ ἀσφαλεῖ. Μετὰ τοῦτο οὖν ἀπῆλθον
 10 ὑπὸ τὰ δένδρα ἄνθρωποι ὡς ἑβδομήκοντα, οὐκ ἄθροοι, ἀλλὰ
 καθ' ἓνα, ἕκαστος φυλαττόμενος ὡς ἐδύνατο. Ἀγασίας δὲ ὁ
 Στυμφάλιος καὶ Ἀριστώνυμος Μεθυδριεύς, καὶ οὗτοι τῶν
 ὀπισθοφυλάκων λοχαγοὶ ὄντες, καὶ ἄλλοι δὲ, ἐφέστασαν ἔξω
 τῶν δένδρων· οὐ γὰρ ἦν ἀσφαλές ἐν τοῖς δένδροις ἐστάναι
 15 πλεῖον, ἢ τὸν ἓνα λόχον. Ἐνθα δὴ καὶ Καλλίμαχος μηχαν-
 νᾶται τι· προέτρεχεν ἀπὸ τοῦ δένδρου, ὑφ' ᾧ ἦν αὐτός, δύο
 ἢ τρία βήματα· ἐπεὶ δὲ οἱ λίθοι φέροντο, ἀνεχάζετο εὐπε-
 τῶς· ἐφ' ἐκάστης δὲ προδρομῆς πλεον ἢ δέκα ἄμαζαι πε-
 τρῶν ἀνηλίσκοντο. Ὁ δὲ Ἀγασίας, ὡς ὄρα τὸν Καλλίμαχον,
 20 ἄ ἐποίει, καὶ τὸ στράτευμα πᾶν θεώμενον, δείσας, μὴ οὐ
 πρῶτος παραδράμοι εἰς τὸ χωρίον, οὔτε τὸν Ἀριστώνυμον
 πλησίον ὄντα παρακαλέσας, οὔτε Εὐρύλοχον τὸν Λουσιέα,
 ἐταίρους ὄντας, οὔτ' ἄλλον οὐδένα, χωρεῖ αὐτός, καὶ παρέρ-
 χεται πάντας. Ὁ δὲ Καλλίμαχος, ὡς ἑώρα αὐτὸν παριόντα,
 25 ἐπιλαμβάνεται αὐτοῦ τῆς ἕντος· ἐν δὲ τούτῳ παρέθει αὐ-
 τοὺς Ἀριστώνυμος Μεθυδριεύς, καὶ μετὰ τοῦτον Εὐρύλοχος
 Λουσιεύς· πάντες γὰρ οὗτοι ἀντεποιοῦντο ἀρετῆς, καὶ διη-
 γωνίζοντο πρὸς ἀλλήλους· καὶ οὕτως ἐρίζοντες αἰροῦσι τὸ
 χωρίον. Ὡς γὰρ ἅπασι εἰσέδραμον, οὐδεὶς ἔτι πέτρος ἄνω-
 30 θεν ἠνέχθη. Ἐνταῦθα δὴ δεινὸν ἦν θέαμα· αἱ γὰρ γυναῖ-
 κες, ῥίπτουσαι τὰ παιδιά, εἶτα καὶ ἑαυτὰς ἐπικατεῖρόπτουν·
 καὶ οἱ ἄνδρες ὡσαύτως. Ἐνθα δὴ καὶ Αἰνέας ὁ Στυμφά-
 λιος, λοχαγός, ἰδὼν τινα θέοντα ὡς ῥίψοντα ἑαυτὸν, στολήν

ἔχοντα καλήν, ἐπιλαμβάνεται ὡς αὐτὸν κωλύσων. Ὁ δ' αὐτὸν ἐπισπᾶται, καὶ ἀμφοτέροι ἦχοντο κατὰ τῶν πετρῶν φερόμενοι, καὶ ἀπέθανον. Ἐντεῦθεν ἄνθρωποι μὲν ὀλίγοι πάνυ ἐλίφθησαν, βόες δὲ καὶ ὄνοι πολλοὶ καὶ πρόβατα.

Ἐντεῦθεν ἐπορεύθησαν διὰ Χαλύβων σταθμοὺς ἑπτὰ παρασάγγας πεντήκοντα. Οὗτοι ἦσαν ὧν διήλθον ἀκκιμώτατοι, καὶ εἰς χεῖρας ἦσαν· εἶχον δὲ θώρακας λινοῦς μέχρι τοῦ ἤτρου, ἀντὶ δὲ τῶν περσῶν σπάρτα πυκνὰ ἐστραμμένα. Εἶχον δὲ καὶ κνημίδας καὶ κράνη, καὶ παρὰ τὴν ζώνην μαχαίριον, ὅσον ξυήλην Λακωνικήν, ᾧ ἔσφακτον, ὧν κρατεῖν δύναιντο· καὶ ἀποτέμνοντες ἀντὰς κεφαλὰς, ἔχοντες ἐπορεύοντο· καὶ ἦδον, καὶ ἐχόρευον, ὅποτε οἱ πολέμιοι ὄψασθαι αὐτοὺς ἔμελλον· εἶχον δὲ καὶ δόρυ ὡς πεντεκαίδεκα πηχῶν, μίαν λόγχην ἔχον. Οὗτοι ἐνέμενον ἐν τοῖς πολίσμασιν· ἐπεὶ δὲ παρέλθοιεν οἱ Ἕλληνες, εἶποντο ἀεὶ μαχόμενοι· ᾄκουν δὲ ἐν τοῖς ὄχυροῖς· καὶ τὰ ἐπιτήδεια ἐν τούτοις ἀνακεκομισμένοι ἦσαν· ὥστε μηδὲν λαμβάνειν αὐτόθεν τοὺς Ἕλληνας, ἀλλὰ διετρόφησαν τοῖς κτήνεσιν, ἃ ἐκ τῶν Ταόχων ἔλαβον. Ἐκ τούτου οἱ Ἕλληνες ἀφίκοντο ἐπὶ τὸν Ἀρπασον ποταμόν, εὗρος τεττάρων πλέθρων. Ἐντεῦθεν ἐπορεύθησαν διὰ Σκυθινῶν σταθμοὺς τέτταρας παρασάγγας εἴκοσι, διὰ πεδίου εἰς κόμας· ἐν αἷς ἔμειναν ἡμέρας τρεῖς, καὶ ἐπεσιτίσαντο.

Ἐντεῦθεν δὲ ἦλθον σταθμοὺς τέτταρας, παρασάγγας εἴκοσι, πρὸς πόλιν μεγάλην καὶ εὐδαίμονα, οἰκουμένην· ἐκαλεῖτο δὲ Γυμνίας. Ἐκ ταύτης ὁ τῆς χώρας ἄρχων τοῖς Ἕλλησιν ἡγεμόνα πέμπει, ὅπως διὰ τῆς ἑαυτῶν πολεμίας χώρας ἐπάγοι αὐτούς. Ἐλθὼν δ' ἐκεῖνος, λέγει, ὅτι ἄξει αὐτοὺς εἰς χωρίον, ὅθεν [πέντε ἡμερῶν] ὄψονται θάλατταν· εἰ δὲ μή, 30 τεθνάναι ἐπηγγέλλετο. Καὶ ἠγούμενος, ἐπειδὴ ἐνέβαλεν εἰς τὴν ἑαυτοῖς πολεμίαν, παρεκελεύετο αἰθεῖν καὶ φθεῖρειν τὴν χώραν· ᾧ καὶ δῆλον ἐγένετο, ὅτι τούτου ἕνεκα ἔλθοι, οὐ

τῆς τῶν Ἑλλήνων εὐνοίας. Καὶ ἀφικνοῦνται ἐπὶ τὸ ἱερὸν ὄρος τῆ πέμπτῃ ἡμέρᾳ· ὄνομα δ' ἦν τῷ ὄρει Θήχης. Ἐπειδὴ δὲ οἱ πρῶτοι ἐγένοντο ἐπὶ τοῦ ὄρους, καὶ κατεῖδον τὴν θάλατταν, πολλὴ κραυγὴ ἐγένετο. Ἀκούσας δὲ ὁ Ξενοφῶν 5 καὶ οἱ ὀπισθοφύλακες, ᾗθήθησαν καὶ ἔμπροσθεν ἄλλους ἐπιτίθεσθαι πολεμίους· εἶποντο γὰρ καὶ ὀπισθεν οἱ ἐκ τῆς καιομένης χώρας· καὶ αὐτῶν οἱ ὀπισθοφύλακες ἀπέκτεινάν τε τινὰς καὶ ἐζώγρησαν, ἐνέδραν ποιησάμενοι· καὶ γέφρα ἔλαβον δασέων βοῶν ὠμοβοΐνα ἀμφὶ τὰ εἴκοσιν.

10 Ἐπειδὴ δὲ βοὴ πλείων τε ἐγίγνετο καὶ ἐγγύτερον, καὶ οἱ αἰεὶ ἐπιόντες ἔθεον δρόμῳ ἐπὶ τοὺς αἰεὶ βοῶντας, καὶ πολλῶν μεΐζων ἐγίγνετο ἢ βοή, ὅσῳ δὴ πλείους ἐγίγνοντο, ἐδόκει δὴ μεΐζόν τι εἶναι τῷ Ξενοφῶντι. Καὶ ἀναβὰς ἐφ' ἵππον, καὶ Λύκιον καὶ τοὺς ἱππέας ἀναλαβὼν, παρεβόηθει· καὶ τάχα δὴ 15 ἀκούουσι βοῶντων τῶν στρατιωτῶν, “Θάλαττα, θάλαττα,” καὶ παρεγγυῶντων. Ἐνθα δὴ ἔθεον ἅπαντες καὶ οἱ ὀπισθοφύλακες, καὶ τὰ ὑποζύγια ἠλαύνετο καὶ οἱ ἵπποι. Ἐπεὶ δὲ ἀφίκοντο πάντες ἐπὶ τὸ ἄκρον, ἐνταῦθα δὴ περιέβαλλον ἀλλήλους, καὶ στρατηγούς καὶ λοχαγούς, δακρύοντες. Καὶ 20 ἑξαπίνης, ὅτου δὴ παρεγγυήσαντος, οἱ στρατιῶται φέρουσι λίθους, καὶ ποιοῦσι κολωνὸν μέγαν. Ἐνταῦθα ἀνέτιθεσαν πλῆθος δερμάτων ὠμοβοΐνων, καὶ βακτηρίας, καὶ τὰ αἰχμάλωτα γέφρα, καὶ ὁ ἡγεμὼν αὐτός τε κατέτεμνε τὰ γέφρα, καὶ τοῖς ἄλλοις διεκελεύετο. Μετὰ ταῦτα τὸν ἡγεμόνα ἀποπέμ- 25 πουσιν οἱ Ἕλληνας, δῶρα δόντες ἀπὸ κοινοῦ, ἵππον, καὶ φιάλην ἄργυρᾶν, καὶ σκευὴν Περσικὴν καὶ θαρειακὴν δέκα· ἥτις δὲ μάλιστα τοὺς δακτυλίους, καὶ ἔλαβε πολλοὺς παρὰ τῶν στρατιωτῶν. Κώμην δὲ δεῖξας αὐτοῖς, οὗ σκηνήσουσι, καὶ τὴν ὁδόν, ἣν πορεύσονται εἰς Μάκρωνας, ἐπεὶ ἐσπέρα 30 ἐγένετο, ὥχετο τῆς νυκτὸς ἀπιών.

Κεφάλαιον η΄.

Ἐντεῦθεν ἐπορεύθησαν οἱ Ἕλληνες διὰ Μακρώνων σταθμούς τρεῖς παρασάγγας δέκα. Τῇ πρώτῃ δὲ ἡμέρᾳ ἀφίκοντο ἐπὶ τὸν ποταμόν, ὃς ὠρίζε τὴν τε τῶν Μακρώνων χώραν καὶ τὴν τῶν Σκυθινῶν. Εἶχον δ' ὑπερδέξιον χωρίον οἷον χαλεπώτατον, καὶ ἐξ ἀριστερᾶς ἄλλον ποταμόν, εἰς ὃν 5 ἐνέβαλλεν ὁ ὀρίζων, δι' οὗ ἔδει διαβῆναι. Ἦν δὲ οὗτος δασὺς δένδρεσι παχέσι μὲν οὐ, πυκνοῖς δέ. Ταῦτα, ἐπεὶ προσῆλθον οἱ Ἕλληνες, ἔκοπτον, σπεύδοντες ὡς τάχιστα ἐκ τοῦ χωρίου ἐξελθεῖν. Οἱ δὲ Μάκρωνες, ἔχοντες γέρορα καὶ λόγχας καὶ τριχίνους χιτῶνας, καταντιπέρας τῆς διαβάσεως 10 παρατεταγμένοι ἦσαν, καὶ ἀλλήλοις διεκελεύοντο, καὶ λίθους εἰς τὸν ποταμόν ἐρρίπτουν· ἐξικνοῦντο δὲ οὐδὲ οὕτως, οὐδ' ἔβλαπτον οὐδένα.

Ἐνθα δὲ προσέρχεται τῷ Ξενοφῶντι τῶν πελταστῶν τις ἀνὴρ, Ἀθήνησι φάσκων δεδουλευκέναι, λέγων, ὅτι γιγνώ- 15 σκοι τὴν φωνὴν τῶν ἀνθρώπων. “Καὶ οἶμαι,” ἔφη, “ἐμὴν ταύτην τὴν πατρίδα εἶναι· καὶ εἰ μὴ τι κωλύει, ἐθέλω αὐτοῖς διαλεχθῆναι.” “Ἄλλ' οὐδὲν κωλύει,” ἔφη· “ἀλλὰ διαλέγον, καὶ μαθε πρώτον αὐτῶν, τίνας εἰσίν.” Οἱ δ' εἶπον, ἐρωτήσαντος, ὅτι Μάκρωνες. “Ἐρώτα τοίνυν,” 20 ἔφη, “αὐτούς, τί ἀντιτετάχεται, καὶ χρήζουσιν ἡμῖν πολέμοι εἶναι;” Οἱ δ' ἀπεκρίναντο· “Ὅτι καὶ ὑμεῖς ἐπὶ τὴν ἡμετέραν ἔρχεσθε.” Λέγειν ἐκέλευον οἱ στρατηγοί, “ὅτι γε οὐ κακῶς ποιήσαντες, ἀλλὰ βασιλεῖ πολεμήσαντες, ἀπερχόμεθα εἰς τὴν Ἑλλάδα, καὶ ἐπὶ θάλατταν βουλόμεθα 25 ἀφικέσθαι.” Πρώτων ἐκείνοι, εἰ δοῖεν ἂν τούτων τὰ πιστά. Οἱ δ' ἔφασαν καὶ δοῦναι καὶ λαβεῖν ἐθέλειν. Ἐντεῦθεν διδώσιν οἱ Μάκρωνες βαρβαρικήν λόγχην τοῖς Ἕλλησιν, οἱ δὲ Ἕλληνες ἐκείνοις Ἑλληνικὴν· ταῦτα γὰρ ἔφασαν πιστὰ εἶναι· θεοὺς δ' ἐπεμαρτύραντο ἀμφοτέροισι. 30

Μετὰ δὲ τὰ πιστὰ εὐθύς οἱ Μάκρωνες τὰ δένδρα συν-
 εξέκοπτον, τὴν τε ὁδὸν ὠδοποιοῦν, ὡς διαβιβάσαστες, ἐν μέ-
 σοις ἀναμεμιγμένοι τοῖς Ἑλλησιν· καὶ ἀγοράν, οἷαν ἐδύ-
 ναντο, παρεῖχον· καὶ παρήγαγον τρισὶν ἡμέραις, ἔστε ἐπὶ
 5 τὰ τῶν Κόλχων ὄρια κατέστησαν τοὺς Ἑλληνας. Ἐνταῦθα
 ἦν ὄρος μέγα, πρὸς βατὸν δέ· καὶ ἐπὶ τούτου οἱ Κόλχοι
 παρατεταγμένοι ἦσαν. Καὶ τὸ μὲν πρῶτον οἱ Ἕλληνες ἀν-
 τιπαρειάζαντο κατὰ φάλαγγα, ὡς οὕτως ἄξοντες πρὸς τὸ
 ὄρος· ἔπειτα δὲ ἔδοξε τοῖς στρατηγοῖς συλλεγεῖσι βουλευ-
 10 σασθαι, ὅπως ὡς κάλλιστα ἀγωνιοῦνται. Ἐλεξεν οὖν Ξενο-
 φῶν, “ ὅτι δοκεῖ, παύσαντας τὴν φάλαγγα, λόχους ὀρθίους
 ποιῆσαι· ἡ μὲν γὰρ φάλαγξ διασπασθήσεται εὐθύς· τῇ
 μὲν γὰρ ἀνοδόν, τῇ δὲ εὐδοδὸν εὐρήσομεν τὸ ὄρος· καὶ εὐθύς
 τοῦτο ἀθυμίαν ποιήσει, ὅταν τεταγμένοι εἰς φάλαγγα ταύ-
 15 τὴν διεσπασμένην ὀρῶσιν. Ἐπειτα δέ, ἦν μὲν ἐπὶ πολλοὺς
 τεταγμένοι προσάγωμεν, περιτεύσουσιν ἡμῶν οἱ πολέμιοι,
 καὶ τοῖς περιτιτοῖς χρήσονται ὅ τι ἂν βούλωνται· ἐὰν δ' ἐπὶ
 ὀλίγων τεταγμένοι ἴωμεν, οὐδὲν ἂν εἴη θαυμαστόν, εἰ δια-
 κοπεῖη ἡμῶν ἡ φάλαγξ ὑπὸ ἀθρόων πη καὶ βελῶν καὶ ἀν-
 20 θρώπων [πολλῶν] συμπεσόντων· εἰ δὲ πη τοῦτο ἔσται, τῇ
 ὅλῃ φάλαγγι κακὸν ἔσται. Ἀλλὰ μοι δοκεῖ, ὀρθίους τοὺς
 λόχους ποιησαμένους, τοσοῦτον χωρίον κατασχεῖν διαλιπόν-
 τας τοῖς λόχοις, ὅσον ἔξω τοὺς ἐσχάτους λόχους γενέσθαι
 τῶν πολεμίων κεράτων· καὶ οὕτως ἐσόμεθα τῆς τε τῶν πο-
 25 λεμίων φάλαγγος ἔξω οἱ ἐσχατοὶ λόχοι, καὶ ὀρθίους ἄγοντες
 οἱ κρᾶτιστοι ἡμῶν πρῶτοι προσίασιν, ἧ̄ τε ἂν εὐδοδὸν ἧ̄,
 ταύτῃ ἕκαστος ἄξει ὁ λόχος. Καὶ εἰς τε τὸ διαλεῖπον οὐ
 ῥᾶδιον ἔσται τοῖς πολεμίοις εἰσελθεῖν, ἔνθεν καὶ ἔνθεν λό-
 χων ὄντων, διακόψαι τε οὐ ῥᾶδιον ἔσται λόχον ὀρθιον προς-
 30 ιόντα. Ἐὰν τὲ τις πιέζηται τῶν λόχων, ὁ πλησίον βοηθή-
 σει· ἦν τε εἰς πη δυνηθῇ τῶν λόχων ἐπὶ τὸ ἄκρον ἀναβῆ-
 ναι, οὐδεὶς μηκέτι μείνη τῶν πολεμίων.” Ταῦτα ἔδοξε, καὶ
 ἐποίουν ὀρθίους τοὺς λόχους. Ξενοφῶν δὲ ἀπιὼν ἐπὶ τὸ

εὐώνυμον ἀπὸ τοῦ δεξιού, εἶπε τοῖς στρατιώταις· “Ἄνδρες, οὗτοι εἰσιν, οὓς ὄρατε, μόνοι ἔτι ἡμῖν ἐμποδῶν τοῦ μὴ ἤδη εἶναι, ἔνθα πάλοι σπεύδομεν· τούτους, ἣν πως δυνώμεθα, καὶ ὤμους δεῖ καταφαγεῖν.”

Ἐπεὶ δ' ἐν ταῖς χώραις ἕκαστοι ἐγένοντο, καὶ τοὺς λόχους 5 ὀρθίους ἐποίησαντο, ἐγένοντο μὲν λόχοι τῶν ὀπλιῶν ἀμφὶ τοὺς ὀγδοήκοντα, ὁ δὲ λόχος ἕκαστος σχεδὸν εἰς τοὺς ἑκατόν· τοὺς δὲ πελταστὰς καὶ τοὺς τοξότας τριχῆ ἐποίησαντο, τοὺς μὲν τοῦ εὐωνύμου ἕξω, τοὺς δὲ τοῦ δεξιού, τοὺς δὲ κατὰ μέσον, σχεδὸν ἑξακοσίους ἑκάστους. Ἐκ τούτου παρηγγύ- 10 ησαν οἱ στρατηγοὶ εὐχεσθαι· εὐξάμενοι δὲ καὶ παιανίσαντες ἐπορεύοντο. Καὶ Χειρίσοφος μὲν καὶ Ξενοφῶν καὶ οἱ σὺν αὐτοῖς πελτασταὶ ἕξω γενόμενοι τῆς τῶν πολεμίων φύλαγγος ἐπορεύοντο· οἱ δὲ πολέμιοι, ὡς εἶδον αὐτούς, ἀντιπορεύονται· καὶ οἱ μὲν ἐπὶ τὸ δεξιόν, οἱ δὲ ἐπὶ τὸ εὐώνυμον διε- 15 σπασθήσαν, καὶ πολὺ τῆς ἑαυτῶν φύλαγγος ἐν τῷ μέσῳ κενὸν ἐποίησαν. Ἰδόντες δὲ αὐτούς διαμάζοντας οἱ κατὰ τὸ Ἀρκαδικὸν πελτασταί, ὧν ἦρχεν Αἰσχίνης ὁ Ἀκαρνάν, ρομίσαντες φεύγειν, ἀνὰ κράτος ἔθειον· καὶ οὗτοι πρῶτοι ἐπὶ τὸ ὄρος ἀναβαίνουσι· συνεφείπετο δὲ αὐτοῖς καὶ τὸ Ἀρκα- 20 δικὸν ὀπλιτικόν, ὧν ἦρχε Κλεάνωρ ὁ Ὀρχομέριος. Οἱ δὲ πολέμιοι, ὡς ἤρξαντο θεῖν, οὐκέτι ἔστησαν, ἀλλὰ φυγῆ ἄλλος ἄλλῃ ἐτρέπετο. Οἱ δὲ Ἕλληνες ἀναβάντες ἐστρατοπεδεύοντο ἐν πολλαῖς κώμαις καὶ τὰ ἐπιτήδεια πολλὰ ἐχούσαις. Καὶ τὰ μὲν ἄλλα οὐδὲν ἦν, ὅ τι καὶ ἐθαύμισαν· τὰ 25 δὲ σμῆνη πολλὰ ἦν αὐτόθι, καὶ τῶν κηρίων ὅσοι ἔφαγον τῶν στρατιωτῶν, πάντες ἄφρονές τε ἐγίνοντο, καὶ ἥμουν, καὶ κάτω διεχώρει αὐτοῖς, καὶ ὀρθὸς οὐδεὶς ἐδύνατο ἵστασθαι· ἀλλ' οἱ μὲν ὀλίγον ἐδηδοκότες, σφόδρα μεθύουσιν ἐώκισαν· οἱ δὲ πολὺ, μαινομένοις· οἱ δὲ καὶ ἀποθνήσκουσιν. Ἐκεῖν- 30 το δὲ οὕτω πολλοί, ὡς περ τροπῆς γιγεννημένης, καὶ πολλὴ ἦν ἀθυμία. Τῇ δ' ὑστεραία ἀπέθανε μὲν οὐδεὶς, ἀμφὶ δὲ

τὴν αὐτὴν που ὄραν ἀνεφρόνου· τρίτη δὲ καὶ τετάρτη ἀνίσταντο ὥσπερ ἐκ φαρμακοποσίας.

Ἐντεῦθεν ἐπορεύθησαν δύο σταθμοὺς ἐπὶ παρασάγγας, καὶ ἦλθον ἐπὶ θάλατταν, εἰς Τραπεζοῦντα, πόλιν Ἐλληνίδα, οἰκουμένην, ἐν τῷ Εὐξείνῳ Πόντῳ, Σινωπέων ἀποικίαν, ἐν τῇ Κόλχων χώρᾳ. Ἐνταῦθα ἔμειναν ἡμέρας ἀμφὶ τὰς τριάκοντα, ἐν ταῖς τῶν Κόλχων κόμαις· καὶ ἐντεῦθεν ὁρμώμενοι ἐλήϊζοντο τὴν Κολχίδα. Ἀγορὰν δὲ παρῆχον [ἐν] τῷ στρατοπέδῳ Τραπεζοῦντιοι, καὶ ἐδέξαντό τε τοὺς
 10 Ἕλληνας καὶ ξένια ἔδοσαν, βοῦς καὶ ἄλφριτα καὶ οἶνον. Συνδιεπράττοντο δὲ καὶ ὑπὲρ τῶν πλησίον Κόλχων, τῶν ἐν τῷ πεδίῳ μάλιστα οἰκούντων· καὶ ξένια καὶ παρ' ἐκείνων ἦλθον [τὸ] πλεόν, βόες. Μετὰ δὲ τοῦτο τὴν θυσίαν, ἣν εὗξαντο, παρεσκευάζοντο· ἦλθον δὲ αὐτοῖς ἱκανοὶ βόες ἀποθύσαι
 15 τῷ Διὶ τῷ Σωτήρι καὶ τῷ Ἡρακλεῖ ἡγεμόσυνα· καὶ τοῖς ἄλλοις δὲ θεοῖς, ἃ εὗξαντο. Ἐποίησαν δὲ καὶ ἀγῶνα γυμνικὸν ἐν τῷ ὄρει, ἔνθαπερ ἐσκήρουν· εἶλοντο δὲ Δρακόντιον Σπαρτιάτην (ὃς ἔφυγε παῖς ἔτι ὢν οἴκοθεν, παῖδα ἄκων κατακτανῶν, ξυήλη πατάξας), δρόμου τε ἐπιμεληθῆναι καὶ
 20 τοῦ ἀγῶνος προστατῆσαι.

Ἐπειδὴ δὲ ἡ θυσία ἐγένετο, τὰ δέρματα παρέδοσαν τῷ Δρακοντίῳ, καὶ ἡγεῖσθαι ἐκέλευον, ὅπου τὸν δρόμον πεποιηκῶς εἶη. Ὁ δὲ δεῖξας, ὅπου παρεστηκότες ἐτύγγανον,
 “ Οὗτος ὁ λόφος,” ἔφη, “ κάλλιστος τρέχειν, ὅπου ἂν τις
 25 βούληται.” “ Πῶς οὖν,” ἔφασαν, “ δυνήσονται παλαίειν ἐν σκληρῷ καὶ δασεῖ οὕτως;” Ὁ δὲ εἶπε· “ Μᾶλλον τι ἀνιάσεται ὁ καταπεσών.” Ἠγωνίζοντο δὲ παῖδες μὲν στάδιον τῶν αἰχμαλώτων οἱ πλείστοι, δόλιχον δὲ Κρηῆτες πλείους ἢ ἐξήκοντα ἔθεον· πάλην δὲ, καὶ πυγμῆν, καὶ παγκράτιον
 30 ἔτεροι· καὶ καλὴ θεία ἐγένετο· πολλοὶ γὰρ κατέβησαν, καί, αἶτε θεωμένων τῶν ἐταίρων, πολλὴ φιλονεικία ἐγίγνετο. Ἐθεον δὲ καὶ ἵπποι· καὶ ἔδει αὐτούς, κατὰ τοῦ προνοῦς ἐλάσαστας, ἐν τῇ θαλάττῃ ἀναστρέψαντας πάλιν ἄνω πρὸς τὸν βω-

μόν ἄγειν. Καὶ κάτω μὲν οἱ πολλοὶ ἐκυλινδοῦντο· ἄνω δὲ
πρὸς τὸ ἰσχυρῶς ὄρθιον μόλις βάδην ἐπορεύοντο οἱ ἵπποι.
Ἐνθα πολλὴ κραυγὴ καὶ γέλως καὶ παρακείμεσις ἐγένετο
αὐτῶν.

ΞΕΝΟΦΩΝΤΟΣ

ΚΥΡΟΥ ΑΝΑΒΑΣΕΩΣ

ΒΙΒΛΙΟΝ ΠΕΜΠΤΟΝ

Κεφάλαιον α΄.

ὍΣΑ μὲν δὴ ἐν τῇ ἀναβάσει τῇ μετὰ Κύρου ἔπραξαν οἱ Ἕλληνες, καὶ ὅσα ἐν τῇ πορείᾳ τῇ μέχρις ἐπὶ θάλατταν τὴν ἐν τῷ Εὐξείνῳ Πόντῳ, καὶ ὡς εἰς Τραπεζοῦντα πόλιν Ἑλληνίδα ἀφίκοντο, καὶ ὡς ἀπέθυσαν, ἃ εὗξαντο σωτήρια θύσειν, ἐνθα πρῶτον εἰς φιλίαν γῆν ἀφίκοντο, ἐν τῷ πρόσθεν λόγῳ δεδηλωται. Ἐκ δὲ τούτου συνελθόντες ἐβουλεύοντο περὶ τῆς λοιπῆς πορείας· ἀνέστη δὲ πρῶτος Ἀντιλέων Θούριος, καὶ ἔλεξεν ὧδε· “Ἐγὼ μὲν τοίνυν,” ἔφη, “ὧ ἄνδρες, ἀπείρηκα ἤδη συσκευαζόμενος, καὶ βαδίζων, καὶ τρέχων, καὶ τὰ ὅπλα φέρων, καὶ ἐν τάξει ἰών, καὶ φυλακᾶς φυλάττων, καὶ μαχόμενος· ἐπιθυμῶ δὲ ἤδη, παυσάμενος τούτων τῶν πόνων, ἐπεὶ θάλατταν ἔχομεν, πλεῖν τὸ λοιπόν, καὶ ἐκταθεῖς, ὡς περὶ Ὀδυσσεύς, καθεύδων ἀφικέσθαι εἰς τὴν Ἑλλάδα.” Ταῦτα ἀκούσαντες οἱ στρατιῶται ἀνεθορύβησαν, ὡς εὖ λέγοι· καὶ ἄλλος ταῦτα ἔλεγε, καὶ πάντες οἱ παρόντες. Ἐπειτα Χειρίσοφος ἀνέστη, καὶ εἶπεν ὧδε· “Φίλος μοι ἐστίν, ὧ ἄνδρες, Ἀναξίβιος, ναυαρχῶν δὲ τυγχάνει· ἦν οὖν πέμπητέ με, οἶμαι ἂν ἐλθεῖν καὶ τριήρεις ἔχων καὶ πλοῖα, τὰ ἡμᾶς ἄξοντα· ὑμεῖς δ’, ἐπεὶ περὶ πλεῖν βούλεσθε, 20 περιμένετε, ἕστ’ ἂν ἐγὼ ἔλθω· ἤξω δὲ ταχέως.” Ἀκούσαν-

τες ταῦτα οἱ στρατιῶται ἤσθησάν τε καὶ ἐψηφίσαντο, πλεῖν αὐτὸν ὡς τάχιστα.

Μετὰ τοῦτον Ξενοφῶν ἀνέστη, καὶ ἔλεξεν ὧδε· “ Χει-
 ρίσοφος μὲν δὴ ἐπὶ πλοῖα στέλλεται, ἡμεῖς δὲ ἀναμενουμέν.
 Ὅσα οὖν μοι δοκεῖ καιρὸς εἶναι ποιεῖν ἐν τῇ μονῇ, ταῦτα 5
 ἐρῶ. Πρῶτον μὲν τὰ ἐπιτήδεια δεῖ πορίζεσθαι ἐκ τῆς πο-
 λεμίας· οὔτε γὰρ ἀγορά ἐστὶν ἱκανή, οὔτε ὅτου ὠνησόμεθα
 πάρεστιν, εἰ μὴ ὀλίγοις τισίν· ἡ δὲ χώρα πολεμία· κίνδυ-
 νος οὖν, πολλοὺς ἀπόλλυσθαι, ἢν ἀμελῶς τε καὶ ἀφυλάκτως
 πορεύησθε ἐπὶ τὰ ἐπιτήδεια. Ἀλλὰ μοι δοκεῖ σὺν προνο- 10
 μαῖς λαμβάνειν τὰ ἐπιτήδεια, ἄλλως δὲ μὴ πλανᾶσθαι, ὡς
 σώζησθε· ἡμᾶς δὲ τούτων ἐπιμελεῖσθαι.” Ἐδοξε ταῦτα.
 “ Ἐτι τοίνυν ἀκούσατε καὶ τάδε· Ἐπὶ λείαν γὰρ ὑμῶν
 ἐκπορεύονται τινες. Οἴομαι οὖν βέλτιον εἶναι, ἡμῖν εἰπεῖν
 τὸν μέλλοντα ἐξιέναι, φράζειν δὲ καὶ ὅποι, ἵνα καὶ τὸ πλῆ- 15
 θος εἰδῶμεν τῶν ἐξιόντων, καὶ τῶν μενόντων, καὶ συμπαρα-
 σκευάζωμεν, εἴαν τι δέη· καὶ βοηθῆσαι τισιν ἂν καιρὸς ᾗ, εἰ-
 δῶμεν, ὅποι δεήσει βοηθεῖν· καὶ ἂν τις τῶν ἀπειροτέρων ἐγχει-
 ρῇ τι ποιεῖν, συμβουλεύωμεν, πειρώμενοι εἰδέναι τὴν δύνα-
 μιν, ἐφ’ οὗς ἂν ἴωσιν.” Ἐδοξε καὶ ταῦτα. “ Ἐννοεῖτε δὴ καὶ 20
 τόδ’,” ἔφη· “ Σχολὴ τοῖς πολεμίοις ληΐζεσθαι· καὶ δικαίως
 ἡμῖν ἐπιβουλεύουσιν· ἔχομεν γὰρ τὰ ἐκείνων· ὑπερκάθηται
 δ’ ἡμῶν. Φύλακας δὴ μοι δοκεῖ δεῖν περὶ τὸ στρατόπεδον
 εἶναι· εἴαν οὖν κατὰ μέρος μερισθέντες φυλάττωμεν καὶ
 σκοπῶμεν, ἥτιον δύναιντ’ ἂν ἡμᾶς θηρᾶν οἱ πολέμιοι. 25
 Ἐτι τοίνυν τάδε ὁρᾶτε· Εἰ μὲν ἠπιστάμεθα σαφῶς, ὅτι
 ἤξει πλοῖα Χειρίσοφος ἄγων ἱκανά, οὐδὲν ἂν ἔδει, ὢν μέλλω
 λέγειν· νῦν δ’, ἐπεὶ τοῦτ’ ἀδηλον, δοκεῖ μοι πειραῖσθαι πλοῖα
 συμπαρασκευάζειν καὶ αὐτόθεν. Ἦν μὲν γὰρ ἔλθῃ, ὑπαρ-
 χόντων ἐνθάδε, ἐν ἀφθονωτέροις πλευσοῦμεθα· εἴαν δὲ μὴ 30
 ἄγῃ, τοῖς ἐνθάδε χρησόμεθα. Ἐγὼ δ’ ὁρῶ πλοῖα πολλάκις
 παραπλέοντα· εἰ οὖν αἰτησάμενοι παρὰ Τραπεζουντίων
 μακρὰ πλοῖα, κατάγοιμεν καὶ φυλάττοιμεν αὐτά, τὰ πηδά-

λια παραλυόμενοι, ἕως ἂν ἱκανὰ τὰ ἄξοντα γένηται, ἴσως ἂν οὐκ ἀπορήσαιμεν κομιδῆς, οἷας δεόμεθα." Ἔδοξε καὶ ταῦτα. "Ἐννοήσατε δ'," ἔφη, "εἰ εἰκὸς καὶ τρέφειν ἀπὸ κοινοῦ, οὓς ἂν καταγάγωμεν, ὅσον ἂν χρόνον ἡμῶν ἕνεκα
 5 μένωσι, καὶ ναῦλον συνθέσθαι, ὅπως ὠφελούντες καὶ ὠφελῶνται." Ἔδοξε καὶ ταῦτα. "Δοκεῖ τοίνυν μοι," ἔφη, "ἦν ἄρα καὶ ταῦτα ἡμῖν μὴ ἐκπεραίνηται, ὥστε ἀρκεῖν πλοῖα, τὰς ὁδοὺς, ἃς δυσπόρους ἀκούομεν εἶναι, ταῖς παρὰ θάλατταν οἰκουμέναις πόλεσιν ἐντείλασθαι ὁδοποιεῖν· πεί-
 10 σονται γὰρ καὶ διὰ τὸ φοβεῖσθαι καὶ διὰ τὸ βούλεσθαι ἡμῶν ἀπαλλαγῆναι."

Ἐνταῦθα δὴ ἀνέκραγον, ὡς οὐ δέοι ὁδοιπορεῖν. Ὁ δέ, ὡς ἔγνω τὴν ἀφροσύνην αὐτῶν, ἐπεψήφισε μὲν οὐδέν, τὰς δὲ πόλεις ἐκούσας ἔπεισε ποιεῖν τὰς ὁδοὺς· λέγων, ὅτι θᾶπτον
 15 ἀπαλλάσσονται, ἦν εὐποροὶ γένωνται αἱ ὁδοί. Ἔλαβον δὲ καὶ πεντηκόντορον παρὰ τῶν Τραπεζουντίων, ἧ̄ ἐπέστησαν Δέξιππον, Λακωνικὸν περιόικον. Οὗτος, ἀμελήσας τοῦ συλλαβεῖν πλοῖα, ἀποδράς ὄχρετο ἔξω τοῦ Πόντου, ἔχων τὴν ναῦν. Οὗτος μὲν οὖν δίκαια ἔπαθεν ὕστερον· ἐν Θράκῃ
 20 γὰρ παρὰ Σεύθῃ πολυπραγμονῶν τι ἀπέθανεν ὑπὸ Νικάνδρου τοῦ Λακωνικοῦ. Ἔλαβον δὲ καὶ τριακόντορον, ἧ̄ ἐπεστάθη Πολυκράτης Ἀθηναῖος· ὃς ὅποσα λαμβάνοι πλοῖα κατήγεν ἐπὶ τὸ στρατόπεδον. Καὶ τὰ μὲν ἀγώγιμα, εἴ τι ἦγον, ἐξαιρούμενοι, φύλακας καθίστασαν, ὅπως σῶα εἶη·
 25 τοῖς δὲ πλοίοις ἐχρήσαντο εἰς παραγωγὴν. Ἐν ᾧ δὲ ταῦτα ἦν, ἐπὶ λείαν ἐξήεσαν οἱ Ἕλληνες· καὶ οἱ μὲν ἐνετίγχανον, οἱ δὲ καὶ οὐ. Κλεαίνετος δ' ἐξαγαγὼν καὶ τὸν ἑαυτοῦ καὶ ἄλλον λόχον πρὸς χωρίον χαλεπὸν, αὐτὸς τε ἀπέθανε καὶ ἄλλοι πολλοὶ τῶν σὺν αὐτῷ.

Κεφάλαιον β΄.

Ἐπεὶ δὲ τὰ ἐπιτήδεια οὐκέτι ἦν λαμβάνειν, ὥστε ἀπαυθημερίζειν ἐπὶ τὸ στρατεύμα, ἐκ τούτου λαβὼν ὁ Ξενοφῶν ἡγεμόνας τῶν Τραπεζουντιῶν, ἐξάγει εἰς Δρίλας τὸ ἡμισυ τοῦ στρατεύματος, τὸ δὲ ἡμισυ φυλάττειν κατέλιπε τὸ στρατόπεδον· οἱ γὰρ Κόλχοι, ἅτε ἐκπεπιτωκότες ἐκ τῶν οἰκιῶν, 5 πολλοὶ ἦσαν ἀθρόοι, καὶ ὑπερεκάθηρτο ἐπὶ τῶν ἄκρων. Οἱ δὲ Τραπεζούντιοι, ὁπόθεν μὲν τὰ ἐπιτήδεια ῥάδιον ἦν λαβεῖν, οὐκ ἦγον· φίλοι γὰρ αὐτοῖς ἦσαν· εἰς τοὺς Δρίλας δὲ προθύμως ἦγον, ὕψ' ὧν κακῶς ἔπασχον, εἰς χωρία τε ὄρεινά καὶ δὺςβατα, καὶ ἀνθρώπους πολεμικωτάτους τῶν ἐν τῷ 10 Πόντῳ.

Ἐπεὶ δὲ ἦσαν ἐν τῇ ἄνω χώρᾳ οἱ Ἕλληνες, ὅποια τῶν χωρίων τοῖς Δρίλαις ἀλώσιμα ἐδόκει εἶναι, ἐμπιπράντες ἀπήρσαν· καὶ οὐδὲν ἦν λαβεῖν, εἰ μὴ ὕς καὶ βοῦς, ἢ ἄλλο τι κτήνος τὸ πῦρ διαπεφευγός. Ἐν δ' ἦν χωρίον, [ὃ] μητρό- 15 πολις αὐτῶν [ἐκαλεῖτο]· εἰς τοῦτο πάντες συνεῤῥόνημασαν· περὶ δὲ τοῦτο ἦν χαράδρα ἰσχυρῶς βαθεῖα, καὶ πρόσοδοι χαλεπαὶ πρὸς τὸ χωρίον. Οἱ δὲ πελτασταί, προδραμόντες στάδια πέντε ἢ ἕξ τῶν ὀπλιτῶν, διαβάντες τὴν χαράδραν, ὄρωντες πρόβατα πολλὰ καὶ ἄλλα χρήματα, προσέβαλλον 20 πρὸς τὸ χωρίον. Συνείποντο δὲ καὶ δορυφόροι πολλοί, οἱ ἐπὶ τὰ ἐπιτήδεια ἐξωρημένοι· ὥστε ἐγένοντο οἱ διαβάντες πλείους, ἢ εἰς διςχιλίους ἀνθρώπους. Ἐπεὶ δὲ μαχόμενοι οὐκ ἐδύναντο λαβεῖν τὸ χωρίον, καὶ γὰρ τάφρος ἦν περὶ αὐτὸ εὐρεῖα ἀναβεβλημένη, καὶ σκόλοπες ἐπὶ τῆς ἀναβολῆς, 25 καὶ τύρσεις πυκναὶ ξύλιναι πεποιημέναι, ἀπιέναι ἤδη ἐπεχείρουν· οἱ δὲ ἐπέκειντο αὐτοῖς. Ὡς δ' οὐκ ἐδύναντο ἀπελθεῖν, ἦν γὰρ ἐφ' ἐνὸς ἢ κατάβασις ἐκ τοῦ χωρίου εἰς τὴν χαράδραν, πέμπουσι πρὸς Ξενοφῶντα, ὃς ἠγεῖτο τοῖς ὀπλιταῖς. Ὁ δ' ἐλθὼν λέγει, “ὅτι ἐστὶ χωρίον χρημάτων πολ- 30

λῶν μεστόν· τοῦτο οὔτε λαβεῖν δυνάμεθα· ἰσχυρόν γάρ ἐστιν· οὔτε ἀπελθεῖν θάδιον· μάχονται γὰρ ἐπεξεληλυθότες, καὶ ἡ ἄφοδος χαλεπή.”

Ἀκούσας ταῦτα ὁ Ξενοφῶν, προσαγαγὼν πρὸς τὴν χαρά-
 5 δρα, τοὺς μὲν ὀπλίτας ἐκέλευε θέσθαι τὰ ὄπλα· αὐτὸς δὲ
 διαβὰς σὺν τοῖς λοχαγοῖς, ἐσκοπεῖτο, πότερον εἴη κρεῖττον
 ἀπάγειν καὶ τοὺς διαβεβηκότας, ἢ καὶ τοὺς ὀπλίτας διαβι-
 βάζειν, ὡς ἀλόντος ἂν τοῦ χωρίου. Καὶ ἐδόκει τὸ μὲν ἀπά-
 γειν οὐκ εἶναι ἄνευ πολλῶν νεκρῶν, ἐλεῖν δ' ἂν ὄοντο καὶ οἱ
 10 λοχαγοὶ τὸ χωρίον· καὶ ὁ Ξενοφῶν συνεχώρησε, τοῖς ἱεροῖς
 πιστεύσας· οἱ γὰρ μάντις ἀποδεδειγμένοι ἦσαν, ὅτι μάχη
 μὲν ἔσται, τὸ δὲ τέλος καλὸν τῆς ἐξόδου. Καὶ τοὺς μὲν λο-
 χαγοὺς ἔπεμπε διαβιβάζοντας τοὺς ὀπλίτας, αὐτὸς δ' ἔμενεν
 ἀναχωρίσας ἅπαντας τοὺς πελταστάς, καὶ οὐδένα εἶα ἀκρο-
 15 βολίζεσθαι. Ἐπεὶ δ' ἤκον οἱ ὀπλίται, ἐκέλευσε τὸν λόγον
 ἕκαστον ποιῆσαι τῶν λοχαγῶν, ὡς ἂν κράτιστα οἴηται ἀγω-
 νιεῖσθαι· ἦσαν γὰρ οἱ λοχαγοὶ πλησίον ἀλλήλων, οἱ πάντα
 τὸν χρόνον ἀλλήλοις περὶ ἀνδραγαθίας ἀντεποιοῦντο. Καὶ
 οἱ μὲν [λοχαγοὶ] ταῦτα ἐποιοῦν· ὁ δὲ τοῖς πελτασταῖς πᾶσι
 20 παρήγγελλε διηγκυλισμένους ἵεναι, ὡς, ὁπότεν σημήνη, ἀκον-
 τίξειν δεῆσον· καὶ τοὺς τοξότας ἐπιβεβλήσθαι ἐπὶ ταῖς νευ-
 ραῖς, ὡς, ὁπότεν σημήνη, τοξεύειν δεῆσον· καὶ τοὺς γυμνή-
 τας λίθων ἔχειν μεστάς τὰς διφθέρας· καὶ τοὺς ἐπιτηδεῖους
 ἔπεμπε τούτων ἐπιμεληθῆναι. Ἐπεὶ δὲ πάντα παρεσκεύ-
 25 αστο, καὶ οἱ λοχαγοὶ καὶ ὑπολοχαγοὶ καὶ οἱ ἀξιοῦντες τού-
 των μὴ χεῖρους εἶναι πάντες παρατεταγμένοι ἦσαν, καὶ ἀλ-
 λήλους μὲν δὴ συνεώρων· (μηνοειδῆς γὰρ ἦν ἡ τάξις διὰ τὸ
 χωρίον·) ἐπεὶ δ' ἐπαιάνισαν, καὶ ἡ σάλπιγξ ἐφθέγγετο,
 ἅμα τε τῷ Ἐγγυλίῳ ἠλάλαξαν καὶ ἔθειον δρόμον οἱ ὀπλίται,
 30 καὶ τὰ βέλη ὁμοῦ ἐφέρετο, λόγχοι, τοξεύματα, σφενδόνας,
 καὶ πλείστοι δ' ἐκ τῶν χειρῶν λίθοι· ἦσαν δὲ οἱ καὶ πῦρ
 προσέφερον. Ἐπὶ δὲ τοῦ πλήθους τῶν βελῶν ἔλιπον οἱ
 πολέμιοι τά τε σταυρώματα καὶ τὰς τύψεις· ὥστε Ἀγασίας

Στυμφάλιος καὶ Φιλόξενος Πελληνεὺς, καταθέμενοι τὰ ὄπλα, ἐν χιτῶνι μόνον ἀνέβησαν, καὶ ἄλλος ἄλλον εἶλκε, καὶ ἄλλος ἀναβεβήκει, καὶ ἠλώκει τὸ χωρίον, ὡς ἐδόκει. Καὶ οἱ μὲν πελτασταὶ καὶ οἱ ψιλοὶ εἰσδραμόντες ἤρπαζον, ὃ τι ἕκαστος ἐδύνατο· ὃ δὲ Ξενοφῶν, στὰς κατὰ τὰς πύλας, ὅπό- 5
 σους ἐδύνατο κατεκώλυε τῶν ὀπλιτῶν ἕξω· πολέμιοι γὰρ ἄλλοι ἐφαίνοντο ἐπ' ἄκροις τισὶν ἰσχυροῖς. Οὐ πολλοῦ δὲ χρόνου μεταξὺ γενομένου, κραυγὴ τ' ἐγίγνετο ἔνδον, καὶ ἔφευγον, οἱ μὲν καὶ ἔχοντες ἅ ἔλαβον, τάχα δέ τις καὶ τε-
 τρωμένος· καὶ πολὺς ἦν ὠθισμὸς ἀμφὶ τὰ θύρετρα. Καὶ 10
 ἐρωτώμενοι οἱ ἐκπίπτοντες, ἔλεγον, ὅτι ἄκρα τις ἐστὶν ἔν-
 δον, καὶ οἱ πολέμιοι πολλοί, οἳ παίουσιν ἐκδεδραμηκότες
 τοὺς [ἔνδον] ἀνθρώπους.

Ἐνταῦθα ἀνειπεῖν ἐκέλευσε Τολμίδην τὸν κήρυκα, ἵεναι εἴσω τὸν βουλόμενόν τι λαμβάνειν. Καὶ ἴεντο πολλοὶ εἴσω, 15
 καὶ νικῶσι τοὺς ἐκπίπτοντας οἱ εἴσω ὠθούμενοι, καὶ κατα-
 κλείουσι τοὺς πολεμίους· πάλιν εἰς τὴν ἄκραν. Καὶ τὰ μὲν
 ἕξω τῆς ἄκρας πάντα διηρπάσθη, καὶ ἐξεκομίσαντο οἱ Ἕλ-
 ληνες· οἱ δ' ὀπλίται ἔθεντο τὰ ὄπλα, οἱ μὲν περὶ τὸ σταύ-
 ρωμα, οἱ δὲ κατὰ τὴν ὁδὸν τὴν ἐπὶ τὴν ἄκραν φέρουσαν. Ὁ 20
 δὲ Ξενοφῶν καὶ οἱ λοχαγοὶ ἐσκόπουν, εἰ οἷόν τ' εἴη τὴν
 ἄκραν λαβεῖν· ἦν γὰρ οὕτω σωτηρία ἀσφαλῆς· ἄλλως δὲ
 πάνυ χαλεπὸν ἐδόκει εἶναι ἀπελθεῖν· σκοπουμένοις δ' αὐ-
 τοῖς ἔδοξε παντάπασιν ἀνάλωτον εἶναι τὸ χωρίον. Ἐνταῦθα
 παρεσκευάζοντο τὴν ἀφοδὸν, καὶ τοὺς μὲν σταυροὺς ἕκαστοι 25
 τοὺς καθ' αὐτοὺς διήρουν, καὶ τοὺς ἀχρεῖους καὶ φορτία
 ἔχοντας ἐξεπέμποντο καὶ τῶν ὀπλιτῶν τὸ πλῆθος· κατέλι-
 πον δὲ οἱ λοχαγοί, οἷς ἕκαστος ἐπίστευεν.

Ἐπεὶ δὲ ἤρξαντο ἀποχωρεῖν, ἐπεξέθεον ἔνδοθεν πολλοὶ, γέροῦα καὶ λόγχας ἔχοντες, καὶ κνημῖδας, καὶ κράνη Παφλα- 30
 γονικά· καὶ ἄλλοι ἐπὶ τὰς οἰκίας ἀνέβαινον τὰς ἔνθεν καὶ
 ἔνθεν τῆς εἰς τὴν ἄκραν φερούσης ὁδοῦ· ὥστ' οὐδὲ διώκειν
 ἀσφαλῆς ἦν [αὐτοὺς] κατὰ τὰς πύλας, τὰς εἰς τὴν ἄκραν

φερούσας· καὶ γὰρ ξύλα μεγάλα ἐπερόλιπτον ἄνωθεν, ὥστε χαλεπὸν ἦν καὶ μένειν καὶ ἀπιέναι· καὶ ἡ νύξ φοβερά ἦν ἐπιούσα. Μαχομένων δ' αὐτῶν καὶ ἀπορουμένων, θεῶν τις αὐτοῖς μηχανὴν σωτηρίας δίδωσιν. Ἐξαπίνης γὰρ ἀνέλαμ-
5 ψεν οἰκία τῶν ἐν δεξιᾷ, ὅτουδὲ ἐνάψαντος. Ὡς δ' αὕτη συν-
ἐπιπτεν, ἔφευγον οἱ ἀπὸ τῶν ἐν δεξιᾷ οἰκιῶν. Ὡς δ' ἔμα-
θεν ὁ Ξενοφῶν τοῦτο παρὰ τῆς τύχης, ἐνάπτειν ἐκέλευε καὶ
τὰς ἐν ἀριστερᾷ οἰκίας· αἱ δὲ ξύλιναί ἦσαν· ὥστε καὶ ταχὺ
ἐκαίοντο. Ἐφευγον οὖν καὶ οἱ ἀπὸ τούτων τῶν οἰκιῶν.
10 Οἱ δὲ κατὰ τὸ στόμα δὴ ἔτι μόνοι ἐλύπουν, καὶ δῆλοι ἦσαν,
ὅτι ἐπικείσονται ἐπὶ τῇ ἐξόδῳ τε καὶ καταβάσει. Ἐνταῦθα
παραγγέλλει φορεῖν ξύλα, ὅσοι ἐτύγγανον ἔξω ὄντες τῶν βε-
λῶν, εἰς τὸ μέσον ἑαυτῶν καὶ τῶν πολεμίων. Ἐπεὶ δὲ ἱκανὰ
ἦδη ἦν, ἀνῆψαν· ἀνῆπτον δὲ καὶ τὰς παρ' αὐτὸ τὸ χαρά-
15 κωμα οἰκίας, ὅπως οἱ πολέμιοι ἀμφὶ ταῦτα ἔχοιεν. Οὕτω
μόλις ἀπῆλθον ἀπὸ τοῦ χωρίου, πῦρ ἐν μέσῳ ἑαυτῶν καὶ
τῶν πολεμίων ποιησάμενοι. Καὶ κατεκαύθη πᾶσα ἡ πόλις
καὶ αἱ οἰκίαι καὶ αἱ τύρσεις καὶ τὰ σταυρώματα καὶ τᾶλλα
πάντα, πλὴν τῆς ἄκρας.
20 Τῇ δ' ὑστεραία ἀπήεσαν οἱ Ἕλληνες, ἔχοντες τὰ ἐπιτή-
δεια. Ἐπεὶ δὲ τὴν κατάβασιν ἐφοβοῦντο τὴν εἰς Τραπε-
ζοῦντα, προανῆς γὰρ ἦν καὶ στενή, ψευδενέδραν ἐποίησαντο·
καὶ ἀνήρ, Μυσὸς τὸ γένος, καὶ τούνομα τοῦτο ἔχων, τῶν
Κρητῶν λαβῶν τέτταρας ἢ πέντε, ἔμενον ἐν λασίῳ χωρίῳ, καὶ
25 προσεποιεῖτο τοὺς πολεμίους λανθάνειν πειροᾶσθαι· αἱ δὲ
πέλται αὐτῶν ἄλλη καὶ ἄλλη διεφαίνοντο, χαλκαῖ οὔσαι.
Οἱ μὲν οὖν πολέμιοι, ταῦτα ὁρῶντες, ἐφοβοῦντο ὡς ἐνέδραν
οὔσαν· ἡ δὲ στρατιὰ ἐν τούτῳ κατέβαινον. Ἐπεὶ δὲ ἐδό-
κει ἱκανὸν ἦδη ὑπεληλυθέναι τῷ Μυσῷ, ἐσήμηνε φεύγειν
30 ἀνὰ κράτος· καὶ ὅς ἐξαναστὰς φεύγει καὶ οἱ σὺν αὐτῷ.
Καὶ οἱ μὲν ἄλλοι Κρηῆτες (ἀλίσκεσθαι γὰρ ἔφασαν τῷ δρό-
μῳ) ἐκπεσόντες ἐκ τῆς ὁδοῦ, εἰς ὕλην κατὰ τὰς νάπας κυ-
λινδούμενοι ἐσώθησαν· ὁ Μυσὸς δέ, κατὰ τὴν ὁδὸν φεύ-

γων, ἐβόα βοηθεῖν· καὶ ἐβοήθησαν αὐτῷ, καὶ ἀνέλαβον τετρωμένον. Καὶ αὐτοὶ ἐπὶ πόδα ἀνεχώρησαν βαλλόμενοι οἱ βοηθήσαντες, καὶ ἀντιτοξεύοντές τινες τῶν Κρητῶν· οὕτως ἀφικνοῦνται ἐπὶ τὸ στρατόπεδον πάντες σῶοι ὄντες.

Κεφάλαιον γ΄.

Ἐπεὶ δὲ οὔτε ὁ Χειρίσοφος ἦκεν, οὔτε πλοῖα ἱκανὰ ἦν, 5 οὔτε τὰ ἐπιτήδεια ἦν λαμβάνειν ἔτι, ἐδόκει ἀπιτεόν εἶναι. Καὶ ἐς μὲν τὰ πλοῖα τοὺς τε ἄσθενοῦντας ἐνεβίβασαν, καὶ τοὺς ὑπὲρ τετραράκοντα ἔτη, καὶ παῖδας καὶ γυναῖκας καὶ τῶν σκευῶν ὅσα μὴ ἀνάγκη ἦν ἔχειν· καὶ Φιλήσιον καὶ Σοφαίνετον, τοὺς πρεσβυτάτους τῶν στρατηγῶν, εἰςβιβάσαν- 10 τες, τούτων ἐκέλευον ἐπιμελεῖσθαι· οἱ δὲ ἄλλοι ἐπορεύοντο· ἡ δὲ ὁδὸς ὁδοποιουμένη ἦν. Καὶ ἀφικνοῦνται πορευόμενοι εἰς Κερασοῦντα τριταῖοι, πόλιν Ἑλληνίδα, ἐπὶ τῇ θαλάττῃ, Σινωπέων ἀποικον, ἐν τῇ Κολχίδι χώρᾳ. Ἐνταῦθα ἔμειναν ἡμέρας δέκα· καὶ ἐξετάσις ἐν τοῖς ὅπλοις ἐγίγνετο καὶ ἀρι- 15 θμός, καὶ ἐγένοντο ὀκτακισχίλιοι καὶ ἑξακόσιοι. Οὗτοι ἐσώθησαν ἐκ τῶν ἀμφὶ τοὺς μυθίους· οἱ δὲ ἄλλοι ἀπώλοντο ὑπὸ τε τῶν πολεμίων καὶ τῆς χιόνος, καὶ εἴ τις νόσῳ.

Ἐνταῦθα καὶ διαλαμβάνουσι τὸ ἀπὸ τῶν αἰχμαλώτων γενόμενον ἀργύριον· καὶ τὴν δεκάτην, ἣν τῷ Ἀπόλλωνι 20 ἐξεῖλον καὶ τῇ Ἐφεσίᾳ Ἀρτέμιδι, διέλαβον οἱ στρατηγοί, τὸ μέρος ἕκαστος, φυλάττειν τοῖς θεοῖς· ἀντὶ δὲ Χειρισόφου Νέων ὁ Ἀσιναῖος ἔλαβε. Ξενοφῶν οὖν τὸ μὲν τοῦ Ἀπόλλωνος ἀνάθημα ποιησάμενος, ἀνατίθησιν εἰς τὸν ἐν Δελφοῖς τῶν Ἀθηναίων θεσαυρόν, καὶ ἐπέγραψε τό τε αὐ- 25 τοῦ ὄνομα καὶ τὸ Προξένου, ὃς σὺν Κλεάρχῳ ἀπέθανε· ξένος γὰρ ἦν αὐτῷ. Τὸ δὲ τῆς Ἀρτέμιδος τῆς Ἐφεσίας, ὅτι ἀπῆει σὺν Ἀγησιλάῳ ἐκ τῆς Ἀσίας τὴν εἰς Βοιωτοὺς ὁδόν, κατέλιπε παρὰ Μεγαβύζῳ τῷ τῆς Ἀρτέμιδος νεωκόρῳ, ὅτι αἰ-

τὸς κινδυνεύσων ἐδόκει ἵεναι [μετὰ Ἀγησιλάου ἐν Κορωνείᾳ]·
 καὶ ἐπέστειλεν, ἣν μὲν αὐτὸς σωθῆναι, ἑαυτῷ ἀποδοῦναι· εἰ δέ
 τι πάθοι, ἀναθεῖναι, ποιησάμενον τῇ Ἀρτέμιδι, ὅτι οἷοιτο
 χαριεῖσθαι τῇ θεῷ. Ἐπεὶ δ' ἔφυγεν ὁ Ξενοφῶν, κατοικοῦν-
 5 τος ἤδη αὐτοῦ ἐν Σκιλλοῦντι, ὑπὸ τῶν Λακεδαιμονίων οἰ-
 κισθέντι παρὰ τὴν Ὀλυμπίαν, ἀφικινεῖται Μεγάβυζος εἰς
 Ὀλυμπίαν θεωρήσων, καὶ ἀποδίδωσι τὴν παρακαταθήκην
 αὐτῷ. Ξενοφῶν δὲ λαβὼν, χωρίον ἠνεῖται τῇ θεῷ, ὅπου
 ἀνεῖλεν ὁ θεός. Ἐτυχε δὲ διὰ μέσου ῥέων τοῦ χωρίου
 10 ποταμὸς Σελινοῦς. Καὶ ἐν Ἐφέσῳ δὲ παρὰ τὸν τῆς Ἀρτέ-
 μιδος νεῶν Σελινοῦς ποταμὸς παραρροεῖ, καὶ ἰχθύες δὲ ἐν
 ἀμφοτέροις ἔνεισι καὶ κόγχαι· ἐν δὲ τῷ ἐν Σκιλλοῦντι χω-
 ρίῳ καὶ θῆραι πάντων, ὅποσα ἐστὶν ἀγρευόμενα θηρία.
 Ἐποίησε δὲ καὶ ναὸν καὶ βωμὸν ἀπὸ τοῦ ἱεροῦ ἀργυρίου·
 15 καὶ τολοιπὸν αἰὲ δεκατεύων τὰ ἐκ τοῦ ἀγροῦ ὠραῖα, θυ-
 σίαν ἐποίει τῇ θεῷ· καὶ πάντες οἱ πολῖται καὶ οἱ πρόσχω-
 ροι, [ὄμοῦ] ἄνδρες καὶ γυναῖκες, μετεῖχον τῆς ἐορτῆς. Πα-
 ρεῖχε δὲ ἡ θεὸς τοῖς σκηνοῦσιν ἄλφιστα, ἄρτους, οἶνον, τρα-
 γήματα, καὶ τῶν θυομένων ἀπὸ τῆς ἱερᾶς νομῆς λάχος, καὶ
 20 τῶν θηρευομένων δέ. Καὶ γὰρ θήρασαν ἐποιοῦντο εἰς τὴν
 ἐορτὴν οἱ τε Ξενοφῶντος παῖδες καὶ οἱ τῶν ἄλλων πολιτῶν·
 αἱ δὲ βουλόμενοι καὶ ἄνδρες συνεθήρων· καὶ ἠλίσκετο τὰ
 μὲν ἐξ αὐτοῦ τοῦ ἱεροῦ χωρίου, τὰ δὲ καὶ ἐκ τῆς Φολόης,
 σῦες καὶ δορκάδες καὶ ἔλαφοι. Ἔστι δὲ ὁ τόπος, ἧ ἐκ Λα-
 25 κεδαιμόνος εἰς Ὀλυμπίαν πορεύονται, ὡς εἴκοσι στάδιοι
 ἀπὸ τοῦ ἐν Ὀλυμπίᾳ Διὸς ἱεροῦ. Ἐνὶ δ' ἐν τῷ ἱερῷ τόπῳ
 καὶ [λειμῶν καὶ] ἄλση καὶ ὄρη δένδρων μεστὰ, ἱκανὰ καὶ
 σῦς καὶ αἶγας καὶ οἷς τρέφειν καὶ ἵππους, ὥστε καὶ τὰ τῶν
 εἰς τὴν ἐορτὴν ἰόντων ὑποζύγια εὐωχεῖσθαι. Περὶ δ' αὖ-
 30 τὸν τὸν ναὸν ἄλλος ἡμέρων δένδρων ἐφυτεύθη, ὅσα ἐστὶ
 τρωκτὰ ὠραῖα. Ὁ δὲ ναός, ὡς μικρὸς μέγας, τῷ ἐν Ἐφέ-
 σῳ εἴκασται· καὶ τὸ ξόανον ἔοικεν, ὡς κυπαρίσσινον χρυσοῦ
 ὄντι, τῷ ἐν Ἐφέσῳ. Καὶ στήλη ἔστηκε παρὰ τὸν ναὸν

γράφματα ἔχουσα· **ΙΕΡΟΣ Ο ΧΩΡΟΣ ΤΗΣ ΑΡΤΕ-
ΜΙΔΟΣ. ΤΟΝ ΔΕ ΕΧΟΝΤΑ ΚΑΙ ΚΑΡΠΟΓΜΕΝΟΝ,
ΤΗΝ ΜΕΝ ΔΕΚΑΤΗΝ ΚΑΤΑΘΥΓΕΙΝ ΕΚΑΣΤΟΥ
ΕΤΟΥΣ, ΕΚ ΔΕ ΤΟΥ ΠΕΡΙΤΤΟΥ ΤΟΝ ΝΑΟΝ ΕΠΙ-
ΣΚΕΥΑΖΕΙΝ· ΕΑΝ ΔΕ ΤΙΣ ΜΗ ΠΟΙΗΙ ΤΑΥΤΑ, 5
ΤΗΙ ΘΕΩΙ ΜΕΛΗΣΕΙ.**

Κεφάλαιον δ΄.

Ἐκ Κερασούντος δὲ κατὰ θάλατταν μὲν ἐκομίζοντο οἵπερ
καὶ πρόσθεν, οἱ δ' ἄλλοι κατὰ γῆν ἐπορεύοντο. Ἐπεὶ δὲ
ἦσαν ἐπὶ τοῖς Μοσυνοίκων ὄρσις, πέμπουσιν εἰς αὐτοὺς
Τιμησίθεον τὸν Τραπεζούντιον, πρόξενον ὄντα τῶν Μοσυ- 10
νοίκων, ἐρωτῶντες, πότερον ὡς διὰ φιλίας, ἢ ὡς διὰ πολε-
μίας πορεύσονται τῆς χώρας. Οἱ δ' εἶπον, ὅτι οὐ διοί-
σειεν· ἐπίστευον γὰρ τοῖς χωρίοις. Ἐντεῦθεν λέγει ὁ Τι-
μησίθεος, ὅτι πολέμιοι εἰσιν αὐτοῖς οἱ ἐκ τοῦ ἐπέκεινα· καὶ
ἐδόκει καλέσαι ἐκείνους, εἰ βούλονται συμμαχίαν ποιήσα- 15
σθαι· καὶ πεμφθεὶς ὁ Τιμησίθεος, ἦκεν ἄγων τοὺς ἄρ-
χοντας. Ἐπεὶ δὲ ἀφίκοντο, συνῆλθον οἱ τε τῶν Μοσυνοί-
κων ἄρχοντες καὶ οἱ στρατηγοὶ τῶν Ἑλλήνων· καὶ ἔλεγε μὲν
Ξενοφῶν, ἠρμίνευε δὲ Τιμησίθεος.

“Ὡ ἄνδρες Μοσύνοικοι, ἡμεῖς διασωθῆναι βουλόμεθα 20
εἰς τὴν Ἑλλάδα πεζῇ· πλοῖα γὰρ οὐκ ἔχομεν· κωλύουσι δὲ
οὔτοι ἡμᾶς, οὓς ἀκούομεν ὑμῖν πολεμίους εἶναι. Εἰ οὖν
βούλεσθε, ἔξεστιν ὑμῖν ἡμᾶς λαβεῖν συμμαχούς, καὶ τιμωρή-
σασθαι, εἴ τι πάποθ' ὑμᾶς οὔτοι ἠδίκησαν, καὶ τολοιπὸν
ὑμῶν ὑπηκόους εἶναι τούτους. Εἰ δὲ ἡμᾶς ἀφήσετε, σκέ- 25
ψασθε, πόθεν αὐθις ἂν τοσαύτην δύναμιν λάβοιτε σύμμα-
χον.” Πρὸς ταῦτα ἀπεκρίνατο ὁ ἄρχων τῶν Μοσυνοίκων,
ὅτι καὶ βούλονται ταῦτα, καὶ δέχονται τὴν συμμαχίαν.
“Ἀγετε δὴ,” ἔφη ὁ Ξενοφῶν, “τί ἡμῶν δεήσεσθε χρήσασθαι,

ἂν σύμμαχοι ὑμῶν γενώμεθα; καὶ ὑμεῖς τί οἴοι τε ἔσεσθε ἡμῖν συμπράξει περὶ τῆς διόδου;" Οἱ δ' εἶπον, " ὅτι ἱκανοὶ ἐσμεν εἰς τὴν χώραν εἰσβάλλειν ἐκ τοῦ ἐπὶ θάτερα τῆν τῶν ὑμῖν τε καὶ ἡμῖν πολεμίων, καὶ δεῦρο ὑμῖν πέμψαι ναῦς τε καὶ ἄνδρας, οἵτινες ὑμῖν συμμαχοῦνται τε καὶ τὴν ὁδὸν ἠγήσονται."

Ἐπὶ τούτοις πιστὰ δόντες καὶ λαβόντες, ἦρχοντο· καὶ ἦγον τῇ ὑστεραίᾳ ἄγοντες τριακόσια πλοῖα μονόξυλα, καὶ ἐν ἐκάστῳ τρεῖς ἄνδρας· ὧν οἱ μὲν δύο ἐκβάντες, εἰς τάξιν
 10 ἔθεντο τὰ ὄπλα· ὁ δὲ εἰς ἔμενε. Καὶ οἱ μὲν, λαβόντες τὰ πλοῖα, ἀπέπλευσαν· οἱ δὲ μένοντες ἐξετάξαντο ὧδε· Ἔστησαν ἀπὸ ἐκατὸν μάλιστα, ὡς περὶ οἱ χοροί, ἀντιστοιχοῦντες ἀλλήλοις, ἔχοντες γέροα πάντες λευκῶν βοῶν δασέα, εἰκασμένα κίττου πετάλω· ἐν δὲ τῇ δεξιᾷ παλτὸν ὡς ἐξάπηχυ,
 15 ἔμπροσθεν μὲν λόγῃν ἔχον, ὀπισθεν δὲ αὐτοῦ τοῦ ξύλου σφαιροειδές. Χιτωνίσκους δὲ ἐνεδεδύκεσαν ὑπὲρ γονάτων, πάχος ὡς λινοῦ στρωματοδέσμον· ἐπὶ δὲ τῇ κεφαλῇ κράνη σκύτινα, οἷά περ τὰ Παφλαγονικά, κρώβυλον ἔχοντα κατὰ μέσον ἐγγυτάτω τιαροειδῆ· εἶχον δὲ καὶ σαγάρεις σιδηρεῖς.
 20 Ἐντεῦθεν ἐξῆρχε μὲν αὐτῶν εἷς, οἱ δ' ἄλλοι πάντες ἄδοντες ἐπορεύοντο ἐν ὄνθμῳ, καὶ διελθόντες διὰ τῶν τάξεων καὶ διὰ τῶν ὄπλων τῶν Ἑλλήνων ἐπορεύοντο εὐθύς πρὸς τοὺς πολεμίους, ἐπὶ χωρίον, ὃ ἐδόκει ἐπιμαχώτατον εἶναι· ἦκεῖτο δὲ τοῦτο πρὸ τῆς πόλεως, τῆς μητροπόλεως καλου-
 25 μένης αὐτοῖς, [καὶ] ἐχούσης τὸ ἀκρότατον τῶν Μοσυνοίκων· καὶ περὶ τούτου ὁ πόλεμος ἦν· οἱ γὰρ ἀεὶ τοῦτ' ἔχοντες ἐδόκουν ἐγκρατεῖς καὶ πάντων Μοσυνοίκων εἶναι. Καὶ ἔφασαν τούτους οὐ δικαίως ἔχειν τοῦτο, ἀλλὰ κοινὸν ὄν καταλαβόντας πλεονεκτεῖν.

30 Εἶποντο δ' αὐτοῖς καὶ τῶν Ἑλλήνων τινές, οὐ ταχθέντες ὑπὸ τῶν στρατηγῶν, ἀλλ' ἀρπαγῆς ἔνεκεν. Οἱ δὲ πολέμιοι, προσιόντων, τέως μὲν ἠσύχαζον· ἐπεὶ δ' ἐγγὺς ἐγένοντο τοῦ χωρίου, ἐκδραμόντες τρέπονται αὐτούς· καὶ ἀπέκτειναν συ-

χροὺς τῶν βαρβάρων, καὶ τῶν συναναβάντων Ἑλλήνων τι-
 νάς, καὶ ἐδίωκον, μέχρις οὗ εἶδον τοὺς Ἑλληνας βοηθοῦντας·
 εἶτα δὲ ἀποτραπόμενοι ὄχοντο· καὶ ἀποτεμόντες τὰς κε-
 φαλάς τῶν νεκρῶν, ἐπεδείκνυσαν τοῖς τε Ἑλλησι καὶ τοῖς
 ἑαυτῶν πολεμίοις· καὶ ἅμα ἐχόρευον, νόμῳ τινὶ ἄδοντες. 5
 Οἱ δ' Ἑλληνες μάλα ἤχθοντο, ὅτι τοὺς τε πολεμίους ἐπε-
 ποιήκεσαν θρασυτέρους, καὶ ὅτι οἱ ἐξελθόντες Ἑλληνες σὺν
 αὐτοῖς ἐπεφεύγεσαν, μάλ' ὄντες συχνοί· ὁ οὐπω πρόσθεν
 ἐπεποιήκεσαν ἐν τῇ στρατείᾳ. Ξενοφῶν δέ, συγκαλέσας
 τοὺς Ἑλληνας, εἶπεν· “Ἄνδρες στρατιῶται, μηδὲν ἀθυ- 10
 μήσητε ἕνεκα τῶν γεγενημένων· ἴστε γὰρ ὅτι καὶ ἀγαθὸν
 οὐ μείον τοῦ κακοῦ γεγένηται. Πρῶτον μὲν γὰρ ἐπίστασθε,
 ὅτι οἱ μέλλοντες ἡμῖν ἠγήσεσθαι τῷ ὄντι πολέμοι εἰσιν,
 οἷσπερ καὶ ἡμᾶς ἀνάγκη· ἔπειτα δὲ καὶ τῶν Ἑλλήνων οἱ
 ἀμελήσαντες τῆς σὺν ἡμῖν τάξεως, καὶ ἱκανοὶ ἠγησάμενοι 15
 εἶναι σὺν τοῖς βαρβάροις ταῦτ' ἀπράττειν, ἅπερ σὺν ἡμῖν,
 δίκην δεδώκασιν· ὥστε αὐθις ἦττον τῆς ἡμετέρας τάξεως
 ἀπολείπονται. Ἄλλ' ὑμᾶς δεῖ παρασκευάζεσθαι, ὅπως καὶ
 τοῖς φίλοις οὗσι τῶν βαρβάρων δόξετε κρείττους αὐτῶν εἶ-
 ναι, καὶ τοῖς πολεμίοις δηλώσετε, ὅτι οὐχ ὁμοίοις ἀνδράσι 20
 μαχοῦνται νῦν τε καὶ ὅτε τοῖς ἀτάκτοις ἐμάχοντο.”

Ταύτην μὲν οὖν τὴν ἡμέραν οὕτως ἔμειναν· τῇ δ' ὕστε-
 ραία θύσαντες, ἐπεὶ ἐκαλλιέρησαν, ἀριστήσαντες, ὀρθίους
 τοῖς λόχοις ποιησάμενοι, καὶ τοὺς βαρβάρους ἐπὶ τὸ εὐώ- 25
 νυμον κατὰ ταῦτ' ἀταξάμενοι ἐπορεύοντο, τοὺς τοξότας με-
 ταξὺ τῶν λόχων [ὀρθίων ὄντων] ἔχοντες, ὑπολειπομένους δὲ
 μικρὸν τοῦ στόματος τῶν ὀπλιτῶν. Ἦσαν γὰρ τῶν πολε-
 μίων, οἱ εὐζωνοὶ κατατρέχοντες τοῖς λίθοις ἔβαλλον. Τού-
 τους οὖν ἀνέστελλον οἱ τοξόται καὶ οἱ πελτασταί· οἱ δ' ἄλ- 30
 λοι βιάδην ἐπορεύοντο, πρῶτον μὲν ἐπὶ τὸ χωρίον, ἀφ' οὗ τῇ
 προτεραίᾳ οἱ βάρβαροι ἐτράπησαν, καὶ οἱ σὺν αὐτοῖς. Ἐν-
 ταῦθα γὰρ οἱ πολέμοι ἦσαν ἀντιτεταγμένοι. Τοὺς μὲν οὖν
 πελταστὰς ἐδέξαντο οἱ βάρβαροι, καὶ ἐμάχοντο· ἐπεὶ δ' ἐγ-

γὺς ἦσαν οἱ ὀπλίται, ἐτρόποντο. Καὶ οἱ μὲν πελασταὶ εὐθύς εἶποντο, διώκοντες ἄνω πρὸς τὴν μητροπόλιν· οἱ δὲ ὀπλίται ἐν τάξει εἶποντο. Ἐπεὶ δ' ἄνω ἦσαν πρὸς ταῖς τῆς μητροπόλεως οἰκίαις, ἐνταῦθα δὴ οἱ πολέμοιοι ὁμοῦ δὴ πάν-
 5 τες γενόμενοι ἐμάχοντο, καὶ ἐξηκόντιζον τοῖς παλτοῖς· καὶ ἄλλα δόρατα ἔχοντες παχέα, μακρὰ, ὅσα ἀνὴρ ἂν φέροι μόλις, τούτοις ἐπειρῶντο ἀμύνεσθαι ἐκ χειρός.

Ἐπεὶ δὲ οὐχ ὑφίεντο οἱ Ἕλληνες, ἀλλ' ὁμοσε ἐχώρουν, ἔφυγον οἱ βάρβαροι καὶ ἐντεῦθεν, ἅπαντες λιπόντες τὸ χω-
 10 ρίον. Ὁ δὲ βασιλεὺς αὐτῶν, ὁ ἐν τῷ μόνυ τῷ ἐπ' ἄκρου ὀικοδομημένῳ, ὃν τρέφουσι πάντες κοινῇ αὐτοῦ μένοντα καὶ φυλάττοντα, οὐκ ἤθελεν ἐξελθεῖν, οὐδὲ οἱ ἐν τῷ πρότερον αἰρεθέντι χωρίῳ· ἀλλ' αὐτοῦ σὺν τοῖς μούνοις κατεκαύθησαν. Οἱ δ' Ἕλληνες, διασπάζοντες τὸ χωρίον, εὗρισκον
 15 θησαυροὺς ἐν ταῖς οἰκίαις ἄρτων νενημέων πατρίους περυσινῶν, ὡς ἔφασαν οἱ Μούνοικοι· τὸν δὲ νέον σῆτον σὺν τῇ καλάμῃ ἀποκείμενον· ἦσαν δὲ ζεῖαι αἱ πλείσται. Καὶ δελφίνων τεμάχη ἐν ἀμφορεῦσιν εὗρίσκετο τεταριχειμένα, καὶ στέαρ ἐν τεύχεσι τῶν δελφίνων, ᾧ ἐχρῶντο οἱ Μούνοι-
 20 κοί, καθάπερ οἱ Ἕλληνες τῷ ἐλαίῳ. Κάρυα δ' ἐπὶ τῶν ἀνωγαίων ἦν πολλὰ τὰ πλατεῖα, οὐκ ἔχοντα διαφυγὴν οὐδεμίαν. Τούτῳ καὶ πλείστῳ σίτῳ ἐχρῶντο ἔφορες καὶ ἄρτους ὀπιῶντες. Οἶνος δ' εὗρίσκετο, ὃς ἄκρατος μὲν, ὃξὺς ἐφαί-
 25 νετο εἶναι ὑπὸ τῆς ἀυστηρότητος· κεραιθεὶς δέ, εὐώδης τε

Οἱ μὲν δὴ Ἕλληνες ἀριστήσαντες ἐνταῦθα, ἐπορεύοντο εἰς τὸ πρόσω, παραδόντες τὸ χωρίον τοῖς συμμαχίεσσι τῶν Μούνοικων. Ὅποσα δὲ καὶ ἄλλα παρήεσαν χωρία τῶν σὺν τοῖς πολεμίοις ὄντων, τὰ εὐπροσοδωτάτα οἱ μὲν ἔλειπον,
 30 οἱ δὲ ἐκόντες προσεχώρουν. Τὰ δὲ πλείστα τοιαῦδ' ἦν τῶν χωρίων· ἀπεῖχον αἱ πόλεις ἀπ' ἀλλήλων στάδια ὄγδοήκοντα, αἱ δὲ πλείον, αἱ δὲ μείον· ἀναβοώντων δὲ ἀλλήλων συνήκουον εἰς τὴν ἐτέραν ἐκ τῆς ἐτέρας πόλεως. Οὕτως ὑψηλή

τε καὶ κοίλη ἢ χάρα ἦν. Ἐπεὶ δὲ πορευόμενοι ἐν τοῖς φίλοις ἦσαν, ἐπεδείκνυσαν αὐτοῖς παῖδας τῶν εὐδαιμόνων σιτευτούς, τεθραμμένους καρύοις ἐφθοῖς, ἀπαλοὺς καὶ λευκοὺς σφόδρα, καὶ οὐ πολὺ δέοντας ἴσους τὸ πλάτος καὶ τὸ μῆκος εἶναι· ποικίλους δὲ τὰ νῶτα, καὶ τὰ ἔμπροσθεν πάντα ἐστιγμένους ἀνθέμιον. Ἐζήτουν δὲ καὶ ταῖς ἐταίραις, αἷς ἦγον οἱ Ἕλληνες, ἐμφανῶς συγγίγνεσθαι· νόμος γὰρ ἦν σφίσιν οὗτος. Λευκοὶ δὲ πάντες οἱ ἄνδρες καὶ αἱ γυναῖκες. Τούτους ἔλεγον οἱ στρατευσάμενοι βαρβαρωτάτους διελθεῖν, καὶ πλεῖστον τῶν Ἑλληνικῶν νόμων κεχωρισμένους. Ἐν τε 10 γὰρ ὄχλῳ ὄντες, ἐποίουν, ἅπερ ἂν ἄνθρωποι ἐν ἐρημίᾳ ποιήσιν, ἄλλως δὲ οὐκ ἂν τολμῶεν· μόνοι τε ὄντες ὅμοια ἔπραττον, ἅπερ ἂν μετ' ἄλλων ὄντες· διελέγοντό τε ἑαυτοῖς, καὶ ἐγέλων ἐφ' ἑαυτοῖς, καὶ ὠρχοῦντο ἐφιστάμενοι, ὅπου τύχοιεν, ὥσπερ ἄλλοις ἐπιδεικνύμενοι. 15

Κεφάλαιον ε΄.

Διὰ ταύτης τῆς χώρας οἱ Ἕλληνες, διὰ τε τῆς πολεμίας καὶ τῆς φιλίας, ἐπορεύθησαν ὀκτὼ σταθμούς· καὶ ἀφικνοῦνται εἰς Χάλυβας. Οὗτοι ὀλίγοι ἦσαν καὶ ὑπήκοοι τῶν Μοσυνοίκων· καὶ ὁ βίος ἦν τοῖς πλείστοις αὐτῶν ἀπὸ σιδηρείας. Ἐντεῦθεν ἀφικνοῦνται εἰς Τιβαρηνοὺς. Ἡ δὲ 20 τῶν Τιβαρηνῶν χώρα πολὺ ἦν πεδινωτέρα, καὶ χωρία εἶχεν ἐπὶ θαλάττῃ ἥτιον ἐρυμνά. Καὶ οἱ στρατηγοὶ ἔχρηζον πρὸς τὰ χωρία προσβάλλειν, καὶ τὴν στρατιάν ὀνηθῆναι τι· καὶ τὰ ξένια, ἃ ἦκε παρὰ τῶν Τιβαρηνῶν, οὐκ ἐδέχοντο, ἀλλ' ἐπιμείναι κελεύσαντες, ἕστε βουλευσάντο, ἐθύοντο. Καὶ 25 πολλὰ καταθυσάντων, τέλος ἀπεδείξαντο οἱ μάντιες πάντες γνώμην, ὅτι οὐδαμῆ προσίεντο οἱ θεοὶ τὸν πόλεμον. Ἐντεῦθεν δὴ τὰ ξένια ἐδέξαντο, καὶ ὡς διὰ φιλίας πορευόμενοι

δύο ἡμέρας, ἀφίκοντο εἰς Κοτύωρα, πόλιν Ἑλληνίδα, Σινωπέων ἀποίκους, οἰκοῦντας ἐν τῇ Τιβαρηνῶν χώρᾳ.

Μέχρις ἐνταῦθα ἐπέξευσεν ἡ στρατιά. Πλήθος τῆς καταβάσεως τῆς ὁδοῦ ἀπὸ τῆς ἐν Βαβυλῶνι μάχης ἄχρι εἰς 5 Κοτύωρα, σταθμοὶ ἑκατὸν εἴκοσι δύο, παρασάγγαι ἑξακόσιοι εἴκοσι, στάδιοι μύριοι καὶ ὀκτακισχίλιοι καὶ ἑξακόσιοι· χρόνου πλῆθος, ὀκτὼ μῆνες. Ἐνταῦθα ἔμειναν ἡμέρας τετρακόντα καὶ πέντε. Ἐν δὲ ταύταις πρῶτον μὲν τοῖς θεοῖς ἔθυσαν, καὶ πομπὰς ἐποίησαν κατὰ ἔθνος ἕκαστος τῶν 10 Ἑλλήνων, καὶ ἀγῶνας γυμνικούς. Τὰ δ' ἐπιτήδεια ἐλάμβανον, τὰ μὲν ἐκ τῆς Παφλαγονίας, τὰ δ' ἐκ τῶν χωρίων τῶν Κοτυωριτῶν· οὐ γὰρ παρεῖχον ἀγοράν, οὐδ' εἰς τὸ τεῖχος τοὺς ἀσθενοῦντας ἐδέχοντο.

Ἐν δὲ τούτῳ ἔρχονται ἐκ Σινώπης πρέσβεις, φοβούμενοι 15 περὶ τῶν Κοτυωριτῶν τῆς τε πόλεως (ἦν γὰρ ἐκείνων, καὶ φόρους ἐκείνοις ἔφερον), καὶ περὶ τῆς χώρας, ὅτι ἤκουον δηουμένην· καὶ ἐλθόντες ἐς τὸ στρατόπεδον, ἔλεγον· προηγόρῃ δὲ Ἑκατόννυμος, δεινὸς νομιζόμενος εἶναι λέγειν· “Ἐπεμψεν ἡμᾶς, ὧ ἄνδρες στρατιῶται, ἡ τῶν Σινωπέων 20 πόλις, ἐπαινεσοντάς τε ὑμᾶς, ὅτι ἐνικᾶτε Ἕλληνας ὄντες βαρβάρους, ἔπειτα δὲ καὶ συνησθησομένους, ὅτι διὰ πολλῶν τε καὶ δειῶν, ὡς ἡμεῖς ἀκούομεν, πραγμάτων σεσωσμένοι πάρεστε. Ἀξιοῦμεν δέ, Ἕλληνας ὄντες καὶ αὐτοί, ὑφ' ὑμῶν ὄντων Ἑλλήνων ἀγαθὸν μὲν τι πάσχειν, κακὸν δὲ μηδέν· οὐδὲ 25 γὰρ ἡμεῖς ὑμᾶς οὐδὲν ὑπῆρξαμεν κακῶς ποιοῦντες. Κοτυωρῖται δὲ οὗτοι εἰσὶ μὲν ἡμέτεροι ἀποικοί· καὶ τὴν χώραν ἡμεῖς αὐτοῖς ταύτην παραδεδώκαμεν, βαρβάρους ἀφελόμενοι· διὸ καὶ δασμὸν ἡμῖν φέρουσιν οὗτοι τεταγμένον, καὶ Κερασούντιοι καὶ Τραπεζούντιοι ὡσαύτως· ὡςθ' ὅ τι ἂν 30 τούτους κακὸν ποιήσητε, ἡ Σινωπέων πόλις νομίζει πάσχειν. Νῦν δὲ ἀκούομεν, ὑμᾶς εἰς τε τὴν πόλιν βία παρεληλυθότας, ἐπίους σκηροῦν ἐν ταῖς οἰκίαις, καὶ ἐκ τῶν χωρίων [βία] λαμβάνειν, ὧν ἂν δεήσθε, οὐ πείθοιτας. Ταῦτ' οὖν

οὐκ ἀξιοῦμεν· εἰ δὲ ταῦτα ποιήσετε, ἀνάγκη ἡμῖν, καὶ Κορύλαν καὶ Παφλαγόνας, καὶ ἄλλον, ὄντινα ἂν δυνώμεθα, φίλον ποιεῖσθαι.”

Πρὸς ταῦτα ἀναστάς Ξενοφῶν ὑπὲρ τῶν στρατιωτῶν εἶπεν· “Ἡμεῖς δέ, ὧ ἄνδρες Σινωπεῖς, ἤκομεν ἀγαπῶντες, 5 ὅτι τὰ σώματα διεσωσάμεθα καὶ τὰ ὄπλα· οὐ γὰρ ἡμῖν ἦν δυνατόν, ἅμα τε χρήματα ἄγειν καὶ φέρειν, καὶ τοῖς πολεμίοις μάχεσθαι. Καὶ νῦν, ἐπειδὴ εἰς τὰς Ἑλληνίδας πόλεις ἦλθομεν, ἐν Τραπεζοῦντι μὲν, παρεῖχον γὰρ ἡμῖν ἀγοράν, ὠνούμενοι εἶχομεν τὰ ἐπιτήδεια, καὶ ἀνθ’ ὧν ἐτίμησαν ἡμᾶς, 10 καὶ ξένια ἔδωκαν τῇ στρατιᾷ, ἀντετιμῶμεν αὐτούς· καὶ μὴν εἴ τις αὐτοῖς φίλος ἦν τῶν βαρβάρων, τούτων ἀπειχόμεθα· τοὺς δὲ πολεμίους αὐτῶν, ἐφ’ οὓς αὐτοὶ ἠγοῖντο, κακὸν ἐποιοῦμεν, ὅσον ἐδυνάμεθα. Ἐρωτᾶτε δὲ αὐτούς, ὁποίων τινῶν ἡμῶν ἔτυχον· πάρεισι γὰρ ἐνθάδε, οὓς ἡμῖν ἠγεμό- 15 νας διὰ φιλίαν ἢ πόλιν συνέπεμψεν. Ὅποι δ’ ἂν ἐλθόντες ἀγοράν μὴ ἔχωμεν, ἂν τε εἰς βάρβαρον γῆν, ἂν τε εἰς Ἑλληνίδα, οὐχ ὑβρεῖ ἀλλ’ ἀνάγκη λαμβάνομεν τὰ ἐπιτήδεια. Καὶ Καρδούχους καὶ Χαλδαίους καὶ Ταόχους, καίπερ βασιλέως οὐχ ὑπηκόους ὄντας, ὅμως καὶ μάλα φοβεροὺς ὄντας 20 πολεμίους ἐκτησάμεθα, διὰ τὸ ἀνάγκην εἶναι λαμβάνειν τὰ ἐπιτήδεια, ἐπεὶ ἀγοράν οὐ παρεῖχον. Μάκρωνας δὲ, καίπερ βαρβάρους ὄντας, ἐπεὶ ἀγοράν, οἷαν ἐδύναντο, παρεῖχον, φίλους τε ἐνομίζομεν εἶναι, καὶ βία οὐδὲν ἐλαμβάνομεν τῶν ἐκείνων. Κοτυωρίτας δέ, οὓς ὑμετέροισι φατέ εἶναι, εἴ τι 25 αὐτῶν εἰλήφαμεν, αὐτοὶ αἴτιοι εἰσίν· οὐ γὰρ ὡς φίλοι προσεφέροντο ἡμῖν, ἀλλὰ κλείσαντες τὰς πύλας, οὔτ’ εἴσω ἐδέχοντο, οὔτ’ ἔξω ἀγοράν ἔπεμπον· ἠτιῶντο δὲ τὸν παρ’ ὑμῶν ἄρμοστήν τούτων αἴτιον εἶναι. Ὁ δὲ λέγεις, βία παρελθόντας σκηνοῦν, ἡμεῖς ἠξιοῦμεν τοὺς 30 κάμνοντας εἰς τὰς στέγας δέξασθαι· ἐπεὶ δὲ οὐκ ἀνέωγον τὰς πύλας, ἢ ἡμᾶς ἐδέχετο αὐτὸ τὸ χωρίον, ταύτην εἰσελθόντες, ἄλλο μὲν οὐδὲν βίαιον ἐποιήσαμεν· σκηνοῦσι δ’ ἐν ταῖς

στέγαις οἱ κάμνοντες, τὰ ἑαυτῶν δαπανῶντες· καὶ τὰς πύ-
 λας φρουροῦμεν, ὅπως μὴ ἐπὶ τῷ ὑμετέρῳ ἄριστῃ ὣσιν οἱ
 κάμνοντες ἡμῶν, ἀλλ' ἐφ' ἡμῖν ἢ κομίσασθαι, ὅταν βουλώ-
 μεθα. Οἱ δ' ἄλλοι, ὡς ὄρατε, σκηνοῦμεν ὑπαίθριοι ἐν τῇ
 5 τάξει, παρεσκευασμένοι, ἂν μὲν τις εὖ ποιῇ, ἀντευποιεῖν· ἂν
 δὲ κακῶς, ἀλέξασθαι. Ἄ δὲ ἠπέιλῃσας, ὡς, ἦν ὑμῖν δοκῇ,
 Κορύλλαν καὶ Παφλαγόνας συμμάχους ποιήσεσθε ἐφ' ἡμᾶς·
 ἡμεῖς δέ, ἦν μὲν ἀνάγκη ἦ, πολεμήσομεν καὶ ἀμφοτέροις·
 ἤδη γὰρ καὶ ἄλλοις πολλαπλασίοις ὑμῶν ἐπολεμήσαμεν· ἂν
 10 δὲ δοκῇ ἡμῖν, καὶ τὸν Παφλαγόνα ποιοῦμεθα φίλον. Ἀκού-
 ομεν δὲ αὐτὸν καὶ ἐπιθυμεῖν τῆς ὑμετέρας πόλεως, καὶ χω-
 ρίων τῶν ἐπιθαλαπτιῶν. Πειρασόμεθα οὖν, συμπράττον-
 τες αὐτῷ, ὧν ἐπιθυμεῖ, φίλοι γίγνεσθαι.”

Ἐκ τούτου μάλα μὲν δῆλοι ἦσαν οἱ συμπρόσβεις τῷ Ἐκα-
 15 τανύμῳ χαλεπαίνοντες τοῖς εἰρημένοις. Παρελθὼν δ' αὐ-
 τῶν ἄλλος, εἶπεν, “ὅτι οὐ πόλεμον ποιησόμενοι ἤκοιεν, ἀλλ'
 ἐπιδείξοντες, ὅτι φίλοι εἰσὶ. Καὶ ξενίοις, ἦν μὲν ἔλθῃτε πρὸς
 τὴν Σινωπέων πόλιν, ἐκεῖ δεξόμεθα· νῦν δὲ τοὺς ἐνθάδε
 κελεύσομεν διδόναι, ἃ δύνανται· ὄρωμεν γὰρ πάντα ἀληθῆ
 20 ὄντα, ἃ λέγετε.” Ἐκ τούτου ξενιά τε ἔπεμπον οἱ Κοιτωρῶ-
 ται, καὶ οἱ στρατηγοὶ τῶν Ἑλλήνων ἐξενίζον τοὺς τῶν Σινω-
 πέων πρόσβεις· καὶ πρὸς ἀλλήλους πολλά τε καὶ ἐπιτήδεια
 διελέγοντο, τὰ τε ἄλλα καὶ περὶ τῆς λοιπῆς πορείας ἐπυν-
 θάνοντο, καὶ ὧν ἑκάτεροι ἐδέοντο.

Κεφάλαιον 5'.

25 Ταύτῃ μὲν οὖν τῇ ἡμέρᾳ τοῦτο τὸ τέλος ἐγένετο. Τῇ
 δ' ὑστεραίᾳ συνέλεξαν οἱ στρατηγοὶ τοὺς στρατιώτας, καὶ
 ἐδόκει αὐτοῖς περὶ τῆς λοιπῆς πορείας, παρακαλέσαντας
 τοὺς Σινωπέας, βουλευέσθαι. Εἴτε γὰρ πεζῇ δέοι πορεύ-

εσθαι, χρήσιμοι ἂν ἐδόκουν εἶναι οἱ Σινωπεῖς ἡγούμενοι· ἔμπειροι γὰρ ἦσαν τῆς Παφλαγονίας· εἴτε κατὰ θάλατταν, προςδεῖν ἐδόκει Σινωπέων· μόνοι γὰρ ἂν ἐδόκουν ἱκανοὶ εἶναι πλοῖα παρασχεῖν ἄρκοῦντα τῇ στρατιᾷ. Καλέσαντες οὖν τοὺς πρέσβεις συνεβουλεύοντο, καὶ ἠξίουσαν, Ἑλληνας ὄν- 5 τας Ἑλλησι τούτῳ προῶτον καλῶς δέχεσθαι, τῷ εὐνοῦς τε εἶναι καὶ τὰ βέλτιστα συμβουλεύειν.

Ἀναστίας δὲ Ἐκατόνυμος, προῶτον μὲν ἀπελογήσατο, περὶ οὗ εἶπεν, ὡς τὸν Παφλαγόνα φίλον ποιήσονται, ὅτι οὐχ ὡς τοῖς Ἑλλησι πολεμησόντων σφῶν εἶποι, ἀλλ' ὅτι, ἐξὸν τοῖς 10 βαρβάροις φίλους εἶναι, τοὺς Ἑλληνας αἰρήσονται. Ἐπεὶ δὲ συμβουλεύειν ἐκέλευον, ἐπευξάμενος ὧδε εἶπεν· “ Εἰ μὲν συμβουλεύοιμι, ἃ βέλτιστά μοι δοκεῖ εἶναι, πολλά μοι καγαθὰ γένοιτο· εἰ δὲ μή, τἄναντία· αὕτη γὰρ ἡ ἱερὰ συμβουλή λεγομένη εἶναι δοκεῖ μοι παρεῖναι· νῦν γὰρ δῆ, 15 ἂν μὲν εὖ συμβουλεύσας φανῶ, πολλοὶ ἔσσεσθε οἱ ἐπαινοῦντές με· ἂν δὲ κακῶς, πολλοὶ ἔσσεσθε οἱ καταρώμενοι. Πράγματα μὲν οὖν οἶδ' ὅτι πολὺ πλείω ἔξομεν, ἐὰν κατὰ θάλατταν κομίζησθε· ἡμᾶς γὰρ δεήσει τὰ πλοῖα πορίζειν· ἣν δὲ κατὰ γῆς στέλλησθε, ὑμᾶς δεήσει τοὺς μαχομένους εἰ- 20 ναι. “ Ὅμως δὲ λεκτέα, ἃ γινώσκω· ἔμπειρος γὰρ εἰμι καὶ τῆς χώρας τῶν Παφλαγόνων, καὶ τῆς δυνάμεως· ἔχει γὰρ ἡ χώρα ἀμφοτέρω, καὶ πεδία κάλλιστα καὶ ὄρη ὑψηλότατα. Καὶ προῶτον μὲν οἶδα εὐθύς, ἢ τὴν εἰσβολὴν ἀνάγκη ποιῆσθαι· οὐ γὰρ ἔστιν ἄλλη, ἢ ἢ τὰ κέρατα τοῦ ὄρους τῆς 25 ὁδοῦ καθ' ἑκάτερά ἐστιν ὑψηλά· ἃ κρατεῖν κατέχοντες καὶ πάνυ ὀλίγοι δύναιντ' ἂν· τούτων δὲ κατεχομένων, οὐδ' ἂν οἱ πάντες ἄνθρωποι δύναιντο διελθεῖν. Ταῦτα δὲ καὶ δεί- ξαιμι ἂν, εἴ μοι τινα βούλοισθε συμπέμψαι. Ἐπειτα δὲ οἶδα καὶ πεδία ὄντα καὶ ἱππείαν, ἣν αὐτοὶ οἱ βάρβαροι 30 μίζουσι κρείττω εἶναι ἀπάσης τῆς βασιλέως ἱππείας. Καὶ νῦν οὗτοι οὐ παρεγένοντο βασιλεῖ καλοῦντι· ἀλλὰ [καὶ] μεῖζον φρονεῖ ὁ ἄρχων αὐτῶν. Ἦν δὲ καὶ δυνηθῆτε τά τε

ὄρη κλέψαι, ἢ φθάσαι λαβόντες, καὶ ἐν τῷ πεδίῳ κρατῆτε
μαχόμενοι τοὺς τε ἰππεύς τούτων καὶ πεζῶν μυριάδας πλείον
ἢ δώδεκα, ἤξετε ἐπὶ ποταμούς, πρῶτον μὲν τὸν Θερμώδοντα,
εὖρος τριῶν πλέθρων, ὃν χαλεπὸν οἶμαι διαβαίνειν, ἄλλως
5 τε καὶ πολεμίων πολλῶν μὲν ἔμπροσθεν ὄντων, πολλῶν δὲ
ὄπισθεν ἐπομένων· δεύτερον δ' Ἴριον, τρίπλεθρον ὡσαύτως·
τρίτον δ' Ἄλυν, οὐ μείον δυοῖν σταδίων, ὃν οὐκ ἂν δύναι-
σθε ἄνευ πλοίων διαβῆναι· πλοῖα δὲ τίς ἔσται ὁ παρέχων;
ὡς δ' αὐτῶς καὶ ὁ Παρθένιος ἄβατος· ἐφ' ὃν ἔλθοιτε ἂν, εἰ
10 τὸν Ἄλυν τοῦτον διαβαίητε. Ἐγὼ μὲν οὖν οὐ χαλεπὴν ὑμῖν
εἶναι νομίζω τὴν πορείαν, ἀλλὰ παντάπασιν ἀδύνατον. Ἄν
δὲ πλέητε, ἔστιν ἐνθόθεν μὲν εἰς Σινώπην παραπλευῖσαι, ἐκ
Σινώπης δὲ εἰς Ἡρακλείαν· ἐξ Ἡρακλείας δὲ οὔτε πεζῆ,
οὔτε κατὰ θάλατταν ἀπορία· πολλὰ γὰρ καὶ πλοῖά ἐστιν
15 ἐν Ἡρακλείᾳ.”

Ἐπεὶ δὲ ταῦτα ἔλεξεν, οἱ μὲν ὑπόπτενον, φίλλας ἕνεκα τῆς
Κορύλα λέγειν· καὶ γὰρ ἦν πρόξενος αὐτῷ· οἱ δὲ καὶ ὡς
δῶρα ληψόμενον διὰ τὴν συμβουλήν ταύτην· οἱ δ' ὑπό-
πτενον καὶ τούτου ἕνεκα λέγειν, ὡς μὴ πεζῆ ἰόντες τὴν Σι-
20 ρωπέων χώραν κακὸν τι ἐργάζονται. Οἱ δ' οὖν Ἕλληνες
ἐψηφίσαντο, κατὰ θάλατταν τὴν πορείαν ποιῆσθαι. Μετὰ
ταῦτα Ξενοφῶν εἶπεν· “ὦ Σιρωπέεις, οἱ μὲν ἄνδρες ἤρην-
ται πορείαν, ἣν ὑμεῖς συμβουλεύετε· οὕτω δ' ἔχει· εἰ μὲν
μέλλει πλοῖα ἔσεσθαι ἱκανὰ ἀριθμῷ, ὡς ἕνα μὴ καταλεί-
25 πεσθαι ἐνθάδε, ἡμεῖς δὴ πλείοιμεν ἂν· εἰ δὲ μέλλοιμεν οἱ
μὲν καταλείψεσθαι, οἱ δὲ πλεύσεσθαι, οὐκ ἂν ἐμβαίημεν
εἰς τὰ πλοῖα. Γινώσκομεν γάρ, ὅτι, ὅπου μὲν ἂν κρατῶ-
μεν, δυναίμεθ' ἂν καὶ τὰ ἐπιτήδεια ἔχειν· εἰ δὲ πού ἦττους
τῶν πολεμίων ληφθησόμεθα, εὐδηλον δὴ, ὅτι ἐν ἀνδραπό-
30 δων χώρα ἐσόμεθα.” Ἀκούσαντες τοῦτο οἱ πρόσβεις, πέμ-
πειν ἐκέλευον πρόσβεις. Καὶ πέμπουσι Καλλίμαχον Ἄρ-
κάδα, καὶ Ἀρίστονα Ἀθηναῖον, καὶ Σαμουλῶν Ἀχαιόν· καὶ
οἱ μὲν ὄχοντο.

Ἐν δὲ τούτῳ τῷ χρόνῳ Ξενοφῶντι, ὁρῶντι μὲν πολλοὺς
 ὀπλίτας τῶν Ἑλλήνων, ὁρῶντι δὲ πολλοὺς πελταστάς, πολ-
 λούς δὲ καὶ τοξότας καὶ σφενδογήτας, καὶ ἵππεύς δέ, καὶ
 μάλα ἤδη διὰ τὴν τριβὴν ἱκανούς, ὄντας δ' ἐν τῷ Πόντῳ ἔν-
 θα οὐκ ἂν ἀπ' ὀλίγων χρημάτων τοσαύτη δύναμις παρε- 5
 σκευάσθη, καλὸν αὐτῷ ἐδόκει εἶναι καὶ χώραν καὶ δύνα-
 μιν τῇ Ἑλλάδι προσκτήσασθαι, πόλιν κατοικήσαντας. Καὶ
 γενέσθαι ἂν ἐδόκει αὐτῷ μεγάλη, καταλογιζομένη τὸ τε
 αὐτῶν πλῆθος, καὶ τοὺς περιοικοῦντας τὸν Πόντον. Καὶ
 ἐπὶ τούτοις ἐθύετο, πρὶν τι εἰπεῖν τῶν στρατιωτῶν, 10
 Σιλανὸν παρακαλέσας, τὸν Κύρου μάντιν γενόμενον, τὸν
 Ἀμβρακιώτην. Ὁ δὲ Σιλανός, δεδιώς μὴ γένοιτο ταῦτα,
 καὶ καταμεινείη που ἢ στρατιά, ἐκφέρει εἰς τὸ στρατεύμα
 λόγον, ὅτι Ξενοφῶν βούλεται καταμείναι τὴν στρατιάν, καὶ
 πόλιν οἰκίσαι, καὶ ἑαυτῷ ὄνομα καὶ δύναμιν περιποιήσα- 15
 σθαι. Αὐτὸς δὲ ὁ Σιλανός ἐβούλετο ὅτι τάχιστα εἰς τὴν
 Ἑλλάδα ἀφικέσθαι· οὐς γὰρ παρὰ Κύρου ἔλαβε τριεχιλίους
 δαρεικούς, ὅτε τὰς δέκα ἡμέρας ἠλήθενσε θυόμενος Κύρῳ,
 διεσεσώκει. Τῶν δὲ στρατιωτῶν, ἐπεὶ ἤκουσαν, τοῖς μὲν ἐδό-
 κει βέλτιστον εἶναι καταμείναι, τοῖς δὲ πολλοῖς οὐ. Τιμα- 20
 σίων δὲ ὁ Λαρδανεύς, καὶ Θώραξ ὁ Βοιωτίος, πρὸς ἐμπό-
 ρους τινὰς παρόντας τῶν Ἡρακλειωτῶν καὶ Σινοπέων λέγουσιν,
 “ὅτι, εἰ μὴ ἐκποριοῦσι τῇ στρατιᾷ μισθόν, ὥστε ἔχειν τὰ ἐπι-
 τήδεια ἐκπλέοντας, ὅτι κινδυνεύσει μείναι τοσαύτη δύναμις ἐν
 τῷ Πόντῳ· βουλεύεται γὰρ Ξενοφῶν, καὶ ἡμᾶς παρακαλεῖ, 25
 ἐπειδὴν ἔλθῃ τὰ πλοῖα, τότε εἰπεῖν ἐξαίφνης τῇ στρατιᾷ.” Ἀν-
 δρες, νῦν μὲν ὁρᾶμεν ἡμᾶς ἀπόρους ὄντας, καὶ ἐν τῷ ἀπό-
 πλω ἔχειν τὰ ἐπιτήδεια, καὶ οὐκαδε ἀπελθόντας ὀνήσαι τι
 τοὺς οἴκοι. Ἴπ' δὲ βούλεσθε τῆς κύκλω χώρας περὶ τὸν
 Πόντον οἰκουμένης ἐκλεξάμενοι, ὅπη ἂν βούλησθε, κατα- 30
 σχεῖν, καὶ τὸν μὲν θέλοντα, ἀπιέναι οὐκαδε, τὸν δὲ ἐθέλοντα,
 μένειν αὐτοῦ, πλοῖα δὲ ὑμῖν πάρεστιν, ὥστε, ὅπη ἂν βούλη-
 σθε, ἐξαίφνης ἂν ἐπιπέσοιτε.”

Ἀκούσαντες ταῦτα οἱ ἔμποροι ἀπήγγελλον ταῖς πόλεσι·
 συνέπεμψε δ' αὐτοῖς Τιμασίων ὁ Λαοδανεὺς Ἐρύμαχόν τε
 τὸν Λαοδανέα, καὶ Θώρακα τὸν Βοιωτίου, τὰ αὐτὰ ταῦτα
 ἐρῶντας. Σινωπεῖς δὲ καὶ Ἰρακλεῶται ταῦτα ἀκούσαντες
 5 πέμπουσι πρὸς Τιμασίωνα, καὶ κελεύουσι προστατεῦσαι,
 λαβόντα χρήματα, ὅπως ἐκπλεύσῃ ἡ στρατιὰ. Ὁ δὲ, ἄσμε-
 νος ἀκούσας, ἐν συλλόγῳ τῶν στρατιωτῶν ὄντων, λέγει τάδε·
 “ Οὐ δεῖ προσέχειν μονῇ, ὧ ἄνδρες, οὐδὲ τῆς Ἑλλάδος οὐδὲν
 περὶ πλείονος ποιῆσθαι. Ἀκούω δὲ τινος θύεσθαι ἐπὶ
 10 τούτῳ, οὐδ' ὑμῖν λέγοντας. Ἐπισχροῦμαι δὲ ὑμῖν, ἐὰν ἐκ-
 πλέητε, ἀπὸ νομηρίας μισθοφορὰν παρέξειν ὑμῖν Κυζικη-
 νὸν ἐκάστῳ τοῦ μηνός· καὶ ἄξω ὑμᾶς εἰς τὴν Τρωάδα, ἐν-
 θεν καὶ εἰμὶ φυγᾶς· καὶ ὑπάρξει ὑμῖν ἡ ἐμὴ πόλις· ἐκόν-
 τες γὰρ με δέξονται. Ἠγήσομαι δὲ αὐτὸς ἐγώ, ἐνθεν πολλὰ
 15 χρήματα λήψεσθε. Ἐμπειρος δὲ εἰμι τῆς Αἰολίδος καὶ τῆς
 Φρυγίας καὶ τῆς Τρωάδος καὶ τῆς Φαροναβάζου ἀρχῆς πά-
 σης· τῆς μὲν, διὰ τὸ ἐκεῖθεν εἶναι, τῆς δέ, διὰ τὸ συνεστρα-
 τεῦσθαι ἐν αὐτῇ σὺν Κλεάρχῳ τε καὶ Δερκυλλίδῃ.”

Ἀναστάς δ' εὐθύς Θώραξ ὁ Βοιωτίος, ὃς αἰεὶ περὶ στρα-
 20 τηρίας Ξενοφῶντι ἐμάχετο, ἔφη, εἰ ἐξέλθοιεν ἐκ τοῦ Πόντου,
 ἔσεσθαι αὐτοῖς Χερσόνησον, χώραν καλὴν καὶ εὐδαίμονα,
 ὥστε, τῷ βουλομένῳ, ἐνοικεῖν, τῷ δὲ μὴ βουλομένῳ, ἀπιέναι
 οἴκαδε· γελοῖον δ' εἶναι, ἐν τῇ Ἑλλάδι οὔσης χώρας πολλῆς
 καὶ ἀφθόρου, ἐν τῇ βαρβάρων μαστεύειν. “Ἔστε δ' ἄν,”
 25 ἔφη, “ ἐκεῖ γένησθε, καὶ γὰρ, καθάπερ Τιμασίων, ὑπισχροῦμαι
 ὑμῖν τὴν μισθοφορὰν.” Ταῦτα δ' ἔλεγεν, εἰδώς, ἃ Τιμα-
 σίωνα οἱ Ἰρακλεῶται καὶ οἱ Σινωπεῖς ἐπαγγέλοιτο, ὥστε
 ἐκπλεῖν. Ὁ δὲ Ξενοφῶν ἐν τούτῳ ἐσίγα. Ἀναστάς δὲ Φι-
 λήσιος καὶ Λύκων, οἱ Ἀχαιοί, ἔλεγον, ὥς δεινὸν εἶη, ἰδίᾳ
 30 μὲν Ξενοφῶντα πείθειν τὴν καταμένειν, καὶ θύεσθαι ὑπὲρ
 τῆς μονῆς, μὴ κοινοῦμενον τῇ στρατιᾷ· εἰς δὲ τὸ κοινὸν μη-
 δὲν ἀγορεύειν περὶ τούτων· ὥστε ἠναγκάσθη ὁ Ξενοφῶν
 ἀναστῆναι καὶ εἰπεῖν τάδε·

“ Ἐγώ, ὦ ἄνδρες, θύομαι μὲν, ὡς ὄρατε, ὅποσα δύνα-
 μαι, καὶ ὑπὲρ ὑμῶν καὶ ὑπὲρ ἑμαντοῦ, ὅπως ταῦτα τυγχάνω
 καὶ λέγων καὶ νοῶν καὶ πράττων, ὅποια μέλλει ὑμῖν τε κάλ-
 λιστα καὶ ἄριστα ἔσεσθαι καὶ ἐμοί. Καὶ νῦν ἐθυόμην περὶ
 αὐτοῦ τούτου, εἰ ἄμεινον εἶη ἄρχεσθαι λέγειν εἰς ὑμᾶς καὶ 5
 πράττειν περὶ τούτων, ἢ παντάπασι μηδ’ ἄπτεσθαι τοῦ
 πράγματος. Σιλανὸς δέ μοι ὁ μάντις ἀπεκρίνατο, τὸ μὲν
 μέγιστον, τὰ ἱερὰ καλὰ εἶναι· ἥδει γὰρ καὶ ἐμέ οὐκ ἄπειρον
 ὄντα, διὰ τὸ ἀεὶ παρεῖναι τοῖς ἱεροῖς· ἔλεξε δέ, ὅτι ἐν τοῖς ἱε-
 ροῖς φαίνοιτό τις δόλος καὶ ἐπιβουλή ἐμοί, ὡς ἄρα γιγνώσκων, 10
 ὅτι αὐτὸς ἐπεβούλευε διαβάλλειν με πρὸς ὑμᾶς. Ἐξήνεγκε
 γὰρ τὸν λόγον, ὡς ἐγὼ πράττειν ταῦτα διανοοίμην ἤδη, οὐ
 πείσας ὑμᾶς. Ἐγὼ δέ, εἰ μὲν ἀποροῦντας ὑμᾶς ἐώρων,
 τοῦτ’ ἂν ἐσκόπων, ἀφ’ οὗ ἂν γένοιτο, ὥστε λαβόντας ὑμᾶς
 πόλιν, τὸν μὲν βουλόμενον, ἀποπλεῖν ἤδη, τὸν δὲ μὴ βου- 15
 λόμενον, ἐπεὶ κτήσαιτο ἱκανά, ὥστε καὶ τοὺς ἑαυτοῦ οἰκειούς
 ὠφελῆσαι τι. Ἐπεὶ δ’ ὄρω ὑμῖν καὶ τὰ πλοῖα πέμποντας
 Ἡρακλεώτας καὶ Σινωπεῖς, ὥστε ἐκπλεῖν, καὶ μισθὸν ὑπι-
 σχνουμένους ὑμῖν ἄνδρας ἀπὸ νομηγίας, καλὸν μοι δοκεῖ
 εἶναι, σωζομένους, ἔνθα βουλόμεθα, μισθὸν τῆς σωτηρίας 20
 λαμβάνειν· καὶ αὐτὸς τε ἀναπαύομαι ἐκείνης τῆς διανοίας,
 καὶ ὅποσοι πρὸς με προσήεσαν, λέγοντες, ὡς χρὴ ταῦτα
 πράττειν, ἀναπαύσασθαι φημι χρῆναι. Οὕτω γὰρ γιγνώ-
 σκω· ὁμοῦ μὲν ὄντες πολλοί, ὥσπερ νυκτὶ, δοκεῖτε ἂν μοι
 καὶ ἔντιμοι εἶναι, καὶ ἔχειν τὰ ἐπιτήδεια· ἐν γὰρ τῷ κρατεῖν 25
 ἐστὶ καὶ τὸ λαμβάνειν τὰ τῶν ἡτιόνων· διασπασθέντες δέ,
 καὶ κατὰ μικρὰ γενομένης τῆς δυνάμεως, οὐτ’ ἀντροφὴν δύ-
 ναισθε λαμβάνειν, οὔτε χαίροντες ἂν ἀπαλλάξαιτε. Δοκεῖ
 οὖν μοι, ἄπερ ὑμῖν, ἐκπορεύεσθαι εἰς τὴν Ἑλλάδα· καὶ ἂν
 τις μείνῃ, ἢ ἀπολιπὼν τινα ληψθῆ, πρὶν ἐν ἀσφαλεῖ εἶναι 30
 πᾶν τὸ στράτευμα, κρίνεσθαι αὐτὸν ὡς ἀδικοῦντα. Καὶ
 ὅτῳ δοκεῖ,” ἔφη, “ταῦτα, ἀράτω τὴν χεῖρα.” Ἀνέτειναν
 ἅπαντες.

Ὁ δὲ Σιλανὸς ἐβόα, καὶ ἐπεχείρει λέγειν, ὡς δίκαιον εἶη
 ἀπιέναι τὸν βουλόμενον. Οἱ δὲ στρατιῶται οὐκ ἠνείχοντο,
 ἀλλ' ἠπέλουν αὐτῷ, εἰ λήφονται ἀποδιδράσκοντα, ὅτι τὴν
 δίξην ἐπιθήσοιεν. Ἐντεῦθεν, ἐπεὶ ἔγνωσαν οἱ Ἑρακλεῶται,
 5 ὅτι ἐκπλεῖν δεδογμένον εἶη, καὶ Ξενοφῶν αὐτὸς ἐπεψηφικῶς
 εἶη, τὰ μὲν πλοῖα πέμπουσι, τὰ δὲ χρήματα, ἃ ὑπέσχοντο
 Τιμασίῳ καὶ Θώρακι, ἐφενεσμένοι ἦσαν τῆς μισθοφορᾶς.
 Ἐνταῦθα ἐκπεπληγμένοι ἦσαν, καὶ ἐδεδίεσαν τὴν στρατιάν,
 οἱ τὴν μισθοφορὰν ὑπεσχημένοι. Παραλαβόντες οὖν οὐ-
 10 τοὶ καὶ τοὺς ἄλλους στρατηγούς, οἷς ἀνεκεκοίνωντο, ἃ πρό-
 σθεν ἔπραπτον, (ἅπαντες δ' ἦσαν, πλὴν Νέωνος τοῦ Ἀσι-
 ναίου, ὃς Χειρισόφῳ ὑπεστρατήγει· Χειρισόφος δὲ οὐπω
 παρῆν) ἔρχονται πρὸς Ξενοφῶντα, καὶ λέγουσιν, ὅτι μετα-
 μέλοι αὐτοῖς, καὶ δοκοίη κράτιστον εἶναι πλεῖν εἰς Φᾶσιν,
 15 ἐπεὶ πλοῖα [ἐκεῖ] ἐστί, καὶ κατασχεῖν τὴν Φασιανῶν χώραν.
 Αἰήτου δ' υἱδοῦς ἐτύγχανε βασιλεύων αὐτῶν. Ξενοφῶν
 δ' ἀπεκρίνατο, “ὅτι οὐδὲν ἂν τούτων εἴποι εἰς τὴν στρατιάν·
 ὑμεῖς δὲ συλλέξαντες,” ἔφη, “εἰ βούλεσθε, λέγετε.” Ἐν-
 ταῦθα ἀποδείκνυται Τιμασίῳ ὁ Δαρδανεύς γνώμην, μὴ
 20 ἐκκλησιάζειν, ἀλλὰ τοὺς ἑαυτοῦ ἕκαστον λοχαγούς πρώτους
 πειρᾶσθαι πείθειν. Καὶ ἀπελθόντες ταῦτα ἐποιοῦν.

Κεφάλαιον ζ'.

Οἱ δὲ στρατιῶται ἀνεπύθοντο ταῦτα πραττόμενα. Καὶ
 ὁ Νέων λέγει, ὡς Ξενοφῶν, ἀναπεπικῶς τοὺς ἄλλους στρα-
 τηγούς, διανοεῖται ἄγειν ἔξαπατήσας τοὺς στρατιώτας πάλιν
 25 εἰς Φᾶσιν. Ἀκούσαντες δὲ οἱ στρατιῶται χαλεπῶς ἔφερον·
 καὶ σύλλογοι ἐγίγνοντο, καὶ κύκλοι συνίσταντο· καὶ μάλα
 φοβεροὶ ἦσαν, μὴ ποιήσειαν, οἷα καὶ τοὺς τῶν Κόλχων κή-
 ρυκας ἐποίησαν, καὶ τοὺς ἀγορανόμους· ὅσοι γὰρ μὴ εἰς
 τὴν θάλατταν κατέφυγον, κατελεύσθησαν. Ἐπεὶ δὲ ἦσθά-

νέτο ὁ Ξενοφῶν, ἔδοξεν αὐτῷ ὡς τάχιστα συναγαγεῖν αὐτῶν ἀγοράν, καὶ μὴ εἶσαι συλλεγεῖν αὐτομάτους· καὶ ἐκέλευσε τὸν κήρυκα συλλέξαι ἀγοράν. Οἱ δ', ἐπεὶ τοῦ κήρυκος ἤκουσαν, συνέδραμον καὶ μάλα ἐτοίμως. Ἐνταῦθα Ξενοφῶν τῶν μὲν στρατηγῶν οὐ κατηγόρει, ὅτι ἦλθον πρὸς αὐτόν, λέγει δὲ ὧδε·

“Ἀκούω τινὰ διαβάλλειν, ὃ ἄνδρες, ἐμέ, ὡς ἐγὼ ἄρα ἐξαπατήσας ὑμᾶς μέλλω ἄγειν εἰς Φᾶσιν. Ἀκούσατε οὖν μου, πρὸς θεῶν· καὶ εἰ μὲν ἐγὼ φαίνομαι ἀδικῶν, οὐ χροῖ με ἐνθένδε ἀπελθεῖν, πρὶν ἂν δᾶ [τὴν] δίκην· ἂν δ' ὑμῖν φαίνονται ἀδικοῦντες οἱ ἐμὲ διαβάλλοντες, οὕτως αὐτοῖς χρῆσθε, ὡς περ ἄξιον. Ἔμεῖς δὲ ἐπίστασθε δήπου, ὅπόθεν ὁ ἥλιος ἀνίσχει, καὶ ὅποι δύεται· καὶ ὅτι, εἰ μὲν τις εἰς τὴν Ἑλλάδα μέλλῃ ἵεσθαι, πρὸς ἑσπέραν δεῖ πορεύεσθαι· εἰ μὲν τις βούληται εἰς τοὺς βαρβάρους, τοῦ μπαλιν πρὸς ἕω. Ἔστιν οὖν, ὅστις τοῦτο δύναται ἂν ὑμᾶς ἐξαπατήσας, ὡς ὁ ἥλιος, ἐνθεν μὲν ἀνίσχει, δύεται δ' ἐνταῦθα· ἐνθεν δὲ δύεται, ἀνίσχει δ' ἐντεῦθεν; Ἀλλὰ μὴν καὶ τοῦτό γε ἐπίστασθε, ὅτι ὁ Βορέας μὲν ἕξω τοῦ Πόντου εἰς τὴν Ἑλλάδα φέρει, Νότος δὲ εἴσω εἰς Φᾶσιν· καὶ λέγετε, ὅταν ὁ Βορρῆας πνέῃ, ὡς καλοὶ πλοῖ εἰσιν εἰς τὴν Ἑλλάδα. Τοῦτο οὖν ἔστιν ὅπως τις ἂν ὑμᾶς ἐξαπατήσας, ὡς τ' ἐμβαίνειν, ὅποταν Νότος πνέῃ; Ἀλλὰ γὰρ [ὑμᾶς], ὅποταν γαλήνῃ ἦ, ἐμβιβῶ. Οὐκοῦν ἐγὼ μὲν ἐν ἐνὶ πλοίῳ πλεουσῶμαι, ὑμεῖς δὲ τοῦλάχιστον ἐν ἑκατόν. Πῶς ἂν οὖν ὑμᾶς ἐγὼ ἢ βιασαίμην σὺν ἐμοὶ πλεῖν, μὴ βουλομένους, ἢ ἐξαπατήσας ἄγοιμι; Ποιῶ δ' ὑμᾶς ἐξαπατηθέντας καὶ καταγοητευθέντας ὑπ' ἐμοῦ ἦκειν εἰς Φᾶσιν· καὶ δὴ καὶ ἀποβαίνομεν εἰς τὴν χώραν· γινώσασθε δήπου, ὅτι οὐκ ἐν τῇ Ἑλλάδι ἐστέ· καὶ ἐγὼ μὲν ἔσομαι ὁ ἐξηπατηκῶς εἷς [ὑμᾶς], ὑμεῖς δὲ οἱ ἐξηπατημένοι ἐγγὺς μυριάων, ἔχοντες ὅπλα. Πῶς ἂν οὖν εἰς ἀνήρ μᾶλλον δοίῃ δίκην, ἢ οὕτω περὶ αὐτοῦ τε καὶ ὑμῶν βουλεύομενος; Ἀλλ' οὗτοί εἰσιν οἱ λόγοι ἀνδρῶν καὶ ἡλιθίων,

καὶ ἐμοὶ φθονούντων, ὅτι ἐγὼ ὑφ' ὑμῶν τιμῶμαι. Καίτοι οὐ δικαίως γ' ἂν μοι φθονοῖεν. Τίνα γὰρ αὐτῶν ἐγὼ κωλύω ἢ λέγειν, εἴ τις τι δύναται ἀγαθὸν ἐν ὑμῖν, ἢ μάχεσθαι, εἴ τις ἐθέλει, ὑπὲρ ὑμῶν τε καὶ ἑαυτοῦ, ἢ ἐγρηγορέναι περὶ
5 τῆς ὑμετέρας ἀσφαλείας ἐπιμελόμενον; Τί γάρ; ἄρχοντας αἰρουμένων ὑμῶν, ἐγὼ τίνι ἐμποδῶν εἰμι; Παρήμι, ἀρχέτω· μόνον ἀγαθὸν τι ποιῶν ὑμᾶς φαινέσθω. Ἀλλὰ γὰρ ἐμοὶ μὲν ἀρκεῖ περὶ τούτων τὰ εἰρημμένα· εἰ δέ τις ὑμῶν ἢ αὐτὸς ἐξαπατηθῆναι ἂν οἶεται ταῦτα, ἢ ἄλλον ἐξαπατῆσαι
10 ταῦτα, λέγων διδασκέτω. Ὅταν δὲ τούτων ἄλις ἔχητε, μὴ ἀπέλθῃτε, πρὶν ἂν ἀκούσητε, οἷον ὄρω ἐν τῇ στρατιᾷ ἀρχόμενον πρᾶγμα· ὃ εἰ ἔπεισι, καὶ ἔσται, οἷον ὑποδείκνυσιν, ὥρα ἡμῖν βουλευέσθαι περὶ ἡμῶν αὐτῶν, μὴ κάκιστοί τε καὶ αἰσχιστοὶ ἄνδρες φανῶμεν καὶ πρὸς θεῶν καὶ πρὸς ἀνθρώ-
15 πων καὶ φιλίων καὶ πολεμίων, καὶ καταφρονηθῶμεν." Ἀκούσαντες ταῦτα οἱ στρατιῶται, ἐθαύμασάν τε, ὃ τι εἶη, καὶ λέγειν ἐκέλευον. Ἐκ τούτου ἄρχεται πάλιν· "Ἐπίστασθέ που, ὅτι χωρία ἦν ἐν τοῖς ὄρεσι τοῖς βαρβαρικοῖς φίλια τοῖς Κερασσυντίοις, ὃθεν κατιόντες τινὲς καὶ ἱερεῖα ἐπόλουν
20 ἡμῖν, καὶ ἄλλα, ὧν εἶχον. Δοκοῦσι δὲ μοι καὶ ὑμῶν τινες, εἰς τὸ ἐγγυτάτω χωρίον τούτων ἐλθόντες, ἀγορεύσαντές τι, πάλιν ἐλθεῖν. Τοῦτο καταμαθὼν Κλεάρετος ὁ λοχαγὸς ὅτι καὶ μικρὸν εἶη καὶ ἀφύλακτον, διὰ τὸ φίλιον νομίζειν εἶναι, ἔρχεται ἐπὶ αὐτοὺς τῆς νυκτός, ὡς πορθήσων, οὐδενὶ
25 ἡμῶν εἰπών. Διενερόητο δὲ, εἰ λάβοι τόδε τὸ χωρίον, εἰς μὲν τὸ στράτευμα μηκέτι ἐλθεῖν, ἐμβὰς δ' εἰς τὸ πλοῖον, ἐν ᾧ ἐτύγχανον οἱ σύσκηροι αὐτοῦ παραπλέοντες, καὶ ἐνθήμερος, εἴ τι λάβοι, ἀποπλέον οἴχεσθαι ἔξω τοῦ Πόντου. Καὶ ταῦτα συνωμολόγησαν αὐτῷ οἱ ἐκ τοῦ πλοίου σύσκηροι, ὡς
30 ἐγὼ νῦν αἰσθάνομαι. Παρακαλέσας οὖν, ὁπόσους ἔπειθεν, ἤγεν ἐπὶ τὸ χωρίον. Πορευόμενον δὲ αὐτὸν φθάνει ἡμέρα γενομένη, καὶ συστάντες οἱ ἄνθρωποι, ἀπὸ ἰσχυρῶν τόπων βάλλοντες καὶ παίοντες, τὸν τε Κλεάρετον ἀποκτείν-

ρουσι καὶ τῶν ἄλλων συγχρούς· οἱ δὲ τινες καὶ εἰς Κερα-
 σοῦντα αὐτῶν ἀποχωροῦσι. Ταῦτα δ' ἦν ἐν τῇ ἡμέρᾳ, ἣ
 ἡμεῖς δεῦρο ἐξωρῶμεν περὶ. Τῶν δὲ παραπλεόντων ἔτι
 τινὲς ἦσαν ἐν Κερασοῦντι, οὐπω ἀνηγμένοι. Μετὰ τοῦτο,
 ὡς οἱ Κερασούντιοι λέγουσιν, ἀφικνοῦνται τῶν ἐκ τοῦ χω- 5
 ρίου τρεῖς ἄνδρες τῶν γεραιτέρων, πρὸς τὸ κοινὸν τὸ ἡμέτε-
 ρον χρήζοντες ἐλθεῖν. Ἐπεὶ δὲ ἡμᾶς οὐ κατέλαβον, πρὸς τοὺς
 Κερασούντιους ἔλεγον, ὅτι θαυμάζοιεν, τί ἡμῖν δόξειεν ἐλ-
 θεῖν ἐπὶ αὐτούς. Ἐπεὶ μέντοι σφεῖς λέγειν, ἔφασαν,
 ὅτι οὐκ ἀπὸ κοινοῦ γένοιτο τὸ πρᾶγμα, ἠδεσθαί τε αὐ- 10
 τοὺς καὶ μέλλειν πλεῖν δεῦρο, ὡς ἡμῖν λέξαι τὰ γενόμενα,
 καὶ τοὺς νεκροὺς κελεύειν αὐτοὺς θάπτειν λαβόντας τοὺς
 τούτου δεομένους. Τῶν δ' ἀποφυγόντων τινὲς Ἕλληνας
 ἔτυχον ἔτι ὄντες ἐν Κερασοῦντι· αἰσθόμενοι δὲ τοὺς βαρ-
 βάρους, ὅποι ἴοιεν, αὐτοὶ τε ἐτόλμησαν βάλλειν τοῖς λίθοις, 15
 καὶ τοῖς ἄλλοις παρεκελεύοντο. Καὶ οἱ ἄνδρες ἀποθνή-
 σκουσι, τρεῖς ὄντες οἱ πρέσβεις, καταλευσθέντες. Ἐπεὶ δὲ
 τοῦτο ἐγένετο, ἔρχονται πρὸς ἡμᾶς οἱ Κερασούντιοι, καὶ
 λέγουσι τὸ πρᾶγμα· καὶ ἡμεῖς οἱ στρατηγοὶ ἀκούσαντες
 ἠχθόμεθα τε τοῖς γεγενημένοις, καὶ ἐβουλευόμεθα σὺν 20
 τοῖς Κερασούντιοις, πῶς ἂν ταφείησαν οἱ τῶν Ἑλλήνων
 νεκροί. Συγκαθήμενοι δ' ἐξωθεν τῶν ὀπλων, ἐξαίφνης
 ἀκούομεν θορύβου πολλοῦ, 'Παῖε, παῖε, βάλλε, βάλλε.'
 Καὶ τάχα δὴ ὀρῶμεν πολλοὺς προςθέοντας, λίθους [δ'] ἔχον-
 τας ἐν ταῖς χερσίν, τοὺς δὲ καὶ ἀναιρουμένους. Καὶ οἱ μὲν 25
 Κερασούντιοι, ὡς ἂν καὶ ἐωρακότες τὸ παρ' ἑαυτοῖς πρᾶγ-
 μα, δείσαντες ἀποχωροῦσι πρὸς τὰ πλοῖα. Ἦσαν δέ, νῆ
 Δία, οἱ καὶ ἡμῶν ἔδεισαν. Ἐγωγὲ μὴν ἦλθον πρὸς αὐ-
 τοὺς, καὶ ἠρώτων, ὅ τι ἐστὶ τὸ πρᾶγμα. Τῶν δὲ ἦσαν μὲν,
 οἱ οὐδὲν ἠῖδεισαν, ὅμως δὲ λίθους εἶχον ἐν ταῖς χερσίν. 30
 Ἐπεὶ δὲ [καὶ] εἰδότες τινὲ ἐνέτυχον, λέγει μοι, ὅτι οἱ ἀγορα-
 νόμοι δεινότατα ποιοῦσι τὸ στρατεύμα. Καὶ ἐν τούτῳ τις
 ὄρετ' τὸν ἀγορανόμον Ζήλαρχον πρὸς τὴν θάλατταν ἀποχω-

ροῦντα, καὶ ἀνέκραγεν· οἱ δ', ὡς ἤκουσαν, ὥσπερ ἡ συνὸς
 ἀγρίου ἢ ἐλάφου φανέντος, ἔνται ἐπ' αὐτόν. Οἱ δ' αὖ
 Κερασούντιοι, ὡς εἶδον ὁρμῶντας καθ' ἑαυτούς, νομίσαντες
 ἐπὶ σφᾶς ἔσθαι, φεύγουσι δρόμῳ, καὶ ἐμπίπτουσιν εἰς τὴν
 5 θάλατταν. Συνεισέπεσον δὲ καὶ ἡμῶν αὐτῶν τινες, καὶ
 ἐπνίγετο, ὅστις μὴ ἐτύγχανεν ἐπιστάμενος νεῖν. Καὶ τούτους
 τί δοκεῖτε; ἠδίκουν μὲν οὐδέν, ἔδεισαν δέ, μὴ λύσσα τις
 ὥσπερ κυσὶν ἡμῖν ἐμπεπτώκοι. Εἰ οὖν ταῦτα τοιαῦτα
 ἔσται, θεάσασθε, οἷα ἢ κατάστασις ἡμῖν ἔσται τῆς στρα-
 10 τίας. Ῥαεῖς μὲν οἱ πάντες οὐκ ἔσεσθε κύριοι οὐτ' ἀνελέ-
 σθαι πόλεμον, ᾧ ἂν βούλησθε, οὔτε καταλύσαι· ἰδίᾳ δὲ ὁ
 βουλόμενος ἄξει στρατεύμα, ἔφ' ὃ τι ἂν ἐθέλη. Καὶν τινες
 πρὸς ὑμᾶς ἴωσι πρόσβεις, ἢ εἰρήνης δεόμενοι ἢ ἄλλου τινός,
 κατακτείναντες τούτους οἱ βουλόμενοι, ποιήσουσιν ὑμᾶς τῶν
 15 λόγων μὴ ἀκοῦσαι τῶν πρὸς ὑμᾶς ἰόντων. Ἐπειτα δέ, οὓς
 μὲν ἂν ὑμεῖς ἀπαντες ἔλησθε ἄρχοντας, ἐν οὐδεμιᾷ χώρᾳ
 ἔσονται· ὅστις δ' ἂν ἑαυτὸν ἔληται στρατηγόν, καὶ ἐθέλη
 λέγειν, 'Βάλλε, βάλλε,' οὗτος ἔσται ἰκανὸς καὶ ἄρχοντα κα-
 τακανεῖν καὶ ἰδιώτην, ὃν ἂν ὑμῶν ἐθέλη, ἄκριτον, ἢν ὧσιν
 20 οἱ πεισόμενοι αὐτῷ, ὥσπερ καὶ νῦν ἐγέρετο. Οἷα δ' ὑμῖν
 καὶ διαπεπράχασιν οἱ αὐθαίρετοι οὗτοι στρατηγοί, σκέψα-
 σθε. Ζήλαρχος μὲν γὰρ ὁ ἀγορανόμος, εἰ μὲν ἀδικεῖ ὑμᾶς,
 οἴχεται ἀποπλέων, οὐ δούς ὑμῖν δίκην· εἰ δὲ μὴ ἀδικεῖ,
 φεύγει ἐκ τοῦ στρατεύματος, δείσας, μὴ ἀδίκως ἄκριτος
 25 ἀποθάνῃ. Οἱ δὲ καταλεύσαντες τοὺς πρόσβεις διεπράξαν-
 το, ὑμῖν μόνοις μὲν τῶν Ἑλλήνων εἰς Κερασούντα μὴ ἀσφα-
 λές εἶναι, ἐὰν μὴ σὺν ἰσχύϊ, ἀφικνεῖσθαι· τοὺς δὲ νεκρούς,
 οὓς πρόσθεν αὐτοῖ οἱ κατακανόντες ἐκέλευον θάπτειν,
 τούτους διεπράξαντο μηδὲ σὺν κηρυκίῳ ἔτι ἀσφαλές εἶναι
 30 ἀνελεσθαι. Τίς γὰρ ἐθέλησει κήρυξ ἔναι, κήρυκας ἀπε-
 κτονώς; Ἄλλ' ἡμεῖς Κερασουντίων θάψαι αὐτούς ἐδεήθη-
 μεν. Εἰ μὲν οὖν καλῶς ἔχει ταῦτα, δοξάτω ὑμῖν· ἵνα, ὡς τοι-
 ούτων ἐσομένων, καὶ φυλακὴν ἰδίᾳ ποιήσῃ τις, καὶ τὰ ἐρυμνά

ὑπερδέξια πειράται ἔχων σκηνοῦν. Εἰ μέντοι δοκεῖ ὑμῖν
 θηρίων, ἀλλὰ μὴ ἀνθρώπων, εἶναι τὰ τοιαῦτα ἔργα, σκο-
 πεῖτε παῦλάν τιν' αὐτῶν· εἰ δὲ μή, πρὸς Διός, πῶς ἢ θεοῖς
 θύσομεν ἠδέως, ποιοῦντες ἔργα ἀσεβῆ, ἢ τοῖς πολεμίοις
 πῶς μαχοῦμεθα, ἣν ἀλλήλους κατακαίνωμεν; Πόλις δὲ 5
 φίλια τίς ἡμᾶς δέξεται, ἣτις ἂν ὀρθῶς τοσαύτην ἀνομίαν ἐν
 ἡμῖν; Ἄγοράν δὲ τίς ἄξει θαρόδων, ἣν περὶ τὰ μέγιστα
 τοιαῦτα ἐξαμαρτάνοντες φαινόμεθα; Οὐδὲ δὴ πάντων
 οἴομεθα τεύξεσθαι ἐπαινοῦ, τίς ἂν ἡμᾶς τοιούτους ὄντας
 ἐπαινέσειεν; ἡμεῖς μὲν γὰρ οἶδ' ὅτι πονηροὺς ἂν φαίημεν 10
 εἶναι τοὺς τὰ τοιαῦτα ποιοῦντας."

Ἐκ τούτου ἀνιστάμενοι πάντες ἔλεγον, τοὺς μὲν τούτων
 ἄρξοντας δοῦναι δίκην, τοῦ δὲ λοιποῦ μηκέτι ἐξεῖναι ἀνομίας
 ἄρξαι· εἰ δὲ τις ἄρξῃ, ἄγεσθαι αὐτοὺς ἐπὶ θανάτῳ· τοὺς
 δὲ στρατηγοὺς εἰς δίκας πάντας καταστήσαι· εἶναι δὲ δίκας, 15
 καὶ εἴ τι ἄλλο τις ἠδίκητο, ἐξ οὗ Κῦρος ἀπέθανε· δικασ-
 τὰς δὲ τοὺς λοχαγοὺς ἐποιήσαντο. Παραιοῦντος δὲ Ξενο-
 φῶντος, καὶ τῶν μάντεων συμβουλευόντων, ἔδοξε καὶ κα-
 θῆραι τὸ στράτευμα. Καὶ ἐγένετο καθαρός.

Κεφάλαιον η΄.

Ἔδοξε δὲ καὶ τοὺς στρατηγοὺς δίκην ὑποσχεῖν τοῦ πα- 20
 ρεληλυθότος χρόνου. Καὶ διδόντες, Φιλήσιος μὲν ὠφλε
 καὶ Ξανθικλῆς τῆς φυλακῆς τῶν γαυλικῶν χρημάτων τὸ
 μείωμα, εἴκοσι μνᾶς. Σοφαίνετος δέ, ὅτι ἄρχων αἰρεθεὶς
 κατημέλει, δέκα μνᾶς. Ξενοφῶντος δὲ κατηγόρησάν τινες,
 φάσκοντες παῖεσθαι ὑπ' αὐτοῦ, καὶ ὡς ὑβρίζοντος τὴν κα- 25
 τηγορίαν ἐποιοῦντο. Καὶ ὁ Ξενοφῶν ἀναστὰς ἐκέλευσεν
 εἰπεῖν τὸν πρῶτον, πρῶτον λέξαντα, ποῦ καὶ ἐπλήγη. Ὁ δὲ
 ἀποκρίνεται· "Ὅπου καὶ τῷ ὀίγει ἀπαλλύμεθα, καὶ

χιῶν πλείστη ἦν.” Ὁ δ' εἶπεν· “Ἀλλὰ μὴν καὶ χειμῶνός γε ὄντος, οἴου λέγεις, σίτου δὲ ἐπιλελοιπότες, οἴνου δὲ μηδ' ὀσφραίνεσθαι παρόντος, ὑπὸ δὲ πόνων πολλῶν ἀπαγορευόντων, πολεμίων δὲ ἐπομένων, εἰ ἐν τοιούτῳ καιρῷ ὑβρίζον, 5 ὁμολογῶ καὶ τῶν ὄνων ὑβριστότερος εἶναι· οἷς φασὶν ὑπὸ τῆς ὑβρεως κόπον οὐκ ἐγγίγνεσθαι. “Ὁμως δὲ καὶ λέξον,” ἔφη, “ἐκ τίνος ἐπλήγης. Πότερον ἤτουν τί σε, καὶ ἐπεὶ οὐκ ἐδίδως, ἔπαιον; ἀλλ' ἀπήτουν; ἀλλὰ περὶ παιδικῶν μαχόμενος, ἀλλὰ μεθύων ἐπαρῶνησα;” Ἐπεὶ δὲ τούτων 10 οὐδὲν ἔφησεν, ἐπήρετο αὐτόν, εἰ ὀπλιτεύοι· Οὐκ ἔφη· πάλιν, εἰ πελτάζοι· Οὐδὲ τοῦτο ἔφη· “ἀλλ' ἡμίμονον ἤλανον, ταχθεὶς ὑπὸ τῶν συσκήνων, ἐλεύθερος ὢν.” Ἐνταῦθα δὴ ἀναγινώσκει τε αὐτόν, καὶ ἤρετο· “Ἦ σὺ εἶ ὁ τὸν κάμνοντα ἀπάγων;” “Ναὶ μὰ Δι’,” ἔφη· “σὺ γὰρ ἠνάγκασες· τὰ δὲ τῶν ἐμῶν συσκήνων σκευὴ διεῶξίψας.” 15 “Ἀλλ' ἢ μὲν διεῶξίψις,” ἔφη ὁ Ξενοφῶν, “τοιαύτη τις ἐγένετο· Διédωκα ἄλλοις ἄγειν, καὶ ἐκέλευσα πρὸς ἐμὲ ἀπαγαγεῖν· καὶ ἀπολαβῶν ἅπαντα σῶα ἀπέδωκά σοι, ἐπεὶ καὶ σὺ ἐμοὶ ἀπέδειξας τὸν ἄνδρα. Οἶον δὲ τὸ πρᾶγμα ἐγένετο, 20 ἀκούσατε,” ἔφη· “καὶ γὰρ ἄξιον·

“Ἀνὴρ κατελείπετο, διὰ τὸ μηκέτι δύνασθαι πορεύεσθαι. Καὶ ἐγὼ τὸν μὲν ἄνδρα τοσοῦτον ἐγίγνωσκον, ὅτι εἷς ἡμῶν εἴη· ἠνάγκασα δὲ σε τοῦτον ἄγειν, ὡς μὴ ἀπολοίτο· καὶ γὰρ, ὡς ἐγὼ οἶμαι, πολέμιοι ἡμῖν ἐφείποντο.” 25 Συνέφη τοῦτο ὁ ἄνθρωπος· “Οὐκοῦν,” ἔφη ὁ Ξενοφῶν, “ἐπεὶ προὔπεμψά σε, καταλαμβάνω αὐτίς, σὺν τοῖς ὀπισθοφύλαξι προσιών, βόθρον ὀρύττοντα, ὡς κατορῶντα τὸν ἄνθρωπον· καὶ ἐπιστάς ἐπήρουν σε. Ἐπεὶ δὲ παρεστηκότων ἡμῶν συνέκαμψε τὸ σκέλος ὁ ἀνὴρ, ἀνέκραγον οἱ παρόντες, 30 ὅτι ζῆ ὁ ἀνὴρ· σὺ δ' εἶπες· ‘Ὅποσα γε βούλεται· ὡς ἔγωγε αὐτὸν οὐκ ἄξω.’ Ἐνταῦθα ἔπαισά σε· ἀληθῆ λέγεις· ἔδοξας γὰρ μοι εἰδότει εἰκέναι, ὅτι ἔζη.” “Τί οὖν;” ἔφη, “ἤτιόν τι ἀπέθανεν, ἐπεὶ ἐγὼ σοι ἀπέδειξα

αὐτόν;” “Καὶ γὰρ ἡμεῖς,” ἔφη ὁ Ξενοφῶν, “πάντες ἀποθανούμεθα· τούτου οὖν ἕνεκα ζῶντας ἡμᾶς δεῖ κατορυθῆναι;” Τοῦτον μὲν ἀνέκραγον πάντες ὡς ὀλίγας παῖσειεν· ἄλλους δὲ ἐκέλευε λέγειν, διὰ τί ἕκαστος ἐπλήγη. Ἐπεὶ δ' οὐκ ἀνίσταντο, αὐτὸς ἔλεγεν·

5

“Ἐγὼ, ὦ ἄνδρες, ὁμολογῶ, παῖσαι δὴ ἄνδρας πολλοὺς ἕνεκεν ἀταξίας, ὅσοις σώζεσθαι μὲν ἤρκει δι' ὑμᾶς, ἐν τάξει τε ἰόντων καὶ μαχομένων, ὅπου δέοι· αὐτοὶ δὲ λιπόντες τὰς τάξεις, προθέοντες ἀρπάζειν ἠθέλον, καὶ ὑμῶν πλεονεκτεῖν. Εἰ δὲ τοῦτο πάντες ἐποιούμην, ἅπαντες ἂν ἀπωλόμεθα. 10 Ἴδῃ δὲ καὶ μαλακίζομένον τινα, καὶ οὐκ ἐθέλοντα ἀνίστασθαι, ἀλλὰ προῖέμενον ἑαυτὸν τοῖς πολεμίοις, καὶ ἔπαισα, καὶ ἐβιασάμην πορεύεσθαι. Ἐν γὰρ τῷ ἰσχυρῷ χειμῶνι καὶ αὐτὸς ποτε ἀναμένων τινὰς συσκευαζομένους, καθεζόμενος συχρὸν χρόνον, κατέμαθον ἀναστὰς μόγις, καὶ τὰ σκέλη μό- 15 γις ἐκτείνας. Ἐν ἑμαυτῷ οὖν πείραν λαβών, ἐκ τούτου καὶ ἄλλον, ὁπότε ἴδοιμι καθήμενον καὶ βλακεύοντα, ἤλανον· τὸ γὰρ κινεῖσθαι καὶ ἀνδρῖζεσθαι παρεῖχε θερμοσίαν τινὰ καὶ ὑγρότητα· τὸ δὲ καθῆσθαι καὶ ἡσυχίαν ἔχειν ἐώρων ὑπουργὸν ὃν τῷ τε ἀποπήγνυσθαι τὸ αἷμα, καὶ τῷ ἀποσῆ- 20 πεσθαι τοὺς τῶν ποδῶν δακτύλους· ἅπερ πολλοὺς καὶ ὑμεῖς ἴστε παθόντας. Ἄλλον δὲ γε ἴσως ὑπολειπόμενον που διὰ θρασυῖν, καὶ κωλύοντα καὶ ὑμᾶς τοὺς πρόσθεν καὶ ἡμᾶς τοὺς ὀπίσθεν πορεύεσθαι, ἔπαισα πύξ, ὅπως μὴ λόγῃ ὑπὸ τῶν πολεμίων παιοίτο. Καὶ γὰρ οὖν νῦν ἔξεστιν αὐ- 25 τοῖς σωθεῖσιν, εἴ τι ὑπ' ἐμοῦ ἔπαθον παρὰ τὸ δίκαιον, δίκην λαβεῖν. Εἰ δὲ ἐπὶ τοῖς πολεμίοις ἐγένοντο, τί μέγα ἂν οὕτως ἔπαθον, ὅτου δίκην ἂν ἠξίουν λαμβάνειν; Ἄπλοῦς μοι,” ἔφη, “ὁ λόγος. Ἐγὼ γάρ, εἰ μὲν ἐπ' ἀγαθῷ ἐκόλασά τινα, ἀξιῶ ὑπέχειν δίκην, οἷαν καὶ γονεῖς υἱοῖς καὶ δι- 30 δάσκαλοι παισὶ. Καὶ γὰρ οἱ ἰατροὶ τέμνουσι καὶ καίουσιν ἐπ' ἀγαθῷ. Εἰ δὲ ὑβρεῖ νομίζετέ με ταῦτα πράττειν, ἐνθυμήθητε, ὅτι νῦν ἐγὼ θαρσύνω σὺν τοῖς θεοῖς μᾶλλον, ἢ

τότε, καὶ θρασύτερός εἰμι νῦν, ἢ τότε, καὶ οἶνον πλείω πί-
 τω· ἀλλ' ὅμως οὐδένα παύω· ἐν εὐδία γὰρ ὁρῶ ὑμᾶς.
 Ὅταν δὲ χειμῶν ᾗ, καὶ θάλαττα μεγάλη ἐπιφέξηται, οὐχ
 ὁρᾶτε, ὅτι καὶ νεύματος μόνου ἕνεκα χαλεπαίνει μὲν προ-
 5 ρεὺς τοῖς ἐν πρώρῳ, χαλεπαίνει δὲ κυβερνήτης τοῖς ἐν πρῦ-
 μῳ; Ἰκανὰ γὰρ ἐν τῷ τοιοῦτῳ καὶ μικρὰ ἁμαρτηθέντα,
 πάντα συνεπιτρίψαι. Ὅτι δὲ δικαίως ἔπαιον αὐτούς, καὶ
 ὑμεῖς κατεδικάσατε τότε· ἔχοντες γὰρ οὐ ψήφους ἀλλ' ὄπλα
 παρεστήκατε, καὶ ἐξῆν ὑμῖν ἐπικουρεῖν αὐτοῖς, εἰ ἐβού-
 10 λεσθε. Ἀλλὰ μὰ Δία οὔτε τούτοις ἐπεκουρεῖτε, οὔτε σὺν
 ἐμοὶ τὸν ἀτακτοῦντα ἐπαίετε. Τοιγαροῦν ἐξουσίαν ἐποιή-
 σατε τοῖς κακοῖς αὐτῶν, ὑβρίζειν ἕωντες αὐτούς. Οἶμαι
 γὰρ, εἰ θέλετε σκοπεῖν, τοὺς αὐτοὺς εὐρήσεσθαι καὶ τότε
 κακίστους, καὶ νῦν ὑβριστοτάτους. Βοῦσκος γοῦν ὁ πύκτης,
 15 ὁ Θετταλός, τότε μὲν διεμάχετο, ὡς κάμνων, ἀσπίδα μὴ φέ-
 ρειν· νῦν δ', ὡς ἐγὼ ἀκούω, Κοτυωριῶν πολλοὺς ἤδη ἀπο-
 δέδυκεν. Ἦν οὖν σωφρονῆτε, τούτῳ τὰναντία ποιήσετε, ἢ
 τοὺς κύννας ποιοῦσι· τοὺς μὲν γὰρ κύννας τοὺς χαλεποὺς τὰς
 μὲν ἡμέρας διδέασι, τὰς δὲ νύκτας ἀφιάσι· τοῦτον δέ, ἂν
 σωφρονῆτε, τὴν νύκτα μὲν δῆσετε, τὴν δὲ ἡμέραν ἀφήσετε.
 20 Ἀλλὰ γάρ, ἔφη, “θαυμάζω, ὅτι, εἰ μὲν τινι ὑμῶν ἀπη-
 χθόμην, μέμνησθε, καὶ οὐ σιωπᾶτε· εἰ δὲ τῷ ἢ χειμῶνα
 ἐπεκούρησα, ἢ πολέμιον ἀπήρξαι, ἢ ἀσθενοῦντι ἢ ἀποροῦν-
 τι συνεξεπόρισά τι, τούτων οὐδεὶς μέμνηται· οὐδ' εἴ τινα
 25 καλῶς τι ποιοῦντα ἐπῆρξα, οὐδ' εἴ τινα ἄνδρα ἀγαθὸν
 ὄντα ἐτίμησα, ὡς ἐδυνάμην, οὐδὲ τούτων μέμνησθε. Ἀλλὰ
 μὴν καλὸν γε καὶ δίκαιον, καὶ ὅσιον καὶ ἥδιον, τῶν ἀγαθῶν
 μᾶλλον, ἢ τῶν κακῶν μεμνήσθαι.”

Ἐκ τούτου μὲν δὴ ἀνίσταντο καὶ ἀνεμίμνησκον· καὶ πε-
 30 ριεγένετο, ὥστε καλῶς ἔχειν.

Ξ Ε Ν Ο Φ Ω Ν Τ Ο Σ

Κ Τ Ρ Ο Υ Α Ν Α Β Α Σ Ε Ω Σ

ΒΙΒΑΙΟΝ ἙΚΤΟΝ.

Κεφάλαιον α΄.

ΕΚ τούτου δὲ ἐν τῇ διατριβῇ οἱ μὲν ἀπὸ τῆς ἀγορᾶς ἔζων, οἱ δὲ καὶ ληϊζόμενοι ἐκ τῆς Παφλαγονίας. Ἐκλώ-
πυρον δὲ καὶ οἱ Παφλαγόνες εὖ μάλα τοὺς ἀποσκεδαννυ-
μένους, καὶ τῆς νυκτὸς δὲ τοὺς πρόσω σκηνοῦντας ἐπειρῶντο
κακουργεῖν· καὶ πολεμικώτατα πρὸς ἀλλήλους εἶχον ἐκ τού- 5
των. Ὁ δὲ Κορύλας, ὃς ἐτύγγατε τότε Παφλαγονίας ἀρ-
χων, πέμπει παρὰ τοὺς Ἑλληνας πρέσβεις, ἔχοντας ἵππους
καὶ στολὰς καλὰς, λέγοντας, ὅτι Κορύλας ἔτοιμος εἶη, τοὺς
Ἑλληνας μῆτε ἀδικεῖν, μῆτ' [αὐτὸς] ἀδικεῖσθαι. Οἱ δὲ
στρατηγοὶ ἀπεκρίναντο, ὅτι περὶ μὲν τούτων σὺν τῇ στρα- 10
τιᾷ βουλευσούντο, ἐπὶ ξενίᾳ δὲ ἐδέχοντο αὐτούς· παρεκά-
λεσαν δὲ καὶ τῶν ἄλλων ἀνδρῶν, οὓς ἐδόκει δικαιοτάτον εἶ-
ναι. Θύσαντες δὲ βοῦς τῶν αἰχμαλώτων καὶ ἄλλα ἱερεῖα,
εὐωχίαν μὲν ἀρκοῦσαν παρεῖχον, κατακείμενοι δὲ ἐν στιβά-
σιν ἐδείπνουν, καὶ ἔπινον [ἐν] κερατίνοις ποτηρίοις, οἷς 15
ἐνετύγγανον ἐν τῇ χώρᾳ.

Ἐπεὶ δὲ αἱ σπονδαὶ τε ἐγένοντο καὶ ἐπαιώνισαν, ἀνέστη-
σαν πρῶτον μὲν Θυρᾶκες, καὶ πρὸς αὐτὸν ὠρχοῦντο σὺν τοῖς
ὄπλοις, καὶ ἤλλοντο ὑψηλά τε καὶ κούφως, καὶ ταῖς μα-
χαίραις ἐχρῶντο· τέλος δὲ ὁ ἕτερος τὸν ἕτερον παίει, ὡς 20

πᾶσι δοκεῖν πεπληγέναι τὸν ἄνδρα, ὃ δ' ἔπεσε τεχνικῶς
 πως. Καὶ ἀνέκραγον οἱ Παφλαγόνες. Καὶ ὁ μὲν σκυ-
 λείσας τὰ ὄπλα τοῦ ἑτέρου, ἐξήκει ἄδων τὸν Σιτάλικον· ἄλ-
 λοι δὲ τῶν Θρακῶν τὸν ἕτερον ἐξέφερον ὡς τεθνεῶτα· ἦν
 5 δὲ οὐδὲν πεπονητός. Μετὰ τοῦτο Αἰνιᾶνες καὶ Μάγνητες
 ἀνέστησαν, οἱ ὠρχοῦντο τὴν καρπαίαν καλουμένην ἐν τοῖς
 ὄπλοις. Ὁ δὲ τρόπος τῆς ὠρχήσεως ἦν ὁδε· ὁ μὲν παρα-
 θέμενος τὰ ὄπλα σπείρει καὶ ζευγηλατεῖ, πυκνὰ μεταστρε-
 φόμενος, ὡς φοβούμενος· ληστής δὲ προσέροχεται· ὃ δ', ἐπει-
 10 δὴν προΐδηται, ἀπαντᾷ ἀρπάσας τὰ ὄπλα, καὶ μάχεται πρὸ
 τοῦ ζεύγους· καὶ οὗτοι ταῦτ' ἐποιοῦν ἐν θυθμῷ πρὸς τὸν
 αὐλόν· καὶ τέλος ὁ ληστής δήσας τὸν ἄνδρα καὶ τὸ ζεῦγος
 ἀπάγει· ἐνίοτε δὲ καὶ ὁ ζευγηλάτης τὸν ληστήν· εἶτα παρὰ
 τοὺς βοῦς ζεύσας, ὀπίσω τὸ χεῖρε δεδεμένον ἐλαύει.

15 Μετὰ τοῦτο Μινσὸς εἰσῆλθεν, ἐν ἐκατέρῃ τῇ χειρὶ ἔχων
 πέλιπν· καὶ τοτὲ μὲν ὡς δύο ἀντιτακτομένων μιμούμενος
 ὠρχεῖτο, τοτὲ δὲ ὡς πρὸς ἕνα ἐχοῖτο ταῖς πέλιπαις, τοτὲ δὲ
 ἐδινεῖτο καὶ ἐξεκνύβιστα, ἔχων τὰς πέλιπας· ὥστε ὄψιν [ἔχων]
 καλὴν φαίνεσθαι. Τέλος δὲ τὸ Περσικὸν ὠρχεῖτο, κροτῶν

20 τὰς πέλιπας· καὶ ὠκλάζε, καὶ ἐξανίστατο· καὶ ταῦτα πάντα
 ἐν θυθμῷ πρὸς τὸν αὐλὸν ἐποίει. Ἐπὶ δὲ τούτῳ ἐπιόντες
 οἱ Μαρτινεῖς, καὶ ἄλλοι τινὲς τῶν Ἀρκαδῶν ἀναστάντες,
 ἐξοπλισάμενοι ὡς ἐδύνατο κάλλιστα, ἦεσάν τε ἐν θυθμῷ,
 πρὸς τὸν ἐνόπλιον θυθμὸν αὐλούμενοι, καὶ ἐπαιώνισαν, καὶ

25 ὠρχήσαντο, ὥσπερ ἐν ταῖς πρὸς τοὺς θεοὺς προσόδοις.
 Ὀρῶντες δὲ οἱ Παφλαγόνες, δεινὰ ἐποιοῦντο, πάσας τὰς
 ὠρχήσεις ἐν ὄπλοις εἶναι. Ἐπὶ τούτῳ ὄρων ὁ Μινσὸς ἐκ-
 πεπληγμένους αὐτούς, πείσας τῶν Ἀρκαδῶν τινα, πεπαμέ-
 νον ὠρχηστρίδα, εἰσάγει, σκευάσας ὡς ἐδύνατο κάλλιστα, καὶ

30 ἀσπίδα δοῦς κούφην αὐτῇ. Ἡ δὲ ὠρχήσατο Πυθόβιχην ἐλα-
 φροῦς. Ἐνταῦθα κρότος ἦν πολὺς· καὶ οἱ Παφλαγόνες
 ἠρώτων, εἰ καὶ γυναιζες συνεμάχοτο αὐτοῖς. Οἱ δ' ἔλεγον,
 ὅτι αὗται καὶ αἱ τρεφάμεναι εἶεν βασιλέα ἐκ τοῦ στρατοπέ-
 δου. Τῇ μὲν οὖν νυκτὶ ταύτῃ τοῦτο τὸ τέλος ἐγένετο.

Τῇ δ' ὑστεραία προσῆγον αὐτοὺς εἰς τὸ στρατεύμα· καὶ ἔδοξε τοῖς στρατιώταις, μήτε ἀδικεῖν Παφλαγόνας, μήτε ἀδικεῖσθαι. Μετὰ τοῦτο οἱ μὲν πρέσβεις ᾗχοντο· οἱ δ' Ἕλληνες, ἐπειδὴ πλοῖα ἱκανὰ ἐδόκει παρεῖναι, ἀναβάντες ἔπλεον ἡμέραν καὶ νύκτα πνεύματι καλῷ, ἐν ἀριστερῷ ἔχον- 5
τες τὴν Παφλαγοῖαν. Τῇ δ' ἄλλη ἀφικνοῦνται εἰς Σινώ-
πην, καὶ ὠρμίσαντο εἰς Ἀρμίνην τῆς Σινώπης. Σινωπεῖς
δὲ οἰκοῦσι μὲν ἐν τῇ Παφλαγονικῇ, Μιλησίων δὲ ἄποικοι
εἰσίν. Οὗτοι ξένια πέμπουσι τοῖς Ἕλλησιν, ἀλφίτων μὲν
μεδίμνους τριεχιλίους, οἴνου δὲ κεράμια χίλια καὶ πεντα- 10
κόσια. Καὶ Χερύσοφος ἐνταῦθα ἦλθε τριήρεις ἔχων. Καὶ
οἱ μὲν στρατιῶται προσεδόκων, ἄγοντά τι σφίσιν ἤκειν· ὁ
δὲ ἤγε μὲν οὐδέν, ἀπήγγελλε δέ, ὅτι ἐπαινοίη αὐτοὺς καὶ
Ἀναξίβιος ὁ ναύαρχος καὶ οἱ ἄλλοι, καὶ ὅτι ὑπισχνεῖτο
Ἀναξίβιος, εἰ ἀφικνοῖντο ἔξω τοῦ Πόντου, μισθοφορὰν αὐ- 15
τοῖς ἔσεσθαι.

Καὶ ἐν ταύτῃ τῇ Ἀρμίνῃ ἔμειναν οἱ στρατιῶται ἡμέρας
πέντε. Ὡς δὲ τῆς Ἑλλάδος ἐδόκουν ἐγγὺς γίγνεσθαι, ἤδη
μᾶλλον ἢ πρόσθεν εἰσῆει αὐτοὺς, ὅπως ἂν καὶ ἔχοντές τι
οἴκαδε ἀφικνοῖντο. Πηγήσαντο οὖν, εἰ ἓνα ἔλοιντο ἄρχοντα, 20
μᾶλλον ἂν ἢ πολυαρχίας οὔσης δύνασθαι τὸν ἓνα χρῆσθαι
τῷ στρατεύματι καὶ νυκτὸς καὶ ἡμέρας· καὶ εἴ τι δέοι λαν-
θάνειν, μᾶλλον ἂν [καὶ] κρούπτεσθαι· καὶ εἴ τι αὖ δέοι
φθάνειν, ἦτιον ἂν ὑστερίζειν· οὐ γὰρ ἂν λόγων δεῖν πρὸς
ἀλλήλους, ἀλλὰ τὸ δόξαν τῇ ἐνὶ περαινέσθαι ἂν· τὸν δὲ 25
ἔμπροσθεν χρόνον ἐκ τῆς νικώσης ἔπραττον πάντα οἱ στρα-
τηγοί. Ὡς δὲ ταῦτα διενουῶντο, ἐτρέποντο ἐπὶ τὸν Ξενο-
φῶντα· καὶ οἱ λοχαγοὶ ἔλεγον προσιόντες αὐτῷ, ὅτι ἡ στρα-
τιὰ οὕτω γιγνώσκει· καὶ εὐνοίαν ἐνδεικνύμενος ἕκαστός τις
ἔπειθεν αὐτὸν ὑποστῆναι τὴν ἀρχήν. Ὁ δὲ Ξενοφῶν τῇ 30
μὲν ἐβούλετο ταῦτα, νομίζων καὶ τὴν τιμὴν μείζω οὕτως
ἑαυτῷ γίγνεσθαι, καὶ πρὸς τοὺς φίλους καὶ εἰς τὴν πόλιν
τοῦτομα μείζον ἀφίξεσθαι αὐτοῦ· τυχὸν δὲ καὶ ἀγαθοῦ τι-
νος ἂν αἴτιος τῇ στρατιᾷ γενέσθαι.

Τὰ μὲν δὴ τοιαῦτα ἐνθυμήματα ἐπῆρεν αὐτόν, ἐπιθυμῆν αὐτοκράτορα γενέσθαι ἄρχοντα. Ὅποτε δ' αὖ ἐνθυμοῖτο, ὅτι ἄδηλον μὲν παντὶ ἀνθρώπῳ, ὅπῃ τὸ μέλλον ἔξει, διὰ τοῦτο δὲ καὶ κίνδυνος εἶη καὶ τὴν προειργασμένην δόξαν ἀποβαλεῖν, ἤπορεῖτο. Διαπορουμένῳ δὲ αὐτῷ διακρίναι, ἔδοξε κράτιστον εἶναι, τοῖς θεοῖς ἀνακοινῶσαι· καὶ παραστησάμενος δύο ἱερεῖα, ἐθύετο τῷ Διὶ τῷ Βασιλεῖ, ὅσπερ αὐτῷ μαντευτὸς ἦν ἐκ Δελφῶν· καὶ τὸ ὄραρ δὴ ἀπὸ τούτου τοῦ θεοῦ ἐνόμιζεν ἑωρακέναι, ὃ εἶδεν, ὅτε ἤρχετο ἐπὶ τὸ συν-
 10 ἐπιμελεῖσθαι τῆς στρατιᾶς καθίστασθαι. Καὶ ὅτε ἔξ Ἐφέσου δὲ ὤρματο, Κύρῳ συσταθησόμενος, αἰτὸν ἀνεμιμνήσκετο ἑαυτῷ δεξιὸν φθεγγόμενον, καθήμενον μέντοι, ὅνπερ ὁ μάντις προπέμπων αὐτόν ἔλεγεν, ὅτι μέγας μὲν οἰωνὸς εἶη καὶ οὐκ ἰδιωτικός, καὶ ἔνδοξος, ἐπίπονος
 15 μέντοι· καὶ γὰρ τὰ ὄρακα μάλιστα ἐπιτίθεσθαι τῷ αἰτῷ καθημένῳ· οὐ μέντοι χρηματιστικὸν εἶναι τὸν οἰωνόν· τὸν γὰρ αἰτὸν περιπετόμενον μᾶλλον λαμβάνειν τὰ ἐπιτήδεια. Οὕτω δὲ θυομένῳ αὐτῷ διαφανῶς ὁ θεὸς σημαίνει, μήτε προσδεῖσθαι τῆς ἀρχῆς, μήτε, εἰ αἰροῦντο, ἀποδέχεσθαι.
 20 Τοῦτο μὲν δὴ οὕτως ἐγένετο. Ἡ δὲ στρατιὰ συνῆλθε, καὶ πάντες ἔλεγον ἕνα αἰρεῖσθαι· καὶ ἐπεὶ τοῦτο ἔδοξε, προεβάλλοντο αὐτόν. Ἐπειδὴ δὲ ἐδόκει δῆλον εἶναι, ὅτι αἰρήσονται αὐτόν, εἴ τις ἐπιψηφίζοι, ἀνέστη, καὶ ἔλεξε τάδε·

“Ἐγώ, ὦ ἄνδρες, ἤδομαι μὲν ὑφ' ὑμῶν τιμώμενος, εἶπερ
 25 ἀνθρωπὸς εἶμι, καὶ χάριν ἔχω, καὶ εὐχομαι, δοῦναί μοι τοὺς θεοὺς αἰτίον τινος ὑμῖν ἀγαθοῦ γενέσθαι· τὸ μέντοι ἐμὲ προκριθῆναι ὑφ' ὑμῶν ἄρχοντα, Λακεδαιμονίου ἀνδρὸς παρόντος, οὐθ' ὑμῖν οὐτ' ἐμοὶ δοκεῖ συμφέρον εἶναι, ἀλλ' ἦτιον ἂν διὰ τοῦτο τυγχάνειν, εἴ τι δέοισθε, παρ' αὐτῶν·
 30 ἐμοὶ τε αὖ οὐ πάννυ τι νομίζω τοῦτο ἀσφαλὲς εἶναι. Ὅρῳ γάρ, ὅτι καὶ τῇ πατρίδι μου οὐ πρόσθεν ἐπαύσαντο πολεμοῦντες, πρὶν ἐποίησαν πᾶσαν τὴν πόλιν ὁμολογεῖν, Λακεδαιμονίους καὶ αὐτῶν ἡγεμόνας εἶναι. Ἐπεὶ δὲ τοῦτο ὡμο-

λόγησαν, εὐθύς ἐπαύσαντο πολεμοῦντες, καὶ οὐκέτι πέρα ἐπολιόρησαν τὴν πόλιν. Εἰ οὖν, ταῦτα ὁρῶν ἐγώ, δοκοίην, ὅπου δυναίμην, ἐνταῦθ' ἄκυρον ποιεῖν τὸ ἐκείνων ἀξίωμα, ἐκείνο ἐννοῶ, μὴ λίαν ἂν ταχὺ σωφρονισθεῖην. Ὁ δ' ὑμεῖς ἐννοεῖτε, ὅτι ἦττον ἂν στάσις εἴη ἐνὸς ἄρχοντος, ἢ πολλῶν, εὐ ἴστε, ὅτι ἄλλον μὲν ἐλόμενοι οὐχ εὐρήσετε ἐμὲ στασιάζοντα· νομίζω γάρ, ὅστις ἐν πολέμῳ ἂν στασιάζει πρὸς ἄρχοντα, τοῦτον πρὸς τὴν ἑαυτοῦ σωτηρίαν στασιάζειν· ἂν δ' ἐμὲ ἔλησθε, οὐκ ἂν θαυμάσαιμι, εἴ τινα εὐροίτε καὶ ὑμῖν καὶ ἐμοὶ ἀχθόμενον.”

Ἐπεὶ δὲ ταῦτ' ἔλεγε, πολὺ μᾶλλον ἐξανίσταντο, λέγοντες, ὡς δέοι αὐτὸν ἄρχειν. Ἀγασίας δὲ ὁ Στυμφάλιος εἶπεν, “ὅτι γελοῖον εἴη, εἰ οὕτως ἔχοι, ὡς ὀργιοῦνται Λακεδαιμόνιοι, καὶ ἐὰν σύνδειπνοι συνελθόντες μὴ Λακεδαιμόνιον συμποσίαρχον αἰρῶνται· ἐπεὶ εἰ οὕτω γε τοῦτ' ἔχει,” ἔφη, “οὐδὲ λοχαγεῖν ἡμῖν ἔξεστιν, ὡς ἔοικεν, ὅτι Ἀρκάδες ἐσμέν.” Ἐνταῦθα δὴ, ὡς εὖ εἰπόντος τοῦ Ἀγασίου, ἀνεθορύβησαν.

Καὶ ὁ Ξενοφῶν, ἐπειδὴ εἴωρα πλείονος ἐνδέον, παρελθὼν εἶπεν· “Ἄλλ', ὦ ἄνδρες,” ἔφη, “ὡς πάνυ εἰδήτε, ὁμνύω ὑμῖν θεοὺς πάντας καὶ πάσας, ἢ μὴν ἐγώ, ἐπεὶ τὴν ὑμετέραν γνώμην ἢ σθανόμην, ἐθυόμην, εἰ βέλτιον εἴη ὑμῖν τε, ἐμοὶ ἐπιτρέψαι ταύτην τὴν ἀρχήν, καὶ ἐμοί, ὑποστῆναι· καὶ μοι οἱ θεοὶ οὕτως ἐν τοῖς ἱεροῖς ἐσήμηναν, ὡς τε καὶ ἰδιώτην ἂν γινῶναι, ὅτι [ταύτης] τῆς μοναρχίας ἀπέχεσθαι με δεῖ.” Οὕτω δὴ Χειρίσοφον αἰροῦνται. Χειρίσοφος δ' ἐπεὶ ἤρθε, παρελθὼν εἶπεν· “Ἄλλά,” ἔφη, “ὦ ἄνδρες, τοῦτο μὲν ἴστε, ὅτι οὐδ' ἂν ἐγώ γε ἐστασιάζον, εἰ ἄλλον εἴλεσθε. Ξενοφῶντα μέντοι,” ἔφη, “ὠνήσατε, οὐχὶ ἐλόμενοι· ὡς καὶ νῦν Δέξιππος ἤδη διέβαλεν αὐτὸν πρὸς Ἀναξίβιον, ὃ τι ἐδύνατο, καὶ μᾶλα ἐμοῦ· αὐτὸν σιγάζοντος.” Ὁ δὲ ἔφη νομίζειν, αὐτὸν Τιμασίῳ μᾶλλον συνάρχειν ἐθελῆσαι, Λαρδανεῖ ὄντι, τοῦ Κλεῖορχου στρατεύματος, ἢ ἑαυτῷ, Λάκωνι ὄντι. “Ἐπεὶ μέντοι ἐμὲ εἴλεσθε,” ἔφη, “καὶ ἐγὼ πειράσομαι, ὃ τι ἂν δύνω-

μαι, ὑμᾶς ἀγαθὸν ποιεῖν. Καὶ ὑμεῖς οὕτω παρασκευάζεσθε, ὡς αὐριον, ἐὰν πλοῦς ᾗ, ἀναξόμενοι· ὁ δὲ πλοῦς ἔσται εἰς Ἡράκλειαν· ἀπαντας οὖν δεῖ ἐκεῖσε πειραῖσθαι κατασχεῖν· τὰ δὲ ἄλλα, ἐπειδὴν ἐκεῖσε ἔλθωμεν, βουλευσόμεθα.”

Κεφάλαιον β'.

5 Ἐντεῦθεν τῇ ὑστεραίᾳ ἀναγόμενοι πνεύματι καλῶ ἔπλεον ἡμέρας δύο παρὰ τὴν γῆν. Καὶ παραπλέοντες ἐθεώρουν τὴν τ' Ἰασονίαν ἀκτὴν, ἐνθα ἡ Ἄργω λέγεται ὀρμίσασθαι, καὶ τῶν ποταμῶν τὰ στόματα· πρῶτον μὲν τοῦ Θερμῶδοντος, ἔπειτα δὲ τοῦ Ἰριος, ἔπειτα δὲ τοῦ Ἄλυος, μετὰ δὲ τοῦ
10 τον τοῦ Παρθενίου· τοῦτον δὲ παραπλεύσαντες, ἀφίκοντο εἰς Ἡράκλειαν, πόλιν Ἑλληνίδα, Μεγαρέων ἀποικον, οὔσαν δ' ἐν τῇ Μαριανδυνῶν χώρᾳ. Καὶ ὄρμισαντο παρὰ τῇ Ἀχερουσιάδι Χερσόνησῳ· ἐνθα λέγεται Ἡρακλῆς ἐπὶ τὸν Κέρβερον κίνα καταβῆναι, οὗ νῦν τὰ σημεῖα δεικνύουσι
15 τῆς καταβάσεως, τὸ βάθος πλεον ἢ ἐπὶ δύο στάδια. Ἐνταῦθα τοῖς Ἑλλησιν οἱ Ἡρακλεῶται ξένια πέμπουσιν, ἀλφίτων μεδίμνους τρισεχιλίους, καὶ οἴνου κεράμια δισεχίλια, καὶ ὄις ἑκατόν. Ἐνταῦθα διὰ τοῦ πεδίου ῥεῖ ποταμός, Λύκος ὄνομα, εὖρος ὡς δύο πλέθρων.

20 Οἱ δὲ στρατιῶται συλλεγέντες ἐβουλεύοντο, τὴν λοιπὴν πορείαν πότερον κατὰ γῆν ἢ κατὰ θάλατταν χρῆ πορεύεσθαι ἐκ τοῦ Πόντου. Ἀναστὰς δὲ Λύκων Ἀχαιὸς εἶπε· “Θαυμάζω μὲν, ὧ ἄνδρες, τῶν στρατηγῶν, ὅτι οὐ πειρῶνται ἡμῶν ἐκπορίζειν σιτηρέσιον· τὰ μὲν γὰρ ξένια οὐ μὴ γένηται τῇ
25 στρατιᾷ τριῶν ἡμερῶν σῖτα· ὀπόθεν δ' ἐπισιτισάμενοι πορευσόμεθα, οὐκ ἔστιν,” ἔφη. “Ἐμοὶ οὖν δοκεῖ, αἰτεῖν τοὺς Ἡρακλεῶτας μὴ ἔλαττον ἢ τρισεχιλίους Κυζικηνοὺς.” Ἄλλος δὲ εἶπε, “[Μηνὸς μισθόν,] μὴ ἔλαττον ἢ μυριάς· καὶ ἑλομένους πρέσβεις αὐτίκα μάλα, ἡμῶν καθημένων, πέμπειν

πρὸς τὴν πόλιν, καὶ εἰδέναι, ὅ τι ἂν ἀπαγγέλλωσι, καὶ πρὸς ταῦτα βουλευέσθαι." Ἐντεῦθεν προὔβαλοντο πρέσβεις, πρῶτον μὲν Χειρίσοφον, ὅτι ἄρχων ἦρητο· εἰσὶ δ' οἱ καὶ Ξενοφῶντα· οἱ δ' ἰσχυρῶς ἀπεμάχοντο· ἀμφοῖν γὰρ ταῦτά ἐδόκει, μὴ ἀναγκάζειν πόλιν Ἑλληνίδα καὶ φιλίαν ὅ τι μὴ αὐτοὶ ἐθέλοντες διδοῖεν. Ἐπεὶ δ' οὖν οὗτοι ἐδόκουν ἀπρόθυμοι εἶναι, πέμπουσι Λύκωνα Ἀχαιόν, καὶ Καλλίμαχον Παρθάσιον, καὶ Ἀγασίαν Στυμφάλιον. Οὗτοι ἐλθόντες ἔλεγον τὰ δεδογμένα· τὸν δὲ Λύκωνα ἔφασαν καὶ ἐπαπειλεῖν, εἰ μὴ ποιήσαιεν ταῦτα [πάντα]. Ἀκούσαντες δ' οἱ Ἡρακλεῶται, βουλευέσθαι ἔφασαν· καὶ εὐθύς τὰ τε χρήματα ἐκ τῶν ἀγρῶν συνῆγον, καὶ τὴν ἀγορὰν εἴσω ἀνεσκεύασαν, καὶ αἱ πύλαι ἐκέκλειντο, καὶ ἐπὶ τῶν τειχῶν ὄπλα ἐφαίνετο.

Ἐκ τούτου οἱ ταράξαντες ταῦτα, τοὺς στρατηγούς ἠτιῶντο διαφθεῖρειν τὴν προᾶξιν· καὶ συνίσταντο οἱ Ἀρκάδες καὶ οἱ Ἀχαιοί· προειστήκει δὲ μάλιστα αὐτῶν Καλλίμαχός τε ὁ Παρθάσιος καὶ Λύκων ὁ Ἀχαιός. Οἱ δὲ λόγοι ἦσαν αὐτοῖς, ὡς αἰσχυρὸν εἶη ἄρχειν ἓνα Ἀθηναῖον Πελοποννησίων καὶ Λακεδαιμονίων, μηδεμίαν δύναμιν παρεχόμενον εἰς τὴν στρατιάν· καὶ τοὺς μὲν πόνους σφᾶς ἔχειν, τὰ δὲ κέρδη ἄλλους, καὶ ταῦτα τὴν σωτηρίαν σφῶν κατειργασμένων· εἶναι γὰρ τοὺς κατειργασμένους Ἀρκάδας καὶ Ἀχαιούς· τὸ δ' ἄλλο στρατεύμα οὐδὲν εἶναι· (καὶ ἦν δὲ τῇ ἀληθείᾳ ὑπὲρ ἡμῖσιν τοῦ ὅλου στρατεύματος Ἀρκάδες καὶ Ἀχαιοί·) εἰ οὖν σφρονοῖεν οὗτοι, συστάντες, καὶ στρατηγούς ἐλόμενοι ἑαυτῶν, καθ' ἑαυτούς [τε] ἂν τὴν πορείαν ποιοῖντο, καὶ πειροῦντο ἀγαθόν τι λαμβάνειν. Ταῦτα ἔδοξε· καὶ ἀπολιπόντες Χειρίσοφον, εἴ τινες ἦσαν παρ' αὐτῷ Ἀρκάδες ἢ Ἀχαιοί, καὶ Ξενοφῶντα, συνέστησαν· καὶ στρατηγούς αἰροῦνται ἑαυτῶν δέκα· τούτους δὲ ἐψηφίσαντο ἐκ τῆς νικώσης, ὅ τι δοκοίη, τοῦτο ποιεῖν. Ἢ μὲν οὖν τοῦ παντὸς ἀρχὴ Χειρισόφῳ ἐνταῦθα κατελύθη, ἡμέρᾳ ἕκτη ἢ ἐβδόμῃ, ἀφ' ἧς ἤρξεθη.

Ξενοφῶν μέντοι ἐβούλετο κοινῇ μετ' αὐτῶν τὴν πορείαν ποιῆσθαι, νομίζων, οὕτως ἀσφαλέστερον εἶναι, ἢ ἰδίᾳ ἕκαστον στέλλεσθαι· ἀλλὰ Νέων ἔπειθεν αὐτὸν καθ' ἑαυτὸν πορεύεσθαι, ἀκούσας τοῦ Χειρισόφου, ὅτι Κλέανδρος ὁ ἐν Βυζαντίῳ ἀρμοστής φαίη, τριήρεις ἔχων ἤξιεν εἰς Κάλπης λιμένα· ὅπως οὖν μηδεὶς μετάσχοι, ἀλλ' αὐτοὶ καὶ οἱ αὐτῶν στρατιῶται ἐκπλεύσειαν ἐπὶ τῶν τριήρων, διὰ ταῦτα συνεβούλευε. Καὶ Χειρισόφος, ἅμα μὲν ἀθυμῶν τοῖς γεγενημένοις, ἅμα δὲ μισῶν ἐκ τούτου τὸ στράτευμα, ἐπιτρέπει αὐτῷ ποιεῖν, ὅ τι βούλεται. Ξενοφῶν δὲ ἔτι μὲν ἐπεχείρησεν ἀπαλλαγεῖς τῆς στρατιᾶς ἐκπλεῦσαι· θυομένῳ δὲ αὐτῷ τῷ Ἡγεμόνι Ἡρακλεῖ, καὶ κοινουμένῳ, πότερα λῶον καὶ ἄμεινον εἶη στρατεύεσθαι, ἔχοντι τοὺς παραμείναντας τῶν στρατιωτῶν, ἢ ἀπαλλάττεσθαι, ἔσήμησεν ὁ θεὸς τοῖς ἱεροῖς, συνστρατεύεσθαι. Οὕτω γίνεται τὸ στράτευμα τριχά· Ἀρκάδες μὲν καὶ Ἀχαιοὶ πλείους ἢ τετρακισχίλιοι καὶ πεντακόσιοι, ὀπλῖται πάντες· Χειρισόφῳ δὲ ὀπλῖται μὲν εἰς τετρακοσίους καὶ χιλίους, πελτασταὶ δὲ εἰς ἑπτακοσίους, οἱ Κλεάρχου Θοῤῃες· Ξενοφῶντι δὲ ὀπλῖται μὲν εἰς ἑπτακοσίους καὶ χιλίους, πελτασταὶ δὲ εἰς τριακοσίους· ἵππικόν δὲ μόνος οὗτος εἶχεν, ἀμφὶ τοὺς τετραράκοντα ἵππεας.

Καὶ οἱ μὲν Ἀρκάδες, διαπραξάμενοι πλοῖα παρὰ τῶν Ἡρακλεωτῶν, πρῶτοι πλέουσιν, ὅπως ἐξαίφνης ἐπιπεσόντες τοῖς Βιθυνοῖς, λάβοιεν ὅτι πλεῖστα· καὶ ἀποβαίνουσιν εἰς Κάλπης λιμένα, κατὰ μέσον πῶς τῆς Θοῤῃκης. Χειρισόφος δ' εὐθύς ἀπὸ τῆς πόλεως τῶν Ἡρακλεωτῶν ἀρξάμενος, πεζῇ ἐπορεύετο διὰ τῆς χώρας· ἐπεὶ δὲ εἰς τὴν Θοῤῃκην ἐπέβαλλε, παρὰ τὴν θάλατταν ἐπορεύετο· καὶ γὰρ ἤδη ἦσθ' ἐνεῖ· Ξενοφῶν δὲ, πλοῖα λαβὼν, ἀποβαίνει ἐπὶ τὰ ὄρια τῆς Θοῤῃκης καὶ τῆς Ἡρακλεωτίδος, καὶ διὰ μεσογαίας ἐπορεύετο.

Κεφάλαιον γ'.

[Ὅν μὲν οὖν τρόπον ἢ τε Χειρισόφου ἀρχὴ τοῦ παντός κατελύθη, καὶ τῶν Ἑλλήνων τὸ στρατεύμα ἐσχίσθη, ἐν τοῖς ἐπάνω εἴρηται.] Ἐπραξαν δ' αὐτῶν ἕκαστοι τάδε· οἱ μὲν Ἀρκάδες, ὡς ἀπέβησαν νυκτὸς εἰς Κάλπης λιμένα, πορευόμενοι εἰς τὰς πρώτας κόμας, στάδια ἀπὸ θαλάττης ὡς 5 τριακόσια. Ἐπεὶ δὲ φῶς ἐγένετο, ἤγγεν ἕκαστος στρατηγὸς τὸ ἑαυτοῦ λάχος ἐπὶ κόμην· ὁποῖα δὲ μείζων [κόμη] ἐδόκει εἶναι, σύνδυο λόχους ἤγον οἱ στρατηγοί. Συνεβάλοντο δὲ καὶ λόφον, εἰς ὃν δέοι πάντα ἀλλεῖσθαι· καί, ἅτε ἐξαίφνης ἐπιπεσόντες, ἀνδράποδά τε πολλὰ ἔλαβον, καὶ πρό- 10 βата πολλὰ περιεβάλοντο.

οἱ δὲ Θρᾶκες ἠθροίζοντο οἱ διαφυγόντες· πολλοὶ δὲ διέφυγον, πελτασταὶ ὄντες, ὀπίστας, ἐξ αὐτῶν τῶν χειρῶν. Ἐπεὶ δὲ συνελέγησαν, πρῶτον μὲν τῷ Σμίκρητος λόχῳ, ἐνὸς τῶν Ἀρκάδων στρατηγῶν, ἀπιόντι ἤδη εἰς τὸ συγκείμενον, 15 καὶ πολλὰ χρήματα ἄγοντι, ἐπιτίθενται. Καὶ τέως μὲν ἐμάχοντο ἅμα πορευόμενοι οἱ Ἕλληνες· ἐπὶ δὲ διαβάσει χαράδρας τρέπονται αὐτούς· καὶ αὐτὸν μὲν τὸν Σμίκρητα ἀποκτινύουσι, καὶ τοὺς ἄλλους πάντας· ἄλλου δὲ λόχου τῶν δέκα στρατηγῶν, τοῦ Ἡγήσανδρου, ὀκτώ μόνους κατέλιπον, 20 καὶ αὐτὸς Ἡγήσανδρος ἐσώθη. Καὶ οἱ ἄλλοι μὲν λοχαγοὶ συνῆλθον, οἱ μὲν σὺν πράγμασιν, οἱ δ' ἄνευ πραγμάτων· οἱ δὲ Θρᾶκες, ἐπεὶ εὐτύχησαν τοῦτο τὸ εὐτύχημα, συνεβόων τε ἀλλήλους, καὶ συνελέγοντο ἐρῶμένως τῆς νυκτός. Καὶ ἅμα τῇ ἡμέρᾳ κύκλω περὶ τὸν λόφον, ἔνθα οἱ Ἕλληνες ἐστρα- 25 τοπεδεύοντο, ἐτάπτοντο καὶ ἵππεῖς πολλοὶ καὶ πελτασταί, καὶ ἀεὶ πλείονες συνέρθεον· καὶ προσέβαλλον πρὸς τοὺς ὀπίστας ἀσφαλῶς· οἱ μὲν γὰρ Ἕλληνες οὔτε τοξότην εἶχον οὔτε ἀκοντιστὴν οὔτε ἵππεά· οἱ δὲ, προσθέοντες καὶ προσελαύνοντες ἠκόντιζον· ὁπότε δ' αὐτοῖς ἐπίοιεν, ῥαδίως ἀπέ- 30

φευγον· ἄλλοι δὲ ἄλλη ἐπειθεντο. Καὶ τῶν μὲν πολλοὶ ἐπιτρόσκοντο, τῶν δὲ οὐδείς· ὥστε κινήθῃναι οὐκ ἐδύνατο ἐκ τοῦ χωρίου, ἀλλὰ τελευτώντες καὶ ἀπὸ τοῦ ὕδατος εἶργον αὐτοὺς οἱ Θοῤῃκες. Ἐπεὶ δ' ἀπορία πολλὴ ἦν, διαλέ-
5 γοντο περὶ σπονδῶν· καὶ τὰ μὲν ἄλλα ὠμολόγητο αὐτοῖς, ὁμήρους δ' οὐκ ἐδίδοσαν οἱ Θοῤῃκες, αἰτούντων τῶν Ἑλλήνων· ἀλλ' ἐν τούτῳ ἴσχετο. Τὰ μὲν δὴ τῶν Ἀρκάδων οὕτως εἶχε.

Χειρῖσοφος δέ, ἀσφαλῶς πορευόμενος παρὰ θάλατταν,
10 ἀφικνεῖται εἰς Κάλπης λιμένα. Ξενοφῶντι δέ, διὰ τῆς μεσογαίας πορευομένῳ, οἱ ἵππεῖς προκαταθέοντες ἐντυγχάνουσι πρὸς Ξενοφῶντα, ἐρωτᾷ αὐτούς, εἴ που ἦσθηται ἄλλου στρατεύματος ὄντος Ἑλληνικοῦ. Οἱ δ' ἔλεγον πάντα τὰ γεγενημένα,
15 καὶ νῦν ὅτι πολιορκοῦνται ἐπὶ λόφου, οἱ δὲ Θοῤῃκες πάντες περιεκυκλωμένοι εἶεν αὐτούς. Ἐνταῦθα τοὺς μὲν ἀνθρώπους τούτους ἐφύλαττεν ἰσχυρῶς, ὅπως ἠγεμόνες εἶεν, ὅπη δέοι· σκοποὺς δὲ καταστήσας [δέκα], συνέλεξε τοὺς στρατιώτας, καὶ ἔλεξεν·

20 “Ἄνδρες στρατιῶται, τῶν Ἀρκάδων οἱ μὲν τεθνήσκουσιν, οἱ δὲ λοιποὶ ἐπὶ λόφου τινὸς πολιορκοῦνται. Νομίζω δ' ἔγωγε, εἰ καὶ ἐκεῖνοι ἀπολοῦνται, οὐδ' ἡμῖν εἶναι οὐδεμίαν σωτηρίαν, οὕτω μὲν πολλῶν ὄντων πολεμίων, οὕτω δὲ τεθαλόνηκόντων. Κράτιστον οὖν ἡμῖν, ὡς τάχιστα βοηθεῖν τοῖς ἀνδράσιν,
25 ὅπως, εἰ ἔτι εἰσὶ σῶσι, σὺν ἐκείνοις μαχώμεθα, καὶ μὴ μόνοι λειφθέντες μόνοι καὶ κινδυνεύσωμεν. Νῦν μὲν οὖν στρατοπεδευόμεθα, προελθόντες, ὅσον ἂν δοκῇ καιρὸς εἶναι εἰς τὸ δειπτοποιεῖσθαι· ἕως δ' ἂν πορευόμεθα, Τιμασίων, ἔχων τοὺς ἵππεάς, προελαννέτω, ἐφορῶν ἡμᾶς, καὶ σκοπεῖτω
30 τὰ ἔμπροσθεν, ὡς μηδὲν ἡμᾶς λάθῃ.” Παρέπεμψε δὲ καὶ τῶν γυμνήτων ἀνθρώπους εὐζώνους εἰς τὰ πλάγια καὶ εἰς τὰ ἄκρα, ὅπως, εἰ πού τι ποθὲν καθορῶεν σημαίνουεν· ἐκέλευε δὲ καίειν ἅπαντα, ὅτω ἐντυγχάνουεν καυσίμῳ. “Ἡμεῖς

μὲν γὰρ ἀποδραϊήμεν ἂν οὐδαμοῦ ἐνθένδε· πολλὴ μὲν γάρ, ἔφη, “ εἰς Ἡράκλειαν πάλιν ἀπιέναι, πολλὴ δὲ εἰς Χρυσόπολιν διελθεῖν· οἱ δὲ πολέμιοι πλησίον· εἰς Κάλπης δὲ λιμένα, ἔνθα Χειρισόφον εἰκάζομεν εἶναι, εἰ σέσωσται, ἐλαχίστη ὁδός. Ἄλλὰ δὴ ἐκεῖ μὲν οὔτε πλοῖά ἐστιν, οἷς ἀποπλευσούμεθα· 5 μένουσι δὲ αὐτοῦ οὐδὲ μιᾶς ἡμέρας ἐστὶ τὰ ἐπιτήδεια. Τῶν δὲ πολιορκουμένων ἀπολομένων, σὺν τοῖς Χειρισόφου μόνοις κἀκίον ἐστὶ διακινδυνεύειν, ἢ τῶνδε σωθέντων πάντα εἰς ταῦτόν ἐλθόντας κοινῇ τῆς σωτηρίας ἔχεσθαι. Ἄλλὰ χρὴ παρασκευασαμένους τὴν γνώμην πορεύεσθαι, ὡς νῦν ἢ 10 εὐκλεῶς τελευτήσαι ἐστὶν, ἢ κάλλιστον ἔργον ἐργάσασθαι, Ἑλλήνας τοσοῦτους σώσαντας. Καὶ ὁ θεὸς ἴσως ἄγει οὕτως, ὅς τοὺς μεγαληγορήσαντας, ὡς πλέον φρονοῦντας, ταπεινώσαι βούλεται· ἡμᾶς δὲ, τοὺς ἀπὸ τῶν θεῶν ἀρχομένους, ἐντιμοτέρους ἐκείνων καταστήσαι. Ἄλλ' ἔπεσθαι χρὴ 15 καὶ προσέχειν τὸν νοῦν, ὡς ἂν τὸ παραγγελλόμενον δύνησθε ποιεῖν.”

Ταῦτ' εἰπὼν ἠγείτο. Οἱ δ' ἱππεῖς, διασπειρόμενοι ἐφ' ὅσον καλῶς εἶχεν, ἔκαιον, ἢ ἐβάδιζον. Καὶ οἱ πελτασταὶ ἐπιπαριόντες κατὰ τὰ ἄκρα, ἔκαιον πάντα, ὅσα καύσιμα 20 ἐώρων· καὶ ἡ στρατιὰ δέ, εἴ τιτι παραλειπομένη ἐντυγχάνοιεν· ὥστε πᾶσα ἡ χώρα αἴθεσθαι ἐδόκει, καὶ τὸ στρατεύμα πολὺ εἶναι. Ἐπεὶ δ' ὥρα ἦν, κατεστρατοπεδεύσαντο ἐπὶ λόφον ἐκβάντες, καὶ τά τε τῶν πολεμίων πυρὰ ἐώρων, ἀπέχον γὰρ ὡς τετραράκοντα στάδια, καὶ αὐτοὶ ὡς ἐδύναντο 25 πλεῖστα πυρὰ ἔκαιον. Ἐπεὶ δ' ἐδείπνησαν τάχιστα, παρηγγέλθη τὰ πυρὰ κατασβεννύναι πάντα. Καὶ τὴν μὲν νύκτα φυλακᾶς ποιησάμενοι ἐκάθευδον· ἅμα δὲ τῇ ἡμέρᾳ προσεξάμενοι τοῖς θεοῖς, καὶ συνταξάμενοι ὡς εἰς μάχην, ἐπορεύοντο ἢ ἐδύναντο τάχιστα. Τιμασίων δὲ καὶ οἱ ἱππεῖς, ἔχοντες 30 τοὺς ἡγεμόνας καὶ προελαύνοντες, ἔλαθον αὐτοὺς ἐπὶ τῷ λόφῳ γενόμενοι, ἔνθα ἐπολιορκοῦντο οἱ Ἕλληνες. Καὶ οὐχ ὄρωσιν οὔτε τὸ φίλιον στρατεύμα, οὔτε τὸ πολέμιον· (καὶ ταῦ-

τα παραγγέλλουσι πρὸς τὸν Ξενοφῶντα καὶ τὸ στράτευμα) γράϊδια δὲ καὶ γερόντια καὶ προβάτια ὀλίγα καὶ βοῦς καταλειμμένους. Καὶ τὸ μὲν πρῶτον θαῦμα ἦν, τί εἶη τὸ γεγενημένον· ἔπειτα δὲ καὶ τῶν καταλειμμένων ἐπυνθάνοντο, ὅτι οἱ μὲν Θράκες εὐθὺς ἄφ' ἐσπέρας ἤχοντο ἀπιόντες· ἔωθεν δὲ καὶ τοὺς Ἕλληνας ἔφασαν οἴχεσθαι· ὅπου δέ, οὐκ εἰδέναι.

Ταῦτα ἀκούσαντες οἱ ἀμφὶ Ξενοφῶντα, ἐπεὶ ἠρίστησαν, συσκευασάμενοι ἐπορεύοντο, βουλόμενοι ὡς τάχιστα συμμί-
 10 ξαι τοῖς ἄλλοις εἰς Κάλπης λιμένα. Καὶ πορευόμενοι ἐώρων τὸν στίβον τῶν Ἀρκάδων καὶ Ἀχαιῶν κατὰ τὴν ἐπὶ Κάλπης ὁδόν. Ἐπεὶ δ' ἀφίκοντο εἰς τὸ αὐτό, ἄσμενοί τε εἶδον ἀλλήλους, καὶ ἠσπάζοντο ὡς περ ἀδελφούς. Καὶ ἐπυνθάνοντο οἱ Ἀρκάδες τῶν περὶ Ξενοφῶντα, τί τὰ πυρὰ κατασβέσειαν·
 15 “ἡμεῖς μὲν γάρ,” ἔφασαν, “ᾠόμεθα, ὑμᾶς τὸ μὲν πρῶτον, ἐπειδὴ τὰ πυρὰ οὐκ ἔωρῶμεν, τῆς νυκτὸς ἤξειν ἐπὶ τοὺς πολεμίους· καὶ οἱ πολέμιοι δέ, ὡς γ' ἡμῖν ἐδόκουν, τοῦτο δέισαντες ἀπῆλθον· σχεδὸν γὰρ ἀμφὶ τοῦτον τὸν χρόνον ἀπήεσαν. Ἐπεὶ δ' οὐκ ἀφικέσθε, ὁ δὲ χρόνος ἐξῆκεν, ᾠόμεθ',
 20 ὑμᾶς, πυθομένους τὰ παρ' ἡμῖν, φοβηθέντας οἴχεσθαι ἀποδράντας ἐπὶ θάλατταν· καὶ ἐδόκει ἡμῖν, μὴ ἀπολιπέσθαι ὑμῶν. Οὕτως οὖν καὶ ἡμεῖς δεῦρο ἐπορεύθημεν.”

Κεφάλαιον δ'.

Ταύτην μὲν οὖν τὴν ἡμέραν αὐτοῦ ἠῴλιζοντο ἐπὶ τοῦ
 25 αἰγιαλοῦ πρὸς τῷ λιμένι. Τὸ δὲ χωρίον τοῦτο, ὃ καλεῖται Κάλπης λιμὴν, ἔστι μὲν ἐν τῇ Θράκῃ τῇ ἐν τῇ Ἀσίᾳ· ἄρξαμένη δὲ ἡ Θράκη αὕτη ἐστὶν ἀπὸ τοῦ στόματος τοῦ Πόντου μέχρις Ἰσρακλείας, ἐπὶ δεξιὰ εἰς τὸν Πόντον εἰσπλέοντι. Καὶ τριήρει μὲν ἐστὶν εἰς Ἰσρακλείαν ἐκ Βυζαντίου κώπαις ἡμέρας
 30 μάλα μακρᾶς πλοῦς· ἐν δὲ τῷ μέσῳ ἄλλη μὲν πόλις οὐδεμία,

οὔτε φιλία, οὔτε Ἑλληνίς, ἀλλὰ Θραῖκες Βιθυνοί· καὶ οὓς ἂν
 λάβωσι τῶν Ἑλλήνων [ἢ] ἐκπίπτοντας ἢ ἄλλως πως, δεινὰ ὑβρί-
 ζειν λέγονται τοὺς Ἑλληνας. Ὁ δὲ Κάλπης λιμὴν ἐν μέσῳ μὲν
 κεῖται ἐκατέρωθεν πλεόντων ἐξ Ἰρακλείας καὶ Βυζαντίου·
 ἔστι δ' ἐν τῇ θαλάττῃ προκείμενον χωρίον, τὸ μὲν εἰς τὴν 5
 θαλάτταν καθῆκον αὐτοῦ, πέτρα ἀπορόωξ, ὕψος, ὄπη ἐλά-
 χιστον, οὐ μείον εἴκοσιν ὄργυιῶν· ὁ δὲ αὐχὴν, ὅς εἰς τὴν
 γῆν ἀνήκων τοῦ χωρίου, μάλιστα τετάρων πλέθρων τὸ εὐ-
 ρος· τὸ δ' ἐντὸς τοῦ αὐχένος χωρίον, ἱκανὸν μυρίοις ἀν-
 θρώποις οἰκῆσαι. Λιμὴν δ' ὑπ' αὐτῇ τῇ πέτρᾳ, τὸ πρὸς 10
 ἐσπέραν αἰγιαλὸν ἔχων. Κρήνη δὲ ἠδέος ὕδατος καὶ ἄφ-
 θονος ῥέουσα, ἐπ' αὐτῇ τῇ θαλάττῃ, ὑπὸ τῇ ἐπικρατείᾳ τοῦ
 χωρίου. Ξύλα δὲ πολλὰ μὲν καὶ ἄλλα, πάνυ δὲ πολλὰ καὶ
 καλὰ ναυπηγήσιμα ἐπ' αὐτῇ τῇ θαλάττῃ. Τὸ δὲ ὄρος τὸ ἐν
 τῷ λιμένι εἰς μεσόγαιαν μὲν ἀνήκει, ὅσον ἐπὶ εἴκοσι σταδί- 15
 ουσ, καὶ τοῦτο γεῶδες καὶ ἀλιθόν· τὸ δὲ παρὰ θαλάτταν,
 πλεόν ἢ ἐπὶ εἴκοσι σταδίουσ, δασὺ πολλοῖς καὶ παντοδαποῖς
 καὶ μεγάλοις ξύλοις. Ἡ δ' ἄλλη χώρα καλὴ καὶ πολλή·
 καὶ κῶμαι ἐν αὐτῇ εἰσι πολλαὶ καὶ εὖ οἰκούμεναι· φέρει
 γὰρ ἢ γῆ καὶ κριθὰς καὶ πυροὺς καὶ ὄσπρια πάντα καὶ με- 20
 λίνας καὶ σήσαμον καὶ σῦκα ἀρκοῦντα καὶ ἀμπέλους πολλὰς
 καὶ ἠδυοῖνους, καὶ τἄλλα πάντα, πλὴν ἐλαιῶν. Ἡ μὲν χώρα
 ἦν τοιαύτη.

Ἐσκήρουν δὲ ἐν τῷ αἰγιαλῷ πρὸς τῇ θαλάττῃ· εἰς δὲ τὸ
 πόλισμα ἂν γενόμενον οὐκ ἐβούλοντο στρατοπεδεύεσθαι· 25
 ἀλλὰ ἐδόκει καὶ τὸ ἐλθεῖν ἐνταῦθα ἐξ ἐπιβουλῆς εἶναι, βου-
 λομένων τινῶν κατοικίσαι πόλιν. Τῶν γὰρ στρατιωτῶν οἱ
 πλείστοι ἦσαν οὐ σπάνει βίου ἐκπεπλευκότες ἐπὶ ταύτην τὴν
 μισθοφοράν, ἀλλὰ τὴν Κύρου ἀρετὴν ἀκούοντες, οἱ μὲν καὶ
 ἄνδρας ἄγοντες, οἱ δὲ καὶ προσανηλωκότες χρήματα, καὶ 30
 τούτων ἕτεροι ἀποδεδρακότες πατέρας καὶ μητέρας, οἱ δὲ
 καὶ τέκνα καταλιπόντες, ὡς χρήματα αὐτοῖς κτησάμενοι
 ἦξοντες πάλιν, ἀκούοντες καὶ τοὺς ἄλλους τοὺς παρὰ Κύρῳ

πολλὰ καὶ ἀγαθὰ πράττειν. Τοιοῦτοι οὖν ὄντες, ἐπόθουν εἰς τὴν Ἑλλάδα σῶζεσθαι.

Ἐπειδὴ δὲ ὑστεραία ἡμέρα ἐγένετο τῆς εἰς ταῦτο συνό-
 δου, ἐπ' ἐξόδῳ ἐθύετο Ξενοφῶν· ἀνάγκη γὰρ ἦν, ἐπὶ τὰ
 5 ἐπιτήδεια ἐξάγειν· ἐπενόει δὲ καὶ τοὺς νεκροὺς θάψαι.
 Ἐπεὶ δὲ τὰ ἱερά ἐγένετο, εἶποντο καὶ οἱ Ἀρκάδες, καὶ τοὺς
 νεκροὺς, τοὺς μὲν πλείστους ἔνθαπερ ἔπεσον, ἐκάστους ἔθα-
 ψαν· (ἤδη γὰρ ἦσαν πεμπταῖοι, καὶ οὐχ οἷόν τε ἀναισθεῖν
 ἔτι ἦν·) ἐπίους δὲ τοὺς ἐκ τῶν ὁδῶν συνενεγκόντες, ἔθαψαν
 10 ἐκ τῶν ὑπαρχόντων ὡς ἐδύναντο κάλλιστα· οὓς δὲ μὴ εὐρι-
 σκον, κενοτάφιον αὐτοῖς ἐποίησαν μέγα, [καὶ πυρὰν μεγά-
 λην,] καὶ στεφάνους ἐπέθεσαν. Ταῦτα δὲ ποιήσαντες ἀνε-
 χώρησαν ἐπὶ τὸ στρατόπεδον. Καὶ τότε μὲν δειπνήσαντες
 ἐκοιμήθησαν· τῇ δ' ὑστεραία συνῆλθον οἱ στρατιῶται πάν-
 15 τες· συνῆγον δὲ αὐτοὺς μάλιστα Ἀγασίας Στυμφάλιος ὁ λο-
 χαγός, καὶ Ἰερώνυμος Ἡλεῖος, λοχαγός, καὶ ἄλλοι οἱ προ-
 σβύτατοι τῶν Ἀρκάδων· καὶ δόγμα ἐποιήσαντο, εἴαν τις τοῦ
 λοιποῦ μνησθῆ ἄδικα τὸ στρατεύμα ποιεῖν, θανάτῳ αὐτὸν
 ζημιοῦσθαι· καὶ κατὰ χώραν ἀπιέναι, ἥπερ πρόσθεν εἶχε τὸ
 20 στρατεύμα, καὶ ἄρχειν τοὺς πρόσθεν στρατηγούς. Καὶ
 Χειρίσοφος μὲν ἤδη τετελευτήκει, φάρμακον πιών, πυρέτ-
 των· τὰ δ' ἐκείνου Νέων ὁ Ἀσιναῖος παρέλαβε.

Μετὰ δὲ ταῦτα ἐξαναστὰς εἶπε Ξενοφῶν· “ὦ ἄνδρες
 στρατιῶται, τὴν μὲν πορείαν, ὡς ἔοικε, δῆλον ὅτι περὶ ποιη-
 25 τέον· οὐ γὰρ ἔστι πλοῖα· ἀνάγκη δὲ πορεύεσθαι ἤδη· οὐ
 γὰρ ἔστι μένουσι τὰ ἐπιτήδεια. Ἡμεῖς μὲν οὖν,” ἔφη,
 “θυσόμεθα· ὑμᾶς δὲ δεῖ παρασκευάζεσθαι ὡς μάχουμέ-
 νους, εἴ ποτε καὶ ἄλλοτε· οἱ γὰρ πολέμοι ἀνατεθαρόδηκα-
 σιν.” Ἐκ τοῦτου ἐθύοντο οἱ στρατηγοί, μάντις δὲ παρῆν
 30 Ἀρηξίων Ἀρκάς· ὁ δὲ Σιλανός ὁ Ἀμβρακιώτης ἤδη ἀποδε-
 δράκει, πλοῖον μισθωσάμενος, ἐξ Ἰπρακλείας. Θυομένοις
 δὲ ἐπὶ τῇ ἀφόδῳ οὐκ ἐγίγνετο τὰ ἱερά. Ταύτην μὲν οὖν
 τὴν ἡμέραν ἐπαύσαντο. Καὶ τινες ἐτόλμων λέγειν, ὡς ὁ

Ξενοφῶν, βουλόμενος τὸ χωρίον οἰκίσαι, πέπεικε τὸν μάντιν λέγειν, ὡς τὰ ἱερά οὐ γίννεται ἐπὶ ἀφόδῳ. Ἐντεῦθεν κηρύξας Ξενοφῶν, τῇ αὐρίον παρεῖναι ἐπὶ τὴν θυσίαν τὸν βουλόμενον, καὶ μάντις εἴ τις εἴη, παραγγείλας παρεῖναι, ὡς συνθεασόμενον τὰ ἱερά, ἔθυσ· καὶ ἐνταῦθα παρήσαν πολλοί. 5
Θυομένων δὲ πάλιν εἰς τρις ἐπὶ τῇ ἀφόδῳ, οὐκ ἐγγίνετο τὰ ἱερά. Ἐκ τούτου χαλεπῶς εἶχον οἱ στρατιῶται· καὶ γὰρ τὰ ἐπιτήδεια ἐπέλιπεν, ἃ ἔχοντες ἦλθον, καὶ ἀγορὰ οὐδεμία παρῆν.

Ἐκ τούτου συνελθόντων, εἶπε πάλιν Ξενοφῶν· “Ὡ 10
ἄνδρες, ἐπὶ μὲν τῇ πορείᾳ, ὡς ὄρατε, τὰ ἱερά οὐπω γίννεται· τῶν δ' ἐπιτηδείων ὄρω ὑμᾶς δεομένους· ἀνάγκη οὖν μοι δοκεῖ εἶναι, θύεσθαι περὶ αὐτοῦ τούτου.” Ἀναστάς δέ τις εἶπε· “Καὶ εἰκότως ἄρα ἡμῖν οὐ γίννεται τὰ ἱερά· ὡς γὰρ ἐγώ, ἀπὸ τοῦ αὐτομάτου χθρὲς ἦκοντος πλοίου, ἦκου- 15
σα τινος, ὅτι Κλέανδρος [ὁ] ἐκ Βυζαντίου ἀρμοστής μέλλει ἦξειν, πλοῖα ἔχων καὶ τριήρεις.” Ἐκ τούτου δὲ ἀναμένειν μὲν πᾶσιν ἐδόκει· ἐπὶ δὲ τὰ ἐπιτήδεια ἀναγκαῖον ἦν ἐξιέναι· καὶ ἐπὶ τούτῳ πάλιν ἐθύετο εἰς τρις, καὶ οὐκ ἐγγίνετο τὰ ἱερά· καὶ ἤδη καὶ ἐπὶ σκηπὴν ἰόντες τὴν Ξενοφῶντος, 20
ἔλεγον, ὅτι οὐκ ἔχοιεν τὰ ἐπιτήδεια. Ὁ δ' οὐκ ἂν ἔφη ἐξαγαγεῖν, μὴ γιγνομένων τῶν ἱερῶν.

Καὶ πάλιν τῇ ὑστεραίᾳ ἐθύετο, καὶ σχεδόν τι πᾶσα ἡ στρατιά, διὰ τὸ μέλειν πᾶσιν, ἐκυκλοῦτο περὶ τὰ ἱερά· τὰ δὲ θύματα ἐπελελοίπει. Οἱ δὲ στρατηγοὶ ἐξῆγον μὲν οὐ, 25
συνεκάλεσαν δέ. Εἶπεν οὖν ὁ Ξενοφῶν· “Ἴσως οἱ πολέμιοι συνειλεγμένοι εἰσί, καὶ ἀνάγκη μάχεσθαι· εἰ οὖν, καταλιπόντες τὰ σκεύη ἐν τῷ ἐρμυνῷ, ὡς εἰς μάχην παρεσκευασμένοι ἴοιμεν, ἴσως ἂν τὰ ἱερά μᾶλλον προχωροῖη ἡμῖν.” Ἀκούσαντες δὲ οἱ στρατιῶται ἀνέκραγον, ὡς οὐδὲν δέον εἰς 30
τὸ χωρίον ἄγειν, ἀλλὰ θύεσθαι ὡς τάχιστα. Καὶ πρόβατὰ μὲν οὐκέτι ἦν, βοῦν δὲ ὑφ' ἀμάξης προιάμενοι ἐθύοντο· καὶ Ξενοφῶν Κλεάνορος ἐδεήθη τοῦ Ἀρκάδος προθυμεῖσθαι, εἴ τι ἐν τούτῳ εἴη. Ἄλλ' οὐδ' ὡς ἐγένετο τὰ ἱερά.

Νέων δὲ ἦν μὲν στρατηγὸς κατὰ τὸ Χειρισόφου μέρος·
 ἐπεὶ δὲ εἴωρα τοὺς ἀνθρώπους, ὡς εἶχον δεινῶς τῇ ἐνδείᾳ,
 βουλόμενος αὐτοῖς χαρίσασθαι, εὗρών τινα ἄνθρωπον Ἡρα-
 κλεώτην, ὃς ἔφη κώμας ἐγγὺς εἰδέναι, ὅθεν εἴη λαβεῖν τὰ
 5 ἐπιτήδεια, ἐκήρυξε, τὸν βουλόμενον ἵνα ἐπὶ τὰ ἐπιτήδεια,
 ὡς ἡγεμόνος ἔσομένου. Ἐξέρχονται δὴ σὺν δορατίοις, καὶ
 ἄσκοις, καὶ θυλάκοις, καὶ ἄλλοις ἀγγείοις, εἰς διεχιλίους
 ἀνθρώπους. Ἐπειδὴ δὲ ἦσαν ἐν ταῖς κώμας, καὶ διεσπεί-
 ροντο ὡς ἐπὶ τὸ λαμβάνειν, ἐπιπίπτουσιν αὐτοῖς οἱ Φαρνα-
 10 βάζου ἱππεῖς πρῶτοι· βεβοηθηκότες γὰρ ἦσαν τοῖς Βιθυ-
 νοῖς, βουλόμενοι σὺν τοῖς Βιθυνοῖς, εἰ δύναιντο, ἀποκωλύ-
 σαι τοὺς Ἕλληνας, μὴ ἐλθεῖν εἰς τὴν Φρυγίαν. Οὗτοι οἱ
 ἱππεῖς ἀποκτείνουσι τῶν Ἑλλήνων οὐ μείον [ἢ] πεντακοσί-
 ούς· οἱ δὲ λοιποὶ ἐπὶ τὸ ὄρος ἀνέφυγον.

15 Ἐκ τούτου ἀπαγγέλλει τις ταῦτα τῶν ἀποπεφευγόντων εἰς
 τὸ στρατόπεδον. Καὶ Ξενοφῶν, ἐπειδὴ οὐκ ἐγεγένητο τὰ
 ἱερά ταύτη τῇ ἡμέρᾳ, λαβὼν βοῦν ὑπὸ ἀμάξης, οὐ γὰρ ἦν
 ἄλλα ἱερεῖα, σφαγιασάμενος ἐβοήθει, καὶ οἱ ἄλλοι οἱ μέχρι
 πενήκοντα ἐτῶν πάντες. Καὶ ἀναλαβόντες τοὺς λοιποὺς
 20 ἄνδρας, εἰς τὸ στρατόπεδον ἀφικνοῦνται. Καὶ ἤδη μὲν ἀμ-
 φι ἡλίου δυσμᾶς ἦν, καὶ οἱ Ἕλληνες μάλα ἀθύμως ἔχοντες
 ἐδειπνοποιοῦντο. Καὶ ἑξαπίνης διὰ τῶν λασίων τῶν Βιθυνῶν
 τινες ἐπιγενόμενοι τοῖς προφύλαξι τοὺς μὲν κατέκανον, τοὺς
 δὲ ἐδίωξαν μέχρις εἰς τὸ στρατόπεδον. Καὶ κραυγῆς γενομέ-
 25 νης, εἰς τὰ ὄπλα πάντες συνέδραμον οἱ Ἕλληνες· καὶ διώ-
 κειν μὲν καὶ κινεῖν τὸ στρατόπεδον νυκτὸς οὐκ ἀσφαλὲς ἐδό-
 κει εἶναι· δασέα γὰρ ἦν τὰ χωρία· ἐν δὲ τοῖς ὅπλοις ἐνν-
 κτέρειον, φυλαττόμενοι ἱκανοῖς φύλαξι.

Κεφάλαιον ε΄.

Τὴν μὲν νύκτα οὕτω διήγαγον· ἅμα δὲ τῇ ἡμέρᾳ οἱ στρατηγοὶ εἰς τὸ ἐρυμνὸν χωρίον ἤγουντο· οἱ δὲ εἶποντο, ἀναλαβόντες τὰ ὄπλα καὶ τὰ σκεύη. Πρὶν δὲ ἀρίστου ὥραν εἶναι, ἀπετάφρευσαν, ἧ ἢ εἰσοδος ἦν εἰς τὸ χωρίον, καὶ ἀπεσταύρωσαν ἅπαν, καταλιπόντες τρεῖς πύλας. Καὶ 5 πλοῖον ἐξ Ἡρακλείας ἦκεν, ἄλφιστα ἄγον καὶ ἱερεῖα καὶ οἶνον. Πρωτὶ δ' ἀναστὰς Ξενοφῶν ἐθύετο ἐπεξόδια, καὶ γίγνεται τὰ ἱερὰ ἐπὶ τοῦ πρώτου ἱερείου. Καὶ ἤδη τέλος ἐχόντων τῶν ἱερῶν, ὄρᾳ ἀετὸν αἴσιον ὁ μάντις Ἀρηξίων Παρθάσιος, καὶ ἠγεῖσθαι κελεύει τὸν Ξενοφῶντα. Καὶ διαβάντες τὴν τά- 10 φρον, τὰ ὄπλα τίθενται, καὶ ἐκήρυξαν ἀριστήσαντας ἐξιέναι τοὺς στρατιώτας σὺν τοῖς ὄπλοις, τὸν δὲ ὄχλον καὶ τὰ ἀνδράποδα αὐτοῦ καταλιπεῖν. Οἱ μὲν δὲ ἄλλοι πάντες ἐξήεσαν, Νέων δὲ οὐ· ἐδόκει γὰρ κάλλιστον εἶναι, τοῦτον φύλακα καταλιπεῖν τῶν ἐπὶ τοῦ στρατοπέδου. Ἐπειδὴ δὲ οἱ 15 λοχαγοὶ καὶ οἱ στρατιῶται ἀπέλιπον αὐτόν, αἰσχυρόμενοι μὴ ἐφίπεσθαι, τῶν ἄλλων ἐξιόντων, κατέλιπον αὐτοῦ τοὺς ὑπὲρ πέντε καὶ τετραράκοντα ἔτη. Καὶ οὗτοι μὲν ἔμενον· οἱ δὲ ἄλλοι ἐπορεύοντο. Πρὶν δὲ πέντε καὶ δέκα στάδια διεληλυθέναι, ἐνέτυχον ἤδη νεκροῖς· καὶ τὴν οὐρὰν τοῦ κέ- 20 ρατος ποιησάμενοι κατὰ τοὺς πρώτους φανέντας νεκρούς, ἔθαπτον πάντας, ὅπόσους ἐπελάμβανε τὸ κέρας. Ἐπειδὴ δὲ τοὺς πρώτους ἔθαψαν, προαγαγόντες, καὶ τὴν οὐρὰν αὐθις ποιησάμενοι κατὰ τοὺς πρώτους τῶν ἀτάφων, ἔθαπτον τὸν αὐτὸν τρόπον, ὅπόσους ἐπελάμβανεν ἡ στρατιὰ. Ἐπεὶ 25 δὲ εἰς τὴν ὁδὸν ἦκον τὴν ἐκ τῶν κωμῶν, ἔνθα ἔκειντο ἀθρόοι, συνενεγκόντες αὐτοὺς ἔθαψαν.

Ἴδῃ δὲ πέρα μεσοῦσης τῆς ἡμέρας προαγαγόντες τὸ στρατεύμα ἔξω τῶν κωμῶν, ἐλάμβανον τὰ ἐπιτήδεια, ὃ τι τις ὄρῳ ἐντὸς τῆς φάλαγγος. Καὶ ἐξαίφνης ὄρῳσι τοὺς 30

πολεμίους ὑπερβάλλοντας κατὰ λόφους τινὰς ἐκ τοῦ ἐναντίου, τεταγμένους ἐπὶ φάλαγγος, ἰππέας τε πολλοὺς καὶ πεζοὺς· καὶ γὰρ Σπιθριδάτης καὶ Ῥαθίνης ἦκον παρὰ Φαρναβάζου ἔχοντες τὴν δύναμιν. Ἐπεὶ δὲ κατεΐδον τοὺς Ἑλ-

5 ληνας οἱ πολέμιοι, ἔστησαν ἀπέχοντες αὐτῶν ὅσον πεντεκαίδεκα σταδίου. Ἐκ τούτου εὐθύς Ἀρηξίων, ὁ μάντις τῶν Ἑλλήνων, σφαγιάζεται, καὶ ἐγένετο ἐπὶ τοῦ πρώτου καλὰ τὰ σφάγια. Ἐνταῦθα ὁ Ξενοφῶν λέγει· “ Δοκεῖ μοι, ὦ ἄν-

10 ἰνα, ἦν που δέη, ὣσιν οἱ ἐπιβοηθήσοντες τῇ φάλαγγι, καὶ οἱ πολέμιοι τεταραγμένοι ἐμπίπτωσιν εἰς τεταγμένους καὶ ἀκεραίους.” Συνεδόκει ταῦτα πᾶσιν. “ Ὅτι μὲν τοίνυν,” ἔφη, “ προηγεῖσθε τὴν πρὸς τοὺς ἐναντίους, ὡς μὴ ἐστήκωμεν, ἐπεὶ ὠφθημεν καὶ εἶδομεν τοὺς πολεμίους·

15 ἐγὼ δὲ ἤξω, τοὺς τελευταίους λόχους καταχωρίσας, ἥπερ ὑμῖν δοκεῖ.”

Ἐκ τούτου οἱ μὲν ἡσυχοὶ προῆγον· ὁ δὲ, τρεῖς ἀφελῶν τὰς τελευταίας τάξεις, ἀνὰ διακοσίους ἄνδρας, τὴν μὲν ἐπὶ τὸ δεξιὸν ἐπέτρεψεν ἐφέπεσθαι, ἀπολιπόντας ὡς πλῆθρον·

20 Σαμόλας Ἀχαιὸς ταύτης ἤρχε τῆς τάξεως· τὴν δ' ἐπὶ τῷ μέσῳ ἐχώρισεν ἐπεσθαι· Πυρρόβιας Ἀρκὰς ταύτης ἤρχε· τὴν δὲ μίαν ἐπὶ τῷ εὐωνύμῳ· Φρασίης Ἀθηναῖος ταύτη ἐφειστήκει. Προϊόντες δὲ, ἐπεὶ ἐγένοντο οἱ ἡγούμενοι ἐπὶ νάπει μεγάλῳ καὶ δυσπόρῳ, ἔστησαν, ἀγνοοῦντες, εἰ διαβατέον

25 εἴη τὸ νάπος, καὶ παρεγγυῶσι στρατηγούς καὶ λοχαγούς παριέναι ἐπὶ τὸ ἡγούμενον. Καὶ ὁ Ξενοφῶν, θαυμάσας, ὅτι τὸ ἴσχον εἴη τὴν πορείαν, καὶ τάχα ἀκούων τὴν παρεγγυήν, ἐλαύνει ἢ ἐδύνατο τάχιστα. Ἐπεὶ δὲ συνῆλθον, λέγει Σοφραίνετος, πρᾶσβύτατος ὢν τῶν στρατηγῶν, ὅτι βουλήσιν οὐκ

30 ἄξιον εἴη, εἰ διαβατέον ἐστὶ τοιοῦτον ὄν τὸ νάπος.

Καὶ ὁ Ξενοφῶν σπουδῇ ὑπολαβὼν ἔλεξεν· “ Ἄλλ' ἴστε μὲν με, ὦ ἄνδρες, οὐδένα πω κίνδυνον προξενήσαντα ὑμῖν ἐθελούσιον· οὐ γὰρ δόξης ὄρω δεομένους ὑμᾶς εἰς ἀνδρειό-

τητα, ἀλλὰ σωτηρίας. Νῦν δὲ οὕτως ἔχει· ἀμαχεὶ μὲν ἐν-
 θένδε οὐκ ἔστιν ἀπελθεῖν· ἦν γὰρ μὴ ἡμεῖς ἴωμεν ἐπὶ τοὺς
 πολεμίους, οὗτοι ἡμῖν, ὅταν ἀπίωμεν, ἔφονται καὶ ἐπιπε-
 σοῦνται. Ὅρατε δὴ, πότερον κρεῖττον ἵεναι ἐπὶ τοὺς ἀν-
 δρας, προβαλλομένους τὰ ὄπλα, ἢ μεταβαλλομένους, ὅπι- 5
 σθεν ἡμῶν ἐπιόντας τοὺς πολεμίους θεάσασθαι. Ἴστε γε
 μέντοι, ὅτι τὸ μὲν ἀπιέναι ἀπὸ πολεμίων οὐδενὶ καλῷ ἔοικε·
 τὸ δὲ ἐφέπεσθαι καὶ τοῖς κακίοσι θάρσος ἐμποιεῖ. Ἐγώ
 γε οὖν ἡδιον ἂν σὺν ἡμίσεσιν ἐποίμην, ἢ σὺν διπλασίοις ἀπο-
 χωροίην. Καὶ τούτους οἶδ' ὅτι, ἐπιόντων μὲν ἡμῶν, οὐδ' ὑμεῖς 10
 ἐλπίζετε δέξασθαι ἡμᾶς· ἀπιόντων δέ, πάντες ἐπιστάμεθα,
 ὅτι τολμήσουσιν ἐφέπεσθαι. Τὸ δὲ διαβάντας ὀπισθεν νάπος
 χαλεπὸν ποιήσασθαι, μέλλοντας μάχεσθαι, ἄρ' οὐχὶ καὶ ἀρ-
 πάσαι ἄξιον; Τοῖς μὲν γὰρ πολεμίους ἔγωγε βουλοίμην ἂν
 εὔπορα πάντα φαίνεσθαι, ὥστε ἀποχωρεῖν· ἡμᾶς δὲ καὶ 15
 ὑπὸ τοῦ χωρίου δεῖ διδάσκεσθαι, ὅτι οὐκ ἔστι μὴ νικῶσι
 σωτηρία. Θαυμάζω δ' ἔγωγε καὶ τὸ νάπος τοῦτο εἶ τις
 μᾶλλον φοβερὸν νομίζει εἶναι τῶν ἄλλων, ὧν διαπεπορευ-
 μεθα χωρίων. Πῶς μὲν γὰρ διαβατὸν τὸ πεδίον, εἰ μὴ
 νικήσομεν τοὺς ἱππέας; πῶς δὲ ἂ διεληλύθαμεν ὄρη, ἦν 20
 πελτασταὶ τοσοῖδε ἐφέπωνται; Ἦν δὲ δὴ καὶ σωθῶμεν ἐπὶ
 θάλατταν, πόσον τι νάπος ὁ Πόντος; ἔνθα οὔτε πλοῖα ἔστι
 τὰ ἀπάξοντα, οὔτε σῆτος, ἧ̃ θρεψόμεθα μένοντες· δεήσει
 δέ, ἦν θάπτον ἐκεῖ γενώμεθα, θάπτον ἐξιέναι πάλιν ἐπὶ τὰ
 ἐπιτήδεια. Οὐκοῦν νῦν κρεῖττον ἡριστηκότας μάχεσθαι, ἢ 25
 αὔριον ἀναρίστους. Ἄνδρες, τά τε ἱερὰ ἡμῖν καλὰ, οἷ τε οἰ-
 ωνοὶ αἰσιοί, τά τε σφάγια κάλλιστα. Ἴωμεν ἐπὶ τοὺς ἀν-
 δρας. Οὐ δεῖ ἔτι τούτους, ἐπεὶ ἡμᾶς πάντας εἶδον, ἡδέως
 δειπνήσαι, οὐδ' ὅπου ἂν ἐθέλωσι σκηνηῆσαι."

Ἐντεῦθεν οἱ λοχαγοὶ ἡγεῖσθαι ἐκέλευον, καὶ οὐδεὶς ἀν- 30
 τέλεγε. Καὶ ὅς ἡγείτο, παραγγείλας διαβαίνειν, ἧ̃ ἕκαστος
 ἐτύγγανε τοῦ νάπου, ὧν· θάπτον γὰρ ἂν ἀθρόον ἐδόκει
 οὕτω πέραν γενέσθαι τὸ στράτευμα, ἢ εἰ κατὰ τὴν γέφυραν,

ἢ ἐπὶ τῷ νάπει ἦν, ἐξεμηρούοντο. Ἐπεὶ δὲ διέβησαν, παρι-
 ὶν παρὰ τὴν φάλαγγα, ἔλεγεν· “Ἄνδρες, ἀναμιμνήσκεσθε,
 ὅσας δὴ μάχας σὺν τοῖς θεοῖς ὁμοῦσε ἰόντες νενικήκατε, καὶ
 οἷα πάσχουσιν οἱ πολεμίους φεύγοντες· καὶ τοῦτ' ἐννοήσατε,
 5 ὅτι ἐπὶ ταῖς θύραις τῆς Ἑλλάδος ἐσμέν. Ἄλλ' ἔπεσθε Ἡγε-
 μόνι τῷ Ἡρακλεῖ, καὶ ἀλλήλους παρακαλεῖτε ὀνομασί.
 Ἦδύ τοι, ἀνδρεῖον τι καὶ καλὸν νῦν εἰπόντα καὶ ποιήσαντα,
 μνήμην, ἐν οἷς ἐθέλει, παρέχειν ἑαυτοῦ.”

Ταῦτα παρελαύνων ἔλεγε, καὶ ἅμα ὑψηγεῖτο ἐπὶ φάλαγ-
 10 γος, καὶ τοὺς πελταστάς ἐκατέρωθεν ποιησάμενοι ἐπορεύ-
 οντο ἐπὶ τοὺς πολεμίους. Παρηγγέλλετο δὲ τὰ μὲν δόρυα
 ἐπὶ τὸν δεξιὸν ὤμον ἔχειν, ἕως σημαῖνοι τῇ σάλπιγγι· ἔπει-
 τα δὲ εἰς προβολὴν καθέντας ἔπεσθαι βιάδην, καὶ μηδένα
 δρόμῳ διώκειν. Ἐκ τούτου σύνθημα παρήει, ΖΕΥΣ ΣΩ-
 15 ΤΗΡ, ἩΡΑΚΛΗΣ ἩΓΕΜΩΝ. Οἱ δὲ πολέμοι ὑπέμε-
 νον, νομίζοντες, καλὸν ἔχειν τὸ χωρίον. Ἐπεὶ δὲ ἐπλησία-
 ζον, ἀλαλάξαντες οἱ Ἕλληνες πελτασταὶ ἔθεον ἐπὶ τοὺς πο-
 λεμίους, πρὶν τινα κελεύειν· οἱ δὲ πολέμοι ἀντίοι ὤρησαν,
 οἱ τε ἵππεῖς καὶ τὸ στίφος τῶν Βιθυνῶν· καὶ τρέπονται
 20 τοὺς πελταστάς. Ἄλλ' ἐπεὶ ὑπηρετίαζεν ἡ φάλαγξ τῶν ὀπλι-
 τῶν ταχὺ πορευομένη, καὶ ἅμα ἡ σάλπιγξ ἐφθέγγετο, καὶ
 ἐπαιάνιζον, καὶ μετὰ ταῦτα ἠλάλαζον, καὶ ἅμα τὰ δόρυα
 καθίεσαν, ἐνταῦθα οὐκέτι ἐδέξαντο οἱ πολέμοι, ἀλλ' ἔφευ-
 γον. Καὶ Τιμασίων μὲν ἔχων τοὺς ἵππεάς ἐφείπετο, καὶ
 25 ἀπεκτίγγυσαν, ὅσους περ ἐδύναντο, ὡς ὀλίγοι ὄντες. Τῶν
 δὲ πολεμίων τὸ μὲν εὐάνυμον εὐθύς διεσπάρη, καθ' ὃ οἱ
 Ἕλληνες ἵππεῖς ἦσαν· τὸ δὲ δεξιόν, ἅτε οὐ σφόδρα διωκό-
 μενον, ἐπὶ λόφου συνέστη. Ἐπεὶ δὲ εἶδον οἱ Ἕλληνες ὑπο-
 μένοντας αὐτούς, ἐδόκει ῥᾶσιόν τε καὶ ἀκινδυνότατον εἶναι,
 30 εἶναι ἤδη ἐπ' αὐτούς. Παιανίσαντες οὖν, εὐθύς ἐπέκειντο·
 οἱ δὲ οὐχ ὑπέμειναν. Καὶ ἐνταῦθα οἱ πελτασταὶ ἐδίωκον,
 μέχρι τὸ δεξιὸν αὐτῶν διεσπάρη· ἀπέθανον δ' ὀλίγοι· τὸ γὰρ
 ἵππικὸν φόβον παρεῖχε, τὸ τῶν πολεμίων, πολὺ ὄν. Ἐπεὶ

δὲ εἶδον οἱ Ἕλληνες τὸ τε Φαργαβάζου ἵππικὸν ἔτι συνεστη-
 κός, καὶ τοὺς Βιθυνοὺς ἵπέας πρὸς τούτους συναθροίζο-
 μένους, καὶ ἀπὸ λόφου τινὸς καταθεωμένους τὰ γιγνόμενα,
 ἀπειρήκεσαν μὲν, ὁμῶς δ' ἐδόκει καὶ ἐπὶ τούτους ἰτέον εἶναι
 οὕτως, ὅπως δύναντο, ὡς μὴ τεθαυρόηκότες ἀναπαύσαιντο. 5
 Συνταξάμενοι δὴ πορεύονται. Ἐντεῦθεν οἱ πολέμιοι ἵππεῖς
 φεύγουσι κατὰ τοῦ προαυτοῦ, ὁμοίως ἄσπερ ὑπὸ ἵππέων διω-
 κόμενοι· νάπος γὰρ αὐτοὺς ὑπεδέχετο, ὃ οὐκ ἤδεσαν οἱ
 Ἕλληνες, ἀλλὰ προαπειτρόποντο διώκοντες· ὅψε γὰρ ἦν.
 Ἐπανελθόντες δέ, ἔνθα [δὴ] ἡ πρώτη συμβολὴ ἐγένετο, 10
 στησάμενοι τρόπαιον, ἀπήεσαν ἐπὶ θάλατταν περὶ ἡλίου
 δυσμάς· στάδιοι γὰρ ἦσαν ὡς ἐξήκοντα ἐπὶ τὸ στρατό-
 πεδον.

Κεφάλαιον 5'.

Ἐντεῦθεν οἱ μὲν πολέμιοι εἶχον ἀμφὶ τὰ ἑαυτῶν, καὶ
 ἀπήγοντο καὶ τοὺς οἰκέτας καὶ τὰ χρήματα, ὅποι ἐδύνατο 15
 προσωτάτω· οἱ δὲ Ἕλληνες προσέμενον μὲν Κλέανδρον, καὶ
 τὰς τριήρεις, καὶ τὰ πλοῖα, ὡς ἤξοντα· ἐξιόντες δὲ ἐκάστης
 ἡμέρας σὺν τοῖς ὑποζυγίοις καὶ τοῖς ἀνδραπόδοις, ἐφέροντο
 ἀδεῶς ἠδὴ πυροὺς, κριθάς, οἶνον, ὄσπρια, μελίνας, σῦκα·
 ἅπαντα γὰρ [ἀγαθὰ] εἶχεν ἡ χώρα, πλὴν ἐλαίου. Καὶ 20
 ὁπότε μὲν καταμένοι τὸ στρατεύμα ἀναπαυόμενον, ἐξῆν ἐπὶ
 λείαν ἵεναι· καὶ ἐλάμβανον οἱ ἐξιόντες· ὁπότε δ' ἐξίλοι πᾶν
 τὸ στρατεύμα, εἴ τις χωρὶς ἀπελθὼν λάβοι τι, δημόσιον ἔδο-
 ξεν εἶναι. Ἴσθη δὲ ἦν [πολλή] πάντων ἀφθονία· καὶ γὰρ
 ἄγοραὶ πάντοθεν ἀφικνοῦντο ἐκ τῶν Ἑλληνίδων πόλεων, καὶ 25
 οἱ παραπλέοντες ἄσμενοι κατῆγον, ἀκούοντες, ὡς οἰκίζοιτο
 πόλις, καὶ λιμὴν εἶη. Ἐπεμπον δὲ καὶ οἱ πολέμιοι [ἠδὴ],
 οἱ πλησίον ὄκον, πρὸς Ξενοφῶντα, ἀκούοντες, ὅτι οὗτος
 πολίζει τὸ χωρίον, ἐρωτῶντες, ὅ τι δέοι ποιῶντας φίλους

εἶναι. Ὁ δ' ἐπεδείκνυεν αὐτοὺς τοῖς στρατιώταις. Κἄν
 τούτῳ Κλέανδρος ἀφικνεῖται, δύο τριήρεις ἔχων, πλοῖον
 δ' οὐδέν. Ἐτύγγανε δὲ τὸ στράτευμα ἕξω ὄν, ὅτε ἀφίκετο,
 καὶ ἐπὶ λείαν τινὲς οἰχόμενοι, ἄλλοι εἰς τὸ ὄρος· καὶ εἰλή-
 5 φεσαν πρόβατα πολλά· ὀκνοῦντες δέ, μὴ ἀφαιρεθεῖεν, τῷ
 Δεξιπποῦ λέγουσιν (ὅς ἀπέδρα τὴν πεντηκόντορον ἔχων ἐκ
 Τραπεζοῦντος), καὶ κελεύουσι διασώσαντα τὰ πρόβατα, τὰ
 μὲν αὐτὸν λαβεῖν, τὰ δὲ σφίσιν αὐτοῖς ἀποδοῦναι.

Εὐθύς δ' ἐκεῖνος ἀπελαύνει τοὺς περιεστῶτας τῶν στρα-
 10 τιωτῶν, καὶ λέγοντας, ὅτι δημόσια ταῦτ' εἶη, καὶ τῷ Κλεάν-
 δρῳ [εὐθύς] ἔλθὼν λέγει, ὅτι ἀρπάζειν ἐπιχειροῦσιν. Ὁ δὲ
 κελεύει τὸν ἀρπάζοντα ἄγειν πρὸς αὐτόν. Καὶ ὁ μὲν λαβὼν
 ἄγει τινά· περιτυχὼν δ' Ἀγασίας ἀφαιρεῖται· καὶ γὰρ ἦν
 αὐτῷ ὁ ἀγόμενος λοχίτης. Οἱ δὲ ἄλλοι οἱ παρόντες τῶν
 15 στρατιωτῶν ἐπιχειροῦσι βάλλειν τὸν Δεξιππον, ἀνακαλοῦντες
 τὸν προδότην. Ἔδεισαν δὲ καὶ τῶν τριηριτῶν πολλοί, καὶ
 ἔφευγον εἰς τὴν θάλατταν· καὶ Κλέανδρος δ' ἔφευγε.
 Ξενοφῶν δὲ καὶ οἱ ἄλλοι στρατηγοὶ κατεκώλυόν τε, καὶ τῷ
 Κλεάνδρῳ ἔλεγον, ὅτι οὐδὲν εἶη πρᾶγμα, ἀλλὰ τὸ δόγμα εἶη
 20 αἴτιον, τὸ τοῦ στρατεύματος, ταῦτα γενέσθαι. Ὁ δὲ Κλέ-
 ανδρος, ὑπὸ τοῦ Δεξιππου τε ἀνερεθιζόμενος, καὶ αὐτὸς
 ἀχθεσθεὶς, ὅτι ἐφοβήθη, ἀποπλευσεῖσθαι ἔφη καὶ κηρύξειν,
 μηδεμίαν πόλιν δέχεσθαι αὐτούς, ὡς πολεμίους. Ἰσχυρὸν δὲ
 τότε πάντων τῶν Ἑλλήνων οἱ Λακεδαιμόνιοι.

Ἐνταῦθα πονηρὸν ἐδόκει τὸ πρᾶγμα [ἐκεῖνο] εἶναι τοῖς
 25 Ἑλλήσι, καὶ ἐδέοντο μὴ ποιεῖν ταῦτα. Ὁ δ' οὐκ ἂν ἄλλως
 ἔφη γενέσθαι, εἰ μὴ τις ἐκδώσει τὸν ἄρξαντα βάλλειν καὶ
 τὸν ἀφελόμενον. Ἦν δέ, ὃν ἐζήτει, Ἀγασίας, διὰ τέλους
 φίλος τῷ Ξενοφῶντι· ἐξ οὗ καὶ διέβαλεν αὐτὸν ὁ Δεξιππος.
 30 Καὶ ἐντεῦθεν, ἐπειδὴ ἀπορία ἦν, συνήγαγον τὸ στράτευμα
 οἱ ἄρχοντες· καὶ ἔνιοι μὲν αὐτῶν παρ' ὀλίγον ἐποιοῦντο
 τὸν Κλέανδρον· τῷ δὲ Ξενοφῶντι οὐκ ἐδόκει φαῦλον εἶναι
 τὸ πρᾶγμα, ἀλλ' ἀναστὰς ἔλεξεν·

“Ὡς ἄνδρες στρατιῶται, ἐμοὶ δ’ οὐ φαῦλον δοκεῖ εἶναι
 τὸ πρᾶγμα, εἰ ἡμῖν οὕτως ἔχων τὴν γνώμην Κλέανδρος
 ἄπεισιν, ὡς περ λέγει. Εἰσὶ μὲν γὰρ ἤδη ἐγγὺς αἱ Ἑλληνί-
 δες πόλεις· τῆς δ’ Ἑλλάδος Λακεδαιμόνιοι προεστήκασιν·
 ἱκανοὶ δὲ εἰσι καὶ εἰς ἕκαστος Λακεδαιμονίων ἐν ταῖς πόλε- 5
 σιν, ὅ τι βούλονται, διαπράττεσθαι. Εἰ οὖν οὗτος πρῶτον
 μὲν ἡμᾶς Βυζαντίου ἀποκλείσει, ἔπειτα δὲ τοῖς ἄλλοις ἄρ-
 μοσταῖς παραγγελεῖ, εἰς τὰς πόλεις μὴ δέχεσθαι, ὡς ἀπι-
 στοῦντας Λακεδαιμονίοις καὶ ἀνόμους ὄντας, ἔτι δὲ πρὸς
 Ἄναξιβιον τὸν ναύαρχον οὗτος ὁ λόγος περὶ ἡμῶν ἤξει· χα- 10
 λεπὸν ἔσται καὶ μένειν καὶ ἀποπλεῖν· καὶ γὰρ ἐν τῇ γῇ ἄρ-
 χουσι Λακεδαιμόνιοι καὶ ἐν τῇ θαλάττῃ τὸν νῦν χρόνον.
 Οὐκ οὖν δεῖ οὔτε ἐνὸς ἀνδρὸς ἕνεκα οὔτε δυοῖν ἡμᾶς τοὺς
 ἄλλους τῆς Ἑλλάδος ἀπέχεσθαι, ἀλλὰ πειστέον, ὅ τι ἂν κε-
 λεύωσι· καὶ γὰρ αἱ πόλεις ἡμῶν, ὅθεν ἐσμέν, πείθονται 15
 αὐτοῖς. Ἐγὼ μὲν οὖν (καὶ γὰρ ἀκούω, Δεξιππον λέγειν
 πρὸς Κλέανδρον, ὡς οὐκ ἂν ἐποίησεν Ἀγασίας ταῦτα, εἰ μὴ
 ἐγὼ αὐτὸν ἐκέλευσα), ἐγὼ οὖν ἀπολύω καὶ ὑμᾶς τῆς αἰτίας,
 καὶ Ἀγασίαν, ἂν αὐτὸς Ἀγασίας φήσῃ, ἐμὲ τινὸς τούτων
 αἴτιον εἶναι, καὶ καταδικάζω ἑαυτοῦ, εἰ ἐγὼ πετροβολίας ἢ 20
 ἄλλου τινὸς βιαίου ἐξάρχω, τῆς ἐσχάτης δίκης ἄξιος εἶναι,
 καὶ ὑφέξω τὴν δίκην. Φημὶ δέ, καὶ εἴ τινα ἄλλον αἰτιᾶται,
 ἑαυτὸν χρῆναι παρασχεῖν Κλεάνδρῳ κρῖναι· οὕτω γὰρ
 ἂν ὑμεῖς ἀπολελυμένοι τῆς αἰτίας εἴητε. Ὡς δὲ νῦν ἔχει,
 χαλεπὸν, εἰ, οἴομενοι ἐν τῇ Ἑλλάδι καὶ ἐπαίνου καὶ τιμῆς 25
 τεύξεσθαι, ἀντὶ δὲ τούτων μηδ’ ὅμοιοι τοῖς ἄλλοις ἐσόμεθα,
 ἀλλ’ εἰροζόμεθα ἐκ τῶν Ἑλληνίδων πόλεων.”

Μετὰ ταῦτα ἀναστάς Ἀγασίας εἶπεν· “Ἐγὼ, ὦ ἄνδρες,
 ὄμνημι θεοὺς καὶ θεάς, ἧ μὴν μήτε ἐμὲ Ξενοφῶντα κελεύσαι
 ἀφελίσθαι τὸν ἄνδρα, μήτε ὑμῶν ἄλλον μηδένα· ἰδόντι δὲ 30
 μοι ἄνδρα ἀγαθὸν ἀγόμενον τῶν ἐμῶν λοχιτῶν ὑπὸ Δεξιπ-
 που, ὃν ὑμεῖς ἐπίστασθε ὑμᾶς προδόντα, δεινὸν ἔδοξεν εἶ-
 ναι· καὶ ἀφειλόμην, ὁμολογῶ. Καὶ ὑμεῖς μὲν μὴ ἐκδῶτέ

με· ἐγὼ δ' ἔμαυτόν, ὡς περὶ Ξενοφῶν λέγει, παρασχίσω κρί-
ναντι Κλεάνδρῳ, ὅτι ἂν βούληται ποιῆσαι· τούτου ἕνεκα
μήτε πολεμεῖτε Λακεδαιμονίοις, σῴζοισθε τε ἀσφαλῶς, ὅπῃ
θέλει ἕκαστος. Συμπέμψατε μέντοι μοι ὑμῶν αὐτῶν ἐλό-
5 μενοι πρὸς Κλεάνδρον, οἵτινες, ἂν τι ἐγὼ παραλείπω, καὶ
λέξουσιν ὑπὲρ ἐμοῦ καὶ πράξουσιν." Ἐκ τούτου ἔδωκεν ἡ
στρατιὰ, οὕστινας βούλοίτο προελόμενον ἵεναι. Ὁ δὲ προ-
είλετο τοὺς στρατηγούς. Μετὰ ταῦτα ἐπορεύοντο πρὸς
Κλεάνδρον Ἀγασίας καὶ οἱ στρατηγοί, καὶ ὁ ἀφαιρεθεὶς
10 ἀνὴρ ὑπὸ Ἀγασίου· καὶ ἔλεγον οἱ στρατηγοί·

"Ἐπεμψεν ἡμᾶς ἡ στρατιὰ πρὸς σέ, ὦ Κλεάνδρε· καὶ
κελεύουσί σε, εἴτε πάντα αἰτιᾶ, κρίναντα σεαυτὸν χρῆσθαι,
ὅτι ἂν βούλη· εἴτε ἓνα τινά, ἢ δύο, ἢ καὶ πλείους αἰτιᾶ,
τούτους ἀξιοῦσι παρᾶσχῆν σοι ἕαντούς εἰς κρίσιν. Εἴτε οὖν
15 ἡμῶν τινὰ αἰτιᾶ, πάρεσμέν σοι ἡμεῖς· εἴτε δὲ ἄλλον τινά
[αἰτιᾶ], φράσον· οὐδεὶς γάρ [σοι] ἀπέστι, ὅστις ἂν ἡμῖν
ἐθέλῃ πείθεσθαι." Μετὰ ταῦτα παρελθὼν ὁ Ἀγασίας εἶ-
πεν. "Ἐγὼ εἶμι, ὦ Κλεάνδρε, ὁ ἀφελόμενος Δέξιππον
ἄγοντος τοῦτον τὸν ἄνδρα, καὶ παίειν κελεύσας Δέξιππον.
20 Τοῦτον μὲν γὰρ οἶδα ἄνδρα ἀγαθὸν ὄντα· Δέξιππον δὲ
αἰρεθέντα οἶδα ὑπὸ τῆς στρατιᾶς ἄρχειν τῆς πετηκοντόρου,
ἧς ἤτησάμεθα παρὰ Τραπεζουντίων, ἐφ' ᾗ τε πλοῖα συλλέ-
γειν, ὡς σωζοίμεθα· καὶ ἀποδράντα Δέξιππον, καὶ προ-
δόντα τοὺς στρατιώτας, μεθ' ὧν ἐσώθη. Καὶ τοὺς τε Τρα-
25 πεζουντίους ἀπεστερήκαμεν τὴν πετηκόντορον, καὶ κακοὶ
δοκοῦμεν εἶναι διὰ τοῦτον· αὐτοὶ τε, τὸ ἐπὶ τούτῳ, ἀπο-
λώλαμεν [πάντες]. Ἦκουε γάρ, ὡς περὶ ἡμεῖς, ὡς ἄπορον
εἶη, περὶ ἀπιόντας τοὺς ποταμούς τε διαβῆναι, καὶ σωθῆναι
εἰς τὴν Ἑλλάδα. Τοῦτον οὖν τοιοῦτον ὄντα ἀφειλόμην.
30 Εἰ δὲ σὺ ἤγες, ἢ ἄλλος τις τῶν παρὰ σοῦ, καὶ μὴ τῶν παρ'
ἡμῶν ἀποδράντων, εὖ ἴσθι, ὅτι οὐδὲν ἂν τούτων ἐποίησα.
Νόμιζε δέ, ἂν ἐμὲ νῦν ἀποκτείνῃς, δι' ἄνδρα δειλὸν τε καὶ
πονηρὸν ἄνδρα ἀγαθὸν ἀποκτενῶν."

Ἀκούσας ταῦτα ὁ Κλέανδρος εἶπεν, “ὅτι Δέξιππον μὲν οὐκ ἐπαινοίη, εἰ ταῦτα πεποιηκῶς εἴη· οὐ μέντοι ἔφη νομίζεин, οὐδ’ εἰ παμπόνηρος ἦν Δέξιππος, βίαν χρῆναι πάσχειν αὐτόν, ἀλλὰ κριθέντα ὡςπερ καὶ ὑμεῖς νῦν ἀξιοῦτε, τῆς δίκης τυχεῖν. Νῦν μὲν οὖν ἄπιτε, καταλιπόντες τόνδε τὸν ἄνδρα· ὅταν δ’ ἐγὼ κελεύσω, πάρεστε πρὸς τὴν κρίσιν. Διτιῶμαι δὲ οὔτε τὴν στρατιάν, οὔτε ἄλλον οὐδένα· ἐπεὶ γε οὗτος αὐτὸς ὁμολογεῖ ἀφελῆσθαι τὸν ἄνδρα.” Ὁ δ’ ἀφαιρεθεῖς εἶπεν· “Ἐγὼ, ὦ Κλέανδρε, εἰ καὶ οἶει με ἀδικοῦντά τι ἄγεσθαι, οὐτ’ ἐπαιον οὐδένα, οὐτ’ ἔβαλλον, ἀλλ’ εἶπον, 10 ὅτι δημόσια εἴη τὰ πρόβατα· ἦν γὰρ τῶν στρατιωτῶν δόγμα, εἴ τις, ὅποτε ἡ στρατιὰ ἐξίοι, ἰδίᾳ ληΐζοιτο, δημόσια εἶναι τὰ ληφθέντα. Ταῦτ’ εἶπον· καὶ ἐκ τούτου με λαβὼν οὗτος ἦγεν, ἵνα μὴ φθέγγοιτο μηδεὶς, ἀλλ’ αὐτὸς λαβὼν τὸ μέρος, διασώσῃε τοῖς λησταῖς παρὰ τὴν δῆτρᾶν τὰ χρήματα.” 15

Πρὸς ταῦτα ὁ Κλέανδρος εἶπεν· “Ἐπεὶ τοίνυν τοιοῦτος εἶ, κατὰμενε, ἵνα καὶ περὶ σοῦ βουλευσώμεθα.”

Ἐκ τούτου οἱ μὲν ἀμφὶ Κλέανδρον ἠρίστων· τὴν δὲ στρατιάν συνῆγε Ξενοφῶν, καὶ συνεβούλευε, πέμψαι ἄνδρας πρὸς Κλέανδρον, παραιτησομένους περὶ τῶν ἀνδρῶν. Ἐκ 20 τούτου ἔδοξεν αὐτοῖς, πέμψαντας στρατηγούς καὶ λοχαγούς καὶ Δρακόντιον τὸν Σπαρτιάτην, καὶ τῶν ἄλλων οἱ ἐδόκουν ἐπιτήδειοι εἶναι, δεῖσθαι Κλεάνδρου κατὰ πάντα τρόπον, ἀφεῖναι τὸν ἄνδρα. Ἐλθὼν οὖν Ξενοφῶν λέγει· “Ἐχεις μὲν, ὦ Κλέανδρε, τοὺς ἄνδρας· καὶ ἡ στρατιὰ σοι ὑφείτο, 25 ὅτι ἐβούλου ποιῆσαι καὶ περὶ τούτων, καὶ περὶ ἑαυτῶν ἀπάντων. Νῦν δὲ σε αἰποῦνται καὶ δέονται δοῦναι σφίσι τὸν ἄνδρα, καὶ μὴ κατακαίνειν· πολλὰ γὰρ ἐν τῷ ἔμπροσθεν χρόνῳ περὶ τὴν στρατιάν ἐμοχθησάτην. Ταῦτα δὲ σου τυχόντες, ὑπισχνοῦνταί σοι ἀντὶ τούτων, ἐὰν βούλη ἡγεῖσθαι 30 αὐτῶν, καὶ ἐὰν οἱ θεοὶ ἕλω ὧσιν, ἐπιδείξῃ σοι, καὶ ὡς κόσμιοὶ εἶσι, καὶ ὡς ἱκανοί, τῷ ἄρχοντι πειθόμενοι, τοὺς πολεμίους σὺν τοῖς θεοῖς μὴ φοβεῖσθαι. Δέονται δὲ σου καὶ

τοῦτο, παραγενόμενον καὶ ἄρξαντα ἑαυτῶν πείραν λαβεῖν καὶ Δεξιππου καὶ σφῶν [καὶ] τῶν ἄλλων, οἷος ἕκαστός ἐστι, καὶ τὴν ἀξίαν ἑκάστοις νεῖμαι.” Ἀκούσας ταῦτα ὁ Κλέανδρος, “Ἀλλὰ ναὶ [μὰ] τῷ Σιώ,” ἔφη, “ταχύ τοι ὑμῖν ἀποκρινοῦμαι. Καὶ τῷ τε ἄνδρε ὑμῖν δίδωμι, καὶ αὐτὸς παρέσομαι· καὶ ἐὰν οἱ θεοὶ παραδιδῶσι [τι], ἐξηγήσομαι εἰς τὴν Ἑλλάδα. Καὶ πολὺ οἱ λόγοι οὗτοι ἀντίοι εἰσὶν ἢ οὓς ἐγὼ περὶ ὑμῶν ἐνίων ἤκουον, ὡς τὸ στρατεύμα ἀφίστατε ἀπὸ Λακεδαιμονίων.”

10 Ἐκ τούτου οἱ μὲν ἐπαινοῦντες ἀπῆλθον, ἔχοντες τῷ ἄνδρε· Κλέανδρος δὲ ἐθύετο ἐπὶ τῇ πορείᾳ, καὶ συνῆν Ξενοφῶντι φιλικῶς, καὶ ξενίαν συνεβάλλοντο. Ἐπεὶ δὲ καὶ εἴωρα αὐτοὺς τὸ παραγγελλόμενον εὐτάκτως ποιοῦντας, καὶ μᾶλλον ἔτι ἐπεθύμει ἠγεμῶν γενέσθαι αὐτῶν. Ἐπεὶ μέντοι θυο-
15 μένω αὐτῷ ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας οὐκ ἐγίνετο τὰ ἱερά, συγκαλέσας τοὺς στρατηγούς εἶπεν· “Ἐμοὶ μὲν οὐκ ἐθέλει γενέσθαι τὰ ἱερά ἐξάγειν· ὑμεῖς μέντοι μὴ ἀθυμεῖτε τούτου ἕνεκα· ὑμῖν μὲν γάρ, ὡς ἔοικε, δέδοται ἐκκομίσει τοὺς ἄνδρας· ἀλλὰ πορεύεσθε. Ἡμεῖς δὲ ὑμᾶς, ἐπειδὴν ἐκεῖσε
20 ἦκητε, δεξόμεθα, ὡς ἂν δυνώμεθα κάλλιστα.”

Ἐκ τούτου ἔδοξε τοῖς στρατιώταις, δοῦναι αὐτῷ τὰ δημόσια πρόβατα. Ὁ δὲ δεξάμενος, πάλιν αὐτοῖς ἀπέδωκε· καὶ αὐτὸς μὲν ἀπέπλει. Οἱ δὲ στρατιῶται, διαθήμενοι τὸν σῆτον, ὃν ἦσαν συγκεκομισμένοι, καὶ τὰ ἄλλα, ἃ εἰλήφεσαν,
25 ἐξεπορεύοντο διὰ τῶν Βιθυνῶν. Ἐπεὶ δὲ οὐδενὶ ἐνέτυχον πορευόμενοι τὴν ὀρθὴν ὁδόν, ὡστ’ ἔχοντές τι εἰς τὴν φιλίαν ἐλθεῖν, ἔδοξεν αὐτοῖς, τοῦμπαλιν ὑποστρέψαντας ἐλθεῖν μίαν ἡμέραν καὶ νύκτα. Τοῦτο δὲ ποιήσαντες, ἔλαβον πολλὰ καὶ ἀνδρόποδα καὶ πρόβατα· καὶ ἀφίκοντο ἑταῖοι εἰς Χρυ-
30 σόπολιν τῆς Χαλκηδονίας, καὶ ἐκεῖ ἔμειναν ἡμέρας ἐπτὰ λαφυροπωλοῦντες.

ΞΕΝΟΦΩΝΤΟΣ

ΚΥΡΟΥ ΑΝΑΒΑΣΕΩΣ

ΒΙΒΛΙΟΝ ἙΒΔΟΜΟΝ.

Κεφάλαιον α΄.

ἜΟΣΑ μὲν δὴ ἐν τῇ ἀναβάσει τῇ μετὰ Κύρου ἔπραξαν οἱ Ἕλληνες μέχρι τῆς μάχης, καὶ ὅσα, ἐπεὶ Κύρος ἐτελεύτησεν, ἐν τῇ πορείᾳ, μέχρις εἰς τὸν Πόντον ἀφίκοντο, καὶ ὅσα ἐκ τοῦ Πόντου περὶ ἑξιοῦντες καὶ πλέοντες ἐποιοῦν, μέχρις ἕξω τοῦ στόματος ἐγένοντο ἐν Χρυσοπόλει τῆς Ἀσίας, [πάντα] 5 ἐν τῷ πρόσθεν λόγῳ δεδήλωται.

Ἐκ τούτου δὲ Φαρνάβαζος, φοβούμενος τὸ στράτευμα, μὴ ἐπὶ τὴν αὐτοῦ ἀρχὴν στρατεύηται, πέμψας πρὸς Ἀναξίβιον τὸν ναύαρχον (ὃ δὲ ἔτυχεν ἐν Βυζαντίῳ ὢν), ἐδεῖτο, διαβιβάσαι τὸ στράτευμα ἐκ τῆς Ἀσίας, καὶ ὑπισχνεῖτο, πάντα 10 ποιήσειν αὐτῷ, ὅσα δέοι. Καὶ Ἀναξίβιος μετεπέμψατο τοὺς στρατηγούς καὶ λοχαγούς τῶν στρατιωτῶν εἰς Βυζάντιον, καὶ ὑπισχνεῖτο, εἰ διαβαῖεν, μισθοφορὰν ἔσσεσθαι τοῖς στρατιώταις. Οἱ μὲν δὴ ἄλλοι ἔφασαν βουλευσάμενοι ἀπαγγελεῖν· Ξενοφῶν δὲ εἶπεν αὐτῷ, ὅτι ἀπαλλάξοιτο ἤδη 15 ἀπὸ τῆς στρατιᾶς, καὶ βούλοιο ἀποπλεῖν. Ὁ δὲ Ἀναξίβιος ἐκέλευσεν αὐτὸν συνδιαβάντα, ἔπειτα οὕτως ἀπαλλάττεσθαι. Ἔφη οὖν ταῦτα ποιήσειν.

Σεύθης δὲ ὁ Θοράξ πέμπει Μηδοσάδην, καὶ κελεύει Ξενοφῶντα συμπροθυμεῖσθαι, ὅπως διαβῇ τὸ στράτευμα, καὶ 20

ἔφη αὐτῷ ταῦτα συμπροθυμηθέντι ὅτι οὐ μεταμελήσει.
 Ὁ δ' εἶπεν· “Ἄλλὰ τὸ μὲν στράτευμα διαβήσεται· τού-
 του ἕνεκα μηδὲν τελείτω μήτε ἐμοί, μήτε ἄλλῳ μηδενί· ἐπει-
 δὴν δὲ διαβῆ, ἐγὼ μὲν ἀπαλλάξομαι· πρὸς δὲ τοὺς διαμέ-
 5 νοντας καὶ ἐπικαιρίους ὄντας προσφερέσθω, ὡς ἂν αὐτῷ
 δοκῇ ἀσφαλές.”

Ἐκ τούτου διαβαίνουσι πάντες εἰς Βυζάντιον οἱ στρατιῶ-
 ται· καὶ μισθὸν μὲν οὐκ ἐδίδου ὁ Ἀναξίβιος· ἐκήρυξε δέ,
 λαβόντας τὰ ὄπλα καὶ τὰ σκεύη τοὺς στρατιώτας ἐξιέναι, ὡς
 10 ἀποπέμψων τε ἅμα καὶ ἀριθμὸν ποιήσων. Ἐνταῦθα οἱ
 στρατιῶται ἤχθοντο, ὅτι οὐκ εἶχον ἀργύριον ἐπισιτίζεσθαι
 εἰς τὴν πορείαν, καὶ ὀκνηρῶς συνεσκευάζοντο.

Καὶ ὁ Ξενοφῶν, Κλεάνδρῳ τῷ ἄρμοστῇ ξένος γεγενημέ-
 νος, προσελθὼν ἠσπάζετο αὐτόν, ὡς ἀποπλευσούμενος ἤδη.
 15 Ὁ δ' αὐτῷ λέγει· “Μὴ ποιήσης ταῦτα· εἰ δὲ μή,” ἔφη,
 “αἰτίαν ἔξεις· ἐπεὶ καὶ νῦν τινὲς ἤδη σὲ αἰτιῶνται, ὅτι οὐ
 ταχὺ ἐξέρπει τὸ στράτευμα.” Ὁ δ' εἶπεν· “Ἄλλ' αἴτιος
 μὲν ἔγωγε οὐκ εἰμὶ τούτου, οἱ δὲ στρατιῶται αὐτοί, ἐπισι-
 τισμοῦ δεόμενοι, [καὶ οὐκ ἔχοντες,] διὰ τοῦτο ἀθυμοῦσι
 20 πρὸς τὴν ἔξοδον.” “Ἄλλ' ὅμως,” ἔφη, “ἐγὼ σοι συμβουλεύω,
 ἐξελεθεῖν μὲν ὡς πορευσόμενον· ἐπειδὴν δ' ἔξω γένηται τὸ
 στράτευμα, τότε ἀπαλλάττεσθαι.” “Ταῦτα τοίνυν,” ἔφη
 ὁ Ξενοφῶν, “ἐλθόντες πρὸς Ἀναξίβιον διαπραξόμεθα.”
 Οὕτως ἐλθόντες ἔλεγον ταῦτα. Ὁ δ' ἐκέλευσεν οὕτω ποιεῖν,
 25 καὶ τὴν ταχίστην ἐξιέναι συνεσκευασμένους, καὶ προσανει-
 πεῖν, ὅς ἂν μὴ παρῆ εἰς τὴν ἐξέτασιν καὶ εἰς τὸν ἀριθμὸν,
 ὅτι αὐτὸς αὐτὸν αἰτιάσεται. Ἐντεῦθεν ἐξήεσαν οἱ τε στρα-
 τηγοὶ πρῶτοι, καὶ οἱ ἄλλοι. Καὶ ἄρδην πάντες πλὴν ὀλί-
 γων ἔξω ἦσαν, καὶ Ἐτεόνιος εἰστήκει παρὰ τὰς πύλας, ὡς,
 30 ὁπόταν ἔξω γένωνται πάντες, ἀποκλείσων τὰς πύλας, καὶ
 τὸν μοχλὸν ἐμβάλῃ.

Ὁ δὲ Ἀναξίβιος, συγκαλέσας τοὺς στρατηγούς καὶ τοὺς
 λοχαγούς, ἔλεγε· “Τὰ μὲν ἐπιτήδεια,” ἔφη, “λαμβάνετε ἐκ

τῶν Θρακίων κωμῶν· εἰσὶ δὲ αὐτόθι πολλὰ κριθαὶ καὶ πυροί, καὶ ἄλλα τὰ ἐπιτήδεια· λαβόντες δὲ πορεύσθε εἰς τὴν Χερσόνησον, ἐκεῖ δὲ Κυνίσκος ὑμῖν μισθοδοτήσει.” Ἐπακούσαντες δὲ τινες τῶν στρατιωτῶν ταῦτα, ἢ καὶ τῶν λοχαγῶν τις, διαγγέλλει εἰς τὸ στράτευμα. Καὶ οἱ μὲν 5 στρατηγοὶ ἐπυνθάνοντο περὶ τοῦ Σεύθου, πότερα πολέμιος εἴη ἢ φίλος, καὶ πότερα διὰ τοῦ ἱεροῦ ὄρους δέοι πορεύεσθαι, ἢ κύκλῳ διὰ μέσης τῆς Θράκης.

Ἐν ᾧ δὲ οὗτοι ταῦτα διελέγοντο, οἱ στρατιῶται ἀναρπάσαντες τὰ ὄπλα θέουσι δρόμῳ πρὸς τὰς πύλας, ἅς πάλιν εἰς 10 τὸ τεῖχος εἰσιόντες. Ὁ δὲ Ἐτεόνικος καὶ οἱ σὺν αὐτῷ, ὡς εἶδον προσθέοντας τοὺς ὀπλίτας, συγκλείουσι τὰς πύλας, καὶ τὸν μοχλὸν ἐμβάλλουσιν. Οἱ δὲ στρατιῶται ἔκοπτον τὰς πύλας, καὶ ἔλεγον, ὅτι ἀδικιώτατα πάσχοιεν ἐκβαλλόμενοι εἰς τοὺς πολεμίους· καὶ κατασχίσειν τὰς πύλας ἔφασαν, εἰ μὴ 15 ἐκόντες ἀνοίξουσιν. Ἄλλοι δ’ αὐτῶν ἔθεον παρὰ τὴν θάλατταν, καὶ παρὰ τὴν χηλὴν τοῦ τείχους ὑπερβαίνουσιν εἰς τὴν πόλιν· ἄλλοι δ’, οἱ ἐτύγχανον ἔνδον ὄντες τῶν στρατιωτῶν, ὡς ὄρωσι τὰ ἐπὶ ταῖς πύλαις πράγματα, διακόψαντες ταῖς ἀξίταις τὰ κλειθρα, ἀναπεταννύουσι τὰς πύλας· οἱ 20 δ’ εἰσπίπτουσιν.

Ὁ δὲ Ξενοφῶν, ὡς εἶδε τὰ γιγνόμενα, δείσας, μὴ ἐφ’ ἀρπαγὴν τράποιτο τὸ στράτευμα, καὶ ἀνήκεστα κακὰ γένοιτο τῇ πόλει καὶ αὐτῷ καὶ τοῖς στρατιώταις, ἔθει, καὶ συνεισπίπτει εἰς τὴν πυλῶν σὺν τῷ ὄλῳ. Οἱ δὲ Βυζάντιοι, 25 ὡς εἶδον τὸ στράτευμα βίᾳ εἰσπίπτον, φεύγουσιν ἐκ τῆς ἀγορᾶς, οἱ μὲν εἰς τὰ πλοῖα, οἱ δὲ οἴκαδε· ὅσοι δ’ ἔνδον ἐτύγχανον ὄντες, ἔξω· οἱ δὲ καθεῖλκον τὰς τριήρεις, ὡς ἐν ταῖς τριήρεσι σῴζονται· πάντες δὲ ᾔοντο ἀπολωλέναι, ὡς ἐαλωκυίας τῆς πόλεως. Ὁ δὲ Ἐτεόνικος εἰς τὴν ἄκραν 30 ἀποφεύγει. Ὁ δὲ Ἀναξίβιος, καταδραμῶν ἐπὶ τὴν θάλατταν, ἐν ἀλιευτικῷ πλοίῳ περιέπλει εἰς τὴν ἀκρόπολιν, καὶ εὐθύς μεταπέμπεται ἐκ Χαλκηδόνος φρουρούς· οὐ γὰρ ἱκανοὶ ἐδόκουν εἶναι οἱ ἐν τῇ ἀκροπόλει σχεῖν τοὺς ἄνδρας.

Οἱ δὲ στρατιῶται ὡς εἶδον τὸν Ξενοφῶντα, προσπίπτου-
 σιν αὐτῷ πολλοί, καὶ λέγουσι· “Νῦν σοι ἕξεστιν, ὦ
 Ξενοφῶν, ἀνδρὶ γενέσθαι. Ἐχεις πόλιν, ἔχεις τριήρεις,
 ἔχεις χρήματα, ἔχεις ἄνδρας τοσούτους. Νῦν ἂν, εἰ βού-
 5 λιοι, σύ τε [καὶ] ἡμᾶς ὀνήσαιο, καὶ ἡμεῖς σὲ μέγαν ποιή-
 σαιμεν.” Ὁ δὲ ἀπεκρίνατο· “Ἄλλ' εὖ τε λέγετε, καὶ ποιή-
 σω ταῦτα· εἰ δὲ τούτων ἐπιθυμεῖτε, θέσθε τὰ ὄπλα ἐν τά-
 ξει ὡς τάχιστα.” βουλόμενος αὐτοὺς κατηρεμῆσαι· καὶ
 αὐτὸς τε παρηγγύα ταῦτα, καὶ τοὺς ἄλλους ἐκέλευσε παρεγ-
 10 γυᾶν, καὶ τίθεσθαι τὰ ὄπλα. Οἱ δέ, αὐτοὶ ὑφ' ἑαυτῶν
 ταπτόμενοι, οἱ τε ὀπλῖται ἐν ὀλίγῳ χρόνῳ εἰς ὀκτῶ ἐγένοντο,
 καὶ οἱ πελτασταὶ ἐπὶ τὸ κέρας ἐκάτερον παραδεδραμήκεσαν.
 Τὸ δὲ χωρίον οἷον κάλλιστον ἐκτάξασθαι ἔστι, τὸ Θράκιόν
 καλούμενον, ἔρημον οἰκιῶν καὶ πεδινόν. Ἐπεὶ δὲ ἔκειτο τὰ
 15 ὄπλα, καὶ κατηρεμίσθησαν, συγκαλεῖ Ξενοφῶν τὴν στρατιάν,
 καὶ λέγει τάδε·

“Ὅτι μὲν ὀργίζεσθε, ὦ ἄνδρες στρατιῶται, καὶ νομίζετε
 δεινὰ πάσχειν ἑξαπατώμενοι, οὐ θαυμάζω. Ἐὰν δὲ τῷ
 θυμῷ χαριζώμεθα, καὶ Λακεδαιμονίους τε τοὺς παρόντας
 20 τῆς ἑξαπάτης τιμωρησώμεθα, καὶ τὴν πόλιν τὴν οὐδὲν
 αἰτίαν διαρπάσωμεν, ἐνθυμήθητε, ἃ ἔσται ἐντεῦθεν.
 Πολέμιοι μὲν ἐσόμεθα ἀποδεδειγμένοι Λακεδαιμονίους
 τε καὶ τοῖς συμμάχοις· οἷος δ' ὁ πόλεμος ἂν γένοιτο,
 εἰκάζειν δὴ πάρεστιν, ἑωρακότας καὶ ἀναμνησθέντας
 25 τὰ νῦν δὴ γεγενημένα. Ἡμεῖς γὰρ οἱ Ἀθηναῖοι εἰσῆλ-
 θομεν εἰς τὸν πόλεμον τὸν πρὸς τοὺς Λακεδαιμονίους
 καὶ τοὺς συμμάχους, ἔχοντες τριήρεις, τὰς μὲν ἐν θαλάττῃ,
 τὰς δ' ἐν τοῖς νεωρίοις, οὐκ ἐλάττους τετρακοσίων, ὑπαρχόν-
 των δὲ πολλῶν χρημάτων ἐν τῇ πόλει, καὶ προσόδου οὐσης
 30 κατ' ἐνιαυτὸν ἀπὸ τε τῶν ἐνδήμων καὶ ἐκ τῆς ὑπεροχίας, οὐ
 μείον χιλίων ταλάντων· ἄρχοντές τε τῶν νήσων ἀπασῶν, καὶ
 ἐν τε τῇ Ἀσίᾳ πόλεις πολλὰς ἔχοντες, καὶ ἐν τῇ Εὐρώπῃ ἄλ-
 λας τε πολλὰς, καὶ αὐτὸ τοῦτο τὸ Βυζάντιον, ὅπου νῦν

ἔσμεν, ἔχοντες, κατεπολεμήθημεν οὕτως, ὡς πάντες ὑμεῖς ἐπίστασθε. Νῦν δὲ δὴ τί ἂν οἴομεθα παθεῖν, Λακεδαιμονίων μὲν καὶ τῶν Ἀχαιῶν συμμάχων ὑπαρχόντων, Ἀθηναίων δέ, καὶ ὅσοι ἐκείνοις τότε ἦσαν σύμμαχοι, πάντων προσγεγενημένων, Τισσαφέρους δέ, καὶ τῶν ἐπὶ θαλάττῃ ἄλλων 5 βαρβάρων πάντων πολεμίων ἡμῖν ὄντων, πολεμιωτάτου δὲ αὐτοῦ τοῦ ἄνω βασιλέως, ὃν ἤλθομεν ἀφαιρησόμενοί τε τὴν ἀρχήν, καὶ ἀποκτενοῦντες, εἰ δυναίμεθα; Τούτων δὴ πάντων ὁμοῦ ὄντων, ἔστι τις οὕτως ἄφρων, ὅστις οἶεται ἂν ἡμᾶς περιγενέσθαι; Μή, πρὸς θεῶν, μαινώμεθα, μηδὲ αἰ- 10 σχρῶς ἀπολώμεθα, πολέμιοι ὄντες καὶ τοῖς πατράσι, καὶ τοῖς ἡμετέροις αὐτῶν φίλοις τε καὶ οἰκείοις. Ἐν γὰρ ταῖς πόλεσιν εἰσὶ πάντες, ταῖς ἐφ' ἡμᾶς στρατευσομέναις· καὶ δικαίως· εἰ βάρβαρον μὲν πόλιν οὐδεμίαν ἠθέλησαμεν κατασχεῖν, καὶ ταῦτα κρατοῦντες· Ἑλληνίδα δέ, εἰς 15 ἣν πρῶτον ἤλθομεν πόλιν, ταύτην ἐξαλαπάξομεν. Ἐγὼ μὲν τοίνυν εὐχομαι, πρὶν ταῦτα ἐπιδεῖν ὑφ' ὑμῶν γενόμενα, μνρίας ἐμέ γε κατὰ τῆς γῆς ὀργυῖας γενέσθαι. Καὶ ὑμῖν δὲ συμβουλεύω, Ἑλληνας ὄντας, τοῖς τῶν Ἑλλήνων προεστηκόσι πειθομένους πειρᾶσθαι τῶν δικαίων τυγχάνειν. Ἐάν 20 δὲ μὴ δύνησθε ταῦτα, ἡμᾶς δεῖ ἀδικουμένους τῆς γοῦν Ἑλλάδος μὴ στέρεσθαι. Καὶ νῦν μοι δοκεῖ, πέμπσαντας Ἀναξιβίῳ εἰπεῖν, ὅτι ἡμεῖς οὐδὲν βίαιον ποιήσοντες παρεληλύθαμεν εἰς τὴν πόλιν, ἀλλ' ἣν μὲν δυνώμεθα παρ' ὑμῶν ἀγαθόν τι εὐρίσκεσθαι· εἰ δὲ μή, ἀλλὰ δηλώσοντες ὑμῖν, ὅτι 25 οὐκ ἐξαπατώμενοι, ἀλλὰ πειθόμενοι ἐξερχόμεθα.'"

Ταῦτα ἔδοξε· καὶ πέμπουσιν Ἰερῶνυμόν τε Ἥλειον, ἐροῦντα ταῦτα, καὶ Εὐρύλοχον Ἀρκάδα, καὶ Φιλήσιον Ἀχαιόν. Οἱ μὲν ταῦτα ᾗχοντο ἐροῦντες.

Ἐτι δὲ καθημένων τῶν στρατιωτῶν, προσέρχεται Κοιρα- 30 τάδης Θηβαῖος, ὃς οὐ φεύγων τὴν Ἑλλάδα περιήει, ἀλλὰ στρατηγιῶν, καὶ ἐπαγγελλόμενος, εἴ τις ἢ πόλις ἢ ἔθνος στρατηγοῦ δέοιτο· καὶ τότε προσελθὼν ἔλεγεν, ὅτι ἔτοιμας

ὁ Ὀρχομένιος ἔλεγον Κοιρατάδῃ, μὴ θύειν, ὡς οὐχ ἠγησόμενον τῇ στρατιᾷ, εἰ μὴ δώσει τὰ ἐπιτήδεια. Ὁ δὲ κελεύει διαμετρεῖσθαι. Ἐπεὶ δὲ πολλῶν ἐνέδει αὐτῶ, ὥστε ἡμέρας σῆτον ἐκάστῳ γενέσθαι τῶν στρατιωτῶν, ἀναλαβὼν τὰ ἱερεῖα ἀπῆει, καὶ τὴν στρατηγίαν ἀπειπῶν.

5

Κεφάλαιον β΄.

Νέων δὲ ὁ Ἀσιναῖος καὶ Φρυνίσκος ὁ Ἀχαιὸς καὶ Φιλήσιος ὁ Ἀχαιὸς καὶ Ξανθικλῆς ὁ Ἀχαιὸς καὶ Τιμασίων ὁ Λαρδανεύς ἐπέμενον τῇ στρατιᾷ, καὶ εἰς κόμας τῶν Θρακῶν προελθόντες, τὰς κατὰ Βυζάντιον, ἐστρατοπεδεύοντο. Καὶ οἱ στρατηγοὶ ἐστασίαζον, Κλεάνωρ μὲν καὶ Φρυνίσκος πρὸς 10 Σεύθην βουλόμενοι ἄγειν· ἔπειθε γὰρ αὐτούς, καὶ ἔδωκε τῷ μὲν ἵππον, τῷ δὲ γυναῖκα. Νέων δὲ εἰς Χερσόνησον, οἰόμενος, εἰ ὑπὸ Λακεδαιμονίοις γένοιτο, παντὸς ἂν προεστάναι τοῦ στρατεύματος· Τιμασίων δὲ προὔθυμῆϊτο πέραν εἰς τὴν Ἀσίαν πάλιν διαβῆναι, οἰόμενος ἂν οἴκαδε κα- 15 τελθεῖν. Καὶ οἱ στρατιῶται ταῦτα ἐβούλοντο. Διατριβομένοι δὲ τοῦ χρόνου, πολλοὶ τῶν στρατιωτῶν, οἱ μὲν τὰ ὄπλα ἀποδιδόμενοι κατὰ τοὺς χώρους, ἀπέπλεον ὡς ἐδύναντο· οἱ δὲ καὶ διδόντες [τὰ ὄπλα κατὰ τοὺς χώρους] εἰς τὰς πόλεις κατεμίγνυντο. Ἀναξίβιος δ' ἔχαιρεν ἀκούων δια- 20 φθειρόμενον τὸ στράτευμα· τούτων γὰρ γιγνομένων, ὦτο μάλιστα χαρίζεσθαι Φαργαβάζῳ.

Ἀποπλέοντι δὲ Ἀναξίβιῳ ἐκ Βυζαντίου συναντᾷ Ἀρισταρχος ἐν Κυζίκῳ, διάδοχος Κλεάνδρω, Βυζαντίου [δὲ] ἀρμοστής· ἐλέγετο δὲ ὅτι καὶ ναύαρχος διάδοχος Πῶλος 25 ὅσον οὐ παρειαῖ ἤδη εἰς Ἑλλήσποντον. Καὶ ὁ Ἀναξίβιος τῷ μὲν Ἀριστάρχῳ ἐπιστέλλει, ὁπόσους ἂν εὗροι ἐν Βυζαντίῳ τῶν Κύρου στρατιωτῶν ὑπολελειμμένους, ἀποδόσθαι· ὁ δὲ Κλεάνδρος οὐδένα ἐπεπράκει, ἀλλὰ καὶ τοὺς κάμνοντας ἐθε-

ράπειν, οἰκτείρων, καὶ ἀναγκάζων οἰκία δέχεσθαι· Ἄρι-
 σταρχος δ' ἐπεὶ ἦλθε τάχιστα, οὐκ ἐλάττους τετρακοσίων
 ἀπέδοτο. Ἀναξίβιος δέ, παραπλεύσας εἰς Πάριον, πέμπει
 παρὰ Φαρνάβαζον κατὰ τὰ συγκείμενα. Ὁ δ' ἐπεὶ ἦσθετο
 5 Ἄρισταρχόν τε ἦγοντα εἰς Βυζάντιον ἄρμοστήν, καὶ Ἀνα-
 ξίβιον οὐκέτι ναυαρχοῦντα, Ἀναξιβίου μὲν ἠμέλησε, πρὸς
 Ἄρισταρχον δὲ διεπράττετο τὰ αὐτὰ περὶ τοῦ Κυρείου στρα-
 τεύματος, ἅπερ καὶ πρὸς Ἀναξίβιον.

Ἐκ τούτου δὴ Ἀναξίβιος, καλέσας Ξενοφῶντα, κελεύει
 10 πάση τέχνῃ καὶ μηχανῇ πλεῦσαι ἐπὶ τὸ στρατεύμα ὡς τά-
 χιστα, καὶ συνέχειν γε αὐτὸ καὶ συναθροίζειν τῶν διεσπαρ-
 μένων ὡς ἂν πλείστους δύνηται, καὶ παραγαγόντα εἰς Πέ-
 ρινθον, διαβιβάζειν εἰς τὴν Ἀσίαν ὅτι τάχιστα· καὶ δίδωσιν
 αὐτῷ τριακόντορον καὶ ἐπιστολήν, καὶ ἄνδρα συμπέμπει,
 15 κελεύοντα τοὺς Περινθίους ὡς τάχιστα Ξενοφῶντα προπέμ-
 ψαι τοῖς ἵπποις ἐπὶ τὸ στρατεύμα. Καὶ ὁ μὲν Ξενοφῶν
 διαπλεύσας ἀφικνεῖται ἐπὶ τὸ στρατεύμα· οἱ δὲ στρατιῶται
 ἐδέξαντο ἠδέως, καὶ εὐθύς εἶποντο ἕσμενοι, ὡς διαβησόμε-
 νοι ἐκ τῆς Θράκης εἰς τὴν Ἀσίαν.

Ὁ δὲ Σεύθης, ἀκούσας ἦγοντα πάλιν Ξενοφῶντα, πέμψας
 πρὸς αὐτὸν κατὰ θάλατταν Μηδοσάδην, ἐδέϊτο τὴν στρατιάν
 ἄγειν πρὸς ἑαυτόν· ὑπισχνόμενος αὐτῷ, ὅ τι ᾔετο λέγων
 πείσειν. Ὁ δ' ἀπεκρίνατο αὐτῷ, ὅτι οὐδὲν οἶόν τε εἶη τού-
 των γενέσθαι. Καὶ ὁ μὲν ταῦτα ἀκούσας ᾔχετο. Οἱ
 25 δ' Ἕλληνες, ἐπεὶ ἀφίκοντο εἰς Πέρινθον, Νέων μὲν ἀποσπά-
 σας, ἐστρατοπεδεύσατο χωρὶς, ἔχων ὡς ὀκτακοσίους ἀνθρώ-
 πους· τὸ δ' ἄλλο στρατεύμα πᾶν ἐν τῷ αὐτῷ παρὰ τὸ τείχος
 τὸ Περινθίων ἦν.

Μετὰ ταῦτα Ξενοφῶν μὲν ἔπρατε περὶ πλοίων, ὅπως ὅτι
 30 τάχιστα διαβαίεν εἰς τὴν Ἀσίαν. Ἐν δὲ τούτῳ ἀφικόμενος
 Ἄρισταρχος, ὁ ἐκ Βυζαντίου ἄρμοστής, ἔχων δύο τριήρεις,
 πεπεισμένος ὑπὸ Φαρναβάζου, τοῖς τε ναυκλήροις ἀπέιπε
 μὴ διάγειν, ἐλθόν τε ἐπὶ τὸ στρατεύμα, εἶπε τοῖς στρατιώ-

ταις, μὴ περαιούσθαι εἰς τὴν Ἀσίαν. Ὁ δὲ Ξενοφῶν ἔλεγεν, “ὅτι Ἀναξίβιος ἐκέλευσε, καὶ ἐμὲ πρὸς τοῦτο ἔπεμψεν ἐνθάδε.” Πάλιν δ’ Ἀριστάρχος ἔλεξεν. “Ἀναξίβιος μὲν τοίνυν οὐκέτι ναύαρχος, ἐγὼ δὲ τῆδε ἀρμοστής· εἰ δέ τινα ὑμῶν λήψομαι ἐν τῇ θαλάττῃ, καταδύσω.” Ταῦτα εἰπὼν 5 ᾤχετο εἰς τὸ τεῖχος. Τῇ δ’ ὑστεραία μεταπέμπεται τοὺς στρατηγούς καὶ λοχαγούς τοῦ στρατεύματος. Ἦδη δὲ ὄντων πρὸς τῷ τείχει, ἐξαγγέλλει τις τῷ Ξενοφῶντι, ὅτι, εἰ εἴςειςι, συλληφθήσεται, καὶ ἢ αὐτοῦ τι πείσεται, ἢ καὶ Φαρναβάζω παραδοθήσεται. Ὁ δὲ ἀκούσας ταῦτα, τοὺς μὲν προπέμ- 10 πεται, αὐτὸς δ’ εἶπεν, ὅτι θῦσαί τι βούλοιο. Καὶ ἀπελθὼν ἐθύετο, εἰ προεῖεν αὐτῷ οἱ θεοὶ πειραῖσθαι πρὸς Σεύθην ἄγειν τὸ στρατεύμα· ἐώρα γὰρ οὔτε διαβαίνειν ἀσφαλές ὄν, τριήρεις ἔχοντος τοῦ κωλύσοντος· οὐτ’ εἰς Χερσόνησον ἐλθὼν κατακλεισθῆναι ἐβούλετο, καὶ τὸ στρατεύμα ἐν 15 πολλῇ σπάνει πάντων γενέσθαι· ἔνθα [δὴ] πείθεσθαι μὲν ἀνάγκη τῷ ἐκεῖ ἀρμοστῇ, τῶν δὲ ἐπιτηδείων οὐδὲν ἔμελλεν ἔξειν τὸ στρατεύμα.

Καὶ ὁ μὲν ἀμφὶ ταῦτα εἶχεν· οἱ δὲ στρατηγοὶ καὶ οἱ λοχαγοὶ ἤκοντες παρὰ τοῦ Ἀριστάρχου, ἀπήγγελλον, ὅτι νῦν 20 μὲν ἀπιέναι σφᾶς κελεύει, τῆς δειλῆς δὲ ἦκειν· ἔνθα καὶ δῆλη μᾶλλον ἐδόκει [εἶναι] ἢ ἐπιβουλή. Ὁ οὖν Ξενοφῶν, ἐπεὶ ἐδόκει τὰ ἱερά καλὰ εἶναι καὶ ἑαυτῷ καὶ τῷ στρατεύματι, ἀσφαλῶς πρὸς Σεύθην ἵεναι, παραλαβὼν Πολυκράτη τε Ἀθηναῖον, λοχαγόν, καὶ παρὰ τῶν στρατηγῶν ἐκάστου ἄν- 25 δρα, πλὴν παρὰ Νέωνος, ᾧ ἕκαστος ἐπίστευεν, ᾤχετο τῆς νυκτὸς ἐπὶ τὸ Σεύθου στρατεύμα ἐξήκοντα στάδια. Ἐπεὶ δ’ ἐγγὺς ἦσαν αὐτοῦ, ἐπιτυγχάνει πυροῖς ἐρημίαις. Καὶ τὸ μὲν πρῶτον ᾤετο μετακεχωρηκέναι ποι τὸν Σεύθην· ἐπεὶ δὲ θορύβου τε ἦσθετο, καί, σημαινόντων ἀλλήλοις τῶν περὶ 30 Σεύθην, κατέμαθεν, ὅτι τούτου ἕνεκα τὰ πυρὰ προκεκαυμένα εἶη τῷ Σεύθῃ πρὸ τῶν νυκτοφυλάκων, ὅπως οἱ μὲν φύλακες μὴ ὄρωντο, ἐν τῷ σκότει ὄντες, μήθ’ ὅπου εἶεν, οἱ

δὲ προσιόντες μὴ λανθάνοιεν, ἀλλὰ διὰ τὸ φῶς καταφανεῖς εἶεν· ἐπεὶ δὲ ἦσθετο, προπέμπει τὸν ἐρμηνέα, ὃν ἐτύγχανεν ἔχων, καὶ εἰπεῖν κελεύει Σεύθῃ, ὅτι Ξενοφῶν παρεῖη, βουλόμενος συγγενέσθαι αὐτῷ. Οἱ δ' ἤροντο, εἰ ὁ Ἀθηναῖος, 5 ὁ ἀπὸ τοῦ στρατεύματος. Ἐπειδὴ δ' ἔφη οὗτος εἶναι, ἀναπηδήσαντες ἐδίωκον· καὶ ὀλίγον ὕστερον παρῆσαν πελτασταὶ ὅσον διακόσιοι, καὶ παραλαβόντες Ξενοφῶντα καὶ τοὺς σὺν αὐτῷ, ἤγον πρὸς Σεύθην. Ὁ δ' ἦν ἐν τύρσει μάλα φυλατιόμενος, καὶ ἵπποι περὶ αὐτὴν κύκλῳ ἐγκεχαλινωμένοι· 10 διὰ γὰρ τὸν φόβον τὰς μὲν ἡμέρας ἐχίλου τοὺς ἵππους, τὰς δὲ νύκτας ἐγκεχαλινωμένοις ἐφυλάττετο. Ἐλέγετο γὰρ καὶ πρόσθεν Τήρης, ὁ τούτου πρόγονος, ἐν ταύτῃ τῇ χώρᾳ, πολὺ ἔχων στρατεύμα, ὑπὸ τούτων τῶν ἀνδρῶν πολλοὺς ἀπολέσαι, καὶ τὰ σκευοφόρα ἀφαιρεθῆναι· ἦσαν δ' οὗτοι 15 Θυνοί, πάντων λεγόμενοι εἶναι μάλιστα νυκτὸς πολεμικώτατοι.

Ἐπεὶ δ' ἐγγύς ἦσαν, ἐκέλευσεν εἰσελθεῖν Ξενοφῶντα, ἔχοντα δύο, οὓς βούλοιοτο. Ἐπειδὴ δὲ ἔνδον ἦσαν, ἠσπάζοντο μὲν πρῶτον ἀλλήλους, καὶ κατὰ τὸν Θυράκιον νόμον κέ- 20 ρατα οἴνου προῦπινον· παρῆν δὲ καὶ Μηδοσάδης τῷ Σεύθῃ, ὅσπερ ἐπρέσβευεν αὐτῷ πάντοσε. Ἐπειτα δὲ Ξενοφῶν ἤρχετο λέγειν· “Ἐπεμψας πρὸς ἐμέ, ὦ Σεύθῃ, εἰς Χαλκηδόνα πρῶτον Μηδοσάδην τουτονί, δεόμενός μου συμπροθυμηθῆναι διαβῆναι τὸ στρατεύμα ἐκ τῆς Ἀσίας, καὶ ὑπι- 25 σχνούμενός μοι, εἰ ταῦτα πράξαιμι, εὖ ποιήσεις, ὡς ἔφη Μηδοσάδης οὐτοσί.” Ταῦτα εἰπὼν, ἐπήρετο τὸν Μηδοσάδην, εἰ ἀληθῆ ταῦτ' εἶπεν. Ὁ δ' ἔφη. “Αὐτίς ἦλθε Μηδοσάδης οὗτος, ἐπεὶ ἐγὼ διέβην πάλιν τὸ στρατεύμα ἐκ Παρίου, ὑπισχνούμενος, εἰ ἄγοιμι τὸ στρατεύμα πρὸς σέ, τάλ- 30 λα τέ σε φίλω μοι χρήσεσθαι καὶ ἀδελφῶ, καὶ τὰ ἐπὶ θαλάττῃ μοι χωρία, ὧν σὺ κρατεῖς, ἔσεσθαι παρὰ σοῦ.” Ἐπὶ τούτοις πάλιν ἐπήρετο Μηδοσάδην, εἰ ἔλεγε ταῦτα. Ὁ δὲ συνέφη καὶ ταῦτα. “Ἴθι νῦν,” ἔφη, “ἀφήγησαι τούτῳ, τί

σοι ἀπεκρινάμην ἐν Χαλκηδόνι.” “ Πρῶτον ἀπεκρίνω, ὅτι τὸ στρατεύμα διαβήσοιτο εἰς Βυζάντιον, καὶ οὐδὲν τούτου ἔνεκα δέοι τελεῖν, οὔτε σοί, οὔτ’ ἄλλω· αὐτὸς ἐπεὶ διαβαίης, ἀπιέναι ἔφησθα· καὶ ἐγένετο οὕτως, ὡς περὶ σὺ ἔλεγες.”

“ Τί γὰρ ἔλεγον,” ἔφη, “ ὅτε κατὰ Σηλυβρίαν ἀφίκου;” 5

“ Οὐκ ἔφησθα οἷόν τ’ εἶναι, ἀλλ’ εἰς Πέρινονθον ἐλθόντας διαβαίνειν εἰς τὴν Ἀσίαν.” “ Νῦν τοίνυν,” ἔφη ὁ Ξενοφῶν, “ πάρεμι καὶ ἐγὼ καὶ οὗτος Φρονίσκος, εἰς τῶν στρατηγῶν, καὶ Πολυκράτης οὗτος, εἰς τῶν λοχαγῶν· καὶ ἔξω εἰσὶν ἀπὸ τῶν στρατηγῶν ὁ πιστότατος ἐκάστω, πλὴν Νέω- 10 νος τοῦ Λακωνικοῦ. Εἰ οὖν βούλει πιστοτέρων εἶναι τὴν πράξιν καὶ ἐκείνους κάλεσον. Τὰ δὲ ὄπλα σὺ ἐλθὼν εἶπέ, ὡς Πολύκρατες, ὅτι ἐγὼ κελεύω καταλιπεῖν· καὶ αὐτὸς ἐκεῖ καταλιπὼν τὴν μάχαιραν εἴσιθι.”

Ἀκούσας ταῦτα ὁ Σεύθης εἶπεν, ὅτι οὐδενὶ ἂν ἀπιστή- 15 σιεν Ἀθηναίων· καὶ γὰρ ὅτι συγγενεῖς εἶεν εἰδέναί, καὶ φίλους εὖνους ἔφη νομίζειν. Μετὰ ταῦτα δ’ ἐπεὶ εἰσῆλθον, οὓς ἔδει, πρῶτον Ξενοφῶν ἐπήρετο Σεύθην, ὅ τι δέοιτο χρῆσθαι τῇ στρατιᾷ. Ὁ δ’ εἶπεν ὧδε· “ Μαισάδης ἦν μοι πατήρ· ἐκείνου δ’ ἦν ἀρχὴ Μελανδίται, καὶ Θυνοί, καὶ 20 Τρανίψαι. Ἐκ ταύτης οὖν τῆς χώρας, ἐπεὶ τὰ Ὀδρουσῶν πράγματα ἐνόησεν, ἐκπεσὼν ὁ πατήρ, αὐτὸς μὲν ἀποθνήσκει νόσῳ· ἐγὼ δὲ ἐξεγράφημ ὄρφανὸς παρὰ Μηδόκῳ, τῷ νῦν βασιλεῖ. Ἐπεὶ δὲ νεανίσκος ἐγενόμην, οὐκ ἐδυνάμην ζῆν, εἰς ἄλλοτριαν τράπεζαν ἀποβλέπων· καὶ ἐκαθεζόμεν 25 ἐνδίφριος αὐτῷ ἱκέτης, δοῦναί μοι, ὅπόσους δυνατὸς εἶη, ἄνδρας, ὅπως καὶ τοὺς ἐκβαλόντας ἡμᾶς, εἴ τι δυναίμην, κακὸν ποιόην, καὶ ζῶην, μὴ εἰς τὴν ἐκείνου τράπεζαν ἀποβλέπων, ὡς περὶ κύων. Ἐκ τούτου μοι δίδωσι τοὺς ἄνδρας καὶ τοὺς ἵππους, οὓς ὑμεῖς ὄψεσθε, ἐπειδὰν ἡμέρα γένηται. 30 Καὶ νῦν ἐγὼ ζῶ τούτους ἔχων, ἱλιζόμενος τὴν ἐμαυτοῦ πατρίαν χώραν. Εἰ δὲ μοι ὑμεῖς παραγένοισθε, οἶμαι ἂν σὺν τοῖς θεοῖς ἡσθίως ἀπολαβεῖν τὴν ἀρχήν. Ταῦτ’ ἐστίν, ἃ ἐγὼ ὑμῶν δέομαι.”

“Τί οὖν ἄν,” ἔφη ὁ Ξενοφῶν, “σὺ δύναιο, εἰ ἔλθοιμεν, τῇ τε στρατιᾷ διδόναι καὶ τοῖς λοχαγοῖς καὶ τοῖς στρατηγοῖς, λέξον, ἵνα οὗτοι ἀπαγγείλωσιν.” Ὁ δὲ ὑπέσχετο τῶ μὲν στρατιῶτῃ Κυζικηνόν, τῶ δὲ λοχαγῷ διμοιρίαν, τῶ δὲ 5 στρατηγῷ τετραμοιρίαν· καὶ γῆν, ὁπόσῃν ἂν βούλωνται, καὶ ζεύγη, καὶ χωρίον ἐπὶ θαλάττῃ τετειχισμένον. “Ἄν δ’,” ἔφη ὁ Ξενοφῶν, “ταῦτα πειρώμενοι μὴ διαπράξωμεν, ἀλλὰ τις φόβος ἀπὸ Λακεδαιμονίων ἦ, δέξῃ εἰς τὴν σαυτοῦ, ἂν τις βούληται ἀπιέναι πρὸς σέ;” Ὁ δ’ εἶπε·

10 “Καὶ ἀδελφούς γε ποιήσομαι, καὶ ἐνδιφρούς, καὶ κοινωνοὺς ἀπάντων, ὧν ἂν δυνώμεθα κτήσασθαι. Σοὶ δ’, ὦ Ξενοφῶν, καὶ θυγατέρα δώσω, καὶ εἴ τις σοὶ ἐστὶ θυγάτηρ, ὠνήσομαι Θρακίῳ νόμῳ· καὶ Βισάνθην οἴκησιν δώσω, ὅπερ ἐμοὶ κάλλιστον χωρίον ἐστὶ τῶν ἐπὶ θαλάττῃ.”

Κεφάλαιον γ’.

15 Ἀκούσαντες ταῦτα, καὶ δεξιὰς δόντες καὶ λαβόντες, ἀπήλαννον, καὶ πρὸ ἡμέρας ἐγένοντο ἐπὶ τῷ στρατοπέδῳ, καὶ ἀπήγγειλαν ἕκαστοι τοῖς πέμψασιν. Ἐπεὶ δὲ ἡμέρα ἐγένετο, ὁ μὲν Ἀρίσταρχος πάλιν ἐκάλει τοὺς στρατηγούς καὶ λοχαγούς· τοῖς δ’ ἔδοξε τὴν μὲν πρὸς Ἀρίσταρχον ὁδὸν εἶσαι, 20 τὸ δὲ στράτευμα συγκαλέσαι. Καὶ συνῆλθον πάντες, πληὴν οἱ Νέωνος· οὗτοι δὲ ἀπείχον ὡς δέκα στάδια. Ἐπεὶ δὲ συνῆλθον, ἀναστὰς Ξενοφῶν εἶπε τάδε· “Ἄνδρες, διαπλεῖν μὲν, ἔνθα βουλόμεθα, Ἀρίσταρχος ὅδε, τριήρεις ἔχων, κωλύει· ὥστ’ εἰς πλοῖα οὐκ ἀσφαλές ἐμβαίνειν· οὗτος δὲ ὁ 25 αὐτὸς εἰς Χερσόνησον κλεύει βία διὰ τοῦ ἱεροῦ ὄρους πορεύεσθαι· ἦν δέ, κρατήσαντες τούτου, ἐκεῖσε ἔλθωμεν, οὔτε πωλήσειν ἔτι φησὶν ὑμᾶς, ὥσπερ ἐν Βυζαντίῳ, οὔτε ἐξαπατήσεσθαι ἔτι ὑμᾶς, ἀλλὰ λήψεσθαι μισθὸν [μᾶλλον], οὔτε περιόψεσθαι ἔτι, ὥσπερ νυνί, ἐνδεομένους τῶν ἐπιτηδείων.

Οὗτος μὲν ταῦτα λέγει· Σεύθης δὲ φησιν, ἂν πρὸς ἐκείνον ἦτε, εὖ ποιήσειν ὑμᾶς. Νῦν οὖν σκέψασθε, πότερον ἐνθάδε μένοντες τοῦτο βουλευσέσθε, ἢ εἰς τὰ ἐπιτήδεια ἐπανελθόντες. Ἐμοὶ μὲν οὖν δοκεῖ, ἐπεὶ ἐνθάδε οὔτε ἀργύριον ἔχομεν, ὥστε ἀγοράζειν, οὔτε ἄνευ ἀργυρίου ἔωσι λαμβάνειν τὰ ἐπιτήδεια, ἐπανελθόντας εἰς τὰς κώμας, ὅθεν οἱ ἥττους ἔωσι λαμβάνειν, ἐκεῖ ἔχοντας τὰ ἐπιτήδεια, [καὶ] ἀκούοντας, ὅτι τις ὑμῶν δεῖται, αἰρεῖσθαι, ὅτι ἂν ὑμῶν δοκῇ κράτιστον εἶναι. Καὶ ὅτω," ἔφη, "ταῦτα δοκεῖ, ἀράτω τὴν χεῖρα." Ἀνέτειναν ἅπαντες. "Ἀπίοντες τοίνυν," 10 ἔφη, "συσκευάζεσθε, καὶ ἐπειδὴν παραγγείλη τις, ἔπεσθε τῷ ἡγουμένῳ."

Μετὰ τοῦτο Ξενοφῶν μὲν ἠγεῖτο, οἱ δ' εἶποντο. Νέων δὲ καὶ παρὰ Ἀριστάρχου ἄλλοι ἔπειθον ἀποτρέπεσθαι· οἱ δὲ οὐχ ὑπήκουον. Ἐπεὶ δὲ ὅσον τριάκοντα σταδίους προσελή- 15 λύθησαν, ἅπαντ' Ἀριστάρχου. Καὶ ὁ Ξενοφῶν ἰδὼν αὐτόν, προσελάσαι ἐκέλευσεν, ὅπως ὅτι πλείστων ἀκουόντων εἶποι αὐτῷ, ἃ ἐδόκει συμφέρειν. Ἐπεὶ δὲ προσῆλθεν, εἶπεν ὁ Ξενοφῶν· "Ἡμεῖς πορευόμεθα, ὅπου μέλλει τὸ στράτευμα ἔξειν τροφήν· ἐκεῖ δὲ ἀκούοντες καὶ σοῦ καὶ τῶν τοῦ Λακω- 20 νικοῦ, αἰρησόμεθα, ἃ ἂν κράτιστα δοκῇ εἶναι. Ἦν οὖν ἡμῶν ἡγήσῃ, ὅπου πλεῖστά ἐστιν ἐπιτήδεια, ὑπὸ σοῦ νομισοῦμεν ἐξενίσθαι." Καὶ ὁ Σεύθης εἶπεν· "Ἀλλὰ οἶδα κώμας πολλὰς ἀθρόας, καὶ πάντα ἐχούσας τὰ ἐπιτήδεια, ἀπεχούσας ἡμῶν ὅσον διελθόντες ἂν ἠδέως ἀριστώγητε." "Ἦγοῦ τοί- 25 νυν," ἔφη ὁ Ξενοφῶν. Ἐπεὶ δὲ ἀφίκοντο εἰς αὐτὰς τῆς δειλης, συνῆλθον οἱ στρατιῶται, καὶ εἶπε Σεύθης τοιάδε· "Ἐγώ, ὦ ἄνδρες, δέομαι ὑμῶν στρατεύεσθαι σὺν ἐμοὶ· καὶ ὑπισχνοῦμαι ὑμῖν [τοῦ μηνός] δώσειν Κυζικηνόν, λοχαγοῖς δὲ καὶ στρατηγοῖς τὰ νομιζόμενα· ἔξω δὲ τούτων, τὸν 30 ἄξιον τιμήσω· σῖτα δὲ καὶ ποτά, ὥσπερ καὶ νῦν, ἐν τῆς χώρας λαμβάνοντες ἔχετε· ὅποσα δὲ ἂν ἀλίσκηται, ἀξιώσω αὐτὸς ἔχειν, ἵνα ταῦτα διατιθέμενος ὑμῖν τὸν μισθὸν πο-

ρίζω. Καὶ τὰ μὲν φεύγοντα καὶ ἀποδιδράσκοντα ἡμεῖς
 ἱκανοὶ ἐσόμεθα διώκειν καὶ αστεύειν· ἦν δέ τις ἀντίστη-
 ται, σὺν ὑμῖν πειρασόμεθα χειροῦσθαι.” Ἐπήρето Ξενο-
 φῶν· “ Πόσον δὲ ἀπὸ θαλάττης ἀξιώσεις συνέπεσθαι σοι
 5 τὸ στράτευμα;” Ὁ δ' ἀπεκρίνατο· “ Οὐδαμῆ πλεῖον ἐπὶ
 ἡμερῶν, μείον δὲ πολλαχῆ.”

Μετὰ ταῦτα ἐδίδοτο λέγειν τῷ βουλομένῳ· καὶ ἔλεγον
 πολλοὶ κατὰ ταῦτά, ὅτι παντὸς ἄξια λέγοι Σεύθης· χειμῶν
 γὰρ εἶη, καὶ οὔτε οἴκαδε ἀποπλεῖν τῷ βουλομένῳ δυνατὸν
 10 εἶη, διαγενέσθαι τε ἐν φιλίᾳ οὐχ οἷόν τ' εἶη, εἰ δέοι ὠνου-
 μένους ζῆν· ἐν δὲ τῇ πολεμίᾳ διατρέβειν καὶ τρέφεσθαι
 ἀσφαλέστερον μετὰ Σεύθου, ἢ μόνους, ὄντων ἀγαθῶν το-
 σούτων· εἰ δὲ μισθὸν προσλήθωιντο, εὐρημα ἐδόκει εἶναι.
 Ἐπὶ τούτοις εἶπε Ξενοφῶν· “ Εἴ τις ἀντιλέγει, λεγέτω· εἰ
 15 δὲ μή, ἐπιψηφίζετω ταῦτα.” Ἐπεὶ δὲ οὐδεὶς ἀντέλεγεν,
 ἐπεψήφισε, καὶ ἔδοξε ταῦτα. Εὐθύς δὲ Σεύθῃ εἶπεν, ὅτι
 συστράτεύσονται αὐτῷ.

Μετὰ ταῦτα οἱ μὲν ἄλλοι κατὰ τάξεις ἐσκήνησαν· στρα-
 τηγοὺς δὲ καὶ λοχαγοὺς ἐπὶ δεῖπνον Σεύθης ἐκάλεσε, πλη-
 20 σίον κόμην ἔχων. Ἐπεὶ δ' ἐπὶ θύραις ἦσαν, ὡς ἐπὶ δεῖπνον
 παριόντες, ἦν τις Ἡρακλείδης Μαρωνεΐτης· οὗτος προσιὼν
 ἐν ἐκάστω, οὐστυνας ἤετο ἔχειν τι δοῦναι Σεύθῃ, πρῶτον
 μὲν πρὸς Παριανούς τινας (οἱ παρῆσαν φιλίαν διαπραξόμε-
 25 τες αὐτῷ τε καὶ τῇ γυναικί,) ἔλεγεν, “ ὅτι Μήδοκος μὲν ἄνω
 εἶη δώδεκα ἡμερῶν ἀπὸ θαλάττης ὁδόν· Σεύθης δέ, ἐπει-
 δὴ τὸ στράτευμα τοῦτο εἴληφεν, ἄρχων ἔσοιτο ἐπὶ θαλάττῃ.
 Γείτων οὖν ὢν, ἱκανώτατος ἔσται ὑμᾶς καὶ εὖ καὶ κακῶς
 ποιεῖν· ἦν οὖν σωφρονῆτε, τούτῳ δώσετε, ὅ τι ἄγετε· καὶ
 30 ἄμεινον ὑμῖν διακείσεται, ἢ εἰάν Μηδόκῳ τῷ πρόσω οἰκοῦντι
 δῶτε.” Τούτους μὲν οὕτως ἔπειθεν. Αὐθις δὲ Τιμασίῳ
 τῷ Δαρδανεῖ προσελθόν, ἐπεὶ ἤκουεν αὐτῷ εἶναι καὶ ἐκπώ-
 ματα καὶ τάπιδας βαρβαρικᾶς, ἔλεγεν, “ ὅτι νομίζοιτο, ὁπότε

ἐπὶ δεῖπνον καλέσαι Σεύθης, δωρεῖσθαι αὐτῷ τοὺς κληθέν-
 τας· οὗτος δ' ἦν μέγας ἐνθάδε γένηται, ἱκανὸς ἔσται σε
 καὶ οὐκ ἄδε καταγαγεῖν, καὶ ἐνθάδε πλούσιον ποιῆσαι.”
 Τοιαῦτα προὔμνατο, ἐκάστω προσιών. Προςελθὼν δὲ καὶ
 Ξενοφῶντι, ἔλεγε· “Σὺ καὶ πόλεως μεγίστης εἶ, καὶ παρὰ 5
 Σεύθῃ τὸ σὸν ὄνομα μέγιστόν ἐστι· καὶ ἐν τῇδε τῇ χώρᾳ
 ἴσως ἀξιώσεις καὶ τείχη λαμβάνειν, ὥσπερ καὶ ἄλλοι τῶν
 ὑμετέρων ἔλαβον, καὶ χώραν· ἀξίον οὖν σοι καὶ μεγαλοπρε-
 πέστατα τιμῆσαι Σεύθην. Εὐνοὺς δέ σοι ὦν παραινῶ· εὖ
 οἶδα γάρ, ὅτι ὅσῳ ἂν μείζω τούτων δωρήσῃ, τοσούτῳ μείζω 10
 ὑπὸ τούτου ἀγαθὰ πείσῃ.” Ἀκούων ταῦτα ὁ Ξενοφῶν,
 ἠπόρει· οὐ γὰρ διαβεβήκει ἔχων ἐκ Παρίου εἰ μὴ παῖδα καὶ
 ὅσον ἐφόδιον.

Ἐπεὶ δὲ εἰσῆλθον ἐπὶ τὸ δεῖπνον τῶν τε Θρακῶν οἱ κρά-
 τιστοὶ τῶν [τότε] παρόντων, καὶ οἱ στρατηγοί, καὶ οἱ λοχα- 15
 γοὶ τῶν Ἑλλήνων, καὶ εἴ τις πρεσβεία παρῆν ἀπὸ πόλεως, τὸ
 δεῖπνον μὲν ἦν καθημένοις κύκλῳ· ἔπειτα δὲ τρίποδες εἰση-
 νέχθησαν πᾶσιν· οὗτοι δ' ἦσαν κρεῶν μεστοὶ νενεμημένων,
 καὶ ἄρτοι ζυμίται μεγάλοι προσπεπερονημένοι ἦσαν πρὸς
 τοῖς κρέασι. Μάλιστα δὲ αἱ τράπεζαι κατὰ τοὺς ξένους ἀεὶ 20
 ἐτίθεντο· νόμος γὰρ ἦν. Καὶ πρῶτος τοῦτο ἐποίει Σεύ-
 θης· ἀνελόμενος τοὺς παρακειμένους αὐτῷ ἄρτους, διέκλα
 κατὰ μικρόν, καὶ διεθόριπτει, οἷς αὐτῷ ἐδόκει· καὶ τὰ κρέα
 ὡσαύτως, ὅσον μόνον γεύσασθαι ἑαυτῷ καταλιπών. Καὶ οἱ
 ἄλλοι δὲ κατὰ ταῦτα ἐποίουν, καθ' οὓς αἱ τράπεζαι ἔκειντο. 25
 Ἄρκας δὲ τις, Ἀρύστας ὄνομα, φαγεῖν δεινός, τὸ μὲν διαθ-
 ῥιπτεῖν εἶα χαίρειν, λαβὼν δὲ εἰς τὴν χεῖρα ὅσον τριχοίνικον
 ἄρτον, καὶ κρέα θέμενος ἐπὶ τὰ γόνατα, ἐδείπνει. Κέρατα
 δὲ οἴνου περιέφερον, καὶ πάντες ἐδέχοντο· ὁ δ' Ἀρύστας,
 ἐπεὶ παρ' αὐτὸν φέρων τὸ κέρας ὁ οἰνοχόος ἦκεν, εἶπεν, ἰδὼν 30
 τὸν Ξενοφῶντα οὐκέτι δειπνοῦντα, “Ἐκείνω,” ἔφη, “δός·
 σχολιάζει γὰρ ἤδη, ἐγὼ δ' οὐπω.” Ἀκούσας ὁ Σεύθης τὴν
 φωνήν, ἠρώτα τὸν οἰνοχόον, τί λέγοι. Ὁ δὲ οἰνοχόος

εἶπεν· ἑλληνίζειν γὰρ ἠπίστατο. Ἐνταῦθα μὲν δὴ γέλωσ ἐγένετο.

Ἐπεὶ δὲ προὔχῳρει ὁ πότος, εἰσῆλθεν ἀνὴρ Θοράξ, ἵππον ἔχων λευκόν· καὶ λαβὼν κέρας μεσιόν, εἶπε· “ Προπίνω
 5 σοι, ὦ Σεύθη, καὶ τὸν ἵππον τοῦτον δωροῦμαι, ἐφ’ οὗ καὶ διώκων, ὃν ἂν ἐθέλῃς, αἰρήσεις, καὶ ἀποχωρῶν οὐ μὴ δεισῆς τὸν πολέμιον.” Ἄλλος, παῖδα εἰσαγαγὼν, οὕτως ἐδωρήσατο προπίνων, καὶ ἄλλος ἱμάτια τῇ γυναικί. Καὶ Τιμασίων προπίνων ἐδωρήσατο φιάλην τε ἀργυρᾶν καὶ τάπιδα ἄξιαν
 10 δέκα μνῶν. Γνήσιππος δὲ τις Ἀθηναῖος ἀναστὰς εἶπεν, “ ὅτι ἀρχαῖος εἶη νόμος κόλλιστος, τοὺς μὲν ἔχοντας διδόναι τῷ βασιλεῖ τιμῆς ἕνεκα· τοῖς δὲ μὴ ἔχουσι διδόναι τὸν βασιλέα· ἵνα καὶ γὰρ,” ἔφη, “ σοὶ ἔχω δωρεῖσθαι καὶ τιμᾶν.” Ὁ δὲ Ξενοφῶν ἠπορεῖτο, ὅ τι ποιήσοι· καὶ γὰρ ἐτύχχανεν,
 15 ὡς τιμώμενος, ἐν τῷ πλησιαιτάτῳ δίφρῳ Σεύθῃ καθήμενος. Ὁ δὲ Ἡρακλείδης ἐκέλευσεν αὐτῷ τὸ κέρας ὀρέξαι τὸν οἰνοχόον. Ὁ δὲ Ξενοφῶν, ἥδη γὰρ ὑποπεπωκῶς ἐτύχχανεν, ἀνέστη, θαρσάλεως δεξιόμενος τὸ κέρας, καὶ εἶπεν· “ Ἐγὼ δέ σοι, ὦ Σεύθη, δίδωμι ἑμαυτὸν καὶ τοὺς ἐμοὺς τούτους
 20 ἑταίρους, φίλους εἶναι πιστούς· καὶ οὐδένα ἄκοντα, ἀλλὰ πάντας μᾶλλον ἔτι ἐμοῦ σοὶ βουλομένους φίλους εἶναι. Καὶ νῦν πάρεισιν οὐδέν σε προσαιτοῦντες, ἀλλὰ καὶ προῖεμενοι καὶ πονεῖν ὑπὲρ σοῦ καὶ προκινδυνεύειν ἐθέλοντες· μεθ’ ὧν, ἂν οἱ θεοὶ θέλωσι, πολλὴν χώραν τὴν μὲν ἀπολήψῃ,
 25 πατρῴαν οὖσαν, τὴν δὲ κτήσῃ· πολλοὺς δὲ ἵππους, πολλοὺς δὲ ἄνδρας καὶ γυναῖκας καλὰς κτήσῃ, οὓς οὐ λήξουσθαι δεήσει, ἀλλ’ αὐτοὶ φέροντες παρέσονται πρὸς σέ δῶρα.” Καὶ ὁ Σεύθης ἀναστὰς συνεξέπια καὶ συγκατεσκεδάσατο μετ’ αὐτοῦ τὸ κέρας. Μετὰ ταῦτα εἰσῆλθον κέρασί τε, οἷοις
 30 σημαίνουσιν ἀυλοῦντες, καὶ σάλπιγξιν ὠμοβοΐναις, ὄυθμούς τε καὶ οἷον μαγάδι σαλπίζοντες. Καὶ αὐτὸς Σεύθης ἀναστὰς ἀνέκραγέ τε πολεμικόν, καὶ ἐξήλατο, ὡς περ βέλος φυλαττόμενος, μάλα ἐλαφρῶς. Εἰσῆσαν δὲ καὶ γελωτοποιοί.

Ὡς δ' ἦν ἥλιος ἐπὶ δυσμαῖς, ἀνέστησαν οἱ Ἕλληνες, καὶ εἶπον, ὅτι ὥρα ἦδη νυκτοφύλακας καθιστάναι, καὶ σύνθημα παραδιδόναι. Καὶ Σεύθην ἐκέλευον παραγγεῖλαι, ὅπως εἰς τὰ Ἑλληνικὰ στρατιόπεδα μηδεὶς τῶν Θρακῶν εἰσεῖσι νυκτός· “οἷ τε γὰρ πολέμοιοι Θραῖκες ὑμῖν, καὶ ἡμῖν οἱ φίλοι.”

Ὡς δ' ἐξήεσαν, συνανέστη ὁ Σεύθης, οὐδέν τι μεθύοντι ἐοικώς. Ἐξελθὼν δ' εἶπεν, αὐτοὺς τοὺς στρατηγούς ἀποκαλέσας· “Ὡ ἄνδρες, οἱ πολέμοιοι ἡμῶν οὐκ ἴσασι πῶ τὴν ὑμετέραν συμμαχίαν· ἦν οὖν ἔλθωμεν ἐπ' αὐτοὺς πρὶν φυλάξασθαι, ὥστε μὴ ληφθῆναι, ἢ παρασκευάσασθαι, ὥστε ἀμύνασθαι, μάλιστα ἂν λάβοιμεν χρήματα καὶ ἀνθρώπους.”

Συνεπῆρουν ταῦτα οἱ στρατηγοί, καὶ ἠγεῖσθαι ἐκέλευον. Ὁ δ' εἶπε· “Παρασκευασάμενοι ἀναμενεῖτε· ἐγὼ δ', ὅποταν καιρὸς ἦ, ἦξω παρ' ὑμᾶς· καὶ τοὺς πελταστὰς καὶ ὑμᾶς ἀναλαβὼν, ἠγήσομαι σὺν τοῖς θεοῖς.”

Καὶ ὁ Ξενοφῶν εἶπε· “Σκέψαι τοίνυν, εἶπερ νυκτός πορευσόμεθα, εἰ ὁ Ἑλληνικὸς νόμος κάλλιον ἔχει· μεθ' ἡμέραν μὲν γὰρ ἐν ταῖς πορείαις ἠγεῖται τοῦ στρατεύματος, ὁποῖον αἰεὶ πρὸς τὴν χώραν συμφέρει, ἐάν τε ὀπλιτικόν, ἐάν τε πελταστικόν, ἐάν τε ἵππικόν· νύκτωρ δὲ νόμος τοῖς Ἕλλησίν ἐστιν ἠγεῖσθαι τὸ βραδύτατον· οὕτω γὰρ ἥκιστα διασπᾶται τὰ στρατεύματα, καὶ ἥκιστα λανθάνουσιν ἀποδιδράσκοντες ἀλλήλους· οἱ δὲ διασπασθέντες πολλάκις καὶ περιπίπτουσιν ἀλλήλοις, καὶ ἀγνοοῦντες κακῶς ποιοῦσι καὶ πάσχουσιν.”

Εἶπεν οὖν Σεύθης· “Ὅρθῶς τε λέγετε, καὶ [ἐγὼ] τῷ νόμῳ τῷ ὑμέτερῳ πείσομαι. Καὶ ὑμῖν μὲν ἠγεμόνας δώσω, τῶν πρεσβυτάτων τοὺς ἐμπειροτάτους τῆς χώρας, αὐτὸς δ' ἐφέσομαι τελευταῖος, τοὺς ἵππους ἔχων· ταχὺ γὰρ πρῶτος, ἂν δέη, παρέσομαι. Σύνθημα δὲ [ποιοῦμαι],” εἶπεν, “Ἀθηναίαν κατὰ τὴν συγγένειαν.”

Ταῦτ' εἰπόντες ἀνεπαύοντο.

Ἦν δ' ἡμέρα μεσσημέρας νύκτας, παρῆν Σεύθης, ἔχων τοὺς ἵππεας τεθωρακισμένους, καὶ τοὺς πελταστὰς σὺν τοῖς ὅπλοις. Καὶ ἐπεὶ παρέδωκε τοὺς ἠγεμόνας, οἱ μὲν ὀπλιταί

ἤγοῦντο, οἱ δὲ πελτασταὶ εἶποντο, οἱ δὲ ἱππεῖς ὠπισθοφυλάκουν. Ἐπεὶ δὲ ἡμέρα ἦν, ὁ Σεύθης παρήλαυεν εἰς τὸ πρόσθεν, καὶ ἐπήγεσε τὸν Ἑλληνικὸν νόμον· πολλάκις γὰρ ἔφη νύκτωρ αὐτός, καὶ σὺν ὀλίγοις πορευόμενος, ἀποσπασθῆναι σὺν τοῖς ἵπποις ἀπὸ τῶν πεζῶν· “νῦν δέ, ὡς περ δεῖ, ἀθροοὶ πάντες ἅμα τῇ ἡμέρᾳ φαινόμεθα. Ἄλλ' ὑμεῖς μὲν περιμένετε αὐτοῦ, καὶ ἀναπαύεσθε· ἐγὼ δὲ σκεψάμενός τι ἤξω.” Ταῦτ' εἰπὼν ἤλαυνε δι' ὄρους ὁδὸν τινα λαβῶν. Ἐπεὶ δ' ἀφίκετο εἰς χιόνα πολλήν, ἐσκέπατο ἐν τῇ ὁδῷ, εἰ
 10 εἴη ἵχνη ἀνθρώπων ἢ πρόσω ἠγούμενα, ἢ ἐναντία. Ἐπεὶ δὲ ἀτριβῆ ἑώρα τὴν ὁδόν, ἦκε ταχὺ πάλιν, καὶ ἔλεγε· “Καλῶς, ὦ ἄνδρες, ἔσται, εἰάν θεὸς θέλῃ· τοὺς γὰρ ἀνθρώπους κήσομεν ἐπιπεσόντες. Ἄλλ' ἐγὼ μὲν ἠγήσομαι τοῖς ἵπποις, ὅπως, ἂν τινα ἴδωμεν, μὴ διαφυγῶν σημήνη τοῖς πολεμίοις·
 15 ὑμεῖς δ' ἐπεσθε· κὰν λειφθῆτε, τῷ στίβῳ τῶν ἵππων ἐπεσθε· ὑπερβάντες δὲ τὰ ὄρη ἤξομεν εἰς [τάς] κώμας πολλὰς τε καὶ εὐδαίμονας.”

Ἦνίκα δὲ ἦν μέσον ἡμέρας, ἤδη τε ἦν ἐπὶ τοῖς ἄκροις, καὶ κατιδὼν τὰς κώμας, ἦκεν ἐλαύνων πρὸς τοὺς ὀπίστας,
 20 καὶ ἔλεγεν· “Ἀφήσω ἤδη καταθεῖν τοὺς μὲν ἱππέας εἰς τὸ πεδίον, τοὺς δὲ πελταστὰς ἐπὶ τὰς κώμας. Ἄλλ' ἐπεσθε ὡς ἂν δύνησθε τάχιστα, ὅπως, ἂν τις ὑφιστῆται, ἀλέξῃσθε.” Ἀκούσας ταῦτα ὁ Ξενοφῶν, κατέβη ἀπὸ τοῦ ἵππου. Καὶ ὃς ἤρετο· “Τί καταβαίνεις, ἐπεὶ σπεύδειν δεῖ;” “Οἶδα,”
 25 ἔφη, “ὅτι οὐκ ἐμοῦ μόνου δέη· οἱ δ' ὀπλιῖται θάπτον δραμοῦνται καὶ ἡδίων, ἂν καὶ ἐγὼ πεζὸς ἠγῶμαι.”

Μετὰ ταῦτα ᾤχετο, καὶ Τιμασίῳ μετ' αὐτοῦ, ἔχων ἱππέας ὡς τετραράκοντα τῶν Ἑλλήνων. Ξενοφῶν δὲ παρηγγύησε τοὺς εἰς τριάκοντα ἔτη παριέναι ἀπὸ τῶν λόχων εὐζώνους. Καὶ αὐτὸς μὲν ἐτρόχαζε τούτους ἔχων· Κλεάνωρ δὲ ἠγεῖτο τῶν ἄλλων Ἑλλήνων. Ἐπεὶ δ' ἐν ταῖς κώμας ἦσαν, Σεύθης, ἔχων ὅσον τριάκοντα ἱππέας, προσελάσας εἶπε· “Τάδε δὴ, ὦ Ξενοφῶν, ἂ σὺ ἔλεγες· ἔχονται οἱ ἄν-

θρωποί· ἀλλὰ γὰρ οἱ ἰππεῖς ἔρημοι οἴχονται μοι, ἄλλος ἄλλη διώκων· καὶ δέδοικα, μὴ συστάντες ἀθρόοι που κακόν τι ἐργάσονται οἱ πολέμιοι. Δεῖ δὲ καὶ ἐν ταῖς κώμας καταμένειν τινὰς ἡμῶν· μεσταὶ γὰρ εἰσιν ἀνθρώπων.” “Ἄλλ' ἐγὼ μὲν,” ἔφη ὁ Ξενοφῶν, “σὺν οἷς ἔχω, τὰ ἄκρα καταλήψομαι· σὺ δὲ Κλεάνορα κέλευε διὰ τοῦ πεδίου παρατεῖναι τὴν φάλαγγα παρὰ τὰς κώμας.” Ἐπεὶ δὲ ταῦτα ἐποίησαν, συνηλισθησαν ἀνδράποδα μὲν ὡς χίλια, βόες δὲ διεχίλιοι, καὶ ἄλλα πρόβατα μύρια. Καὶ τότε μὲν αὐτοῦ ἠύλισθησαν.

Κεφάλαιον δ΄.

Τῇ δ' ὑστεραία κατακαύσας ὁ Σεύθης τὰς κώμας παντελῶς, καὶ οὐδεμίαν οἰκίαν λιπών, ὅπως φόβον ἐνθείη καὶ τοῖς ἄλλοις, οἷα πείσονται, ἂν μὴ πείθωνται, ἀπήει πάλιν. Καὶ τὴν μὲν λείαν ἀπέπεμψε διατίθεσθαι Ἡρακλείδῃ εἰς Πέρινθον, ὅπως μισθὸς γένοιτο τοῖς στρατιώταις· αὐτὸς δὲ καὶ οἱ Ἕλληνες ἐστρατοπεδεύοντο ἀνὰ τὸ Θυνῶν πεδίον. Οἱ δ' ἐκλιπόντες, ἔφευγον εἰς τὰ ὄρη.

Ἦν δὲ χιῶν πολλή, καὶ ψύχος οὕτως, ὥστε τὸ ὕδωρ, ὃ ἐφέροντο ἐπὶ δεῖπνον, ἐπήγνυτο, καὶ ὁ οἶνος [ὁ] ἐν τοῖς ἀγγείοις, καὶ τῶν Ἑλλήνων πολλῶν καὶ ῥῖνες ἀπεκαίοντο καὶ ὄτα. Καὶ τότε δῆλον ἐγένετο, οὗ ἔνεκα οἱ Θραῖκες τὰς ἀλωπεκίδας ἐπὶ ταῖς κεφαλαῖς φοροῦσι καὶ τοῖς ὤσι, καὶ χιτῶνας οὐ μόνον περὶ τοῖς στέροισι, ἀλλὰ καὶ περὶ τοῖς μηροῖς· καὶ ζειράς μέχρι τῶν ποδῶν ἐπὶ τῶν ἵππων ἔχουσιν, ἀλλ' οὐ χλαμύδας. Ἄφριεῖς δὲ τῶν αἰχμαλώτων ὁ Σεύθης εἰς τὰ ὄρη, ἔλεγεν, ὅτι, εἰ μὴ καταβήσονται οἰκήσοντες καὶ πείσονται, ὅτι κατακαύσει καὶ τούτων τὰς κώμας καὶ τὸν σῖτον, καὶ ἀπολοῦνται τῷ λιμῷ. Ἐκ τούτου κατέβαινον καὶ γυναῖκες καὶ παῖδες καὶ οἱ πρεσβύτεροι· οἱ δὲ νεώτεροι ἐν

ταῖς ὑπὸ τὸ ὄρος κόμαις ἠϋλίζοντο. Καὶ ὁ Σεύθης κατα-
μαθὼν, ἐκέλευσε τὸν Ξενοφῶντα τῶν ὀπλιτῶν τοὺς νεωτά-
τους λαβόντα συνεπισπέσθαι. Καὶ ἀνασιάντες τῆς νυκτὸς
ἅμα τῇ ἡμέρᾳ παρήσαν εἰς τὰς κόμας· καὶ οἱ μὲν πλεῖστοι
5 ἐξέφυγον· πλησίον γὰρ ἦν τὸ ὄρος· ὅσους δὲ ἔλαβε, κατη-
κόντισεν ἀφειδῶς Σεύθης.

Ἐπισθένης δὲ ἦν τις Ὀλύνθιος, παιδευαστής, ὃς ἰδὼν
καλὸν παῖδα ἠβάσκοντα ἄρτι, πέλτην ἔχοντα, μέλλοντα ἀπο-
θνήσκειν, προσδραμὼν Ξενοφῶντα ἰκέτευε βοηθῆσαι παιδὶ
10 καλῷ. Καὶ ὃς προσελθὼν τῷ Σεύθῃ δεῖται, μὴ ἀποκτεῖναι
τὸν παῖδα· καὶ τοῦ Ἐπισθένου διηγεῖται τὸν τρόπον, καὶ
ὅτι λόχον ποτὲ συνελέξατο, σκοπῶν οὐδὲν ἄλλο, ἢ εἴ τινες
εἶεν καλοί· καὶ μετὰ τούτων ἦν ἀνὴρ ἀγαθός. Ὁ δὲ Σεύ-
θης ἤρετο· “Ἡ καὶ ἐθέλοις ἄν, ὦ Ἐπίσθενες, ὑπὲρ τού-
15 του ἀποθανεῖν;” Ὁ δὲ εἶπεν, ἀνατίνας τὸν τράχηλον·
“Παῖε, εἰ κελεύει ὁ παῖς, καὶ μέλλει χάριν εἰδέναι.” Ἐπή-
ρετο ὁ Σεύθης τὸν παῖδα, εἰ παίσειεν αὐτὸν ἀντὶ ἐκείνου.
Οὐκ εἶα ὁ παῖς, ἀλλ’ ἰκέτευε μηδὲ ἕτερον κατακαίνειν. Ἐν-
ταῦθα δὴ ὁ Ἐπισθένης, περιλαβὼν τὸν παῖδα, εἶπεν·
20 “Ὡρα σοι, ὦ Σεύθῃ, περὶ τοῦδε μοι διαμάχεσθαι· οὐ γὰρ
μεθήσω τὸν παῖδα.” Ὁ δὲ Σεύθης γελῶν, ταῦτα μὲν εἶα·
ἔδοξε δ’ αὐτῷ αὐτοῦ ἀυλισθῆναι, ἵνα μὴ ἐκ τούτων τῶν κω-
μῶν οἱ ἐπὶ τοῦ ὄρους τρέφοιντο. Καὶ αὐτὸς μὲν ἐν τῷ πε-
δίῳ ὑποκαταβάς ἐσκήνου· Ξενοφῶν δέ, ἔχων τοὺς ἐπιλέ-
25 κτους, ἐν τῇ ὑπὸ τὸ ὄρος ἀνωτάτῳ κόμῃ· καὶ οἱ ἄλλοι Ἕλλη-
νες ἐν τοῖς ὄρεινοις καλουμένοις Θραξὶ πλησίον κατεσκήνησαν.
Ἐκ τούτου ἡμέραι οὐ πολλαὶ διειρήνοντο, καὶ οἱ ἐκ τοῦ
ὄρους Θραῖκες, καταβαίνοντες πρὸς τὸν Σεύθην, περὶ ὀμή-
ρων καὶ σπονδῶν διεπράττοντο. Καὶ Ξενοφῶν ἐλθὼν ἔλεγε
30 τῷ Σεύθῃ, ὅτι, ἐν πονηροῖς τόποις σκηρῶν, καὶ πλησίον
εἶεν οἱ πολέμοι· ἥδιον δ’ ἂν ἕξω ἀλλίξασθαι ἔφη ἐν ἐχυροῖς
[ἂν] χωρίοις μᾶλλον, ἢ ἐν τοῖς στεγνοῖς, ὥστε ἀπολέσθαι.
Ὁ δὲ θαρσύνειν ἐκέλευε, καὶ ἔδειξεν ὀμήρους παρόντας αὐτῷ.

Ἐδέοντο δὲ καὶ τοῦ Ξενοφῶντος καταβαίνοντες τινες τῶν ἐκ τοῦ ὄρους, συμπρᾶξαι σφίσι τὰς σπονδάς. Ὁ δ' ὠμολόγει, καὶ θαρσύνει ἐκέλευε, καὶ ἠγγυᾶτό μηδὲν αὐτοὺς κακὸν πείσεσθαι πειθομένους Σεύθῃ. Οἱ δ' ἄρα ταῦτα ἔλεγον κατασκοπῆς ἕνεκα.

Ταῦτα μὲν τῆς ἡμέρας ἐγένετο· εἰς δὲ τὴν ἐπιούσων νύκτα ἐπιτίθενται ἐλθόντες ἐκ τοῦ ὄρους οἱ Θυνοί. Καὶ ἡγεμῶν μὲν ἦν ὁ δεσπότης ἐκάστης τῆς οἰκίας· χαλεπὸν γὰρ ἦν ἄλλως τὰς οἰκίας σκότους ὄντος ἀνευρίσκειν ἐν ταῖς κώμαις· καὶ γὰρ αἱ οἰκίαι κύκλω περιεσταύρωντο μεγάλοις σταυροῖς 10 τῶν προβάτων ἕνεκα. Ἐπεὶ δ' ἐγένοντο κατὰ τὰς θύρας ἐκάστου τοῦ οἰκήματος, οἱ μὲν εἰσηκόντιζον, οἱ δὲ τοῖς σκυτάλοις ἔβαλλον, ἃ ἔχειν ἔφασαν, ὡς ἀποκόψοντες τῶν δοράτων τὰς λόγχας· οἱ δὲ ἐνεπίμπρασαν· καὶ Ξενοφῶντα ὀνομασιτὶ καλοῦντες, ἐξιόντα ἐκέλευον ἀποθνήσκειν, ἢ αὐτοῦ 15 ἔφασαν κατακαυθῆσεσθαι αὐτόν.

Καὶ ἤδη τε διὰ τοῦ ὀρόφου ἐφαίνετο πῦρ, καὶ ἐντεθωρακισμένοι οἱ περὶ Ξενοφῶντα ἔνδον ἦσαν, ἀσπίδας καὶ μαχαίρας καὶ κράνη ἔχοντες· καὶ Σιλανὸς Μακέστιος, ἐτῶν [ἤδη ὡς] ὀκτωκαίδεκα ὄν, σημαίνει τῇ σάλπιγγι· καὶ εὐ- 20 θὺς ἐκπηδῶσιν ἐσπασμένοι τὰ ξίφη καὶ οἱ ἐκ τῶν ἄλλων σκηνωμάτων. Οἱ δὲ Θραῖκες φεύγουσιν, ὡς περὶ δὴ τρόπος ἦν αὐτοῖς, ὅπισθεν περιβαλλόμενοι τὰς πέλτας· καὶ αὐτῶν ὑπεραλλομένων τοὺς σταυροὺς ἐλήφθησάν τινες κρημασθέντες, ἐνεχομένων τῶν πελιῶν τοῖς σταυροῖς· οἱ δὲ καὶ ἀπέ- 25 θανον, διαμαρτόντες τῶν ἐξόδων· οἱ δ' Ἕλληνες ἐδίωκον ἕξω τῆς κώμης. Τῶν τε Θυνῶν ὑποστραφέντες τινὲς ἐν τῷ σκότει, τοὺς παρατρέχοντας παρ' οἰκίαν καιομένην ἠκόντιζον εἰς τὸ φῶς ἐκ τοῦ σκότους· καὶ ἔτρωσαν Ἰερωίνυμόν τε Ἐυοδέα τὸν λοχαγόν, καὶ Θεαγένην [δὲ] Λοκρὸν τὸν λοχα- 30 γόν· ἀπέθανε δὲ οὐδεὶς· κατεκαύθη μέντοι καὶ ἐσθῆς τινων καὶ σκεύη. Σεύθῃς δὲ ἦκε βοηθήσων σὺν ἐπτὰ ἰππεῦσι τοῖς πρώτοις, καὶ τὸν σαλπικτήν ἔχων τὸν Θραίκιον·

καὶ ἐπέπερ ἦσθετο, ὅσον περ χρόνον ἐβοήθει, τοσοῦτον καὶ τὸ κέρως ἐφθέγγετο αὐτῷ· ὥστε καὶ τοῦτο φόβον συμπαρεῖχε τοῖς πολεμίοις. Ἐπεὶ δ' ἦλθεν, ἐδεξιούτο τὸ καὶ ἔλεγεν, ὅτι οἷοιτο τεθνεώτας πολλοὺς εὐρήσειν.

5 Ἐκ τούτου ὁ Ξενοφῶν δεῖται τοὺς ὁμήρους τε αὐτῷ παραδοῦναι, καὶ ἐπὶ τὸ ὄρος, εἰ βούλεται, συστρατεύεσθαι· εἰ δὲ μή, αὐτὸν εἶσαι. Τῇ οὖν ὑστεραίᾳ παραδίδωσιν ὁ Σεύθης τοὺς ὁμήρους, πρεσβυτέρους ἄνδρας, τοὺς κρατίστους, ὡς ἔφασαν, τῶν ὄρειων· καὶ αὐτὸς ἔρχεται σὺν τῇ δυνά-
 10 μει. Ἦδη δ' εἶχε καὶ τριπλασίαν δύναμιν ὁ Σεύθης· ἐκ γὰρ τῶν Ὀδρουσῶν, ἀκούοντες, ἅ πράττοι ὁ Σεύθης, πολλοὶ κατέβαινον συστρατευσόμενοι. Οἱ δὲ Θυνοί, ἐπεὶ εἶδον ἀπὸ τοῦ ὄρους πολλοὺς μὲν ὀπλίτας, πολλοὺς δὲ πελταστιάς, πολλοὺς δὲ ἰππέας, καταβάντες ἐκέτευον σπείσασθαι· καὶ
 15 πάντα ὁμολογοῦν ποιήσειν, καὶ τὰ πιστὰ λαμβάνειν ἐκέλευον. Ὁ δὲ Σεύθης, καλέσας τὸν Ξενοφῶντα, ἐπεδείκνυεν, ἅ λέγοιεν· καὶ οὐκ ἂν ἔφη σπείσασθαι, εἰ Ξενοφῶν βούλοιτο τιμωρῆσασθαι αὐτοὺς τῆς ἐπιθέσεως. Ὁ δ' εἶπεν·
 “Ἄλλ' ἔγωγε ἱκανὴν νομίζω καὶ νῦν δίκην ἔχειν, εἰ οὔτοι
 20 δοῦλοι ἔσονται ἀντ' ἐλευθέρων·” συμβουλευεῖν μέντοι ἔφη αὐτῷ, τὸ λοιπὸν ὁμήρους λαμβάνειν τοὺς δυνατωτάτους κακόν τι ποιεῖν, τοὺς δὲ γέροντας οἴκοι ἔαν. Οἱ μὲν οὖν ταύτη πάντες δὴ προσωμολογοῦν.

Κεφάλαιον ε'.

Ἵπερβάλλουσι δὲ πρὸς τοὺς ὑπὲρ Βυζαντίου Θουράκας, εἰς
 25 τὸ Δέλτα καλούμενον (αὕτη δ' ἦν οὐκ ἐκεί ἀρχὴ Μαισιάδου, ἀλλὰ Τήρους τοῦ Ὀδρουσοῦ, ἀρχαίου τινός)· καὶ ὁ Ἡρακλείδης ἐνταῦθα ἔχων τὴν τιμὴν τῆς λείας παρῶν, καὶ Σεύθης, ἐξαγαγὼν ζεύγη ἡμίονικὰ τρία, οὐ γὰρ ἦν πλείω, τὰ δὲ ἄλλα βοεικὰ, καλέσας Ξενοφῶντα ἐκέλευσε λαβεῖν, τὰ δ' ἄλλα δια-

νεῖμαι τοῖς στρατηγοῖς καὶ λοχαγοῖς. Ξενοφῶν δὲ τὰδ' εἶ-
 πεν· “Ἐμοὶ μὲν τοίνυν ἀρκεῖ καὶ αὐθις λαβεῖν· τούτοις
 δὲ τοῖς στρατηγοῖς δωροῦ, οἱ σὺν ἔμοι ἠκολούθησαν, καὶ
 λοχαγοῖς.” Καὶ τῶν ζευγῶν λαμβάνει ἐν μὲν Τιμασίων ὁ
 Δαρδανεύς, ἐν δὲ Κλεάνωρ ὁ Ὀρχομένιος, ἐν δὲ Φρουνίσκος 5
 ὁ Ἀχαιός· τὰ δὲ βοεικὰ ζεύγη τοῖς λοχαγοῖς κατεμερίσθη.
 Τὸν δὲ μισθὸν ἀποδίδωσιν, ἐξεληλυθότος ἤδη τοῦ μηνός,
 εἴκοσι μόνον ἡμερῶν· ὁ γὰρ Ἡρακλείδης ἔλεγεν, ὅτι οὐ
 πλείον ἐμπολήσαι. Ὁ οὖν Ξενοφῶν ἀχθεσθεὶς εἶπεν ἐπο-
 μόσας· “Δοκεῖς μοι, ὦ Ἡρακλείδη, οὐχ ὡς δεῖ κήδεσθαι 10
 Σεύθου· εἰ γὰρ ἐκήδου, ἤκεις ἂν πλήρη φέρων τὸν μισθόν,
 καὶ προσδανεισάμενος, εἰ μὴ γ' ἄλλως ἐδύνω, καὶ ἀποδόμε-
 νός τὰ ἑαυτοῦ ἱμάτια.”

Ἐντεῦθεν ὁ Ἡρακλείδης ἠχθέσθη τε, καὶ ἔδεισε, μὴ ἐκ
 τῆς Σεύθου φιλίας ἐβληθεῖη· καὶ ὅ τι ἐδύνατο ἀπὸ ταύτης 15
 τῆς ἡμέρας Ξενοφῶντα διέβαλλε πρὸς Σεύθην. Οἱ μὲν δὴ
 στρατιῶται Ξενοφῶντι ἐνεκάλουν, ὅτι οὐκ εἶχον τὸν μισθόν·
 Σεύθης δὲ ἠχθετο αὐτῷ, ὅτι ἐντόνως τοῖς στρατιώταις ἀπή-
 τει τὸν μισθόν. Καὶ τέως μὲν αἰεὶ ἐμέμνητο, ὡς, ἐπειδὴν
 ἐπὶ θάλατταν ἀπέλθῃ, παραδώσοι αὐτῷ Βισάνθην καὶ 20
 Γάνον καὶ Νέον τεῖχος· ἀπὸ δὲ τούτου τοῦ χρόνου οὐδε-
 νός ἔτι τούτων ἐμέμνητο. Ὁ μὲν γὰρ Ἡρακλείδης καὶ τοῦτο
 διαβεβλήκει, ὡς οὐκ ἀσφαλές εἶη, τεῖχη παραδιδόναι ἀνδρὶ
 δύναμιν ἔχοντι.

Ἐκ τούτου ὁ μὲν Ξενοφῶν ἐβουλεύετο, τί χρῆ ποιεῖν περὶ 25
 τοῦ ἔτι ἄνω στρατεύεσθαι· ὁ δ' Ἡρακλείδης, εἰσαγαγὼν
 τοὺς ἄλλους στρατηγοὺς πρὸς Σεύθην, λέγειν τε ἐκέλευεν
 αὐτούς, ὅτι οὐδὲν ἂν ἦτιον σφεῖς ἀγάγοιεν τὴν στρατιάν, ἢ
 Ξενοφῶν, τὸν τε μισθὸν ὑπισχνεῖτο αὐτοῖς ἐντὸς ὀλίγων
 ἡμερῶν ἔκπλεων παρῆσθαι δυοῖν μηνῶν· συστρατεύε- 30
 σθαί τε ἐκέλευε. Καὶ ὁ Τιμασίων εἶπεν· “Ἐγὼ μὲν τοί-
 νυν, οὐδ' ἂν πέντε μηνῶν μισθὸς μέλλῃ εἶναι, στρατευσάι-

μην ἂν ἄνευ Ξενοφῶντος." Καὶ ὁ Φρυνίσκος καὶ Κλεάνωρ
συνωμολόγουν Τιμασίωσι.

Ἐντεῦθεν Σεύθης ἐλοιδόρει τὸν Ἡρακλείδην, ὅτι οὐ πα-
ρεκάλει καὶ Ξενοφῶντα. Ἐκ δὲ τούτου παρακαλοῦσιν αὐ-
5 τὸν μόνον. Ὁ δὲ γνούς τοῦ Ἡρακλείδου τὴν παρουσίαν,
ὅτι βούλοιο αὐτὸν διαβάλλειν πρὸς τοὺς ἄλλους στρατη-
γούς, παρέρχεται λαβὼν τοὺς τε στρατηγούς πάντας καὶ
τοὺς λοχαγούς. Καὶ ἐπεὶ πάντες ἐπέισθησαν, συνεστρα-
τεύοντο, καὶ ἀφικνοῦνται, ἐν δεξιᾷ ἔχοντες τὸν Πόντον, διὰ
10 τῶν Μελινοφάγων καλουμένων Θρακῶν, εἰς τὸν Σαλμυδησ-
σόν. Ἐνθα τῶν εἰς τὸν Πόντον πλεουσῶν νηῶν πολλὰ
ἠκέλλουσι καὶ ἐκπίπτουσι· τέναγος γὰρ ἐστὶν ἐπὶ πάμπλου
τῆς θαλάττης. Καὶ οἱ Θραῖκες οἱ κατὰ ταῦτα οἰκοῦντες,
στήλας ὀρισάμενοι, τὰ καθ' αὐτοὺς ἕκαστοι ἐκπίπτοντα λή-
15 ζονται· τέως δ' ἐλέγοντο, πρὶν ὀρίσασθαι, ἀρπάζοντες πολ-
λοὶ ὑπ' ἀλλήλων ἀποθνήσκειν. Ἐνταῦθα εὗρισκοντο πολ-
λαὶ μὲν κλῖναι, πολλὰ δὲ κιβώτια, πολλὰ δὲ βίβλοι, καὶ
τᾶλλα πολλὰ, ὅσα ἐν ξυλίνοις τεύχεσι ναύκληροι ἄγουσιν.
Ἐντεῦθεν ταῦτα καταστρεφάμενοι, ἀπῆσαν πάλιν. Ἐνθα
20 δὴ Σεύθης εἶχε στρατεύμα ἤδη πλέον τοῦ Ἑλληνικοῦ· ἕκ τε
γὰρ Ὀδρουσῶν πολὺ ἔτι πλείους καταβεβήκεσαν, καὶ οἱ ἀεὶ
πειθόμενοι συνεστρατεύοντο. Κατηλίσθησαν δὲ ἐν τῷ πε-
δίῳ ὑπὲρ Σηλυβρίας, ὅσον πενήκοντα σταδίους ἀπέχοντες
τῆς θαλάττης. Καὶ μισθὸς μὲν οὐδεὶς πω ἐφαίνετο· πρὸς
25 δὲ τὸν Ξενοφῶντα οἱ τε στρατιῶται παγχαλεπῶς εἶχον, ὅ
τε Σεύθης οὐκέτι οἰκείως δίδεκετο, ἀλλ' ὅποτε συγγενέσθαι
αὐτῷ βουλόμενος ἔλθοι, πολλὰ ἤδη ἄσχολια ἐφαίνοντο.

[Κεφάλαιον 5΄.]

Ἐν [δὲ] τούτῳ τῷ χρόνῳ, σχεδὸν ἤδη δύο μηνῶν ὄντων, ἀφικνοῦνται Χαρμῖνός τε ὁ Λάκων καὶ Πολύνεικος παρὰ Θίμβρωνος· καὶ λέγουσιν, ὅτι Λακεδαιμονίοις δοκεῖ στρατεύεσθαι [ὡς] ἐπὶ Τισσαφέρην, καὶ Θίμβρων ἐκπέπλευκεν ὡς πολεμήσων· καὶ δεῖται ταύτης τῆς στρατιᾶς, καὶ λέγει, 5 ὅτι δαρεικὸς ἐκάστῳ ἔσται μισθὸς τοῦ μηνός, καὶ τοῖς λοχαγοῖς διμοιρία, καὶ τοῖς στρατηγοῖς τετραμοιρία. Ἐπεὶ δ' ἦλθον οἱ Λακεδαιμόνιοι, εὐθύς ὁ Ἡρακλείδης, πύθόμενος, ὅτι ἐπὶ τὸ στράτευμα ἤκουσι, λέγει τῷ Σεύθῃ, ὅτι κάλλιστον γεγένηται· “Οἱ μὲν γὰρ Λακεδαιμόνιοι δέονται 10 τοῦ στρατεύματος, σὺ δὲ οὐκέτι δέη· ἀποδιδούς δὲ τὸ στράτευμα αὐτοῖς χαριεῖ, σὲ δὲ οὐκέτι ἀπαιτήσονται τὸν μισθόν, ἀλλ' ἀπαλλάσσονται ἐκ τῆς χώρας.”

Ἀκούσας ταῦτα ὁ Σεύθης, κελεύει παράγειν· καὶ ἐπεὶ εἶπον, ὅτι ἐπὶ τὸ στράτευμα ἤκουσι, λέγει, ὅτι τὸ στράτευμα 15 ἀποδίδωσι, φίλος τε καὶ σύμμαχος βούλεται εἶναι· καλεῖ τε αὐτοὺς ἐπὶ ξενία. Καὶ ἐξένιζε μεγαλοπρεπῶς. Ξενοφῶντα δὲ οὐ καλεῖ, οὐδὲ τῶν ἄλλων στρατηγῶν οὐδένα. Ἐρωτώωντων δὲ τῶν Λακεδαιμονίων, τίς ἀνὴρ εἴη Ξενοφών, ἀπεκρίνατο, “ὅτι τὰ μὲν ἄλλα εἴη οὐ κακός, φιλοστρατιώτης δέ· καὶ 20 διὰ τοῦτο χεῖρόν ἐστιν αὐτῷ.” Καὶ οἱ εἶπον· “Ἄλλ' ἢ δημογωγεῖ ὁ ἀνὴρ τοὺς ἄνδρας;” Καὶ ὁ Ἡρακλείδης, “Πάνυ μὲν οὖν,” ἔφη. “Ἄρ' οὖν,” ἔφασαν, “μὴ καὶ ἡμῖν ἐναντιώσεται περὶ τῆς ἀπαγωγῆς;” “Ἄλλ' ἦν ὑμεῖς,” ἔφη ὁ Ἡρακλείδης, “συλλέξαντες αὐτοὺς ὑπόσχησθε τὸν 25 μισθόν, ὀλίγον ἐκείνῳ προσχόντες ἀποδραμοῦνται σὺν ὑμῖν.” “Πῶς ἂν οὖν,” ἔφασαν, “ἡμῖν συλλεγεῖεν;” “Ἄρριον ὑμᾶς,” ἔφη ὁ Ἡρακλείδης, “πρωτὶ ἄξομεν πρὸς αὐτούς· καὶ οἶδα,” ἔφη, “ὅτι, ἐπειδὴν ὑμᾶς ἰδῶσιν, ἄσμενοι συνδραμοῦνται.” Αὕτη μὲν [οὖν] ἡ ἡμέρα οὕτως ἔληξε. 30

Τῇ δ' ὑστεραία ἄγουσιν ἐπὶ τὸ στρατεύμα τοὺς Λάκωνας
 Σεύθης τε καὶ Ἡρακλείδης, καὶ συλλέγεται ἡ στρατιά· τῷ
 δὲ Λάκωνε ἐλεγέτην, “ὅτι Λακεδαιμονίοις δοκεῖ πολεμεῖν
 Τισσαφέρνει, τῷ ὑμᾶς ἀδικήσαντι· ἦν οὖν ἴητε σὺν ἡμῖν,
 5 τὸν τε ἐχθρὸν τιμωρήσεσθε, καὶ δαρεικὸν ἕκαστος οἴσει τοῦ
 μνηρὸς ὑμῶν· λοχαγὸς δὲ τὸ διπλοῦν· στρατηγὸς δὲ τὸ τε-
 τραπλοῦν.” Καὶ οἱ στρατιῶται ἄσμενοί τε ἤκουσαν, καὶ
 εὐθὺς ἀνίσταται τις τῶν Ἀρκάδων, τοῦ Ξενοφῶντος κατη-
 γορήσων. Παρῆν δὲ καὶ Σεύθης, βουλόμενος εἰδέναι, τί
 10 προαχθήσεται· καὶ ἐν ἐπηκόῳ εἰστήκει, ἔχων [τὸν[ἐρμηνεῖα·
 συνίει δὲ καὶ αὐτὸς Ἑλληνιστὶ τὰ πλεῖστα. Ἐνθα δὴ λέ-
 γει ὁ Ἀρκάς· “Ἄλλ' ἡμεῖς μὲν, ὧ Λακεδαιμόνιοι, καὶ πά-
 λαι ἂν ἤμεν παρ' ὑμῖν, εἰ μὴ Ξενοφῶν δεῦρο ἡμᾶς πείσας
 ἀπήγαγεν· ἔνθα δὴ ἡμεῖς μὲν τὸν δεινὸν χειμῶνα στρατευό-
 15 μνοι καὶ νύκτα καὶ ἡμέραν οὐδὲν πεπάμεθα· ὁ δὲ τοὺς
 ἡμετέρους πόρους ἔχει· καὶ Σεύθης ἰδίᾳ μὲν ἐκεῖνον πε-
 πλούτικεν, ἡμᾶς δὲ ἀποστερεῖ τὸν μισθόν· ὥστε,” ὁ γε πρῶ-
 τος λέγων, “ἐγὼ μὲν,” [ἔφη,] “εἰ τοῦτον ἴδοιμι καταλευ-
 σθέντα, καὶ δόντα δίκην, ὧν ἡμᾶς περιεῖλκε, καὶ τὸν μισθὸν
 20 ἂν μοι δοκῶ ἔχειν, καὶ οὐδέν [ἂν] ἔτι τοῖς πεπονημένοις
 ἄχθεσθαι.” Μετὰ τοῦτον ἄλλος ἀνέστη ὁμοίως, καὶ ἄλλος.
 Ἐκ δὲ τούτων Ξενοφῶν ἔλεξεν ὧδε·

“Ἀλλὰ πάντα μὲν ἄρα ἄνθρωπον ὄντα προσδοκᾶν δεῖ,
 ὁπότε γε καὶ ἐγὼ νῦν [μὲν] ὑφ' ὑμῶν αἰτίας ἔχω, ἐν ᾧ πλεί-
 25 στην προθυμίᾳ ἐμαυτῷ γε δοκῶ συνειδέναι περὶ ὑμᾶς πα-
 ρεσχημένος. Ἀπετραπόμην μὲν γε ἤδη οἴκαδε ὠρμημένος,
 οὐ μὰ τὸν Δία, οὐ τοι πυνθανόμενος ὑμᾶς εὐ πράττειν,
 ἀλλὰ μᾶλλον ἀκούων ἐν ἀπόροις εἶναι, ὡς ὠφελήσων, εἴ τι
 δυναίμην. Ἐπεὶ δ' ἦλθον, Σεύθου τοιουτοῦ πολλοὺς ἀγγέ-
 30 λους πρὸς ἐμὲ πέμποντος, καὶ πολλὰ ὑπισχνουμένου μοι, εἰ
 πείσαιμι ὑμᾶς πρὸς αὐτὸν ἐλθεῖν, τοῦτο μὲν οὐκ ἐπεχείρησα
 ποιεῖν, ὡς αὐτοὶ ὑμεῖς ἐπίστασθε, ἦγον δ', ὅθεν ὦμην τά-
 χιστ' ἂν ὑμᾶς εἰς τὴν Ἀσίαν διαβῆναι. Ταῦτα γὰρ καὶ

βέλτιστα ἐνόμιζον ὑμῖν εἶναι, καὶ ὑμᾶς ἦδειν βουλομένους. Ἐπεὶ δὲ Ἀριστάρχος, ἐλθὼν σὺν τριήρεσιν, ἐκώλυσε διαπλεῖν ἡμᾶς, ἐκ τούτου, ὅπερ εἰκὸς δήπου ἦν, συνέλεξα ὑμᾶς, ὅπως βουλευσαίμεθα, ὅ τι χρὴ ποιεῖν. Οὐκοῦν ὑμεῖς ἀκούοντες μὲν Ἀριστάρχου ἐπιτάκτιοντος ὑμῖν εἰς Χερσόνησον πορεύ- 5 εσθαι, ἀκούοντες δὲ Σεύθου πελθόντος ἐαυτῷ συστρατεύεσθαι, πάντες μὲν ἐλέγετε σὺν Σεύθῃ ἰέναι, πάντες δ' ἐψηφίσασθε ταῦτα. Τί οὖν ἐγὼ ἐνταῦθα ἠδίκησα, ἀγαγὼν ὑμᾶς, ἔνθα πᾶσιν ὑμῖν ἐδόκει; Ἐπεὶ γε μὴν ψεύδεσθαι ἤρξατο Σεύθης περὶ τοῦ μισθοῦ, εἰ μὲν ἐπαινώ αὐτόν, δι- 10 καίως ἂν με καὶ αἰτιῶσθε καὶ μισοῖτε· εἰ δὲ πρόσθεν αὐτῷ πάντων μάλιστα φίλος ὢν, νῦν διαφορώτατός εἰμι, πῶς ἂν ἔτι δικαίως, αἰρούμενος ὑμᾶς ἀντὶ Σεύθου, ὑφ' ὑμῶν αἰτίαν ἔχοιμι περὶ ὧν πρὸς τούτον διαφέρομαι; Ἄλλ' εἴποιτε ἂν, ὅτι ἕξεσι καὶ τὰ ὑμέτερα ἔχοντα παρὰ Σεύθου τεχνάζειν. 15 Οὐκοῦν δῆλον τοῦτό γε, ὅτι, εἴπερ ἐμοὶ ἐτέλει τι Σεύθης, οὐχ οὕτως ἐτέλει δήπου, ὡς ὢν τε ἐμοὶ δοιή στεροῖτο, καὶ ἄλλα ὑμῖν ἀποτίσειεν; Ἄλλ' οἶμαι, εἰ ἐδίδου, ἐπὶ τούτῳ ἂν ἐδίδου, ὅπως ἐμοὶ δούς μείον, μὴ ἀποδοίῃ ὑμῖν τὸ πλεῖον. Εἰ τοίνυν οὕτως ἔχειν οἴεσθε, ἕξεστιν ὑμῖν αὐτίκα μάλα μα- 20 ταιαν ταύτην τὴν πράξιν ἀμφοτέροις ἡμῖν ποιῆσαι, ἐὰν πράττητε αὐτὸν τὰ χρήματα. Δῆλον γάρ, ὅτι Σεύθης, εἰ ἔχω τι παρ' αὐτοῦ, ἀπαιτήσῃ με, καὶ ἀπαιτήσῃ μέντοι δικαίως, ἐὰν μὴ βεβαιῶ τὴν πράξιν αὐτῷ, ἐφ' ἧ ἔδωροδόκουν. Ἄλλὰ πολλοῦ μοι δοκῶ δεῖν τὰ ὑμέτερα ἔχειν· ὁμνύω γὰρ ὑμῖν 25 θεοὺς ἀπαντας καὶ πάσας, μηδὲ ἅ ἐμοὶ ἴδια ὑπέσχετο Σεύθης ἔχειν· πάρεστι δὲ αὐτός, καὶ ἀκούων σύννοιδέ μοι, εἰ ἐπιροκῶ. Ἴνα δὲ μᾶλλον θαυμάσητε, συνεπόμνυμι, μηδὲ ἅ οἱ ἄλλοι στρατηγοὶ ἔλαβον εἰληφέναι, μὴ τοίνυν μηδ' ὅσα τῶν λοχαγῶν ἔνιοι. Καὶ τί δὴ ταῦτα ἐποιοῦν; Ὠμην, ὧ 30 ἄνδρες, ὅση μᾶλλον συμφέροισι τούτῳ τὴν τότε πενίαν, τοσούτῳ μᾶλλον αὐτὸν φίλον ποιήσεσθαι, ὅποτε δυνασθείη. Ἐγὼ δὲ ἅμα τε αὐτὸν ὄρω εὖ πράττοντα, καὶ γιγνώσκω δὴ

αὐτοῦ τὴν γνώμην. Εἶποι δὴ τις ἄν· ‘ Οὐκ οὖν αἰσχύνῃ
οὕτω μωρῶς ἐξαπατῶμενος;’ Ναὶ μὰ Δία ἡσχυνόμην μέν-
τοι, εἰ ὑπὸ πολεμίου γε ὄντος ἐξηπατήθην· φίλω δ’ ὄντι
ἐξαπατᾶν αἰσχίον μοι δοκεῖ εἶναι ἢ ἐξαπατᾶσθαι. Ἐπεὶ, εἰ
5 γε πρὸς φίλους ἐστὶ φυλακὴ, πᾶσαν οἶδα ὑμᾶς φυλαξαμέ-
νους, ὡς μὴ παρασχεῖν τούτῳ πρόφασιν δικαίαν, μὴ ἀποδι-
δόναι ὑμῖν, ἃ ὑπέσχετο· οὔτε γὰρ ἡδίκησαμεν τοῦτον οὐ-
δέν, οὔτε κατεβλακεύσαμεν τὰ τούτου, οὐδὲ μὴν κατεδειλιά-
σαμεν οὐδέν, ἐφ’ ὃ τι ἡμᾶς οὗτος παρεκάλεσεν. ‘ Ἀλλά,’
10 φαίητε ἄν, ‘ ἔδει τὰ ἐνέχυρα τότε λαβεῖν, ὡς μηδέ, εἰ ἐβού-
λετο, ἐδύνατο ἄν ταῦτα ἐξαπατᾶν.’ Πρὸς ταῦτα δὲ ἀκού-
σατε, ἃ ἐγὼ οὐκ ἄν ποτε εἶπον τούτου ἐναντίον, εἰ μὴ μοι
παντάπασιν ἀγνώμονες ἐδοκεῖτε εἶναι, ἢ λίαν εἰς ἐμὲ ἀχά-
ριστοι. Ἀναμνήσθητε γάρ, ἐν ποίοις τισὶν ὄντες πράγμα-
15 σιν ἐτυγχάνετε, ἐξ ὧν ὑμᾶς ἐγὼ ἀνήγαγον πρὸς Σεύθην.
Οὐκ εἰς μὲν Πέρινθον, εἰ προσήητε τῇ πόλει, Ἀρίσταρχος
ὑμᾶς ὁ Λακεδαιμόνιος οὐκ εἶα εἰσιέναι, ἀποκλείσας τὰς πύ-
λας· ὑπαίθριοι δὲ ἔξω ἐστρατοπεδεύετε· μέσος δὲ χειμῶν
ἦν· ἀγορᾷ δὲ ἐχρῆσθε, σπάνια μὲν ὀρῶντες τὰ ὄνια, σπάνια
20 δὲ ἔχοντες, ὅτι ὠνήσεσθε. Ἀνάγκη δὲ ἦν μένειν ἐπὶ Θρά-
κης (τριήρεις γὰρ ἐφορμοῦσαι ἐκώλυνον διαπλεῖν)· εἰ δὲ μέ-
νοι τις, ἐν πολεμίᾳ χώρᾳ εἶναι, ἔνθα πολλοὶ μὲν ἵππεῖς
ἐναντίοι ἦσαν, πολλοὶ δὲ πελτασταί. Ἡμῖν δὲ ὀπλιτικὸν
μὲν ἦν, ὧ, ἀθρόοι μὲν ἰόντες ἐπὶ τὰς κώμας, ἴσως ἄν ἐδυ-
25 νάμεθα σῆτον λαμβάνειν οὐδέν τι ἄφθονον· ὅτῳ δὲ διώ-
κοντες ἄν ἢ ἀνδράποδα ἢ πρόβατα καταλαμβάνομεν, οὐκ ἦν
ἡμῖν· οὔτε γὰρ ἵππικὸν οὔτε πελταστικὸν ἔτι ἐγὼ συνεστη-
κὸς κατέλαβον παρ’ ὑμῖν. Εἰ οὖν, ἐν τοιαύτῃ ἀνάγκῃ ὄν-
των ὑμῶν, μηδ’ ὄντιναοῦν μισθὸν προσαιτήσας, Σεύθην
30 σύμμαχον ὑμῖν προσέλαβον, ἔχοντα [καὶ] ἵππεας καὶ πελ-
ταστάς, ὧν ὑμεῖς προσεδείσθε, [ἢ] κακῶς ἄν ἐδόκουν ὑμῖν
βεβουλευῆσθαι πρὸ ὑμῶν; Τούτων γὰρ δήπου κοινωνή-
σαντες, καὶ σῆτον ἄφθονώτερον ἐν ταῖς κώμας εὐρίσκετε,

διὰ τὸ ἀναγκάζεσθαι τοὺς Θοῤῃκας κατὰ σπουδὴν μᾶλλον
 φεύγειν· καὶ προβάτων καὶ ἀνδραπόδων μᾶλλον μετέσχετε.
 Καὶ πολέμιον οὐκέτι οὐδένα ἐωρῶμεν, ἐπειδὴ τὸ ἵππικόν
 ἡμῖν προσεγένετο· τέως δὲ θαρσαλέως ἡμῖν ἐφείποντο οἱ
 πολέμιοι καὶ ἵππικῶ καὶ πελταστικῶ, κωλύοντες μηδαμῆ 5
 κατ' ὀλίγους ἀποσκεδαννυμένους τὰ ἐπιτήδεια ἀφθονώτερα
 ἡμᾶς πορίζεσθαι. Εἰ δὲ δὴ ὁ συμπαρέχων ὑμῖν ταύτην τὴν
 ἀσφάλειαν, μὴ πάνυ πολὺν μισθὸν προσετέλει τῆς ἀσφαλείας,
 τοῦτο δὴ τὸ πάθημα τὸ σχέτιον; καὶ διὰ τοῦτο οὐδαμῆ
 οἴεσθε χρῆναι ζῶντα ἐμὲ ἂν εἶναι; Νῦν δὲ δὴ πῶς ἀπερ- 10
 χεσθε; Οὐ διαχειμάσαντες μὲν ἐν ἀφθόνοις τοῖς ἐπιτηδείοις,
 περιττὸν δ' ἔχοντες τοῦτο, εἴ τι ἐλάβετε παρὰ Σεύθου; τὰ
 γὰρ τῶν πολεμίων ἐδαπανᾶτε· καὶ ταῦτα πράττοντες, οὔτε
 ἄνδρας ἐπέιδετε ὑμῶν αὐτῶν ἀποθανόντας, οὔτε ζῶντας ἀπε-
 βάλετε. Εἰ δέ τι καλὸν πρὸς τοὺς ἐν τῇ Ἀσίᾳ βαρβάρους 15
 ἐπέπρακτο ὑμῖν, οὐ καὶ ἐκεῖνο σῶν ἔχετε, καὶ πρὸς ἐκείνοις
 νῦν ἄλλην εὐκλειαν προσειλήφατε, καὶ τοὺς ἐν τῇ Εὐρώπῃ
 Θοῤῃκας, ἐφ' οὓς ἐστρατεύεσθε, κρατήσαντες; Ἐγὼ μὲν
 ὑμᾶς φημι δικαίως ἂν, ὧν ἐμοὶ χαλεπαίνετε, τούτων τοῖς
 θεοῖς χάριν εἰδέναί, ὡς ἀγαθῶν. Καὶ τὰ μὲν δὴ ὑμέτερα 20
 τοιαῦτα. Ἄγετε δὲ πρὸς τῶν θεῶν, καὶ τὰ ἐμὰ σκέψασθε
 ὡς ἔχει. Ἐγὼ μὲν γάρ, ὅτε πρότερον ἀπῆρα οἰκάδε, ἔχων
 μὲν ἔπαινον πολὺν πρὸς ὑμῶν ἀπεπορευόμην, ἔχων δὲ δι'
 ὑμᾶς καὶ ὑπὸ τῶν ἄλλων Ἑλλήνων εὐκλειαν· ἐπιστευόμην
 δὲ ὑπὸ Λακεδαιμονίων· οὐ γὰρ ἂν με ἔπεμπον πάλιν πρὸς 25
 ὑμᾶς. Νῦν δ' ἀπέρχομαι, πρὸς μὲν Λακεδαιμονίους ὑφ'
 ὑμῶν διαβεβλημένος, Σεύθῃ δὲ ἀπηχθημένος ὑπὲρ ὑμῶν,
 ὃν ἠλπίζον, εὖ ποιήσας μεθ' ὑμῶν, ἀποστροφὴν καὶ ἐμοὶ
 καλὴν καὶ παισίν, εἰ γένοιτο, καταθήσεσθαι. Ὅτι μὲν
 δ', ὑπὲρ ὧν ἐγὼ ἀπήχθημαί τε πλεῖστα, καὶ ταῦτα πολὺ 30
 κρείττοσιν ἐμαυτοῦ, πραγματευόμενός τε οὐδὲ νῦν πω πέ-
 παυμαι ὅ τι δύναμαι ἀγαθὸν ὑμῖν, τοιαύτην γνώμην ἔχετε
 περὶ ἐμοῦ. Ἄλλ' ἔχετε μὲν με, οὔτε φεύγοντα λαβόντες,

οὔτε ἀποδιδράσκοντα· ἦν δὲ ποιήσητε, ἃ λέγετε, ἵστε, ὅτι
 ἄνδρα κατακεκανότες ἔσεσθε, πολλὰ μὲν δὴ πρὸ ὑμῶν
 ἀγρυπνήσαντα, πολλὰ δὲ σὺν ὑμῖν πονήσαντα καὶ κινδυνεύ-
 σαντα, καὶ ἐν τῷ μέρει καὶ παρὰ τὸ μέρος· θεῶν δὲ ἴλεων
 5 ὄντων καὶ τρόπαια βαρβάρων πολλὰ δὴ σὺν ὑμῖν στησάμε-
 νον· ὅπως δέ γε τῶν Ἑλλήνων μηδενὶ πολέμιοι γένοισθε,
 πᾶν ὅσον ἐγὼ ἐδυνάμην, πρὸς ὑμᾶς διατεινόμενον. Καὶ
 γὰρ οὖν νῦν ὑμῖν ἔξεστιν ἀνεπιλήπτως πορεύεσθαι, ὅποι ἂν
 ἔλησθε, καὶ κατὰ γῆν καὶ κατὰ θάλατταν. Ὑμεῖς δέ, ὅτι
 10 πολλὴ ὑμῖν εὐπορία φαίνεται, καὶ πλεῖτε, ἔνθα δὴ ἐπιθυ-
 μεῖτε πάλαι, δέονται δὲ ὑμῶν οἱ [τὸ] μέγιστον δυνάμενοι,
 μισθὸς δὲ φαίνεται, ἡγεμόνες δὲ ἤκουσι Λακεδαιμόνιοι, οἱ
 κράτιστοι νομιζόμενοι εἶναι, νῦν δὴ καιρὸς δοκεῖ ὑμῖν εἶναι,
 ὡς τάχιστα ἐμὲ κατακανεῖν; Οὐ μὴν, ὅτε γε ἐν τοῖς ἀπό-
 15 ροῖς ἤμεν, ὧ πάντων μνημονικώτατοι· ἀλλὰ καὶ πατέρα
 ἐμὲ ἐκαλεῖτε, καὶ ἀεὶ ὡς εὐεργέτου μεμνήσθαι ὑπισχνεῖσθε.
 Οὐ μέντοι ἀγνώμονες οὐδ' οὗτοί εἰσιν, οἱ νῦν ἤκοντες ἐφ'
 ὑμᾶς· ὥστε, ὡς ἐγὼ οἶμαι, οὐδὲ τούτοις δοκεῖτε βελτίονες
 εἶναι, τοιοῦτοι ὄντες περὶ ἐμέ." Ταῦτα εἰπὼν ἐπαύσατο.

20 Χαρμῖνος δέ, ὁ Λακεδαιμόνιος, ἀναστὰς εἶπεν οὕτως·
 "Ἄλλ' ἐμοὶ μέντοι, ὧ ἄνδρες, οὐ δικαίως γε δοκεῖτε τῷ ἄν-
 δρὶ τούτῳ χαλεπαίνειν· ἔχω γὰρ καὶ αὐτὸς αὐτῷ μαρτυρη-
 σαι· Σεύθης γάρ, ἐρωτῶντος ἐμοῦ καὶ Πολυνείκου περὶ
 Ξενοφῶντος, τίς ἀνὴρ εἴη, ἄλλο μὲν οὐδὲν εἶχε μέμψασθαι,
 25 ἄγαν δὲ φιλοστρατιώτην ἔφη αὐτὸν εἶναι· διὸ καὶ χεῖρον
 αὐτῷ εἶναι πρὸς ἡμῶν τε τῶν Λακεδαιμονίων, καὶ πρὸς αὐ-
 τοῦ." Ἀναστὰς ἐπὶ τούτῳ Εὐρύλοχος [ὁ] Λουσιάτης Ἀρ-
 κὰς εἶπε· "Δοκεῖ γέ μοι, ἄνδρες Λακεδαιμόνιοι, τοῦτο
 ὑμᾶς πρῶτον ἡμῶν στρατηγῆσαι, παρὰ Σεύθου ἡμῖν τὸν
 30 μισθὸν ἀναπράξαι ἢ ἐκόντος ἢ ἄκοντος, καὶ μὴ πρότερον
 ἡμᾶς ἀπαγαγεῖν." Πολυκράτης δὲ Ἀθηναῖος εἶπεν ἀναστὰς
 ὑπὲρ Ξενοφῶντος· "Ὅρῳ γε μὴν, ὧ ἄνδρες," ἔφη, "καὶ
 Ἡρακλείδην ἐνταῦθα παρόντα, ὃ παραλαβὼν τὰ χρήματα,

ἃ ἡμεῖς ἐπονήσαμεν, ταῦτα ἀποδόμενος, οὔτε Σεύθῃ ἀπέδωκεν, οὔτε ἡμῖν τὰ γιγνόμενα, ἀλλ' αὐτὸς κλέψας πέπαται. Ἦν οὖν σωφρονῶμεν, ἐξόμεθα αὐτοῦ· οὐ γὰρ δὴ οὗτός γε," ἔφη, "Θράξ ἐστιν, ἀλλὰ Ἕλληνα ὦν Ἕλληνας ἀδικεῖ."

Ταῦτα ἀκούσας ὁ Ἡρακλείδης μάλα ἐξεπλάγη· καὶ προς- 5
ελθὼν τῷ Σεύθῃ λέγει· "Ἡμεῖς, ἦν σωφρονῶμεν, ἄπι-
μεν ἐντεῦθεν ἐκ τῆς τούτων ἐπικρατείας." Καὶ ἀναβάντες
ἐπὶ τοὺς ἵππους, ὄχοντο ἀπελαύνοντες εἰς τὸ ἑαυτῶν στρα-
τόπεδον. Καὶ ἐντεῦθεν Σεύθῃς πέμπει Ἀβροζέλημν τὸν
ἑαυτοῦ ἐρμηνέα πρὸς Ξενοφῶντα, καὶ κελεύει αὐτὸν κατα- 10
μεῖναι παρ' ἑαυτῶ, ἔχοντα χιλίους ὀπλίτας· καὶ ὑπισχνεῖται
αὐτῷ ἀποδώσειν τὰ τε χωρία τὰ ἐπὶ θαλάττῃ, καὶ τὰ ἄλλα,
ἃ ὑπέσχετο. Καὶ ἐν ἀπορρήτῳ ποιησάμενος, λέγει, ὅτι
ἀκήκοε Πολυνείκου, ὡς, εἰ ὑποχίριος ἔσται Λακεδαιμονί-
οις, σαφῶς ἀποθανοῖτο ὑπὸ Θίμβρωνος. Ἐπέστελλον δὲ 15
ταῦτα καὶ [οἱ] ἄλλοι πολλοὶ [ξένοι] τῷ Ξενοφῶντι, ὡς διαβε-
βλημένος εἶη, καὶ φυλάττεσθαι δεοί. Ὁ δ' ἀκούων ταῦτα,
δύο ἱερεῖα λαβῶν, ἔθνε τῷ Διὶ τῷ Βασιλεῖ, πότερά οἱ λῶϊον
καὶ ἄμεινον εἶη μένειν παρὰ Σεύθῃ, ἐφ' οἷς Σεύθῃς λέγει,
ἢ ἀπιέναι σὺν τῷ στρατεύματι. Ἄναιρεῖ δὲ αὐτῷ ἀπιέναι. 20

Κεφάλαιον ζ'.

Ἐντεῦθεν Σεύθῃς μὲν ἀπεστρατοπεδεύσατο προσωτέρω·
οἱ δὲ Ἕλληνες ἐσκήνησαν εἰς κώμας, ὅθεν ἔμελλον πλεῖστα
ἐπισιτισάμενοι ἐπὶ θάλατταν ἦξιν. Αἱ δὲ κώμαι αὗται
ἦσαν δεδομέναι ὑπὸ Σεύθου Μηδοσάδῃ. Ὁρῶν οὖν ὁ Μη-
δοσάδης δαπανώμενα τὰ ἐν ταῖς κώμας ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων, 25
χαλεπῶς ἔφερε· καὶ λαβῶν ἄνδρα Ὀδρύσην, δυνατώτατον
τῶν ἄνωθεν καταβεβηκότων, καὶ ἱππείας ὅσον τριάκοντα,
ἔρχεται καὶ προκαλεῖται Ξενοφῶντα ἐκ τοῦ Ἑλληνικοῦ στρα-
τεύματος· καὶ ὅς, λαβῶν τινὰς τῶν λοχαγῶν καὶ ἄλλους

[τινάς] τῶν ἐπιτηδείων, προσέροχεται. Ἐνθα δὴ λέγει ὁ Μηδοσάδης· “Ἀδικεῖτε, ὦ Ξενοφῶν, τὰς ἡμετέρας κώμας πορθοῦντες. Προλέγομεν οὖν ὑμῖν, ἐγὼ τε ὑπὲρ Σεύθου, καὶ ὁδε ὁ ἀνὴρ, παρὰ Μηδόκου ἦκων τοῦ ἄνω βασιλείως, 5 ἀπιέναι ἐκ τῆς χώρας· εἰ δὲ μὴ, οὐκ ἐπιτρέφομεν ὑμῖν, ἀλλ’ ἐὰν ποιῆτε κακῶς τὴν ἡμετέραν χώραν, ὡς πολεμίους ἀλεξήσομεθα.”

Ὁ δὲ Ξενοφῶν, ἀκούσας ταῦτα, εἶπεν· “Ἀλλὰ σοὶ μὲν τοιαῦτα λέγοντι καὶ ἀποκρίνασθαι χαλεπὸν· τοῦδε δὲ ἕνεκα 10 τοῦ νεανίσκου λέξω, ἵν’ εἰδῆ, οἷοί τε ὑμεῖς ἐστε, καὶ οἷοι ἡμεῖς. “Ἡμεῖς μὲν γάρ,” ἔφη, “πρὶν φίλοι γενέσθαι ὑμῖν, ἐπορευόμεθα διὰ ταύτης τῆς χώρας, ὅποι ἐβουλόμεθα, ἦν μὲν ἐθέλομεν πορθοῦντες, ἦν δ’ ἐθέλομεν κατακαίοντες. Καὶ σὺ, ὅποτε πρὸς ἡμᾶς ἔλθοις πρεσβεύων, ἠὲ λίζου παρ’ 15 ἡμῖν, οὐδένα φοβούμενος τῶν πολεμίων. Ἐμεῖς δὲ οὐκ ἦτε εἰς τήνδε τὴν χώραν, ἢ, εἴ ποτε ἔλθοιτε, ὡς ἐν κρειπτόνων χώρα ἠὲ λίζεσθε ἐγκεχαλινωμένοις τοῖς ἵπποις. Ἐπεὶ δὲ ἡμῖν φίλοι ἐγένεσθε, καὶ δι’ ἡμᾶς σὺν θεοῖς ἔχετε τήνδε τὴν χώραν, νῦν δὴ ἐξελαύνετε ἡμᾶς ἐκ [ταύτης] τῆς χώρας, ἦν 20 παρ’ ἡμῶν ἐκόντων κατὰ κράτος παρελάβετε· ὡς γὰρ αὐτὸς οἶσθα, οἱ πολέμιοι οὐκ ἦσαν ἱκανοὶ ἡμᾶς ἐξελαύνειν. Καὶ οὐχ ὅπως δῶρα δοῦς καὶ εὖ ποιήσας, ἀνθ’ ὧν εὖ ἔπαθες, ἀξιοῖς ἡμᾶς ἀποπέμψασθαι, ἀλλ’ ἀποπορευομένους ἡμᾶς οὐδ’ ἐναλισθῆναι, ὅσον δύνασαι, ἐπιτρέπεις. Καὶ ταῦτα 25 λέγων οὔτε θεοὺς αἰσχύνῃ οὔτε τόνδε τὸν ἄνδρα, ὅς νῦν μὲν σε ὄρᾳ πλουτοῦντα, πρὶν δὲ ἡμῖν φίλον γενέσθαι, ἀπὸ ληστείας τὸν βίον ἔχοντα, ὡς αὐτὸς ἔφησθα. Ἄτις τί καὶ πρὸς ἐμὲ λέγεις ταῦτα; οὐ γὰρ ἐγὼ εἶμι ἄρχω, ἀλλὰ Λακεδαιμόνιοι, οἷς ὑμεῖς παρεδώκατε τὸ στρατεύμα ἀπαγαγεῖν, 30 οὐδὲν ἐμὲ παρακαλέσαντες, ὦ θαυμαστότατοι, ὅπως, ὡς περ ἀπληθάνομην αὐτοῖς, ὅτε πρὸς ὑμᾶς ἦγον, οὕτω καὶ χαρισαίμην νῦν ἀποδιδούς.”

Ἐπεὶ δὲ ταῦτα ἤκουσεν ὁ Ὀδρύσης, εἶπεν· “Ἐγὼ μὲν,

ὦ Μηδόσαδες, κατὰ τῆς γῆς καταδύομαι ὑπὸ τῆς αἰσχύνης, ἀκούων ταῦτα. Καὶ εἰ μὲν πρόσθεν ἠπιστάμην, οὐδ' ἂν συνηκολούθησά σοι· καὶ νῦν ἄπειμι· οὐ γὰρ ἂν Μήδοκός με ὁ βασιλεὺς ἐπαινοίη, εἰ ἐξελεύνοίμι τοὺς εὐεργέτας.” Ταῦτ' εἰπὼν ἀναβὰς ἐπὶ τὸν ἵππον ἀπήλαυσε, καὶ σὺν αὐτῷ 5 οἱ ἄλλοι ἵππεῖς, πλὴν τετάρων, ἢ πέντε. Ὁ δὲ Μηδοσάδης, ἐλύπει γὰρ αὐτὸν ἢ χῶρα πορθομένη, ἐκέλευε τὸν Ξενοφῶντα καλέσαι τὸ Λακεδαιμονίῳ. Ὁ δ' ἀπολαβὼν τοὺς ἐπιτηδειοτάτους, προσῆλθε τῷ Χαρμῖνῳ καὶ τῷ Πολυνείκῳ, καὶ ἔλεξεν, ὅτι καλεῖ αὐτοὺς Μηδοσάδης, προερωτῶν ἅπερ 10 αὐτῷ, ἀπιέναι ἐκ τῆς χῶρας. “Οἶμαι ἂν οὖν,” ἔφη, “ὑμᾶς ἀπολαβεῖν τῇ στρατιᾷ τὸν ὀφειλόμενον μισθόν, εἰ εἴποιτε, ὅτι δεδῆται ὑμῶν ἢ στρατιᾶ συναναπράξαι τὸν μισθόν ἢ παρὰ ἐκόντος ἢ παρὰ ἄκοντος Σεύθου· καὶ ὅτι τούτων τυχόντες, προθύμως [μὲν] ἂν συνέπεσθαι ὑμῖν φασί· καὶ ὅτι 15 δίκαια ὑμῖν δοκοῦσι λέγειν· καὶ ὅτι ὑπέσχεσθε αὐτοῖς τότε ἀπιέναι, ὅταν τὰ δίκαια ἔχωσιν οἱ στρατιῶται.” Ἀκούσαντες οἱ Λάκωνες ταῦτα, ἔφασαν ἐρεῖν, καὶ ἄλλα, ὅποια ἂν δύωνται κράτιστα· καὶ εὐθύς ἐπορεύοντο ἔχοντες πάντας τοὺς ἐπικαιρίους. Ἐλθόντων δὲ ἔλεξε Χαρμῖνος· “Εἰ μὲν σύ τι 20 ἔχεις, ὦ Μηδόσαδες, πρὸς ἡμᾶς λέγειν· εἰ δὲ μή, ἡμεῖς πρὸς σὲ ἔχομεν.” Ὁ δὲ Μηδοσάδης μάλα ὑφειμένως· “Ἄλλ' ἐγὼ μὲν,” ἔφη, “λέγω, καὶ Σεύθης τὰ αὐτά, ὅτι ἀξιοῦμεν, τοὺς φίλους ἡμῖν γεγεννημένους μὴ κακῶς πάσχειν ὑφ' ὑμῶν· ὅ τι γὰρ ἂν τούτους κακῶς ποιῆτε, ἡμᾶς ἤδη ποιεῖτε· ἡμέτεροι 25 γὰρ εἰσιν.” “Ἡμεῖς τοίνυν,” ἔφασαν οἱ Λάκωνες, “ἀπίοιμεν ἂν, ὅποτε τὸν μισθὸν ἔχοιεν οἱ ταῦτα ὑμῖν καταπράξαντες· εἰ δὲ μή, ἐρχόμεθα μὲν καὶ νῦν βοηθήσοντες τούτοις, καὶ τιμωρησόμενοι ἄνδρας, οἱ τούτους παρὰ τοὺς ὄρκους ἠδίκησαν· ἦν δὲ καὶ ὑμεῖς τοιοῦτοι ἦτε, ἐνθὲνδε ἀρξόμεθα τὰ δίκαια 30 λαμβάνειν.” Ὁ δὲ Ξενοφῶν εἶπεν· “Ἐθέλοιτε δ' ἂν, ὦ Μηδόσαδες, τούτοις ἐπιτρέψαι, ἐπειδὴ φατέ φίλους εἶναι ὑμῖν, ἐν ᾧ τῇ χῶρα ἐσμέν, ὁπότῃρα ἂν ψηφίσωνται, εἴθ'

ὑμᾶς προσῆκεν ἐκ τῆς χώρας ἀπιέναι, εἴθ' ἡμᾶς;" Ὁ δὲ ταῦτα μὲν οὐκ ἔφη· ἐκέλευε δὲ μάλιστα μὲν αὐτῷ ἐλθεῖν τῷ Λάκωνε παρὰ Σεύθην περὶ τοῦ μισθοῦ, καὶ οἶεσθαι ἂν Σεύθην πείσαι· εἰ δὲ μή, Ξενοφῶντα σὺν αὐτῷ πέμπειν, καὶ 5 συμπράξιν ὑπισχνεῖτο· ἐδεῖτο δὲ τὰς κόμας μὴ κᾶναι. Ἐντεῦθεν πέμπουσι τὸν Ξενοφῶντα, καὶ σὺν αὐτῷ, οἳ ἐδόκουν ἐπιτηδειότατοι εἶναι. Ὁ δ' ἐλθὼν λέγει πρὸς τὸν Σεύθην·

“ Οὐδὲν ἀπαιτήσω, ὃ Σεύθη, πάρεμι, ἀλλὰ διδάξων, 10 ὡς ἂν δύνωμαι, ὡς οὐ δικαίως μοι ἠχθέσθης, ὅτι ὑπὲρ τῶν στρατιωτῶν ἀπήτην σε, ἃ ὑπέσχου αὐτοῖς προθύμως· σοὶ γὰρ ἔγωγε οὐκ ἦτιον ἐνόμιζον εἶναι συμφέρον ἀποδοῦναι, ἢ ἐκείνοις ἀπολαβεῖν. Πρῶτον μὲν γὰρ οἶδα μετὰ τοὺς θεοὺς εἰς τὸ φανερόν σε τούτους καταστήσαντας, ἐπεὶ γε βασιλεῖα 15 σε ἐποίησαν πολλῆς χώρας καὶ πολλῶν ἀνθρώπων· ὥστε οὐκ οἷόν τε ἐστὶ λανθάνειν, οὔτε ἦν τι αἰσχρὸν ποιήσης. Τοιοῦτῳ δ' ὄντι ἀνδρὶ μέγα μὲν μοι ἐδόκει εἶναι, μὴ δοκεῖν ἀχαρίστως ἀποπέμψασθαι ἄνδρας εὐεργέτας, μέγα δ', εὖ ἀκούειν ὑπὸ ἑξακισχιλίων ἀνθρώπων· τὸ δὲ μέγιστον, μη- 20 δαμῶς ἀπιστον σαυτὸν καταστήσαι, ὃ τι λέγοις. Ὅρῳ γάρ, τῶν μὲν ἀπίστων ματαίους καὶ ἀδυνάτους καὶ ἀτίμους τοὺς λόγους πλανωμένους· οἳ δ' ἂν φανεροὶ ὦσιν ἀλήθειαν ἀσκοῦντες, τούτων οἱ λόγοι, ἦν τι δέωνται, οὐδὲν μείον δύ- νανται ἀνύσασθαι, ἢ ἄλλων ἢ βία· ἦν τε τινὰ σοφρονίζειν 25 βούλωνται, γινώσκω τὰς τούτων ἀπειλὰς οὐκ ἦτιον σω- φρονιζούσας, ἢ ἄλλων τὰς ἤδη κολάσεις· ἦν τέ τῷ τι ὑπι- σχνῶνται οἱ τοιοῦτοι ἄνδρες, οὐδὲν μείον διαπράττονται, ἢ [οἳ] ἄλλοι παραχορῆμα διδόντες. Ἀναμνήσθητι δὲ καὶ σὺ, τί προτελέσας ἡμῖν συμμάχους ἡμᾶς ἔλαβες. Οἶσθ', ὅτι 30 οὐδὲν· ἀλλὰ πιστευθεὶς ἀληθεύσειν, ἃ ἔλεγες, ἐπῆρας το- σούτους ἀνθρώπους συστρατεύσασθαί τε καὶ συγκατεργά- σασθαί σοι ἀρχήν, οὐ τριάκοντα μόνον ἄξιαν ταλάντων, ὅσα οἶονται δεῖν οὔτοι νῦν ἀπολαβεῖν, ἀλλὰ πολλαπλασίων. Οὐ-

κοῦν τοῦτο μὲν πρῶτον, τὸ πιστεύεσθαι σε, τὸ καὶ τὴν βα-
 σιλείαν σοι κατεργασάμενον, τούτων τῶν χρημάτων ὑπὸ σοῦ
 πιπρᾶσκειται. Ἴθι δὴ, ἀναμνήσθητι, πῶς μέγα ἡγοῦ τότε
 καταπράξασθαι, ὃ νῦν καταστρεψάμενος ἔχεις. Ἐγὼ μὲν
 οἶδ', ὅτι εὖξω ἄν, τὰ νῦν πεπραγμένα μᾶλλον σοι καταπρα- 5
 χθῆναι, ἢ πολλαπλάσια τούτων τῶν χρημάτων γενέσθαι.
 Ἐμοὶ τοίνυν μείζον βλάβος καὶ αἴσχιον δοκεῖ εἶναι, τὸ ταῦτα
 νῦν μὴ κατασχεῖν, ἢ τότε μὴ λαβεῖν, ὅσω περ χαλεπώτερον
 ἐκ πλουσίου πένητα γενέσθαι, ἢ [τὴν] ἀρχὴν μὴ πλουτῆσαι·
 καὶ ὅσω λυπηρότερον ἐκ βασιλέως ἰδιώτην φανῆναι, ἢ ἀρχὴν 10
 μὴ βασιλεῦσαι. Οὐκοῦν ἐπίστασαι μὲν, ὅτι οἱ νῦν σοι ὑπή-
 κοοι γενόμενοι οὐ φιλία τῇ σῇ ἐπέισθησαν ὑπὸ σοῦ ἄρχεσθαι,
 ἀλλ' ἀνάγκη· καὶ ὅτι ἐπιχειροῦεν ἄν πάλιν ἐλεύθεροι γίγνε-
 σθαι, εἰ μή τις αὐτοὺς φόβος κατέχοι. Ποτέρως οὖν οἶει, μᾶλ-
 λον ἄν φοβεῖσθαι τε αὐτούς, καὶ φρονεῖν τὰ πρὸς σέ, εἰ ὀρθῶν 15
 σοι τοὺς στρατιώτας οὕτω διακειμένους, ὡς νῦν τε μένοντας
 ἄν, εἰ σὺ κελεύεις, αὐθις τ' ἄν ταχὺ ἐλθόντας, εἰ δέοι, ἄλ-
 λους τε, τούτων περὶ σοῦ ἀκούοντας πολλὰ ἀγαθὰ, ταχὺ ἄν
 σοι, ὅποτε βούλοιο, παραγενέσθαι· ἢ εἰ καταδοξάσειαν,
 μήτε ἄν ἄλλους σοι ἐλθεῖν, δι' ἀπιστίαν ἐκ τῶν νῦν γεγενη- 20
 μένων, τούτους τε αὐτοῖς εὐνουστέρους εἶναι ἢ σοί; Ἀλλὰ
 μὴν οὐδὲν πλήθει γε ἡμῶν λειφθέντες ὑπεῖξάν σοι, ἀλλὰ
 προστατῶν ἀπορία. Οὐκοῦν νῦν καὶ τοῦτο κίνδυνος, μὴ
 λάβωσι προστάτας τινὰς αὐτῶν τούτων, οἱ νομίζουσιν ὑπὸ
 σοῦ ἀδικεῖσθαι, ἢ καὶ τούτων κρείττονας τοὺς Λακεδαιμο- 25
 νίους, ἔάν οἱ μὲν στρατιῶται ὑπισχνῶνται προθυμότερον
 αὐτοῖς συστρατεύεσθαι, ἔάν τὰ παρὰ σοῦ ἀναπράξωσιν, οἱ
 δὲ Λακεδαιμόνιοι, διὰ τὸ δεῖσθαι τῆς στρατιᾶς, συναινέσω-
 σιν αὐτοῖς ταῦτα. Ὅτι γε μὴν οἱ ὑπὸ σοὶ Θραῖκες γενόμε-
 νοι πολὺ ἄν προθυμότερον ἴοιεν ἐπὶ σέ ἢ σὺν σοί, οὐκ ἄδη- 30
 λον· σοῦ μὲν γὰρ κρατοῦντος, δουλεία ὑπάρχει αὐτοῖς· κρα-
 τουμένου δὲ σοῦ, ἐλευθερία. Εἰ δὲ καὶ τῆς χώρας προνοεῖ-
 σθαι ἤδη τι δεῖ ὡς σῆς οὔσης, ποτέρως ἄν οἶει ἀπαθῆ κα-

κῶν αὐτὴν εἶναι μᾶλλον, εἰ οὗτοι οἱ στρατιῶται, ἀπολαβόν-
 τες ἂ ἐγκαλοῦσιν, εἰρήνην καταλιπόντες οἴχονται, ἢ εἰ οὗτοί
 τε μένοιεν ὡς ἐν πολεμίᾳ, σὺ τε ἄλλους πειροῦτο πλείονας τού-
 των ἔχων ἀντιστρατοπεδεύεσθαι, δεομένους τῶν ἐπιτηδείων ;
 5 Ἀργύριον δὲ ποτέρως ἂν πλεῖον ἀναλωθεῖν, εἰ τούτοις τὸ
 ὀφειλόμενον ἀποδοθεῖν, ἢ εἰ ταῦτά τε ὀφείλοιο, ἄλλους τε
 κρείττονας τούτων δέοι σε μισθοῦσθαι ; Ἄλλὰ γὰρ Ἡρα-
 κλείδῃ, ὡς πρὸς ἐμὲ ἐδήλου, πάμπλου τοῦτο δοκεῖ τὸ ἀργύ-
 ριον εἶναι. Ἡ μὲν πολὺ γέ ἐστιν ἔλαττον νῦν σοὶ καὶ λαβεῖν
 10 τοῦτο καὶ ἀποδοῦναι, ἢ, πρὶν ἡμᾶς ἐλθεῖν πρὸς σέ, τὸ δέ-
 κατον τούτου μέρος. Οὐ γὰρ ἀριθμὸς ἐστὶν ὁ ὀρίζων τὸ
 πολὺ καὶ τὸ ὀλίγον, ἀλλ' ἡ δύναμις τοῦ τε ἀποδιδόντος καὶ
 τοῦ λαμβάνοντος. Σοὶ δὲ νῦν ἡ κατ' ἐνιαυτὸν πρόσοδος
 πλείων ἐστίν, ἢ ἔμπροσθεν τὰ παρόντα πάντα, ἂ ἐκέκτησο.
 15 Ἐγὼ μὲν, ὦ Σεύθῃ, ταῦτα ὡς φίλου ὄντος σου προενοοῦμην,
 ὅπως σὺ τε ἄξιος δοκοῖης εἶναι, ὧν οἱ θεοὶ σοὶ ἔδωκαν ἀγα-
 θῶν, ἐγὼ τε μὴ διαφθαρεῖν ἐν τῇ στρατιᾷ. Εὖ γὰρ ἴσθι,
 ὅτι νῦν οὐτ' ἂν ἐχθρὸν βουλόμενος ἐγὼ κακῶς ποιῆσαι δυνη-
 θεῖην σὺν ταύτῃ τῇ στρατιᾷ, οὐτ' ἂν, εἰ σοὶ πάλιν βουλοί-
 20 μην βοηθῆσαι, ἱκανὸς ἂν γενοίμην. Οὕτω γὰρ πρὸς ἐμὲ ἡ
 στρατιὰ διάκειται. Καίτοι αὐτὸν σε μύστυρα σὺν τοῖς θε-
 οῖς εἰδόσι ποιοῦμαι, ὅτι οὔτε ἔχω παρὰ σοῦ ἐπὶ τοῖς στρα-
 τιώταις οὐδέν, οὔτε ἤτησα πώποτε εἰς τὸ ἴδιον τὰ ἐκείνων,
 οὔτε ἂ ὑπέσχου μοι ἀπήτησα. Ὅμνυμι δέ σοι, μηδ' ἀποδι-
 25 δόντος δέξασθαι ἂν, εἰ μὴ καὶ οἱ στρατιῶται ἔμελλον τὰ
 ἑαυτῶν συναπολαμβάνειν. Δίσχρὸν γὰρ ἦν τὰ μὲν ἐμὰ δια-
 πεπραῆσθαι, τὰ δὲ ἐκείνων περιῦδεῖν ἐμὲ κακῶς ἔχοντα, ἄλ-
 λως τε καὶ τιμώμενον ὑπ' ἐκείνων. Καίτοι Ἡρακλείδῃ γε
 λῆρος πάντα δοκεῖ εἶναι πρὸς τὸ ἀργύριον ἔχειν ἐκ παντὸς
 30 τρόπου· ἐγὼ δέ, ὦ Σεύθῃ, οὐδὲν νομίζω γε ἀνδρῶν, ἄλλως
 τε καὶ ἄρχοντι, κάλλιον εἶναι κτῆμα, οὐδὲ λαμπρότερον,
 ἀρετῆς καὶ δικαιοσύνης καὶ γενναιότητος. Ὁ γὰρ ταῦτα
 ἔχων πλουτεῖ μὲν ὄντων φίλων πολλῶν, πλουτεῖ δὲ καὶ ἄλ-

λων βουλομένων γενέσθαι· καὶ εὖ μὲν πρότιτον ἔχει τοὺς
 συνησθησομένους, ἔάν δέ τι σφαλῆ, οὐ σπανίζει τῶν βοηθη-
 σόντων. Ἄλλὰ γὰρ εἰ μήτε ἐκ τῶν ἐμῶν ἔργων κατέμαθες,
 ὅτι σοι ἐκ τῆς ψυχῆς φίλος ἦν, μήτε ἐκ τῶν ἐμῶν λόγων
 δύνασαι τοῦτο γνῶναι, ἀλλὰ τοὺς τῶν στρατιωτῶν λόγους 5
 πάντας κατανόησον· παρηῆσθα γάρ, καὶ ἤκουες, ἃ ἔλεγον
 οἱ ψέγειν ἐμὲ βουλόμενοι. Κατηγόρου μὲν γάρ μου πρὸς
 Λακεδαιμονίους, ὡς σὲ περὶ πλείονος ποιοίμην, ἢ Λακεδαι-
 μονίους· αὐτοὶ δ' ἐνεκάλουν ἐμοί, ὡς μᾶλλον μέλει μοι,
 ὅπως τὰ σὰ καλῶς ἔχοι, ἢ ὅπως τὰ ἑαυτῶν· ἔφασαν δὲ καὶ 10
 δῶρα ἔχειν παρὰ σοῦ. Καίτοι τὰ δῶρα ταῦτα πότερον οἶει,
 αὐτοὺς κακόνοιάν τινα ἐνιδόντας μοι πρὸς σὲ αἰτιῶσθαί με
 ἔχειν παρὰ σοῦ, ἢ προθυμίαν πολλὴν περὶ σὲ κατανόησαν-
 τας; Ἐγὼ μὲν οἶμαι πάντας ἀνθρώπους νομίζειν, εὐνοίαν
 δεῖν ἀποκείσθαι τούτῳ, παρ' οὗ ἂν τις δῶρα λαμβάνῃ. Σὺ 15
 δέ, πρὶν μὲν ὑπηρετήσαι τί σοι, ἐμὲ ἐδέξω ἠδέως καὶ ὄμ-
 μασι καὶ φωνῇ καὶ ξενίοις, καὶ ὅσα ἔσοιτο ὑπισχνούμενος
 οὐκ ἐνεπίπλασο· ἐπεὶ δὲ κατέπραξες, ἃ ἐβούλου, καὶ γε-
 γένησαι, ὅσον ἐγὼ ἐδυνάμην, μέγιστος, νῦν οὕτω με ἄτιμον
 ὄντα ἐν τοῖς στρατιώταις τολμᾶς περιορᾶν; Ἄλλὰ μὴν, ὅτι 20
 σοὶ δόξει ἀποδοῦναι, πιστεύω καὶ τὸν χρόνον διδάξειν σε,
 καὶ αὐτόν γέ σε οὐκ ἀνέξεσθαι τοὺς σοὶ προεμένους εὐεργε-
 σίαν ὁρῶντά σοι ἐγκαλοῦντας. Δέομαι οὖν σου, ὅταν ἀπο-
 διδῶς, προθυμείσθαι ἐμὲ παρὰ τοῖς στρατιώταις τοιοῦτον
 ποιῆσαι, οἷόν περ καὶ παρέλαβες.”

25

Ἀκούσας ταῦτα ὁ Σεύθης κατηράσατο τῷ αἰτίῳ τοῦ μὴ
 πάλαι ἀποδεδόσθαι τὸν μισθόν· καὶ πάντες Ἡρακλείδην
 τοῦτον ὑπόπτευσαν εἶναι· “Ἐγὼ γάρ,” ἔφη, “οὔτε διε-
 νορήθην πώποτε ἀποστερηῆσαι, ἀποδώσω τε.” Ἐντεῦθεν
 πάλιν εἶπεν ὁ Ξενοφῶν· “Ἐπεὶ τοίνυν ἀποδιδόναί βούλει, 30
 νῦν ἐγὼ σου δέομαι δι' ἐμοῦ ἀποδιδόναί, καὶ μὴ περιῦδεῖν
 με διὰ σὲ ἀνομοίως ἔχοντα ἐν τῇ στρατιᾷ νῦν τε, καὶ ὅτε
 πρὸς σὲ ἀφικόμην.” Ὁ δ' εἶπεν· “Ἄλλὰ οὔτε τοῖς

στρατιώταις ἔση δι' ἐμὲ ἀτιμότερος· ἂν τε μένης παρ' ἐμοί, χιλίους μόνους ὀπλίτας ἔχων, ἐγὼ σοι τὰ τε χωρία ἀποδώσω καὶ τὰ ἄλλα πάντα, ἃ ὑπέσχόμην." Ὁ δὲ πάλιν εἶπε·
 "Ταῦτα μὲν ἔχειν οὕτως οὐχ οἷον τε· ἀπόπεμπε δὲ ἡμᾶς."

5 "Καὶ μήν," ἔφη ὁ Σεύθης, καὶ ἀσφαλέστερόν γέ σοι οἶδα ὄν παρ' ἐμοὶ μένειν, ἢ ἀπιέναι." Ὁ δὲ πάλιν εἶπεν·
 "Ἄλλὰ τὴν μὲν σὴν πρόνοιαν ἐπαινῶ· ἐμοὶ δὲ μένειν οὐχ οἷόν τε· ὅπου δ' ἂν ἐγὼ ἐντιμότερος ᾶ, νόμιζε, καὶ σοὶ τοῦτο ἀγαθὸν ἔσσεσθαι." Ἐντεῦθεν λέγει Σεύθης· "Ἀργύ-
 10 ριον μὲν οὐκ ἔχω, ἀλλ' ἢ μικρόν τι, καὶ τοῦτό σοι δίδωμι, τάλαντον· βοῦς δ' ἑξακοσίους καὶ πρόβητα εἰς τετρακισχίλια καὶ ἀνδράποδα εἰς εἴκοσι καὶ ἑκατόν. Ταῦτα λαβὼν, καὶ τοὺς τῶν ἀδικησάντων σε ὁμήρους προσλαβὼν, ἀπιθι." Γελάσας ὁ Ξενοφῶν εἶπεν. "Ἦν οὖν μὴ ἐξικνῆται ταῦτα
 15 εἰς τὸν μισθόν, τίνος τάλαντον φήσω ἔχειν; Ἄρ' οὐκ, ἐπειδὴ καὶ ἐπικίνδυνόν μοι ἐστίν, ἀπιόντά γε ἄμεινον φυλάττεσθαι τοὺς πέτρους; Ἦκουες δὲ τὰς ἀπειλᾶς." Τότε μὲν δὴ αὐτοῦ ἔμειναν.

Τῇ δ' ὑστεραία ἀπέδωκέ τε αὐτοῖς, ἃ ὑπέσχετο, καὶ τοὺς
 20 ταῦτα ἐλάσσοντας συνέπεμψεν. Οἱ δὲ στρατιῶται ἰτέως μὲν ἔλεγον, ὡς Ξενοφῶν οἴχοιτο πρὸς Σεύθην οἰκῆσων, καὶ ἃ ὑπέσχετο αὐτῷ ἀποληψόμενος· ἐπεὶ δὲ αὐτὸν ἤγοντα εἶδον, ἤσθησάν τε καὶ προσέθεον. Ξενοφῶν δ', ἐπεὶ εἶδε Χαρμίνον καὶ Πολύνεικον, "Ταῦτα," ἔφη, "καὶ σέσωσται δι'
 25 ὑμᾶς τῇ στρατιᾷ, καὶ παραδίδωμι αὐτὰ ἐγὼ ὑμῖν· ὑμεῖς δὲ διαθέμενοι διάδοτε τῇ στρατιᾷ." Οἱ μὲν οὖν παραλαβόντες καὶ λαφυροποιίας καταστήσαντες, ἐπώλουν, καὶ πολλὴν εἶχον αἰτίαν. Ξενοφῶν δὲ οὐ προσήει, ἀλλὰ φανερός ἦν οἴκαδε παρασκευαζόμενος· οὐ γὰρ πω ψῆφος αὐτῷ ἐπῆκτο
 30 Ἀθήνησι περὶ φυγῆς. Προσελθόντες δὲ αὐτῷ οἱ ἐπιτήδειοι ἐν τῷ στρατεύματι, ἐδέοντο μὴ ἀπελθεῖν, πρὶν ἂν ἀπαγάγοι τὸ στρατεύμα, καὶ Θίμβρωσι παραδοίη.

Κεφάλαιον η΄.

Ἐντεῦθεν διέπλευσαν εἰς Λάμψακον· καὶ ἀπαντᾷ τῷ Ξενοφῶντι Εὐκλείδης, μάντις, Φλιάσιος, Κλεαγόρου υἱός, τοῦ τὰ ἐνύπνια ἐν Λυκίῳ γεγραφότος. Οὗτος συνήδετο τῷ Ξενοφῶντι, ὅτι ἐσέσωστο· καὶ ἠρώτα αὐτόν, πόσον χρυσίον ἔχοι. Ὁ δ' αὐτῷ ἐπομόσας εἶπεν, ἢ μὴν ἔσεσθαι μηδ' 5 ἐφόδιον ἰκανὸν οἴκαδε ἀπιέναι, εἰ μὴ ἀπόδοιτο τὸν ἵππον, καὶ ἅ ἀμφὶ αὐτὸν εἶχεν. Ὁ δ' αὐτῷ οὐκ ἐπίστευεν. Ἐπεὶ δ' ἔπεμψαν Λαμψακηνοὶ ξένια τῷ Ξενοφῶντι, καὶ θύων τῷ Ἀπόλλωνι παρεστήσατο τὸν Εὐκλείδην, ἰδὼν τὰ ἱερεῖα ὁ Εὐκλείδης εἶπεν, ὅτι πείθοιτο αὐτῷ, μὴ εἶναι χρήματα. 10 “Ἄλλ' οἶδα,” ἔφη, “ὅτι, κὰν μέλλῃ ποτὲ γενήσεσθαι, φαίνεται τι ἐμπόδιον, εἴαν μηδὲν ἄλλο, σὺ σαυτῷ.” Συνωμολόγει ταῦτα ὁ Ξενοφῶν. Ὁ δ' εἶπεν· “Ἐμπόδιος γάρ σοι ὁ Ζεὺς ὁ Μειλίχιός ἐστι·” καὶ ἐπήρето, εἰ ἤδη ποτὲ θύσειεν, “ὡς περ οἴκοι,” ἔφη, “εἰώθειν ἐγὼ ὑμῖν θύεσθαι καὶ ὄλο- 15 καυτεῖν.” Ὁ δὲ οὐκ ἔφη, ἐξ ὅτου ἀπεδήμησε, τεθυκέναι τούτῳ τῷ θεῷ. Συνεβούλευσεν οὖν αὐτῷ θύεσθαι καὶ ἅ εἰώθει, καὶ ἔφη συνοίσειν ἐπὶ τὸ βέλτιον. Τῇ δ' ὑστεραίᾳ ὁ Ξενοφῶν προσελθὼν εἰς Ὀφρύνιον ἐθύετο, καὶ ὠλοκαύτει χοίρους τῷ πατρίῳ νόμῳ· καὶ ἐκαλλιέρει. Καὶ ταύτῃ τῇ ἡμέρᾳ 20 ἀφικνεῖται Βίτων καὶ ἅμα Εὐκλείδης, χρήματα δώσοντες τῷ στρατεύματι· καὶ ξενοῦνται τε τῷ Ξενοφῶντι, καὶ ἵππον, ὃν ἐν Λαμφάκῃ ἀπέδοτο πεντήκοντα δαρεικῶν, ὑποπτεύοντες αὐτὸν δι' ἔνδειαν πεπρακέναι, ὅτι ἤκουον αὐτὸν ἠδεσθαι τῷ ἵππῳ, λυσάμενοι ἀπέδосαν, καὶ τὴν τιμὴν οὐκ ἤθελον 25 ἀπολαβεῖν.

Ἐντεῦθεν ἐπορεύοντο διὰ τῆς Τρωάδος, καὶ ὑπερβάντες τὴν Ἰδην, εἰς Ἄντανδρον ἀφικνοῦνται πρῶτον· εἶτα παρὰ Θάλαττιαν πορευόμενοι τῆς Λυδίας, εἰς Θήβης πεδίον. Ἐντεῦθεν δι' Ἀτραμυτιίου καὶ Κερτονίου παρ' Ἀταρνεά εἰς 30

Καΐκου πεδίων ἐλθόντες, Πέργαμον καταλαμβάνουσί τῆς Μυσίας.

Ἐνταῦθα δὲ ξηνοῦται Ξενοφῶν παρ' Ἑλλάδι, τῇ Γογγύλου τοῦ Ἐρετριέως γυναικί, καὶ Γοργίωνος καὶ Γογγύλου μητρὶ.
 5 Αὕτη δ' αὐτῷ φράζει, ὅτι Ἀσιδάτης ἐστὶν ἐν τῷ πεδίῳ, ἀνὴρ Πέρσης· τοῦτον ἔφη αὐτόν, εἰ ἔλθοι τῆς νυκτὸς σὺν τριακοσίοις ἀνδράσι, λαβεῖν ἂν καὶ αὐτὸν καὶ γυναῖκα καὶ παῖδας καὶ τὰ χρήματα· εἶναι δὲ πολλά. Ταῦτα δὲ καθηγησομένους ἔπεμψε τὸν τε αὐτῆς ἀνεψιὸν καὶ Διαφραγόραν, ὃν
 10 περὶ πλείστου ἐποιεῖτο. Ἐχὼν οὖν ὁ Ξενοφῶν τούτους παρ' ἑαυτῷ, ἐθύετο. Καὶ Ἀγασίας ὁ Ἡλεῖος μάντις παρῶν εἶπεν, ὅτι κάλλιστα εἶεν τὰ ἱερὰ αὐτῷ, καὶ οἱ ὁ ἀνὴρ ἂν ἀλώσιμος εἴη. Δειπνήσας οὖν ἐπορεύετο, τοὺς τε λοχαγοὺς τοὺς μάλιστα φίλους λαβὼν καὶ πιστοὺς γεγενημένους δια-
 15 παντός, ὅπως εὖ ποιῆσαι αὐτούς. Συνεξέρχονται δὲ αὐτῷ καὶ ἄλλοι βιασάμενοι, εἰς ἑξακοσίους· οἱ δὲ λοχαγοὶ ἀπὴλαινον, ἵνα μὴ μεταδοῖεν τὸ μέρος, ὡς ἐτοίμων δὴ χρημάτων.

Ἐπεὶ δὲ ἀφίκοντο περὶ τὰς μέσας νύκτας, τὰ μὲν πέριξ
 20 ὄντα ἀνδράποδα τῆς τύρσιος καὶ χρήματα πλείστα ἀπέδρα αὐτοὺς παραμελοῦντας, ὡς τὸν Ἀσιδάτην αὐτὸν λάβοιεν καὶ τὰ ἐκείνου. Πυρρομαχοῦντες δ' ἐπεὶ οὐκ ἐδύναντο λαβεῖν τὴν τύρσιν, ὑψηλὴ γὰρ ἦν, καὶ μεγάλη, καὶ προμαχεῶνας καὶ ἀνδρας πολλοὺς καὶ μαχίμους ἔχουσα, διορῦττειν ἐπεχεί-
 25 ρησαν τὸν πύργον. Ὁ δὲ τοῖχος ἦν ἐπὶ ὀκτώ πλίνθων γῆινων τὸ εὖρος. Ἄμα δὲ τῇ ἡμέρᾳ διωρῶντο· καὶ ὡς τὸ πρῶτον διεφάνη, ἐπάταξεν ἔνδοθεν βουπόρῳ τις ὀβελίσκῳ διαμπερὲς τὸν μηρὸν τοῦ ἐγγυτάτω· τὸ δὲ λοιπὸν ἐκτοξεύοντες ἐποιοῦν μηδὲ παρίναί ἐτι ἀσφαλὲς εἶναι. Κεκραγόντων δ' αὐτῶν καὶ πυρσευόντων, ἐκβοηθοῦσιν, Ἰταβέλιος μὲν
 30 ἔχων τὴν ἑαυτοῦ δύναμιν, ἐκ Κομανίας δὲ ὀπλίται φρουροί, καὶ ἰππεῖς Ἑρκάνιοι, καὶ οὗτοι βασιλέως μισθοφόροι, ὡς ὀγδοήκοντα, καὶ ἄλλοι πελτασταὶ εἰς ὀκτακοσίους· ἄλλοι

δ' ἐκ Παρθενίου, ἄλλοι δ' ἐξ Ἀπολλωνίας καὶ ἐκ τῶν πλησίον χωρίων καὶ ἵππεῖς.

Ἐνταῦθα δὴ ὥρα ἦν, πῶς ἔσται ἡ ἄφοδος, σκοπεῖν· καὶ λαβόντες, ὅσοι ἦσαν βόες καὶ πρόβατα, ἤλαννον, καὶ τὰ ἀνδράποδα ἐντὸς πλαισίου ποιησάμενοι· οὐ τοῖς χρήμασιν οὕτω προσέχοντες τὸν νοῦν, ἀλλὰ μὴ φυγὴ εἴη ἡ ἄφοδος, εἰ καταλιπόντες τὰ χρήματα ἀπίοιεν, καὶ οἱ τε πολέμιοι θρασύτεροι εἶεν, καὶ οἱ στρατιῶται ἀθυρότεροι· νῦν δὲ ἀπήσαν ὡς περὶ τῶν χρημάτων μαχόμενοι. Ἐπεὶ δὲ εἴωρα Γογγύλος ὀλίγους μὲν τοὺς Ἕλληνας, πολλοὺς δὲ τοὺς ἐπικείμενους, ἐξέρχεται καὶ αὐτὸς βία τῆς μητρός, τὴν ἑαυτοῦ δύναμιν ἔχων, βουλόμενος συμμετασχεῖν τοῦ ἔργου· συνεβόηθει δὲ καὶ Προκλῆς ἐξ Ἀλισιάρης καὶ Τευθρανίας, ὁ ἀπὸ Λαμαράτου. Οἱ δὲ περὶ Ξενοφῶντα, ἐπεὶ πάνυ ἦδη ἐπιέζοντο ὑπὸ τῶν τοξευμάτων καὶ σφενδονῶν, πορευόμενοι κύκλῳ, ὅπως τὰ ὄπλα ἔχοιεν πρὸ τῶν τοξευμάτων, μόλις διαβαίνουσι τὸν Κάϊκον ποταμόν, τετρωμένοι ἔγγυς οἱ ἡμίσεις. Ἐνταῦθα καὶ Ἀγασίας Στυμφάλιος, ὁ λοχαγός, τιτρώσκειται, τὸν πάντα χρόνον μαχόμενος πρὸς τοὺς πολεμίους. Καὶ διασώζονται, ἀνδράποδα ὡς διακόσια ἔχοντες, καὶ πρόβατα ὅσον θύματα.

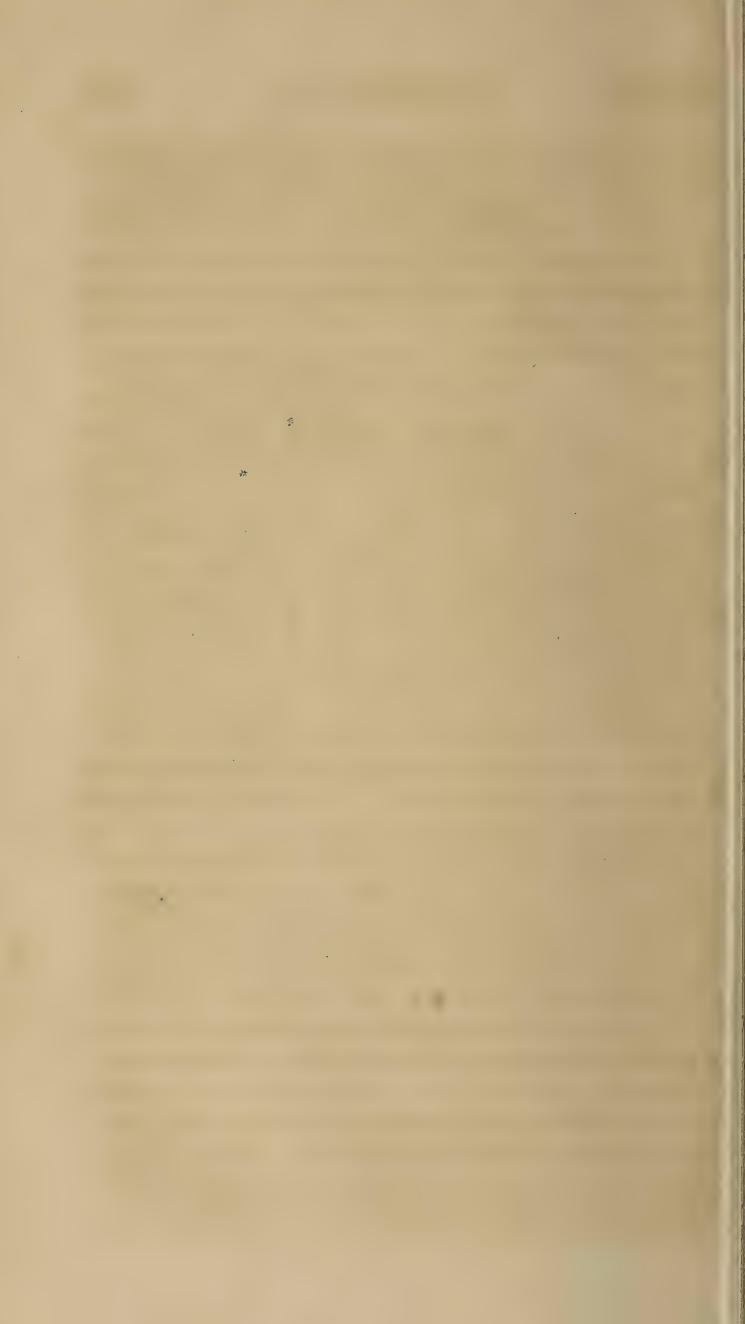
Τῇ δὲ ὑστεραίᾳ θυσάμενος ὁ Ξενοφῶν, ἐξάγει νύκτωρ πᾶν τὸ στρατεύμα, ὅπως ὅτι μακροτάτην ἔλθοι τῆς Λυδίας, ὥστε μὴ διὰ τὸ ἐγγὺς εἶναι φοβεῖσθαι, ἀλλ' ἀφυλακτεῖν. Ὁ δ' Ἀσιδάτης, ἀκούσας, ὅτι πάλιν ἐπ' αὐτὸν τεθυμένος εἴη Ξενοφῶν, καὶ παντὶ τῷ στρατεύματι ἤξει, ἐξαυλίζεται εἰς κώμας ὑπὸ τὸ Παρθενιον πόλισμα ἐχούσας. Ἐνταῦθα οἱ περὶ Ξενοφῶντα συντυγχάνουσιν αὐτῷ, καὶ λαμβάνουσιν αὐτόν, καὶ γυναῖκα, καὶ παῖδας, καὶ τοὺς ἵππους, καὶ πάντα τὰ ὄντα· καὶ οὕτω τὰ πρότερα ἱερὰ ἀπέβη. Ἐπειτα πάλιν ἀφικνοῦνται εἰς Πέρογαμον. Ἐνταῦθα τὸν θεὸν οὐκ ἠτιάσατο ὁ Ξενοφῶν· συνέπραπτον γὰρ καὶ οἱ Λάκωνες, καὶ οἱ

λοχαγοί, καὶ οἱ ἄλλοι στρατηγοί, καὶ οἱ στρατιῶται, ὥστε
ἐξαίρετα λαμβάνειν, καὶ ἵππους, καὶ ζεύγη, καὶ τᾶλλα· ὥστε
ἰκανὸν εἶναι καὶ ἄλλον ἤδη εὖ ποιεῖν.

Ἐκ τούτου Θίμβρων παραγενόμενος παρέλαβε τὸ στρά-
5 τευμα, καὶ συμμίξας τῷ ἄλλῳ Ἑλληνικῷ ἐπολέμει πρὸς Τις-
σαφέρην καὶ Φαρνάβαζον.

Ἄρχοντες δὲ οἶδε τῆς βασιλέως χώρας, ὅσην ἐπήλθομεν,
Λυδίας, Ἄρτιμας· Φρυγίας, Ἄρτακάμας· Λυκαονίας καὶ
Καππαδοκίας, Μιθριδάτης· Κιλικίας, Σύννεσις· Φοινί-
10 κης καὶ Ἀραβίας, Δέρνης· Συρίας καὶ Ἀσσυρίας, Βέλεσος·
Βαβυλῶνος, Ῥωπάρας· Μηδίας, Ἄρβάκας· Φασανῶν καὶ
Ἑσπεριτῶν, Τηρίβαζος· Καρδοῦχοι δὲ καὶ Χάλυβες, καὶ
Χαλδαῖοι, καὶ Μάκρωνες, καὶ Κόλχοι, καὶ Μοσύνοικοι, καὶ
Κοῖται, καὶ Τιβαρηνοί, αὐτόνομοι· Παφλαγονίας, Κορύ-
15 λας· Βιθυνῶν, Φαρνάβαζος· τῶν ἐν Εὐρώπῃ Θρακῶν,
Σεύθης.

Ἄριθμὸς συμπάσης τῆς ὁδοῦ τῆς ἀναβάσεως καὶ κατα-
βάσεως, σταθμοὶ διακόσιοι δεκαπέντε, παρασάγγαι χίλιοι
ἑκατὸν πενήκοντα πέντε, στάδια τριςμύρια τετρακισχίλια
20 ἑξακόσια πενήκοντα. Χρόνου πλήθος τῆς ἀναβάσεως καὶ
καταβάσεως, ἑνιαυτὸς καὶ τρεῖς μῆνες.

NOTES.

BOOK FIRST.

CHAPTER I. *Cyrus the younger, being accused of meditating the destruction of his brother, Artaxerxes, who had succeeded to the throne, is about to be capitally punished. But, through the entreaties of his mother, he is sent back to the government of his own provinces. Here, by the influence of many Grecian friends, he secretly collects together a large force, under various pretences, but, in reality, to march against his brother.*

'Ανάβασις (compounded of ἀνά and βαίω, to go up) literally means *the ascent*. It was not uncommon for the Greeks, when speaking of a journey to any celebrated city, to use the verb ἀναβαίω, thus applying its superiority over other places in size and opulence, to its local situation. But this form of expression was more particularly used when they would speak of going from the sea-coast to the interior of a country, as in the present case. Ionia, Lydia, Caria, and all the maritime provinces of Asia Minor, were called *lower Asia*, while the interior was called *upper Asia*. This distinction may have arisen from the general course of the rivers in that country, which flow towards the west, and empty into the Ægean sea. Cyrus was satrap over all the provinces which border on this sea, and hence, after he had collected his troops together, his march *up* towards Babylon, to meet his brother in the field, is called 'Ανάβασις. Page. 1

Page.

1 Line.

3. *ὑπόπτει.*] This verb, which generally means *to suspect*, here, probably, means *to fear*. See Lexicon Xenophonticum, Vol. 4.

5. *παρὸν ἐτύγχανε,* *happened to be present.* See Gram.

6. *σατραπην.*] This is a Persian word, and means *the governor of a province, a satrap, a Persian viceroy, or bashaw.* It embraced also the office of *general*, as appears from the next line.

7. *Καστωλοῦ.*] Castolus was a city of Lydia, which, in consequence of the champaign country round about it, was a convenient place for assembling an army.

8. *Τισσαφέρνην.*] This is the same Tissaphernes who commanded the forces of Artaxerxes at the battle of Cunaxa. In addition to his faithless conduct towards Cyrus himself, he endeavoured, but in vain, to cut off the retreat of the Greeks, and was guilty of the grossest treachery to the Grecian generals, who had placed themselves under his direction. But he met with a fate worthy of his baseness. Being routed several times by Agesilaus, who was sent with some Lacedæmonian forces into Asia, after the retreat of the Ten Thousand, Artaxerxes became incensed against him, and ordered him to be beheaded.

9. *ὀπλίτας.*] The Grecian infantry consisted of three sorts of soldiers, namely, the *ὀπλιῖται*, or *heavy-armed*, who wore corslets, and carried long spears and swords; the *ψιλοί*, or *light-armed*, who made use of missile weapons, such as arrows, darts, and slings, and who were not calculated for close fight; and the *πελτασταί*, or *targeteers*, who seem to have held a middle rank between the *light* and the *heavy armed*. Their bucklers were lighter than the one, and their darts shorter than the other, so that upon an emergency they might fight at a distance or in close quarters. Their name is taken from the *πέλιτη*, which they wore, a short *buckler* or *target* in the shape of a half moon. See Epitome of Grecian Antiq. Part. 8. Chap. 2.

10. *Παράρᾶσιον.*] Parrhasia was a city of Arcadia, in Peloponnesus.

16. *ὅπως μήποτε ἔτι,* *that he may never for the future.*

17. *ἐπί*, when used with the dative, frequently means, as it does here, *in the power of*.

18. *ὑπῆρχε,* *favoured, espoused the cause of.* Parysatis preserved

her partiality for Cyrus to the last, and punished, in the most cruel manner, those who had been instrumental in his death. 1

1. ἀπεπέμπετο.] ἐκεῖνος, referring to Cyrus, is the nominative to this verb. 2

6. συλλογὴν, a levy of soldiers.

8. Πελοποννησίου.] The Lacedæmonians at this time were possessed of the sovereignty of Greece, and favored the colonies in Asia Minor.

8. ὅτι πλείστους, as many as possible. Ὅτι, when joined to a superlative, gives additional force to it. There is always some ellipsis to be supplied in this form of expression. Here we might say λαμβάνειν βελτίστους ὅτι δυνοίτο, to take the best that he might be able. See Bos. Ellipses Græcæ, in the verb δύνασθαι.

9. ὡς.] For the elegant use of this particle with the genitive absolute, see Vigerus de Idiotismis Græcis, Cap. 8. Sec. 10. Also Goodrich's Gram. p. 151.

10. Καὶ γάρ.] Γάρ here connects something understood, with this sentence:—And he ordered these measures to be taken, for, &c. See Vigerus, Hermann's ed. p. 496.

12. Μιλήτω.] Miletus was the chief city of Ionia, situated on the sea-coast.

22. πολεμοῦντα.] The participle used for the Latin Gerund. See Vigerus. Cap. 6. Sec. 1. Art. 6. It means here, by waging war, or for the sake of waging war.

28. καταντιπέρας, opposite to. To supply the ellipsis τῇ χώρᾳ ἣ ἔστι, the country which is opposite to, &c.

28. Κλέαρχος.] Clearchus, being sent by the Lacedæmonians to suppress some disturbances in Asia Minor, on being recalled, refused to obey, and fled to Cyrus. He commanded the Ten Thousand in their retreat.

30. δρακίκοῦς.] The Persian daric was a gold coin, worth about three dollars.

2. ἐκοῦσαι, voluntarily, of their own accord. 3

5. καὶ πιεζόμενος ὑπὸ τῶν οἴκοι ἀντιστασιωτῶν, and being harassed by an opposite faction at home.

6. εἰς.] This preposition when joined with an accusative of number generally means about: as εἰς δισχιλίους, about two thousand.

6. ξένους.] The original meaning of ξένος is an enemy. In the

3 primitive ages there was but little intercourse among mankind, vast numbers lived by plunder, physical force chiefly obtained, and every *stranger* was looked upon as *an enemy*. Hence ζένος came to signify *a stranger, a foreigner*; and afterwards, in a more settled and peaceable state of society, *a guest*. But how came it to signify a *mercenary* or *hired soldier*, as in this place? In the early periods of Grecian history, every soldier served at his own expense, and it was considered a great disgrace to receive pay for military service. But in process of time, the Greeks enlisted *foreign* soldiers into their armies, and paid them. Hence the changes in the signification of the word ζένος, meaning, first, *an enemy*; then, *a stranger* or *foreigner* and *guest*; then, *a foreign soldier*; and lastly any *mercenary* or *hired soldier*.

10. καταλῦσαι.] τὸν πόλεμον understood,—to put an end to the war.

15. πράγματα, disturbance; παρέχων πράγματα, to make a disturbance.

CHAPTER II. *The march of Cyrus through many of the countries of Asia Minor, Lydia, Phrygia, &c., is minutely detailed. Tissaphernes, in the mean time, hastens to the king, to give him information of Cyrus' movements. Epyaxa, the wife of the king of Cilicia, makes a visit to Cyrus. At her request his army is reviewed. During the review the queen, and all the Asiatics present, are much terrified at the evolutions of the Greek infantry. As soon as Cyrus arrives at Tarsus he invites Syennesis, the king of the Cilicians, to visit him. At first he is reluctant; but at the urgent request of the queen, he at length goes, entrusts himself to Cyrus, and assists him with munificent presents of money.*

20. ἄνω.] That is, from the sea-coast into upper Asia.

21. Πεισίδας.] Pisidia was a mountainous country in the inte-

rior of Asia Minor, bounded N. by Phrygia, S. by Lycia and Pamphylia. 3

23. ἐνταῦθα means *here, in this place*, that is, in his own dominions, rather than *thither*, that is, in Pisidia, according to the interpretation of Zeunius.

27. τοῦ ξενικοῦ, *a body of auxiliary troops or mercenaries*; στρατεύματος being understood.

4. παρῆσαν.] Some editions have προσήσαν, the Attic form of third person plural, of the pluperfect middle, of the verb εἶμι, *to go*. See Port Royal Greek Grammar, p. 223. 4

8. γυμνήτας, *light-armed soldiers*, the same as the ψιλοί.

13. Σάρδεεις.] Sardis was the capital of Lydia, and the seat of the kings.

16. ὡς, used with the accusative, by the Attics, for πρὸς.

16. ἧ.] To supply the ellipsis, ἐν ᾗ ἧ, *by the way in which*.

20. σταθμούς.] Σταθμός, from ἵστημι, *to stand*, means *a station, a halting-place for travellers or soldiers*. Hence it signifies *a day's march*, which had no determinate length, but varied according to the nature of the country travelled over. The average length was about five parasangs, or nineteen English miles.

20. παρασάγγας.] The *parasang*, or Persian mile, was about equal to three English miles and three quarters. Hence 22 parasangs equal 82 miles; so that the army here went about 27 miles a day. See Epit. Grec. Antiq. Appendix.

21. τούτου...ἐπῆν, *was thrown across this*.

22. δύο πλίθρα.] The πλίθρον was a measure of 100 feet.

24. οἰκουμένην, literally, *inhabited*, in opposition to an uninhabited region. But here it probably means *a populous city*.

30. βασιλείᾳ.] This is the neuter plural of the adjective, meaning *the royal palace*. It is here put in the plural to include all the accompaniments of royalty.

30. παράδεισος.] This is a Persian word, and originally meant *a pleasure-garden*, and afterwards, as in this place, *a park*. It was the custom among the Persian kings to have these *parks*, which were well watered, surrounded by walls and planted with trees; and in which wild beasts were kept, for the purpose of affording exercise and amusement, in hunting, to the king and his courtiers.

2. μεγάλου βασιλείως.] "This is the title given by all the Greek 5

5 authors to the King of Persia, which is preserved to the successors of Mahomet, in that of the *Grand Seignior*." Spelman.

7. *Μαρσύαν*.] The historical or fabulous accounts of persons and places will not be found here, as it is presumed that every reader of the *Anabasis* will own a *Classical Dictionary*, which should be continually consulted.

8. *περὶ σοφίας*.] The usual signification of *σοφία* is *wisdom*; it also signifies *philosophy*, *science*, and also, as in this place, *the liberal arts*, *music*, and *poetry*.

19. *μύριοι καὶ χίλιοι*.] There seems to be, according to some editions, a discrepancy between this number, and the aggregate amount of the troops of each general, as specified in what has been said before. Townsend reads, *Πασιῶν εἰς τριακόσιους μὲν ὀπλίτας, τριακόσιους δὲ πελταστάς*, *Pasion*, *three hundred heavy-armed, and three hundred light-armed*. Weiske reads, *Πασιῶν εἰς ἑπτακόσιους ἄνδρας*, *Pasion*, *seven hundred men*. If we consider the *γυμνήται* and the *τοξόται* as *light-armed* troops, the catalogue will be thus :

		Ὀπλίται.	Πελτασταί.
Xenias, - - -	had	4000	
Proxenus, - - -	"	1500	500
Sophænetus, the Stymphalian,	"	1000	
Socrates, - - -	"	500	
Pasion, (according to Weiske)	"	700	
Menon, - - -	"	1000	500
Clearchus, - - -	"	1000	1000*
Sosias, - - -	"	300	
Sophænetus, the Arcadian, -	"	1000	
		11000	2000

23. *Λύκαια*.] This was an Arcadian festival (*Xenias* being an Arcadian), and was celebrated by horse and foot racing. It was instituted in honor of Pan, and resembled the Roman *Lupercalia*. The reward of victory was generally a suit of brazen armour. Here the rewards were *στλεγγίδες χρυσαῖ*, *golden flesh-brushes* or *scrapers*, (for we can find no better terms,) used for scraping or rubbing the skin, at the time of bathing, or after the exercises of the gymnasia.

* Two hundred of which were *τοξόται*.

31. Ὁ δὲ ἐλπιδας λέγων διῆγε, *but he led along or encouraged their hopes by promises.* 5

32. πρὸς, *in accordance with, or characteristic of.*

9. Σάτυρον.] For the tradition in connexion with this, see Class. Dict., article *Silēnus.* 6

16. συντάξαι δὲ ἕκαστον τοὺς ἑαυτοῦ, *and that each general should draw up his own troops.*

17. ἐπὶ τεττάρων, *by fours, or better, four deep.*

21. κατ' ἴλας καὶ κατὰ τάξεις, *by troops and companies.* The word ἴλη (*turma* in Latin) was applied particularly to a *troop of cavalry*; while τάξις was generally applied to a *company of infantry.*

23. ἄρμαμάξης.] This was a *covered chariot*, used chiefly by women.

24. κνημίδας.] See *Epit. Grec. Antiq. Part 8. Chap. 3.*

24. ἐκκεκαθαρμένας.] Weiske, with his usual acuteness, thinks that the true reading is, τὰς κνημίδας ἐκκεκαθαρμένας καὶ τὰς ἀσπίδας ἐκκεκαλυμμένας, *having their greaves well burnished and their shields uncovered*; because the former, being naturally much tarnished by their journey, would require polishing, while to display the brightness of the latter, it would be necessary only to throw aside the part of their dress which protected them.

26. φάλαγγος here signifies *the middle of the army.* See *Lex. Xen.* article φάλαγξ, definition second.

27. προβαλέσθαι τὰ ὄπλα, *to present their pikes, or rather, (ὄπλα including all offensive weapons,) to hold their arms in front, in the manner of attack.* See *Epit. Grec. Antiq. Part 8. Chap. 7.*

30. ἀπὸ τοῦ αὐτομάτου, *of themselves, by a sudden or simultaneous movement.*

33. οἱ ἐκ τῆς ἀγορᾶς, *the suttlers, those who kept refreshment and provisions for the soldiers.*

13. μετὰ τῶν ἄλλων.] That is, with all his army, excepting the detachment sent to escort the queen. 7

17. φοινικιστήν.] It was the custom in Persia, for the king and men of high rank, to wear purple, and he who had attained an elevated station, was called φοινικιστής. These two words, φοινικιστήν βασιλείον, may be translated, *a royal courtier.*

19. ἡ δὲ εἰς Ἐολήν.] This narrow pass, which is called Pylæ, Alex

7 ander seized, when he was marching into Cilicia, to engage Darius. Syennesis was king of the Cilicians. See page 6, line 1.

25. εἴτω τῶν ὄρεων, *within the mountains*, which phraseology was used with respect to Tarsus, where was the palace of the king ; though Menon was *on the other side* with respect to the situation of Cyrus.

30. πεδῖον.] This extensive plain lies between the rivers Cydnus and Pyramus, in the former of which Alexander bathed, when very warm, and nearly lost his life in consequence. See Quintus Curt. Lib. III. Cap. 4.

31. ἔμπλεων.] This adjective is declined in the Attic form, like εὐγεως, which is given as an example in most of the grammars.

31. σήσαμον καὶ μελίνην.] The *sesame* is a leguminous plant, found in the Levant, which is used as food, and from which an oil is extracted. It resembles the bean in the manner of its growth. The difference between μελίνη, *panic*, and κέγχρος, *millet*, is, that the former bears its grain in ears, the latter in bunches. They both make bad bread.

33. ἐκ θαλάττης εἰς θάλατταν.] Quintus Curtius, in speaking of this ridge of mountains, says that it is of a semicircular shape, each end terminating at the sea.

8 11. λόχοι.] See Epit. Grec. Antiq. Part. 8. Chap. 5.

CHAPTER III. *Cyrus is compelled to remain at Tarsus twenty days, in consequence of a mutiny among the Greeks, who, suspecting that the expedition is against Artaxerxes, assail Clearchus with stones, as he attempts to urge them onwards. But Cyrus, with great address, pacifies the soldiers, who send persons to him to inquire the object of the expedition. On his replying that it is against Abrocomas, and promising additional wages, the soldiers determine to proceed.*

2. τοῦ πρόσω.] The use of this genitive seems to puzzle most of the commentators. Townsend thinks that the text is corrupt. But may it not be an elliptical expression for διὰ τοῦ τόπου πρόσω, THROUGH any distance farther? Homer (Il. β. 801.) has, ἔρχονται πεδίοιο, for ἔρχονται διὰ πεδίοιο, they go THROUGH the field. So Sophocles: οὐ μακροῦ χρόνου, for οὐ διὰ μακροῦ χρόνου, not FOR a long time.

4. ἐξιάζετο.] This tense here shows a continuance of action; the verb might be rendered, kept compelling.

5. ἔβαλλον.] τοῖς λίθοις is here understood; but they continued to attack him with stones.

7. τοῦ μὴ καταπετρῶθῆναι.] After verbs which contain a denial (as ἐξέφυγε), the Greeks frequently add the negation μὴ to the infinitive.

11. χαλεπῶς φέρω τοῖς παροῦσι πράγμασιν.] The dative is often put after neuter verbs, where the cause or occasion is expressed with ἐπὶ understood:—that I am distressed AT the present state of things.

15. Jacobs has omitted a phrase after ἐμοί, which, it is believed, is found in all the other editions. It is ἀλλ' οὐ δὲ καθηδυσάθησα, neither did I lavish it upon my pleasures. When ἀλλὰ is followed by οὐ δέ, it means moreover, besides, and greatly increases the force of the negative particle.

18. ἀφαιρεῖσθαι.] This verb governs two accusatives. See Matthiæ's Greek Gram. Art. 412.

2. ἀλέξασθαι.] This is in the first aor. mid. infin. by syncope for ἀλέξήσασθαι, from the verb ἀλέξω, though it might be made regularly from ἀλέξω, which, however, is seldom used.

2. Ὡς ἐμοῦ οὖν ἰόντος....τὴν γνώμην ἔχετε, literally, Have an opinion of me, therefore, as going, that is, Know then that I shall go, &c. The particle ὡς is frequently thus used with the participle, instead of ὅτι with the finite verb.

16. τὰ μὲν, κ. τ. λ.] It is evident that Cyrus stands in a similar relation towards us, that we do towards him. This speech of Clearchus is one of much shrewdness; since he tells the soldiers that they are at liberty to do as they please, and at the same time puts many difficulties in their way, should they conclude to abandon Cyrus. He therefore governs them, without their suspecting it.

21. τὸ μὲν μέγιστον, in the first place, or, more especially, because, &c.

- 10 22. πάντα.] Κατὰ is here to be supplied.
 26. μένομεν.] The present tense used for the future.
 26. αὐτοῦ, here. The ellipsis is ἐπ' αὐτοῦ τόπου, in this place.
 See Bos. Ellipses Græcæ.
 30. Ὁ δὲ ἀνὴρ, this man, by way of eminence, referring to Cyrus.
 31. ἐχθρός, πολέμιος.] The difference between these two words is, that the former means a private enemy, and implies malice and a desire for revenge, while the latter signifies a public enemy, or an enemy in war, where the parties are excited by no individual malevolence.
33. πῶρῳ.....αὐτοῦ καθῆσθαι, to be encamped far from him.
- 11 3. ἐκ τοῦ αὐτομάτου, voluntarily, according to their inclinations.
 4. ἐγκέλυστοι.] This word exemplifies the peculiar beauty which the preposition ἐν, in composition, possesses; namely, that of diminishing the force of the word with which it is compounded. In this respect it corresponds to the Latin *sub*; as, *subfuscus*, brownish, somewhat brown; *subfrigidus*, cool, somewhat cold. So in Greek, ἐγχλωρος, greenish; ἐμπικρος, bitterish. And in this place the soldiers are said not to be κέλυστοι, openly directed, but ἐγκέλυστοι, secretly instructed, privately advised.
5. ἄνευ τῆς.....γνώμης, contrary to the wish.
 18. μηδεὶς ὑμῶν λεγέτω, let no one of you nominate me, &c.
 20. ὡς.] The form of expression is here changed, otherwise πείσομαι would be πεισόμενον, to correspond with στρατηγήσοντα. Ὡς here means that, and is put for ὅτι, with some such ellipsis as this to be supplied, τὴν γνώμην ἔχετε ὡς δὲ, and be assured that, &c.
 21. ἄρχεσθαι, to obey.
 24. ὥσπερ πάλιν [τὸν] στόλον Κύρου μὴ ποιουμένου, as if Cyrus would not make his journey back again, that is, by sea, and would therefore want ships. 'How foolish then,' says Clearchus, 'would it be for us to ask of him the only means of conveying back his army.'
 26. λυμαινόμεθα, to frustrate, to bring ruin upon, from λύμη, plague, ruin.
 26. τὴν πρᾶξιν, the enterprise. The difference between πρᾶξις and ἔργον is, that the former means an action in progress, the latter, an action completed.
 30. τρήρεισι, is governed by σύν, understood.
 31. οὐχ οἶον τε ἔσται, it will not be possible. Οἶος, implying ability,

is very frequently thus used, with *τοιούτος* understood; as, *οὐκ ἔστι τοιούτος, οἷος ποιεῖν*, he is not such an one as to do it, that is, he is not able to do it. 11

5. *συναναβάντων*, who went up with him. These relate to the three hundred Greeks, who attended Cyrus to court, under the command of Xenias. 12

8. *πρὸς φιλίαν.*] *Χώραν* or *γῆν* is here understood.

13. *τὰ δόξαντα τῇ στρατιᾷ*, the resolutions of the army.

20. *προσαιοτούσι.*] *Πρός*, in composition, generally increases the signification of the simple word, as in this place: *προσαιοτεῖν* means to ask earnestly, to importune, and here, perhaps, to ask for more.

22. *οὔ.*] This is in the genitive, by the Attic attraction: one and a half of that of which they received before; that is, half as much more.

23. *τοῦ μὴνός τῶ στρατιώτῃ.*] Here is a double ellipsis; *διὰ* is to be inserted before *μηνός*, and *ἐκάστῳ* before *στρατιώτῃ*.

CHAPTER IV. As soon as the army reach Issus, the last city in Cilicia, they are joined by the fleet. They then pass the defiles, and proceed through Syria. While they are at Myriandrus, two of the generals, Xenias and Pasion, secretly leave the army, and sail away with all their effects. But from the mildness of Cyrus, on the occasion, the soldiers become more attached to him. As soon as they reach Thapsacus, Cyrus opens to them his design. At first they are displeased, but, excited by promises, and influenced by the example of Menon, they all cross the Euphrates.

10. *ἄρμου*, lay at anchor, from *ἄρμω*, and not from *ἄρμα*, as some of the commentators have supposed. 13

11. *οἱ παρ' Ἀβροκόμα.... ἀποστάντες*, who were with Abrocamas, having deserted him, &c.

13 15. *πύλας.*] There are two passes, called *Pylæ*, through the mountains which divide Cilicia from Syria, which are not far distant from each other. The upper *Pylæ*, or those farthest from the sea, are called *Amanicæ*, from mount Amanus, which is a continuation of mount Taurus. Through these *Pylæ* Darius marched into Cilicia, on his way to meet Alexander. The other *Pylæ*, which are called *Cilician* or *Syrian*, are nearer the sea, and through these Cyrus is now penetrating. They form the common boundary of Cilicia and Syria. Though presenting, by nature, a formidable barrier to an enemy, they were doubtless fortified by art; and hence they were not improperly called *portæ* or *gates*.

16. *Τείχην*, heights; synonymous with *ἄκραι*. (See Sturzius' Lex. Xen. Vol. 4.) Weiske, however, would render *τείχην*, fortifications; and would prefer *ἦσαν δ' ἐνταῦθα* to *ἦσαν δὲ ταῦτα*.

20. *στάδιοι.*] The *στάδιος*, or *στάδιον*, of the Greeks was about equal to an English furlong. See Epit. Grec. Antiq. Appendix.

20. *οὐκ ἦν.*] Supply the ellipsis, *δυνατόν*.

22. *ἠλίεσται.*] This word is compounded of *ἥλιος*, the sun, and *βαίνω*, to go, and, according to Eustathius, means, *so high as to be inaccessible to every thing but the sun*. But would it not be simpler, (using a strong figure) to give it the meaning of, *reaching to the sun*, or *sun-extending*?

24. *ὀπίως ὀπλίτας ἀποβιβάσειεν*, that he might land his heavy-armed infantry.

25. *εἴσω καὶ ἔξω*, within, that is, within Cilicia; and without, out of Cilicia, or in Syria.

25. *βιασάμενοι.*] This does not mean, driving the enemy by arms, but *compelling them as a matter of expediency*, to retire. So also *παρέλθοιεν*, does not mean, as some have interpreted it, *to force a passage through* the enemy, since, from the post they occupied, an attempt of this kind would have been the extreme of rashness; but it means, as I think, *to be carried past or beyond*, that is, beyond the *Pylæ*. The sense of the passage, then, is this: 'In consequence of the narrowness of the pass, Cyrus, not being able to force it, employs his ships to land his soldiers on the other side of it, that they (the soldiers) might thus compel the enemy to retire, if he still guarded the defile, in order to defend his own territory.' But as Zeunius and

Weiske differ upon this passage, the scholar may render it agreeably 13
to his own judgment.

2. ὀλκᾶδες.] See Epit. Grec. Antiq. Part. 7. Chap. 1. 14

5. φιλοτιμηθέντες, being piqued, thinking themselves dishonored.

13. ἐπιστάσθωσαν is the third pers. plur. pres. imper. of ἐπίστα-
μαι, to know.

14. ἀποδεδράκασιν.] The difference between this word and ἀπο-
πεφύγασιν, is this: a person is said ἀποδράναι, when he has ab-
sconded and is *out of knowledge*, or in a place unknown; but he is
said ἀποφύγειν, when he has absconded and is *out of power*, or can-
not be taken.

19. τὰ χρέματα ἀποσουλῶ, that I plundered them of their property.
From σύλη, plunder, booty.

19. ἰόντων.] Some copies read ἄν after ἰόντων. Stephanus, Hutch-
inson, and Weiske retain it; Zeunius, Porson, and Townsend reject it.
Porson says of it, "Nullis nisi æquè mendosis exemplis defendi po-
test." This word is the Attic form of the third pers. plur. impera-
tive, for ἴτωσαν. The Attics, instead of the third pers. plur. im-
perative, often use the genitive of the participle of the same tense.
If ἄν be retained here after ἰόντων, it will connect this word with βού-
λοιντο understood; *Let them go if they wish.*

29. πλήρη is from πλήρης, in the accusative singular, contracted.

29. οὗς οἱ Σύροι.] It is evident, from the united testimony of
many ancient historians, that the Syrians abstained from the eating of
fish and pigeons, considering them sacred. See Class. Dict. under
Semiramis and *Dercēto*. "The river [Luke] is filled with an
incredible number of fine carp, some of which are two feet in length.
As they are forbidden to be caught or molested, they multiply exceed-
ingly; it being regarded as a sacrilege of the most unpardonable
kind, for any one to use them as food. There is every reason to be-
lieve, that this abstinence is a relic of the ancient superstition of the
country, which taught men to worship Dagon or Venus, under the
form of a fish, and, consequently, to abstain from eating their god."
Buckingham's Travels in Mesopotamia, Vol. I. Chap. 3.

32. εἰς ζώνην δεδομέναι.] It was a custom with the kings of Per-
sia to allot different cities to their queens, to supply them with differ-
ent articles of dress. These villages seem to have been given to

- 14 Parysatis, to supply her with girdles. Some copies read ζώνη, and it would then be translated, *to supply her table.*
- 15 3. ὥραι.] ἔτους is here to be supplied; *which the seasons of the year produced.*
7. ἀκείτο, *was situated.*
14. πάλαι, *all along before.*
17. καὶ ταῦτα, *and that too.* Supply the ellipsis δίδωκε, *and he gave this money to those going not to battle, &c.*
20. μνᾶς.] For the value of this coin, see Epit. Grec. Antiq. Appendix.
20. μισθὸν ἐντελῆ, *full pay.*
32. αἰτίοι εἶναι, *to be the cause of, to have influenced by your example.*
33. χάριν εἴσεται, *will acknowledge the favor.* The verb is from εἶδω, *to see or know.*
- 16 1. εἴ τις καὶ ἄλλος, that is, ἐπίσταται understood, *if any other one knows, he certainly does.*
1. ἢν δ' ἀποφηφίσωνται, *but if they should determine not, that is, not to cross the Euphrates.*
2. ἄπιμεν.] The present of the verb εἶμι has the signification of the future.
2. τοῦμπαλιν, for τὸ ἔμπαλιν. ἄπιμεν εἰς τοῦμπαλιν, *we will go back.* To supply the ellipsis, ἄπιμεν εἰς τὸ μέρος τῆς ὁδοῦ ὃ ἔμπαλιν, *we will go to the part of the way which is behind.*
5. φίλου.] ὑπό, or παρὰ, is here, probably, understood.
24. ἐπεσιτίσαντο, *procured provisions for themselves.* Th. σῆτος.

CHAPTER V. *After passing the Euphrates Cyrus continues his march, keeping this river upon the right. The journey, however, is impeded, in consequence of the badness of the roads and the difficulty of obtaining provisions. As soon as the army enters the country opposite the city Charmande, the soldiers cross the river upon rafts made of skins stuffed with*

hay, and obtain supplies. A dangerous sedition 16
arises among the Greeks, in which the soldiers of the
opposite factions come to blows; but Cyrus, by a
seasonable address, quells the tumult.

26. ἐρήμους.] *in the midst of a desert.* This is the southern part of Mesopotamia. Ammianus says that this region is excessively sandy and barren, having no water excepting that which is salt and stagnant, and producing nothing but dragon-root, wormwood, and a few other herbs of this class. "The aspect of the country was dull and uninteresting, as there was neither mountain, valley, nor even plain; the whole being an unequal surface, like the high and long waves of a deep sea, when subsiding from a tempest into a calm, and not a tree any where in sight to relieve the monotony of the scene."

Buckingham's Travels.

1. ὕλης, *shrubby, brush.*

17

3. ὄνοι ἄγριοι.] The swiftness of wild asses, and their fondness for desert places, have been confirmed by all naturalists. See also Hosea, viii. 9. Job, xxiv. 5. Jeremiah, ii. 24. Isaiah, xxxii. 14, where it is predicted that Jerusalem will become a desert and "a joy of wild asses."

3. στρουθοί.] This word, when not attended with the qualifying adjective *μεγάλαι*, usually signifies *sparrows*. But *στρουθοὶ αἱ μεγάλαι*, *ostriches*.

4. ὠτίδες, *bustards*, which are small birds, and are remarkable for having but three claws. As food they are condemned by some, and lauded by others, among whom is our author. The theme is, probably *οὖς*, *the ear*, as they have this organ larger than any other bird of their size. Their sense of hearing is so acute that sportsmen find it difficult to approach them.

4. δορκάδες, *roe-bucks*, or rather *gazelles*.

7. ταὐτὸν ἐποίησαν, *they did the same*, that is, they ran on before and then halted.

8. διασπάντες, *standing at intervals*, or *at different places*.

9. Θηρῶεν.] The Attics change *μι* into *ην* in the present optative of the three sorts of circumflex verbs, and, in declining the tense, follow the analogy of verbs in *μι*.

17 9. διαδεχόμενοι.] One of the significations of *διά*, in composition, is, *distribution* or *succession*. The force of this phrase, *διαδεχόμενοι τοῖς ἵπποις*, is, *succeeding each other by relays of horses*.

12. πολὺ γὰρ ἀπέσπα ἀποφεύγουσα, *for it went with great swiftness, as it fled*. Weiske, however, reads ἀπέπτα for ἀπέσπα, conveying the idea that, *in its flight it chiefly uses its wings*.

14. ἂν τις ταχὺ ἀνιστῆ, *if any one starts them suddenly*.

15. καὶ ταχὺ ἀπογορεύουσι, *and shortly become tired*. This verb is compounded of ἀπό, which, in composition, means *opposition*, *separation*, or *negation*, and ἀγορεύω (from ἀγορά, *the forum*, where the assemblies of the people were held), *to speak* or *harangue*. Hence the compound verb means, *to reply*, *to forbid*, also *to give up speaking*—then *to resign*, in general—then *to resign* or *give up through lassitude*, *to become weary* or *dejected*. It is highly important that the scholar should accustom himself to such analysis, to trace the changes, which a word undergoes, from its simple meaning, through all its various metaphorical significations, originating from the different manners, customs, institutions, habits of thought, and associations of the same people in different periods of their history.

23. Πύλας.] These Pylæ are the narrow passes which afford an entrance into Babylonia, from Mesopotamia.

25. οὐδὲ ἄλλο.] The word ἄλλο is not unfrequently used in this manner, as a pleonasm, as if something had been before mentioned to which it referred.

26. ὄνους ἀλέτας.] The mills of the ancients, like those of modern times, were composed of two stones, of which the lower one was fixed while the upper was turned round upon it. This labor was sometimes performed by slaves, and sometimes, in large mills, by asses. Hence ὄνος came to signify *a mill-stone*, and properly *the upper mill-stone*, being often joined with the adjective ἀλίτης, *grinding*; ἀλίτης ὄνος, *a grinding or mill stone*.

27. ποιοῦντες, *fashioning, shaping*.

28. ἕζων, (the imperf. of ζάω, contract.) *get their living or support life*.

30. βαρβαρικῶ.] Στρατιύματι is here understood.

30. τὴν καπίθην.] The *capithe* was a Persian measure, containing about two pints and an half, as the χοῖνιξ was little more than a pint.

30. ἀλεύρων ἢ ἀλφίτων.] The former of these words signifies 17
ground wheat, or flour, the latter, barley meal.

31. σίγλων.] The σίγλος was worth about twenty one cents.
The flour, therefore, was enormously high at eighty cents a quart.

33. ἐσθίοντες...διεγίγοντο, continued to feed upon or, always fed
upon.

1. ἦν.] This is put for ἦσαν, with τινές to be supplied, as the 18
nominative.

2. διατελέσαι.] Τὴν ὁδὸν is here understood: to hasten his jour-
ney.

3. στενοχωρίας καὶ πηλοῦ, the narrowness of the road and the
mud.

6. τοῦ βαρβαρικοῦ.] The genitive is frequently used in this man-
ner, with τίς, or the preposition ἐκ understood, when reference is made
to a part and not to the whole. In English we should say, 'take
some of the army.' Συνεκβιάζειν, to help them to extricate.

9. μέρος τι τῆς εὐταξίας, a specimen of their excellent discipline.

10. κάλυψος.] The κάλυψος was a sort of military cloak worn by
the Persians.

13. πολυτελεῖς, costly, magnificent. The primitive is τέλος, an
end, or τελίω, to finish.

13. ἀναξυρίδας.] These were coverings for the legs, drawers,
which were common to all the people of the East.

17. Τὸ δὲ σύμπαν, upon the whole, altogether, in every respect.

18. ὅπου μὴ, unless, unless where.

21. μάχεσθαι.] The pronoun οὗτος is here understood, instead of
the accusative, as the subject of the infinitive is the same as that of
the verb, or participle νομίζων. See Gram.

22. ἦν.] The verb εἶμι is often used in this elliptical sense, mean-
ing power or possibility; as ἦν συνιδεῖν, it was to perceive, literally, or
any one might perceive.

23. πλήθει χώρας, from the extent of its territory; πλήθει ἀνθρώ-
πων, from the number of its inhabitants.

30. σχεδίαις.] This word is an adjective, meaning, sudden, hastily
done, from σχεδόν, adv. near; and it agrees with ναυσί, understood;
σχεδίαις ναυσί, with boats or rafts made for the occasion.

30. Διφθέρας, skins, of which the tents of the soldiers were usu-
ally made, and with which, after being stuffed in the manner here de-

18 scribed, rivers were often crossed. The Euphrates, according to Buckingham, is even now continually crossed, by men and boys, upon goat-skins tightly filled with air. They extend themselves upon this buoyant substance, clasp their arms around one end of it, throw their legs over the sides of the other end, and, by the propelling motion of their feet, cross the river with considerable rapidity.

31. *συνῆγον καὶ συνέσπων*, drew them together and stitched them. *Συνέσπων* from *συσπᾶω*.

33. *βαλάνου*.] The Persians made a very agreeable wine from the fruit of the *palm tree*, or dates. *Βάλανος* is the *fruit*, and *φοῖνιξ* the *tree*.

19 10. *τοῖς περὶ αὐτόν*, friends, companions.

11. *πρὸς ἡλαυνε*, was marching with the army.

24. *ἔβητο τὰ ὄπλα*, he put on his armour, or armed himself. This was done, doubtless, for the soldiers to follow his example.

26. *ὅτι, αὐτοῦ...καταλευσθῆναι*, that, having narrowly escaped being stoned to death.

20 4. *ἐν ἑαυτῷ ἐγένετο*, he came to himself, that is, reflected upon his rashness.

5. *κατὰ χώραν*, to their own places.

CHAPTER VI. *Orontes, a Persian nobleman, who, twice before, had acted treacherously towards Cyrus, and had been received into favor, now for the third time endeavours to revolt to the king. But his plans are discovered, he himself is apprehended, tried, convicted, and put to death.*

6. *ἴχνια*.] This is a diminutive noun, the theme of which is *ἴχνος*.

7. *στίβος*, (from *στίβω*, to tread) signifies the path or the print of the feet upon the sand.

10. *τὰ πολέμια*, in military science; *κατὰ* is understood. *Λεγόμενος*, ranked.

14. *κωλύσει τοῦ καίειν ἐπιόντας.*] The literal translation of these words is, *would prevent them, going about, from burning, that is, would prevent them from going about, and laying waste the country by fire.* 20

21. *ἀλλά.*] This conjunction, which generally denotes opposition of meaning, here gives additional force to the first sentence, and may be rendered, *besides.*

27. *ἑπτά.*] “We often find a council of seven mentioned by the writers, who treat of the affairs of Persia; which council seems to have been instituted in memory of the seven Persian noblemen, who put the Magi to death, of whom Darius Hystaspes, afterwards king of Persia, was one.” Spelman.

5. *ἄρχειν τοῦ λόγου,* to begin or open the consultation. 21

9. *γάρ.*] This conjunction may be considered as *declarative*, giving additional force to the sentence with which it is connected, and may be rendered *truly, verily.* But perhaps it is always, strictly speaking, *causal*, and connects something understood with its own sentence. Here we might supply, *I have taken this course FOR, &c.*

10. *ἐπεὶ δὲ ταχθείς,* afterwards, being commanded, &c. Cyrus intends, by the clause *ὡς ἔφη αὐτός,* to accuse Orontes out of his own mouth, since, although a subject of Cyrus, he acted in obedience to the king.

18. *ἐδύνω.*] Second person sing. imperf. of *δύναμαι.*

19. *ἔγνωσ τὴν σεαυτοῦ δύναμιν,* conscious of thy own power, meaning to imply his want of power.

20. *ἐπὶ τὸν τῆς Ἀρτέμιδος βωμόν.*] The altar of Diana at Ephesus is, probably, alluded to here. It was usual for criminals to fly to the altars of the deities for protection, and, these places being esteemed sacred, no one could forcibly drag the suppliant from his place of refuge. To add force and solemnity to an oath, also, it was customary to swear with one hand *ἐπὶ τὸν βωμόν.*

21. *ἔφησθα.*] This is the imperfect, for *ἔφης,* by the Æolic dialect which adds *θα.* The Ionic sometimes removes the augment, by aphæresis, making *φῆσθα.*

27. *γάρ.*] See note on line 9. *I must own it, FOR, &c.*

3. *τὸ κατὰ τοῦτον εἶναι,* as far as regards him. But to be more critical, *τὸ* is in the accusative and connected with *εἶναι,* and they together, used as a substantive, are governed by *κατὰ* understood: *τὸ* 22

22 εἶναι, *as to being, as to our connexion, as far as we are connected with him, or as far as we may be in connexion with him.* See Matthiæ. Vol. 2. Art. 539.

6. ἐλάβοντο τῆς ζώνης.] It was customary among the Persians to lay hold of the criminal's girdle when he was condemned to death.

6. ἐπὶ θανάτῳ, *to put him to death.*

8. προσεκύνουν.] The Persians used to salute their king, or any one of his court, by total prostration of the body, and kissing the feet.

11. σκηπτούχων.] The sceptre was, as it now is, an ensign of great dignity. *The sceptre-bearers were probably a life-guard around the person of the king.*

CHAPTER VII. *Cyrus, after having marched a short distance through Babylonia, suspecting that the army of the king was near, draws up his forces at midnight, and reviews them, promising them magnificent presents if victorious. The army then, drawn up in order of battle, cross the large trench, which the king had cut through the plain. As Artaxerxes does not appear, Cyrus thinks he has given up the design of fighting, and therefore marches with little circumspection and order.*

18. εἰς τὴν ἐπιούσαν ἑω, *upon the following morning; ἑω from ἑως.*

22. αὐτόμολοι, *deserters; from αὐτὸς and μολεύω, going spontaneously.*

27. οὐκ....ἀπορῶν, *not from a want of, not being in need of.*

29. Ὅπως.] This exhortative particle is frequently used in this elliptical manner, especially among the Attics. The verb to be supplied is σκοπεῖτε, or ὀρᾶτε, *see to it, or look to it, that, &c.*

23 6. ἐπίασιν.] Ionic for ἐπιέσι, *are coming upon you, or are about to attack you.*

6. τᾶλλα.] This word is governed by *κατά*, understood. The sentence is one of some difficulty. Weiske has a comma after *δοκῶ*, other editions have not. If the comma be retained, it will read thus: *if you are able to withstand these, and methinks I am ashamed to make any other supposition, you will know what kind of men there are in this country of ours.* Ἡμῶν may be governed by *χώρα*, or *ἀνθρώπους*: if by the latter, we should translate it, *what these men of ours are.* If there be no comma after *δοκῶ*, the passage may be rendered, *and in other respects methinks I am ashamed that you should know, &c.* Observe the difference between *ἀνθρώπους* and *ἀνδρῶν*. The same distinction exists in Latin between *homo* and *vir*.

9. ἑμῶν τὸν μὲν....βουλόμενον, *whoever of you, indeed, may wish.*

10. τοῖς οἴκοι ζηλωτόν, *envied by those at home.*

10. δ' οἶμαι ποιήσιν, *but, methinks, I shall effect.*

20. ὅτου, Attic for *ὄστινος*, from *ὄστις*. The latter part of the preceding sentence is understood here: *οὐ δύνανται οἰκεῖν οἱ ἀνθρώποι, which is uninhabitable by reason of the cold.*

21. σατραπεύουσιν, *govern in the capacity of satraps.*

24. ἂν εἰ γένηται, *if the event prove favorable.*

33. ᾧδὲ πως, *somewhat in this manner.*

33. Οἷσι.] The Attics, in some verbs, terminate the second person singular of the pres. ind. pass. in *ει*: as *βούλει, οἷσι, ὄψει*.

4. ἐν τῇ ἐξοπλισίᾳ, *while they were equipping themselves.*

5. ἄσπις is here, by metonymy, put for *ἀσπιδοφόροι*.

7. δρεπανηφόρα.] See Epit. Grec. Antiq. Part 8. Chap. 2.

8. ἑκατὸν καὶ εἴκοσι μυριάδες.] As *μυριάς* signifies a *myriad*, or *ten thousand*, the army of the king consisted of twelve hundred thousand.

25. ὀργυαί.] See Antiquities—Appendix.

30. πλοῖα.] For the difference between this word and *νήες*, see Antiq. Part 8. Chap. 1.

1. ἀντὶ ἑρύματος, *instead of a fortification or rampart.*

12. δέκα τάλαντα.] From this it appears that *ten talents* and *three thousand darics* were equal.

18. τὸ δὲ πολὺ, *the greater part of the army.*

25 CHAPTER VIII. *At length Artaxerxes approaches, unexpectedly, with his army drawn up in order of battle. All the troops of Cyrus, therefore, both Greeks and Persians, are thrown into confusion, and immediately hurry to their arms. They soon, however, form the line of battle. The Greeks, who form the right wing next to the Euphrates, easily rout the Barbarians opposed to them.*

21. ἀμφὶ ἀγορὰν πλήθουσιν, *about the full-market time*, which was the third hour, or nine o'clock in the morning. It is not unusual to find in the classics the time of day denoted by the employment of it.

22. ὁ σταθμός, *the place for encampment.*

23. ἀνὰ κράτος, *at full speed.*

26 11. παραμηριδίοις.] See Grec. Antiq. pages 121 and 122.

12. ψιλόν.] This word does not here mean, *bare*, but, *having no helmet*. It means *destitute* in relation to *what goes before*; the Greeks had helmets upon their heads, but Cyrus' head was *destitute* of the helmet; that is, he only wore the *tiara*, or *turban*, according to Plutarch, who says, that in this battle *the tiara of Cyrus fell from his head*.

14. ψιλαῖς ταῖς κεφαλαῖς, *with only the tiara upon their heads*. Weiske thinks that this sentence, from λέγεται to διακινδυνεύειν, has been inserted by some commentator. For, in the first place, it is at variance with what has been said before of the equipage of Cyrus' six hundred horse; and, secondly, Xenophon would not have used the word λέγεται in reference to a fact which he might have seen with his own eyes. Some would wish to insert παλαιούς, instead of ἄλλους, thereby confining this custom to the ancient Persians.

19. δειλῆ.] The time denoted by this word is about the middle of the afternoon, or three o'clock.

20. συχνῶ.] The word συχνός means *dense*, *crowded*, and hence, *much*, *abundant*: χρόνῳ δὲ οὐ συχνῶ, *and in not a long time*.

25. γέρροφόροι, *buckler-bearers*, so called from the *Persian shield γέρρον*, which was made of osiers and covered with hide.

28. κατὰ ἔθνη, according to their nations, or each nation by itself. 26

28. πλαίσιω.] The difference between πλαίσιον and πλινθίον, is, that the former is an oblong, the latter, a square, to denote which Xenophon uses πλαίσιον ἰσόπλευρον, and not πλινθίον.

29. διαλείποντα συχρὸν, separated at considerable distance, where συχρὸν is used adverbially or with κατὰ understood.

33. ἐλάωντων.] This is the future participle, Attic form, for ἐλασόντων, from ἐλαύνω, fut. ἐλάσω, dropping the σ, and contracting, ἐλῶ. It is used with ὡς, in the genitive absolute, for the infinitive.

3. ὡς ἀνυστόν, as much as possible. 27

4. ἐν τούτῳ.] Χρόνῳ is here understood: at this time.

17. ἐν τῷ αὐτῷ, in the same place.

18. ἐκ τῶν ἔτι προσιόντων, from the soldiers as they came up.

21. ὑπελάσας, having quickened his pace a little; where the force of the ὑπὸ in composition is peculiarly significant.

22. ἐπιστήσας, having stopped his horse.

29. δέχομαι.] τὸν οἰωνὸν is here understood: I receive the omen.

32. ἐπαιάνιζον.] The Greeks used to sing two pæans; one, before the battle, to Mars; and the other after the battle, to Apollo.

33. ἐξεκύμαινε.] The metaphor contained in this word is very beautiful. The theme is κύμα, a wave; for as the wave lifts its head above the level expanse of the waters, so here, a part of the army, undulates from the rest, from its eagerness to engage in battle.

2. Ἐνναλίω.] This is an epithet of Mars, derived from Ἐννώ, 28 Bellona, the goddess of war. After the pæan was sung it was usual, before going into battle, to invoke the aid of Mars, under this appellation.

4. τόξευμα.] Supply πρὸς or εἰς αὐτούς, before an arrow reached them, that is, before they came within bow-shot.

7. Τὰ δὲ ἄρματα ἐφέρετο τὰ μὲν, and the chariots were borne along, some, &c.

9. ἐπεὶ προῖδοιεν διίσταντο, when they saw them coming at a distance, they divided.

10. κατελήφθη.....ἐκπλαγείς, were taken suddenly, were struck with amazement. For ἰπποδρόμῳ, see Grec. Antiq. p. 103.

11. οὐδὲν μέντοι οὐδέ.] This repetition of negatives, in Greek, gives great additional force to the negation.

- 28 16. οὐδ'.....ἐξήχθη, *neither was he excited.*
 17. συνεσπειραμένην, *conglobated around him.*
 24. μέσον.] μέρος is here understood.
 27. ὡς εἰς κύκλωσιν.] This was done in order to surround the army of Cyrus.
- 29 5. οὐκ ἠνέσχετο, *could not contain himself, from ἀνίχομαι.*
 9. ἐνταῦθα μαχόμενοι.] This appears to be in the nominative absolute, for the genitive.

CHAPTER IX. *The Character of Cyrus.*

22. ἐτελεύτησεν.] The primitive meaning of this verb is, *to conclude, to bring to an end*; hence, when it signifies *to die*, the ellipsis, τὸν βίον, is to be supplied.

25. δοκούντων ἐν πείρᾳ γενέσθαι, *who were supposed to be on intimate terms with Cyrus.* The Lexicon Xenophonticum makes this verb redundant in this place. But has it not here a peculiar force? *those who SEEMED to be in the confidence of Cyrus*,—it being difficult to distinguish, among a large band of courtiers, the secretly valued and tried friends. We think the verb φαίνεσθαι could not have been used here, as it is generally predicated of *things that really exist*, whereas δοκεῖν is used in connexion with *opinions*, which may be true or false.

28. ἐπὶ ταῖς.....θύραις, *at the court.*

29. σωφροσύνην here means *modesty*, as opposed to αἰσχρόν, *indelicate, impure.*

- 30 5. τῶν ἑαυτοῦ ὑποδεεστίων, *than those who were inferior to him.*
 7. "Ἐκρινον.] ἄνθρωποι is here to be supplied.
 11. οὐκ ἔτρεσεν, *he did not cowardly fly from.*
 13. τέλος, *at last*, used adverbially with κατὰ understood.
 19. ὅτι περὶ πλείστου ποιοῖτο, *that he should esteem it of the highest importance.*
 20. τῷ.] The article is often put by the Attics, for the indefinite pronoun τίς. See Matthiæ, Art. 266.

24. *παρὰ τὰς σπονδάς, contrary to the treaty.* Σπονδάς is a verbal noun, from σπένδω, to pour out, and properly signifies libations of wine poured upon the head of the victim at the time of sacrifice. But as these libations were made at the ratification of treaties, the word is frequently put for the treaty itself. 30

27. *πρόσθαι, to give up or betray; second aor. mid. of προΐημι.*

32. *καὶ εὐχὴν δέ τινες αὐτοῦ ἐξέφερον, and some report an express wish of his.*

5. *καταγελάειν.] Supply τῶν νόμων, to hold the laws in derision.* 31

7. *ποδῶν.] Among the Persians criminals were punished by being deprived of some of their limbs, and in this situation, were exposed in the public streets.*

10. *ἔχοντι ὃ τι προχωροίη.] Zeunius renders this passage, si secum portabat, quod commodum esset: and Weiske, cum secum haberet, quidquid commodum esset. To these sage versions, Schneider, with some humor and more truth says, Hac equidem non intelligo magis quam Græca,—“These notes are, to me, quite as unintelligible as the text.” The truth is (and it is a truth of which every one, at all acquainted with the Latin commentators, is aware), that there is no better shield for concealing ignorance, than a Latin note. When a commentator finds himself in difficulty, he can find no friend so able to help him out as the Latin. To this then he resorts, and by availing himself of the ambiguities of the language, he fills his readers with astonishment at his vast erudition, but lets no light into their minds. But an English commentator cannot write learned nonsense. If it be nonsense, it is palpable. He must meet the difficulty and conquer it, or else acknowledge his ignorance. The present phrase may be translated either, *having what might be advantageous, that is, having what he pleased for purposes of trade; or having what might be lawful, that is, when engaged in lawful pursuits.**

19. *Ἐῖς γέ μῆν.] This an elliptical expression for κατὰ τὸ εἰς γέ μῆν δικαιοσύνην ἦκον, as to that which pertains to justice.*

20. *περὶ παντὸς ποιεῖτο....ἔποιεῖν, he esteemed it of the greatest importance to render, &c. Observe the transition from the singular, in τις, to the plural in τούτους.*

21. *Καὶ γὰρ οὖν.] The particles of the Greek language constitute one of its peculiar beauties. But it is often impossible to give their full force, and exhibit the ideas which each conveys, in a transla-*

31 tion. Γὰρ καὶ may be rendered, *for besides*; after the first καὶ some thing is understood, *besides WHAT I HAVE MENTIONED, &c.*; the particle τε, after ἄλλα corresponds to καί, before στρατεύματι. The verb διεχειρίζετο is in the middle voice, and αὐτῷ would seem to be redundant. But in reality it gives the middle verb more force; *he managed to his great advantage*. Townsend makes this verb in the passive and πολλά the nominative to it. But we think it is evidently connected with ἐχρήσατο by καί. *For besides what I have said, therefore, he both wisely conducted, with great advantage to himself, many other departments of his government, and possessed an army deserving the name.* Ἀληθινῶ, *true, real*, one that could discharge all the duties incumbent upon it, and answer the purposes for which it was organized.

23. λοχάγοί.] See Grec. Antiquities, page 127.

29. δεινόν, *vigilant, most excellent*, possessing the qualities of a governor or steward in an extraordinary degree.

30. κατασκευάζοντα, *improving or cultivating the country*.

32. ἀφείλετο.] Supply ταύτην τὴν χώραν.

33. αὖ, *similarly, in like manner*.

32 6. Καὶ γὰρ αὐτὸ τοῦτο, *for in relation to any particular thing*: κατὰ is to be supplied.

7. ὡς συνεργούς ἔχοι, *that he might have them as coadjutors*.

10. διὰ πολλά.] αἴτια is to be supplied: διὰ πολλὰ αἴτια, *upon many accounts*.

11. διείδου.] The imperfect tense of verbs in μι is very little used; but, in its stead, the imperfect of the circumflex verbs from which they are derived is generally found; as from δίδω, διδώ, imp. εἰδίδουν, εἰδίδους, εἰδίδου, for εἰδίδων, εἰδίδως, εἰδίδω.

14. εἰς πόλεμον.] That is, coats of mail, rich swords, &c.; εἰς καλλωπισμόν, such as golden chains, bracelets, tunics, &c.

19. τὸ δὲ τῆ ἐπιμελείᾳ περιεῖναι τῶν φίλων, *but that he should surpass his friends both in zeal, &c.*

23. τοῦτον.] There is here an ellipsis: ὁ φέρων ἔφη, *the bearer of the present says*, or some similar phrase may be inserted.

32. ὡς μὴ....ἄγωνιν.] A very refined idea: *that even the horses which carried his friends might not suffer from hunger*.

32. Εἰ δὲ δὴ ποτε πορεύοιτο, *whenever he went out in public*.

33 1. ἐσπουδαιολογεῖτο, *he used to talk with them earnestly*. Hutch-

inson says, *gravibus de rebus sermonem habebat*: but we think the sense is that *he held close and familiar conversations with his friends, that the spectators might perceive who were the most honored.*

4. δούλου here means a subject.

5. καὶ οὗτος δέ, and this man also, referring to Orontes, and not to the king, as Hutchinson understands it. For Orontes found that the very person, whom he thought the most loyal to him, was far more faithful to Cyrus.

11. τὸ....αὐτῷ γενόμενον, what happened to him.

14. συντρέπεζοι, literally, those who sat at his table.

CHAPTER X. *The king, in his pursuit of Ariæus, takes possession of the camp of Cyrus, and plunders it. Then, having collected together his forces, he returns to march against the Greeks, who had conquered the wing of the enemy opposed to them. But he is a second time put to flight by the Greeks, who, having recovered themselves, return to their own camp.*

25. Φωκαΐδα.] The name of this favorite of Cyrus was Aspasia.

26. τὴν σοφὴν, accomplished, witty.

28. πρὸς τῶν Ἑλλήνων.] τὸ στρατόπεδον, or τὸν σταθμὸν, is here to be supplied, to the camp, or station, of the Greeks, or, as we should say, using the possessive case, to the Greeks', that is, to the Greeks' camp. So, in English, 'to the bookseller's,' 'to the printer's.'

28. οἱ ἔτυχον....ὄπλα ἔχοντες, who happened to be standing armed.

2. καὶ τᾶύτην.] Referring to Aspasia.

5. οἱ μὲν refer to the Greeks; οἱ δέ, to the Persians.

5. καθ' ἑαυτούς, opposite to themselves.

6. ὡς πάντας νικῶντες.] Stephanus thinks the reading should be πάντα, but πάντας seems to be perfectly proper: as if they were conquering all THE ENEMY.

- 34 9. τὸ καθ' ἑαυτούς.] Supply μέρος or στρατεύμα.
 10. οἰχοντο διώκοντες, were marching in pursuit.
 16. συστραφέντες, having faced about. The Greeks had pursued one wing of the enemy for some distance, when Artaxerxes, having plundered the camp of Cyrus, turned about in order to fall on their rear (προσιὼν ὀπισθεν).
 17. ταύτη.] Supply μερῖδι, in that part. See Bos. "Ellipsis Nominum," article μέρις.
 17. ὡς....προσιόντες καὶ δεξόμενοι, in order to meet and receive THE ATTACK.
 18. εὐωνόμου.] The wing here receives the same name it had at the commencement of the battle; otherwise, the army having faced about, what was the left wing would become the right.
 23. διαστάντες.] See line 9, page 28, where the motion made to admit the passage of the chariots through their columns, was the same as that made here, for the passage of Tissaphernes' cavalry.
 26. ὡς μειῖον ἔχων ἀπηλλάγη, literally, as he had departed, having himself inferior.
 27. πάλιν μὲν οὐκ ἀναστρέφει, did not return back again, for he feared that it would not be safe, and therefore pushed his way through, to the camp of the Greeks, where he found the king.
 33. Ἐν ᾧ.] Χρόνω is here understood. At the time when, while.
- 35 1. παραμειψάμενος, changing his position: φάλαγγα is governed by κατέστησεν, and not by παραμειψάμενος, as some have thought.
 6. ἐκ πλείονος, for a longer distance, over a longer space.
 8. ἐφ' οὗ ἀνεστράφησαν, upon which they faced about, in order to receive the enemy.
 10. ὥστε.] Supply τοὺς Ἕλληνας, as the accusative before γνώσκειν.
 11. ἐπὶ πέλτης ἀνατεταμένον, with its wings extended, upon a spear.
 14. οὐ μίντοι ἔτι ἀθρόοι, ἀλλ' ἄλλοι ἄλλοθεν, not indeed any longer in a body, but some one way and some another.
 20. ἀνὰ κράτος, with all their might.
 22. ἀνεπαύοντο, rested upon their arms.
 26. προεληλακέναι, had pushed forward.

31. ἄλλων.] This word, in its exceptive sense, refers to σιτίον, 35
ἢ ποτόν, they found all their other effects plundered, besides the
provisions.

4. ἦσαν δὲ καὶ ἀνάριστοι, they had also been deprived of their din- 36
ner : καταλῦσαι, to halt.

BOOK SECOND.

CHAPTER I. *The Greeks receive intelligence of the death of Cyrus, and of the design of Ariæus to return to Ionia. Clearchus endeavours to divert him from this intention, and promises him the government. Artaxerxes first orders the Greeks to deliver up their arms, which they manfully refuse to do. Then he promises peace if they remain where they are, but threatens war if they depart; to which the Greeks reply, "Tell the king that we agree to his sentiment,—peace if we remain, war if we depart."*

37

1. ἠθροίσθη Κύρω, was collected together by Cyrus.

2. ἀνόδω.] This word is synonymous with ἀνάλασις.

6. Ἄμα.] This adverb, when joined with the dative of time, signifies immediately with: as ἄμα τῇ ἡμέρᾳ, immediately with the day, or at day-break.

9. εἰς τὸ πρόσθεν, forward. To supply the ellipsis, εἰς τὸν τόπον ὄντα πρόσθεν, to the place which is before.

11. Τευθρανίας.] Teuthrania was a city of Mysia, in Asia Minor, of which Procles was governor. He was a descendant of Damaratus, one of the kings of Sparta.

12. Ταμώ.] Tamos was of Memphis, and admiral to Cyrus, after whose death he sailed with his fleet to Egypt.

15. *καὶ λέγοι*, literally, *and he may say, or he would say, or wishes to say.* 37

18. *πυθανόμενοι*, *on hearing the news.*

19. 'Αλλ' ὄφειλε μὲν Κύρος ζῆν, *Truly Cyrus ought to have lived, 'or Would that Cyrus were still alive.* When the verb ὄφειλω is used in this sense, expressing strong desire, the particle εἴθε is usually joined with it; though it is sometimes omitted, as in this case.

5. τὸ ἄρχειν, *the government.* 38

9. περιέμεναι, *awaited their return.*

10. κόπτοντες.] Observe that this participle is in the plural, to agree with the individuals implied in the collective noun, *στράτευμα.*

12. οὓς ἠνάγκαζον οἱ Ἕλληνες ἐκβάλλειν τοὺς αὐτομολοῦντάς, *which the Greeks had compelled the deserters from the king to throw away.* Ἐκ τῶν χειρῶν is here understood, governed by ἐκβάλλειν. *to throw from their hands.* Spelman renders ἐκβάλλειν, "to pull out of the ground," which is evidently incorrect.

14. γέρροις, *wicker bucklers,*—governed by ἐχρῶντο, above.

15. φέρεσθαι.] Townsend, as well as Muretus, omits this word. Hutchinson would connect it with ἀμαξαι only, having τῶν ὑποζυγίων understood, and implying that the chariots were destitute of the beasts of burden, and could not be drawn. But πέλται, being connected with ἀμαξαι, by the conjunction, seems also to belong to φέρεσθαι. The sense therefore is, *that the targets and the empty chariots were carried, that is, from the field, for the purpose of fuel.*

21. ἐπιστήμων....τῶν ἀμφί, κ. τ. λ., *skilled in every thing that appertained to military tactics and the exercise of arms.*

25. εὐρίσκεισθαι....τι....ἀγαθόν, *to obtain some favor.*

27. βαρέως, *indignantly.*

32. τὰ ἱερά, *the entrails of the victim sacrificed.* The sentence, from ἐκάλειτε to θύομενος, is parenthetical.

4. τί, *why,* is governed by κατὰ understood. 39

5. πείσας, *by means of persuasion:* τί ἔσται τοῖς στρατιώταις, *what will the soldiers receive, or what profit will it be to them.*

20. ὦ νεανίσκε. Some editions read Ξενοφῶν, instead of Θεόπομπος, in the thirteenth line, thereby making our author one of the parties in this dialogue. But, according to the best accounts, Xenophon was about fifty years of age at the time of the expedition. This is an argument against the above reading which hardly any of the com-

39 mentators have noticed. *Νεανίσκος*, however, is sometimes used in a contemptuous sense, implying the characteristics of youth, inexperience and ignorance of the world.

25. ἄλλο τι.] Governed by *κατὰ* or *εἰς* understood.

27. Ἐν τούτῳ.] That is, *ἐν τούτῳ χρόνῳ*.

29. λέγεις.] This verb here means *to command, to instruct*; as *τί λέγεις*, *what instructions do you give me to report to the king*.

31. καὶ ἡμεῖς, as we also are; that is, "Ἕλληνες ἴσμεν."

33. συμβουλευόμεθά σοι, we ask your advice, the verb being in the middle voice.

40 2. ὄσει.] This is the future of *φίρω*, from the obsolete *ὄω*.

2. χρόνον ἀναλεγόμενον.] There is a peculiar force in this expression, which cannot be literally rendered into English. "*Ἐπειτα χρόνον* may be translated *posterity*, and *ἀναλεγόμενον*, *recapitulating, scrutinizing*. The sense is, *Consider what will redound most to your honor with posterity, when they shall con over the actions and exploits of their ancestors*.

4. συμβουλευομένοις.....αὐτοῖς, to them consulting him.

7. ταῦτα ὑπήγετο, artfully introduced these remarks.

9. ὑποστρέψας, having adroitly evaded, that is, a direct answer.

11. εἰ μὲν.] Spelman renders this, "if you had the least hope," &c. using the past tense, which implies that there was no hope, and thereby destroying the ambiguity of Phalinus' answer. But the present tense preserves this ambiguity. *If you have the least hope, do not surrender; if you have not, trust to the king's mercy*.

41 CHAPTER II. *The Greeks repair to Ariæus, who invited them to join him, having refused to be made king. After a solemn league had been made between them, and mutual pledges of fidelity had been given, they consult concerning their return. Ariæus advises a different route from the one by which they had come, in order to obtain a better supply of provisions. Early in the morning they commence their*

march, and towards evening they draw near the 41 suburbs of Babylon, where they perceive marks of the king's camp. As his soldiers are much fatigued, Clearchus does not lead them against the enemy, neither does he appear to decline an engagement. The army, during their encampment at night, are somewhat alarmed, but are soon quieted by Clearchus.

12. τὰ ἰσρά.] See note, page 38, line 32.

13. Καὶ εἰκότως ἄρα οὐκ ἐγίγνετο, *And for a very good reason indeed they were not favorable.*

16. οἶον.] This adjective is elegantly used in this elliptical manner, having the signification of *possibility*, with τοιοῦτος understood: as οὐ μένειν οἶον, *it is not possible to remain*, for οὐ τοιοῦτον οἶον μένειν, **THE CASE is not such as to permit us to remain.**

17. παρά.] This preposition here means *to*; on page 40, line 10, it means *contrary to*.

19. ἀπιόντας δειπνεῖν, *that we all retiring should sup, &c.* The accusative is not unfrequently used in this manner, before the infinitive, for the imperative.

22. τῷ τρίτῳ.] That is, ἐπὶ δὲ τῷ τρίτῳ σημείῳ, *at the third signal.*

23. πρὸς τοῦ ποταμοῦ, *next to the river.*

23. τὰ δὲ ὄπλα.] Ὀπλα is here put for ὀπλίτας, *the heavy-armed troops.*

25. καὶ τὸ λοιπὸν.] Supply the ellipsis καὶ εἰς τὸ λοιπὸν τοῦ χρόνου, *and for the future.*

25. ὁ.] Referring to Κλέαρχος.

26. οἶα δεῖ.] Supply φρονεῖν.

28. ἕξ Ἐφέσου.] Supply πόλιως.

28. μέχρι τῆς μάχης, *as far as the battle-ground*, which was Cunaxa. So ἀπὸ τῆς μάχης, *from the battle-ground.*

28. σταθμοί.] From this sentence it appears that 535 parasangs equaled 16,050 stadia: hence thirty stadia equal one parasang. The army made ninety-three σταθμοί, or marches of one day each; hence they went, upon an average, about 172 stadia per day; or 21½ miles.

42 2. ἐξήκοντα.] Hence the distance from Sardis to Cunaxa, by the way the army went, was 16,050 stadia, or 2006 miles, as above; and from Cunaxa to Babylon 360 stadia, or 45 miles.

11. ὄμοσαν.] This is the the third person plur. first aor. of ὄμνυμι· προσώμοσαν, *swore also or besides.*

14. σφάζαντες.] Among all the nations of antiquity it was the custom to sanction and strengthen every important proceeding, particularly leagues and treaties, by sacrifices. The Scythians used to dip the points of their spears into the blood of the immolated victim, as a confirmation of their oaths of fidelity. See Epit. Grec. Antiq., the chapter upon "Sacrifices."

15. εἰς ἀσπίδα, *into a shield.* The shields or bucklers of the Greeks had a prominence in the middle of that side which was presented to the enemy, called ὀμφαλός, *a boss*, for the purpose of glancing off missile weapons; consequently there was a corresponding concavity on the inner side.

20. "Hv.] This is governed by κατὰ understood; καθ' ἣν ὁδόν, *the way by which.*

21. ἀπολοίμεθα.] See ἀπόλλυμι.

26. Πορευτέον.] This neuter adjective has the force of *obligation*, being similar to the Latin gerund.

30. οὐκέτι.] This adverb may qualify some verb understood, 'ONE SHALL FEAR no longer lest the king, &c.'

43 3. αὕτη ἡ στρατηγία, *this very plan of the general.*

5. ἐν δεξιᾷ ἔχοντες τὸν ἥλιον.] They were therefore marching to the north.

17. ἀπειρηκότας, *worn down with fatigue.*

21. κατεσκήνωσεν, *they pitched their tents:* from κατὰ and σκηνάω, which is from σκηνή.

21. ὑπὸ τοῦ στρατεύματος.] Some editions read ὑπὸ τοῦ βασιλικοῦ στρατεύματος.

24. ὡς ἐτύγχανον ἕκαστοι, *where they happened to be*, that is, without any regularity or method.

26. τῶν πολεμίων.] This genitive is not governed by ἐγγύτατα, but by οἱ, used partitively: *those of the enemy who were nearest.*

44 4. ὃς ἂν τὸν ἀφέντα.....μηνύσῃ, *whoever shall discover the one that has let loose, &c.* Bornemann, in his notes additional to those of Schneider, thinks that Clearchus here had in his mind the fable of

Æsop, which relates the exploits of the ass in a lion's skin. Whether this be the allusion or not, the satire upon the tumult of the soldiers, is admirable, and must have been far more effective in quieting them than any commands. For if the noise proceeded from fear, the soldiers saw at once the perfect absence of fear in their generals, and were calmed; but if from revelry, the comparison shamed them into silence.

44

CHAPTER III. *The king, alarmed at the unexpected approach of the Greeks, sends ambassadors to effect a treaty of peace. The Greeks reply, with great coolness, that it was rather necessary for them to fight, as they had nothing on which they could dine. Therefore, at the command of the king, in order that they may conclude the treaty, they are led into villages abounding in provisions. After three days Tissaphernes is sent to ask them why they had taken arms against the king. Clearchus replies with freedom and truth. Tissaphernes, when he had reported the answer to the king, after three days makes a treaty with them, on the condition that the Persians lead them back faithfully to their own country, and afford them provisions, which the Greeks may buy peaceably, or takes without laying waste the country.*

19. ἐκάλεσι, sent for, and not ἐκέλευσε, ordered, as some editions have it.

27. οὐδὲ ὁ πολήσων.....λίγειν, neither let any one be so bold as to speak.

3. ἡγεμόνας, leaders, persons to conduct the army.

4. αὐτοῖς.] That is, αὐτοῖς μόνοις.

45

45 5. *ἰούσι καὶ ἀπιούσιν*, with those going and returning, that is, with those who were the bearers of despatches between Artaxerxes and the Greeks.

12. *ἀποδόξῃ ἡμῖν*, we may not think it advisable.

19. *ὀπισθοφυλάκει*, took charge of the rear.

20. *αὐλῶσι*, canals, aqueducts, from *αὐλών*. There were many of these canals between the Euphrates and Tigris, constructed for the purpose of watering the intervening country.

23. *ἦν....καταμαθεῖν*, it could be perceived.

25. *τεταγμένων.*] That is, those appointed to superintend the passages of the ditches and canals, and remove all obstructions.

26. *τὸν ἐπιτηδεῖον.*] The primary significations of this word are, *fit, suitable, deserving*. Here it has the latter meaning, in reference to the verb which follows, *ἔπαισεν · ἐπιτηδεῖον*, *deserving punishment*.

28. *πρὸς αὐτόν.*] The preposition *πρὸς* seems sometimes to be used with the accusative, denoting the instrument. Here *πρὸς αὐτόν* answers to *ὑπ' αὐτοῦ*, *by him*. Some think the text should be *πρὸς ταῦτο*, *to this work*.

32. *ῥα.*] From this it appears that the summer, the season for watering the country, had passed.

46 5. *ἐψητόν*, prepared by boiling.

6. *οίας.*] An elliptical phrase for *τοιαῦται μὲν οἷας*.

7. *ἀπέκειντο*, are reserved for.

9. *ἡλέκτρον.*] The color of amber is very near that of gold.

11. *κεφαλαλγές*, causing the headache; from *κεφαλή*, the head, and *ἄλγος*, pain.

11. *ἐγκέφαλον*, the pith of the top of the palm tree.

15. *ὄλος ἐξηυαίνετο*, was wholly withered up: from *ἐξυαίνω*.

22. *κἀμήχανα*, and insuperable, inexplicable, for *καὶ ἀμήχανα*.

23. *εὔρημα ἐποισάμην.*] The word *εὔρημα* (from *εὐρίσκω*, to find,) means *any thing found, a discovery*; hence, *an unexpected gain, a profit, or advantage*; *εὔρημα ἐποισάμην*, *I considered it as a happy circumstance*.

27. *ὅτι*, that; *ὅτι*, because.

47 11. *ἐν δεινῷ*, in difficulty.

12. *ἡσχύνθημεν*, we should deem it shameful, or we should consider it as offering an indignity both to the gods and to men.

13. *εἰ ποιεῖν.*] These words refer to Cyrus, from whom the

Greeks had received favors, and may be rendered *to be under obligations*. 47
Αὐτόν, referring to Cyrus, may here be supplied—*παρίχοντες αὐτὸν ἡμῶς αὐτοῦς εἶποιεν*, *having suffered him to do good to us*, that is, *having laid ourselves under obligations to him for his kindness to us*.

24. *μενόντων*.] Attic for *μενέτωσαν*.

27. *σώζειν*, *to conduct them safely*.

30. *ἢ μὲν*.] These particles contain a strong affirmation, and generally precede an oath. *Ἡμῶς*, understood, is the accusative before *παρίχουσι*.

CHAPTER IV. *While the Greeks are awaiting the arrival of Tissaphernes from the king, Ariæus is suspected of treachery. Therefore, when Tissaphernes, who is to conduct the journey, arrives with his forces, the Greeks, having no confidence in his integrity, march by themselves, and pitch their camp at a considerable distance from that of the Barbarians.* In this manner the march is conducted. Soon they pass two canals, and arrive at Sitace, a city upon the banks of the Tigris. Then, apprehensive of treachery on the part of the Persians, the Greeks cross the Tigris, and after that the Phycus, on the other side of which was the city Opis. Here they meet a brother of Artaxerxes, advancing with an army to his assistance. Clearchus marches his soldiers, so as to display them to the greatest advantage. The Persians are struck with their number and appearance. After six days' march they reach some villages belonging to Parysatis,* 48

* The Greeks called all people but themselves, *οἱ βάρβαροι*.

48 *which Tissaphernes permits them to plunder. After five days' march they arrive at the river Zabatus.*

22. ἀπολίσαι..... ἂν ποιήσαιτο, *would wish to destroy.*

26. ὅπως οὐκ ἐπιθήσεται ἡμῖν, *but that he will attack us.*

49 2. καταγελάσαντες, *having held him in derision.* It is said of those who, having offered violence to others, depart with impunity.

8. ἀφιστήξει, *will withdraw; from ἀφιστήκω.*

10. ὄντες.] That is, ὄντες φίλοι.

19. Θεοὺς ἐπισηκῆσάι, *to offend the gods by perjury.*

22. ἦγε δέ.] These words relate to Orontes.

32. ἐκ τοῦ αὐτοῦ.] That is, ἐκ τοῦ αὐτοῦ τόπου.

50 5. πλίνθοις ὀπταῖς, *of burnt bricks.*

13. ἐπὶ τὰς μελίνας.] Supply κατατέμονται. Ἐπί, *for, for the benefit of*, as the *panic* requires much moisture.

15. Σιτάκη.] The modern city upon this place is Bagdad.

23. καὶ ταῦτα.] When καὶ ταῦτα are used in this manner they may be rendered, *although, especially, particularly.* Here, *although* is the best translation. There is of course some word to be supplied, as ἐποιῶν, and HE DID *these things coming from Ariæus.* There is a similar phraseology in our language—and *that too.* ‘He did not inquire for Menon, and that too, coming as he did from Ariæus.’

51 1. Νεανίσκος.] Some suppose that this is Xenophon, who modestly calls himself a *youth.*

15. διελόντες.] Before Bornemann's edition of Schneider appeared, the texts commonly had διελθόντες, though the commentators observed that οὐ should be inserted before it. Weiske even inserted οὐ without the authority of any manuscript; for otherwise there would be no sense in the passage. The part of the country near Babylon, between the Euphrates and Tigris was called ὁ νῆσος, *the island*, as rivers and the canals surrounded it on all sides. The Greeks were on this νῆσος, and the Persians feared *lest* (according to Weiske) *they would not pass the bridge*, but keep on *the island* which was so well defended. But Bornemann happily conjectured that it should be διελόντες instead of διελθόντες, and thereby was under no necessity of inserting οὐ. Besides the sense is even better. ‘The Persians

fearing lest the Greeks, tearing down the bridge, would remain on 51
the island,' &c.

19. ἀποστροφή, a refuge, a place of retreat.

27. διαβαιόντων.] Genitive absolute, αὐτῶν being understood.

5. εἰς δύο.] According to Vigerus, two by two, or two deep. 52

7. τὸ ἡγούμενον, the first part, the van; μέρος is to be supplied.

20. σχεδίαις διφθερίναις.] To this day the Tigris is crossed in the
same manner.

CHAPTER V. *The Greeks remain at the villages of Parysatis three days. Their suspicion of treachery on the part of the Persians increases. Clearchus, in a conversation with Tissaphernes, tells him that the Persians have no cause to fear the Greeks, for they had confirmed the treaty with a solemn oath; and that the fidelity of each would benefit the other. Tissaphernes, on the other hand, makes similar assurances, saying that it would be folly for the king, possessed of such vast resources, to resort to fraud, especially when he needed the friendship of the Greeks. By the conversation and manner of Tissaphernes, Clearchus is deceived. On the next day Clearchus, with four generals and twenty captains, goes to the camp of Tissaphernes (agreeably to his request) in order to learn who they were that had been raising suspicions in either army, of the other's fidelity. While they are in the camp, on a given signal, the Persian cavalry rush in upon them and seize them. The Greeks are then ordered to deliver up their arms.*

8. ἤδη, heretofore: οἶδα ἤδη, I have known, which refers to past 53
time. Observe that ἀνθρώπους, persons, and not ἄνδρας is used.

53

10. φθάσαι, to anticipate, to be beforehand with any one.

17. τὸν.....θεῶν πόλεμον, the divine wrath. This sentence contains a sublime description of the omniscience and omnipotence of the Deity.

22. παρ' οἷς ἡμεῖς τὴν φιλίαν συνθέμενοι κατεθέμεθα, with whom we, having formed an alliance, have entrusted our friendship.

27. διὰ σκότους.] So Romans, xi, 19. "a light to them which are in darkness."

31. ἔφεδρον.] The allusion here to the public games is very beautiful. It was customary for those who entered the lists, as wrestlers, in the Olympic games, to draw lots for their antagonists. A number of pellets were put into an urn, upon every two of which were inscribed the same letter, and those who drew the same letter wrestled together. But if the number of wrestlers was odd, he who drew the odd pellet wrestled last of all with him who had the mastery, and was therefore called ἔφεδρος (from ἐπὶ and ἔζω), as coming after the rest. So Artaxerxes is here called τὸν μέγιστον ἔφεδρον, the most powerful champion; and Clearchus says, "If we overcome all our other enemies, we have still to contend with the μέγιστον ἔφεδρον."

54

7. Ἀλλὰ μὲν.] The force of these particles is, 'but besides what I have already advanced, I have yet more to remark'; or, as we should say, but this is not all, for, &c.

16. τω.] Attic for τινί.

21. τὸ.] The article joined to the infinitive, which, together, are used as a noun. See Matthiæ, Art. 539.

22. θεινὸς λέγειν, powerful in speaking, eloquent.

30. ἀντάκουσον, hear me in reply.

55

5. ταμιεύεσθαι, to select at our pleasure.

16. ἀνάγκη ἐχομένων, of those pressed by want.

19. ἐξόν.] The Attics frequently use the neuter participles ἐξόν, ἰόν, παρόν, absolutely, for the impersonal verb. Thus ἐξόν, when it is lawful, or, as it means in this place, when it is in our power.

25. ἐπὶ τῇ κεφαλῇ.] The sense is, that, 'although, according to the customs of Persia, the king alone be permitted to wear an upright turban upon his head, another may easily preserve an upright heart towards you, who so much favor him.'

29. Οὐκοῦν.] The difference between οὐκοῦν and οὐκοῦν is, that the former is a negative, the latter an interrogative particle.

29. ποιούτων.....ὑπαρχόντων.] A parenthetical clause in the genitive absolute. 55

6. φιλικῶς οἰόμενος διακεῖσθαι τῷ Τισσαφέρνηι.] The Latin commentators, and after them, Spelman, have rendered this passage—that he was friendly disposed towards Tissaphernes. But how can they construe the participle οἰόμενος, *thinking*? Surely Clearchus knew his own mind, whether he was friendly disposed towards Tissaphernes or not. Διακεῖσθαι is used absolutely in the passive sense—that it was disposed, that there was a disposition or state of mind: οἰόμενος φιλικῶς διακεῖσθαι τῷ Τισσαφέρνηι, that Tissaphernes possessed a friendly feeling, that is, towards the Greeks. 56

15. Ἐπεὶ δ' ἔστησαν εἰς ἐπήκοον, When they had placed themselves in a place where they could be heard. 57

26. νομιεῖν, that you would consider; Attic for νομίσειν.

28. ὥς.] Some commentators think that this should be ὡς, the adverb, *thus*. But may it not connect αἰσχύνησθε with ἀπολωλίκασθε. do you not stand in fear of the gods and men, THAT you have put to death, that is, BECAUSE you have put to death, &c.

CHAPTER VI. The characters of the generals who were put to death are described. CLEARCHUS is represented as perfectly skilled in military affairs; ready to meet danger; prompt in procuring supplies for the soldiers; so rigid in his military discipline, that the soldiers, while they loved him, feared him more than the enemy; and, finally, as one born to command rather than obey. PROXENUS is described as one who had been ambitious of fame even from a child. Hence, that he might, by honorable means, obtain glory and wealth, he entered the service of Cyrus. His disposition was so mild that he stood more in awe of the soldiers than they of him; whence he was much beloved by the good, 58

58 *while the bad took advantage of his kindness, and good nature. On the other hand, MENO was one of the most depraved of men. Avaricious, perfidious, fraudulent, he plotted against his friends more than his enemies. Whoever was inferior to him in any species of vice, was despised by him as ignorant and stupid, while he never failed to slander every good man. He was not put to death, with the other generals, on account of his having betrayed them; but afterwards he suffered, as he deserved, a most severe death. AGIAS and SOCRATES are spoken well of, both as soldiers and friends.*

13. παρέμεεν, *he remained firmly at home.*

15. ὡς ἐδύνατο.] Weiske would render this, *exerting his greatest influence.* But would not such a translation require ὡς ἐδύνατο μάλιστα. Xenophon seems to touch but lightly this unjust act of Clearchus. Ὡς ἐδύνατο may be translated *as he was able*, that is, *by what means he could.*

16. Ἐφόρων.] See Epit. Grec. Antiq. Part 3. Chap. 5.

19. Ἴσθμοῦ.] That is, the Isthmus of Corinth.

22. ἔπεισε.] Xenophon does not mean to say that Clearchus persuaded Cyrus to undertake a war against his brother; but the word ἔπεισε refers to what follows, δίδωσι δὲ αὐτῷ Κύρος μυριάς δαρεικούς.

26. ἔφερε καὶ ἤγειν, *he plundered and laid waste.*

59 5. μείονα ταῦτα ποιεῖν, *to diminish these very riches.*

10. ἀρχικός, *skilled as a general.*

12. ἔξει.] Some editions read ἔχοι, in the optative, which, as connected with ὅπως would seem to be better.

17. ὅτε, *at times.* For as he sometimes punished in anger, he would, of course, at times, experience regret, when his passion had subsided.

17. γνώμη, *with deliberation.*

22. ἀπροφασίστως, *promptly, without reluctance.*

24. τὸ στυγνόν, *sternness; φαιδρόν, mildness.*

26. ἐρρωμένον, *firmness.* 59

33. ὑπὸ τοῦ δεῖσθαι, *compelled by necessity.*

3. χρησίμους, κ. τ. λ.] That is, 'Whoever could desert him in peace, always did do so. But if, from any circumstances, they were compelled to follow his standard, there were many things which tended to make them good soldiers while they were with him.' The sentences following tell what these things were. 60

11. ἔδωκε.] Proxenus paid tuition money to the philosopher Gorgias, as his instructor, who is said to have received a hundred *minæ* (about sixteen hundred dollars) from each pupil.

16. σφόδρα ἐνδηλον αὐτῷ καὶ τοῦτο εἶχεν, *on the other hand he made this disposition strikingly evident.*

28. εὐμεταχειρίστῳ, *one that can be easily imposed upon.*

9. μόνος ᾤετο εἶδέναι ῥᾶστον ὄν, *he supposed himself the only person who knew it to be an easy thing.* 61

28. ἀγύνειος, *a youth without a beard.*

1. αἰκισθεὶς ἑνιαυτόν, *having suffered torture for a whole year.* 62

Weiske is of the opinion that Menon might have died from a severe disease, or that the protracted punishment here spoken of, might have been neglect and contempt from the king. But the word *αἰκισθεὶς*, according to authorities produced by Schneider, was generally, if not always applied to the death of malefactors who were deprived of their hands and feet, or who suffered death by torture of any kind.

BOOK THIRD.

63 CHAPTER I. *Much confusion and dejection prevails in the Grecian army thus deprived of its leaders. Xenophon relates, in a few words, the manner in which he came to serve under Cyrus. He has a remarkable dream, from which he arouses himself early in the morning, and assembles the officers of the army, to consult for the general good. When they are assembled he exhorts them to be of good courage, and to elect generals in the place of those who have been put to death, declaring it as his opinion that, if the king appeared, they should give him battle. One Apollonides, opposing this advice, is ejected from his place. Xenophon harangues the officers and soldiers, in an eloquent and manly speech, which is approved by all; when immediately new generals are elected.*

18. ἐπὶ....τὰ ὄπλα, to their quarters, where their arms were.

64 4. Ξενοφῶν.] The modesty of Xenophon, in speaking of himself, is here particularly observable,

6. ξένος ὦν ἀρχαῖος, having been formerly a guest.

8. ὃν αὐτὸς ἔφη κρείττω ἑαυτῷ νομίζειν τῆς πατρίδος, who, in his opinion, he said, would be of greater service to him, than his country.

Ὁ, refers to Cyrus, and ἑαυτῷ to Proxenus.

9. ἀνακοινοῦται.] This verb, in the active voice, means to 64
consult with any one upon a subject ; in the passive, to participate in
any thing.

22. ἰτέον.] This is a neuter adjective, from εἶμι, to go, and im-
plies necessity, like the Latin gerund.

23. ἤρου.] Imperfect of ἔρομαι.

29. ἡ στρατεία, the expedition ; λήξῃ from λήγω.

2. Φοβούμενοι δὲ τὴν ἰδὸν, terrified at the length of the way. 65

9. πῆ μὲν, in some respects ; πῆ δέ, in other respects.

19. ἐπί, in the power of.

21. ὑβριζομένους ἀποθανεῖν, to die in a most ignominious man-
ner.

33. οὐδεὶς οὐδέν.] A double negation, to give additional strength
to the remark.

1. εἰ ὑψησόμεθα, if we become remiss. 66

7. Ἄρ' οὐκ ἂν ἐπὶ πᾶν ἔλθοι, will he not resort to every expe-
dient.

12. ἡμᾶς....οἰκτείρων, to deplore our condition.

13. αὐτῶν is governed by χῶραν.

15. τὰ....τῶν στρατιωτῶν, the circumstances of the soldiers.

17. ὅτου δὲ ὠνησόμεθα, with which we might make purchases. "Οτου
is the genitive of price, and ἔχοντας governs τὶ understood, referring
to ὅτου.

24. ἀγωνοθέται.] The judges who awarded the prizes to the con-
querors at the public games, were called ἀγωνοθέται.

25. Οὗτοι, these men, that is, the Persians ; αὐτοὺς refers to the
gods.

31. οἱ δὲ ἄνδρες.] There appears to be a peculiar, though latent
beauty in these words, which seem to refer to the phrase σὺν τοῖς
θεοῖς, in the line above. The idea is, 'We, having the favor of the
gods, possess superior, or more enduring lives ; whereas mere men
(οἱ δὲ ἄνδρες, men of themselves, without divine protection,) are more
exposed to wounds and death.'

33. Ἄλλ' ἴσως γάρ.] In this sentence γὰρ connects something
understood—*But IT IS NOT NECESSARY FOR ME TO SAY ANY THING
MORE, for probably, &c.*

11. βιωπιιάζων, speaking coarsely like a Bœotian.

12. εἰ δύναίτο.] That is, εἰ δύναίτο πείθειν. 67

- 67 16. Ἐν ταύτῃ.....τούτοις, in the same situation with these : ταύτῃ for τῇ αὐτῇ.
17. μίγα φρονήσας, entertaining lofty views.
28. εἰς ταὐτὸ ἡμῖν αὐτοῖς, in the same rank with ourselves.
29. ὡς τοιοῦτῳ χρῆσθαι, to treat him as such, that is, as one only fit for carrying the baggage.
- 68 2. ὧτα τετραπημένον.] It was customary for the people of the Eastern nations to bore their ears, for the insertion of ear-rings and other ornaments. Apollonides was a Lydian by birth, and had been a servant in Bœotia, where he had learned their dialect. Proxenus brought him into Asia, and gave him his liberty.
5. ὑποστρατηγόν.] This word seems to be synonymous with ταξίαρχος.
6. εἰς τὸ πρόσθεν.] That is, εἰς τὸ πρόσθεν χωρίον, before the camp, where the soldiers were quartered.
31. τοῦ πλήθους, than the multitude.
32. προβουλεύειν, to be the first in counsel.
- 69 3. ὡς.....συνελόντι εἰπεῖν, to speak briefly.
6. Ἐπειδὴν.] The order is, Ἐπειδὴν δὲ καταστήσῃσθε τοὺς ἄρχοντας, ὅσους δεῖ, οἶμαι, ὑμᾶς πάνυ ἂν ἐν καιρῷ ποιῆσαι, ἦν, κ. τ. λ.
12. ὡς μὴ τοῦτο μόνον ἐνοῶνται, so that they would not dwell upon this alone.
17. ἐπιτοπολύ.] For ἐπὶ τὸ πολὺ.
18. οἱ ἐναντίοι οὐ δέχονται, those opposing them cannot sustain the attack.
27. παρακαλεῖν.] That is, παρακαλεῖν ἀγαθοὺς ἀνδρας εἶναι.
- 70 5. κήρυξ.] See Grec. Antiq. Part 8. Chap. 6.

CHAPTER II. *The soldiers being called together about day-break, Chirisophus first speaks, exhorting them either to conquer bravely or die gloriously. Then Cleanor, who dwells chiefly upon the perjury of the king and the treachery of Tissaphernes and Ariæus.*

Lastly, Xenophon, clad in rich armour, rises and 70 harangues the troops. First he raises the spirits of the men, by telling them, that they would have the favor and protection of the gods, while the Persians must be subject to the divine wrath for their perjury; that in days long past superior courage had overcome the great forces of Darius and Xerxes; that they themselves had just defeated Artaxerxes; that they should now fight with as much firmness for safety as they had done for empire. Then he removes every obstacle which seems to oppose them—their not having Tissaphernes for a guide—the king's not furnishing them provisions—the deep rivers they have to pass—by saying that they might easily, if they wished, remain and settle in the king's territory. Finally, he points out the method of conducting their journey, and of preparing for battle: declaring that every thing must be left which is not absolutely necessary; that the generals must be more vigilant, the soldiers more obedient; and that every thing should be done without delay. The sentiments of Xenophon are approved, and generals are chosen to superintend the particular parts of the army.

19. ἐκ τῶν παρόντων....ἐλθεῖν, to emerge out of our present difficulties.

21. ἀλλά, certainly, at least.

2. Δία Ξέριον.] The Grecian deities had each his peculiar title 71 and province. Jupiter was considered as the guardian of the rites of hospitality and the protector of strangers. Hence he was addressed under the appellation of Ξέριος. See Grec. Antiq. Part. 4. Chap. 1.

22. τοὺς στρατηγούς.] The accusative for the nominative, for ὁρῶντας οἷα οἱ στρατηγοὶ πεπόνθασιν.

27. πτάρυται τις.] The Greeks were peculiarly a superstitious

71 people and observant of every outward sign. Sneezing in a particular manner was enough to dissuade one from any business, or encourage him to undertake it. See Grec. Antiq. Part 4. Chap. 15.

28. *μιᾶ ὀρμῇ, simultaneously.*

30. *οἰωνός.*] This word is very general in its application, being used in reference to all kinds of omens.

31. *Θύσειν σωτήρια.*] *Θύματα* is understood—to offer sacrifices for safety received; literally, to offer safety-sacrifices.

72 1. *ἀνατεινάτω τὴν χεῖρά.*] It was the custom of the Greeks, in all their public assemblies, to signify their wishes by holding up their hands.

15. *παμπληθεῖ στόλῳ.*] Supply *σύν*. The battle of Marathon is here alluded to, in which, according to Nepos, the Persians had a hundred thousand foot and ten thousand horse. Xenophon could not have made a happier allusion, to inspire the Greeks with confidence and courage.

19. *οὐκ εἶχον ἱκανάς.*] Herodotus says that six thousand four hundred Persians were killed in the battle.

23. *τούτων.*] That is, of the men with whom you have now to fight.

73 8. *οἱ Κυρεῖσι, the Persians belonging to Cyrus.*

21. *ἐπὶ τῆς γῆς βεβηκότες, treading firmly upon the ground.*

23. *Ἐνὶ μόνῳ, in one respect only.*

30. *περὶ τὰς ἑαυτῶν ψυχὰς καὶ τὰ σώματα, at the peril of life and limb;* meaning, probably, that they would be put to death by mutilation and torture, to which severe death all traitors were subject.

33. *μηδὲ τοῦτο ἔτι ἔχοντας, not any longer having this; that is, τοῦτο ἀργύριον.*

38. *αὐτούς, that we ourselves.*

74 3. *καὶ μεγάλως ἠγείσθε ἕξαπατηθῆναι διαβάντες, and you think that you have been greatly deceived in crossing the river. That is—‘that the Persians, in inducing you to cross, have greatly deceived you.’*

7. *Εἰ δὲ μή’ οἱ ποταμοὶ διόισουσιν.*] The Latin commentators have rendered this passage—but if the rivers would not permit us to pass. But the verb *διαφέρω*, means to differ, and from the preceding

sentences it would seem to mean so here. Xenophon therefore says, 74
 ‘For although all rivers, at a great distance from their sources, may be impassable, yet, if we follow them up we shall be able to cross without going up to our knees. *But even if there were no difference* between the width of rivers at their sources and their outlets, and therefore we be unable to pass, still there would be no cause for dejection, for we can settle here.’ He then states the inducements for settling in the king’s territories. The reader will perceive the consummate art with which this speech is wrought up.

16. *αὐτοῦ που, somewhere in this region.*

18. *τοῦ.... ἐκπέμψειν, of sending, that is, ‘that he would willingly give many hostages as a security that he would, without fraud, conduct them out of the country.’*

21. Ἄλλά.] The force of this is—*but I DO NOT THINK IT EXPEDIENT TO DO SO, for fear, &c.*

24. μή.] It will be observed that this negative particle is here repeated.

24. *λωτοφάγοι.*] Homer (Odys. i, 83.) says that those who eat of the *lotus*, never think of returning home. The fruit is said to be very delicious.

28. ἕξόν.] See note, page 55, line 19.

1. *μή.... στρατηγῆ, may not affect our march.*

75

5. *τὰ περιττά, the things which are not necessary.*

8. *Κρατουμένων.... ὅτι πάντα ἀλλότρια, that every thing belonging to the conquered passes into the hands of others.*

24. Ἄλλά.] See note, page 74, line 21.

8. *πλαίσιον.*] This was an oblong figure, approaching a square. 76
 See Grec. Antiq. Part 8. Chap. 5. and the note on page 26, line 28.

15. *Λακεδαιμόνιος.*] Chirisophus takes the highest post of honor, as the Lacedemonians, at that time, were possessed of the sovereignty of Greece.

77 CHAPTER III. *When the Greeks are about to march, Mithridates approaches with thirty horse, and desires a consultation, professing to be friendly to them. When the Greeks reply that they are going home, he tries to convince them that this is not possible, unless they have the permission of the king. But they determine never again to enter into any alliance with him. After they have passed the river Zabatus, Mithridates returns with two hundred horse, and four hundred light-armed soldiers, and attacks the rear of the Greeks, who are somewhat molested. As soon, however, as they reach some villages, at the instigation of Xenophon, companies of slingers and horsemen are equipped, in order to keep off the enemy.*

20. ὑπόπιμπτος, sent as a spy. Some copies read ὑποπτος, suspected.

21. πίστειως ἕνεκα.] That is, he was with Mithridates, in order to serve the cause of Tissaphernes, and report to him whatever might be said.

22. πόλεμον ἀκήρυκτον, war unpreceded by a declaration. It was always customary, before going to war, to announce hostile intentions by means of heralds, κήρυκες. The Greeks seem therefore determined to dispense with this ceremony, having such a perfidious enemy to deal with, with whom no treaties could be made.

78 8. κατεκέλειντο, had been sheltered, in order that they might be protected by the heavy-armed soldiers.

13. ἐκ πολλοῦ.] That is, ἐκ πολλοῦ διαστήματος.

25. καὶ αὐτὸ τὸ ἔργον αὐτοῖς μαρτυροῖν, and that the action itself was witness for them.

79 5. ἐκ τόξου ῥύματος, by bow-shot.

5. Ἡμιῖς.] Some editions read ἡμῖν, to be governed by δεῖ. But the present reading will do if we take in εἰ first.

11. *χειροπληθῆσι τοῖς λίθοις*, stones as large as the fist. 79
13. *πέπανται.*] From *πάω*, or *πάομαι*, to possess.
14. *τούτων.*] That is, *σφενδονῶν*, for these slings; *ἀντὶ* being understood.
14. *τῇ μὲν αὐτῶν*, to one part of them.
16. *σφενδονῶν ἐντεταγμένω ἐθέλοντι*, to him who is willing to be enrolled as a slinger.

CHAPTER IV. On the next day, Mithridates, with a 80
 larger number of forces, attacks the Greeks, but is easily repulsed by their slingers and horsemen, though not without the loss of many men. The Greeks then reach the Tigris, and pitch their camp at Larissa. On the following day they arrive at Mespila, but on the next they are attacked by Tissaphernes, who is driven back. They remain encamped three days, and during this time change the form of their army. They then make four days' marches, and on the fifth day begin to ascend the hills, but are harassed by the enemy until they reach some villages. Having remained here three days, to take care of their wounded and procure supplies, on the fourth they take up their march, but by an attack of the enemy they are compelled to return into the village. After the departure of the enemy, towards evening, they leave the village, and gain so much this night, that the enemy do not overtake them till the fourth day. The Persians then seize upon the hills and narrow passes, but, by the activity and bravery of Xenophon, they are driven from their ground.

- 80 15. *κατειλήθει:*] Supply "Ελληνας.
 16. *ἔσήμηνε.*] That is, ὁ σαλπικκτῆς ἔσήμηνε.
 17. *οἱ δέ.*] Referring to the Persians.
 22. *ἠκίσαντο.*] It will be perceived that the Greeks mangled the bodies of the dead only.
- 81 2. *ἥλιος δὲ νεφέλην προκαλύψας, ἠφάνισε.*] Although this reading is found in nearly all the manuscripts, it is hardly possible to translate it and make sense. For the sun is made to obscure the cloud and itself at the same time. Brodæus, Muretus, Stephanus, Hutchinson, and Weiske read *ἥλιον δὲ νεφέλην προκαλύψασα, ἠφάνισε*, *a cloud having passed before the sun, obscured it*, which is intelligible. But then another difficulty presents itself. Did Xenophon relate this as a matter of fact, or as a fabulous tradition of the inhabitants of the city? Undoubtedly the latter; for long before his time the Greeks knew enough of astronomy to know the cause of an eclipse, that it was produced by the intervention of the moon between the sun and earth. Again: why should the inhabitants have been struck with such consternation, as to lose all their energy and suffer their city to be taken, at the mere passing of a cloud over the disk of the sun, since this is almost an every-day occurrence? From considerations like these it has been conjectured that the true reading of this passage is, *ἥλιον δὲ σελήνην προκαλύψασα, ἠφάνισε*.
4. *ἑάλω.*] Second aor., in a passive sense, of *ἄλισκω*. The regular second aor. is *ἤλων*, but the Attic *ἑάλων* is more generally used.
9. *τειχος*, a castle or fortification.
11. *λίθου....κογχυλιάτου*, marble figured by petrified shells.
18. *ἐμβροντήτους.*] There seem to be many fabulous traditions connected with the cities in this region. At one place an eclipse of the sun, at another, thunder and lightning, drive the terrified inhabitants from their homes.
22. *οὐς.*] To supply the ellipsis, and preserve the English order, *ἔχων τούτους ἰππίας, ἔχων οὐς τε αὐτὸς ἤλθεν*.
32. *οὐδὲ γάρ, κ. τ. λ.*] That is, the enemy were so thick, that every arrow took effect.
- 82 12. *μῖον ἔχοντες*, have been worsted.
17. *πλαίσιον ἰσόπλευρον*, a square. From this it appears that the

πλαίσιον was a generic term. When used without any qualifying adjective it would seem to mean *an oblong*. 82

28. εὐεπίθετον.] That is, τὸ πλάσιον εὐεπίθετον.

33. ὥστε μὴ ἐνοχλεῖν τοῖς κέρασι, so that no confusion might take place in the wings.

33. τότε δὲ παρεῆγον ἔξωθεν τῶν κεράτων, and sometimes they went aside, at a distance from the wings, that is, over any mountain, valley, or other obstruction, in advance of the main army, for the purpose of protecting it from the incursions of the enemy.

1. τὸ μέσον ἀνεξέπιμπλασαν, they filled up the centre from THESE COMPANIES; where the preposition ἐκ, in composition, governs τῶν λοχῶν understood. 83

2. κατὰ λόχους.] This is a passage which some of the Latin commentators leave untouched, and of which others (among whom are Weiske, Schneider, and Bornemann) acknowledge the difficulty. For it is contrary to common sense to say that the narrower the void in the centre, the more men it took to fill it up, and the wider it was, the fewer men it took. The only way in which I can satisfy myself upon the passage is to render κατὰ λόχους, in companies of a hundred each; κατὰ πεντηκοστῆς, in companies of fifty each; κατ' ἐνωμοτίας, in companies of twenty-five each; and then to suppose that these subsidiary troops march WITH THE SAME NUMBER OF COMPANIES IN FILE. To illustrate my meaning: Suppose that these six hundred soldiers are marching in companies of fifty, and that they are two companies deep. As there were six hundred men in all, there would be six companies in rank. Now if the wings separate so as to require double the rank of troops to extend from wing to wing, it is evident that, if the same number of companies be kept in file, in order to make their rank double the length, the companies must be divided into half the size, or twenty five men each. So that the wider the opening the smaller must be the companies, and the narrower the opening the larger the companies, if the same number of companies be kept in file.

17. ὑπὸ μαστίγων.] It was usual for the Persian generals to flagellate their soldiers to make them do their duty in battle.

24. πρὸς τὸ ἄλλο στράτευμα.] That is, when these archers and

83 slingers returned, down the hill, to the main body, they were again assaulted with stones and arrows.

28. ἐκέρυξι.] That is, ὁ κέρυξ ἐκέρυξι.

84 23. οἱ ὑπὲρ τῆς ὁδοῦ, those who beset our way.

85 28. ἀπὸ τοῦ στόματος, from the front.

28. μακράν.] This is for κατὰ μακρὰν ὁδόν.

86 CHAPTER V. *Towards evening the enemy suddenly return, cut off a few Greeks, who were in the plains for provisions, and burn the villages. After they have been driven back, the Grecian generals consult upon the most expedient route; for on one side was the Tigris, which could not be passed without a bridge, and on the other the steep mountains of the Carduchi. A certain Rhodian proposes a plan for crossing the river, which is rejected. On the next day they retrace their steps a little, and having made every inquiry, as to the nature and situation of the country, of some captives whom they took, they determine to march over the mountains.*

87 9. Καὶ οἱ μὲν ἀμφὶ Χειρίσοφον ἀπήεσαν ἐκ τῆς βοηθείας, the soldiers of Chirisophus had returned from assisting their companions. Some think that this is an interpolation of some commentator. For it is said before that Chirisophus had left the hill. But this sentence may allude to some circumstance not mentioned, which may be that Chirisophus went with some soldiers to rescue the stragglers who were on the plain, and who were cut off by the Persians.

21. ἐπὶ τὰς σκηνὰς ἀπῆλθον.] As it has been said before, that the Greeks burned their tents, this sentence must mean, when they returned into the houses of the villages, or into their quarters, as they were now quartered at these villages.

27. κατὰ τετρακισχιλίους, *by four thousands, or four thousand at a time.* 87

33. Τούτοις.] That is, τούτοις δεσμοῖς.

9. πέραν πολλοὶ ἵππεῖς.] From this it appears that part of the enemy's cavalry were on the other side of the Tigris. 88

11. εἰς τοῦμπαλιν ἢ πρὸς Βαβυλῶνα, *by a way different from that which leads into Babylon.*

18. τὰ μὲν.] Supply μέρη · and with τῆς, ὁδοῦ is to be supplied; *the parts of the road.*

24. Καρδούχους.] The Carduchians were afterwards known by the name of Parthians.

BOOK FOURTH.

90 CHAPTER I. *Early the next day the Greeks enter the territory of the Carduchians, and consume the whole day in ascending and descending the hills. They are considerably harassed by the Barbarians. On the following day they leave most of their sumpter-horses and slaves, that their march may not be impeded, and proceed over the mountains, but are much molested. A severe storm arises, but in consequence of a dearth of provisions in the army they march on with all possible expedition. The enemy follow them, and attack their rear. Towards evening they reach an eminence which is entirely besieged by the Barbarians. From the information given them by a captive whom they had taken, the Greeks conclude to take another course.*

15. καὶ ἔστιν οὗ τὸ στενόν, *where it is narrow.* The question is, what does στενόν agree with? Probably with μέγος understood. There are different readings of this clause. Some copies have καὶ ἔστιν οὕτως, *and this is really the case.*

16. ὧδε πιούνηται.] The sense is 'that they wish so to conduct their incursion into the country of the Carduchians, as to conceal their movements from the enemy, and still to get possession of the mountains first.'

5. τίς.] Supply πολέμιος. "Ἄνω πορευομένων, that is, Ἑλλήνων. 91
8. τὸ ὑπερῶλλον.] That is, τὸ μέρος ὑπερῶλλον τὸ ἄκρον, *that part of the army which surmounted the summit.*
6. Δόξαν.] This is the first aor. participle neuter, put absolutely 92
for ὅτι ἔδοξε αὐτοῖς, *when it seemed best to them.* Ταῦτα is governed by ποιεῖν understood.
10. τῶν ἐμπροσπῶν, *the charms*; governed by ἐπιθυμήσας.
22. ὅτι προῖμα τι εἴη, *that there was some danger threatening.*
31. Καὶ νῦν.] Here is a transition from what is technically called the "*oratio obliqua*," to the "*oratio recta*." The "*oratio obliqua*" is when what has been said or thought by another is quoted by the writer not as his own idea, and yet not in the words of the speaker; but in the manner of narration. The "*oratio recta*" is when the direct words of the speaker are quoted.
3. Ταῦτα.] Supply διά. Διὰ ταῦτα, *for these reasons.* 93
7. Ἐπεὶ γὰρ ἡμῖν πράγματα παρεῖχον, *for when they (the enemy) were annoying us.*

CHAPTER II. *At night two thousand soldiers are sent 94
to occupy the heights in another direction. They
rout the Barbarians in the morning, and thus enable
the rest of the troops to march on. Xenophon,
with the baggage and rear of the army, takes a
road a little distant from the others, as the most
convenient for the horses. But although he acts
with great prudence and courage, some of his
men are killed. At length, after being much ha-
rassed by the enemy, the Greeks make their way over
the mountains, and reach some settlements, where they
find an abundance of provisions and enjoy re-
pose.*

94 6. αὐτοί.] Some editors read αὐτοὺς ἐκβαίνοντας. There is some verb understood, to which αὐτοὶ is the nominative—and THEY SAID they would march to their assistance.

14. ἀμαξιαίους.....λίθους, literally, wagon-stones, stones which are conveyed by wagons, meaning enormously large stones.

25. τοὺς μὲν.....τοὺς δέ, some, others.

26. ὡς κατέχοντες τὸ ἄκρον, supposing that they were masters of the summit.

28. οἱ φύλακες.] This refers, of course, to the guard of the enemy.

95 18. Καὶ αὐτοὶ μὲν ἂν ἐπορεύθησαν, ἥπερ οἱ ἄλλοι, the soldiers indeed could have ascended the same way which the others had taken.

21. ὀρθίους.] In the Grecian φάλαγξ the front was longer than the sides, or there were more men in rank than in file. But the shape of the ὀρθία φάλαγξ was exactly the reverse, having a narrow front. So the Greeks here ascend the hill ὀρθίους τοῖς λόχοις, in deep columns.

96 3. ὁ ὑπὲρ τῆς ἐπὶ τῷ πυρὶ καταληφθείσης φυλακῆς, which overlooked the guard which were taken at the fire.

8. οἱ δέ.] The sense is, 'the Barbarians observing, from the top of the hill, all the transactions in the rear of the Greek army, went in a body to attack it.'

19. τῷ μαστῷ.] This is the same summit as that mentioned in the sixth line of this page, which the Barbarians had left, and which Xenophon now possessed.

23. ἄλλο στράτευμα.] That is, the rear of the army which protected the baggage.

26. ἔνθα τὰ ὄπλα ἔκειντο, where the soldiers in arms were stationed.

97 10. τοὺς πρώτους, the van of the army.

21. τριπήχη.] Equal to three feet four inches. See Grec. Antiq. Appendix.

22. πρὸς τὸ κάτω.] That is, πρὸς τὸ μέρος κάτω. This is a difficult passage. Some refer προςβαίνοντες to the attitude of the archer, while others, with much greater probability, refer it to the manner of drawing the bow. If there were but simply a bow used, no sense can be made of the passage; for how could the arrow be

discharged by putting the left foot against the bow, and then drawing the string? The attitude, in the first place, would be extremely difficult, and in the next place, the arrow could not be aimed high enough to take any effect. Besides, what is meant by τὸ μέρος κάτω, *the lower part of the bow*? But if we suppose that the bow was inserted in a piece of wood, so as to form what is called "a cross-bow," the whole difficulty is solved. Then the τὸ μέρος κάτω is the part where the bow is inserted in the "gun" or "cross-piece." The archer places his left foot against this part, and draws the νευρὸν with his greatest strength, which is fastened towards the handle of the gun. Then placing the arrow in the groove, which is made in this cross-piece, he discharges it by remitting the fastening of the string. 97

CHAPTER III. *At length, after a most toilsome and perilous march of seven days over the mountains, the Greeks arrive at the river Centrites, where they halt for repose. Here new difficulties are presented to them. Three obstacles seem to prevent their crossing the river,—the great number of Barbarians on the other side,—the depth and rapidity of the stream,—and the enemy who were pressing hard upon their rear.* 98

19. γέγρα.] See Grec. Antiq. Part. 8. Chap. 3.

24. τραχὺς.....ποταμός, a rapid current.

25. καὶ οὕτε.] The particle τε, in οὕτε, corresponds to the τε before τῆς κεφαλῆς, in the line below.

26. εἰ δὲ μή.] This is an elegantly elliptical phrase, where the ellipsis refers to the sense of the whole remark. It cannot be rendered, *but if not*, that is, if he did not carry his arms in the water the current swept him down; for the sense is exactly the reverse. Therefore it may be translated, *but if on the contrary*, that is, ἂν ἔχῃ ὄπλα ἐν τῷ ὕδατι, *but if, on the contrary, he should carry his arms in the*

- 98 *water.* So (Matthew ix. 17.) Οὐδὲ βάλλουσιν οἶνον νέον εἰς ἀσκούς παλαιούς· εἰ δὲ μήγε ρήγνυνται οἱ ἀσκοί, “neither do men put new wine into old bottles, ELSE the bottles burst.” That is, εἰ δὲ μήγε, IF, ON THE CONTRARY, they do put new wine into old bottles; OR, BUT IF NOT, that is, if they do not observe this rule, but put new wine into old bottles, &c.
- 99 9. ὀπόσον.] That is, καθ’ ὀπόσον. Hutchinson would prefer ὅποι ἂν βούλοιτο.
27. νευσούμενοι.] Second future mid. of νέω, to swim.
- 100 13. ἀντιπαρήεσαν, *marched, side by side, on the opposite bank.*
15. ἔθεντο τὰ ὄπλα, *they stood at their arms.*
16. στεφανωσάμενος.] The Lacedæmonian soldiers, when the enemy were in sight and they were about to engage in battle, used to sacrifice a goat to Diana, and deck their heads with garlands.
17. παρήγγελλε.] That is, παρήγγελλε στεφανωσαμένους καὶ ἀποδύοντας λαμβάνειν τὰ ὄπλα.
18. ὀρθίους.] See note, page 95, line 21.
- 101 4. μὴ ἀπολείπεισθαι, *that they would not remain behind.*
6. προσηκούσας ὄχθας ἐπὶ τὸν ποταμόν, *the banks extending along the side of the river.*
7. τοὺς ἄνω πολεμίους.] The horse of the enemy that were stationed upon an eminence; mentioned on page 98, line 13.
19. κατ’ ἐνωμοτίας, *into companies of twenty-five men.*
20. παρ’ ἀσπίδας, *to the left, as the shield was born on the left arm: παρ’ ἀσπίδας παραγαγόντας τὴν ἐνωμοτίαν ἐπὶ φάλαγγος, to extend each company of twenty-five to the left in the form of the phalanx.* This was done in order to present a long line to the enemy.
25. ὄχλου.] The ὄχλος of an army comprises all those who do not bear arms, such as the cooks, sutlers, boys, women, &c. I can think of no word in our language, which comprehends the same idea. *The rabble, the attendants, the menials,* are terms which approach nearest to it.
- 102 5. ἐπὶ δόρυ, *to the right, as their spears were carried in their right hands.* Ἐπ’ ἀσπίδα and ἐπὶ δόρυ were the common words of command.
11. πολλοὶ γάρ.] This parenthesis, ending with ἐταιρῶν, shows very clearly what composed the ὄχλος.

CHAPTER IV. *After the passage of the Centrites the* 102
Greeks march through Armenia, and soon reach the
sources of the Tigris. In a few days they arrive at
the river Teleboas, in western Armen a Here
they enter into a friendly alliance with Teribazus,
the governor of the country, at his request. Not-
withstanding his oath of fidelity Teribazus follows
the Greeks, with a large force, and lays snares for
their destruction. Wherefore they leave the villa-
ges where they were encamped, and pass the night
in the open fields during a heavy fall of snow.

12. ἀνέβαλλον.] The Greeks and Romans had no stirrups, but 103
those of wealth and rank were lifted upon their horses by a person
called ἀναβολεύς. In the middle ages, the Pope used to make the
generalissimo of the army perform this menial duty.

26. χιών.] The country of Armenia is a region of almost per-
petual snow.

2. διαιβριάζειν.] Schneider has συναιβριάζειν, which I think is 104
much better. Διαιβριάζειν, means, to quarter in the open air, separ-
ately, which would have been of little use. Whereas συναιβριάζειν
means to encamp in a body in the open air, which was just what was
necessary. The soldiers were quartered in the different houses in the
village. A messenger brings word that a large army is in sight.
The generals are called together and determine it to be necessary for
their safety that the soldiers should leave the houses and encamp to-
gether, in the usual form of war, to be ready to receive the attack of
the enemy.

5. συνεπέδησαν, made stiff, benumbed.

7. ἄλεινόν.] There are two readings of this passage, the wide
difference of which is somewhat amusing. Hutchinson and Zeunius
read ἐλεινόν, the sense of which is, that it was a dismal sight to see
the men covered with snow. But Weiske observes that Xenophon
does not mean here to affect his readers by the πάθος, but that, on

- 104 the contrary, the whole description is full of animation; tending more to excite smiles than tears. The meaning of ἀλεινόν is, *very warm, productive of warmth*, and it is put in the neuter to agree with the fact implied in ἡ χιὼν ἐπιπεπωκυῖα, *the snow which fell served as a warm covering for the men lying upon the ground.*
- 105 15. τῆ σάλπιγγι.] The soldiers were probably scattered upon the hills, and in the enemy's camp in search of booty.

CHAPTER V. *In order that the enemy may not again overtake them, the Greeks depart the next day. For many days the army suffer much from the great severity of the weather, and the depth of the snow, as the Barbarians are continually annoying them. At length they reach some villages, where they find provisions in great plenty. Here they remain seven days.*

27. Ὁ δὲ τρίτος.] Σταθμὸς is understood.
- 106 15. ἐβουλιμίαςαν, *were affected with insatiable hunger.* The disease of βουλιμία is thus described by Galen. "It is a disorder in which the patient is continually craving for victuals, loses the use of his limbs, falls down, and turns pale. His extremities become cold, his stomach oppressed, and his pulse scarcely sensible."
26. Περσιστί, *in the Persian language.*
29. κωμάρχην, *the governor of the village, or mayor, to use a modern term.*
- 107 9. ὅσοι δὲ ὑποδεδεμένοι ἐκοιμῶντο, *those who slept with their shoes on.*
12. καρβάτιναι.] See Grec. Antiq. Part 12. Chap. 3.
25. διαφερόμενοι, *quarreling.*
- 108 6. ὅλον.....στράτευμα.] That is, the whole of the army except that part which was with Chirisophus, in the village.
20. ἐκέλευσεν, *requested.*
26. ἐν ταῖς κόμαις.] That is, *in those villages* where the Greeks were quartered.

32. οἶνος κριθίνος, literally, *barley wine*. 108
33. αἱ κριθαὶ ἰσοχειλεῖς.] The meaning of this probably is, that the Greeks, having come into the villages about the time the inhabitants were feasting, who immediately left their repasts, found the goblets of porter full to the brim, in which some grains of the barley were still floating.
4. συμμαθόντι, *to him who became accustomed to it*. 109
11. κατορωρυγμένος.] Attic for *κατωρυγμένος*.
19. οὐκ ἦν δ' ὅπου οὐ, *and there was no place where there was not*.
22. φιλοφρονούμενος, *from kindness, or out of politeness*: *προσπιῖν τω, to drink to any one's health*.
23. εἶλκεν ἐπὶ τὸν κρατῆρα.] This was not done from a want of drinking cups, but rather from sportive feelings.
29. ξηροῦ χιλοῦ.] Owing to the season of the year they could not procure green plants, of which garlands were generally made.
31. ὡςπερ ἔνοιός, *as if they were dumb*, in consequence of their ignorance of the Greek language.
33. κοινῇ, *in common, mutually*.
11. θυμοειδέστεροι, *more mettlesome, spirited*. 110

CHAPTER VI. *On the eighth day after their encampment the Greeks take up their march, with the κομάρχης for their guide, who, on the third day, secretly leaves the army, having been badly treated by Chirisophus. The Greeks then continue their journey without a guide, and on the seventh day reach the river Phasis. After two days more they arrive at the mountains inhabited by the Chalybians, Taochians, and Phasians. The Barbarians oppose the progress of the Greeks. A council is held. By the advice of Xenophon a select number of soldiers are sent privately, by night, to the tops of those mountains on which the enemy are not sta-*

110 *tioned, in order to fall upon them early in the morning. All this is done. The enemy are routed; the Greeks pass the mountains, descend into fertile plains, and arrive at some villages in which are all kinds of provisions in plenty.*

23. ἦν.] This verb is used in this place impersonally, *it was now.*

111 10. κατὰ κέρας, *by wing, wing behind wing.* In this disposition of the troops the file was much longer than the rank, a very narrow front being presented to the enemy.

11. φάλαγγος.] Ἐπὶ φάλαγγος ἄγειν, *to advance an army by both wings, that is, to bring up the columns in the rear, to the front, in the form of the phalanx, so that a broad front might be presented.*

29. δρώμενον πλείον, ἢ ἔφ' ἐξήκοντα στάδια, *extends to the eye more than sixty stadia.*

112 5. ἡ τραχεῖα.] That is, ἡ τραχεῖα ὁδός.

10. χρεῖσθαι, *that we shall have the advantage of finding.* The verb χρεῖσθαι must be rendered variously, according to the sense of the passage in which it is found. It means here *to light upon, to find*, but then there is an idea of *profit* or *advantage* in it, which cannot be expressed in English without circumlocution.

13. ὁμοίων.] The citizens of Sparta were divided into two great classes, the Ὀμοιοί, who had the privilege of voting, and could be elected to any office; and the Ὑπομεινοί, who could only vote at elections. Ὀμοιοί, may be translated *the Peers*, persons of elevated and equal rank. See Grec. Antiq. Part 3. Chap. 2.

18. ἐπιδείξασθαι τὴν παιδείαν, *to give us a specimen of your education.*

22. τὰ δημόσια.] Supply χρέματα. Aristophanes, in his comedies, is continually ridiculing the cupidity and fraud of the Athenian magistrates. Chirisophus seems to give Xenophon as good as he sends, and it is somewhat surprising that the latter does not return the retort, but gravely proceeds to business. It was, however, more consistent with his dignity, and the dignity of the subject, that the exigencies of the time should put a truce to raillery.

29. κλωπαῶν.] There were many of the Barbarians who followed

the Grecian army, at a distance, for the purpose of stealing what they 112
could find.

20. Πρὶν δὲ ὁμοῦ εἶναι τοὺς πολλοὺς ἀλλήλοισι.] Schneider places 113
a comma after πολλοὺς, and none after ἀλλήλοισι. This however does
not affect the sense in the least. The same words, συμμιγνύουσιν
ἀλλήλοισι, must be understood, though each in a different member, as
the comma is before or after ἀλλήλοισι. The sense is, *before the
main body of each army had engaged with each other, the two parties
on the heights had joined battle.*

CHAPTER VII. *The Greeks suffer somewhat from the 114
want of supplies (the Taochians having carried all
their provisions into the fortifications), until, by the
advice and bravery of Xenophon, some of the cas-
tles are attacked and taken, when the soldiers sup-
ply all their wants. The Greeks carry with them suf-
ficient to last them seven days, during their march
through the territory of the Chalybians, who are
represented as the bravest of all the Barbarians.
Then they arrive at the river Harpasus, and after
a journey of four days through the territory of the
Scythians, they reach some villages where they re-
main four days. The governor of this region af-
fords them a guide, who, in five days, leads them to
the summit of mount Theche, from which they espy
the sea. The guide is sent back loaded with presents.*

17. τῆς ὑπερχούσης πέτρας, *the overhanging rock.*

17. οὕτω διατίθεσθαι, *thus are they dealt with, pointing at them at
the same time.*

26. διαλειπούσαις, *growing in groups: ἀνθ' ὧν, against which, or
behind which.*

- 115 1. "Αὐτὸ ἄν," ἔφη, "τὸ δέον εἶη," *this is the very thing, said he, that would benefit us.*
 10. ὑπὸ τὰ δένδρα, *under cover of the trees.*
 15. μηχανᾶται τι, *devised something of this sort.*
 31. ἑαυτὰς ἐπικατεῖρῃπτουν, *threw themselves down upon them.*
- 116 8. εἰς χεῖρας ἤεσαν, *they came to close quarters, or fought hand in hand.*
 9. πτερύγων.] *The lower parts of the loricae, or coat of mail of the Greeks, were called πτέρυγες. The dress was entire until it came to the lower part of the body, where it was divided, that it might not be any impediment to them in running. Instead of these wings, the Chalybians seem to have had thick cords twisted.*
 32. αἶθειν καὶ φθείρειν, *to burn and lay waste.*
- 117 15. Θάλαττα.] *This, of course, was the Euxine sea.*
 20. ὅτου δὴ παρεγγυήσαντος, *some one suggesting it, meaning to imply an uncertainty as to the person.*

CHAPTER VIII. *Having marched through the provinces of the Macronians, with whom they entered into a treaty of peace, in six days the Greeks arrive at the Colchian Mountains. Here they are opposed by the inhabitants, who are soon routed, when the army again reach some fertile villages. In two days they arrive at Trapezus, a city of the Greeks, on the borders of the Euxine sea. Here they remain thirty days, during which time they go out into the the neighbouring country to procure supplies. In the mean time they offer solemn sacrifices to the gods for their safe return, and celebrate some gymnastic exercise.*

5. εἰς ὃν ἐνέβαλλεν ὁ ὀρίζων, *into which that river, which bounded the two nations, emptied.* 118

7. Ταῦτα.] The Greeks cut down the trees for the purpose of making a bridge to cross the river.

12. οὕτως, *thus*, that is, by casting stones into the river.

21. ἀντιτετάχεται.] The Ionians and Dorians form the third person plur. of the perf. passive from the third person singular, by inserting *α* before *ται*, in which case the original aspirated consonant enters before the *α*. For example; θάπτω, τίθαμμαι, τίθαπται, τεθάπαται, τέθαφαται,—so from ἀντιτάσσω, ἀντιτέταγμαi, ἀντιτέτακτάi, ἀντιτετάκαται, ἀντιτετάχαται. The Attic writers sometimes use this form. See Matthiæ, Art. 198.

15. ἐπὶ πολλούς.] The meaning is, *in a body, with a continuous long front line.* 119

20. εἰ δέ πη, *but if in some part.*

11. εὐχεσθαι, *to make their vows*; that is, to promise sacrifices to the gods in case they were victorious. 120

27. ἤμουν.] From ἐμέω.

28. διεχώρει.] The nominative κηρίον is to be supplied.

29. ἐδηδοκότες.] Perf. participle Attic of ἔδω.

30. ἀποθνήσκουσιν.] Observe that this is the participle and not the verb.

12. ξένια.] The various presents which it was customary for hosts and guests to give to each other as a proof of the sincerity of their friendship, were called by the general name of ξένια. 121

16. ἀγῶνα.] For an account of the Grecian games, see Grec. Antiq. Part. 5.

19. δρόμου. ἐπιμεληθῆναι, *to take charge of the race-course.*

28. αἰχμαλώτων.] It would seem very repugnant to the habits and feelings of the Greeks, that their captives, who were slaves, should mingle with their masters in the exercises of the games. Besides, how could they so soon learn the various exercises, which the Lacedæmonians and Athenians made a distinct part of education? Weiske and Schneider conjecture that the true reading is, Λακεδαιμονίων, as it was agreeable to the institutions of Lycurgus for a soldier to carry a boy with him in the army.

28. δόλιχον.] The measure of the δόλιχος does not appear

121 to have been fixed. Generally it was about seven stadia, or the simple course, called *στάδιος*, or *στάδιον*, was run over seven times and back.

32. *κατὰ τοῦ πρανοῦς ἐλάσαντες*, *having run down a declivity.*

BOOK FIFTH.

CHAPTER I. *A consultation is held upon the best manner of prosecuting the rest of the journey. Antileon proposes to go by sea, which all approve. Chirisophus is sent in quest of ships. In the mean time Xenophon harangues the troops upon the manner of employing their time. He remarks that in procuring supplies from an enemy's country great caution must be used; that they should go out in large bodies, but leave enough behind to guard the camp;—that the ships which sail by the port should be stopped, and brought in for their use;—and that, lest they should not have ships enough, the towns upon the sea-coast should be instructed to repair their roads. The soldiers approve all his remarks excepting those upon the mending of the roads, for they dread to go any more by land. Dexippus is sent to procure ships, but sails away. Polycrates is then sent, who faithfully discharges his duty.* 123

9. ἀπέισηκα, *I am quite weary.*

12. ἐκταθείς.] From ἐκτείνω, *to stretch out, sail away.*

10. σὺν προνομαῖς.] *There seems to be some word left out here, 124*
for how could they collect provisions from the circumjacent country

124 unless by foraging parties. Perhaps φυλακτικῶς might be supplied : or else the very words σὺν προνομαῖς imply that the foraging parties should be united and defended by a guard. Or the word προνομή may mean *the leader of a foraging party*. At any rate the idea of union is intended to be conveyed.

16. εἰδῶμεν.] This verb here means *to know*.

18. ἀπειροτέρων, *the inexperienced or unpractised*.

29. ὑπαρχόντων ἐνθάδε, *THOSE BROUGHT hither being at hand*.

33. κατὰγοιμεν, *that we may bring into port*.

33. πηδάλια.] See Grec. Antiq. Part. 7. Chap. 2. This was done to prevent either the owners or the soldiers from sailing away with the ships clandestinely.

125 5. ναῦλον συνθέσθαι, *to make an agreement with them for the freight*.

13. ἐπέψήφισε μὲν οὐδέν, *did not put the question to vote*.

126 CHAPTER II. *The Greeks begin to be in want of provisions, and therefore prepare for an excursion. A part of the army is led against the Drilæ, a most warlike nation, inhabiting a rough and mountainous country. At first the Greeks take but little booty, as the inhabitants burn every thing and quit their homes. At length they reach a city strongly fortified, in which all the enemy, with their effects, were collected. The assault is made upon the city, which is taken, but the citadel is impregnable. The situation of the Greeks within the city is perilous, but at length they return in safety to their camp.*

5. ἄτι ἐκπεπτωκότις ἐκ τῶν οἰκιῶν, *because they had been driven from their houses*.

24. καὶ γάρ.] The sense requires that this clause, as far as πεποιη-

μῆναι, should be considered as in a parenthesis. So also the next clause from ἦν γὰρ τοῦ χαράδραν. 126

27. οἱ δέ.] That is, οἱ δὲ πολέμιοι.

30. Ὁ δ' ἰλθών, the messenger; ὁ ἄγγελος being understood.

8. ὡς ἀλόντος ἂν τοῦ χωρίου, as if he would take the city. 127

10. συνεχώρησε, gave his consent.

15. τὸν λόχον.] The word λόχον, in all probability, is not governed by ποιῆσαι, for what regularity or uniformity could there be in an army where each captain of an hundred drew up his men as he pleased? The verb ποιῆσαι seems to be taken in an absolute sense, so that the order would be ἐκέλευσε ἕκαστον τῶν λοχαγῶν ποιῆσαι, ὡς ἂν οἴηται τὸν λόχον κράτιστα ἀγωνιῆσθαι, and he directed each of the captains to take such measures as he supposed would cause his company to fight the most bravely.

20. διηγκυλισμένους, ready to throw their javelins.

24. τούτων ἐπιμεληθῆναι, to take care that all these things were done.

25. οἱ ἀξιούντες τούτων μὴ χείρους εἶναι, who thought themselves not inferior in merit to these; where τούτων refers to λοχαγοὶ and ὑπολοχαγοί.

27. μνηοειδής, crescent-shaped, so that each wing faced the other.

14. ἐκέλευσε.] That is, ὁ Ξενοφῶν ἐκέλευσε. 128

16. ἐκπίπτοντας.] Supply τοὺς πολέμιοις. οἱ εἴσω ἠθούμενοι refers to the Greeks.

26. τοὺς ἀχρείους. Some copies read ἐφ' ἀρπαγὰς, for plunder, which must be incorrect. For at this time, while they were in the midst of a strong city of a most warlike people, with the soldiers of the enemy pressing them on all sides, the Greeks appear, from the context, to be thinking how they could best retreat. And if they wished to send out companies for booty, they would not send the ἀχρείους and ὀπλίτας. The sense is, that, desirous of retreating, they sent all the useless part of the army and most of the heavy-armed, through the gates, that the slingers and archers might remain to cover the retreat.

27. τῶν ὀπλιτῶν τὸ πλεῖστον, the greater part of the heavy-armed.

5. ὄτουδῆ.] These words are connected in Jacobs' edition; but they are oftener written separate:—ὄτου δὲ ἐνάψαντος, some one indeed having set fire to it. 129

10. κατὰ τὸ στόμα. Amaseus renders this, "in ipsis viæ faucibus."

129 bus," *in front*; Weiske, "e regione," *on the opposite side*. But may not *στόμα* refer to the gates of the city, as the houses near those would be most likely to incommode the Greeks.

26. *ἄλλη καὶ ἄλλη*, *now and then*.

130 CHAPTER III. *When the Greeks could not any longer wait for the arrival of Chirisophus, in consequence of the scarcity of provisions, they put on board some vessels the feeble and sick, together with the women and children, while they themselves march over land to Cerasus. The army is reviewed. The money received from the sale of the captives is divided among the soldiers. The tenth part however is consecrated to Apollo and Diana. Xenophon, particularly, erects a splendid temple and altar, in after time, in honor of the goddess.*

27. Ἀρτέμιδος.] The money which was deposited in the temple of Diana at Ephesus, was considered as most sacred.

131 8. ὅπου ἀνεῖλεν ὁ θεός, *where the god had directed by the oracle*.

18. τοῖς σκηνοῦσιν.] Those who, on the festive day, assemble at the feast.

30. ἐστί.] There seems to be something understood here, such as the participle *φυτεῖοντα*, *producing*: ὅσα ἐστὶ τρωκτὰ ὠραῖα, *such as produce fruits which, in their season, may be eaten raw*.

31. μεγάλη.] The temple of Diana, at Ephesus, was four hundred and twenty-five feet long, two hundred and twenty broad, and had one hundred and twenty-seven columns.

32. ὡς κυπαρίσσινον χρυσοῦ ὄντι, *as far as a statue of cypress can resemble one of gold*. Hutchinson thinks that the statue of Diana, at Ephesus, was not of solid gold, but merely gilded.

132 2. ΤΟΝ.] Some verb is understood, as *δεῖ* or *χρῆ*. But this el-

liptical form of the accusative before the infinitive, was frequently used for the imperative mode. 132

6. ΘΗ ΘΕΩΙ ΜΕΛΗΣΕΙ. THE GODDESS WILL TAKE VENGEANCE ON HIM. It will be observed that the *iota*, instead of being *subscript*, is *postscript* in capitals.

CHAPTER IV. *When the Greeks reach the territory of the Mosynæci, the people make a stand against them, and endeavour to prevent their passing. The Greeks enter into an alliance with another nation at enmity with the former. But these allies are soon defeated. On the next day Xenophon himself, after he had animated his troops, attacks the enemy and puts them to flight. Two castles are burnt, together with the soldiers in them; the capital of the kingdom is taken, and some other places are either assaulted or taken into alliance. The section closes with a description of the manners of the Mosynæci.*

20. διασωθῆναι.....εἰς τὴν Ἑλλάδα, to go safely into Greece.

29. τί ἡμῶν δεήσεσθε χρῆσασθαι, in what respect do you wish to employ us.

3. ἐκ τοῦ ἐπὶ θάτερα, on the other side of this. Supply μέση, with 133 which θάτερα agrees.

12. ἀνὰ ἑκατόν, by hundreds. When the preposition ἀνὰ is used with the accusative of a numeral adjective, it generally implies distribution.

15. ἔμπροσθεν, towards the end; ὀπίσθεν, at the handle.

18. κρόβυλον, a crest-like tuft of hair.

23. ἐπιμαχώτατον, very easy to be taken.

11. ὅτι.....γεγένηται, that the advantages may be as great as the 134 disadvantages.

13. τῷ ὄντι, in reality.

- 134 26. ὑπολειπομένους δὲ μικρὸν τοῦ στόματος, *being but a short distance from the front.*
 29. οἱ δ' ἄλλοι.] That is, οἱ ὀπλίται.
- 135 9. τὸ χωρίον.] By this we are to understand ἡ μητρόπολις.
 10. μόσσυι.] This is more generally written μόσσυι.
 12. φυλάττοντα.] Some editors would prefer φυλάττουσι. Pomponius Mela, in his Geography, remarks that the Mosynœci elect their kings by suffrage, and keep them in chains under a most vigilant guard, and punish them for their faults by withholding their daily food.
 15. νειημένων, *accumulated*; from νηῖω.
 17. ζειαί.] The common translation of this is *spelt*, a kind of wheat. Wheat is different in different countries, and it receives different names as it varies in size and appearance, though in all its peculiar qualities it is essentially the same vegetable.
 20. Κάρυα.....πλατία.] These are chestnuts, the surfaces of which are uniformly round, without any clefts or grooves.
- 136 5. ἐστιγμένους ἀνθέμιον, *marked with painted flowers.* The word ἐστιγμένους seems to imply that the colors were imprinted in the flesh. Seamen, as we have seen, frequently imprint their names and even ornaments upon themselves, with the common India ink.

CHAPTER V. *In eight days the Greeks arrive at the boundaries of the Tibareni, with whom, by the advice of the soothsayers, they make a treaty, and in two days reach the city Cotyora. Here they remain forty-five days, and collect their supplies partly from Paphlagonia and partly from the Cotyorensian territory, which they plunder. The Sinopeans send ambassadors to the Grecians, complaining of their injuries against the Cotyorensians, and threatening revenge. Xenophon replies to them with great firmness, and thus effects a change in their feelings and tone of address.*

20. *σιδηρείας.*] Chalybia was famed for its mines, in the age of 136
Homer.

23. *ὀνηθῆναί τι*, might reap some advantage, that is, might secure to themselves some booty.

3. *Πλήθος.*] From this it appears that the army marched two 137
thousand three hundred and twenty-five miles, in one hundred and
twenty-two *σταθμοί*, consequently each *σταθμός* was about nineteen
miles.

17. *βάρεζον.*] The noun put for the adjective, agreeing in case 138
with *γῆν*.

18. *οὐχ ὕβρει*, not from wantonness.

1. *τὰ ἑαυτῶν δαπανῶντες*, paying their own expenses. 139

3. *ἀλλ' ἐφ' ἡμῖν ἤ*, but that it may be in our power.

10. *τὸν Παφλαγόνα*, the Paphlagonian, meaning the king of the
province.

CHAPTER VI. *Agreeably to the advice of an ambassador of the Sinopeans, the Greeks conclude to go by sea, instead of marching through Paphlagonia. Xenophon proposes to found a city on the Euxine, which proposition the sacrifices favor. But his plans are opposed by the deceit and falsehood of the soothsayer, by the envy of some of the generals, and by the empty promises of the Heracleotæ. Therefore he yields this point, and advises that they should all depart together, contrary to the desire of Silanus. The Heracleotæ send ships, but no stipendiary rewards to the soldiers. In consequence of this, those generals who had excited the hopes of the soldiers begin to fear, and say to Xenophon that they are now ready to adopt his course and settle on the Euxine. When Xenophon refuses to*

- 139 *make the proposition to the soldiers, the generals themselves undertake to bring the subordinate officers over to their opinions.*
- 140 3. *προςδεῖν, to need still more.*
 5. *Ἑλληνας.....συμβουλεύειν.*] *Ἑλλησι* is governed by *εὔνοος*, and *τούτω* refers to the clause *τῷ εὔνοος τε εἶναι καὶ τὰ βέλτιστα συμβουλεύειν*. The sense is, *that they would first openly show themselves to be Greeks by this, namely, by their being well disposed towards Greeks, and giving them the best possible advice.*
 15. *μοὶ παρεῖναι.*] The idea is, ‘a favorable opportunity now presents itself to me to show the truth of the saying, that “counsel is holy.”’
 33. *μειζὸν φρονεῖ, was too high-minded, too haughty.*
- 141 28. *ἥπτους.*] Xenophon means to convey the idea, that if they are together they will be superior to all opposing force, but if divided, they may fall before their enemy, and become slaves.
- 142 5. *οὐκ ἂν.....παρεσκευάσθη.*] By some of the Latin commentators this is rendered as past time; but Weiske, much better, would prefer the future potential,—*where so great a force could not again be collected*. It was, indeed, a design worthy of Xenophon, and the execution of it would have been worthy of the glory of the Grecian arms, that such a noble body of troops, preserved amid so many perils in a toilsome expedition against the Persian king, and such as could scarcely be collected together again, should settle at last on the fertile shores of the Euxine, to extend the name and the empire of Greece.
- 143 5. *προστατεῦσαι, to use his influence.*
 8. *προσέχειν μονῆ, to give your thoughts to a settlement here.*
 11. *ἀπὸ νομηνίας, from the beginning of the month, or, literally, from the beginning of the moon, as the Greeks reckoned their months from the new moon.* See Grec. Antiq. Part. 6.
 11. *Κυζικηνόν.*] The Cyzicene was a gold coin, and worth about four dollars and a half.
 17. *διὰ τὸ ἐκεῖθεν εἶναι, from having originated from there.*
- 144 7. *τὸ μὲν μέγιστον, which is all-important.*
 11. *Ἐξήνεγκε γὰρ τὸν λόγον, for he has spread a report,*

23. ἀναπαύσασθαι....χεῖναι, *that they ought also to give over the* 144
thought, namely, of settling somewhere here.

7. τῆς μισθοφορᾶς.] That is, τὰ χρέματα τῆς μισθοφορᾶς. 145

CHAPTER VII. *When the soldiers reject the plan of going to the Phasis, Neon, the Lacedæmonian, accuses Xenophon as the author of it. There being some apprehension that the soldiers may take violent measures, Xenophon rises to address them. First he shows the folly of the charge. Then he complains to them of the increasing laxity of their discipline, and proves it by adducing their cruel treatment towards the ambassadors of the Colchians, and the commissaries of the army. Should this evil increase he fears lest the whole army should become hateful both to gods and men. Influenced by this speech, the soldiers determine that the authors of the calumnies shall be brought to trial, and that if any, hereafter, shall be found guilty of such offences, they shall be severely punished. At the direction of Xenophon the army is purified.*

22. ἀνετύθοντο, *informed themselves about.*

26. καὶ κύκλοι συνίσταντο, *and they stood together in groups.*

27. Κόλχων κήρυκας.] Nothing has been said of the Colchian ambassadors before, and therefore the whole transition will soon be minutely detailed.

2. ἀγοράν.] This is used synonymously with ἐκκλησίαν. 146

17. ἔνθεν δὲ δύεσται, ἀνίσχει δ' ἐντεῦθεν.] Schneider thinks that these words are spurious and ought to be expunged. The repetition certainly rather weakens than strengthens the sentence.

23. Ἀλλὰ γάρ.] This, as has been remarked before, is an ellip-

- 146 tical phrase. To supply the ellipsis, ἀλλὰ ἔστιν ὅπως τις ἀν ὑμῶν ἔξαπατηῆσαι, γάρ, *but IT IS POSSIBLE FOR ANY ONE TO DECEIVE YOU, for I can embark you in a calm.*
27. Ποιῶ δ', *but grant it, but I put the case.*
28. καὶ δὴ καί, *and besides also.*
- 147 7. Ἀλλὰ γάρ, *'but I will say nothing more, for methinks I have said enough in reply to the calumnies.'*
9. ἢ ἄλλον ἔξαπατηῆσαι ταῦτα, *or that another deceives him upon these subjects.*
12. ὃ εἰ ἔπεισι, καὶ ἔσται, οἷον ὑποδείκνυσιν, *which thing, if it spread abroad, and become of such magnitude as, by the specimen we have had, it has shown itself capable of becoming.* The verb ὑποδείκνυσι has here the sense of *instructing one in any thing, by examples already given*, which is not an unusual signification.
- 148 4. οὐπω ἀνηγμένοι, *not having yet set sail from the port.* The verb is compounded of ἀνά, *up*, and ἄγω, *to raise*; and takes the signification from *raising up* or *weighing the anchor*. It may be rendered *not having weighed anchor.*
9. σφεῖς λέγειν.] Some editions read σφᾶς λέγειν, which would seem to be better, while others omit the words entirely. Σφεῖς refers to the three elders, and may be nominative to ἔφασαν, while λέγειν has Κερασουντίους understood, as the accusative before it. *When indeed they themselves (the elders) said, that the Cerasuntians assured them, &c.*
- 149 1. οἱ δ'.] That is, οἱ δ' ἄλλοι.
6. Καὶ τούτους τί δοκεῖτε.] Supply δεῖσαι, *and what do you think that these feared.*
16. ἐν οὐδεμιᾷ χάρα, *in no authority.*
25. διεπράξαντο, *have effected this.*
31. Ἀλλ' ἡμεῖς.] The sense is—'But there is no need to send ambassadors to the Cerasuntians, for we have desired,' &c.
- 150 19. καθαρμός.] In what manner the purification was performed we are not told, neither can it be decided, as there were many different ceremonies of purification. See Grec. Antiq. Part. 4. Chap. 7.

CHAPTER VIII. *When the generals are called to answer for their past conduct, agreeably to the decree of the soldiers, some accuse Xenophon of improper severity and of cruelly beating them. But he easily refutes this accusation, saying that he had sometimes indeed resorted to stripes, but that it was through necessity, and for the safety of those very persons who now accuse him, and that he never struck any one from mere wantonness or anger.* 150

22. τῆς φυλακῆς.] The Phœnician vessels were called γαῦλοι, and their cargoes γαυλικὰ χροήματα. Τὸ μείωμα may be rendered, a defalcation. The sense of the passage then is this: ‘Philesius and Xanthicles were each fined twenty minæ, being the amount of their defalcation as guards over the effects taken from the vessels.’

26. ἐκέλευσεν εἰπεῖν τὸν πρῶτον, πρῶτον λίζαντα, he ordered him who first made the accusation to say first.

5. οἷς φασὶν ὑπὸ τῆς ὑβρίας κόπον οὐκ ἐγγίγνισθαι, who are said not to feel fatigue in consequence of their viciousness. 151

8. περὶ παιδικῶν, about objects of affection.

14. κάμνοντα, a sick person.

22. τοσοῦτον ἐγγίγνωσκον, I knew him so far as this only.

30. Ὅποσα....ἄζω.] Some make the verb βούλεται refer to Xenophon,—as he wishes, that is, it is as Xenophon pleases. But, as the one who was carrying the sick person might not be well pleased to have Xenophon inspect his actions, and therefore would not pay such deference to him, it is more probable that it refers to ζῆ ὁ ἀνὴρ, the verb βούλεται meaning, as it often does, to be of opinion. The sense then would seem to be,—‘It is so in his opinion—he thinks he is alive—ask him and he will tell you so—but I w’on’t carry him any farther.’

32. εἰδότι εἰσκέναι, to act like one who well knows, &c.

7. ὅσοις σώζεσθαι μὲν ἔρχει δι’ ὑμᾶς, who ought to be satisfied that they are preserved by your instrumentality. 152

- 152 15. κατέμαθον ἀναστὰς μόγις, *I perceived that I could scarcely rise.*
 19. ὑγρότητα, *flexibility.*
 20. ὑπουργὸν ὄν, *as being the cause.*
 27. Εἰ δὲ ἐπὶ τοῖς πολεμίοις ἐγένοντο, τί μέγα ἂν οὕτως ἔπαθον, ὅτου δίκην ἂν ἠξίουσαν λαμβάνειν, *but if they had come into the power of the enemy, what so cruel treatment could they receive, for which they would deem it expedient to call the offender to justice.*
- 153 4. πρῶρεύς.] *It was the office of the pilot's mate to sit at the prow of the ship, to keep a look out.*
 15. διεμάχετο, *he contended.*
 18. χαλεπούς, *fierce, mad.*
 19. διδέασι.] *Ionic for διδεῖσι, from δίδημι, to bind.*
 29. καὶ ἀνεμίμνησκον, *and gave evidence that they were mindful of his kindnesses.*
 29. καὶ περιεγένετο, ὥστε καλῶς ἔχσιν.] *Brodæus, Amasæus, Stephanus, Muretus, Morus, Weiske, D'Ablancourt, and Schneider, all render this passage differently, so that there is a wide field for selection. Brodæus says, "et huc ad ultimum res evasit, ut pulchrè se haberent omnia," and the event was such that all things went well. But the preposition περί, in composition, signifies superiority. The verb, therefore, instead of being used impersonally, may have Ξενοφῶν for its nominative. The sense then may be—and Xenophon rose superior to his accusers, so as to be free from all suspicion, or so as to be in great favor with the army.*
-

BOOK SIXTH.

CHAPTER I. *The Paphlagonians send ambassadors to 154*
the Greeks, to propose terms of amity, which are
agreed to. While they are in the camp the Greeks
entertain them with exhibitions of dancing after the
custom of their country. After the departure of
the embassy the army sails from Cotyora, with a
fair wind, and soon arrives at the port Harmene.
Here the Greeks stay five days, and determine to
elect a general who shall have the sole direction of
the expedition. Xenophon is chosen, but, as the
sacrifices which he purposely offers are unfavorable,
he declines. Chirisophus the Lacedæmonian is then
elected.

14. *στιβάσιν.*] The *στιβάδες* were couches made of brush wood, and covered with leaves and straw.

3. *Σιτάλικαν.*] This martial song commemorated the warlike virtues of Sitalees, king of Thrace, in honor of whom it was composed. 155

6. *καρπαίαν.*] This was a Thessalian pantomime dance, a description of which is here given.

8. *μισταστροφόμενος,* looking round behind him.

26. *δινὰ ἰπιοῦντο,* deemed it wonderful.

1. *αὐτούς.*] This refers to the *πρέσβεις* sent by the Paphlagonians. 156

- 156 10. *μεδίμνους.*] See Grec. Antiq. Appendix.
 10. *κεράμια.*] The *κεράμιον*, according to Schneider, was a measure of no fixed quantity or size.
 19. *εἰσῆει αὐτούς.*] Supply *ἔννοια*, *the thought occurred to them.*
 24. *ἦτον ἂν ὑστερίζειν*, *that there would be less delay.*
 26. *ἐκ τῆς νικώσης.*] That is, *ἐκ τῆς νικώσης γνώμης*, *from the prevailing opinion, according to the majority.*
 30. *τῆ μὲν*, *partly.* This is generally followed by *τῆ δέ*, but this is implied in *ὁπότε δ' αὖ*, in the second line of the next page.
 32. *πρὸς τοὺς φίλους*, *to his friends*, in Greece and Athens, and also to Athens as a city.
- 157 6. *παρασθησάμενος δύο ἱερεῖα*, *having led two victims to the altar.*
 8. *ἐκ Δελφῶν.*] There seems to be something understood here, such as *τῶν θεῶν*. It will be perceived, by reference to page 64, that, on Xenophon's going to Delphi, to consult the oracle whether he should undertake the expedition, and to inquire to what god he should offer sacrifices, Apollo alone replied to him. The sense of the passage under consideration would therefore seem to be, 'to whom (Jupiter), above all the other gods, he was commanded by Apollo, at Delphi, to offer sacrifices.'
 11. *συσταθησόμενος*, *about to be introduced.*
 12. *δειξίον.*] It was an old superstition, among the Greeks, to look upon all appearances on the right hand, particularly that of an eagle, as an omen of success.
 26. *τὸ μέντοι ἐμὲ προκριθῆναι*, *the fact indeed that I should be preferred.*
- 158 4. *μὴ λίαν ἂν ταχὺ σωφρονισθεῖν*, *lest I should very soon be taught better.*
 11. *πολὺ μᾶλλον.*] These words rather qualify *λέγοντες* than *ἐξάνισταντο*. Some copies read *πλείους*, instead of *μᾶλλον*, which would qualify *ἐξάνισταντο*.
 18. *ἐπειδὴ ἴωρα πλείονος ἐνδίου*, *when he saw that it was necessary to speak more decidedly.*
 29. *καὶ μάλα ἐμοῦ αὐτὸν σιγάζοντος*, *although I strongly enjoined silence upon him.* Chirisophus means to insinuate that Xenophon was not in favor with the Lacedæmonians.
- 159 2. *ἀναζόμενοι.*] See note, page 148, line 4.

CHAPTER II. *The whole army sets sail for Heraclea, 159 under the direction of Chirisophus. There a sedition arises. The army is divided into three parts. The first division, which is the greatest, consists of Arcadians and Achaians, who elect for themselves ten generals. The second division is commanded by Chirisophus, and the third by Xenophon.*

7. Ἰασονίαν.] For the account of Jason's expedition, see Classical Dictionary.

12. τῇ Ἀχερουσιᾷδι Χερρόνήσῳ, *the Peninsula Acherusia.* There is a large cave near this peninsula, which was said to be the passage down to the realms of Pluto, and from which Hercules dragged up Cerberus, as here related.

27. Κυζικηνούς.] For the value of this coin, see note, page 143, line 11.

2. προὔβαλοντο, *they proposed to send.*

160

3. εἰσὶ δ' οἱ καὶ Ξενοφῶντα.] Supply προὔβαλοντο.

4. ἰσχυρῶς ἀπεμάχοντο, *declined altogether.*

19. ἵνα Ἀθηναῖον.] This refers to Xenophon, whom they would secretly accuse of holding the command, without calling him by name.

30. συνέστησαν, *united themselves together.*

31. ἐκ τῆς νικώσης.] See note, page 156, line 26.

6. ὅπως οὐκ μὴδεὶς μετὰσχι, *that no one therefore might share this* 161
with them.

10. αὐτῶ.] This refers to Xenophon.

11. τῆς στρατειᾶς.] By this we are to understand that part of the army with which he was connected.

162 CHAPTER III. *The Arcadians, eager for plunder, first set sail, and reach the port Calpe. Thence they march into the country, attack the Bithynians, and obtain some booty. Soon, however, they are besieged by the enemy, upon a hill, and are in great danger of being taken. As soon as Xenophon hears this, he marches to the assistance of the Greeks, and, when at a great distance, builds large fires upon an eminence; by which the enemy are frightened, and the siege is raised. On the next day Xenophon overtakes the Arcadians at Calpe, where Chirisophus had just before arrived with his troops, so that the three divisions of the army are now there together.*

1. "Ὀν μὲν οὖν.] From these two recapitulatory lines, some ancient editor endeavoured to make it appear that this must be the commencement of a new book. But the recapitulation is so very short, and embraces so little compared with the exordiums of most of the other books, that the argument for making this the commencement of a new book is rather weak. Besides, most of the manuscripts are against such a division.

7. λάχος.] For the short time that the Arcadians and Achaians were separated from the rest of the army, as they had elected ten generals, the λάχος consisted of the tenth part of four thousand five hundred.

8. σύνδυο, two together, two at a time.

8. Συνελάλοντο δὲ καὶ λόφον, they had agreed upon a hill,—they had fixed, among themselves, upon a hill.

15. εἰς τὸ συγκαείμενον, to an appointed place, to a place of rendezvous.

18. τρέπονται αὐτούς.] Supply οἱ Θραῖκες.

22. οἱ μὲν σὺν πράγμασιν, οἱ δ' ἄνευ πραγμάτων, some with difficulty, and some without any difficulty.

29. οἱ δέ.] That is οἱ δὲ Θραῖκες. But ἐπίοιεν, in the next line, 162 refers to the Greeks.

1. τῶν μείν, referring to the Greeks; τῶν δέ, to the Thracians. 163

7. ἐν τούτῳ ἴσχετο, in this situation things remain. That is, as the Thracians do not like the terms of the proposal of their giving hostages, there is no agreement about a treaty.

27. ὅσον....δειπνοποιεῖσθαι.] Xenophon here would not seem to speak with reference to any particular time for supper, but would have the soldiers march as far as they could without fatigue, that their exercise might give them a better appetite.

9. κοινῇ τῆς σωτηρίας ἔχεσθαι, to consider our safety in common, 164 that is, to depend, for our safety, only upon our union.

10. παρασκευασαμένους τὴν γνώμην, prepared to adopt this resolution.

31. ἔλαθον....γενόμενοι, found themselves unawares, that is, they reached the hill where the Arcadians had been, before they were aware of it.

12. εἰς τὸ αὐτό.] That is, εἰς τὸ αὐτὸ χωρίον. 165

20. πυθομένους τὰ παρ' ἡμῖν, having learned our situation.

CHAPTER IV. A description of the port of Calpe. The productions of the country are enumerated. The soldiers are unwilling to pitch their camp in any of the neighbouring villages, suspecting that there was a design to use their services in building a city. They therefore encamp near the shore. After the third day a resolution is passed that whoever should use his influence to separate the army should be capitally punished. Neon succeeds Chirisophus in the chief command. They are in want of provisions, but the victims, at every sacrifice offered, are not favorable to their going out to get supplies. Neon, however, leads out two thousand men. But the cavalry of Pharnabazus attack them, and kill five

165 *hundred. The rest retreat to a mountain. The news is brought to Xenophon, who goes to their relief and brings them back to the camp.*

25. πρὸς τῷ λιμένι, *near the harbour.*

29. τριήρει.] Arrian says that the distance from Byzantium to Heraclea, which is beyond Calpe, is eight hundred stadia: and according to Herodotus, seven hundred stadia were a day's row for a trireme galley.

166 7. εἴκοσιν ὀργυιῶν, *twenty fathoms, equal to one hundred and twenty feet: ὁ δὲ αὐχὴν, the isthmus.*

9. τὸ δ' ἐντός.] That is, the space between the main land and the extreme point of the promontory.

14. ναυπηγήσιμα, *suitable for ship-building.*

24. εἰς δὲ τὸ πόλισμα ἂν γενόμενον.] It would seem that the word χωρίον should be supplied after τὸ, and that the clause is equivalent to εἰς δὲ τὸ χωρίον, ὃ ἂν πόλισμα γένοιτο, *into a place which might easily become a city, or into a place well adapted for the building of a city.*

29. οἱ μὲν καὶ ἄνδρας ἄγοντες, οἱ δὲ καὶ προσανηλωκότις χρήματα.] This clause Spelman translates, "some even bring soldiers with them who had spent their fortunes:" thus translating ἄνδρας, "soldiers," and making the article οἱ the relative οἱ. But οἱ μὲν and οἱ δὲ are evidently opposed to each other. Bornemann thinks that ἄνδρας has surreptitiously crept into the text, and should be ejected. It would then read, *some bringing their fortunes, and others having spent their all before they came.* If we read ἄνδρες for ἄνδρας the sense will be good—*some men bringing, &c.* But if the present reading be preserved, ἄγοντες would seem to be opposed to ἀποδεδρακότις, *some men bringing others along with them, while some abandoned even their nearest relations.*

167 3. τῆς εἰς ταῦτ' οὐνοῦ, *of the union of the army at the same place, that is, at Calpe.*

6. τὰ ἰερά ἐγένετο.] The verb ἐγένετο here means, *were favorable*; perhaps καλὰ or χρηστὰ may be supplied.

19. καὶ κατὰ χώραν....στράτευμα, *and that one should keep the same place and rank in the army which he had held before.*

32. οὐκ ἐγίγνετο.] See note on line sixth of this page.

32. καὶ Ξενοφῶν....εἶη.] Xenophon here seems to give the direction of the sacrifice to another, fearing lest the soldiers might suspect him of deception, from a wish that the army should remain at Calpe, and settle there. The verb προθυμεῖσθαι may be rendered, *to give earnest attention* : τούτῳ probably agrees with βῶν understood : εἴ τι ἐν τούτῳ εἶη, *if there might be any thing favorable in this sacrifice.* 168

6. ὡς ἡγεμόνος ἑσομένου, *promising himself as their leader.* 169

CHAPTER V. *The Greeks, in order to be safe from attack, pitch their camp in a strong place and fortify it. Xenophon, as soon as he has offered sacrifices, which prove favorable, leads out the army, drawn up in order of battle, after he has left a guard behind to defend the camp. They soon meet with the bodies of those soldiers who were killed in battle the day before, and bury them. The enemy are discovered upon a hill, prepared for an engagement. The Greeks march against them, but are stopped by a deep valley. Animated by an address from Xenophon they cross the valley, engage with the Barbarians, and put them to flight.* 170

20. καὶ τὴν οὐρὰν τοῦ κέρατος ποιησάμενοι κατὰ τοὺς πρώτους φαινέτας νεκρούς, *having made the extreme part of the army halt opposite the first dead which appeared.* For while the extreme rear of the army were burying the dead, the van were prepared to defend them from the enemy.

27. συνενεγκόντες αὐτούς, *having collected them together in one place.*

30. ἐντὸς τῆς φάλαγγος, *on this side of the army, that is, not on the road they were passing, but on the side of it towards the port Calpe.*

9. ἐπιτάξασθαι τῇ φάλαγγι, *to place behind the main body.* 171

- 171 13. τήν.] That is, κατὰ τὴν ὁδόν.
 18. τὴν μὲν.] That is, τὴν μὲν τάξιν.
 19. ἐπέτρεψεν ἐφίπεισθαι, *commanded to follow*.
 26. ἐπὶ τὸ ἡγούμενον.] Supply μέρος, *to the front line*.
 29. ὅτι βουλῆς οὐκ ἄξιον εἶη, εἰ.....νάπος, *literally, that it was not worth while to consider whether this ravine should be passed: meaning that it was undoubtedly inexpedient to pass it*.
 33. ἐβελούσιον.] This refers rather to κίνδυνον than to μέ, and has the signification of *unnecessary*.
 33. δόξης.....εἰς ἀνδρείότητα, *that glory which is consequent upon bravery*. This short address of Xenophon to his soldiers is most energetic and eloquent, and is equally worthy of him as an orator and a general.
- 172 7. οὐδὲνὶ καλῶ ἔοικε, *becomes no honorable man*.
 10. Καὶ τούτους.] The order is, Καὶ οἶδ' ὅτι οὐδ' ὑμεῖς ἐλπίζετε τούτους, ἐπίοντων μὲν ἡμῶν (Gen. abs.), δέξασθαι ἡμᾶς.
 19. τὸ πεδίον.] This refers to the plain they had already passed, which could not be repassed if the enemy's horse were not conquered.
 22. πόσον τι νάπος ὁ Πόντος; *what a gulf is the Euxine sea? compared to which this is nothing*.
 33. ἢ εἰ.....ἕξεμῆρύντο, *than if they fled off*.
- 174 8. νάπος.] The horse of the enemy, knowing well the ground, and taking advantage of the night, fled to this valley; which they would not otherwise have done, as the place was much more difficult for cavalry than infantry.

CHAPTER VI. *The Greeks now collect provisions from every part of the Bithynian territory. Cleander, the Spartan magistrate, arrives with two galleys. By the duplicity and dishonesty of Dexippus, he becomes alienated from the Grecian army. Xenophon is assiduous to effect a reconciliation, and*

succeeds. But Cleander, having offered many sacrifices which were unfavorable, declines taking the command of the army. They therefore march, with their former generals, through Bithynia, and, with great booty, soon reach the city of Chrysopolis. 174

17. ὡς ἕζοντα.] That is, hoping that he would come.

26. κατηῆγον, came into harbour.

1. Κἄν τούτω.] Supply χρόνω. Κἄν for καὶ ἐν. 175

13. ἀφαιρείται, takes him away, that is, takes from Dexippus the man whom he was carrying to Cleander.

16. τὸν προδότην.] The article has great force here, as if they had said, *the noted traitor*, the one who secretly sailed away with the fifty-oar galley.

33. Καὶ ὑμεῖς.....μι.] The sense is, 'And you shall not deliver me up, bound, to Cleander. 176

3. σώζοισθέ τε, and you should return safe. 177

12. χρεῖσθαι.] Supply πάντας.

19. κελύσας.] This, as well as ἀφιλόμενος, agrees with ἐγώ.

29. Τοῦτον οὖν τοιοῦτον ὄντα ἀφιλόμην, such therefore is the character of the fellow from whom I rescued the man.

30. Εἰ δὲ σὺ ἦγες, But if you had been carrying him away. This is a very artful and happy compliment to Cleander.

9. εἰ καὶ οἶσι, although you think. 178

16. τοιοῦτος.] Cleander appears to judge rather hastily of the man's character, taking his own statement in his own case, without proof.

3. νεῖμαι.] This is the Doric form of the infinitive, for νέμειν. 179

4. μὰ τὰ Σιώ.] Σιός was the old Doric for Θεός. Σιώ, being in the dual number, means, *the two divinities*: μὰ τὰ Σιώ, *by the two divinities*, meaning Castor and Pollux; which form of swearing was prevalent among the Lacedæmonians.

23. διαθέμενοι, having exposed for sale.

BOOK SEVENTH.

180 CHAPTER I. *Anaxibius, the admiral of the Lacedæmonian fleet, being influenced by the promises of Pharnabazus, prevails upon the Greeks, by promising them money, to cross over to Byzantium. He then deceives them again, so as to effect their removal from the city. The inhabitants shut the gates upon the army. The soldiers break through them, however, but are at length pacified by Xenophon, who prevails upon them to leave Byzantium. Cæratades offers himself to the Greeks as their general, and is accepted; but in a few days he abdicates the command.*

11. ὅσα δέοι, *what ought to be done.*

181 15. εἰ δ' μή.] See note, page 98, line 26.

24. Ὁ δ'.] That is, Ὁ δ' Ἀναξίβιος.

27. ὅτι αὐτὸς αὐτὸν αἰτιάζονται, *that he should attribute the blame to himself.* There seems to be a designed ambiguity in the expression, which Anaxibius would wish to have the soldiers interpret,—‘if you do not receive the promised pay, blame yourselves, not me.’

28. ἄρῶν, *entirely, wholly.*

182 3. Κυνίσκος.] Zeunius thinks that this was a Lacedæmonian, who was carrying on a war with the Thracians.

10. εἰς τὸ τεῖχος, *within the wall.* 182
17. χηλῆν.] A χηλῆ is a mole of rock, built out into the sea, by which the force of the waves is broken.
28. ἕξω.] The sententious brevity of this sentence is admirable, and seems to correspond with the hurry of the moment which it describes.
28. καθεῖλκον τὰς τριήρεις.] See Grec. Antiq. Part 7. Chap. 7.
6. Ἄλλ' εἶ.] By ordering the soldiers to stand to their arms, it was his design to overawe any who might be straggling through the city, in quest of plunder. 183
11. εἰς ὀκτώ, *eight deep.*
25. εἰσῆλθομεν.] Xenophon probably here alludes to that war between the Athenians and Lacedæmonians, to which Lysander put an end by the battle at Ægos Potamos, before Christ, 403.
32. στρατηγιῶν, *ambitious to be a general.* 184
1. Δέλτα.] That portion of Thrace which extends from Byzantium to Salmydessus, is called *the Delta*, from its triangular shape. See Map. 185
3. Ἐπεὶ δὲ πολλῶν ἐνέδει αὐτῷ, literally, *but when there wanted many to him*, that is, 'when he needed many more provisions, in order to distribute even one day's allowance to each soldier.' 186

CHAPTER II. *The Grecian generals disagree about a plan of operations, and many of the soldiers leave the army, four hundred of whom are sold as slaves by Aristarchus, the governor of Byzantium. He also lays snares for Xenophon, who, with a select number of men, goes to Seuthes to learn on what terms he will employ, in his service, the Grecian army.*

11. Σεύθην.] Seuthes was king of Thrace. See page 180, line 19.
18. ἀποδιδόμενοι, *disposing of, selling.*

186 26. ὅσον οὐ παρείη ἤδη εἰς Ἑλλάςποντον, *that he would instantly be in the Hellespont; that he was that instant about to be in; that he was all but in.* To supply the ellipsis and translate it literally, *that he was now as far AS HE COULD BE, PRESENT and not be present.*

187 12. Πέρινον.] Perinthus was a city of Thrace, near Byzantium.
22. ὅ τι ἄρετο λέγων πείσειν, *saying whatever he thought would persuade him.*

188 28. ἐρήμοις.] *That is, which were not attended by any guards.*

189 5. ἀναπνήσαντες ἰδίωκον, *they returned with great alacrity.*

33. Ἴθι νῦν, *come now*: ἀφίγησαι, imperative, and addressed to Μηδοσάδης, who reports to Σιύθης Xenophon's answer.

190 6. Οὐκ ἔφησθα οἶόν τ' εἶναι, *you said that what I proposed could not be effected.*

25. καὶ ἐκαθεζόμεν ἐνδίφριος, *as I was sitting on the same seat with him at table.* The Thracians used to sit at table, and not recline after the manner of the Greeks. The word *ικέτης* is very expressive of his destitute situation, being generally applied to those persons who were obliged to leave their native country for some misfortune or crime, and went to a foreign power as *suppliants*.

191 CHAPTER III. *All the Greeks, except Neon, are pleased with the propositions of Seuthes, and march to meet him. A treaty is ratified between the two parties, and the Grecian army is entertained after the Thracian custom. Seuthes consults with the Greeks about undertaking an expedition. In the night they all march out against the enemy, whom, on the next day, they find unprepared, and easily vanquish. They obtain large supplies of slaves and cattle.*

19. τὴν.....πρὸς Ἀρίσταρχον ἰδὸν ἰᾶσαι, *not to go to Aristarchus; literally, to neglect or let alone the way to Aristarchus.*

3. τοῦτο βουλευέσθε.] That is, whether you will obey Aristarchus, or go to Seuthes. 192

23. ἐξενίσθαι.] From ξίνιζω.

30. τὰ νομιζόμενα, *what is customary*; that is, double to the λοχαγοί, quadruple to the στρατηγοί.

2. μαστεύειν, *to search out, discover.* 193

13. εὔρημα.] See note, page 46, line 23.

33. τάπιδας βαρβαρικάς.] The Persian carpets have always been famed for their beauty.

4. Τοιαῦτα προῦμνᾶτο, *he strove to procure such things, or in this manner he strove to procure for Seuthes.* The full force of this verb cannot be expressed without great circumlocution—*he exerted himself to procure presents, by putting the persons in mind of the custom.* 194

26. φαγεῖν δεινός, *an enormous eater, "a valiant trencher-man."*

27. εἶα χαίρειν, *dismissed all thoughts, did not attend to it.* See note, page 191, line 19.

27. τροχόνικον.] The voracity of this man is indeed apparent from this word, since one χοῖνιξ was sufficient to last a man one day.

28. συγκατεσκεδάσατο.] It was a custom among the Thracians for those who, at a feast, had drunk sufficient themselves, to pour out the rest from the cup upon those they had pledged in drinking. Xenophon probably is particular to observe this custom, in honor of his host, who afterwards pours out μετ' αὐτοῦ, *with him.* 195

31. μαγάδι.] The μαγάδις is said to have been a kind of flute, but capable of producing louder sounds.

CHAPTER IV. *Seuthes burns the villages of the enemy.* 198

He then, in company with the Greeks, encamps in the plain of the Thynians. There is a great fall of snow, and the weather is very severe. The Greeks therefore go into the houses of the village. The Barbarians fly to the mountains, but pretend that they will enter into an alliance with Seuthes.

198 *At night they leave the hills, and come down and attack the Greeks who were quartered in their houses. They are at length put to flight, and commit themselves and their effects to the mercy of Seuthes.*

13. *ὅα πείσονται, what they would suffer.*

22. *ἄλωπεκίδας, fox-skins.*

24. *ζειράς.]* These were garments which extended nearly to the feet, but were rather loose. Perhaps they may be translated *cassocks*, or *trowsers*. It is probable that they were drawn over the inner clothing, as an additional defence from the cold.

25. *τῶν αἰχμαλώτων.]* For *τινὰς ἐκ τῶν αἰχμαλώτων.*

199 26. *ἐν τοῖς....Θραζί, among those Thracians, who are called the Mountain Thracians.*

200 12. *οἱ δὲ τοῖς σκυτάλοις ἔβαλλον, others attacked them with clubs; ἔφασαν* refers to the Greeks—which the Greeks said they carried. The Thracians supposed that the Greeks used long spears, and therefore wished to break off the points.

201 9. *ὄρεινῶν.]* See note, page 199, line 26.

10. *τριπλασίαν.]* That is, three times the number he had when the Greeks first came to his assistance.

CHAPTER V. *Heraclides, having sold the booty, returns, but does not give the soldiers their full pay. Whereupon he is reprimanded by Xenophon, who orders that every thing which was set apart for himself should be distributed to the other generals. The faithless Heraclides then endeavours not only to defame Xenophon before Seuthes, but to deprive him of the command of the army. But in vain: all the other generals refuse to act without him. Seu-*

thes then earnestly desires the Greeks to assist him 201
in an expedition against the inhabitants of the coast
of Salmydessus, who enrich themselves by plunder-
ing the wrecks of vessels. The Greeks assent, but
receive nothing which Seuthes had promised. Then
the soldiers are angry with Xenophon, and Seu-
thes himself avoids all intercourse with him.

26. ἔτι ἄνω, still farther up, that is, at a greater distance from the 202
 sea.

28. οὐδὲν.....ἤττον,....ἤ, quite as well as : σφεῖς refers to the gen-
 erals, whom Heraclides had summoned to Seuthes.

12. ἐκέλλουσι καὶ ἐκπίπτουσι, strike upon the rocks and are 203
 wrecked.

17. πολλαὶ δὲ βίβλοι.] Some editors think that the reading should
 be βυβλία πολλά, many small ropes. But these would seem hardly
 to be classed among the valuables. The reason given for this read-
 ing is, that it is not probable that, in an age when there were no books
 but manuscript, sailors should have many in their chests, and particu-
 larly that they should find their way along a barbarous coast. But
 the word βίβλοι may not mean *written books*, but simply small parcels
 of the papyrus, or any writing material, which became articles of mer-
 chandize and transportation.

CHAPTER VI. *The Lacedæmonians invite the Greeks* 204
to assist them in a war against Tissaphernes.
Neither Seuthes nor the Greeks are averse to the
plan. Then a certain Arcadian accuses Xenophon
as being the cause of the soldiers not receiving their
full pay, and thinks that he should be punished.
Xenophon defends himself in a powerful and elo-
quent address to the troops. He shows first, that
the Greeks assisted Seuthes voluntarily, and that so

204 far from his preventing their receiving the monthly stipulation, he himself received comparatively nothing. He tells them that they ought not to complain, since, without Seuthes, they would not have been able to subsist through the winter; and concludes with saying that they have not acted gratefully towards him for kindnesses they have received, and that they have been equally unmindful of their former promises of fidelity. Xenophon is defended by Charminus, the Spartan, and Polycrates, the Athenian. Seuthes then requests Xenophon to remain with him, with a thousand soldiers. But Xenophon, having offered sacrifices, determines to depart with the army.

14. κελεύει παράγειν, ordered that they should be brought in, that is, Charminus and Polycrates.

206 15. τὰ ὑμέτερα ἔχοντα παρὰ Σεύθου τεχνάζειν, that I, having your pay which I have received from Seuthes, am artfully deceiving you.

21. ἡμῖν.] That is, to Xenophon and Seuthes.

21. ἐὰν πρᾶττητε αὐτὸν τὰ χρήματα, if you exact the money from him.

25. πολλοῦ.....δεῖν.....ἔχειν, to be very far from having.

207 27. συνησθηκός.] This word does not mean drawn up together, but regularly organized and equipped.

29. ὄντιναοῦν.] These words are sometimes separated, ὄντινα οῦν.

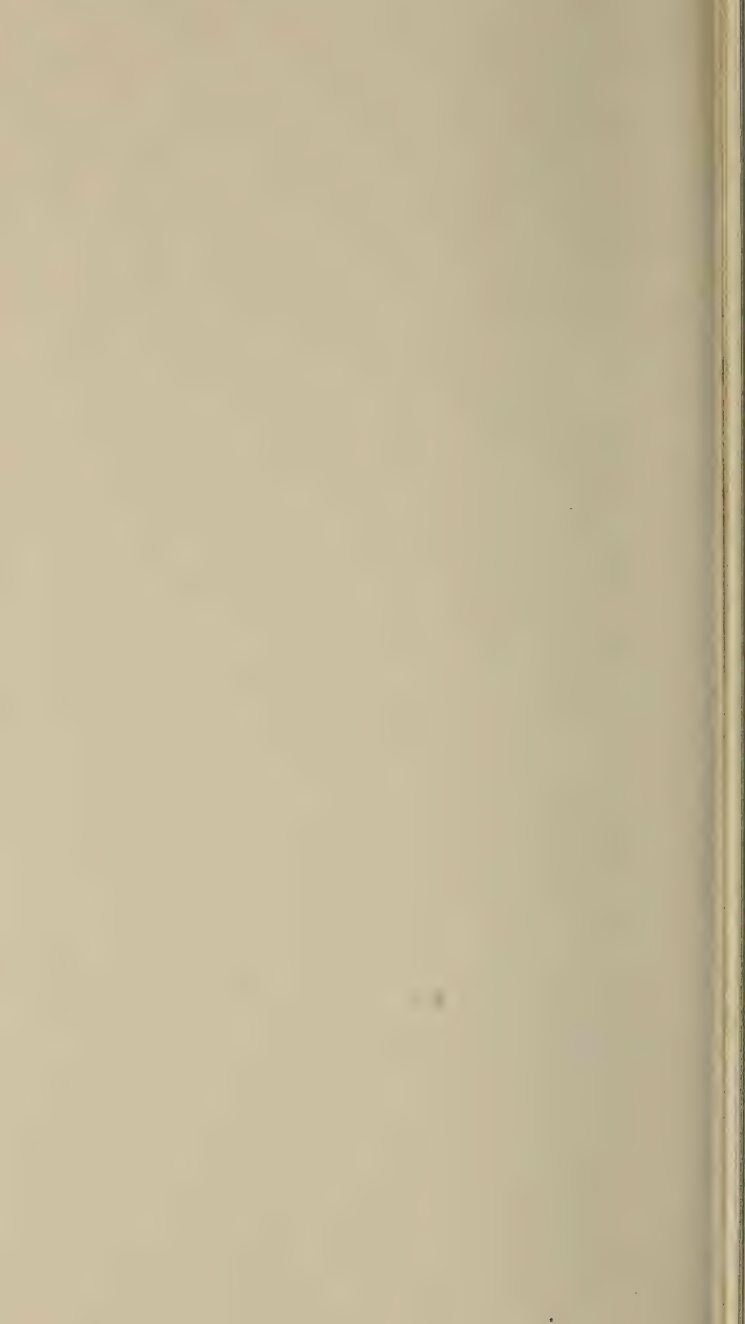
209 4. καὶ ἐν τῷ μέρει καὶ παρὰ τὸ μέρος, what belonged to his duty, and what was unconnected with it.

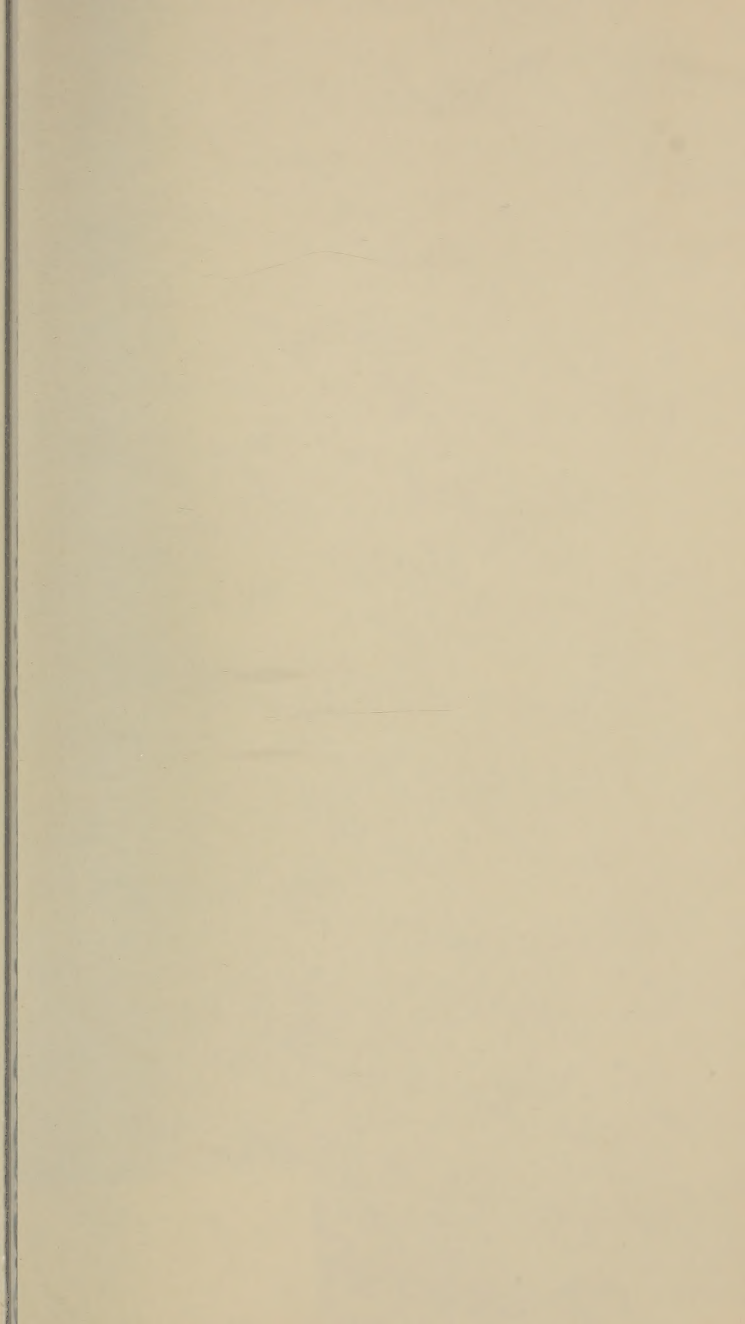
14. Οὐ μὴν.] That is, Οὐ μὴν καιρὸς ἔδοκει ὑμῖν εἶναι, κ. τ. λ.

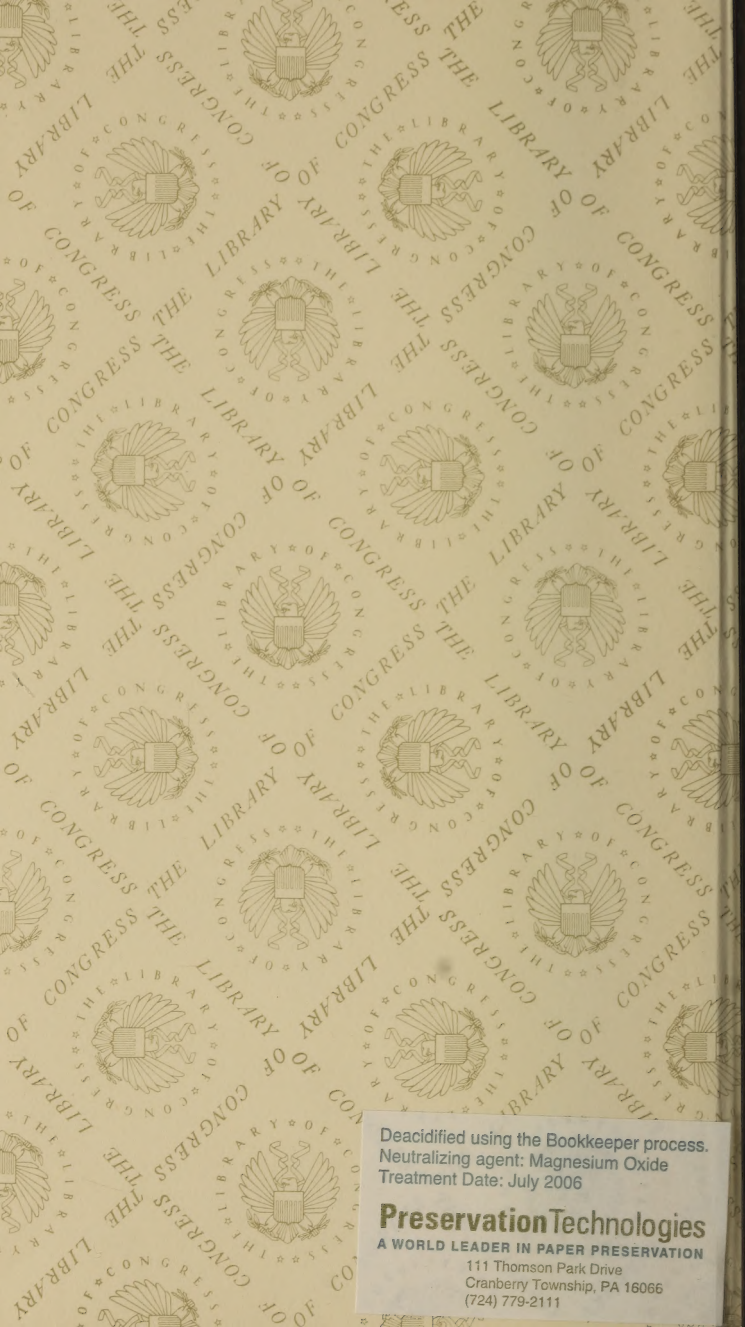
210 CHAPTER VII. *The Greeks plunder the villages upon the coast. Medosades, together with an ambassador from Medocus, king of Thrace, comes to Xen-*

ophon, and orders him to leave the coast. Xenophon reproaches them with ingratitude, and directs them to go to the ambassadors of the Spartans. These reply that they would depart with the forces. Xenophon, at the request of Medosades, is sent to Seuthes to demand pay for the soldiers. By many arguments he endeavours to convince him that it would be much better for him to fulfil his promises, and he succeeds. Xenophon gives what he receives to the Spartans, to be distributed among the soldiers.

15. ἤτε.] This is a form of the pluperfect mid. for ἤετι. 211
32. τοῦτοις ἐπιτρέψαι, to submit the question to these people. 212
2. οὐκ ἔφη, said that he would not, that is, 'that he would not leave it to the decision of the people in whose country they were.' 213
24. σωφρονίζειν, to produce reformation in any one.
33. οὐκοῦν....πιπράσκειται, in the first place, therefore, the confidence of men, which has procured for you your kingdom, is bartered away by you for this sum of money, that is, for this sum which you owe us, and have refused to pay.
13. ἡ κατ' ἐνιαυτὸν πρόσοδος, your annual income. 215
11. δῶρα.] Governed by ἔχειν two lines below. 216
17. καὶ ὅσα ἔσοιτο ὑπισχνόμενος οὐκ ἐνετίμησθαι, and you could not satisfy yourself in promising, AND IN SHEWING how much money would accrue to me.
24. τοιοῦτον ποιῆσαι, to make me in as high standing.
15. Ἄρ' οὐκ.] The sense of this passage is, 'Since, indeed, my situation is dangerous, would it not be better that I, by going away, should get clear of the stones with which I am threatened?' 217
27. λαφυροπάλας, those who sell in small parcels, plunder which they obtain in great quantities.
29. οὐ γὰρ πῶ ψῆφος ἀντὶ ἐτέθητο, for the vote was not yet passed upon him. See the life of Xenophon, at the beginning of the book.

Deacidified using the Bookkeeper process.
Neutralizing agent: Magnesium Oxide
Treatment Date: July 2006

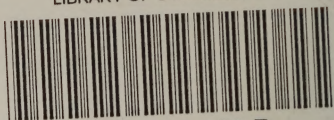
Preservation Technologies

A WORLD LEADER IN PAPER PRESERVATION

111 Thomson Park Drive
Cranberry Township, PA 16066
(724) 779-2111

LIBRARY OF CONGRESS

0 003 048 153 7

